PUB. OVIDII NASONIS OPERUM

TOMUS TERTIUS.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

DANIEL CRISPINUS, HELVETIUS,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

AD USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

Editio Secunda Veneta emendatior.

In pagina versa indicantur ea quæ in hoc tomo continentur.

VENETIIS, MDCCLXXIX.

Typis Jo: Baptistæ Costantini.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

IN HOC TERTIO TOMO

Continentur.

ANGELI POLITIANI

E L E G I A

De Exilio & Morte Ovidii.

ET jacet Euxinis vates Romanus in oris:
Romanorum vatem barbara terra tegit.
Terra tegit vatem, teneros qui lusit amores,
Barbara, quam gelidis alluit Ister aquis.
Nec te Roma pudet, quæ tanto immitis alumno,
Pectora habes ipsis barbariora Getis?
Ecquid, Io Musæ Scythicis in finibus ægro
Tædia qui morbi demeret, ullus erat?
Ecquid frigidulos qui lecto imponeret artus,
Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret salientis tempora venæ,
Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos media jam morte natantes,
Aut legeret summam qui pius ore animam?
Nullus erat: nullus. veteres, tu dura, sodales,
Heu procul a Ponto, Martia Roma, tenes!
Nullus erat. procul ah conjux, parvique nepotes:
Nec fuerat profugum nata sequuta patrem.
Scilicet immanes Bessi flavique Coralli,
Aut vos pelliti saxea corda Getæ,
Scilicet horribili dederit solamina vultu
Sarmata, ab epoto sæpe vehendus equo?
Sarmata, cui rigidam demisso in lumine frontem
Mota pruinoso tempora crine sonant.
Sed tamen & Bessi extinctum, & flevere Coralli,
Sarmataque, & durus contudit ora Getes.

Ex-

Extinctum & montes flebant, & sylva, feræque,
Et flesse in mediis dicitur Ister aquis.
Quin etiam pigro concretum frigore Pontum
Nereidum lacrimis intepuisse ferunt.
Accurrere leves Paphia cum matre volucres,
Arsuroque faces supposuere rogo.
Quem simul absumpsit rapidæ violentia flammæ,
Reliquias tecto composuere cado.
Impositumque brevi signarunt carmine saxum:
Qui jacet hic, teneri doctor amoris erat.
Ipsa locum late sancto Cytherea liquore
Irrorat nivea terque quaterque manu.
Vos quoque Pierides vati libastis adempto
Carmina, sed nostro non referenda sono.

P. OVIDII NASONIS
(a) T R I S T I U M
L I B E R I.
E L E G I A I.

A R G U M E N T U M.

Per Prosopopeiam exul & infelix Poeta librum suum admonet, ut e Scythia ad Urbem profecturus, eo habitu accedat, quo exules utuntur: mandatque quid velit responderi sciscitantibus quid ipse agat. Docet simul quomodo se excuset, si forte carmina hæc minora videbuntur ejus ingenio. Postremo jubet, ut Palatium evitet, unde fulmen emissum in se fuisse commemorat.

PArve, (nec invideo) sine me, (*b*) Liber, ibis in Urbem:
(Hei mihi!) quo domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus, qualem (*c*) decet exsulis esse.
Infelix, habitum temporis (*d*) hujus habe.
Nec te purpureo velent (*e*) vaccinia (*f*) fuco:
Non est conveniens luctibus ille color:
Nec titulus (*g*) minio, nec (*h*) cedro charta notetur:
Candida nec nigra (*i*) cornua (*k*) fronte geras

I N T E R P R E T A T I O.

H*Ei mihi! Libelle, proficisceris in Urbem sine me, (neque æmulor) quo non conceditur vadere domino tuo. Discedito, sed neglectus, qualem decet esse* libellum *profugi. Miser, indue habitum hujus temporis. Neque vaccinia tegant te fuco purpureo: Iste color non est congruus mœroribus. Neque titulus inficiatur minio, neque papyrus cedro: neque feras cornua alba fronte atra.*

N O T Æ.

(a) *Tristium*) Quia a tristi atque exsule Poeta conscripti; materiamque habent tristem.

(b) *Liber*) Hunc primum intellige; siquidem & in sequentibus Poetam audies ad alios libros verba facientem.

(c) *Decet*) Habita ratione status, *scilicet*, atque commiserationis movendæ causa.

(d) *Hujus*) Quo non sine luctu maximo. Tomis, longissime a Patria, inter barbarorum barbaros, vitam suam Naso trahebat. Quanquam autem in primis exsilii causam prudentissime dissimulat, nullus dubitat quin propter Juliæ amores illuc ab Augusto ablegatus fuerit.

(e) *Vaccinia*) Violas esse purpurei coloris scribit Servius. Plinius fruticem in Gallia purpureum. Volunt nonnulli baccas esse nigras ligustri, quæ etiam scriptorio attramento inserviunt. Alii mora agrestia, quorum quidem succus purpureus. Salmasius Hyacinthum esse credidit qui *Iris* & *Gladiolus* dicitur. Nihil certi video.

(f) *Fuco*) Quo libri tegmen infectum esset.

(g) *Minio*) Minium pigmentum est seu color factitius cinnabari non absimilis ex Hispania primum allatus; quo Inscriptiones seu titulos decorare consueverant.

(h) *Cedro*) Cedri succo, aut oleo liniri chartas diuturnitatis & conservationis a carie, & odoris ergo testatur Plinius.

(i) *Cornua*) Cylindri seu bacilli teretis extrema dicti, quæ libro circumvoluto superne atque inferne eminebant; auroque, & argento, vel etiam aliis rebus decorabant. Scribebant enim veteres in altera tantum paginarum facie, ad cujus partem infimam, cedrinum, eburneum aut ex ejusmodi materia bacillum illum agglutinabant. *Umbilicum* autem quod plicato volumine esset medium dictum voluerunt.

(k) *Fronte*) *Pagina*, quæ ideo nigra quod luctus indicia haberet.

Felices ornent hæc (l) instrumenta libellos.
Fortunæ memorem te decet esse meæ.
Nec fragili (m) geminæ poliantur (n) pumice frontes:
Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat; qui viderit illas,
De lacrymis factas sentiet esse meis.
Vade, Liber, verbisque meis (o) loca grata saluta.
Contingam certe (p) quo licet illa pede
Si quis, (q) ut in populo, nostri non immemor illic,
Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit;
Vivere me dices: salvum tamen esse negabis.
Id quoque, quod vivam, munus habere (r) Dei.
Atque ita te (s) tacitus quærenti plura legendum,
Ne, quæ non opus est, forte loquare, dabis.
Protinus admonitus (t) repetet mea (u) crimina lector,
Et peragar populi publicus ore reus.
Neu cave defendas, quamvis mordebere dictis.
Caussa patrocinio non bona (x) pejor erit.

INTERPRETATIO.

Hæc ornamenta decerent libellos beatos. Te decet non esse oblitum mei infortunii. Neque duplices paginæ lævigentur fragili pumice, ut videaris hispidus capillis sparsis. Neve pudeat liturarum: Qui illas aspexerit, cognoscet esse factas meis lacrymis. Proficiscere, Liber, atque impertire salutem meo nomine loca placentia. Sane tangam illa quo pede conceditur. Si quis illic, ut in turba, non erit oblitus nostri, si quis, qui forte petat quid faciam, dices me superstitem esse; negabis tamen valere: atque habere etiam id Dei beneficio, quod vita fruar. Tum tacitus te sic præbebis legendum sciscitanti plura, ne forte effutias quæ non est utile. Continuo lector admonitus recordabitur meorum errorum; & palam arguar ore populi. Atque fuge agere caussam tuam quanquam lacesseris verbis. Caussa non vincibilis erit pejor defensione.

NOTÆ.

(l) *Instrumenta*) Ornamenta dicit.

(m) *Geminæ*) Interior & exterior.

(n) *Pumice*) Eo lapide in expoliendis chartis utebantur, ut & elegantiores & ad scribendum aptiores: namque asperitas cum retardat stylum, tum etiam visu fœda.

(o) *Loca*) Propter homines præsertim amicos, puellas, &c.

(p) *Quo*) Carminum suorum in Urbem adventu aliquo modo sibi videtur Naso Romam appellere: neque temere.

(q) *Ut in pop.*) *Ut fieri solet in magna hominum frequentia.*

(r) *Dei*) Augusti Cæsaris: namque eo usque processit assentatio & vesania.

(s) *Tacitus*) Hanc vocem ex vulgatis, quam removerat clar. Heinsius, huc retraxi; quippe quæ apprime ad scopum spectet, atque sequentibus respondeat, *ne forte loquare*. Neque dubito quin ab judicio bene paratum virum assentientem habeam, postquam animum adverterit. Scilicet Nasonis liber ejus est nuncius, qui plura neque proferre, neque scire debet quam quæ imperata sunt. Nugatur hic Commentator.

(t) *Repetet*) Idest, Cum libellos a me quisquam viderit, continuo criminum meorum recordabitur; & forte hæc nova esse criminabitur.

(u) *Crimina*) Quod scripsisset amatoria, & nescio quid vidisset. Illa namque esse ipse confessus est Naso, ne majora patescerent.

(x) *Pejor*) Tum quia defendendo irritatur adversarius: tum insuper, vincendo, atque ostendendo pœna tanta ob rem, Ethnicorum judicio, tantillam, dignum non esse Poetam, ad exsilii exquirendam veram caussam quivis inducitur. Nasoni autem maxime cautum esse debuit, ne in vulgus exiret Juliæ amor; quem ne ipse Imperator quidem non potuisset non punire gravius.

invo-

Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum,
  Carmina nec siccis perlegat ista genis:
Et tacitus secum, nequis (y) malus audiat, optet,
  Sit mea lenito Cæsare pœna minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
  Placatos misero qui volet esse Deos.
Quæque (z) volet, rata sint; (a) ablataque Principis ira
  Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut perages mandata, liber, culpabere forsan;
  Ingeniique (b) minor laude ferere mei.
Judicis officium est, ut (c) res, ita (d) tempora rerum
  Quærere. quæsito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta (e) sereno:
  (f) Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis & otia quærunt:
  Me mare, me venti, me fera jactat (g) hyems.
Carminibus metus omnis (h) abest: ego perditus (i) ensem
  Hæsurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque, quod facio, judex mirabitur æquus;
  Scriptaque cum venia qualiacumque leget.

INTERPRETATIO.

Reperies nonnullos, qui doleant quod sublatus sim; neque evolvant istos versus oculis aridis; atque cacici, ne quis iniquus accipiat, voveant secreto ut meum supplicium sit levius Cæsare placato. Nos etiam, quisquis ille erit, qui cupiet Deos esse lenitos mihi *misero: oramus ne sit infelix; & quæ volet sint firma, atque ira Principis sedata concedat mihi posse obire in ædibus paternis. Cum exequeris jussa, Liber, forte argueris, & diceris inferior laude mei ingenii. Est judicis exquirere, ut res, ita tempora rerum. Habita ratione temporis, securus eris. Versus fluunt deducti mente serena: tempora nostra sunt obnubilata malis repentinis. Versus amant secretum & pacem scribentis: Pontus, & venti, & sæva tempestas me agitat. Omnis timor procul esse debet a versibus: ego miser jam jamque arbitror gladium infixum iri faucibus meis. Judex integer mirabitur etiam quod hos scribam; & leget cum indulgentia qualiacumque scripta.*

NOTÆ.

(y) *Malus*) Qui continuo, quasi officii ergo, audita ad Imperatorem deferat.

(z) *Volet*) *in suum meumque commodum: omnia denique quæ cupit.*

(a) *Ablata*) Caute admodum, verecunde, & callide reditum precatur.

(b) *Minor*) Quia minus elegans stylus, &c. Quod tamen secus est: nam certe nemini cui mens sana fuerit, hæc sese non probaverint opuscula.

(c) *Res*) Quæ sine adjunctis aut circumstantibus nunquam satis judici apparet.

(d) *Tempora*) Ille vero maxime excusandus, cui neque spatium neque opportunitas concessa aliquid præstandi; aliis atque aliis urgentibus curis districtus.

(e) *Sereno*) Turbido enim minus perspicue quid rerum agatur, apparet: ut mirum sit eo ingenti vigore valuisse Poetam, qui per tam asperam tempestatem hæc quæ scripsit perspicere potuerit.

(f) *Nubila*) Quia gravissimis malis per exilium urgebatur.

(g) *Hyems*) Vel tempestatem intelligit; siquidem hic liber in itinere scriptus fuit: vel allegorice fortunæ iniquitatem arguit.

(h) *Abest*) *Abesse debet*: namque alio distracta cura minima illa nequit expendere, quæ ad legitimos versus requiruntur.

(i) *Ensem*) Vel ab inimicis exulem persequentibus, vel a Scythiis, qui maxume barbari, immissum.

Da mihi *(k)* Mæoinden, & tot circumspice casus;
 Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famæ, Liber, ire memento;
 Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se nobis præbet Fortuna secundam,
 Ut tibi sit ratio laudis *(l)* habenda tuæ.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
 Quærendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod *(m)* obfuit, odi,
 (n) Sit satis. ingenio *(o)* sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adspice Romam.
 Di facerent, possem nunc meus esse liber.
Nec te, quod venias magnam peregrinus in Urbem,
 Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas, ipso noscere *(p)* colore:
 Dissimulare velis te licet esse meum.
Clam tamen intrato, ne te mea carmina lædant.
 Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
 Non putet, e gremio rejiciatque suo;
(q) Inspice, dic, titulum. non sum *(r)* præceptor Amoris.
 Quas meruit, pœnas jam dedit illud opus.

INTERPRETATIO.

Prabe mihi Mæonidem, & circumspice tot infortunia: omne ingenium retundetur tantis malis. Denique, Liber, memento incedere haud quaquam famæ anxius; neque te lectum pudeat displicuisse. Fortuna non ita se dat nobis propitiam, ut tibi sit curanda laus tua. Quandiu incolumis fui, motus sum desiderio laudis & vehementer cupivi comparare famam. Sit satis, quod nunc non odio habeo versus, & studium quod nocuit; eo modo paratum est exilium arte mea. Proficiscere tamen, tu, cui conceditur, proficiscere Romam pro me. Dii annuerent, possem nunc esse meus liber! Neque arbitrare te posse venire ignotum populo, quia hospes accedis ad ingentem Urbem. Quamvis careas titulo, cognosceris ipso colore: tametsi velis fingere te non esse meum. Furtim tamen accede, ne mei versus tibi obsint. Non sunt pleni gratiæ, ut olim erant. Si quis erit, qui arbitretur te non esse inspiciendum, quia sis meus, atque repellat ex sinu suo, Intuere, dic, titulum, non sum doctor Amoris. Illud opus jam multatum est pœna qua dignum fuit.

NOTÆ.

(k) *Mæoniden*) *Homerum*: de quo in Arte. Nequidem illum Poetarum principem in tantis ærumnis bonos posse versus diducere innuit noster.

(l) *Habenda*) Negliguntur minora mala, cum majora urgent.

(m) *Obfuit*) Propter Amorum libros sese patria pulsum fingit.

(n) *Sit satis*) Multum sese in Carminum gratiam dicit præstare, quod in totum non oderit; quandoquidem propter illa tam longe ablegatus fuerit.

(o) *Sic*) *Scribendo versus.*

(p) *Colore*) Nigro atque lugubri; sicut & versuum charactere.

(q) *Inspice*) Verba sunt quibus Liber obvium quemvis qui sese rejiciat, ad legendum hortari debeat.

(r) *Præceptor*) Qualem sese in libris præsertim de Arte amandi præbuit Naso.

For-

Forsitan exspectes, an in alta (*f*) Palatia missum
  Scandere te jubeam, Cæsareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, (*t*) Dique locorum.
  Venit in hoc illa (*u*) fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini (*x*) mitissima sedibus illis
  Numina: sed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennæ stridore columba,
  Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
  Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret cælum (*y*) Phaeton, si viveret; & quos
  Optarat stulte, tangere nollet (*z*) equos.
Me quoque, quæ sensi, fateor (*a*) Jovis arma timere:
  Me reor infesto, cum tonat, igne peti.
Quicunque Argolica de classe (*b*) Capharea fugit;
  Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, semel vasta percussa procella,
  Illum, quo læsa est, horret adire locum.
Ergo, care Liber, timida circumspice mente;
  Et satis a media sit tibi plebe legi.

INTERPRETATIO.

Forte exspectes, an jubem te dimissum ascendere in excelsa Palatia, & sedes Cæsaris. Loca augusta mihi parcant, cum Diis locorum: fulmen missum est in meum caput ab illa arce. recordor equidem Deos lenissimos esse in illis ædibus; verum metuo Deos qui obfuerunt. Columba vulnerata tuis unguibus, Accipiter, trepidata ad levissimum strepitum alæ. Neque agna, si qua est correpta dentibus rapacis lupi, audet longius abire a stabulis. Phaeton fugeret cælum, si superstes esset; neque vellet tangere equos, quos incaute cupiverat. Agnosce me etiam metuere arma Jovis, quæ sensi: puto me peti flamma infensa, cum tonat. Quisquis ex classe Græca vitavit Caphareum, deflectit semper lintea ab aquis Euboicis. Mea etiam navis semel impulsa ingenti procella, refugit accedere ad locum in quo afflicta est. Adeoque, dilecte Liber, circumspice animo pavido: & tibi satis sit legi a turba sortis media.

NOTÆ.

(f) *Palatia*) Quæ splendida domus fuit in Palatino monte ab Augusto excitata: de qua jam sæpius in aliis libris.

(t) *Dique*) Augustum intelligit præsertim, qui vivens divinos meruit honores; uti quidem visum impiis adulatoribus. Huic adde Tiberium, Germanicum, & totam Cæsarum familiam.

(u) *Fulmen*) De exilio suo loquitur; quo ab Augusto, quasi fulmine, proturbatus.

(x) *Mitissima*) Augusti clementiam magis insuper laudabit in sequentibus.

(y) *Phaeton*) Qui Solis filius ex ejus excussus curru, quem per ambitiosam temeritatem regere eggressus est.

(z) *Equos*) Solis *scil.* qui illius currum trahere finguntur: de quibus in Metam.

(a) *Jovis*) De Augusto loquitur.

(b) *Capharea*) Fuit Caphareus Euboeæ promontorium, ex quo Nauplius rex insulæ, Palamedis filii injustam necem ulturus, faces quæ portus fidem facerent Troja redeuntibus Græcis ostentavit, ut illi in scopulos impingerent. Quæ res ex voto Nauplio accidit.

Dum petit infirmis nimium ſublimia pennis
(c) Icarus. Icariis nomina fecit aquis.
Difficile eſt tamen, hic (d) remis utaris an aura.
Dicere. conſilium reſque locuſque dabunt.
Si poteris (e) vacuo tradi; ſi cuncta videbis
Mitia; ſi vires fregerit ira ſuas;
Si quis erit, qui te dubitantem & adire (f) timentem
Tradat, & ante tamen (g) pauca loquatur; adi.
Luce bona, dominoque tuo felicior ipſe
Pervenias illuc, & mala noſtra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
(h) Solus (i) Achilleo tollere more poteſt.
Tantum (k) ne noceas, dum vis prodeſſe, videto.
Nam ſpes eſt animi noſtra timore minor.

INTERPRETATIO.

Dum Icarus nititur in excelſa pennis debilibus, dedit nomen fluctibus Icariis. Difficile eſt tamen dicere hic utaris remis an ventis. Res & locus oſtendent quid opus ſit facto. Si poteris offerri otioſe; ſi aſpicies omnia lenia; ſi ira minuerit vires ſuas; ſi quis erit qui introducat te haſitantem, & verentem accedere, & tamen ante pauca dicat: accede. Fauſta die, & ipſe beatier tuo domino, illuc accedas, & minuas noſtras ærumnas. Namque vel nullus, vel qui mihi impegit plagam poteſt conglutinare eam, more Achilleo. Proſpice tantum ne officias, dum vis juvare; nam ſpes noſtra eſt minor metu mentis.

NOTÆ.

(c) *Icarus*) Qui Dędali filius, cum, neglecto patris prępcepto, altius volare concupiſſet, liquefactis alarum ceris in mare cecidit, cui & nomen dedit. Verum prolixe de eo in præcedentibus.

(d) *Remis*) Hac pręcipue gratia hos libros conſcripſit Naſo, ut Auguſti iram leniret, atque in urbem, ſi liceret, reverteretur. Dubius autem hærebat, magiſne ex voto res procederet reditum ſuum ſollicite procurando, an vero patienter opportunitatem expectando, poſtquam tempore imperatoris lenitus animus eſſet. Illud eſt quod jam allegorice ſignificat: neque placent quæcumque in hunc locum ab aliis allata, ex iis ſaltem quę oculis ſubjecta ſunt.

(e *Vacue*) Namque ille qui re aliqua animum habet maxime occupatum ad alia vocari inique patitur. Quod ſedulo iis advertendum qui magna ad Principes procurant.

(f) *Timentem* Ingenioſiſſime iſtud; neque quicquam magis ad leniendum animam conferre poteſt, quam hujuſmodi timor. Apud cordatos nihil probatione opus habet quod dico: cęteros nolim admonuiſſe.

(g) *Pauca* In tuam gratiam, *ſcil.* quęque pręſertim metum, de quo modo dixi, latenter & caute inſinuent.

h) *Solus* Quam callida eſt hęc adulatio, quamque apta ad Auguſti leniendum animum.

(i) *Achillee*) Achilles nempe eadem haſta qua Telephum Herculis filium vulneraverat, reconciliatus ſanavit: ut in Amoris remedio vidimus.

(k *Ne noceas*) Maxime cavere ſe teſtatur Cicero, cum cujuſpiam cauſam defenderet, ne imprudens contra eum quicquam diceret. Quę cautio quanta ſit, illis cenſendum relinquo qui experti ſunt; namque aliis vix unquam ſatis inculcari poſſit. Optime dicunt noſtri, *A force de vouloir bien faire, on ne fait ſouvent rien qui vaille.* Quid quod eo plerique ſunt ingenio, ut quo meliores ſunt rationes & ad rem aptiores, eo magis illas contemnunt atque reſpuunt? Id nuper expertus ſum ego, qui ſtultiſſime apud Invidos, quos tamen eos eſſe neſcivi, optima certe, (namque erant) non ſine aliquo dedecore expoſui. Nudari ſibi pudenda arbitrantur quicumque virtutis expertes aliquid de alienis bonis audiunt. Illud in mentem venire mihi debuiſſet; neque mea proculcanda objeciſſem.

Quę-

Quæque quiescebat, ne mota resæviat ira,
Et pœnæ tu sis alterâ caussa, cave.
Cum tamen in nostrum fueris (*l*) penetrale receptus,
Contigerisque tuam scrinia curva domum;
Adspicies illic positos ex ordine (*m*) fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cætera (*n*) turba palam titulos ostendet apertos;
Et sua detecta nomina fronte geret.
(*o*) Tres procul obscura latitantes parte videbis.
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
(*p*) Oedipodas facito (*q*) Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si qua tibi cura parentis,
Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatæ ter quinque (*r*) volumina formæ
Nuper ab (*ſ*) exequiis carmina rapta meis:
His hortor dicas, inter (*t*) mutata referri
Fortunæ vultum corpora posse meæ.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:
Flendaque nunc, aliquo tempore læta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quæris, habebam;
Sed vereor tardæ caussa fuisse moræ.

INTERPRETATIO.

Atque cave, ne ira quæ erat composita, provocata exardescat, & tu sis altera caussa supplicii. Cum tamen subieris nostrum secretiorem recessum, & tetigeris scrinia cava tuas sedes; videbis illic fratres tuos ex ordine, quos omnes eadem cura absolvit. Reliquum agmen aperte exhibebit titulos detectos, & habebit sua nomina in fronte nuda. Aspicies tres procul sese occulantes in loco obscuro: Isti etiam, ut omnes sciunt, docent amare. Vel tu hos vites, vel si satis audens eris, fac appelles Oedipodas, & Telegonos. Et, si aliquis est tibi amor patris, hortor ne quemquam diligas ex tribus, tametsi ipse docebit. Sunt etiam quindecim volumina Metamorphosis, versus nuper rapti ex funere meo: Hortor ut his dicas faciem fortunæ meæ posse recenseri inter corpora transformata. Namque ea est repente reddita dissimilis præcedenti; & nunc lugenda aliquando læta fuit. Si exquiris, habebam equidem plura tibi imperanda; sed metuo caussa esse lentæ cunctationis.

NOTÆ.

(l) *Penetrale*) Domus suę secretiores partes dicit.

(m) *Fratres*) Libros dicit a Nasone conscriptos.

(n) *Turba*) *Librorum copia*.

(o) *Tres*) Illos dicit quibus artem amandi docuit; sicut & alii docuerant.

(p) *Oedipodas*) Oedipo similes, qui Laium patrem, Thebanorum regem, quanquam nescius illum esse, occidit.

(q) *Telegonos*) Qui etiam Telegonus Ulyssis & Circes filius insciens patrem interfecit. Quam grave autem Poetę fuerit suum exilium, ex eo patet quod morti ęquiparat.

(r) *Volumina*) Tot habemus etiam Metamorphoseon libros.

(ſ) *Exequiis*) *Exilio*: ut eo quasi ad roum efferri visus sit Poeta.

(t) *Mutata*) Minor est mutatio corporis humani in lapidem, quam felicis hominis in miserum.

Quod si, quæ subeunt, tecum, Liber, omnia ferres;
  Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est: propera. nobis habitabitur orbis
  (u) Ultimus; a terra terra remota mea.

INTERPRETATIO.

Quod si, Liber, cuncta portares tecum quæ occurrunt animo, esses magnum onus illi qui te ferret. Iter longum est; festina. Extrema pars mundi, tellus dissita a tellure mea, a nobis incoletur.

NOTÆ.

(u) *Ultimus*) Invidiose; quanquam certe longe tamen a Patria Roma Tomi.

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Di maris & cœli) *In exilium proficiscens Poeta, jubente Augusto, deprehensusque in medio mari, fluctibusque pene obrutus, deos precatur, ut ipsi saltem ignoscant, nec cum Cæsare ipsum funditus perdant. Probatque multis exemplis posse eos id facere. Describit deinde tempestatem: tum deos precatur, ut se incolumem ad Tomitas perducant.*

DI (*a*) maris & (*b*) cœli, (quid enim nisi vota supersunt?
  Solvere quassatæ parcite membra ratis:
Neve precor, magni subscribite Cæsaris iræ.
  Sæpe premente Deo (*c*) fert Deus alter opem.
(*d*) Mulciber in Trojam, pro Troja stabat (*e*) Apollo:
  Æqua Venus Teucris, (*f*) Palla iniqua fuit.
Oderat Ænean propior (*g*) Saturnia Turno:
  Ille tamen Veneris numine tutus erat.

INTERPRETATIO.

Dii maris & cœli, (quid enim nisi preces restant) nolite disjungere partes navis afflicta. Neu, quæso, facite cum ira Cæsaris: sæpe Deo aliquo urgente alius Deus adest in auxilium. Vulcanus nitebatur adversus Trojam, Apollo favebat Troja: Venus fuit propitia Trojanis, Pallas infensa. Saturnia æquior Turno, habebat Ænean odio. Ille tamen erat securus potentia Veneris.

NOTÆ.

(a) *Maris*) *In quibus Neptunus, Nereus, Oceanus, Glaucus*, &c.

(b) *Cœli*) *Jupiter, Apollo, Mercurius*, &c.

(c) *Fert*) Ridiculum equidem Deos sibi invicem oppositos! Ceterum ita attemperatę sunt tamen Veri Dei virtutes inter se, ut neque pereant omnes quos justitia male perdere festinat. Pręsidium nobis adversus illam paravit misericordia, modo ne ad extremum iram sollicitemus. Pœnitenti omnia sunt concessa.

(d *Mulciber*) Vulcanus seu ignis ferrum mulcens.

(e) *Apollo* Quippe qui cum Neptuno ejus urbis posuerat mœnia; quanquam hic morosior adversus Trojanos maxime fuit.

(f) *Pallas*) Ipsa Venus Æn. 2. a V. 610. Æneę suo Palladem, Junonem, Neptunum, Jovem ipsum ostendit Urbem Trojam eruentes.

(g *Saturnia*) Juno Saturni filia Turno Rutulorum regi favebat.

sępe

Sæpe ferox cautum (*h*) petiit Neptunus Ulyssem:
Eripuit (*i*) patruo sæpe (*k*) Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
Ipsa graves spargunt ora loquentis aquæ.
Terribilisque Notus jactat mea dicta; precesque
Ad quos mittuntur, (*l*) non finit ire Deos.
Ergo idem venti, ne caussa lædar in una,
Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto (*m*) subsidunt æquore valles!
Jam jam tacturas (*n*) Tartara nigra putes.
Quocunque adspicias, nihil est nisi pontus & aer;
Fluctibus hic tumidis, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti.
Nescit, cui (*o*) domino pareat, unda maris.
Nam modo (*q*) purpureo vires capit Eurus ab ortu:
Nunc Zephirus sero vespere missus adest.
Nunc gelidus (*q*) sicca Boreas bacchatur ab Arcto:
Nunc Notus adversa prælia fronte gerit.

INTERPRETATIO,

Sape Neptunus atrox invasit calidum Ulyssem: Minerva abstulit sape eum *patruo suo. Quid etiam prohibet, quamquam inferiores summus illis,* aliquem *Deum nobis favere, Deo* Augusto *irato? Infelix nequicquam perdo voces inutiles: aqua graves insiliunt in ipsa ora loquentis. Et Auster furens aufert mea verba; nequa patitur mea vota pervenire ad Deos,* ad *quos diriguntur. Ergo iidem venti, ne offendar una caussa, rapiunt nostras preces & nostra carbasa nescio quo? Me infelicem, quanta moles aquarum tolluntur! Jam jam credas* illas *tacturas suprema astra. Quanta valles subsidunt mari distracto! Jam jam credas tacturas atra Tartara. Quocumque oculos vertas, nihil est nisi mare & aer; illud minax undis elatis, hic nubibus. Venti sonant inter utrumque turbine furenti. Fluctus maris incertus est cui domino obsequatur. Nam modo Eurus sumit vires ab ortu purpureo; nunc Zephyrus instat a vespertino Hespero: Nunc frigidus Aquilo furit ab Arcto arida; nunc Notus certat fronte opposita.*

NOTÆ.

(h) *Petiit*) Quia Palamedem Neptuni nepotem proditionis titulo perdiderat, Polyphemum filium insuper occæcaverat.

(i) *Patruo*) Fuit vero Neptunus Minervę patruus; siquidem ipsa Jovis filia, ille Jovis frater.

(k) *Minerva*) Quæ ideo Ulyssi favere dicta, quod is summa atque exquisita prudentia ad omnia se accingeret.

(l) *Non finit*) Quales fuerint illi Dii hinc conjicito.

(m) *Subsidunt*) Subsidere videntur, quando diducta est aqua.

(n) *Tartara*) Qui locus est inferorum a Poetis decantatus ubi fontes plectuntur.

(o) *Domino*) Ut hinc in omnes partes agitatas aquas atque erutas intelligas; ex quo maximum periculum.

(q) *Purpureo*) Quia rutilo apparet colore Aurora in parte cœli quæ ad ortum spectat.

(q) *Sicca*) Quia, ut in præcedentibus vidimus, Arctos Helice seu Ursa in quam mutata Calisto Lycaonis filia, deinde Jovis beneficio in cœlum translata, Junonis odio expers maris, in quod nunquam recipitur. Siccam insuper dixeris, quia a parte Septentrionali venti sunt maxime sicci.

(r) Re-

(r) Rector in incerto est: nec quid fugiatve petatve
Invenit; ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes nisi vana salutis:
Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus: frustraque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.
(s) At pia nil aliud quam me dolet exsule conjux:
Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso jactari corpora ponto:
Nescit agi ventis: nescit adesse necem.
Di bene, quod non sum mecum conscendere passus:
Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
Quantus ab æthereo personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulæ feriuntur ab undis,
Quam grave (t) balistæ mœnia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes:
(u) Posterior nono est, undecimoque prior.
(x) Nec letum timeo: (y) genus est miserabile leti.
Demite naufragium; mors mihi munus erit.

INTERPRETATIO.

Nauclerus dubius est, neque reperit quid sequatur aut vitet: ipsa ars attonita est ancipitibus periculis. Nimirum periimus, neque spes est *salutis nisi inanis: & dum verba facio, fluctus obruit meam faciem. Unda extinguet hanc animam, & admittemus aquas* nos *oppressuras ore frustra orante. At pia uxor nulla alia re luget, quam quod sim exul: Novit, atque quaritur hoc unum nostra ærumna. Ignorat corpus agitari in vasto mari: ignorat impelli ventis: ignorat instare mortem: Dii bene, quod non sivi ascendere mecum, ne mors mihi esset bis adeunda! At nunc, quamvis moriar, siquidem illa tuta est a discrimine, certe superstes ero dimidia parte. Hei mihi! quam rapida flamma nubes fulserunt! quantus strepitus personat a polo cœlesti! Neque asseres laterum levius verberantur a fluctibus, quam grave pondus balista quatit muros. Hac unda qua advolvitur excedit cateras undas; est posterior nona, & prior undecima. Neque expaveo mortem: genus mortis est lugubre. Tollite naufragium, mors mihi erit donum.*

NOTÆ.

(r) *Rector*) Navis, *scilicet*, qui ad gubernaculum sedet.

(s) *At*) Solatium vero est benevolos habere nostrarum miseriarum non participes quidem, sed iis commotos, qui precibus suis saltem & misericordia nos tantillum sublevent. Quamquam & illi quibus est cor maxime generosum, nequidem amicos volunt, si licet, conscios habere malorum, quibus mederi non possunt.

(t) *Balista*) Tormenta erant aut machinæ quibus saxa gravissima in hostes, aut illorum propugnacula mittebantur.

(u) *Posterior*) Decimum fluctum vulgo dicunt cæteris esse majorem, *decumanumque* illum appellant.

(x) *Nec letum*) Non credo, Naso. Usque adeo non fuisti cæcus, ut mortem contemneres. Verum hæc verba sunt; eas que perquisita.

(y) *Genus*) Tum quia, ut narrat Homerus, anima ignea est, cui in aqua contrario elemento extingui admodum grave: tum quia sic morientes, cum piscium esca fiant, tumulique honore fraudentur, longis erroribus jactandi, priusquam Orco recipiantur.

Est

Et aliquid, *(z)* fatove suo ferrove cadentem
In solita moriens ponere corpus humo:
Est mandata suis aliquid sperare sepulcra,
Et non æquoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
Hic vehor. immeritos cur mea pœna trahit?
Pro Superi, *(a)* viridesque Dei, quibus æquora curæ!
Utraque jam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Cæsaris ira,
Hanc sinite infelix in loca jussa feram.
Si quam commerui pœnam me pendere vultis;
Culpa mea est ipso *(b)* judice morte minor.
Mittere me *(c)* Stygias si jam voluisset ad undas
Cæsar; in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
(d) Copia: *(e)* quodque dedit, cum volet, ipse feret.
Vos modo, quos certe *(f)* nullo puto crimine læsos
Contenti nostris, Di, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
Quod periit, salvum jam caput esse potest.
Ut mare considat, ventisque ferentibus utar;
Ut mihi parcatis; num minus exsul ero?

INTERPRETATIO.

Est aliquid occumbentem vel fato suo, vel ferro, dimittere corpus moriens in terra solita. Est aliquid sperare tumulos imperatos suis, neque esse prædam piscibus marinis. Ponite me esse meritum hujusmodi letum; ego non hic vehor solus: quamobrem mea pœna rapiat indignos? Pro Dii superi, utque glauci, quibus maria curæ! utrumque agmen emittite jam vestras minas: atque concedite, ut miser portem in locu præscripta hunc vitam, quam ira lenissima Cæsaris indulsit. Siquidem cupitis me exsolvere pœnam qua dignus sum, peccatum meum est levius morte, ipso judice. Si Cesar jam cupivisset me deturbare ad aquas Stygias, non opus habuisset vestro auxilio. Ille habet potestatem non invidiosam in nostram vitam: & ipse tollet quando libebit quod indulsit. Vos tantum, Dii, quos certe nullo flagitio arbitror violatos, estote contenti nostris malis. Neque tamen, utcumque omnes cupiatis incolumem præstare miserum, caput quod jam occidit, potest esse salvum. Quamvis mare quiescat, & habeam ventos secundos, quamvis mihi ignoscatis, anne minus ero profugus?

NOTÆ.

(z) *Fato*) *Morte sua naturali.*

(a) *Virides*) Quia viridi, vel potius ceruleo aut glauco colore apparet altum mare.

(b) *Judice*) *Augusto*, scilicet.

(c) *Stygias*) Hoc est *ad Inferos*, ubi Styx palus, de qua jam toties.

(d) *Copia*) *Potestas est Augusto in meum vitam cujus ademtæ nullum extimescat ultorem.*

(e) *Quodque*) *Vitam*, scilicet, quam ferre & adimere poterit, utcumque libuerit.

(f) *Nullo puto*) Immo, siquidem illi Dii, eo magis læsi, quod Dii sunt, quam Principes qui illorum tantum sunt ministri. Ex vero namque Deo Principibus obsequi didicimus etiam propter conscientiam, quam illi mancipatam intelligimus.

Non

Non ego divitias avidus sine fine parandi
Latum mutandis mercibus æquor aro:
Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas:
Oppida non *(g)* Asiæ; non loca visa prius.
Non ut, *(h)* Alexandri claram delatus in urbem,
Delicias videam, *(i)* Nile jocose, tuas.
Quod faciles opto ventos, (quis credere possit?)
(k) Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam *(l)* lævi fera littora Ponti;
Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
(m) Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus;
Pronaque sint nostræ numina vestra rati:
Seu magis odistis, jussæ me advertite terræ.
Supplicii pars est in regione mei.
Ferte (quid hic facio?) rapidi mea carbasa venti;
(n) Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Cæsar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Aspiciat vultus Pontica terra meos.
Et jubet, & merui. nec, quæ damnaverit ille,
Crimina defendi fasve piumve puto.

INTERPETATIO.

Ego non trano vastum mare mercimoniis commutandis, cupidus acquirendi opes sine modo, neque concedo Athenas, quas olim visi studio deditus: non tendo *in urbem Asiæ, nec in loca ante conspecta. Non ut appulsus ad urbem celebrem Alexandri, aspiciam tuas mollitias, Nile facete. Quod voveo ventos propitios, (quis possit fidem adhibere?) terra Sarmatica est quam mea desideria expetunt. Obstringor* votis, *ut tangam sæva littora Ponti sinistri; & doleo quod exilium sit tam lentum. Paro* mihi *iter breve per meas preces, ut aspiciam Tomitas sitos in nescio qua parte mundi. Sive me amatis, reprimite tantas undas, & vestra numina sint propitia nostræ navi: sive potius odistis, applicate me terræ assignatæ. Pars meæ pœnæ est in* ipsa mundi *plaga. Venti vehementes (quid hic ago?) abripite mea vela; quamobrem mea lintea cernunt fines Italos? Cæsar hoc noluit: cur retinetis quem ille expellit? Tellus Pontica videat meam faciem. Et imperat, & dignus sum: neque arbitror fas aut pium flagitia defendi, quæ ille arguerit.*

NOTÆ.

(g) *Asiæ*) Quam cum Maximo viderat Naso, ut ipse testatur Pontic. lib. 2. Eleg. 10.

(h) *Alexandri*) Alexandriam dicit Alexandri Magni opus.

(i) *Nile*) Hunc Ægypti fluvium jocosum dicit, quia nocte dieque Alexandria proficiscebantur naviculæ virorum ac mulierum lascivientium plenæ ad Serapidis solemnia, quæ Canopi ubi ejus templum erat, celebrabantur. Dissolutis autem moribus fuisse Ægyptios indicat etiam Martial. his verbis,

Nequitias tellus scit dare nulla magis.

(k) *Sarmatis*) Sarmatia regio est perampla cujus pars ad Europam, pars ad Asiam spectat. Tomos autem ablegatum Nasonem, quæ urbs in illa fuit, supra vidimus.

(l) *Lævi*) Quia Poetæ mare Ponticum ingredienti a læva Tomos quam petebat.

(m) *Exilem*) *Compendiosam.*

(n) *Ausonios*) *Italos*: ab Ausonibus partim derivatos, ad quos vi tempestatis relicto priori cursu referebantur.

Si

Si tamen acta Deos nunquam mortalia fallunt;
A culpa facinus ſcitis abeſſe mea.
Immo ita; vos ſcitis. ſi me meus abſtulit error,
Stultaque mens nobis, non ſcelerata fuit:
Quamlibet e minimis, domui ſi (o) favimus illi;
(p) Si ſatis Auguſti publica juſſa mihi;
Hoc Duce ſi dixi felicia ſæcula; proque
Cæſare (q) thura pius (r) Cæſaribuſque dedi;
Si fuit hic animus nobis; ita parcite, Divi.
Sin minus; alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidæ vaneſcere nubes,
Victaque mutati frangitur ira maris?
Non caſus, ſed vos ſub (ſ) conditione vocati,
Fallere quos non eſt, hanc mihi fertis opem.

INTERPRETATIO.

Si tamen facta hominum nunquam occulta ſunt Diis: compertum habetis flagitium longe eſſe ab errore meo. Immo ita, vos noſtis: ſi mea ignorantia me abripuit, & animus nobis fuit deſipiens, non nefarius: ſi, quanquam ex tenuiſſimis, devoti fuimus illi domui: Si publica mandata Auguſti ſatis mihi fuerunt: ſi dixi ſecula beata hoc Imperatore: atque pius obtuli thura pro Cæſare, & Cæſaribus: ſi ea mens fuit nobis, ita ignoſcite, Dii. Sin minus, fluctus ſublimis irruens demergat caput. Decipior? an nubes tumidæ incipiunt diſtrahi, & ita fracta mutati maris minuitur? Non fortuna; ſed vos petiti ſub conditione, quos non datur decipere, præbetis mihi iſtud auxilium.

NOTÆ.

(o) *Favimus*) Nimium nimiumque faverat; ſiquidem amare eſt favere.

(p) *Si ſatis*) Id eſt, *Si, mihi, Auguſti ſemper nutus, & ſimplex voluntas pro lege fuit: ut nunquam quod ille publice ſanciverit ad me etiam ſpectare ſine omni tergiverſatione non crediderim.*

(q) *Thura*) Deorum illis conciliandi favoris cauſa.

(r) *Cæſaribus*) *Caio* atque *Julio* Auguſti nepotibus, itemque *Tiberio*, poſt illorum obitum ab Auguſto adoptato; tum Germanico a Tiberio Auguſti juſſu pro filio aſſumto.

(ſ) *Conditione*) Calidiſſime profecto ſeſe toti Cæſaris domui amicum, quaſi Diis teſtibus, oſtendit.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Quum ſubit illius.) *Miſerabiliter exponit Poeta conſternationem illam, qua affectus eſt, poſteaquam juſſit eum Cæſar in exilium abire: quidque ea nocte etiam egerit, quæ fuit illi in urbe noviſſima, declarat. Miſerabilius deinde uxoris, & domeſticorum lacrymas deſcribit.*

CUm ſubit illius triſtiſſima noctis imago,
Quæ mihi ſupremum tempus in Urbe fuit;

INTERPRETATIO.

Quando recordor illius mæſtiſſimæ noctis, quæ fuit mihi ultimum tempus in Urbe.

Cum

Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam prope lux aderat, qua me discedere Cæsar
Finibus extremæ jusserat (a) Ausoniæ.
Nec (b) mens, nec spatium fuerant satis apta paranti:
(c) Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi:
Non aptæ profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Jovis ignibus ictus
Vivit; & est vitæ (d) nescius ipse suæ.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Alloquor extremum mœstos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus & alter erant:
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat;
Imbre per indignas usque cadente genas.
(e) Nata procul (f) Libycis aberat diversa sub oris:
Nec poterat fati certior esse mei.
Quocunque adspiceres, luctus gemitusque sonabant:
Formaque (g) non taciti funeris intus erat.
Fœmina, virque, meo (h) pueri quoque funere mœrent:
Inque domo lacrymas angulus omnis habet.

INTERPRETATIO.

quando mente revolvo noctem, qua deserui tot res mihi dilectas, lacryma nunc etiam defluit ex oculis meis. Jam prope dies venerat, quo Cæsar mihi imperaverat egredi finibus ultimæ Italiæ. Neque animus, neque tempus fuerant satis idonea adornanti fugam: mens nostra elanguerat prolixo tempore. Non fuit mihi cura servorum, non sodalis legendi, non vestis aut auxilii idonei profugo. Non secus attonitus fui, quam qui superstes est, afflatus flammis Jovis, & ipse est nescius suæ vitæ. Postquam tamen ipse dolor depulit hæc nubila ex animo, & denique mei sensus redierunt; novissime discessurus alloquor tristes amicos, qui erant unus & alter de modo plurimis. Conjux ipsa amans, lugens vehementius complectebatur lugentem, rore usque fluente per genas immeritas. Filia procul aberat dissita ad oras Libycas, neque poterat cognoscere meum infortunium. Quocumque oculos verteres, luctus & gemitus audiebantur; & species erat intus funeris haudquaquam muti, fœmina & vir, pueri etiam lugent in infortunio meo, & omnis angulus in domo habet fletus.

NOTÆ.

(a) *Ausonia*) *Italia*, ut sæpe alibi: fuerunt namque Ausones antiqui Italiæ populi.

(b) *Mens*) Quæ repentino malo attonita, singula, quæ opus erat, suis temporibus dividere, per tantillum spatium non poterat.

(c) *Torpuerant*) Adeoque bonorum nostrorum pars sumus maxima: qui illud maxime semper cogitare debemus, quomodo adversam fortunam feramus, minimeque indigeamus. Verum quibus has narres fabulas?

(d) *Nescius*) Priusquam spatium datum fuerit cogitandi, atque singula excutiendi quæ nec opinantem ex sede sua dejiciunt, nullius animus huc illuc raptus consilii est capax.

(e) *Nata*) *Perilla*, quæ virum in Africam sequuta erat.

(f) *Lybicis*) Libya pars est ampla Africæ; quæ pro ea tota sæpissime ponitur.

(g) *Non taciti*) Quia omnes aperte lugebant, & gemitus atque plangores edebant.

(h) *Pueri*) *Servuli*.

Si licet exemplis in parvo grandibus uti;
  Hæc facies Trojæ, cum caperetur, erat.
Jamque quiescebant voces hominumque canumque:
  Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, & ab hac *(i)* Capitolia cernens,
  Quæ nostro *(k)* frustra juncta fuere *(l)* Lari;
(m) Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
  Jamque oculis nunquam templa videnda meis,
Dique relinquendi, quos Urbs habet alta *(n)* Quirini;
  Este salutati tempus in omne mihi.
Et quamquam sero *(o)* clypeum post vulnera sumo;
  Attamen hanc *(p)* odiis exonerate fugam;
(q) Cœlestique viro, quis me deceperit error,
  Dicite; pro *(r)* culpa ne scelus esse putet.
Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque sentiat auctor.
  Placato possum non miser esse *(ſ)* Deo.
Hac prece adoravi Superos ego: pluribus uxor;
  Singultu *(t)* medios præpediente sonos.
Illa etiam ante Lares passis prostrata capillis
  Contigit exstinctos ore tremente focos.

INTERPRETATIO.

Si licet uti magnis exemplis in re tenui, hac erat species Trojæ cum exportarentur. Jamque sonus omnis hominum & canum repressus erat, & Luna sublimis agitabat equos nocturnos. Ego hanc suspiciens, & ab hac videns Capitolia, quæ nequicquam erant proxima nostris Penatibus: Dii, inquam, manentes in æde vicina, & templa jam nunquam conspicienda oculis meis, numinaque deserenda, quæ Urbs excelsa Quirini habet, estote salutata a me in omne ævum. Et quamvis sero capio parmam post plagas, nihilominus absolvite hoc exilium odiis, & dicite viro divino, quis error mihi imposuerit; ne arbitretur flagitium esse pro aberratione: ut quod vos cognoscitis, auctor mei *supplicii cognoscat etiam. Possum esse non infelix, Deo lenito. Ego precatus sum Deos hac oratione; conjux pluribus, singultu abrumpente medias voces. Illa etiam procumbens coram laribus, scissa coma, tetigit focos extinctos ore tremente,*

NOTÆ.

(i) *Capitolia*) In Capitolio monte templum fuit Jovi dicatum.

(k) *Frustra*) Quia tutum ab Augusti ira non præstiterant. Quod quidem impie dixit Naso.

(l) *Lari*) *Domui*. De Laribus diis supra Metam. 15. ubi vide. Indicis compendio nihil facilius.

(m) *Numina*) Deos compellat, qui in Capitolio colebantur: ad quos etiam Manlius his verbis ex Livio: *Jupiter optime maxime, Junoque regina, ac Minerva, cæterique dii, deæque, qui Capitolium, arcemque incolitis*, &c.

(n) *Quirini*) *Romuli*, cui post suam consecrationem illud datum nomen.

(o) *Clypeum*) Deorum præsidium istoc appellat nomine. Quod utinam multi serio perpenderent.

(p) *Odiis*) *Ne me Cæsar odio persequatur.*

(q) *Cælesti*) *Augusto*, qui vivus etiam in Diis habitus.

(r) *Culpa*) Contendit Naso se per imprudentiam, non mala mente peccasse.

(ſ) *Deo*) *Augusto*.

(t) *Medios*) *Imperfecta verba* singultibus abrumpentibus orationis cursum.

Multaque (*u*) in averſos effudit verba Penates,
  Pro deplorato non valitura viro.
Jamque moræ ſpatium nox præcipitata negabat,
  (*x*) Verſaque ab axe ſuo (*y*) Parrhaſis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriæ retinebar amore:
  Ultima ſed juſſæ nox erat illa fugæ.
Ah quoties aliquo dixi properante, Quid urges?
  Vel (*z*) quo feſtines ire, vel (*a*) unde, vide.
Ah quoties certam me ſum mentitus habere
  Horam, propoſitæ quæ foret apta viæ.
Ter (*b*) limen tetigi; ter ſum revocatus: & ipſe
  Indulgens animo pes mihi (*c*) tardus erat.
Sæpe, Vale dicto, rurſus ſum multa locutus;
  Et quaſi diſcedens oſcula ſumma dedi.
Sæpe eadem mandata dedi: meque ipſe fefelli,
  Reſpiciens oculis (*d*) pignora cara meis.
Denique, Quid propero? Scythia eſt, quo mittimur, inquam:
  Roma relinquenda eſt. utraque juſta (*e*) mora eſt.

INTERPRETATIO.

& protulit multa verba adverſus inſenſos Penates, non profutura perdito marito. Jamque nox præcipita recuſabat tempus cunctandi, & urſa Arcadica erat verſa ab axe ſuo. Quid agerem? Retinebar grato deſiderio patriæ: verum illa nox erat noviſſima exitio præſcripto. Ah quoties dixi, cum aliquis feſtinaret, Quamobrem feſtinas? Cogita vel quo properes, vel unde proficiſcaris. Ah quoties falſo dixi me habere horam conſtitutam, quæ eſſet idonea itineri decreto? Ter offendi in limen & ter repreſſi pedem, & ipſe obſequens deſiderio pes mihi erat ſegnis. Sæpe, Vale dicto, plurima denuo protuli, & tanquam proficiſcens obtuli noviſſima ſuavia. Sæpe repetivi eadem juſſa; & me ipſe decepi, retorquens oculos meos ad dilecta pignora. Tandem, dixi, Quamobrem feſtino? Scythia eſt ad quam pellimur, Roma eſt deſerenda: utraque mora eſt juſta.

NOTÆ.

(u) *In averſos*) Ea eſt naturæ perverſitas, qua hodieque humanum genus miſere perdit; ut Deum ipſum, quia ſupremus eſt Rerum arbiter, quam ſeſe, qui malorum omnium ſuorum ſunt auctores, malint arguere. Quia omnia poteſt Deus, debere autumant; quaſi ſuæ ipſius non eſſet Potentiæ ſapientiſſimus denique liberrimus Oeconomus, aut ſeſe non deberet numen ab injuria vindicare.

(x) *Verſa*) Adeoque Aurora ſeu diluculum inſtabat.

(y) *Parrhaſis*) Urſa, quæ Græcis *Arctos* dicitur, in quam Caliſto Lycaonis filia mutata. *Parrhaſia* ſeu Arcadia dicitur a Parrhaſia, ubi ejus pater imperium tenuit. Sydus autem illud jam ſæpe ad polum Septentrionalem eſſe diximus.

(z) *Quo*) In regionem teterrimam.

(a) *Unde*) Ex patria jucundiſſima: ut neutra de cauſſa ſit feſtinandum.

(b) *Limen*) Siniſtrum uſque adeo putarunt omen eſſe veteres, In limen impingere ingreſſuris vel egreſſuris, ut ſi fieret, quod tum facturi eſſent proſpere ſibi contingere non poſſe crederent.

(c) *Tardus*) Ut quaſi de induſtria limen offenderet; ne ſcilicet aliqua non eſſet diutius permanendi cauſſa.

(d) *Pignora*) Uxorem dicit, Amicos, aliaque ſibi cariſſima.

(e) *Mora*) Pro cauſa moræ. *Seu*, inquit *Scythiæ barbariem reſpicio, ſeu in Romæ jucunditate hæreo, utrobique permanendi cauſſa eſt.*

Uxor

Uxor in æternum vivo mihi viva negatur:
Et domus, & fidæ dulcia (f) membra domus:
Quosque ego fraterno dilexi more sodales,
O mihi (g) Thesea pectora juncta fide!
Dum licet, amplectar: nunquam fortasse licebit
Amplius. in lucro, quæ datur hora, mihi est.
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,
Complectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor, & flemus; cælo nitidissimus alto
Stella gravis nobis (h) Lucifer ortus erat.
Dividor aud aliter, quam si mea membra relinquam:
Et pars abrumpi corpore visa suo est.
(Sic Priamus doluit, tunc cum (i) in contraria versus
(k) Ultores habuit proditionis equus)
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum;
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
(l) Tum vero conjux humeris abeuntis inhærens
Miscuit hæc lacrymis tristia dicta suis.
Non potes avelli, simul ah, simul ibimus, inquit!
Te sequar; & conjux exulis exsul ero.

INTERPRETATIO.

Conjux superstes negatur in æternum mihi superstiti; itemque domus, & membra dilecta fidelis domus; & socii, quos ego amavi more fraterno; O Animi mihi connexi fide Thesea! Quandiu conceditur, amplectar; forsitan nunquam amplius concedetur. Tempus quod mihi conceditur est in lucro. Et sine cunctatione omitto verba sermonis inexpleta, complectens animo meo quæque proxima. Dum loquor & lacrymas profundimus, Lucifer splendidissimus nobis molestus erat ortus in excelso cælo. Non aliter divellor, quam si deferam meos artus: & pars visa est dividi a suo corpore. Eo modo doluit Priamus, tunc cum equus proditor mutatus in contraria habuit vindices. Tum vero tollitur clamor & gemitus meorum; & manus tristes plangunt pectora aperta. Tum vero uxor incumbens humeris discedentis miscuit hæc mœsta verba suis lacrymis. Non potes abstrahi: una ah, inquit, una proficiscemur! Te comitabor, & uxor profugi ero profuga.

NOTÆ.

(f) *Membra*) Omnia intelligit, quæ ad vitæ solatium domi teguntur.

(g) *Thesea*) *Antiqua*, ut ajunt, & *firma*, cujusmodi fuit Thesei in Pirithoum.

(h) *Lucifer*) Stella est Veneris, quæ ceteras fugare dicitur, quia solis ortum præcedit, cujus lumen ceteras obscurant: tumque *Phosphorus* dicitur. *Hesperus*, *Vesper*, & *Vesperugo* appellatur, cum Solis ejusdem subsequitur occasum.

(i) *In contraria*) Inepte enim Sinoni crediderunt Trojani, equum ligneum muris suis, illo admonente, si reciperent,

Ultro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello Venturam:

eum ea machina potius armatos in urbem Trojam invexerit, a quibus incensa atque funditus eversa est. Ceterum ne dubites quin hoc distichon a manu sit aliena.

(k) *Ultores*) Græcos dicit equi utero inclusos, in quem gravem hastam Laocoon intorserat, doli non ignarus; qui quidem Græci, incensa urbe Troja, equi ultores etiam esse videntur.

(l) *Tum*) Profecto hæc ita accurate recensentur atque referuntur, ut eadem videre atque audire credat qui hæc legit. Adeoque adolescentulis ut hæc evolvant opuscula multis de caussis consuluerim.

Et mihi facta via est: & me *(m)* capit *(n)* ultima tellus.
Accedam profugæ sarcina parva rati.
Te jubet e patria discedere Cæsaris ira;
Me pietas. *(o)* pietas hæc mihi Cæsar erit.
Talia tentabat: sic & tentaverat ante;
Vixque dedit victas utilitate manus:
Egredior (sive illud erat sine funere *(p)* ferri)
Squalidus immissis *(q)* hirta per ora comis.
Illa dolore mei *(r)* tenebris narratur obortis
Semianimis media procubuisse domo.
Utque resurrexit, fœdatis pulvere turpi
Crinibus, & gelida membra levavit humo;
Se modo, desertos modo complorasse Penates;
Nomen & erepti sæpe vocasse viri
Nec gemuisse minus, quam si natæve meumve
Vidisset structos corpus habere *(ſ)* rogos
Et voluisse mori; moriendo ponere sensus:
Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat; & absentem, quoniam sic fata tulerunt,
Vivat, & auxilio sublevet usque suo.

INTERPRETATIO.

Mihi etiam paratum est iter: extrema terra me etiam tenet. Ero parvum onus navi profuga. Ira Cæsaris te jubet egredi ex patria: Pietas me jubet. Hæc Pietas erit mihi Cæsar. Talia incipiebat: atque ita etiam antea inceptaverat: & ægre concessit superata utilitate. Exeo, (seu illud erat efferri sine funere) sentus, capillis sparsis per vultus hispidos. Illa semiviva dicitur cecidisse in media domo caligine inducta mei dolore. Et postquam excitata est, coma infecta obscœno pulvere, atque sustulit artus terra frigida, deflevisse modo se, modo destitutos Penates, & sæpe citasse nomen mariti sublati: neque minus gemuisse, quam si vidisset pyras extructas habere meum corpus, vel corpus filiæ: & voluisse mori, & amittere sensus moriendo; & tamen non amisisse in meam gratiam. Vivat; & siquidem ita fors tulit, vivat, & semper sustentet absentem auxilio suo.

NOTÆ.

(m) *Capit*) Propter maritum, qui in ea terra erit, *scilicet*.

(n) *Ultima*) Quia maxime remota Scythia ad Septemtrionem.

(o) *Pietas*) Quid sentis Lector? Estne hæc ingenii magis, an commiserationis plena?

(p) *Ferri*) *Efferri, ad sepulturam portari, quanquam vivus essem.*

(q) *Hirta*) In luctu enim neque capillos, neque barbam tondebant.

(r) *Tenebris*) Caliginem dicit, quæ animi comitatur deliquium.

(ſ) *Rogos*) Cremabant mortuorum cadavera veteres; uti millies dictum.

BEE-

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Sese dicit Poeta mari tandem concreditum; tantamque in Ionio mari tempestatem coortam, ut ipsi etiam nautæ salutem suam desperaverint.

Tingitur Oceano (*a*) custos (*b*) Erymanthidos Ursæ,
  Æquoreasque suo sidere turbat aquas:
Nos tamen (*c*) Ionium non nostrâ findimus æquor
  Sponte: sed (*d*) audaces cogimur esse (*e*) metu.
Me miserum, quantis (*f*) increscunt æquora ventis;
  Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior proræ puppique recurvæ
  Insilit, & pictos verberat unda (*g*) Deos.
Pinea texta sonant: pulsi stridore rudentes:
  (*h*) Aggemit & nostris ipsa carina malis.
Navita confessus gelido pallore timorem
  Jam sequitur victam, (*i*) non regit arte, ratem.

INTERPRETATIO.

Custos Ursæ Erymanthidos mergitur Oceano & ciet aquas marinas suo sidere: Nos tamen sulcamus mare Jonium non ultro; sed cogimur esse audentes timore. Me infelicem; quam vehementibus ventis maria tolluntur, & glarea educta ex profundis gurgitibus agitata est! Atque fluctus non minor monte invehitur in proram atque puppim recurvam, & percutit Deos pictos. Texta pinea gemunt; funes stridunt: atque ipsa navis queritur de nostris ærumnis. Nauta prodens pavorem frigido pallore, nunc sequitur navim superatam: non regit arte.

NOTÆ.

(a) *Custos*) Arctophilax est seu Bootes in cujus Zona stella una cæteris lucens clarius, quæ Arcturus dicitur, cujus ortus atque occasus gravissimas dicitur ciere tempestates. Annus autem quo in exilium ejectus Poeta 760. fuit ab Urbe condita, & a Christo nato octavus. Mense Octobri, quo Arcturus occidit, navim conscendit.

(b) *Erymanthidos*) Quia Calisto, quæ in Ursam mutata, Arcadica fuit, in cujus patria Mons Erymanthus.

(c) *Jonium*) Quod inter Siciliam & Græciam.

(d) *Audaces*) Hic Jocus non est verborum sine re: quia quotidie ita evenit, ut metus audentissimos præstet. Cæterum cordatos hoc modo afficit metus: namque alios omnino dejicit.

(e) *Metu*) Quia Italia Augusti jussu excedendum, nisi graviori pœnæ sese addicere vellet Poeta.

(f) *Increscunt*) Quia in altum tolluntur fluctus, & tumet mare, ventorum impetu.

(g) *Deos*) Quorum statuæ in puppi, ubi velut quoddam sacrarium erat: atque ab illis ceu insigni naves appellabantur.

(h) *Aggemit*) Invita fortuna, atque urgentibus malis ingeniosus est tamen Naso. Solent autem naves tempestate actæ gravi, aut vi majore pressa ligna sonum quendam reddere, ex quo ea vim pati facile cognoscitur.

(i) *Non regit*) Quanquam & ars in eo est, ventis & æstui navim permittere, quam adversus illorum impetum nequeas flectere. Ille naufragium suum accelararet, qui usque obniti studeret.

Utque parum validus non proficientia vector
Cervicis rigidæ fræna remittit equo:
Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undæ.
Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit (*k*) Æolus auras;
In (*l*) loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul, (*m*) Illyricis læva de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas quæso contendere terras,
Et mecum magno pareat aura (*n*) Deo.
Dum loquor, & (*o*) cupio pariter timeoque revelli,
Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, cærulei vos parcite numina ponti;
Infestumque mihi sit satis esse (*p*) Jovem.
Vos animam sævæ fessam subducite morti.
Si modo, qui (*q*) periit, non periisse potest.

INTERPRETATIO.

Et sicuti eques infirmus laxat habenas inutiles equo colli difficilis: ita cerno nauclerum permisisse lintea navi non quo cupivit, sed quo vis fluctuum cogit. Quod nisi Æolus emiserit ventos mutatos, vehar in loca jam nobis non tangenda. Nam Illyricis procul deseris a parte sinistra, Italia prohibita conspicitur a me. Ventus, precor, omittat petere terras interdictas, & mecum obsequatur magno Deo. Dum verba facio, & pariter opto & metuo revelli, quanto impetu fluctus verberavit latus. Ignoscite vos, ignoscite Dii glauci maris, sitque satis, Jovem esse mihi infensum. Vos subtrahite crudeli morti animam defatigatam; si modo qui occidit, potest non occidisse.

NOTÆ.

(k) *Æolus*) *Rex ventorum*.

(l) *Loca*) *Italiam* scilicet, ex qua exilio ab Augusto pulsus.

(m) *Illyricis*) Illyris seu Illyria dicitur ea regio quæ Italiæ objecta a parte Septemtrionali, Adriatico interfuso mari. Illa vero Poetæ in Pontum autem Scythiam tendenti a læva fuit: quam deserere, reperita interdicta Italia, coorta vis ventorum cogebat.

(n) *Deo*) Deus vero fuisset, stupentibus omnibus, siquidem in ventos atque fluctus imperium habuisset Augustus.

(o) *Cupio*) Cupiebat vero Romam verti; sed metuebat propter Augusti iram. Nusquam non acute Ovidius: atque ex isto verborum conflictu, quam dolendæ sint vices nostræ, qui utque & usque Rerum jactemur repugnantia, licet intelligere, donec ad salutis portum ancoram nostram fixerimus.

(p) *Jovem*) *Augustum*.

(q) *Periit*) Augusti ira, & ad Sarmatas exilio.

ELE-

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

O mihi post ullos.) *Amici fidem laudat Poeta; quod etiam in adversis eum nunquam deseruit: quam vero rares admodum ex tam multis fatetur sibi præstitisse. Simul eum hortatur, ut in pristino amore persistat, nec Augustum timeat.*

O Mihi (*a*) post ullos nunquam memorande sodales,
O cui præcipue sors mea visa (*b*) sua est;
Attonitum qui me (memini), carissime, primus
Ausus es (*c*) alloquio sustinuisse tuo;

INTERPRETATIO.

O Nunquam mihi recensende post ullos socios, o cui sors mea visa est præsertim sua: qui primus non es veritus (recordor) dilectissime, solari me attonitum tuo alloquio.

NOTÆ.

(a) *Post ullos*) Siquidem primus fit fide in adversis probata.

(b) *Sua*) Ea est Christi & lex & conditio, & spes, unde cætera fluant; ut omnes quotquot in ejus corpore vera fide vivunt, unum sint cor atque una anima, qui eadem sentiant, bona malaque juxta communia habeant. Promulgatum est insuper Decretum quod omnes improbos in rem malam deturbet; novissima die repetendum, *Discedite execrandi: Quia enim neque esurienti cibum, neque sitienti potum præbuistis*, &c. namque satis superque docti sunt Christiani. Ex re ipsa illos spectes. Postquam paucos JESU servatoris discipulos exemeris; cæteros vaferrimos invenias nebulones, plerosque, Pharisæos præsertim, atque in istis omnium pessimos qui de Veritate quam certe obtinent & profitentur, usque & usque gloriantur: quasi viam munitissimam, accensamque maxime habere facem, satis fuerit, ut quoquam deveniatur. Græculorum nullum quos corripuit Poliphemus tanta rabie afflixit; nullius tam aspere quassavit ossa, quanto cum Invidiæ furore frater fratrem vivum deglubit, aut illius vulneribus vescitur. Quanquam vero ita expertus sum, neque rabiosi calumniatores tanquam Socinianum & Patriæ imminentem Pestem exagitaverunt, ut feris laniandum objicerent, scilicet; non ideo tamen istud conqueror ulciscendi causa, sed magis hortandi ut in Charitatis viam, si potis est, redeant: namque hoc primum in resipiscente *iniquitatem suam cognoscere*. Cæterum, data occasione, ne cuiquam fuerim offendiculo; atque uti porro, sicut institui, promovendo in adolescentibus JESU-CHRISTI regno operam meam ponere nihil prohibeat, ita bene faveas oro, Lector, atque hanc gratiam quovis pretio rependendam indulgeas, ut, contra quam livor, & ex eo odium suasit, testificari liceat me per summam Dei misericordiam ita a pueritia imbutum, atque robustiore ætate, maturoque judicio, confirmatum, ut ab ejus Veritate quam publice profiteor nulla ex parte sim alienus.

(c) *Alloquio*) Verba quid possint illorum est æstimare, qui Verbi interni æternique filii Dei vim incredibilem sincero amore experti sunt. Pecora, cujusmodi passim reperias, in terris vagantia, cibumque ex solo vanitatis halitu captantia, frustra ad abditi illius Manna suavitatem perducere contendas: namque vacuis atque famelicis tantum acceptum! Illa vero sui & luti usque adeo plena sunt, ut ad primos Veritatis bene monentis, & famem ex inopia conciliantis tota cohorrescant. Tandem tamen dicetur singulis, *Habuisti tua bona*. O Verba & Voces! Omnes si scirent quantum habeant virium & jucunditatis!

 Qui

Qui mihi (*d*) consilium vivendi mitte dedisti,
Cum foret in misero pectore mortis amor;
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine (*e*) signis;
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis;
Perpetuusque (*f*) animæ debitor hujus ero.
Spiritus & vacuas prius (*g*) hic tenuandus in auras
Ibit. & in tepido deseret ossa rogo;
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro:
Et longa pietas excidat ista die.
Di tibi sint faciles, & opis nullius egentem
Fortunam præstent, dissimilemque meæ.
Si tamen hæc (*h*) navis vento ferretur amico:
Ignoraretur forsitan ista fides.
(*i*) Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adisset aquas.
Ut foret exemplum veri (*k*) Phocæus amoris,
Fecerunt Furiæ, tristis Oresta, tuæ.

INTERPRETATIO.

qui mihi dedisti lene consilium vivendi, cum desiderium mortis esset in corde infelici nostri quem alloquar, indiciis positis pro nomine; neque beneficium tuum te latet, amice. Hæc erunt semper infixa intimis medullis; & ero æternus debitor hujus vitæ: atque hæc anima ante feretur discerpenda in tenuem aerem, & relinquet ossa in rogo calido, quam oblivia officiorum tuorum invadant mentem nostram, & iste Amor excidat longo tempore. Dii sint tibi propitii, & præbeant sortem nulla re egentem, atque disparem meæ. Si tamen hæc navis veheretur vento secundo, forte hæc fides non esset perspecta. Pirithous non expertus esset Theseum tam amicum, nisi vivus subiisset aquas Stygias. Furiæ tuæ, luctuose Oresta, fecerunt, ut Phocæus esset exemplum sinceri amoris.

NOTÆ.

(d) *Consilium*) Quid commodi ex divitiis suis, ex fastu, ex ignorantia sua capiant, qui in tenebris, in superbia, in creaturis vitam totam agunt, maxime velim illos dicere, cum sese illa omnia produnt atque perditos esse cum illis demonstrant. Vidi ego adolescentem, & mille alii viderunt, pridie bene valentem, festivum, neque sodalium suorum, ut videbatur, illi inferiorem, cui sibi postridie laqueo gulam frangere pulchrum visum est: atque id opus pulcre exegit. Unde parabile fuit ad vitam remedium? Ex verbis; iisque quæ maxime a plerisque contemnuntur; paucissimi in promtu habeant.

(e) *Signis*) Quia amicum suum nomine appellare verebatur Naso, ne in Augusti incurreret offensionem, facto ipso aut benevolentiæ testimonio illum designat.

(f) *Animæ*) *Vitæ*.

(g) *Hic*) *Meus* scil. *Prius moriar*.

(h) *Navis*) Per navim, vitam atque fortunas Poetæ intellige. Allegoria est.

(i) *Thesea*) Hic Ægei filius cum Pirithoo Ixionis filio, Proserpinæ illi in uxorem rapiendæ causa, ad inferos descendit: cujus amicitia in Proverbium abiit.

(k) *Phocæus*) Pylades est Strophii Phocensis filius, indissolubili amicitiæ vinculo cum Oreste conjunctus; qui furiis, ob Clytemnestræ matris necem, agitatum amicum ita nusquam deseruit, ut pro eo mori apud Colchos non dubitaverit. Quanquam Iphigeniæ auxilio uterque liberati sunt.

Si

Si non Euryalus Rutulos cecidiſſet in hoſtes:
  Hyrtacidæ (*l*) Niſo gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum ſpectatur in ignibus aurum,
  Tempore ſic (*m*) duro eſt inſpicienda fides.
Dum juvat, & vultu ridet Fortuna ſereno;
  Indelibatas cuncta (*n*) ſequuntur opes.
At ſimul (*o*) intonuit; fugiunt: nec noſcitur ulli,
  Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque hæc exemplis quondam collecta priorum,
  Nunc mihi ſunt propriis cognita vera malis.
Vix duo treſve mihi de tot ſupereſtis amici.
  Cætera Fortunæ, non mea, turba fuit.
Quo magis, o pauci, rebus ſuccurrite lapſis,
  Et date naufragio littora tuta meo.
Neve metu (*p*) falſo nimium trepidate timentes;
  Hac offendatur ne pietate (*q*) Deus.
Sæpe fidem adverſis etiam laudavit in armis;
  Inque ſuis amat hanc Cæſar, in hoſte probat.
Cauſſa mea eſt melior, qui non contraria fovi
  Arma; ſed hanc merui (*r*) ſimplicitate fugam.

INTERPRETATIO.

Niſi Euryalus deveniſſet in hoſtes Rutulos, nulla eſſet laus Niſo Hyrtacidæ. Nimirum, ut flavum aurum probatur in ignibus, ſic fides eſt ſpectanda tempore adverſo. Dum utile eſt, & fortuna ridet vultu læto, omnia ſequuntur divitias intactas. At ſtatim atque intonuit, dilabuntur; neque cognoſcitur ab ullo qui modo erat ſtipatus turba comitum. Atque hæc olim collecta exemplis veterum ſunt nunc mihi perſpecta certa meis ærumnis. Vix de tot amicis duo aut tres reliqui eſtis: cæterum agmen fuit fortunæ non meum. Quo magis, o pauci, ſubvenite rebus afflictis, & præbete littora tuta meo naufragio: neve nimium pavidi tremite vano timore, ne Deus lædatur hac pietate. Sæpe approbavit fidem etiam in armis adverſis: & Cæſar hanc diligit in ſuis, laudat in hoſte. Cauſſa mea eſt potior, qui non ſequutus ſum arma adverſa, ſed merui hoc exilium ſimplicitate.

NOTÆ.

(l) *Niſo*) Trojanus quidam fuit Hyrtaci filius Virgiliano carmine notiſſimus, qui arctiſſimo quoque fuit amicitiæ vinculo cum Eurialo conjunctus. Hi duo vero Rutulorum caſtra ingreſſi ſunt magnaque hoſtium ſtrage edita, cum die adventante, ſeſe reciperent, in illorum inciderunt equitatum, a quo circumventus Euryalus. Ille cum amicum non poſſet eripere, certiſſimæ ſeſe maluit morti objicere, totumque facinus in ſe derivare, quam captum deſerere.

(m) *Duro*) Namque ille non nobis, ſed ſibi favet, qui, ſecundis noſtris rebus, iiſdem nobiſcum fruitur.

(n) *Sequuntur*) Omnia ex votis illis cedunt, quibus opes integræ, & nullo caſu imminutæ.

(o) *Intonuit*) Id eſt, *Cum primum aliquod malum impendet.*

(p) *Falſo*) *Qui veram cauſam non habeat.*

(q) *Deus*) *Auguſtus.*

(r) *Simplicitate*) Utcumque ſeſe excuſet Naſo, magis perſuadet; tamen multus ex innocentia quam ex eo natam confidentiam, quod ipſum Cæſarem aliam exilii cauſſam, quam quæ vera erat, fingere advertiſſet. Cæterum eo eſt ingenio Poeta, totque boni animi cernuntur ubique in ipſo indicia, ut tametſi reus maxime fuerit, vix quiſquam ita ſævus reperiatur, qui crimen intra gloriam ejus non ponat.

Invigiles igitur noſtris (ſ) pro caſibus oro;
Diminui ſi qua numinis ira poteſt.
Scire meos ſi quis caſus deſideret omnes;
Plus, quam quod fieri res ſinit, ille petat.
Tot mala ſum paſſus, quot in æthere ſidera lucent:
Parvaque quot ſiccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus majora: ratamque.
Quamvis acciderint, non habitura fidem.
(t) Pars etiam mecum quædam (u) moriatur oportet:
Meque velim poſſit diſſimulante tegi.
Si vox in fragili mihi pectore firmior ære,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis:
Materia vires exſuperante meas.
Pro (x) duce Neritio docti mala noſtra Poetæ
Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi ſpatio multis erravit in annis
Inter (y) Dulichias (z) Iliacaſque domos.
Nos freta ſideribus notis diſtantia menſos
Sors tulit in (a) Geticos Sarmaticoſque ſinus.

INTERPRETATIO.

Precor itaque, ut proſpicias noſtro infortunio, ſi ira Dei poteſt frangi aliquo modo. Si quis cupiat cognoſcere omnia mea infortunia, ille quærat plus quam quod res patitur fieri. Tot mala tuli, quot ſtellæ fulgent in cœlo, aut quot pulvis aridus habet exigua corpora. Atque paſſi ſumus plurima graviora quam credere eſt e neque inventura fidem certam, utcumque evenerint. Neceſſe eſt etiam aliquam partem mecum perire: atque optem poſſe celari, me diſſimulante. Si vox mihi eſſet firmior ære in pectore fragili, & ora plura cum linguis pluribus, non ideo tamen comprehenderem omnia verbis, argumento exhauriente meas vires. Poetæ eruditi, ſcribite noſtras ærumnas pro duce Neritio: nam paſſus ſum plura mala duce Neritio: Ille erravit per multos annos in exiguo ſpatio inter regiones Dulichias & Trojanas. Fortuna nos vexit in oras Geticas & Sarmaticas qui exaravimus maria diſſita per ſidera ſignita.

NOTÆ.

(ſ) *Pro caſ.*) Si forte in gratiam redire poſſet.

(t) *Pars quædam*) Poſtquam hujus loci ſenſum diutius exquiſivi, nullus dubito tandem quin ærumnarum ſuarum in parte ponat quod obſtinate diſſimulat Naſo, crimen ipſum cujus cauſſa relegatus: ut admiſiſſe illud, aut quod ejus fuerit conſcius, in malorum ſeu ærumnarum ſuarum bonam partem traxerit. Atque id ad virtutem proxime.

(u) *Moriatur*) *Intercidat*; ut nulla ſit ejus memoria.

(x) *Duce Nerit.*) Ulyſſes eſt, cui a Nerito Ithacæ inſulæ monte, hoc datum nomen.

(y) *Dulichias*) Dulichii inſulæ non procul ab Ithaca in mari Ionio, cui etiam Ulyſſes imperavit.

(z) *Iliacas*) Per decem annos priuſquam Troja ſeu Ilio domum ad Penelopen ſuam redux eſſet, Ulyſſes erravit.

(a) *Geticos*) Getæ ad Pontum magis quam Daci in Orientem vergebant, gens dura, ſæva, ferox, qua nulla truculentior in toto orbe, ut alicubi teſtatur Naſo. Adeoque pejor illius quam Ulyſſis ſors fuit, hic ſiquidem ad uxorem atque in regnum reverteretur.

Ille

Ille habuit fidamque (*b*) manum, sociosque fideles:
Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam lætus patriam (*c*) victorque petebat.
A patria fugio victus & exsul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, (*d*) Sameve:
Pœna quibus non est grandis abesse locis.
Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
Montibus, imperii Roma Deumque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
Invalidæ vires (*e*) ingenuæque mihi.
Ille erat assidue sævis agitatus in armis:
Assuetus studiis mollibus ipse fui.
Me (*f*) Deus oppressit, nullo mala nostra levante:
(*g*) Bellatrix illi Diva ferebat opem.
Cumque minor Jove sit tumidis qui regnat in undis;
Illum Neptuni, me (*h*) Jovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quæsitos tetigit tamen ille Penates;
Quæque diu petit, contigit arva tamen.
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
Ni fuerit læsi mollior ira Dei.

INTERPRETATIO.

Ille habuit & certos milites, & comites fidos: mei sodales destituerunt me exulem. Ille latus & victor tendebat in suam patriam: ego victus profugus auferor a patria. Neque Dulichium, vel Ithaca aut Samæ sunt mihi sedes, a quibus locis procul esse non est magnum supplicium; sed Roma locus imperii, & Deorum, qua circumlustrat universum mundum ex septem collibus. Ille habebat corpus durum, & patiens laborum; mihi vires infirma & ingenua. Ille erat semper exercitus rigidis armis; ego fui assuetus mitibus studiis. Deus me afflixit, nemine diminuente nostra mala: Dea belli illi auxilio erat. Et cum ille qui imperium habet in aquas turgidas sit minor Jove, ira Neptuni urget illum, me Jovis. Adde quod pars maxima laborum illius est falsa; nulla fabula recensetur in nostris malis. Denique ille tamen rediit ad sedes pertinet; & pervenit tamen in campos quos diu quæsivit. At mihi in æternum carendum est terra patria, nisi ira Dei offensi fuerit levior.

NOTÆ.

(b) *Manum*) Copias *scilicet*, aut milites quos secum vehebat.

(c) *Victor*) Excisa Troja.

(d) *Same*) De hac insula, quæ & Cephalenia, Ulyssi etiam imperio subdita, jam sæpe dictum.

(e) *Ingenuæque*) Quales sunt viri urbani, atque otium sequentis.

(f) *Deus*) *Augustus*.

(g) *Bellatrix*) *Pallas*; quam supra Ulyssi vidimus operam navantem.

(h) *Jovis*) *Augusti*. Adverte autem quam venuste contraria contrariis per totam hanc sui cum Ulysse comparationem pensaverit Naso: quæ plurimum artis & eloquentiæ habent.

ELE-

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Nec tantum Clario.) *Uxoris fidem & industriam laudat Poeta: quod, quum nonnulli avidissime inhiarent ejus opibus, ipsa ingenio, & amicorum præsidio integra omnia servaverit. Unde Poeta verecunde tantum pollicetur, eam fore suis carminibus immortalem.*

NEc tantum (*a*) Clario Lyde dilecta poetæ,
Nec tantum (*b*) Coo Battis amata suo est:
Pectoribus quantum tu nostis, Uxor, inhæres,
Digna minus misero, non meliore viro.
Te mea supposita veluti trabe fulta ruina est:
Siquid adhuc ego sum, muneris omne tui est:
Tu facis ut spolium ne sim, ne nuder ab illis
Naufragii (*c*) tabulas (*d*) qui petiere mei.
Utque rapax stimulante fame cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumspicit ecquod
(*e*) Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis, rebus malefidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.

INTERPRETATIO.

NEque Lyde fuit tantum amata a Poeta Clario: neque Battis tantum dilecta a suo Coo; quantum tu inhæres nostro cordi, o conjux digna marito minus infelici, non meliore. Meum excidium est sustentatum a te tanquam trabe submissa: si ego sum adhuc aliquid, totum est ex dono tuo. Tu præstas, ut ne sim præda, neve spolier ab illis qui petiverunt asseres mei naufragii. Et quemadmodum lupus vorax & avidus sanguinis insidiatur ovili minus custodito, fame impellente: vel sicuti vultur rapax circumspicit num possit videre aliquod corpus insepultum; ita nescio quis perfidus fuit involaturus in mea bona, rebus adversis, si sineres. Tua virtus hunc depulit per cordatos amicos, quibus nulla par gratia potest referri.

NOTÆ.

(a) *Clario*) Antimachum dicit, Poetam Græcum haud ignobilem, qui Lyde uxore mortua, quam egregie animo charam habuit, Elegiam mœroris solandi causa scripsit, *Lyden* nomine. Clarius dicitur a Claro Ioniæ civitate, Apollinis oraculo nobili, juxta Colophonem: Quia vero Poeta fuit Antimachus æque Apollini sacer, *Clarium* a vicino oraculo quam *Colophonium* dicere maluit.

(b) *Coo*) Phileras est Poeta Elegiographus Co insula oriundus, qui Battidem suam carminibus celebravit. Alex. Magni floruit ætate, corporeque dicitur fuisse adeo tenui, ut ne ventorum flatibus raperetur, ei necesse fuerit plumbum addere.

(c) *Tabulas*) Bona dicit quæ Augustus non sustulit, adeoque a naufragio & exilio supererant; quibus quoquo modo enatare, & aliquatenus ærumnas lenire posset.

(d) *Qui petiere*) Nullibi non sunt frequentes hujuscemodi corvi, qui virorum etiam corpora distringunt.

(e) *Sub nulla*) *Insepultum.*

Ergo

Ergo quam misero, tam *(f)* vero, teste *(g)* probaris:
  (h) Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut *(i)* Hectoris uxor;
  Aut *(k)* comes extincto Laodamia viro,
Tu si *(l)* Mæonium vatem sortita fuisses;
  (m) Penelopes esset fama secunda tua.
Sive tibi hoc debes, nulla pia facta magistra;
  Cumque *(n)* nova mores sunt tibi luce dati:
Fœmina seu *(o)* Princeps, omnes tibi culta per annos,
  Te docet exemplum conjugis esse bonæ:
Assimilemque sui longa assuetudine fecit:
  Grandia si parvis assimilare licet.
Hei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
  Nostraque sunt meritis *(p)* ora minora tuis!
Si quid & in nobis vivi fuit ante vigoris,
  Exstinctum longis occidit omne malis:
Prima locum sanctas heroidas inter *(q)* haberes:
  Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcumque tamen præconia nostra valebunt;
  Carminibus vives tempus in omne meis.

INTERPRETATIO.

Adeoque quam infelici, tam certo laudaris teste, si modo hic testis habet aliquam dignitatem. Neque vel conjux Hectoris, vel Laodamia prosequuta maritum mortuum tibi præcellit probitate. Si tu nacta esset Poetam Mæonium, laus Penelopes esset minor tua. Seu tibi istud debes facta pia nulla docente, & virtus tibi est concessa cum prima vita; sive fœmina Princeps, a te observata per totam vitam, te docet esse in exemplum piæ uxoris, & reddidit te sibi similem longo usu; siquidem conceditur componere magna cum parvis. Hei mihi quod mei versus non sunt magni ponderis; & nostrum eloquium est minus tuis beneficiis. Si etiam aliquid fuis olim acris vigoris in nobis, oppressum diutinis ærumnis totum interiit. Obtineres primum locum inter piae heroidas: prima conspicua esses laude pietatis tuæ. Quantumcumque tamen celebratio nostra poterit, vives in omne ævum meis carminibus.

NOTÆ.

(f) *Vero*) Quia afflictis succurrere veræ est virtutis. De se loquitur Poeta, qui uxoris virtutis testimonium perhibet.

(g) *Probaris*) *Bona & proba a me diceris.*

(h) *Hic*) Ubi rerum vero testimonia adsunt, nihil opus est verbis. Cave interpretes audias, qui ineptissime, ut quidem videtur, hic hallucinati sunt. De se, inquam, loquitur Poeta.

(i) *Hectoris*) Andromache, quæ maritum ardentissime amavit.

(k) *Comes*) Namque Laodamia, cum Protesilaum suum ab Hectore interfectum didicisset, superstes ei esse noluit. Verum plenius illam ex epistola sua cognoveris.

(l) *Mæonium*) *Homerum*, scilicet, Poetarum Græcorum principem.

(m) *Penelopes*) Quæ Ulyssis uxor Homerico carmine altisque notissima.

(n) *Nova luce*) *Die natali peculiari quodam cæli dono exornata.*

(o) *Princeps*) Liviæ Augusti uxori adblanditur: neque persuadet Amerbachius, ut de Martia intelligamus.

(p) *Ora*) *Eloquentia.*

(q) *Haberes*) Pendet ex eo quod dixit; *Hei mihi non magnas*: quasi dicat, *Siquidem id præstaret eloquentia mea quo digna est tua fides & in maritum Pietas, Prima locum.*

ELE-

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

SI quis habes nostris.) *Amicum admonet Poeta, ut gemma faciem suam insculptam intuens, ejus exilii recordetur, dematque illi coronam ex hedera: siquidem hujusmodi insignia conveniunt felicibus poetis. Mandat tamen insculptæ imaginis loco legatur opus Metamorphoseon in quindecim libellos digestum, quos quamvis ipse in exilium proficiscens, in ignem conjecerit, tamen eosdem pluribus exemplis conscriptos extare intelligit. Postremo sex versus mandat conscribi in prima libelli fronte: quo lector admoneatur, illud opus inemendatum subita ejus consternatione circumferri.*

SI quis habes nostris similes in imagine vultus;
Deme meis (*a*) hedera Bacchica serta comis.
Ista decent lætos felicia signa poetas.
Temporibus non est apta corona meis.
Hæc tibi (*b*) dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
In (*c*) digito qui me fersque refersque tuo.
Effigiemque meam fulvo complexus in auro
Cara relegati, qua potes, ora vides:
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan:
Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina (*d*) major imago
Sunt mea; quæ (*e*) mando qualiacumque legas.

INTERPRETATIO.

SI quis habes faciem similem nostræ in effigie, tolle ex meis capillis hederas, & coronas Bacchicas. Ista indicia conveniunt felicibus Poetis: serta non sunt idonea meis temporibus. Dissimulas, optime, qui fers atque refers me in digito tuo, advertis tamen dici hæc tibi. Atque complexus meam imaginem in flavo auro, intueris, quatenus licet, vultus dilectos profugi. Quos quoties intueris, forte succurrat dicere: quam longe a nobis abest Naso socius! Acceptus est tuus amor: verum mei versus sunt præstantior effigies, quos qualescumque jubeo ut legas.

NOTÆ.

(a) *Hederas*) Quæ Baccho etiam sacræ, quibusque Poetæ coronari gestiebant. Neque vero Bacchus doliaris quidam fuit nebulo apud veteres, qualem finguot ineptissimi Pictores, & cum illis popinones hodierni. Illum in remotis rupibus carmina docentem vidit olim Flaccus, Nymphasque discentes. Verum legas ipse Carminum lib. 2. Ode. 19.

(b) *Dissimulas*) *Non profiteris apud omnes.* Generosi quippe est non minus amicum adversis quam prosperis rebus colere. At certe, læso Principe, cautione maxima est opus. Cum ergo palam ad amicos scribere non auderet Naso, ne & illos perderet, notis atque indiciis quibusdam illos designabat, ex quibus quidam illi effeot facile ipsi intelligebant.

(c) *Digito*) Poetæ effigiem ex annuli gemma aliquis ejus amicus habebat, quam in digito domi forisque ferebat: namque illud, ni fallor, his verbis *fersque refersque*, significatur.

(d) *Major*) Namque certe illud sumus maxime quod animo sentimus. Quæ res, si otiosis nebulonibus qui nihil vident neque sciunt, vel in transitu occurreret, sese forte tam turpiter in malam rem ruere non finerent.

(e) *Mando*) Ut, *scilicet*, & ex carminibus suavitatem, aliaque, quæ in Poeta amore digna erant, animo subjiceret amicus ille, ne fomite suo destituta amicitia languesceret; & eadem opera, ex præceptorum gravitate quæ passim in Nasonis scriptis occurrunt, suum pararet commodum.

Car-

Carmina (*f*) mutatas hominum dicentia formas:
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Hæc ego discedens, sicut bene multa meorum,
Ipse mea posui mœstus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
(*g*) Thestias, & melior matre fuisse (*h*) soror;
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Imposui rapidis (*i*) viscera nostra rogis.
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus:
Vel quod adhuc crescens & rude carmen erat.
Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed extant;
Pluribus exemplis scripta fuisse reor:
Nunc precor ut vivant, & non ignava legentem
Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt (*k*) patienter ab ullo;
Nesciet his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est (*l*) incudibus illud:
Defuit & scriptis ultima lima meis.

INTERPRETATIO.

Versus docentes figuras hominum versas: quod opus lamentabile exilium domini coegit deserere. Ipse ergo tristis profecturus illud injeci in ignem mea manu, sicut bene multa meorum; & ut Thestias dicitur cremasse suum filium sub torre, atque fuisse melior soror matre: ita ego immisi in asperum focum nostra præcordia libellos indignos mecum occidere: vel quia odio habebam Musas, ut nostra flagitia: vel quia carmen erat adhuc imperfectum & rude. Quæ quandoquidem non sunt omnino deleta, sed supersunt, arbitror fuisse exarata multis exemplis: Nunc oro ut extent, & otia non inertia oblectent legentem, & revocent me in memoriam. Neque tamen illa poterunt legi æquo animo ab ullo, si quis ignoret ultimam manum non esse illis adhibitam. Illud opus est abreptum mediis incudibus; & novissima luna desideratur meis scriptis.

NOTÆ.

(f) *Mutatas*) De Metamorphosi loquitur; quæ procul dubio serio meditanti, opus est & excellentissimum & jucundissimum.

(g) *Thestias*) Althea est Thestii filia, Meleagri mater, quæ interemtorum ab eo fratrum dolore, stipitem fatalem quo filii fata continebantur in ignem injecit. Verum de his in præcedentibus, ubi vide. Facile est per Indicem: quo tamen labore, si quis est, opera nostra levaveris, siquidem ille adornatus esset.

(h) *Soror*) Melior soror fuit, siquidem fratrum causa filium prodidit.

(i) *Viscera*) Perinde, neque temere, solent auctores de suis libris loqui, ac si filii essent, qui, ut notum est, parentum viscera appellantur.

(k) *Patienter*) Quia plura culpabit, ut senlit Naso: quæ tamen magno non sunt numero. Sed enim docto, accurato, & politioris litteraturæ aut majoris boni studioso facile non est in cogitationibus suis acquiescere. Vulgus illos credit superbos, quia illud quod sciunt, ut & alii discant, sese scite profitentur. Cæterum nullus revera modestior perito; quippe qui Veritatis quam assequutus est illustratus lumine, tenuitatem & cæcitatem suam magis perspicit; sublimiorem atque exquisitiorem, quam nondum attigit, Veritatem suspicit. Quamobrem, utcumque abusus sit, sapienter tamen Terentianus ille senex, qui homine imperito nihil quicquam injustius esse pronunciavit. Stolidus namque, qui nihil videt, eo maxime quod nihil videt, sese omnia videre autumat: atque superbit.

(l) *Incudibus*) Metaphora a re ferraria, cujus artifices sub incude ferrum diducunt donec formam ex voto sumserit.

Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, Lector ero.
Hos quoque sex versus, in primi fronte libelli
Si præponendos esse putabis, habe.
Orba parente suo quicunque volumina tangis;
His saltem vestra detur in Urbe locus,
Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, eram.

INTERPRETATIO.

Atque posco veniam pro laude: Ero satis laudatus, Lector, si non contemtus a te. Habe etiam hos sex versus ab initio primi voluminis, si credideris esse præfigendos. Quisquis tangis libellos destitutos suo patre, concedatur saltem his sedes in vestra Urbe. Et quo magis faveas; hi non sunt editi ab ipso, sed quasi sublati ex rogo domini. Siquidem ergo concessum fuisset, eram correcturus quicquid in his versus non expolitus habebit vitii.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

In caput alta suum.) *Queritur Poeta eum, quo cum diu familiariter vixerat, subita poeta consternatione, & exilii ruina fidem mutasse. Mox tamen illum admonet, ut in fide permaneat, quo ejus efficium laudare queat.*

IN (*a*) caput alta suum labentur ab æquore retro
Flumina, conversis Solque recurret equis.
Terra feret stellas: cælum findetur aratro:
Unda dabit flammas: & dabit ignis aquas.
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt:
Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam:
Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Hæc ego vaticinor; quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem.

INTERPRETATIO.

MAgni fluvii retro ferentur a mari in suos fontes; & Sol recurret, equis conversis. Tellus producet astra: cælum scindetur aratro; aqua emittet flammas, & ignis ejaculabitur aquas: omnia fient contra leges naturæ; neque pars ulla orbis servabit suum tenorem. Omnia jam evenient, quæ negabam posse evenire; neque est quicquam quod non debeat credi. Ego hæc prædico, quia sum elusus ab illo, quem credebam auxilio futurum mihi misero.

NOTÆ.

(a) *Caput*) *Fontes & Scaturigines*. Ex eo quod amicus quidam fidem erga Poetam tempore adverso mutaverat, omnia etiam ἀδύνατα, & incredibilia evenire posse contendit. Atque artificium hoc est Nasonis maximum, quod arguendo, maximam testatur sese in eo animo collocasse fiduciam: ut hac laude ad officium retrahatur.

Tan

Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
  Afflictumne fuit tantus adire timor?
Ut neque respiceres, nec solarere jacentem,
  Dure? nec (*b*) exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiæ sanctum ac venerabile nomen
  Re tibi pro vili sub pedibusque jacet?
Quid fuit, ingenti prostratum (*c*) mole sodalem
  Visere, & (*d*) alloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrymam dimittere casus,
  Pauca tamen (*e*) ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere saltem;
  Et vocem populi publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, numquamque videndos
  Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius ævo
  Accipere, & parili reddere voce, Vale?
At fecere alii nullo mihi fœdere juncti;
  Et lacrymas (*f*) animi signa dedere sui.
Quid nisi convictu caussisque valentibus essem,
  Temporis & longi vinctus amore tibi?
Quid, nisi tot lusus & tot mea seria nosses.
  Tot nossem lusus seriaque ipse tua?

INTERPRETATIO.

Tantane oblivia nostri te ceperunt, deceptor? fuitne tantus metus visere protritum? ut neque respiceres, neque consolareris afflictum, crudelis? neque cohonestares meum funus? Illud sanctum & venerabile nomen amicitiæ proculcatum est a te pedibus tanquam res nullius pretii? Quid fuit visitare æqualem afflictum vasta mole, & consolari parte sermonis tui? Et, si non exprimere lacrymam propter meum infortunium, proferre pauca verba per questum simulato dolore? Et saltem valedicere, id quod ignoti præstant, & imitari sonos plebis, atque ora omnium? Denique aspicere ultimo die tristem faciem, & nunquam aspiciendam, dum concessum fuit: & accipere, & reddere voce simili Vale proferendum semel non amplius tota vita? At alii nullo fœdere mihi devincti id præstiterunt, atque profuderunt lacrymas indicia animi sui. Quid nisi essem tibi junctus comessationibus, & caussis optimis, & amicitia longi temporis? Quid, nisi nosses tot lusus, & tot mea seria, & ego nossem tot lusus, & tua seria?

NOTÆ.

(b) *Exsequias*) De exsilio loquitur; neque sine caussa in funus prodire debere amicos innuit Poeta dum vivunt. Quorsum enim mortuis exsequiarum splendidus apparatus?

(c) *Mole*) Calamitatem suam cum mole confert, qua oppressus esset.

(d) *Alloquii*) Qui cauti sunt in consolando, illi latenter ærumnis oppressum animum, ad alia notum deflectere; tantumque saltem præterlabitur temporis, quo minus torquentur qui in luctu degunt. Verum si quis vere fuerit amicus, is profecto audacter partem doloris sibi assumendo, eadem amicum levat: & quanquam verba & id tantum fuerint, dolor insuper intensissimus.

Sunt verba & voces quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.

(e) *Ficto*) Non quod fictas lacrymas cuperet Naso, utcumque neque illæ in totum nihil esse videantur; sed ut sibimet minus consulasse infidum amicum ostendat, cujus amicitiam nullus præterea magni pendat.

(f) *Animi*) *Benevolentia.*

Quid,

Quid ſi duntaxat Romæ mihi cognitus eſſes,
 Adſcitus toties in genus omne loci?
Cunctane in (g) æquoreos abierunt irrita ventos?
 Cunctane (h) Lethæis merſa feruntur aquis?
Non ego te placida genitum reor (i) urbe Quirini;
 Urbe, meo quæ jam non adeunda pede eſt:
Sed ſcopulis, Ponti quos (k) hæc habet ora ſiniſtri.
 Inque feris Scythiæ Sarmaticiſque jugis.
Et tua ſunt ſilicis circum præcordia venæ;
 Et rigidum ferri (l) ſemina pectus habent.
Quæque tibi quondam tenero ducenda palato
 Plena dedit nutrix ubera, (m) tigris erat.
At mala noſtra (n) minus, quam nunc, aliena putaſſes:
 Duritiæque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
 (o) Ut careant numeris tempora (p) prima (q) ſuis,
Effice, peccati ne ſim memor hujus; & illo
 Officium laudem, quo queror, ore tuum.

INTERPRETATIO.

Quid ſi tantum mihi cognitus fuiſſes Roma, vocatus toties in omne genus loci? Omniane diſcerpta fuat inania in auras aquoreas? Omniane auferuntur merſa aquis Lethais? Ego non arbitrer te natum in miti Urbe Quirini, Urbe, qua nunc non eſt petenda meo pede: ſed in cautibus, quas hac ora Ponti lævi habet, & aſperis verticibus Scythicis, & Sarmaticis. Et vena ſaxi ſunt circum tua viſcera, & ſemina ferri tenent tuum *ſævum pectus. Atque nutrix, qua olim tibi prabuit diſtentam mammam ſugendam a tenero palato erat tigris. At arbitratus eſſes dolores noſtros minus alienos quam nunc* putas: *neque argueris a me reus crudelitatis. Sed ſiquidem hoc etiam additur fatalibus malis, ut tempora prima careant ſuis numeris, fac ne recorder hujus flagitii; & prædicem tuum meritum illo ore quo queror.*

NOTÆ.

(g) *Æquoreos*) Quam appoſite! ut longiſſime a terra & omni viventium commercio amicitiam atque humanitatem ſuam allegaſſe videatur quiſquis ille eſt de quo hic Naſo queritur: quem, niſi ſilicem in pectore habuit, exquiſita hac illius exprobratione & enumeratione maximopere commotum opportuit.

(h) *Lethais*) Quales fuerunt ex Lethe inferorum palude hauriendæ, quæ præteritorum omnium recordatione occludebant.

(i) *Urbe Q.*) *Roma*, a Romulo ſeu Quirino condita, ubi homines mitioribus atque humanioribus moribus præditi.

(k) *Hæc*) Ponti ſiniſtri ora *ſcilicet*, ad quam aut contendiſſe, aut appulſum verius eſſe jam tum credideris Naſonem, tametſi Tomos nondum perveniſſet.

(l) *Semina*) *De la mine*. Nondum enim igne emollitum ferrum multo eſt rigidius.

(m) *Tigris*) Quas feras Armenia gignit ſæviſſimas, Canis magnitudine.

(n) *Minus*) *Utinam magis tua credidiſſet a* ſicuti ille alius, ad quem ita Naſo,

O cui præcipue ſors mea *viſa* ſua eſt.

(o) *Ut careant*) *Ut nullam, vel non eamdem quam antea mihi fidem præſtes.*

(p) *Prima*) *Ex quo adverſam fortunam ſentio*, ſcilicet. Vel *prima* intellige omnino, quibus hic male fidus amicus Romæ Naſoni favebat.

(q) *Suis*) Namque Poetam hic de quo ille queritur, non minus amplecti debuit in adverſis quam ſecundis rebus. Numeros vocat amoris teſtificationem quæ nulla fuit ex quo Poeta relegatus; atque adeo neque veteri amicitiæ reſpondit, neque ullam fuiſſe in Poetæ adverſis rebus indicavit.

ELE.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Detur inoffensæ. *Queritur poeta vulgum sequi fortunam, & secundis tantum rebus adesse amico, at in adversis eum destituere: quod quidem re sibi cognitum fuisse docet. siquidem antequam relegaretur ab Augusto, multos habuit amicos; ac postquam subita ruina corruit, neminem invenit, in cujus præsidio acquiesceret, quum multis per Cæsaris modestiam id præstare licuisset: quandoquidem ab eo hostilis erga amicum amor etiam probetur.*

DEtur (*a*) inoffensæ (*b*) metam tibi tangere vitæ,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus:
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
Quæ pro me duros non tetigere Deos!
Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Aspicis, ut veniant ad candida tecta columbæ;
Accipiat nullas sordida turris aves?
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit;
Mobile sic sequitur Fortunæ (*c*) lumina vulgus:
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.
Hæc precor ut semper possint tibi (*d*) falsa videri:
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbæ quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa, domus.
At simul impulsa est; omnes timuere ruinam:
Cautaque communi terga dedere fugæ.

INTERPRETATIO.

COncedatur sibi, qui legis hoc opus non infensus, pervenire ad metam vitæ inoffensa: atque utinam mea preces pro te possint esse rata, quæ pro me non moverunt Deos sævos! Quandiu eris beatus recensebis multos amicos: si tempora fuerint nebulosa, eris solus. Vides, ut columbæ cosant ad turres albas; tectum obsoletum nullas habeat aves? Formicæ nunquam petunt granaria vacua; nullus amicus concedet ad divitias perditas. Et sicut umbra est comes ambulantibus per radios Solis; cum hic absconditur tectus nebulis, illa evanescit. Sic vulgus incertum comitatur splendorem fortunæ; qui statim atque velatur nebula immissa, excedit. Oro, ut hæc sibi possint videri semper vana, attamen sunt agnoscenda vera experientia mea. Domus cognita quidem, sed non superba, habebat turbæ quantum satis esset, quandiu valuimus: at statim atque concussa est, omnes metuerunt ruinam, & verterunt dorsum providum in communem fugam.

NOTÆ.

(a) *Inoffensa*) Quam nulla turbet calamitas.
(b) *Metam*) Pro fine posuit.
(c) *Lumina*) Id est, *favorem*.

(d) *Falsa videri*) *Atque adeo vel nulla obruaris calamitate; vel si id maxime [?] tamen amici eodem prosequantur amore.*

Sæva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
Ignibus afflari proxima quæque solent.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibet inviso Cæsar in hoste probat.
Nec solet irasci (neque enim moderatior alter,)
Cum quis in adversis, si quid amavit, amat.
De (e) comite Argolici postquam cognovit (f) Orestæ,
Narratur Pyladen (g) ipse probasse Thoas.
Quæ fuit (h) Actoridæ cum magno semper Achille,
Laudari solita est (i) Hectoris ore fides.
Quod pius ad manes Theseus comes isset (k) amico,
(l) Tartareum dicunt (m) indoluisse Deum.
(n) Euryali Nisique fide tibi, (o) Turne, relata,
Credibile est lacrymis immaduisse genas.
(p) Est etiam miseris pietas, & in (q) hoste probatur.
Hei mihi, quam paucos hæc mea dicta movent!

INTERPRETATIO.

Neque miror, si timent fulmina, quorum ignibus proxima quæque solent corripi. Sed tamen Cæsar laudat in hoste maxime infesto amicum perstantem rebus adversis. Neque solet offendi (neque enim alius lenior) cum quis diligit in duris rebus, si quid dilexit. Postquam Thoas cognovit de socio Oresta Argolici, dicitur laudasse Pyladen. Fides qua semper fuit Actorida cum magno Achille, solita est probari ore Hectoris. Ajunt Deum Tartareum ægre tulisse, quod pius Theseus venisset comes amico ad manes. Credibile est genas tuas humectatas fuisse lacrymis, Turne, fide Euryali & Nisi tibi renunciata. Est etiam pietas quæ spectat miseros, & laudatur in hoste. Hei mihi quam paucos hæc mea verba tangunt.

NOTÆ.

(e) *Comite*) Pylade Strophii Phocensis filio, quem eum esse Orestes ad Dianæ aras mactandus, ne aliquid mali pro se pateretur, *scilicet*, Thoanti Tauricæ regionis regi indicavit; cum Oresten se esse contra ille amici servandi gratia profiteretur. Uterque pro socio mori studebant.

(f) *Oresta*) Hunc Agamemnonis filium jam supra furiis, ob interfectam matrem, agitatum vidimus; illumque denuo in scenam profert Poeta.

(g) *Ipse*) Utcumque crudelissimus tyrannus, qui humanas hostias Dianæ aris admoveret: ut multo potiori ratione mitissimus Augustus amicorum ratam fidem probet.

(h) *Actorida*) Patroclus est, Actoris filius, Achilli amicitia conjunctissimus.

(i) *Hectoris*) Quanquam ille Priami filius Achillis atque Patrocli hostis esset.

(k) *Amico*) *Pirithoo*, scilicet; de quo jam supra.

(l) *Tartareum*) *Plutonem*; qui Tartaro etiam inferorum obscurissimo & frigidissimo loco, in quo rei custodiuntur, jure præest.

(m) *Indoluisse*) Quia pius Theseus; quemque ideo minus ulcisci licebat.

(n) *Euryali*) Repete supra quæ de istis scripsimus.

(o) *Turne*) Rutulorum rex fuit, Virgiliano carmine, gravique adversus Æneam gesto bello notissimus.

(p) *Est*) *Pietas vocatur, eaque est virtus pretiosissima, a Deo derivata qua amplectitur miseros.* Verissime, si quicquam aliud; magnaque est hujus virtutis merces.

(q) *Hoste*) *Hostem etiam laudaveris, qui miserorum bost umque movetur calamitatibus.*

ELE-

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Amico gratulatur, quod studio & doctrina magnam sibi laudem paraverit, gravioribus disciplinis intentus: cum ipse ob lasciviorem Musam gravem in se calamitatem derivarit.

HIc status, hæc rerum nunc est fortuna mearum,
Debeat ut lacrymis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis mœstissima casu,
Pectora profectu facta serena tuo.
(a) Hoc eventurum jam tum, carissime, vidi,
Ferret adhuc (b) istam cum minor aura (c) ratem.
Sive aliquod morum, seu vitæ labe carentis
Est pretium; nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes;
(d) Quælibet eloquio fit bona caussa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi;
(e) Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Hæc mihi non ovium (f) fibræ tonitrusve (g) sinistri,
(h) Linguave servatæ (i) pennave dixit avis.

INTERPRETATIO.

HIc est nunc status, hæc sors rerum mearum, ut nullus debeat esse finis lacrymis. At quanquam meum cor est tristissimum proprio infortunio, exhilaratum est successu tuo. Sensi hoc futurum, dilectissime, jam tum cum levior ventus adhuc impelleret istam navem. Seu laus est aliqua morum, seu vitæ integræ, nullus erit pluris faciendus. Sive aliquis sustulit caput per artes liberales, omnis causa fit bona eloquentia tua. Ego his ductus continuo dixi tibi ipsi. Amice, vasta scena debetur tuo ingenio. Non exta pecudum, aut tonitrua læva, aut lingua, vel penna alitis observata hæc mihi aperuit.

NOTÆ.

(a) *Hoc eventurum*) *Ut magnos progressus faceres.*

(b) *Istam*) *Tuam*, scilicet.

(c) *Ratem*) Vitam intellige. *Cum minor aura ferret ratem*, id est, *cum nondum quale esset ingenium tuum debiliori ætate omnibus patesceret.*

(d) *Qualibet*) *Cujuscumque sit generis, Demonstrativi, Deliberativi, aut Judicialis*: nisi insuper omnia ex hujus amici sui ore vera videri intendit Naso.

(e) *Scena*) *Ut magno in theatro spectanda sit tua virtus.*

(f) *Fibra*) Ex quibus futura ante suum tempus stultissime eruere olitebantur Ethnici.

(g) *Sinistri*) Quos prospera cur denuntiare crediderint ineptissimi conjectores,, seu illa quæ nobis sinistra quia Deorum a dextra veniunt, seu causa alia, illis inquirendum relinquo, qui cum illis in dementiam prolabi cupiunt. Ipse quidem alia qui longe meliora suboleo, quæ primis labiis delibare vix contigit ad illa propero: quisquilias data opera contemno: bonos insuper adhortor omnes, ne putidis hujusmodi fetoribus pectus suum inquinari patiantur.

(h) *Linguave*) Ex cantu enim & garritu avium, si diis placet, aut illorum licet contemnere stultitatem, futura etiam aucupabantur: Neque vero hodieque desunt, qui ex picarum garrulitate omina captanda autumant,

(i) *Penna*) Namque & præpetes volatu dabant auguria.

Augurium ratio eſt, & conjectura futuri:
Hac divinavi, notitiamque tuli.
Quæ quoniam rata ſunt; tota mihi mente tibique
Gratulor, ingenium non latuiſſe tuum.
At noſtrum tenebris utinam latuiſſet in imis!
Expediit ſtudio lumen abeſſe meo.
Utque tibi proſunt artes, facunde, ſeveræ;
(k) Diſſimiles illis ſic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea eſt: ſcis artibus (l) illis
Auctoris mores abſtinuiſſe ſui.
Scis vetus hoc (m) juveni luſum mihi carmen: & iſtos
Ut non laudandos, ſic tamen eſſe jocos.
Ergo ut defendi nullo mea poſſe colore,
Sic (n) excuſari crimina poſſe puto.
Qua potes, excuſa: nec amici deſere cauſſam.
Quo bene cœpiſti, ſic pede ſemper eas.

INTERPRETATIO.

Ratio eſt vaticinium, & omen futuel: hac conjeci, & conſequutus ſum cognitionem. Quæ ſiquidem certa ſunt, gratulor mihi atque tibi toto animo, tuas dotes non occultas fuiſſe. At utinam noſtea ſepultura eſſent in profundiſſimis tenebris! Utile fuit lumen abeſſe meo ſtudio. Et ſicuti artes ſeveræ te juvant, diſerte, ſic illis diſpares mihi obfuerunt. Vita tamen mea tibi eſt perſpecta: ſcis mores auctoris ſui abſtinuiſſe illis artibus. Scis hoc vetus carmen ſcriptum a me adoleſcente; atque iſtos, ut non probandos, ita tamen eſſe luſus. Sicut ergo arbitror mea peccata nullo colore poſſe defendi, ita opinor poſſe excuſari. Excuſa quatenus licet; neque deſiitue cauſſam amici. Perge ſemper eodem pede quo bene ingreſſus es.

NOTÆ.

(k) *Diſſimiles*) *Molliores*, ſcilicet, atque *in laſtiviam prona.*

(l) *Illis*) *Diſſimilibus & imparis* ſcil. Cæterum non perſuadet Naſo: namque illud os profert quod cor amat aut odit. Odiſſe vero nullus credat qui legerit.

(m) *Juveni*) Atque adeo, ſiquidem illud unum fuiſſet; vel jam pridem vel nunquam exilio pulſus eſſet Naſo.

(n) *Excuſari*) Eſto iſtud, ſiquidem pœnitet, & vetus crimen, neque aliud.

ELE-

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Est mihi, sitque precor.) *Laudat navem Ovidius quam in sinu Corinthiaco accepit. & quum altera navis diu eundem cursum tenuisset, quem navis poeta: quumque postea ex Samothracia solverent, utriusque navigationem & loca describit. Optat deinde, ut incolumis Tomum navis eum proferat, quod si contigerit, Minervæ se agnam immolaturum pollicetur. Postremo Castorem & Pollucem precatur, ut utrique navi adsint.*

EST mihi, sitque, precor, flavæ (*a*) tutela Minervæ
  Navis; & a picta (*b*) Casside nomen (*c*) habet.
Sive opus est velis; minimam bene currit ad auram:
  Sive opus est remo, remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu:
  Occupat egressas quamlibet ante rates.
Et patitur fluctus, fertque assilientia longe
  Æquora, nec sævis icta fatiscit aquis.
Illa Corinthiacis primum mihi cognita (*d*) Cenchris.
  Fida mater trepidæ duxque comesque fugæ.
Perque tot eventus, & iniquis concita ventis
  Æquora, Palladio numine tuta fugit.

INTERPRETATIO.

Est mihi navis, sitque oro, tutela flavæ Minervæ: & habet nomen a picta galea. Sive opus est carbasis, fertur bene minimo vento: sive opus est remis, impellitur remige. Neque illi satis est superare socias celeri cursu; attingit naves multo ante egressas. Et fert undas, & firma est adversus maria e longinquo irruentia, neque solvitur verberata feris aquis. Illa primum mihi cognita Cenchris Corinthiacis, stat fidelis dux & comes pavidi exilii. Atque per tot casus, & maria turbata ventis adversis evasit secura numine Palladio.

NOTÆ.

(a) *Tutela*) Jam supra monuimus veteres in puppi sacrarium quoddam habuisse in quo Dii locati navis præsides atque custodes, *Tutela* dicebantur. Adeoque hic Navis *Tutela* appellatur per appositionem, quasi dicat Poeta sibi navim esse & Tutelam Minervæ, cum navis in tutela Minervæ.

(b) *Casside*) Hinc patet non semper a Diis sed cujus tutela essent, navibus imposita esse nomina: crediderimque in prora insigne sculptum pictumque fuisse ut plurimum ex quo nomen sumeretur: quomodo divus Paulus a Castore & Polluce illam designat qua in Italiam vectus est, *Corbita*, dicebantur communiter naves onerariæ, quæ in summo malo corbes pro signo gerebant. Galeam insigne habebant quæ bello paratæ: Mercurii petasum quæ ad celeritatem: Caduceum pacificatoriæ. Singulia vero etiam suum nomen, ab insigni aliquo extante, ut dixi, quod nomen & illi loco inscribebatur, quem dixerunt *Oculum*.

(c) *Habet*) *Navis* scilicet; namque perperam ad Minervam retulit Commentator; neque id patitur Poetæ ingenium.

(d) *Cenchris*) Cenchreæ pagus fuit & navale Corinthiorum ad sinum Saronicum. Per synizesim autem trisyllabum *Cenchreis* pro dissyllabo positum.

Nunc quoque tuta precor vasti secet (*e*) ostia Ponti;
Quasque petit, (*f*) Getici litoris intret aquas.
Quæ simul (*g*) Æoliæ mare me deduxit in Helles,
Et longum (*h*) tenui limite fecit iter;
Fleximus in lævum cursus & ab (*i*) Hectoris urbe
Venimus ad portus, (*k*) Imbria terra, tuos.
Inde levi vento (*l*) Zerinthia littora nactis,
Threiciam tetigit fessa carina (*m*) Samon.
(*n*) Saltus ab hac terra brevis est (*o*) Tempyra petenti.
Hac (*p*) dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi (*q*) Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa (*r*) relegit aquas;
(*s*) Dardaniamque petit auctoris nomen habentem:
Et te (*t*) ruricola Lampsace tuta Deo.

INTERPRETATIO:

Nunc etiam oro secura pervadat aditus vasti Ponti, & subeat aquas littoris Getici, quo contendit. Qua postquam me deduxit in mare Helles Æolia, & superavit longum iter angusto limite, fleximus cursus in sinistram partem, & ab urbe Hectoris venimus ad portus tuos, terra Imbria. Inde navis iassa pervenit ad Samon Thraciam, postquam legissemus littora Zerinthia levi aura. Trajectus exiguus est ab hac terra petenti Tempyra. Illa comitata est dominum suum huc usque. Nam mihi placuit iter facere per agros Bistonios, illa repetivit aquas Hellespontiacas, atque contendit Dardaniam nactam nomen adificatoris, & te Lampsace secura Deo agricola:

NOTÆ:

(e) *Ostia*) Thraclus Bosphorus, ni fallor, per hæc ostia intelligitur, siquidem per illum aditus est ad Pontum, Pontique insuper aquæ in Propontidem per eundem defluunt. Somniasse mihi videntur qui *aditus fluminum in mare* hic meminerunt.

(f) *Getici*) Fuerunt Getæ in Scythia ad Ponti Euxini oram occidentalem.

(g) *Æoliæ*) Fuit Helle Athamantis Thebarum regis & Nephelis filia, quæ novercæ insidias metuens, cum accepto a patre ariete aureo Pontum vellet trajicere, periculi magnitudine perterrita, in mare decidit quod ab ea *Hellespontus* dictum est. Illa autem *Æolia* ab Avo Æolo, Athamantis patre vocata est.

(h) *Tenui*) Quia per Hellesponti angustias coarctatur mare.

(i) *Hectoris urbe*) *Troja*, scilicet: neque hic quicquam video difficultatis, quod interpretem tantum morari potuerit.

(k) *Imbria*) *Imbros* vel *Imbrus* insula est non longe a Lemno & Samo, Thraciæ oræ fere adjacens.

(l) *Zerinthia*) Fuit Zerinthus oppidum Samothraciæ insulæ, quæ Poetæ ab Imbro in Thraciam tendenti occurrit.

(m) *Samon*) Plures fuerunt eo nomine insulæ; quamobrem hæc *Thracia* dicitur, quam ille regioni adjacere modo observavimus.

(n) *Saltus*) *Trajectus*: proxima namque Thracia.

(o) *Tempyra*) Urbs est Thraciæ, quæ Antonino *Timpirum* dicitur, non longe a Trojanopoli.

(p) *Dominum*) *Nasonem* scilicet.

(q) *Bistonios*) Quibus a Bistone lacu, aut Bistoniis seu Bistonibus populis illud datum nomen. Illos vero ingressus est Naso, cum primum e navi descendit, deinceps pedes iter facturus.

(r) *Relegit*) Hanc vocem quam in textum retrahendam suspicatus erat Micyllus, atque in Medoniano invenit clariss. Heinsius, non cunctanter arripui, siquidem omnem difficultatem tollit. Ab Hellesponto cursum suum in sinistram partem flexerant, ut ad Bistonia littora Naso appelleret: nunc institutum cursum relegit seu repetit navis.

(s) *Dardaniam*) Quæ urbs est ad Hellesponti angustias non longe ab Ilio, a Dardano condita.

(t) *Ruricola*) Priapus est Bacchi & Veneris filius, hortorum Deus. Lampsaci natum volunt; unde obscœnitatis causa pulsus: quanquam & postea eidem Lampsaceni templa posuerunt.

(u) Qua-

(u) Quaque per angustas vectæ male (x) virginis undas
(y) Seston Abydena separat urbe fretum.
Hincque (z) Propontiacis hærentem (a) Cyzicon oris;
Cyzicon (b) Hæmoniæ nobile gentis opus:
Quaque tenent Ponti (c) Byzantia littora fauces,
Hic locus est (d) gemini janua vasta maris.
Hæc precor evincat, propulsaque stantibus Austris
Transeat instabiles strenua (e) Cyaneas:
(f) Thyniacosque sinus, & ab his per (g) Apollinis urbem
Alta sub (h) Anchiali mœnia tendat iter:
Inde (i) Mesembriacos portus, & (k) Odesson, & (l) arces
Prætereat dictas nomine, Bacche, tuo:
Et quos (m) Alcathoi memorant a mœnibus ortos
Sedibus his profugum constituisse (n) Larem.

INTERPRETATIO:

& qua fretum sejungit Seston ab urbe Abydena per arctas aquas puella male vecta. Hincque Cyzicon positam ad oras Propontiacas, Cyzicon inclytum opus nationis Hæmoniæ: & qua littora Byzantia occupant angustias Ponti. Hic locus est vastum ostium duplicis maris. Oro ut ista superet, & acta Austris adspirantibus, fortis pervadat fluctuantes Cyaneas; & sinus Thyniacos, & ab his flectat iter per urbem Apollinis, sub excelsos muros Anchiali. Inde prætereat portus Mesembriacos, & Odesson, & arces appellatas nomine tuo, Bacche: & quos dicunt ortos ab urbe Alcathoi posuisse Larem exulem in his domibus:

NOTÆ.

(u) *Quaque*) Angustias designat Hellesponti, ubi Helle ariete vecta in mare decidit.

(x) *Virginis*) *Helles, Athamantis filia.*

(y) *Seston*) Europæ est arx hodie, urbs olim, e regione Abydi in Asia: inter quas Hellespontus. Appellatus hodie *les Dardanelles.*

(z) *Propontiacis*) *Propontis* dicitur mare quod ab Hellesponto ubi coarctatur, latius in partem Septentrionalem diffunditur.

(a) *Cyzicon*) Ad Propontidem vero oppidum illud fuit arce, mœnibus, portu, turribusque marmoreis Asiaticæ plagæ littora illustrans: ut scripsit Florus.

(b) *Hæmoniæ*) Quia Cyzicus Rex, Æneï Hæmonii, seu Thessali ex Ænite vel Æœte, Thracum regis nata, fuit filius; qui Cyzico urbi nomen, cum prius *Arctonesus, Dolionis, & Dyndimis* diceretur, Plinio teste, mutavit.

(c) *Byzantia*) Quæ a Byzantio *Constantinople*, urbe in Europa munitissima atque amplissima ad Thracium Bosphorum; nomen habuerunt.

(d) *Gemini*) *Propontidis*, qua ad mare Ægæum descenditur, & *Ponti Euxini.*

(e) *Cyaneas*) Duæ fuerunt insulæ aut scopuli ad ostia Ponti Euxini, quas instabiles, & concurrentes etiam ideo finxerunt, quod ex adverso intrantibus geminæ; mox ex obliquo intuentibus, quasi conjunctæ viderentur.

(f) *Thyniacos*) A Thynia urbe & promontorio, in Ponti ora sinistra, non longe ab Apollonia.

(g) *Apollinis*) Apollonia est, de qua modo, quæ etiam ad Ponti oram sita est: Hodie *Sissopoli* dicitur.

(h) *Anchiali*) Urbs fuit *Anchialus* ab Apolloniatis condita, ad oram Getici litteris; quæ hodieque *Anchialo* dicitur, & Turcis paret.

(i) *Mesembr.*) Urbis Mesembriæ, quæ ad Pontum Euxinum sita, in extremo angulo Thraciæ, & Mœsiæ inferioris confinio.

(k) *Odesson*) Hæc Mœsiæ est inferioris.

(l) *Arces*) Dionysiopolim dicit in eodem Mœsiæ tractu, ad Pontum Euxinum.

(m) *Alcathoi*) Fuit Alcathous Pelopis filius, qui Megaris regnavit; unde orti qui *Calatim* seu *Callatiam* urbem in littore Getico tenuerunt. Quanquam enim Pomponius Milesiorum, Strabo Heracliensium Coloniam eam esse scripserint, cum nullum aliud oppidum in eo de quo agitur tractu magis opportunum occurrat, ibi consedisse etiam Megarenses conjiciendum est.

(n) *Larem*) Lares jam sæpius Deos fuisse diximus domesticos.

A quibus adveniat *(o)* Miletida ſoſpes ad urbem,
Offenſi quo me compulit ira Dei.
Hanc ſi contigerit, *(p)* meritæ cadet agna Minervæ;
Non facit ad noſtras hoſtia *(q)* major opes.
Vos quoque *(r)* Tyndaridæ, quos *(ſ)* hæc colit inſula, fratres;
Mite precor *(t)* duplici numen adeſte viæ:
Altera namque parat Symplegadas ire per arctas;
Scindere Biſtonias *(u)* altera puppis *(x)* aquas.
Vos facite, ut ventos, loca cum diverſa petamus,
Illa ſuos habeat, nec minus iſta ſuos.

INTERPRETATIO.

a quibus incolumis contingat urbem Miletida, quo ira Dei læſi me miſit. Si illuc pervenerit, agna mactabitur Minervæ meritæ. Major victima non ſpectat ad noſtras facultates. Vos etiam Tyndaridæ fratres, quos hæc inſula veneratur, oro, adeſte numen propitium duplici itineri. Namque altera navis intendit ire per anguſtas Symplegadas, altera ſulcare aquas Biſtonias. Vos præſtate, ut, cum tendamus in loca diverſa, illa fruatur ſuis ventis, neque minus iſta ſuis.

NOTÆ.

(o) *Miletida*) Tomos dicit Mileſiorum coloniam, quo relegatus Poeta.

(p) *Merita*) Siquidem navem quæ exilii ſolatia, ipſumque Poetam prius vexerat, ad optatum portum perduxerit.

(q) *Major*) Namque, niſi exul, & minus potens vacca mactanda fuit, ut in 4. Metam. ipſe Naſo indicavit.

(r) *Tyndaridæ*) Caſtor & Pollux, qui Tyndari eſſe putabantur uterque, (cum Jovis alter ſaltem eſſet) quia Læda mater Tydaro nupta. Illi autem nautis faventia numina eſſe credebantur.

(ſ) *Hæc*) Samothracia *ſcil.* ſeu Samothrace, in qua Caſtor & Pollux, Cabiri, Dioſcori, & Dii magni Erbnicis, culti, atque hinc in ea ſcriptam hanc Elegiam fuiſſe apparet.

(t) *Duplici*) Quia navis, qua ſarcinæ atque inſtrumenta vehebantur per Helleſpontum Symplegadas & Pontum Tomos petere cogebatur: ipſe vero Poeta qui pede carpere iter conſtituerat per Biſtonios campos tranſibat.

(u) *Altera puppis*) De ſe ipſo loquitur Poeta; quomodo & ſupra *ratem* uſurpavit pro amico, ad quem verba faciebat.

(x) *Aquas*) Horatius de Ulyſſe.
—— *adverſis rerum immerſabilis undis.*

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Littera quæcunque eſt.) *Excuſat ſe Ovidius, ſi quid forte in ejus carmine incultum fuerit & minus elegans: culpamque hujus rei omnem rejicit in tempeſtatem & fluctus; quibus obſtrepentibus ſe hæc ſcripſiſſe narrat?*

Littera quæcumque eſt toto tibi lecta libello,
Eſt mihi ſollicitæ tempore facta viæ.

INTERPRETATIO.

Littera, quæcumque eſt a te lecta toto libello, eſt conſcripta a me tempore viæ anxiæ.

Aut

Aut hanc me, gelidi tremerem cum mense Decembris,
Scribentem mediis (*a*) Hadria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus (*b*) Isthmon:
Alteraque est nostræ sumta carina fugæ.
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
(*c*) Cycladas Ægæas obstupuisse puto.
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
(*d*) Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor (*e*) huic studio, sive huic insania nomen;
Omnis ab (*f*) hac cura mens relevata mea est.
Sæpe ego nimbosis dubius jactabar ab (*g*) Hædis:
Sæpe minax (*h*) Steropes sidere pontus erat.

INTERPRETATIO.

Vel Adriaticum mare me vidit hanc exarantem, cum tremerem mense frigidi Decembris in mediis aquis: vel postquam evicimus cursu Isthmon bimarem, & altera navis capta est in nostrum exilium. Arbitror Cycladas Ægæas attonitas fuisse, quod scriberem carmina inter sævos mugitus maris. Ipse ego nunc miror, ingenium meum non lapsum esse tantis undis mentis & maris. Seu stupor, seu vesania est nomen huic curæ, tota mea mens est sustentata ab hoc studio. Sæpe ego trepidans agitabar ab Hædis imbriferis: sæpe mare erat minax stella Steropes:

NOTÆ.

(a) *Hadria*) Mare est Adriaticum, ab Adria urbe non longe a Venetiis sita, sic dictum.

(b) *Isthmon*) Corinthiacum dicit, qui Ægæo & Ionio mari alluitur. *Isthmus* autem dicitur terræ angustia inter duo maria coarctata.

(c) *Cycladas*) Ægæi maris sunt insulæ duodecim in orbem positæ; κύκλος enim *orbis* est.

(d) *Fluctibus*) Percellitur vero gravissime & distrahitur animus etiam rerum adversarum tempestate.

(e) *Huic*) *Portico*; de quo Davus ille Horatianus ad dominum.

Aut insanit homo, aut versus facit.

Arbitratur nimirum stupidum vulgus dementes omnes eos esse, qui juxta eum illis ad easdem terræ feces animum non demittunt, cæcoque impetu in brutas voluptates non feruntur.

(f) *Hac*) Quam faciebat exilium. Studia vero etiam adversis perfugium ac solatium præbent: ut docuit Cicero. Immo sine illis, modo suo sensu intelligas, hominem necesse est in propriis volutari cœcis, obscœnis, irrequietis, & miseris cogitationibus, donec ad Tartara deturbetur. Lumine omnino opus est illi; eoque qui a Sole est Justitiæ, quisquis ad æternam vitam assurgere nititur. Verum hæc omnia apud plerosque pro fabulis veniunt. Christus JESUS mortuus est pro illis. Istud satis est: namque decreta Dei sunt immutabilia. Pecora quorum non immerito jam diu nefariam irrisionem dœmonibus ulciscendam tradidit æquissimus Terræ Judex.

(g) *Hædis*) Hædi dicuntur stellæ duæ in humero aut brachio Aurigæ seu Erichthonii, quæ ortu atque occasu suo tempestates ciere dicuntur.

(h) *Steropes*) Una fuit ex septem Plejadibus, Pleiones & Atlantis filiabus; quæ Pleiades in cœlum translatæ & ante Tauri collum positæ cum circa Æquinoctium vernum oriantur atque æstatem & navigandi tempus significent, Græcis a πλέω navigo nomen sortitæ sunt, *Vergiliæ* Latinis, a vere dictæ. Occasu autem suo hyemem atque tempestates indicant, Poetis saltem si fidem habeas.

Fu-

Fuscabatque diem *(i)* custos *(k)* Erymanthidos Ursæ;
Aut *(l)* Hyadas sævis *(m)* auxerat Auster aquis:
Sæpe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
Carmina ducebam qualiacunque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes;
Inque modum tumuli *(n)* concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
Exposcit votis immemor artis opem.
Quocunque adspicio, nihil est, nisi mortis imago;
Quam dubia timeo, mente, timensque precor.
Attigero portum, portu terrebor ab ipso.
Plus habet infesta *(o)* terra timoris aqua.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro;
Et faciunt geminos ensis & unda metus.
(p) Ille meo vereor ne speret sanguine prædam:
Hæc titulum nostræ mortis habere velit.
Barbara pars *(q)* læva est, avidæ: *(r)* substrata rapinæ,
Quam cruor & cædes bellaque semper habent.
Cumque sit hibernis agitatum fluctibus æquor;
Pectora sunt ipso *(s)* turbidiora mari.

INTERPRETATIO.

& custos Ursa Erymanthidos obscurabat diem vel Auster cumulabat Hyadas feris aquis. Sæpe pars maris erat intus: tamen ego scribebam versus qualescumque manu incerta. Nunc etiam rudentes sonant distensi Borea, & aqua curva tollitur tanquam tumulus. Ipse Nauclerus tendens manus ad astra oblitus artis petit auxilium. Quocumque oculos verto, nihil est nisi imago mortis, quam metuo incerto animo, & metuens oro: Appulero ad littus, metuam ab ipso littore. Tellus plus habet metus inimica aqua. Nam simul urgeor insidiis hominum & maris; & gladius & aqua pariunt duplicem timorem. Metuo ne ille speret exuvias sanguine; hæc cupiat consequi laudem ex nostra morte. Pars sinistra est barbara, devota rapaci furto, quam sanguis & strages & certamina semper tenent. Et cum mare sit turbatum undis hibernis, cor est magis agitatum quam ipsum mare.

NOTÆ.

(i) *Custos*) Arctophylax est seu Bootes, in cujus zona cæteris clarius lucens stella, quæ *Arcturus* dicitur, ortu atque occasu suo pluvias & tempestates ciens.

(k) *Erymanthidos*) Ab Erymantho Arcadiæ monte Callisto Lycaonis filia in Ursam a Junone mutata, deinde in cœlum Jovis beneficio translata, Erymanthis dicitur.

(l) *Hyadas*) Eæ stellæ, quas in Tauri capite numero septem finxerunt, a pluendo, quod Græcis est ὕειν dictæ sunt, Latinis *Suculæ*: quæ Hyantem fratrem a leone interfectum postquam insolabiliter in terris luxerunt; ex cœlo in quod Jovis miseratione translatæ, lacrymas suas, imbrifera virtute insignitæ spargunt.

(m) *Auxerat*) Auster enim ventus est pluvius, ut notum.

(n) *Concava*) Non aqua quidem; sed fluctus ex ea,

(o) *Terra*) Propter monstra quæ gignit, homines scilicet sævos atque sibi invicem insidiantes.

(p) *Ille*) Non ensis quidem, sed qui eum tractat obvius quilibet barbarus.

(q) *Læva*) Namque eam Thraces incolunt.

(r) *Substrata*) Alii habent *subjecta*; ut Thraces sceleri deditos atque mancipatos intelligas.

(s) *Turbidiora*) Nullus dubito adeoque, quin navem suam denuo conscenderit Naso.

Quo

Quo magis his debes ignoscere, candide lector;
Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
(*t*) Non hæc in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
Nec consuete meum lectule corpus habes.
Jactor in indomito brumali luce profundo:
Ipsaque cæruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hyems, indignaturque, quod ausim
Scribere, se rigidas incutiente minas.
(*u*) Vincat hyems hominem. sed eodem tempore quæso
Ipse modum statuam carminis; illa sui.

INTERPRETATIO.

Quo magis debes his veniam dare, Lector, si sunt minora tua exspectatione, ut sunt: Non hæc pangimus, ut olim, in nostris hortis: neque tenes meum corpus, lectule assuete. Agitor in sævo mari die hiberno: & ipsa papyrus verberatur aquis glaucis. Hyems aspera certat, & irascitur, quod non verear scribere, se intentante sævas minas. Tempestat superet hominem: sed precor eodem tempore ego faciam finem carminis, illa sui.

NOTÆ.

(t) *Non*) Scilicet compositus animus, nullisque curis vexatus, aut objectis impetitus esse debet, qui minima maxima consectari, optima quæque componere, & curiose ordinare satagit. Quid ille agat, quem prope in frusta sua væsania aut mille monstra conscelderunt?

(u) *Vincat*) Ingeniose certe; quasi ea causa sæviat tempestas tantum, ut Poetam a scribendo absterreat; quæ sævitiam omnem compescere tenetur, postquam ipse stilum posuerit.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER II.

ARGUMENTUM.

Quid mihi vobiscum est.) *Precatur Augustum Ovidius, ut si non reditum velit, mitius tamen, ac tutius exilium concedat. Dicitque se tentare, si forte carmina quæ illi antea nocuere, nunc possint salutem reddere: quemadmodum Achillis hasta, quæ Telephum & vulneravit & sanavit. Longo igitur & artificioso carmine conatur Cæsarem placare, ostendens se multa descripsisse. Enumeratque poetas alios quamplurimos, qui nunquam ulla clade affecti sunt, quamvis mordacia aut turpia poemata ediderint.*

ELEGIA I.

QUid mihi vobiscum est, (*a*) infelix cura, libelli,
Ingenio perii qui miser ipse meo?

INTERPRETATIO.

Quid mihi est vobiscum, libelli, studium miserum, qui infelix ipse occidi meo ingenio?

NOTÆ.

(a) *Infelix*) Quia infeliciter per ejusmodi curas in exilium & maximas calamitates compulsus.

Cur

Cur modo damnatas repeto mea crimina Musas?
An semel est pœnam commeruisse parum?
(b) Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
Omine non fausto fœmina virque, mea.
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
Jam demum visa Cæsar ab Arte meos.
Deme mihi studium; vitæ quoque crimina demes.
Acceptum refero versibus, esse nocens.
Hoc pretium curæ vigilatorumque laborum
Cepimus. ingenio pœna reperta meo.
Si saperem, doctas odissem jure (c) sorores,
Nomina (d) cultori perniciosa suo.
At nunc (tanta meo comes est insania morbo)
Saxa malum refero rursus ad ista pedem.
Scilicet & victus repetit gladiator arenam;
Et redit in timidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam (e) Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem (f) vulnus opemque feret:
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:
Exorant magnos carmina sæpe Deos.
Ipse quoque Ausonias Cæsar matresque nurusque
Carmina turrigeræ dicere jussit (g) Opi.

INTERPRETATIO.

Quamobrem revertor ad Musas modo profligatas, mea crimina? An leve est dignum fuisse semel mulcta. Versus mei caussa fuerunt ut puella atque viri cupierint me cognoscere infelici præsagio. Versus causa fuerunt, ut Cæsar damnaret me & meos mores, ab arte jam denique visa. Remove a me studium, removebis etiam opprobria vitæ. Debeo carminibus esse noxius. Hanc reportavimus mercedem ex studiis & laboribus indefessis. Supplicium inventum meo ingenio. Si saperem, merito odio haberem doctas sorores, deas exitiales suo cultori. At nunc (tanta vesania juncta est meo morbo) denuo refero pravum pedem ad istas cautes. Nimirum gladiator etiam superatus redit in arenam; & navis naufraga repetit aquas turbatas. Forte res eadem mihi feret vulnus & remedium, sicuti olim obtinenti regna Teuthrantiæ; & Musa mulcebit iram quam excitavit: versus flectunt sæpe magnos Deos. Ipse etiam Cæsar jussit matronae atque puellae Italae cantare versus Opi turrifera.

NOTÆ.

(b) *Carmina*) Non abs re clariss. Heinsius suspectum habuit hoc distichon.

(c) *Sorores*) *Musas*: quæ pro studio, aut mollioribus litteris positæ.

(d) *Cultori*) *Mihi Ovidio*.

(e) *Theutrantia*) Theutranti regis Mysiæ; qui virili stirpe carens Argiopen filiam Telepho Herculis filio despondit, eumque reliquit regni sui successorem.

(f) *Vulnus op.*) Jam sæpius hunc Telephum Achillis hasta vulneratum, ejusdemque rubigine sanatum vidimus.

(g) *Opi*) *Ops*, quæ & *Cybele* dicitur, *Rhea*, *Bona Dea*, *Magna Deum mater*, ipsaque est Terra, plurimis insuper insignita nominibus. Turrita etiam, quia turritas urbes fusti et, Romæ in Palatio templum suum habuit, in cujus honorem ludi instituti, quorum curam gerebant Ædiles curules. Maximo sumtu atque superbo apparatu celebrabant *Megalenses* illi per sex dies a pridie nonas April. matronasque spectatæ pudicitiæ in his psallere memoriæ proditum est. Cum itaque Italia Augusti tempore fame premeretur, non abs re illius credideris, ut mortalibus redderet Dea alimenta vitæ, in curandis ejus sacrificis collocatam aliquam curam.

(h) Juf-

Jusserat & *(i)* Phœbo dici, quo tempore ludos
Fecit, quos ætas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Cæsar,
Fiat *(k)* ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem justa est, nec me meruisse negabo.
Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
(l) Materiam veniæ sors tibi nostra dedit.
Si, quoties homines peccant, sua fulmina mittat
Jupiter; exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aera reddit aquis.
Jure igitur genitórque Deum rectorque vocatur:
Jure capax mundus nil Jove majus habet.
Tu quoque, cum Patriæ rector dicare Paterque;
Utere more Dei nomen habentis *(m)* idem.
Idque facis: nec te quisquam *(n)* moderatius unquam
Imperii potuit fræna tenere sui.
Tu veniam parti superatæ sæpe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.

INTERPRETATIO.

Jusserat etiam cantari Apollini, quo tempore fecit ludos, quos una ætas videt semel. Oro, ut his exemplis, Cæsar lenissime, jam tua ira deliniatur meo ingenio. Illa quidem est justa; neque diffitebor me dignum esse: Verecundia non adeo recessit a vultu nostro. Verum nisi deliquissem, quid tu posses ignoscere? Sors nostra tibi obtulit materiam veniæ. Si Jupiter jaculetur sua fulmina quoties homines delinquunt; brevi erit spoliatus armis. Postquam ille detonuit, & terrorem incutiit mundo tonitru, serenat cœlum aquis disjectis. Adeoque merito appellatur pater & rex Deorum; merito vastus orbis nihil habet majus Jove. Tu etiam, cum voceris Pater & moderator Patriæ, imitare consuetudinem Dei obtinentis idem nomen. Atque id facis: neque ullus unquam potuit tractare lenius se habenas sui imperii. Tu sæpe pepercisti partibus victis, quæ superiores tibi non pepercissent.

NOTÆ.

(h) *Jusserat*) Ad præconis alludit consuetudinem, qui ad ludorum secularium spectacula convocato populo, ita dicebat, *Hos ludos qui facturi sunt nemo vestrum vidit, nec visurus est.*

(i) *Phœbo*) Apollini & Dianæ tanquam Diis malorum depulsoribus, & vitæ atque incolumitatis præsidibus canebatur carmen seculare, ludis qui in illorum honorem post *undenos deciet per annos* referebantur, docente Horatio, in egregio illo carmine, quod horum gratia conscripsit. Anno autem V.C 736. ante C. natum 15. hos ludos Augustus retulit, quater ante ipsum celebratos.

(k) *Ab ingenio*) *Siquidem ipsos Deos carminibus flexisti, o Cæsar, cum illis dici jussisti; tu quoque meis flecti patiaris.*

(l) *Materiam*) Illi vero multum tribuitur cui per Clementiam Deo proximum, quatenus patitur natura, esse licet: at enim cautione maxima, in hac exercenda virtute opus est; ne pravitatem invehat.

(m) *Idem*) *Pater* siquidem appellatur.

(n) *Moderatius*) Principem etiam in civitate locum tenere passus est Augustus plurimos diversarum partium venia & incolumitate donatos; ut testatur Tranquillus.

Di-

Divitiis etiam multos & honoribus auctos
  Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Quæque dies bellum, belli tibi sustulit iram:
(o) Parsque simul templis utraque dona tulit:
Utque tuus gaudet miles, quod viceris hostem;
  Sic, victum (p) cur se gaudeat, hostis habet.
Caussa mea est melior; qui nec contraria dicor
  Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per (q) tertia numina juro,
  Per te præsentem conspicuumque Deum;
Hunc animum favisse tibi, Vir maxime: meque,
  Qua (r) sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi peteres cælestia sidera (s) tarde;
  Parsque fui turbæ parva precantis idem.
Et pia thura dedi pro te: cumque omnibus unus
  Ipse quoque adjuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
  Mille locis (t) plenos nominis esse tui?
Inspice (u) majus opus, quod adhuc sine fine reliqui,
  In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri præconia nominis illic:
  Invenies animi pignora multa mei.

INTERPRETATIO.

Cognovi etiam multos cumulatos opibus & honoribus, qui sumserant arma adversus tuum caput. Atque dies qua profligavit bellum, delinivit tuam iram: & pars utraque simul portavit munera in templa. Et quemadmodum tuus miles lætatur, quod domuerit hostem, sic hostis habet quamobrem lætetur cum victus sit. Caussa mea est potior, qui neque perhibeor sequutus arma adversa, nec copias hostiles. Juro per Pontum, per Tellurem, per tertia numina, per te Deum præsentem atque conspicuum, hanc mentem tibi benevolam fuisse, Vir maxime, meque fuisse tuum animo; quo solo licuit esse, Jovi, ut sero adires astra ætherea, & fui pars exigua multitudinis voventis idem. Atque obtuli pia thura pro te: & ego unus cum omnibus meis promovi etiam communia desideria. Quamobrem recenseam illos etiam libellos mea peccata, plenos esse nominis tui mille locis? Vide majus opus, quod etiam deserui imperfectum, corpora mutata in species non credendas: Ibi reperies laudes nominis tui: reperies multa pignora meæ benevolentiæ.

NOTÆ.

(o) *Pars utraque*) Augustus quia a Diis servatus; Conjurati quia ipse pepercerat: namque sæpius ejus vitam insidiis petitam constat.

(p) *Cur se gaud.*) Quia nempe non amplius infensus Cæsar.

(q) *Tertia*) *Cælum*, & qui in eo est *Jovem*.

(r) *Sola*) Re ipsa namque Augusto favendi nulla oblata occasio, sicuti cogitabat Ovidius: quanquam favisset, siquidem castus fuisset.

(s) *Tarde*) Eadem prope vovisse etiam reperias Horatium Flaccum, virum quidem quem inter Ethnicos haud temere a judicio cuiquam inferiorem dixeris: cæterum aliter loqui malim.

(t) *Plenos nominis*) Hoc vero minime prolatum oportuit.

(u) *Majus*) *Metamorphosin*.

Non

Non tua carminibus major fit gloria, nec quo,
Ut major fiat, crefcere poffit, habet.
Fama Jovis fupereft. tamen hunc fua facta referri,
Et fe materiam carminis effe, *(x)* juvat:
Cumque *(y)* Gigantei memorantur prælia belli;
Credibile eft lætum laudibus effe fuis.
Te celebrant *(z)* alii quanto decet ore, tuafque
Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fufo taurorum fanguine centum,
Sic capitur *(a)* minimo thuris honore Deus.
Ah ferus, & nobis nimium crudeliter hoftis,
(b) Delicias *(c)* legit qui tibi cumque meas!
(Carmina ne noftris fic te venerantia libris
Judicio poffint candidiore legi.)
Effe fed irato quis te mihi poffet *(d)* amicus?
Vix tunc ipfe mihi non inimicus eram.
(e) Cum cœpit quaffata domus fubfidere; partes
In proclinatas omne recumbit onus:
Cunctaque Fortuna rimam faciente dehifcunt.
Ipfa fuo quondam pondere tecta ruunt.

INTERPRETATIO.

Laus tua non fit amplior versibus, neque habet quo poffit augeri, quo fiat amplior. Laus Jovis præcellit, tamen ille amat fua acta memorari, & fe effe argumentum carminis: & cum recenfentur certamina belli Gigantæi, credere eft illum oblectari præconiis fuis. Alii te laudant quanta facundia decet, & prædicant tuam gloriam ingenio feliciore. Verum tamen ut Deus tangitur cruore centum taurorum, ita movetur minimo honore thuris. Ah! crudelis, & nimium inhumane nobis hoftis, quifquis legit tibi noftros Amores! ne carmina fic te reverentia noftris libris poffint legi judicio æquiore. Verum quis poffet mihi effe amicus, te infenfo? Vix ego non eram tunc mihi inimicus. Cum domus impulfa cœpit inclinari, totum pondus cadit in partes fubfidentes; & omnia diffolvuntur fortuna aperiente rimam. Ipfa tecta olim cadunt fua mole.

NOTÆ.

(x) *Juvat*) Nulla re equidem Deus augetur; at tamen cum fieri non poffit ut temere & fine fcopo quicquam incipiat, eo ipfo quod Deus eft, Naturæque & Gloriæ fuæ vindex, rationes inducit atque refpectus per fuam communicationem, quibus ut de fuo largiri, ita & ejufdem perinde videtur repetere ufum, quafi compendio aliquo lætaretur. Quæ altioris funt meditationis quam ut hic in tranfcurfu accurate exponi queant.

(y) *Gygantei*) Jovem clarum Gyganteo triumpho fcripfit Flaccus, itemque alii Poetæ. Cæterum quam ridiculum fuerit certamen Deorum adverfus terrigenas illos qui cœlum ipfum affectarunt, vide apud Apollodorum.

(z) *Alii*) Maro præfertim, Horatius, &c.

(a) *Minimo*) Quia mens ipfa, non donum fpectatur, quod maximum femper fuerit, fi ea bona.

(b) *Delicias*) *Libros Amatorios*: ex quibus, utcumque fedulo diffimulaverit, ne neptis fuæ magis patefceret probrum, Auguftus Poetæ intellexit furta,

(c) *Legit*) *Atque adeo inique interpretatus eft, quæ ipfe folus fi legiffet, non tantopere damnaffet.*

(d) *Amicus*) *Qui fequiori fenfa atque in alienam fententiam acceptos verfus, lenius exponat.*

(e) *Cum cœpit*) Sefe Augufti ira perditum, quemque omnia premant, hac comparatione innuit Poeta.

Ergo

Ergo hominum quæsitum odium mihi carmine: quaque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At (memini) vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, *(f)* prætereuntis equo.
(g) Quod si non prodest, & honesti gratia nulla
Redditur; at nullum crimen adeptus eram.
(h) Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
Lisque *(i)* decem decies inspicienda viris.
Res quoque *(k)* privatas *(l)* statui sine crimine judex:
Deque mea *(m)* fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Judicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt: imoque sub æquore mergit
Incolumem *(n)* toties una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed *(o)* omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur *(p)* aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?

INTERPRETATIO.

Adeoque odium hominum mihi paratum est versibus: & multitudo sequuta est tuos vultus qua debuit. At, recordor, laudabas vitam meam & mores, cum transveherer illo equo quem dederas. Quod si non juvat, & nulla est gratia honesti, at nullo crimine tenebar. Neque sors reorum, & lis cognoscenda a centum viris est nobis male concredita. Composui etiam res privatas judex sine crimine: & pars etiam superata agnovit meam fidem. Me infelicem! potui, nisi ultima obessent, esse securus non semel judicio tuo. Novissima me perimunt; & una procella deturbat in profundum gurgitem navem toties salvam. Neque pars exigua Ponti mihi obfuit; sed omnes undæ obruerunt meum caput cum Oceano. Quamobrem aliquid intuitus sum! quamobrem in culpam traxi meos oculos? Quamobrem peccatum intellectum a me inconsiderato?

NOTÆ.

(f) *Prætereuntis*) Idibus Quintilibus transvectio fiebat Equitum Romanorum ab æde Honoris in Capitolium, Ordinis ejus recognoscendi probandique gratia: de qua transvectione Tranquillus his verbis: *Augustus Equitum turmas frequenter recognovit, post longam intercapedinem reducto more transvectionis.*

(g) *Quod si*) Semibarbarum dixit hoc Distichon cl. Heinsius: mihique videtur putidum.

(h) *Nec male*) Adeoque in Centumviris fuit, quorum judicio testamentariæ, hæreditariæ, capitales etiam causæ subjiciebantur.

(i) *Decem decies*) Siquidem terni ex singulis tribubus, quæ Romæ 35. fuerunt numero, quinque fuerunt supra centum in centumviris: verum, ut hodieque mos est apud omnes, facilius numero absoluto nominabantur.

(k) *Privatas*) Ubi civis cum cive; cum publicæ de proditionibus in Patriam, ambitu, atque hujusmodi habeant controversiam.

(l) *Statui*) Quando forte electus judex ad cognoscendam cujusquam causam de more.

(m) *Fassa*) Ut hinc Poetæ fidem optimam fuisse intelligas.

(n) *Toties*) Hinc conjicies non temere, multa etiam in Republica gessisse Ovidium non parvi momenti, quæ ad Augustum dalata.

(o) *Omnes*) Quia, ut mos est, Poeta e Principe profligato, omnes in illum conspiraverunt.

(p) *Aliquid*) Quid istud sit aliquid, quod silentio tam alto pressit Poeta difficile est conjicere: nam de incesto Augusti cum Julia quod conjiciunt, mihi quidem non videtur probabile, siquidem illam in exilium ejecerit. Neque vero placabilius fuisset rem eam toties commemorare, aut infenso Augusto objicere magis quam errorem suum excusare. Inepta est curiositas, in majoribus etiam compescenda.

In-

Inscius (q) Actæon vidit sine veste Dianam:
Præda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis etiam (r) fortuna luenda est;
Nec veniam læso numine casus habet.
Illa namque die, qua me malus abstulit (s) error,
Parva quidem periit, sed sine labe, domus.
Sic quoque parva tamen, (t) patrio dicatur ut ævo
Clara, nec ullius nobilitate minor:
Et neque divitiis, nec paupertate (u) notanda:
Unde fit (x) in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu;
Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videat quamvis nimium juveniliter usus;
Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbaque doctorum Nasonem novit, & audet
Non fastiditis annumerare viris.
Corruit hæc igitur Musis accepta; sub uno,
Sed non exiguo, crimine lapsa domus.
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo læsi
Ematuruerit Cæsaris ira, queat.

INTERPRETATIO.

Actæon vidit imprudens Dianam sine amictu, non minus ille fuit præda suis canibus. Nimirum cum agitur de Diis, etiam casus est plectendus, neque sorti ignoscitur numine offenso. Namque illa die, qua improbus error me capuit; domus quidem tenuis, sed sine vitio, corruit. Ita etiam nihilominus tenuis, ut dicatur illustris ætate patris, neque inferior nobilitate ullius: & neque arguenda opibus, neque inopia: unde eques fit in neutrum conspiciendus. Sit etiam nostra domus tenuis vel divitiis, vel genere, certe illa non obscura est ingenio meo. Quo tametsi videar usus nimis leviter, consequutus sum tamen famam non parvam toto mundo. Atque chorus doctorum novit Nasonem, neque veretur recensere illum inter viros eruditos. Hæc igitur domus grata Musis subversa est, jacens sub uno peccato, sed magno. Atque ea sic jacet, ut possit excitari; si modo ira Cæsaris offensi resedit.

NOTÆ.

(q) *Actæon*) Hujus in cervum Metamorphosin lib. 3. vidimus.

(r) *Fortuna*) Plectuntur etiam a Diis, qui nescii & casu peccant.

(s) *Error*) Non scelere, sed errore, ut in fortunam seu casum transferenda sit culpa, peccasse dicit.

(t) *Patrio*) Hoc dicit, ut suo ævo protritam, misericordia mortuus Augustus, sublevet.

(u) *Notanda*) Census equestris ad quadringenta sestertia, seu decem millia coronatorum assurgebat, ut vel ex illo Horatii compertum est.

Si quadringentis sex septem millia desunt, Plebs eris.

Neque vero ob flagitia tantum publicus equus in transvectione adimebatur; verum etiam si quis de patrimonio tantum consumsisset, ut equestri censu non frueretur. Cæterum neque equitum tamen tam amplæ res erat, ut Senatorum opes duplo majores æquaret.

(x) *In neutrum*) Neque divitiis amplioribus Senatorum conspiciendus eques, neque plebis aut capite censorum paupertate.

(g) Cujus in eventu pœnæ clementia tanta est,
Ut fuerit nostra lenior illa metu:
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
O Princeps parce viribus use tuis.
Insuper accedunt, te non adimente, paternæ
(Tamquam vita parum muneris esset) opes:
Nec mea decreto damnasti facta Senatus:
Nec mea (h) selecto judice jussa fuga est.
Tristibus invectus verbis (ita Principe dignum)
Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas:
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque,
Attamen in pœnæ nomine lene fuit:
Quippe relegatus, non (i) exul dicor in illo:
Parcaque fortunæ sunt data verba meæ.
Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
Pœna est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen:
Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
Quæ fuerat sævi fulmine tacta Jovis.
Ipse licet sperare vetes; sperabimus æque.
Hoc unum fieri te prohibente potest.
Spes mihi magna subit, cum te, mitissime Princeps;
Spes mihi, respicio cum mea fata, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus æquora non est
Æqualis rabies, continuusque furor;

INTERPRETATIO.

Cujus clementia est tanta in eventu pœnæ; ut illa fuerit mitior nostro timore. Vita data est, & ira tua constitit circa cædem, o Princeps use moderate potestate tua. Facultates paternæ insuper adduntur, te non tollente, quasi vita esset exiguum donum. Neque damnasti mea acta sententia Senatus; neque meum exilium est decretum judice selecto: Tu ipse invectus asperis dictis ultus es, ut decet, injurias tuas: ita dignum Principe. Adde, quod mandatum, tametsi atrox & minax, attamen fuit mite in nomine supplicii. Nempe dicor relegatus non exul in illo; & pauca voces sunt assignatæ sorti meæ. Nullum quidem supplicium majus integro & animi compoti, quam displicuisse tanto viro. Verum numen solet nonnunquam fieri placabile: Dies solet procedere purus nebula disjecta. Ego vidi ulmum pressam vitibus pampineis, quæ fuerat icta fulmine irati Jovis. Quamquam tu prohibeas sperare, æque sperabimus. Hoc unum potest fieri te interdicente. Magna spes mihi incidit, Princeps lenissime, cum te intueor, spes mihi incidit cum intueor meam sortem. Et sicut sævitia non est æqualis, neque impetus continuus ventis turbantibus maria;

NOTÆ.

(g) *Cujus*) *Augusti.*

(h) *Selecto*) *Selecti Judices* dicebantur ii, qui a Prætoribus urbanis, iisque juratis, vel ex Senatorio, vel Equestri ordine, vel Tribunis ærariis seligebantur: non enim idem semper Ordo præfuit rebus judicandis.

(i) *Exul*) *Exilium* est perpetuum; *Relegatio* ad tempus.

Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
Vimque putes illos deposuisse suam;
Sic abeunt redeuntque mei vatiantque timores:
Et spem placandi dantque negantque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque,
Tempora, Romanum si modo nomen amant;
Per Patriam, quæ te tuta & secura (*k*) Parente est,
Cujus, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
Reddatur gratæ debitus Urbis amor.
(*l*) Livia sic tecum sociales compleat annos,
Quæ, nisi te, nullo conjuge digna fuit.
Quæ si non esset, cælebs te vita deceret:
Nullaque, cui posses esse maritus, erat.
Sospite sic te sit (*m*) natus quoque sospes; & olim
Imperium regat hoc cum seniore senex:
Utque tui faciunt sidus juvenile (*n*) nepotes;
Per tua perque (*o*) sui facta parentis eant.
Sic assueta tuis semper Victoria castris
(*p*) Nunc quoque se præstet, notaque signa petat:
(*q*) Ausoniumque Ducem solitis circumvolet alis:
Ponat & in nitida (*r*) laurea serta coma.

INTERPRETATIO.

sed interdum componuntur, & per vices quiescunt, & credas illos emisisse vim suam: ita mei pavores discedunt & recurrunt, atque fluctuant, & spem faciunt atque denegant tui leniendi. Per Deos igitur, qui præbeant tibi longum ævum, quique præbebunt, si saltem diligunt nomen Romanum; Per Patriam, quæ est tuta & secura, te Patre, cujus, ut in populo, ego nuper pars eram: sic semper tibi præbeatur factis & animo debitus amor Urbis, quo dignus es. Sic Livia impleat tecum annos socios, quæ digna fuit nullo marito præter te. Quæ nisi esset, vita cælebs te deceret, nullaque erat, cui posses esse maritus, filius sit etiam incolumis te incolumi; & senex olim regat hoc imperium cum seniore: & sicut faciunt tui nepotes sidus adolescens incedant per acta tua & sui patris. Sic victoria semper addicta tuis castris, se præbeat nunc etiam, & concedat in signa nota: & circumvolitet Ducem Italum alis solitis: & ponat coronas laureas in odoratis capillis

NOTÆ.

(k) *Parente*) Augustissimo titulo *Pater Patriæ* dictus est Augustus.

(l) *Livia*) Augusti uxor, de qua jam supra.

(m) *Natus*) Tiberium dicit: Post nepotum enim suorum Caii atque Lucii obitum, Augustus illum privignum adoptavit, ut testatur Dio.

(n) *Nepotes*) *Germanicum* dicit Drusi, Tiberii fratris, filium, quem Tiberio Augustus adoptandum dedit, veritus ne animo elato ad res novas consurgeret: deinde & *Drusum*, qui Tiberii filius fuit. Turpiter hic hallucinati sunt qui de Caio & Lucio, jam dudum mortuis hoc loco mentionem fieri arbitrati sunt: sicuti optime observavit clariss. Heinsius.

(o) *Sui*) *Tiberii*, scilicet.

(p) *Nunc*) Quo tempore gravissimum a Dalmatis & Pannoniis bellum motum fuerat: de quibus Dio. Commentator nullam temporis habuit rationem.

(q) *Ausonium*) *Tiberium*, scilicet quem etiam bellum consulto trahere suspicatus est Augustus, ut legionibus diutius succinctus esset: quamobrem novum exercitum legit, & Germanicum etiam in Pannoniam misit.

(r) *Laurea*) Imperator ac milites triumphantes laureati urbem ingrediebantur.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas;
(*s*) Auspicium cui das grande, Deosque tuos:
(*t*) Dimidioque tui præsens es, & aspicis Urbem:
Dimidio procul es, sævaque bella geris.
Hic tibi (*u*) sic redeat superato victor ab hoste;
Inque coronatis fulgeat altus equis;
Parce, precor: fulmenque tuum fera tela reconde,
Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, Pater Patriæ: (*x*) nec nominis immemor hujus
Olim placandi spem mihi tolle tui.
Nec precor, ut redeam: quamvis majora petitis
Credibile est magnos sæpe dedisse Deos.
Mitius exsilium si das, propiusque roganti;
Pars erit e pœna magna levata mea.
(*y*) Ultima perpetior medios projectus in hostes:
Nec quisquam patria longius exsul abest.
Solus ad (*z*) egressus missus septemplicis (*a*) Istri,
Parrhasiæ gelido (*b*) virginis axe premor.

INTERPRETATIO.

per quem bella geris cujus corpore nunc certas; cui das magnum auspicium, & Deos tuos: & dimidio tui ades, & intueris Urbem, dimidio es longe, & geris atrocia bella. Sic ille ad te revertatur victor ab hoste victo; & excelsus splendeat in equis coronatis. Ignosce oro; & depone fulmen tuum sæva tela, heu tela nimium cognita mihi misero! Ignosce Pater Patriæ: neque oblitus hujus nominis mihi adime spem tui mollien-di. Neque oro, ut revertar; quanquam credibile est magnos Deos sæpe præbuisse potiora petitis. Si indulges oranti exilium tolerabilius & propius, magna pars erit sublata ex supplicio meo. Tolero extrema relegatus in hostes medios: neque quisquam exsul longius est remotus a patria: Pulsus solus ad ostia Danubii septemflui, urgeor frigido cardine puellæ Parrhasiæ.

NOTÆ.

(*s*) *Auspicium*) Nihil nisi captatis ante auspiciis incipiebant Ethnici: illiusque dicebantur, qui rem gerendam tanquam Auctor curabat. Pugnavit igitur Tiberius, non suis, sed Augusti auspiciis.

(*t*) *Dimidio*) Sic etiam Horatius Amicum *dimidium animæ suæ* vocitavit. Hic vero Tiberio adblanditur Naso, quem tamen, nisi vehementer fallor non ita charum habuit.

(u) *Sic*) Usitata formula vovendi; quasi dicat, *Ita revertatur Tiberius, ita victoria tua signa petat, &c. uti mihi ignoscas.*

(x) *Nec immemor*) Memorem vult esse Augustum Naso, quod Pater sit Patriæ, ut paterna indulgentia sibi quoque parcat.

(y) *Ultima*) *Extrema atque acerbissima mala.*

(z) *Egressus*) *Ostia, Les Embouchures.*

(a) *Istri*) *Danubii*) qui maximus Europæ fluvius septem vastis fluminibus in Pontum devolvitur.

(b) *Virginis axe*) Polo Septemtrionali, cœloque frigidissimo; cui a Calisto Parrhasia seu Arcadia, in ursam mutata, deinde in cœlum translata, ut jam sæpe dictum illud datum nomen.

(c) Ja-

(*c*) Jazyges, & (*d*) Colchi, (*e*) Metereaque turba, (*f*) Getæque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Cumque alii caussa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus & hostis;
Et maris adstricto quæ coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
Proxima (*g*) Basternæ (*h*) Sauromatæque tenent.
Hæc est Ausonio sub jure novissima, vixque
Hæret in imperii margine terra tui.
Unde precor supplex ut nos in tuta releges:
Ne sit cum patria pax quoque adempta mihi.
Ne timeam gentes, quas non bene submovet (*i*) Ister:
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
(*k*) Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum
Cæsaribus salvis barbara vincla pati.

INTERPRETATIO.

Jazyges, & Colchi, & agmen Metereum, & Getæ vix arcentur interfusis aquis Istri. Cumque alii sint a te relegati caussa majore, nulli tellus assignata est remotior quam mihi. Nihil est ulterius hac, quam frigus tantum & hostis, & aqua quæ concrescit glacie firma. Hactenus pars sinistri Euxini est Romana. Basternæ & Sarmatæ habent proxima. Hæc tellus est ultima sub ditione Itala, vixque est in extrema ora tui imperii. Unde oro humilis, ut nos submoveas in loca tuta: ne pax sit mihi sublata etiam cum Patria. Ne metuam nationes; quas Danubius non satis arcet; neve tuus civis possim tolli ab hoste. Fas vetat quemquam ortum ex sanguine Latino ferre catenas barbaras Cæsaribus incolumibus.

NOTÆ.

(c) *Jazyges*) Populi Sarmatiæ Europeæ.

(d) *Colchi*) Populi Asiæ ad Ponti Euxini oram Orientalem; quos siquidem Danubii aquis prohibitos dicere non potuit Naso, optime, ni fallor de iis interpretatus est Micyllus qui Medeam sequuti, cum illam apprehendere non potuissent circa Tomos consederunt ut habet Comment. Apollonii, lib. 4.

(e) *Metereaque*) Gens fuit Scythiæ Europeæ, de qua vix alibi mentionem factam comperias: qua re hunc locum corruptum suspicantur. Merula *Neurea* legi mavult; eo forte adductus quod *Neuros* & Jazyges conjunxit Val. Flaccus hoc versu,

Neurus & expertes canentes Jazyges avi.

(f) *Getæque*) Hos Strabo in Orientem ad Pontum Euxinum transtulit, quos alii cum Dacis confuderunt: vultque hos Germaniam versus ad Istri fontes collocatos Davosque olim dictos.

(g) *Basternæ*) Populi fuerunt ultra Danubium, quos Germanis an Sarmatis ascribat, dubitat Tacitus.

(h) *Sauromatæ*) Hi ad Borysthenem porrecti erant.

(i) *Ister*) Qui alio nomine dicitur Danubius: de quo jam supra.

(k) *Fas prob.*) Ut quidem Romanæ superbiæ videbatur.

Perdiderint cum me duo crimina, *(l)* carmen & *(m)* error;
Alterius facti *(n)* culpa silenda mihi.
(o) Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Cæsar;
Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest. qua turpi crimine tactus
Arguor obscœni doctor adulterii.
Fas ergo est aliqua *(p)* cælestia pectora falli;
Et sunt notitia multa minora tua.
Utque Deos, cœlumque simul sublime tuentis
Non vacat exiguis rebus adesse Jovi;
A te pendentem sic dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas.
(q) Scilicet imperii, Princeps, statione relicta
(r) Imparibus legeres carmina facta modis?
(s) Non ea te moles Romani nominis urget,
Inque tuis humeris tam leve fertur onus;
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis *(t)* otia nostra tuis.

INTERPRETATIO.

Cum duo peccata me prodiderint, versus, scilicet, & error; pravitas alterius facti est mihi prætereunda. Nam non sum tanti, ut aperiam tuas plagas, Cæsar, quem semel offensum fuisse est plus nimio. Altera pars restat, qua accusatus de obscœno flagitio, damnor doctor turpis adulterii. Adeoque fieri potest ut mentes cœlestes aliqua decipiantur: & multa sunt leviora quam ut subjiciantur tuæ cognitioni. Et quemadmodum non licet Jovi aspicienti simul Deos & cœlum immisceri parvis rebus; sic dum circumspicis mundum a te pendentem, minima surripiuntur tuis cogitationibus. Quasi vero, Princeps, omisso gradu Imperii, legeres carmina ducta modis inæqualibus. Non id pondus Romani nominis te premit, & tam leve onus incumbit tuis humeris; ut liceat demittere numen levibus jocis, & expendas nostra otia tuis oculis.

NOTÆ.

(l) *Carmen*) Libros dicit de Amoribus & Arte amandi.

(m) *Error*) Imprudentia & casus, de quo jam sæpius.

(n) *Culpa*) Cogitavit aliquando de Agrippa nepote ab exilio revocando Augustus, neque ejus rei conscium quenquam habuit præter Fabium maximum virum Consularem. Hic ad uxorem suam Martiam illud statim effutivit; quæ idem continuo ad Liviam, Augusti conjugem detulit. Acerbe vero ea cum Cæsare de hac re expostulavit: quamobrem iratus Fabium jussit mori. Nasonis conjux illi Martiæ fuit conjunctissima. Forsitan ergo nimium sese Poeta in domum Augustam immiscuerat. Cæterum crediderim semper alia omnia crimina obtentui, amores veram exilii causam fuisse.

(o) *Nam non*) Callidissima atque honestissima ratio; cæterum magis Rhetorica quam solida.

(p) *Cælestia*) Quale est Augusti, qui aliis negotiis districtus, ad levissima ea quæ de Amore scripsit Naso, non potuit animum demittere. Melius vero non potuit Naso caussam suam defendere, si modo bona fuisset. Sed Augusto imponere difficile fuit.

(q) *Scilicet*) Judicio perverso alterius, non Augusti judicio damnatum sese innuit Poeta.

(r) *Imparibus*) Quia Pentametrum brevius Hexametro.

(s) *Non ea*) *Major est rerum moles, quam ut sibi liceat de ineptis ludis cogitare.*

(t) *Otia*) *Quæ per otium scripsimus: quæque adeo vel nobis ipsis levissima.*

Nunc

Nunc tibi (u) Pannonia est, nunc (x) Illyris ora domanda:
(y) Rhætica nunc præbent (z) Thraciaque arma metum.
Nunc petit (a) Armenius pacem: nunc (b) porrigit arcus
Parthus eques, timida captaque signa manu:
Nunc te (c) prole tua juvenem Germania sentit;
Bellaque pro magno Cæsare Cæsar obit.
Denique, (d) ut in tanto, quantum non exstitit unquam,
Corpore, pars nulla est quæ labet imperii;
Urbs quoque te & (e) legum lassat tutela tuarum,
Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præstas;
Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Unquam te nostros evoluisse jocos?
At si (quod mallem) vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte mea:

INTERPRETATIO.

Nunc Pannonia, nunc ora Illyris est tibi submittenda: arma Rhætica atque Thraciæ nunc incutiant timorem. Nunc Armenius poscit pacem: nunc eques Parthus offert manu trepida arcus, & signa ablata. Nunc Germania sentit te adolescentem filio tuo; & Cæsar gerit bella pro magno Cæsare. Denique, ut in tanto corpore quantum non fuit unquam, nulla est pars imperii quæ fatiscat. Urbs etiam, & custodia legum tuarum, & morum, quos optas esse similes tuis, te fatigat. Neque otia quæ præbes populis tibi obveniunt: & geris bella sollicita cum multis. Obstupeam ergo te in mole tantarum rerum unquam perlegisse nostros lusus? At si, quod magis cuperem, forte otiosus fuisses, nullum flagitium invenisses in Arte mea.

NOTÆ.

(u) *Pannonia*) Jam supra adversus Pannonios (*les Hongrois*) Tiberium atque Germanicum missos diximus.

(x) *Illyris*) Regio est Italiæ opposita, ultra mare Adriaticum. Mazæos autem Dalmaticam gentem, quæ magis ad ortum Illyriæ; multis damnis affecerat Germanicus: qui denique cum Pannoniis fame, morbo, & bello afflicti de pace ineunda legatos miserunt eo ipso anno quo in exilium missus Naso. Sed ea pax infida fuit.

(y) *Rhætica*) Rhæti, *les Grisons*, ad Italiam usque pertinent. Non hos tamen, sed illis conterminos Noricos rebellasse scripsit Florus: quem vide omnino libri 4. cap. 12.

(z) *Thraciæ*) Hæc a Pisone perdomita fuit.

(a) *Armenius*) Armenia regio est ultra Cappadociam ad Euphraten. Adversus Armenios alterum ex Cæsaribus nepotibus antea miserat Augustus; qui ex vulnere in ea expeditione accepto in Syria obiit. Adeoque si Justino credimus ipse Augustus Orientis statum composuit.

(b) *Porrigit*) *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facile cesserunt: & signa militaria quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant reposcenti reddiderunt; obsidesque insuper obtulerant.* Tranquillus in Augusti vita.

(c) *Prole*) Nisi vehementer fallor, non patitur ratio temporum ut de Druso Tiberii fratre istud intelligatur: nullusque dubito quin de Tiberio agat Naso, ad quem missum ab Augusto Germanicum, ex Dione supra annotavimus. Vide Dionem & Velleium.

(d) *Ut*) Mirum esse innuit quod in tanto corpore, quale fuit Imperii Romani, nulla pars labet, ut Cæsaris curis illud totum ascribat; cui adeo Nasonis otia & nugas non concessum fuerit inspicere.

(e) *Legum*) Non modo leges retractavit, sed quasdam ex integro sanxit, ut testis est Svetonius; qui omnino videndus.

Illa quidem fateor (*f*) frontis non esse severæ
  Scripta, nec a tanto Principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria jussis
  Sunt ea; Romanas (*g*) erudiuntque nurus.
Neve quibus scribam possis dubitare; libellus
  Quatuor hos versus e tribus unus habet:
Este procul, (*h*) vittæ tenues, insigne pudoris;
  Quæque tegis medios instita longa pedes:
Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus;
  Inque meo nullum carmine crimen erit.
Ecquid ab hac omnes rigide submovimus Arte,
  Quas (*i*) stola contingi vittaque sumta vetat?
(*k*) At matrona potest (*l*) alienis artibus uti;
  Quoque (*m*) trahat, quamvis non doceatur, habet.
(*n*) Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
  Ad delinquendum doctior esse (*o*) potest.
Quodcumque attigerit, si qua est studiosa sinistri,
  Ad vitium mores (*p*) instruet inde suos.
Sumserit Annales; (nihil est (*q*) hirsutius illis)
  Facta sit unde parens (*r*) Ilia nempe leget.

INTERPRETATIO.

Agnosco equidem illa scripta non esse vultus gravis, neque digna legi a tanto Principe: neque tamen ideo ea sunt contraria statutis legum, & docent puellas Romanas. Neve possis incertus esse, quibus scribam: unus libellus ex tribus habet hos quatuor versus: Longe estote vittæ subtiles, indicium castitatis; atque fascia longa quæ velas medios pedes: nihil scribemus nisi legitimum & furta licita: neque ullum flagitium erit in meo carmine. Annon severe repulimus ab hac Arte omnes, quas stola & vitta capta prohibet tangi? At matrona potest uti artibus alienis; & habet qua accipiat, tametsi non doceatur: Matrona ergo nihil legat, quia potest esse instructior ad peccandum ex omni poemate. Si qua est amans obliqui, inde instituet mores suos ad crimen. Ceperit Annales; (nihil est asperius illi) nimirum illa videbit ex quo Ilia sit facta mater.

NOTÆ.

(f) *Frontis*) *Quæ severitatem titulo aut prima pagina præ se ferant.*

(g) *Erudiunt*) Immo maxime: Cum rem videas, censeas. Scilicet ea scripta non viderint puellæ Romanæ, quia illis non dicata!

(h) *Vitta*) Id est, *Virgines pudicæ*, quæ vittis utuntur.

(i) *Stola*) Quæ fuit matronarum vestis propria.

(k) *At matrona*) Objectio est quam sibi ex parte Augusti fingit, minus a commentat ore intellecta.

(l) *Alienis*) Id est, *quæ non sibi scripta.*

(m) *Trahat*) *Sua faciat.*

(n) *Nihil igitur*) Non respondens Naso: neque vero quod satisfaciat quisquam proferre possit. Vix enim ulla, utcumque sapiens & sapientissima Nasonis Artes possit legere, quæ non corrupta discedat. Ipsemet fuga sibi in amore consulendum esse suasit; Viri ei adeoque cupit, qui lenociniis, quæ ille habet, animum suum attentum præbet.

(o) *Potest*) Verum equidem. Cæterum non fuerit illud crimen carminis scripti sed ingenii legentis. Tua vero ita adornata, ut eo ipso mentem deleniant quod illam tangant.

(p) *Instruet*) A contrario scilicet.

(q) *Hirsutius*) Horrido enim ac prisco genere sermonis, nullis deliciis, scripti Annales Romani.

(r) *Ilia*) Quæ virgo Vestalis ex Marte Romulum & Remum genuit.

Sum-

Sumferit, Æneadum genitrix (*f*) ubi prima; requiret,
Æneadum genitrix (*t*) unde fit alma Venus.
Perfequar inferius, (modo fi licet ordine ferri)
Poffe nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit;
Nil prodeft, quod non lædere poffit idem.
Igne quid utilius? fi quis tamen urere tecta
Comparat, audaces inftruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina falutem:
Quæque juvans monftrat, quæque fit herba nocens.
Et latro, & cautus præcingitur enfe viator:
Ille fed infidias, hic fibi portat opem.
Difcitur innocuas ut agat facundia cauffas:
Protegit hæc fontes immeritofque premit.
Sic igitur carmen, recta fi mente legatur,
Conftabit nulli poffe nocere meum.
At quiddam vitii quicunque hinc concipit, errat;
Et nimium fcriptis abrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear: Ludi quoque femina præbent
Nequitiæ, (*u*) tolli tota theatra jube:
Peccandi cauffam quæ multis fæpe dederunt,
(*x*) Martia cum durum fternit arena folum.

INTERPRETATIO.

Ceperit poema, in quo prima mater Æneadum, petet ex quo alma Venus fit mater Æneadum. Probabo inferius, (fi modo conceditur fingula fuo *ordine referre) omne genus carminis poffe obeffe animis. Non ideo tamen omnis liber erit pravus, nihil juvat, quod idem non queat obeffe. Quid eft utilius igne? Si quis tamen inftituit incendere domos, inftruit manus temerarias igne. Medicina nonnunquam tollit profperam valetudinem, aliquando confert: atque indicat quod gramen profit, quodve noceat. Et latro, & viator providus cingitur gladio: verum ille ftruit infidias, hic fibi parat præfidium. Comparatur eloquentia ut tueatur cauffas juftas: hæc defendit noxios, & urget infontes. Ita ergo patebit meos verfus neminem poffe obeffe, fi modo legantur pura animo. At quifquis hinc in animum inducit aliquid fceleris, fallitur; & nimium detrahit meis fcriptis. Quanquam vero hoc agnofcam: Ludi etiam exhibent fomites lafciviæ; Jube omnia theatra removeri, quæ frequenter præbuerunt multis anfam peccandi, cum arena Martia fparfa eft in duro folo.*

NOTÆ.

(*f*) *Ubi prima*) *Sumferit librum, in quo prima mater Æneadum.* Maronis dicit Æneidem. Somniaffe videtur interpres hoc in loco.

(*t*) *Unde*) *A quo?* nimirum ab Anchife: ut hinc cognofcat quælibet, ex adulterio ortos Romanorum Proceres Quod an fatis caute dictum fuerit aliis judicandum relinquo.

(*u*) *Tolli*) Quafi dicat, *fi quidem omnia removenda quæ habeat femina nequitiæ, etiam theatra prorfus tollenda: atqui iftud pofterius non fit; neque igitur Carmina profliganda.*

(*x*) *Martia*) Quia ea fpargebantur loca ubi gladiatores Martem exercebant, & pugnas inibant.

Tolla-

Tollatur (y) Circus; non tuta (z) licentia Circi:
Hic sedet ignoto juncta puella viro.
Cum quædam spatientur in hac, ut amator eadem
Conveniat, (a) quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? hæc quoque vitet,
In culpam si qua est ingeniosa suam.
Cum steterit Jovis æde; Jovis succurret in æde,
(b) Quam multas (c) matres fecerit ille Deas.
Proxima adoranti Junonia templa subibit,
(d) Pellicibus multis hanc doluisse Deam.
Pallade conspecta, natum de crimine (e) virgo
Sustulerit quare quæret (f) Erichthonium.

INTERPRETATIO.

Diruatur Circus: licentia Circi non est secura: puella hic assidet viro non cognito. Quamobrem ulla porticus aperta est, si quidem nonnullæ deambulent in ea, ut amator eodem accedat? Quis locus est venerabilior templis? Si qua est callida in suum crimen, effugiat hæc etiam. Cum fuerit in templo Jovis, recordabitur in templo Jovis, quam multas matres ille Deus fecerit. Occurret veneranti proxima templa Junonis, hanc Deam ægre passam multas adulteras. Minerva visa, petet quamobrem virgo eduxerit Erichthonium ortum ex crimine.

NOTÆ.

(y) *Circus*) Locus fuit Romæ a Tarquinio Prisco ludis celebrandis extructus; cui a forma, ovi specie orbiculata, aut circulari, illud datum nomen.

(z) *Licentia*) Ubi passim juvenes cum puellis, non ignoti sedent promiscue, & quælibet effutiunt.

(a) *Quare*) Siquidem Porticus amantibus etiam faveant, qui illuc amoris causa conveniunt, claudi debere, aut omnino everti eas contendit Poeta; siquidem tamen ex rerum abusu, legitimum usum tollendum quisquam censuerit. Atque eo spectat ejus oratio, ut ne suæ Artis amatoriæ deliciæ & lepores damnentur, quia illis ad nequitiam abuti possint matronæ. Quæ omnia ad fucum faciendum summa arte sunt exquisita, ad persuadendum non vero satis idonea.

(b) *Quam multas mat.*) Hinc vides Lector, qualis potuerit esse religio hujus generis hominum: quamque abhorrendus omnis Ethnicorum cultus, si pauculos excipias, qui istas nequitias supremo Enti in totum abjudicaverunt.

(c) *Matres*) In Metamorphosi passim videre licet Jovis adulteria.

(d) *Pellicibus*) Qualis Europa, Io, Alcmena, Ægina, Danae, Calisto, Leda, aliæ sine numero.

(e) *Virgo*) *Pallas*, scilicet.

(f) *Erichthonium*) Hic ex Vulcani semine, a Pallade repulsam passi ortus est puer draconum pedibus horribilis. Dictus est ἀπὸ τῆς ἔριδος καὶ χθονὸς, ex contentione & humo, hac causa. Jupiter per infernam paludem Vulcano juraverat se nihil negaturum, quod Diis arma adversus gigantes fecisset. Ille Palladis postulavit nuptias. Abnuere non potuit qui sese tanta religione constrinxerat; adeoque turpissimæ fabri libidini eam objicere coactus est. Minervam igitur, quod reliquum fuit, hortatus est, ut pudicitiam ostenderet, quod ea egregie præstitit: sed per eam luctam Vulcani semen in terram decidit. Inde Erichthonius: quanquam alii aliter. Minervæ vero curas in eo tollendo vide in Metam.

Vene-

Venerit in magni templum (*g*) tua munera Martis;
Stat Venus Ultori (*h*) juncta viro ante fores.
Isidis æde sedens (*i*) cur hanc Saturnia quæret,
Egerit Ionio Bosphorioque mari.
In Venere (*k*) Anchises, in Luna (*l*) Latmius heros,
In Cerere (*m*) Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes.
Stant tamen illa suis omnia (*n*) tuta locis.
At procul ab scripta solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
(*o*) Quæcumque irrumpit, quo non sinit ire sacerdos;
Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus.
Multa (*p*) licet castæ non facienda legant.
Sæpe supercilii nudas matrona (*q*) severi
Et Veneris stantes ad genus omne videt.

INTERPRETATIO.

Venerit in ædem Martis ingentis quæ tua munera, Venus est juncta viro Vindici ante januam. Sedens in templo Isidis, petet quamobrem Saturnia illam agitaverit per mare Ionium & Bosphorium. Anchises erit qui memoretur in Venere, heros Latmius in Luna, Jasion in Cerere. Cuncta possunt perdere animos corruptos. Attamen illa omnia stant suis sedibus. At prima pagina arcet honestas matronas ab Arte scripta solis scortis. Quæcumque per vim accedit quo sacerdos prohibet accedere, ea re continuo arguitur interdicti sceleris. Neque tamen est flagitium perlegere lasciva Poemata; licet pudicæ evolvant plurima non admittenda. Matrona frequens casti supercilii intuetur nudas, meretrices, *& sese præbentes ad omne genus* Veneris.

NOTÆ.

(g) *Tua*) Quia Marti ultori illud templum, quod bello pro ultione patris suscepto voverat extruxit Augustus.

(h) *Juncta*) Quia Veneris genitricis ædes Martis templo proxima: ut hinc pronum sit ejus cum illa adulterium recordari, tum nequitias ejusmodi aucupari. Cæterum observa, Lector, quanta industria voces conquisierit Poeta, quæ maxime instituto faveant. Ut rem ipsam narrat; non videtur quisquam posse ad Martis ædes accedere, quin illum adulteria suadentem audiat aut videat.

(i) *Cur*) Quia *scilicet* Io pellex fuit, Juno eam, in vaccam mutatam, toto orbe agitavit, donec in Isin in Ægypto conversa est. Quam fabulam vide in Metam. namque frustra toties easdem quisquilias everreremus. Festinanter, & earum rerum tollendarum causa, quæ bonæ sunt, cetera perstringenda. [illegible] iis non immorandum.

(k) *Anchises*) Qui ex Venere Æneam suscepit.

(l) *Latmius*) *Endymion*, a Latmo Cariæ monte sic dictus, quem Luna amavit.

(m) *Jasion*) Qui Jovis & Electræ filius ex Cybele uxore Corybantum genuit; ex Cerere vero per adulterium Plutonem.

(n) *Tuta*) Neque porticus, neque templa evertuntur; quia ex illis, aut in illis, ingeniosæ ad nequitiam mulieres male faciendi ansam præripiunt; adeoque neque Amatorii libelli tollendi, aut eorum Auctor profligandus. Atque hic verus est sensus hujus loci, ni fallor; neque placent quæ in eum alii, quos quidem vidi protulerunt.

(o) *Quæcumque*) Neque se vatem, neque Veneris sacerdotem reum esse a simili arguit Naso, sed eam quæ prohibita inspexerit.

(p) *Licet*) Verum. Sed nequitias docere, atque libidinem provitare non licet.

(q) *Severi*) Si credere fas est: Catone namque theatrum ingresso, non ausus est populus ut nudarentur mulieres poscere, quamobrem discessisse testatur Valer. Maximus, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret. Si quæ ergo essent supercilii severi matronæ, Florales ludos certe non spectassent; quibus turpissimæ meretrices lasciviam suam ostentui haberent.

Cor-

Corpora Vestales oculi meretricia cernunt:
Nec (r) domino pœnæ res ea caussa fuit.
(s) At cur in nostra nimia est lascivia Musa?
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum manifestaque culpa, fatendum est:
Pœnitet ingenii judiciique mei.
Cur non (t) Argolicis potius quæ concidit armis
(u) Vexata est iterum carmine Troja meo?
Cur tacui (x) Thebas, & mutua vulnera (y) fratrum?
Et septem portas sub duce quamque (z) suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius est patriæ facta referre labor.
Denique, cum meritis impleveris omnia, Cæsar,
(a) Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina Solis;
Traxissent animum sic tua facta meum.

INTERPRETATIO.

Oculi Vestales spectant corpora meretricia: neque ea res fuit caussa mulctæ a Domino. At quamobrem nimia est mollities in nostra Musa? Vel cur meus liber consulit cuiquam amare? Nihil est nisi delictum & crimen evidens, agnoscendum est: Piget ingenii & judicii mei. Quare Troja quæ diruta est telis Argolicis, non agitata est denuo meis versibus? Quamobrem silentio prætermisi Thebas, & mutua vulnera fratrum? & septem portas, singulas sub duce suo? Neque Roma bellicosa recusabat mihi argumentum: atque pius est labor memorare acta Patriæ. Denique, Cæsar, siquidem cumulaveris omnia beneficiis, una pars de multis fuit mihi describenda. Et quemadmodum lumen coruscum Solis ducit oculos: sua acta itu duxissent meam mentem.

NOTÆ.

(r) *Domino*) *Pontifici Maximo*, qui in Vestales animadvertebat, si castitatem violassent. Quanquam suspectus est erroris hic versus.

(s) *At cur*) Se ipsum damnat Poeta, quod quidem non merito tantum, sed Oratorie, & arte ad impetrandam veniam accommodatissima.

(t) *Argolicis*) A Græcis eversam Trojam cantaverat Maro: Illud idem argumentum potuisse assumere se de novo, non sine callida sui commendatione dicit Poeta.

(u) *Vexata*) Quia Trojæ labores Virgiliano describuntur carmine, ideo *vexata* dicitur.

(x) *Thebas*) Quæ urbs Bœotiæ, aut certe bellum ad eam gestum Statio Poetæ egregii operis præbuit argumentum.

(y) *Fratrum*) Eteoclis & Polynicis, qui mutuo vulnere, ad singulare certamen congressi, occubuerunt. Filii fuerunt Oedipi Thebanorum regis: quorum passim repetitam historiam, huc frustra transcribere visum est.

(z) *Suo*) Ea lege Oedipus regnum suum Eteocli atque Polynici reliquerat, ut alternis annis regnarent. Majori natu Eteocli priores partes Polynices concesserat: verum ille, expleto anno, regno cedere fratri recusavit. Quare hic ad Adrastum Argivorum regem confugit, qui paratis maximis copiis cum Amphiarao, Hippomedonte, Capaneo, Tydeo, Parthenopæo, & Polynice ipso, in generum assumpto, adversus Eteoclem bellum gessit. Horum ducum unusquisque portam sibi oppugnandam ceperat: namque Thebis septem fuerunt. Illud nunc agitur.

(a) *Pars*) *Meritorum tuorum, o Cæsar*, Nunc vero & summa arte, & veris rationibus causam agit Poeta.

(b) Ar-

(*b*) Arguor immerito. (*c*) tenuis mihi campus aratur:
(*d*) Illud erat magnæ (*e*) fertilitatis opus.
(*f*) Non ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsitan & dubitem, numeris (*g*) levioribus aptus
Sim satis; in parvos sufficiamque modos.
At si me jubeas domitos (*h*) Jovis igne (*i*) Gigantas
Dicere; conantem debilitabit (k) onus.
Divitis ingenii est immania Cæsaris acta
(*l*) Condere; (*m*) materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed (*n*) detrectare videbar,
Quodque nefas, damno (*o*) viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus (*p*) juvenilia carmina veni;
Et (*q*) falso movi pectus amore meum.

INTERPRETATIO.

Accusor indigne: exiguus ager a me colitur. Illud opus erat magna copia. Si qua navicella non reformidat ludere in parvo stagno, non debet idcirco se committere mari. Forte etiam incertus sim, an sim satis paratus ad versus seniores, & par sim levibus modis. At si me cogas cantare Gigantes protritos fulmine Jovis, onus franget nitentem. Est ingenii fertilis scribere facta ingentia Cæsaris; ne carmen vincatur argumento. Et tamen aggressus eram: sed videbar detrahere, &, quod nefas, esse detrimento tuæ virtuti. Rursus redii ad opus tenue & versus juveniles; & perculi animum meum ficto amore.

NOTÆ.

(b) *Arguor*) Correctio est ingeniosissima, tum ad facti sui excusationem, tum ad Cæsaris laudem.

(c) *Tenuis*) Metaphora aptissima, qua se levioribus tantum idoneum esse agnoscit Poeta. Per tenuem campum enim, leve argumentum aut materia intelligitur.

(d) *Illud*) *Quodcumque ex Augusti præclaris factis in Poematis argumentum desumsisset.*

(e) *Fertilitatis*) *Fertilis atque uberis ingenii.*

(f) *Non ideo*) Alia Allegoria eodem spectans.

(g) *Levioribus*) *Elegiis*, quibus levior materia tractatur.

(h) *Jovis igne*) *Fulmine.*

(i) *Gigantas*) Qui bellum adversus Deos ausi movere: de quibus in Metam.

(k) *Onus*) *Operis difficultas.*

(l) *Condere*) *Componere. Scriptis ad Posteros transmittere, & quasi æterna renovare.* Hinc vero apparet disticho superiore per Jovem, Augustum allegorice intelligendum: per Gigantas. eos omnes qui adversus illum bello congressi.

(m) *Materia*) Dicta factis exæquanda oratori esse docuit Crispus: quanto magis Poetæ, cujus opus materiam exornare, & superare debet?

(n) *Detrectare*) *Tuæ laudi detrahere.*

(o) *Viribus*) *Virtuti,*

(p) *Juvenilia*) *Quæ juvenum lusus, materia ingenio meo tenui accomodata, exponerent.*

(q) *Falso*) Quasi ipse non amaverit, sed aliorum ineptos Amores scripserit.

Non

Non equidem vellem: sed me (*r*) mea fata trahebant,
Inque meas (*s*) pœnas ingeniosus eram.
Hei mihi, quod (*t*) didici! quod me docuere parentes,
Literaque est oculos ulla morata meos!
Hæc tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
Quas ratus es (*u*) vetitos sollicitasse toros.
Sed neque me nuptæ didicerunt (*x*) furta magistro:
Quodque (*y*) parum novit, nemo docere potest.
Sic ergo delicias, & mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomem (*z*) fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
Ut (*a*) dubius (*b*) vitio sit pater ille meo.
(*c*) Crede mihi; mores (*d*) distant a carmine nostro.
Vita verecunda est, Musa jocosa mihi.

INTERPRETATIO.

Nollem quidem, sed sors mea me cogebat, & eram solers in meum supplicium. Hei mihi, quod profeci in litteris! quod parentes erudierunt me, & ulla littera detinuit oculos meos! Hæc lascivia reddidit me tibi odiosum propter Artes, quas credidisti appetiisse lectos prohibitos. Verum neque matrimonio junctæ edoctæ sunt adulteria me Præceptore: & nullus potest docere quod non intelligit. Ego ita scripsi amores, & lascivos versus, ut nulla fabula tetigerit nomen meum; Neque adeo ullus est vir de medio populo, ut ille sit pater incertus mea culpa. Fidem mihi adhibe: mores differunt a nostris versibus. Vita est mihi honesta, Musa festiva.

NOTÆ.

(r) *Mea fata*) *Ipse quidem pol sapiens fingit fortunam sibi*: siquidem memineris, Naso. Verum & ita loquuntur nostri homines plerique. Si quid ipsi contra Gratiæ instinctum turpissime admiserunt, *Oh*, *Deus sic voluit*, inquiunt: *Mihi gratiam efficacem non indulsit. Namque si indulsisset, procul dubio ejus decreta sunt immutabilia. Ille omnia potest: neque cespitasset. Nihil ignoscat.* Si quid exsuperans gratia, nescientibus illis forte, præstitit; tunc id totum in sese derivant. Atque eo modo, sive bene, sive mala agant, superbiunt ipsi, Deum non tantum debito honore spoliant, sed & illi nequitiam suam affingunt. Scelera & genera sacrilega! Sed quod magis dolendum, Theologastri quidam, cum hanc materiam enarrandam assumserunt, non audent loqui; videntur asperos carduos comedere. Atque ita quisque ad ingenium suum redit. Deus omnia præstiterit; homines singuli per Averni descensum cœlos penetrabunt. Vapida pectora & vanitatis ludibria! Scilicet ipsi vivimus per gratiam; non Deus.

(s) *Pœnas*) Quia exsilio pulsus propter Amorum libellos; uti quidem ille credendum suadet.

(t) *Didici*) Non litteræ, sed ingenium lascivum obfuit.

(u) *Vetitos*) *Matronarum*, scilicet.

(x) *Furta*) *Inconcessam Venerem*.

(y) *Parum novit*) Quasi vero ille matronam nesciat corrumpere, qui aliam quamvis puellam! Ista ad ludendum, quod optime noverat Naso, non ad persuadendum sunt apta.

(z) *Fabula*) Scilicet ideo fuerit ille castissimus, quia in ore non fuerit omni populo! Aliter ipse docuit Naso.

(a) *Dubius*) *Quod illius conjugem tetigerim*.

(b) *Vitio*) *Adulterio*. Non *præceptis*, ut exposuerunt.

(c) *Crede mihi*) Non credo tamen: namque nimius es in Cogitandis, Probandis, atque Amandis quibusque Veneris illecebris atque deliciis. Fuga consuiendum sibi ipse frequens indicasti, vix aliter: neque aliter suadet Ratio & Veritas. Jamdiu periit, qui a Cogitatione voluptaria Mentem revocare non potuerit: neque in medio præcipitio constiterit, qui pedem in aditu reprimere nequiverit.

(d) *Distant*) Sese dicit non illud fecisse quod suasit. Cæterum & *suadere* ipsum est in moribus: & ille jam fecit qui amavit.

Ma.

Magnaque pars operum (*e*) mendax & ficta meorum
Plus sibi permisit compositore (*f*) suo.
(*g*) Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens:
(*h*) Accius esset (*i*) atrox; (*k*) conviva Terentius esset;
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
Composito pœnas solus amore dedi.
Quid nisi cum multo Venerem confundere vino
Precepit Lyrici, (*l*) Teia Musa senis?
(*m*) Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus & ille fuit.
Nec tibi, (*n*) Battiade, nocuit, quod sæpe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula jucundi nulla est sine amore (*o*) Menandri:
Et solet hic pueris virginibusque legi.

INTERPRETATIO.

Magnaque pars scriptorum meorum & falsa & ficta amplius sibi indulsit suo auctore. Neque liber est indicium mentis, sed est voluptas honesta exhibens plurima idonea ad capiendas aures. Accius esset crudelis; Terentius esset popino, qui scribunt sæva bella, essent bellicosi. Denique non solus scripsi molles Amores: solus lui pœnas Amore scripto. Musa Teia senis Lyrici quid docuit nisi miscere Venerem multo mero? Sappho Lesbia quid docuit nisi puellas amare? Tamen Sappho secura, & ille fuit securus. Neque tibi obfuit, Battiade, quod sæpe ipse confessus es carmine tuas voluptates legenti. Nulla est Comœdia faceti Menandri sine Amore: atque hic solet legi ab adolescentulis & puellis.

NOTÆ.

(e) *Mendax*) Forte istud verum: sed fallaciam esse in Vero magis adhuc crediderim.

(f) *Suo*) *Ovidio*, qui plura dixit, quam fecit.

(g) *Nec liber*) Verissime, si quicquam aliud. Superest ut honestam voluptatem esse probaveris, ultro ad libidinem & nequitiam pronum humanum ingenium, deliciis insuper ad easdem acuere.

(h) *Accius*) Poeta qui Tragœdias scripsit, & ex Sophocle in Latinum vertit; Duriusque, ut Ciceroni visum: quod in temporis vitium rejicit Quintil.

(i) *Atrox*) Quia Tragœdiarum suarum tale argumentum. Adeoque huc denique redit Nasonis oratio. *Ego non sum arguendus, siquidem lasciviora quædam scripsi in Amoribus: namque illud, non meum, sed Argumenti & Amoris fuerit vitium. Non dicitur Accius crudelis, qui tyrannorum atrox ingenium & similia scripsit: Ergo neque ego lascivus, qui Amatorum indolem aliaque id genus pro ratione argumenti, expolivi.* Cujus generis sit ista ratio non ambigent qui Terentium legerint; aut Ædilium fuisse meminerint prius fabulas excutere quam ad populum referrentur. Quædam omnino silentio prætereunda suadet pudor. Alia vituperanda, non laudanda, Virtus, &c.

(k) *Conviva*) Quia in ejus Comœdiis de adolescentum compotatiunculis agitur; in quibus Syrus præsertim lante munus administravit suum.

(l) *Teia*) Anacreontis Poetæ, qui Teon, urbem & portum Joniæ patriam habuit.

(m) *Lesbia*) Lesbon Ægæi maris insulam, e regione Trojæ, patriam habuit Sappho, quæ libris suis poemata lasciva, Elegias, Epigrammata, aliaque comprehendit: de qua in præcedentibus.

(n) *Battiade*) Callimachus est, qui a Batto generis sui auctore, qui Cyrenen condidit, illud nomen accepit. Lyden puellam amavit, de qua etiam scripsit Elegias.

(o) *Menandri*) Is fuit Atheniensis Comœdiarum scriptor, quarum nonnullas Terentius Latinas fecit.

(p) Ilias

(*p*) Ilias (*q*) ipſa quid eſt, niſi turpis(*r*) adultera, de qua
Inter (*ſ*) amatorem pugna (*t*) virumque fuit?
Quid prius eſt illi flamma (*u*) Chryſeidos? utque
Fecerit iratos rapta (*x*) puella duces?
Aut quid (*y*) Odyſſea eſt, niſi (*z*) fœmina, propter amorem,
Dum vir abeſt, multis una petita procis?
Quis niſi (*a*) Mœonides Venerem Martèmque ligatos
Narrat in obſcœno corpora (*b*) prenſa toro?
Unde niſi indicio magni ſciremus Homeri,
(*c*) Hoſpitis igne duas incaluiſſe (*d*) Deas?
Omne genus ſcripti gravitate Tragœdia vincit:
Hæc quoque materiam ſemper amoris habet.
Nam quid in (*e*) Hippolyto, niſi cæcæ flamma novercæ
Nobilis eſt (*f*) Canace fratris amore ſui.

INTERPRETATIO.

Quid eſt ipſa Ilias, niſi obſcœna meretrix, de qua certamen fuit inter Amatorem & maritum? Quid prius eſt illi Amore Chryſeidis? & ut puella ſublata moverit iram ducum? Vel quid eſt Odyſſea, niſi una fœmina expetita a multis procis, propter Amorem, dum maritus abeſt? Quis niſi Mæonides refert Venerem & Martem junctos corpora deprehenſa in turpi lecto? Unde ſciremus niſi declaratione magni Homeri, duas Deas correptas Amore hoſpitis? Tragœdia eſt ſupra omne genus ſcripti, gravitate: hac etiam ſemper habet argumentum ex Amore. Nam quid in Hippolyto, niſi Amor cæca novercæ? Canace eſt celebris Amore fratris ſui.

NOTÆ.

(p) *Ilias*) Quæ Homeri opus, de Ilio ſeu Troja, a Græcis, ob raptam Helenam, ſubverſa.

(q) *Ipſa*) Maximam laudem habet hoc in loco hæc vocula; ut Homeri Iliadem omnium facit Poematum præſtantiſſimum.

(r) *Adultera*) Quia ob turpiſſimam illam Helenam ſcilicet, a Paride raptam, bello conflagravit tota Aſia, in quam conjuraverunt omnes Græciæ Principes.

(ſ) *Amatorem*) *Paridem*.

(t) *Virum*) *Menelaum*.

(u) *Chryſeidos*) In principio ſtatim Iliados Agamemnonis erga Chryſeida, ſeu Aſtynomen, Chryſæ Sacerdotis filiam amor deſcribitur.

(x) *Puella*) Briſeis eſt, quam Achilli eripuit Agamemnon, poſtquam Aſtynomen ſuam patri coactus eſt reſtituere: qua re graviſſimæ inter eos ortæ inimicitiæ.

(y) *Odyſſea*) Quæ alterum Homeri opus, de Ulyſſis erroribus, a quo Græce nomen habuit.

(z) *Fœmina*) *Penelope*, Ulyſſis conjux; quam multi, abſente marito, expetiverunt, ubi dictum in Epiſtolis.

(a) *Mæonides*) *Homerus*.

(b) *Prenſa*) Tenuiſſimis retibus comprehenſos Vulcanus Veneris maritus Diis omnibus, ſeſe inſuper deridendum præbuit. Qua de re in Metamorphoſi.

(c) *Hoſpitis*) *Ulyſſis* ſcil.

(d) *Deas*) *Calypſo*, quæ naufragum Ulyſſem hoſpitio excepit; *Circen*: de quibus in Metam.

(e) *Hippolyto*) Tragœdiam dicit, quæ de Hippolyto a quopiam Poeta Græco conſcripta: ubi Phædræ novercæ illius amor deſcriptus. Quæ omnia, & in Epiſtolis vidimus, & in Metam.

(f) *Canace*) Hujus ſceleſtum amorem vide in ejus ad Macareum fratrem epiſtola.

Quid,

Quid, non (*g*) Tantalides agitante Cupidine (*h*) currus
(*i*) Pisæam (*k*) Phrygiis vexit (*l*) eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguinem (*m*) mater,
Concitus a læso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres cum pellice (*n*) regem,
Quæque suum luget nunc quoque mater (*o*) Ityn.
Si non (*p*) Æropen frater sceleratus amasset;
(*q*) Aversos Solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigisset (*r*) Scylla (*s*) cothurnos,
Ni patrium crimen desecuisset amor.
Qui legis (*t*) Electran, & (*u*) egentem mentis Oresten.
(*x*) Ægysti crimen (*y*) Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore (*z*) Chimæræ,
Quem leto fallax (*a*) hospita pœne dedit?

INTERPRETATIO.

Quid, annon Tantalides eburnus duxit Pisaam equis Phrygiis, Amore regente currus? Dolor motus ab amore offenso caussa fuit ut genitrix inficeret cultrum cruore filiorum. Amor mutavit in aves repentinas regem & pellicem, & matrem quæ nunc etiam deflet suum Ityn. Si frater sceleftus non amasset Æropen, non legeremus equos Solis retro actos. Neque Scylla impia tetigisset cothurnos Tragicos, nisi Amor totondisset crinem patrium. Qui legis Electran, & Orestem mente captum, legis crimen Ægysti & Tyndaridis. Nam quid dicam de sævo domitore Chimaræ, quem dolosa hospita fere morti tradidit?

NOTÆ.

(g) *Tantalides*) Pelops Tantali filius, cujus videsis fabulam in Metam. namque ineptum foret subinde easdem nugas inculcare.

(h) *Currus*) Nimirum Amoris caussa curule certamen cum Oenomao, non sine gravissimo periculo, iniit: ut videre est in Metam.

(i) *Pisaam*) *Hippodamiam*, Oeonomai filiam, ex Pisa Arcadiæ urbe, quæ patre victo, Pelopi in uxorem cessit.

(k) *Phrygiis*) Quia Pelops, Phrygios.

(l) *Eburnus*) Quia eburneum humerum, in ejus locum quem Ceres comederat, Dii, quibus illum Tantalus pater epulandum apposuerat, restituerunt.

(m) *Mater*) *Medea*, cujus Amor veneficæ non ex Tragædiis modo, sed ex obviis quibusque Poematibus cognoscitur.

(n) *Regem*) *Tereum*, cujus ut & Philomelæ pellicis, & Prognes fabulam vide in Metam.

(o) *Ityn*) Filius fuit Terei ex Progne.

(p) *Æropen*) Atrei fuit uxor, quæ cum Thyeste Atrei fratre concubuit: Tragicisque scriptoribus argumentum insigne præbuit.

(q) *Aversos*) istud dicit quia Thyesti fratri comedendum filium Atreus, ut uxoris stupratæ injuriam ulcisceretur, apposuit. Quod nefas Sol ne videret, cursum retro egisse dicitur.

(r) *Scylla*) Ejus crimen, atque, patri sublatum crinem, vide in Metam.

(s) *Cothurnos*) Cothurnus proprie calceamentum est, quo in tragœdiis agendis utebantur; qui etiam pro stylo sublimiore non semel ponitur.

(t) *Electram*) Fuit hæc Agamemnonis filia, adeoque Orestæ soror; cli, atque Euripidi Tragœdiæ argumentum præbuit.

(u) *Egentem mentis*) Hujus insaniam, Pyladisque amici fidem non multo ante vidimus.

(x) *Ægysti*) Qui Thyestis filius Agamemnonem obtruncavit.

(y) *Tyndaridos*) *Clytamnestra*, Tyndari filiæ, atque Agamemnonis uxoris.

(z) *Chimara*) Quod monstrum indomabile Leonis capite terribile, pedibusque draconibus horrendum supra habuimus in Metam. Bellerophon vero sustulit, qui hic ejus domitor dicitur.

(a) *Hospita*) *Sthenobœa*, Prœti regis uxor, quæ Bellerophontem ad furtivum concubitum cum pellicere non potuisset, illum apud regem, quasi se de stupro interpellasset, accusavit. Quæ res, nisi virtutis eximiæ fuisset, Bellerophontem prope perdidit. Quam fabulam prolixe habet Apollodorus.

Quid loquar *(b)* Hermionem? quid te, *(c)* Schœneia virgo;
Teque, *(d)* Mycenæo Phœbas amata duci?
Quid *(e)* Danaen, Danaesque *(f)* nurum, *(g)* matremque Lyæi?
(h) Hæmonaque, & *(i)* noctes quæ coiere duas?
Quid *(k)* generum Peliæ? quid *(l)* Thesea? quidve Pelasgum
Iliacam tetigit qui rate *(m)* primus humum?
Huc *(n)* Iole, Pyrrhique *(o)* parens; huc Herculis *(p)* uxor,
Huc accedat *(q)* Hylas, *(r)* Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar *(ſ)* ignes,
Vixque meus capiat *(t)* nomina *(u)* nuda liber.

INTERPRETATIO.

Cur memorem Hermionem? Cur te puella Schœneia, teque Phœbas dilecta a duce Mycenæo? Quid Danaen, & nurum Danaes, & matrem Lyæi? Et Hæmonem, & noctes duas quæ junctæ sunt? Quid generum Peliæ? Quid Theseum? quidve illum, qui primus Græcorum tetigit nave terram Iliacam? Huc addatur Iole, & mater Pyrrhi, huc conjux Herculis, huc Hylas, & puer Iliades. Tempus me deficiat, si recenseam amores Tragicos, & vix liber meus contineat sola nomina.

NOTÆ.

(b) *Hermionem*) Quæ Menelai & Helenæ filia Oresti Agamemnonis, desponsata; deinde ab Ægistho Pyrrho Achillis filio promissa, Tragœdiarum scribendarum fuit etiam Argumentum.

(c) *Schœneia*) Atalanta est Schœnei regis filia, cujus fabulam habes Metam. 10.

(d) *Mycenæo*) *Agamemnoni*, Mycenarum regi; qui quidem Cassandram Priami filiam, Apollinis seu Phœbi Sacerdotem fatidicam amavit, atque Mycenas captivam captivus ipse duxit.

(e) *Danaen*) Quam Jupiter amavit, atque in pretium, seu aureum imbrem versus, stupravit.

(f) *Nurum*) Andromeden designat, quam Perseus Danaes filius, habuit uxorem; uti dictum in Metam.

(g) *Matremque*) Semele est, quæ Bacchi seu Lyæi aut Liberi patris mater: de cujus cum Jove concubitu, itemque Junonia zelotypia vide in Metam.

(h) *Hæmona*) De isto Hæmone in Sophoclis Antigone; cujus hæc est fabula. Illa contemto edicto ne quis Polynicen sepeliret, eum, quia frater erat, humavit. Deprehensa, Creontis regia jussu, ad Polynicia tumulum jugulatur. Hæmon qui eam perdite amabat, ibidem, pectore ense perfosso, sibi mortem conscivit; quem & sequuta est Eurydice mater doloris impatiens.

(i) *Noctes*) Tres alii dicunt; quibus continuis cum Alcmena Herculis matre Jupiter consuevit.

(k) *Generum*) Admetus est, qui Alcesten, Peliæ filiam duxit uxorem, de qua Euripidis Tragœdia.

(l) *Thesea*) Qui heros Tragœdiarum scriptoribus, non levia præbuit argumenta.

(m) *Primus*) Protesilaum indicat, qui Thessalus fuit, atque adeo *Pelasgus* ab iis qui primi Thessaliam tenuerunt, appellatur. Illum vero in Laodamiæ uxoria epistola primum ab Hectore mactatum diximus.

(n) *Iole*) Quæ Euryti Oechaliæ regis filia, ab Hercule adamata, atque ab eodem, occiso patre, sublata, Hyllo filio in uxorem cessit.

(o) *Parens*) Deidamia est, Lycomedis, Scyri insulæ regis, filia; apud quem Thetis Achillem sub muliebri habitu celavit, hic vero Pyrrhum ex illa genuit.

(p) *Uxor*) Megaram dicit, Creontis Thebanorum regis filiam, quam Iolao postea concessit. Per illam autem Tragœdia est intelligenda, in qua non gesta tantum, sed & Herculis Amores legebantur.

(q) *Hylas*) *Tragœdia*, in qua Hylas puer, Herculis comes & deliciæ.

(r) *Iliades*) Ganymedes est Trojanus, Trois regis filius, qui Jovis pincerna, Junonis etiam zelotypiam movit.

(ſ) *Ignes*) Amores, qui in Tragœdiis continentur.

(t) *Nomina*) Eorum, quorum Amores etiam Tragœdiis argumentum luctuosum præbuerunt.

(u) *Nuda*) Sine omni vitæ eorum narratione, quorum Amores in Tragœdiis describuntur.

Est

Eſt & in obſcœnos deflexa Tragœdia (*x*) riſus,
Multaque (*y*) præteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, (*z*) mollem qui fecit Achillem,
(*a*) Infregiſſe ſuis fortia facta modis.
Junxit (*b*) Ariſtides (*c*) Mileſia crimina ſecum:
Pulſus Ariſtides nec tamen urbe ſua.
Nec qui deſcripſit corrumpi (*d*) ſemina matrum,
(*e*) Eubius impuræ conditor hiſtoriæ.
Nec (*f*) qui compoſuit nuper (*g*) Sybaritida, fugit:
Nec (*h*) quæ concubitus non tacuere ſuos.
Suntque ea doctorum monumentis miſta virorum,
(*i*) Muneribuſque Ducum publica facta patent.
Neve (*k*) peregrinis tantum defendar ab armis;
Et Romanus habet multa jocoſa liber.
Utque ſuo (*l*) Martem cecinit gravis (*m*) Ennius ore;
Ennius ingenio maximus, arte rudis;

INTERPRETATIO.

Tragœdia eſt etiam deducta in turpes riſus, & habet multa dicta pudoris omiſſi. Neque obeſt auctori, qui fecit ſuis carminibus amantem Achillem intermiſiſſe egregia facinora. Ariſtides compoſuit crimina Mileſia: neque tamen Ariſtides ejectus urbe ſua. Neque Eubius ſcriptor turpis hiſtoriæ, qui docuit ſemina matrum corrumpi. Neque exulavit qui deſcripſit nuper Sybaritida; nec quæ non ſilentio prætermiſerunt ſuos concubitus. Atque ea ſunt miſta monumentis doctorum virorum: & aperta ſunt, facta publica muneribus ducum. Neve tegar tantum armis extraneis; liber Romanus habet etiam multa laſciva. Et quemadmodum gravis Ennius cantavit Martem ſuo ore; Ennius maximus ingenio, rudis arte:

NOTÆ.

(x) *Riſus*) Contra decorum, ſiquidem luctuoſa in Tragœdiis tractantur.

(y) *Præteriti*) *Neglecti* atque *violati*.

(z) *Mollem*) *Briſeidis amatorem*.

(a) *Infregiſſe*) Dicitur vero Achilles, ob raptam ſibi ab Agamemnone Briſeida, bello abſtinuiſſe, atque adeo fortia facta infregiſſe.

(b) *Ariſtides*) Mileſius Poeta fuit, qui Mileſiaca poemata, & de rebus impudicis ſcripſit: de quo Plutarchus & Lucianus.

(c) *Mileſia*) *Mileſiorum*, deliciis atque laſcivia infamatorum, qui denique Miletum florentiſſimam Ioniæ urbem perdiderunt.

(d) *Semina*) Atque adeo immaturum fœtum ejici.

(e) *Eubius*) Quis hic fuerit, aliunde non novi.

(f) *Qui compoſuit*) Hemitheonis, & Milthonis Sybaritarum, turpiſſimorumque ſcriptorum meminit Lucianus.

(g) *Sybaritida*) Fuit Sybaris oppidum Calabriæ inter Crathim & Sybarim fluvios, cujus incolæ laſcivia perditi.

(h) *Quæ*) Quales Philœnis & Elephantis, quarum fœdiſſima ſcripta verſuſque ſpurciſſimi paſſim circumferebantur.

(i) *Muneribus*) *Concedentibus Imperatoribus, omnibus expoſita ea ſcripta, & aperta ſunt.*

(k) *Peregrinis*) *Græcorum ſcriptis*, quæ recenſuit Naſo,

(l) *Martem*) *Bella, & arma.*

(m) *Ennius*) Annales, Satyras, Comœdias, atque Tragœdias ſcripſerat, quæ omnia, exceptis aliquot verſibus paſſim citatis perierunt.

Explicat ut cauffas rapidi Lucretius (*n*) ignis,
Cafurumque (*o*) triplex (*p*) vaticinatur opus;
Sic fua lafcivo cantata eft fæpe Catullo
Fœmina, cui (*q*) falfum Lesbia nomen erat.
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
In quibus ipfe fuum faffus adulterium eft.
Par fuit (*r*) exigui fimilifque licentia Calvi,
Detexit variis qui fua furta modis.
Quid referam (*f*) Ticidæ, quid (*t*) Memmi carmen, apud quos
Rebus abeft omnis nominibufque pudor?
(*u*) Cinna quoque his comes eft, Cinnaque procacior (*x*) Anfer:
Et (*y*) leve Cornifici, parque (*z*) Catonis opus.
Et (*a*) quorum libris modo diffimulata Perillæ
Nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo.
(*b*) Is quoque, (*c*) Phafiacas Argo qui (*d*) duxit in undas;
Non potuit Veneris furta tacere fuæ.

INTERPRETATIO.

quemadmodum Lucretius exponit cauffas violenti ignis, & prædicit triplex opus interiturum: fic fua puella, cui Lesbia erat fictum nomen, eft fæpe laudata a lafcivo Catullo. Neque expletus ea, publicos fecit multos amores, in quibus ipfe agnavit fuum adulterium. Lafcivia parvi Calvi fuit fimilis atque æqualis, qui vulgavit fua adulteria diverfis modis. Quamobrem memorem poemata Ticida, quamobrem Memmii, apud quos omnis verecundia abeft rebus & nominibus? Cinna eft etiam horum focius, atque Anfer lafcivior Cinna: & opus jocofum Cornificii, & fimile Catonis: & quorum libris, modo tecta nomine Perilla, legitur appellata tuo nomine, Metelle. Ille etiam, qui duxit Argo in aquas Phafiacas, non potuit tegere adulteria fui Amoris.

NOTÆ.

(n) *Ignis*) Seu de noftro elementari, feu de fulmineo intelligas, utriufque caufas enarrat Lucretius Poeta in egregio illo quod hodieque extat opere de rerum natura.

(o) *Triplex*) Cælum, *fcil.* Terra, & Mare.

(p) *Vaticinatur*) Quia interiturum mundum difputat Lucretius, contra eos qui æternum dicebant.

(q) *Falfum*) Quia non *Lesbia*, fed *Cladia* dicebatur, uti quidem fcripfit Merula.

(r) *Exigui*) Quia parvæ ftaturæ. Catulli amicus fuit: non Poeta modo fed Orator clarus; violentus accufator, & concitatus.

(f) *Ticida*) Hic Metellam amaffe dicitur, quam falfo nomine *Perillam* in Elegis vocitabat.

(t) *Memmi*) Poeta fuit & Orator; de quo Plinius in Epiftolis, itemque Tranquillus; qui illum C. Cæfari objeciffe teftatur, quod ad Nicomedis regis cyathum & vinum ftetiffet.

(u) *Cinna*) Q. Helvius Cinna Smyrnam fcripfit, quam decem annis elimavit.

(x) *Anfer*) Hic Antonii Poeta fuit, cujus laudes fcripfit.

(y) *Leve*) Quia Amatoria fcripfit hic Cornificius. Galeatus lepores milites fugientes fæpius appellaverat; quamobrem ab illis deftitutus interiit.

(z) *Catonis*) De Valerio Catone fermo eft, qui Birfenni cujufdam libertus fuit ex Gallia. Grammaticem docuit; vifufque eft peridoneus præceptor maxime ad Poeticam tendentibus. Is, præter Gramatices libellos, Poemata etiam fcripfit; in quibus præcipue probata Lydia & Diana; de quibus hic agitur.

(a) *Quorum*) Metri ratione, aut honoris gratia quorundam nomen reticet Poeta, qui Metellam, quam Ticida aut aliquis alius Perillæ nomine celaverat, aperte celebraverunt.

(b) *Is*) Varronem Attacinum intelligit, qui Leucadiam amavit. Ille enim Argonautica ex Apollonio fcripfit.

(c) *Phafiacas*) *Colchicas*, a Phafi ejus regionis fluvio.

(d) *Duxit*) Argo navem duxiffe dicitur Poeta in Colchos ad vellerem aureum tollendum, quia ejus errores fcripfit.

Nec

Nec minus *(e)* Hortensi, nec sunt minus improbá Servi
Carmina. quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit *(f)* Aristiden *(g)* Sisenna: nec obfuit illi
Historiæ turpes inseruisse jocos.
Nec fuit opprobrio celebrasse *(h)* Lycorida *(i)* Gallo,
Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere *(k)* juranti durum putat esse Tibullus;
Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere *(l)* custodem demum docuisse fatetur;
Seque sua miserum nunc ait arte *(m)* premi.
Sæpe velut gemmam dominæ signumve probaret;
(n) Per caussam meminit se tetigisse manum.
Utque refert, digitis sæpe est nutuque locutus,
Et tacitam mensæ duxit in orbe *(o)* notam.

INTERPRETATIO.

Neque versus Hortensii, neque Servii sunt minus impuri. Quis vereatur imitari tantos Auctores? Sisenna interpretatus est Aristiden: neque illi nocuit immiscuisse lascivos ludos illi historiæ. Neque pudori fuit Gallo cantasse Lycoridem, sed non repressisse linguam nimio vino. Tibullus arbitratur esse difficile fidem habere puellæ juranti; quod illa neget etiam de se marito. Denique agnoscit se docuisse custodem decipere, & dicit se infelicem nunc urgeri suis præceptis. Scribit se tetigisse manum dominæ per caussam, quasi laudaret gemmam aut sigillum ejus. *Et, ut memorat, sæpe est loquutus digitis & nutu, & dixit indicium secretum in orbe mensæ.*

NOTÆ.

(e) *Hortensi*) Hortensius & Sulpitius celebertimi fuerunt Oratores, qui nihilominus mansuetioribus Musis operam dederunt. Posterioris prurire poema scripsit Ausonius; propter lasciviam carminis, *scilicet*.

(f) *Aristiden*) Qui Græce Milesios turpissimos libellos, de quibus supra, scripserat.

(g) *Sisenna*) Hunc inter Oratores recenset Cicero. Doctus vir erat, & studiis optimis deditus, gnarus Reipublicæ, non sine facetiis. Historiam Romanam insuper composuerat.

(h) *Lycorida*) Hanc Servis Citheridem fuisse scripsit, Voluminii libertam; de qua libros quatuor scripsit.

(i) *Gallo*) Hic Ægypti procurator, cum civitatem Thebanam, plurimis peremtis, exhausisset, & furti accusaretur, sibi manus violentas intulit; docente Ammiano Marcellino. Sed verius alii eo compulsum volunt, quod, cum in ipsum Imperatorem amicum, multa, inter pocula præsertim intemperanter jactasset, aliaque patrasset, huic domo & provinciis suis Augustus interdixisset; Senatus graviore sententia bona omnia sustulisset.

(k) *Juranti*) Deliæ amicæ Tibullus difficile credere scripserat, quæ sese cum nullo alio rem habere juraret; siquidem de ipso ad maritum pejeraret. Hinc igitur Naso Tibullum de turpibus scripsisse probat; quæ illi tamen fraudi minus fuerunt. Hi vero sunt Tibulli versus:

Illa quidem tam multa negat: Sed credere durum est.
Sic etiam de me pernegat usque viro.

(l) *Custodem*) Cui puellæ cura credita.

(m) *Premi*) Qui fallatur etiam.

(n) *Per caussam*) Siquidem manum tangeret, gemmæ aut sigilli inspiciendi causa.

(o) *Notam*) Diducta vini gutta; sicuti in Amoribus vidimus. Adeundus vero est Tibullus, apud quem omnia hæc invenias de quibus agit Naso.

(*p*) Et quibus e succis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque uti (*q*) servet, peccet ut illa (*r*) minus.
(*s*) Scit cui latretur, cum solus obambulat ipse:
(*t*) Cur toties clausas excreet ante fores.
Multaque dat talis furti præcepta: docetque
Qua nuptæ possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi, legiturque Tibullus,
Et placet, & jam te Principe notus erat.
Invenies (*u*) eadem blandi præcepta (*x*) Properti,
Districtus minima nec tamen ille (*y*) nota est.
His ego (*z*) successi, (*a*) quoniam præstantia candor
Nomina vivorum dissimulare jubet.
Non timui, fateor, ne, qua tot iere (*b*) carinæ,
Naufraga servatis omnibus (*c*) una foret.
Sunt aliis scriptæ, quibus alea (*d*) luditur, artes.
Hæc est ad nostros non leve crimen avos.

INTERPRETATIO.

Atque indicat ex quibus succis livor, qui consuevit fieri ore impresso, excedat ex corpore. Denique ille poscit maritum nimis improvidum, ut custodiat se quoque, ut illa minus peccet. Novit cui latretur, cum ipse solus exspatiatur, cur toties expuat ante januam obseratam. Atque præbet multa præcepta hujusmodi adulterii; & docet quibus dolis nuptæ possint decipere maritos: Neque hoc fuit illi damno; & Tibullus legitur, & gratus est, & cognitus erat te jam Imperatore. Comperies eadem præcepta lenis Propertii: neque tamen ille est mulctatus minima nota. Ego his successi, quandoquidem candor jubet præterire excellentia nomina superstitum. Non veritus sum, agnosco, ne, qua tot naves transiverunt, una esset naufraga, omnibus incolumibus. Artes, quibus alea luditur, sunt consignatæ ab aliis. Hæc est non parvum peccatum ad Majores nostros.

NOTÆ.

(p) *Et quibus*) Tibullus hoc modo.
Tunc succos herbasque dedi, queis livor abiret,
Quem facit impresso mutua dente Venus.

(q) *Servet*) Ut gratior sit voluptas, quæ denegata; & invito marito capta.

(r) *Minus*) Siquidem ejus Amator servatus, non possit ad illam accedere.

(s) *Scit*) Tibullus de se ita profitetur;
Ille ego sum: nec me jam dicere vera pudebit,
Instabat tota, cui tua nocte Canis.

(t) *Cur*) *Et simulat transire domum, mox deinde recurrit*
Solus, & ante ipsas excreat usque fores. Tibullus.

(u) *Eadem*) Eadem docentia, quæ Tibullus docuit.

(x) *Properti*) Hic Elegiacorum Poetarum Princeps; quem qui non amat, neque illum profecto Musæ amant: quanquam optandum forte, ut ad aliam potius quam amatoriam materiam felicem & candidam illam ingenii venam contulisset.

(y) *Nota*) Infamia.

(z) *Successi*) Quia Amatoria etiam scripsit Naso.

(a) *Quoniam*) Quasi præstantiores vixerint suo tempore Poetæ, quos sibi prætulerit Naso, nisi illorum Amores dissimulare candor suaserit.

(b) *Carinæ*) Pro Poetis qui Amatoria scripserant.

(c) *Una*) *Mea*, scilicet. De seipso loquitur Poeta.

(d) *Luditur*) *Describitur*. Quid valeant tali, verbi gratia, quis tesserarum usus.

Quid valeant *(d)* tali; quo possis *(e)* plurima jactu
(f) Fingere; damnosos effugiasve canes.
Tessera quot numeros habeat: *(g)* distante vocato
(h) Mittere quo deceat, quo *(i)* dare missa modo.
(k) Discolor ut recto grassetur limite miles,
Cum medius gemino calculus hoste perit.
(l) Ut mage velle sequi sciat, & revocare *(m)* priorem,
Ne tuto fugiens incomitatus eat.
(n) Parva sed & ternis instructa tabella lapillis;
In qua vicisse est, continuasse suos:
Quique alii lusus (neque enim nunc persequar omnes)
Perdere rem caram tempora nostra solent.
Ecce canit *(o)* formas alius jactusque pilarum,
Hic *(p)* artem nandi præcipit, ille trochi.

INTERPRETATIO.

Quid tali valeant: quo jactu possis exhibere plurima; aut vites canes exitiales: quot numeros tessera habeat: quomodo oporteat mittere distante vocato, quomodo dare missa. Quomodo calculus discolor incedat recta via, cum miles medius cadit ab hoste duplici. Ut magis sciat velle sequi, & revocare priorem, ne secure fugiens procedat incomitatus. Parva est tabella, sed & instructa ternis calculis, in qua in eandem seriem digessisse suos est vicisse. Atque alii lusus, (neque vero jam omnes referam) solent terere rem pretiosam nostra tempora. Ecce alius scribit figuras & jactus pilarum. Hic docet artem natandi, ille trochi.

NOTÆ.

(d) *Tali*) Talorum facies seu superficies fuerunt quatuor; sex tesserarum. Talorum facies prima *Canis* dicebatur, quæ infelicissima. Illi opposita *Senis* dubia. Reliquæ duæ ternario & quaternario numero notabantur. Binarius & quinarius numerus in talis non erant. Quatuor autem talis, tribus fere tantum tesseris ludere consueverant.

(e) *Plurima*) Seniores puta, non Canes.

(f) *Fingere*) Ut Seniorum facies non Canum exhibeantur.

(g) *Distante*) Solent qui ludunt tesseris, eum sibi maxime expetere numerum; atque voce indicare, quo ad vincendum opus habent. Cæterum cum nostra ludendi ratio a veterum ratione valde discrepet, facile non est dicere, quid per distantem numerum intelligendum sit. Certum equidem nihil ad rem protulisse Commentatores plerosque: verum quid certi dicam non occurrit, nisi forte per distantem illum intelligas numerum qui minus frequenter caderet, aut numero ante ab adversario jacto, contrarium esset.

(h) *Mittere*) In pyrgum, *scilicet*: quod ex Horatiano Scurra liquet, mercede diurna conductum pascente qui pro se tolleret atque in pyrgum mitteret talos. Somniarunt hoc in loco Interpretes, nisi ipse scribens dormio: quod spero non evenerit.

(i) *Dare*) In alveum ex pyrgo mittere interpretor.

(k) *Discolor*) Scilicet diverso colore debent esse latrunculi, *les Echecs*: quorum jam tangit ludum Poeta. Quanquam enim circa illum non omnino eædem leges veterum atque ætatis nostræ hominum, plurima sunt tamen quæ eundem esse horum atque illorum non obscure demonstrent.

(l) *Ut mage*) Locus mendosus auctore clariss. Heinsio, quem prorsus non intelligo.

(m) *Priorem*) Calculum, *scilicet*: ne forte longius elapsus ab hoste capiatur.

(n) *Parva*) De eo ludo in Amoribus, ubi vide.

(o) *Formas*) Fuerunt enim Trigonales pilæ durissimæ, atque omnium minimæ, pilo plene fuerunt *Paganicæ*, laxiores & plurimis refertæ, quibus pagani atque rustici utebantur. Additum est tertium genus, ex pellibus, spiritu inflatis. Fiebant insuper ex panno aut pelle lana seu tomento refertis.

(p) *Artem nandi*) Quasi vero ea cum Arte Amandi conferenda sit.

Composita est aliis fucandi cura coloris:
  Hic (*q*) epulis leges hospitioque dedit.
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat:
  Quæque docet liquido testa sit apta mero.
Talia (*r*) fumosi (*s*) luduntur mense Decembris;
  Quæ damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
  Sed tristis nostros pœna secuta jocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
  Quem sua prædiderit Musa: repertus ego.
Quid si scripsissem (*t*) mimos obscœna jocantes,
  Qui semper vetiti (*u*) crimen amoris habent?
In quibus assidue cultus procedit adulter;
  Verbaque dat stulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
  Spectat: & e magna parte Senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures:
  Assuescunt oculi multa pudenda pati.
Cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
  Plauditur; & magno palma favore datur.
(*x*) Quoque minus prodest, (*y*) pœna est lucrosa poetæ;
  Tantaque non parvo crimina (*z*) Prætor emit.

INTERPRETATIO.

Ars fucandi coloris descripta est ab aliis: hic posuit leges dapibus atque hospitio. Alius indicat terram ex qua fingantur pocula: & monstrat quodnam fictile sit idoneum vino liquido. Ejusmodi scribuntur mense fumidi Decembris, quæ collegisse nemini obfuit. Ego his falsus composui jocosos versus; sed supplicium non jocosum sequutum est nostros lusus. Denique neque aspicio quemquam de tot scribentibus, quem sua Musa afflixerit. ego inventus. Quid si scripsissem Mimos ludentes turpia, qui semper habent crimen amoris prohibiti? in quibus semper adulter ambulat ornatus, & nupta astuta decipit ineptum maritum. Puella viro matura, & matrona, & maritus, & puer hos videt; & Senatus præsens est magna ex parte. Neque satis est aures inquinari verbis nefariis: oculi assuescunt ferre multa erubescenda. Et cum amator decepit maritum aliqua novitate, plauditur; & palma præbetur magno favore. Et quo minus est utilis, pœna est fructuosa Poetæ: & Prætor emit tanta flagitia pretio non vili.

NOTÆ.

(q) *Epulis*) Quomodo laute apparandum convivium.

(r) *Fumosi*) Quia mense Decembri maxime focus colitur.

(s) *Luduntur*) *A Poetis scribuntur* festis Saturnalibus, quibus maxima licentia. Hæc maxime ad excusationem faciunt.

(t) *Mimos*) Versus qui sermones aut facta aliorum imitantur cum lascivia. Eo nomine appellabantur etiam auctores ejusmodi versuum; itemque Auctores qui illos versus aut fabulas referebant.

(u) *Crimen*) *Criminationem*.

(x) *Quoque*) Viderunt alii latere hic mendum; atque suo quisque modo illud correxerunt: sed longius a veteri scriptura abire videntur. *Mimis* pro minus in uno Mediceo legi testatur clar. Heinsius. Illud arripio & minima mutatione lego, *Quæ mimis*, &c.

(y) *Pœna*) Pœna, inquit, Actorum & Poetæ qui Mimos scripsit est lucrum. Atque hæc est optima Poetæ ratio: neque dubium est, quin impune Amatoria scripsisset, siquidem id unum admisisset.

(z) *Prætor*) Ad Ædiles magis ludorum cura spectabat, qui a Poetis fabulas non vili pretio emebant, quas ludorum die recitari, postquam sedulo ante inspexissent, curabant.

In-

Inſpice ludorum ſumtus, Auguſte, tuorum:
  Emta tibi magno talia multa leges.
Hæc tu ſpectaſti, ſpectandaque ſæpe dediſti:
  Majeſtas adeo comis ubique tua eſt.
Luminibuſque tuis, totus quibus (*a*) utimur orbis;
  (*b*) Scenica vidiſti (*c*) lentus adulteria.
Scribere ſi fas eſt imitantes turpia mimos;
  Materiæ minor eſt debita pœna meæ.
An genus hoc ſcripti faciunt (*d*) ſua pulpita tutum;
  Quodque libet, mimis ſcena licere dedit?
Et mea ſunt populo ſaltata poemata ſæpe:
  Sæpe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet (*e*) in domibus veſtris, ut priſca virorum
  Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic quæ concubitus varios Venerisque figuras
  Exprimat, eſt aliquo (*f*) parva tabella loco.
Utque ſedet vultu faſſus (*g*) Telamonius iram,
  Inque oculis facinus barbara (*h*) mater habet:
Sic madidos ſiccat digitis (*i*) Venus uda capillos:
  Et modo (*k*) maternis tecta videtur aquis.

INTERPRETATIO.

Vide expenſam tuorum ludorum, Auguſte, invenies plurima ejuſmodi a te parata magno. Tu ea ſpectaviſti, & ſæpe præbuiſti ſpectanda: adeo Majeſtas tua eſt ubique civilis. Atque quietus intuitus es ſtupra ſcenica tuis oculis quibus totus mundus fruimur. Siquidem licet componere Mimos exhibentes obſcœna, levior pœna eſt debita argumento meo. An ſua pulpita reddunt hoc genus ſcripti ſecurum; atque ſcena præquit Mimis conceſſum eſſe quod libet? Mea etiam carmina ſunt ſæpe ſaltata plebi; ſæpe etiam morata ſunt oculos tuos. Nimirum, ſicuti antiqua corpora hominum picta manu docta ſplendent in veſtris ſedibus, ita eſt alicubi exigua tabella quæ exhibeat diverſos coitus atque figuras Veneris. Et quemadmodum Telamonius ſedet, prodens iram vultu; & mater barbara exhibet ſcelus oculis; ita Venus madida exſiccat comam humidam digitis; & madida velata aquis maternis conſpicitur:

NOTÆ.

(a) *Utimur*) Quique adeo ie auctorem ſequendo peccare non eredimus.

(b) *Scenica*) *Quæ a Mimis in Scena recitata.*

(c) *Lentus*) *Abſque ira aut indignatione.*

(d) *Sua pulpita*) Quæ erant ante Scenam, ubi ludiera exercebantur.

(e) *Domibus*) *Palatina porticu præſertim.*

(f) *Parva*) Tiberius vero *Cubicula pluriſariam diſpoſita tabellis ac ſigillis laſciviſſimarum pictararum ac figurarum adornavit*, ut refert Tranquillus.

(g) *Telamonius*) Ajax eſt Telamonis filius, qui ex eo quod Achillis arma Ulyſſi adjudicata eſſent, non ad iram modo ſed & væſaniam compulſus eſt. Hujus autem & Medeæ tabulas Cæſar ante ædem Veneris genitricis dicaverat; ut autor eſt Plinius.

(h) *Mater*) *Medea*, quæ in Jaſonis odium qui pellicem Glaucam ſeu Creuſam Creontis filiam, uxorem duxerat, filios ex illo ſuſceptos mactare non reformidavit: ut prolixe vidimus in Epiſtolis.

(i) *Venus*) Illam ab Apelle pictam e mari exeuntem Divus Auguſtus in patris, Cæſaris delubro dicavit, quæ *Anadyomene* dicta eſt.

(k) *Maternis*) Venerem enim ferunt. Cœli pudendis a Saturno abſciſſis & in mare dejectis, ex maris ſpuma procreatam.

Bella

Bella sonant alii telis instructa cruentis:
Parsque (*l*) tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio Natura coercuit arcto,
Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor,
Contulit in (*m*) Tyrios (*n*) arma virumque toros:
Nec legitur pars ulla magis de (*o*) corpore toto,
Quam (*p*) non legitimo fœdere junctus amor.
(*q*) Phyllidis hic idem teneroſque Amaryllidis ignes
Bucolicis juvenis luserat ante modis.
Nos quoque jam pridem scripto peccavimus (*r*) isto
Supplicium patitur (*ſ*) non nova culpa (*t*) novum.
Carminaque edideram, cum te (*u*) delicta notantem
Præterii toties jure quietus eques.
Ergo quæ juveni mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni?
(*x*) Sera redundavit veteris vindicta libelli;
Distat (*y*) & a meriti tempore pœna sui.

INTERPRETATIO.

Alii canunt bella instructa armis sanguinolentis, & pars scribunt acta tuæ sobolis, pars tua. Natura maligna conclusit me exiguo limite, & prabuit parvas dotes ingenio. Et tamen ille beatus auctor tua Æneidos, deduxit arma virumque in lectos Tyrios; neque pars ulla magis legitur de toto opere, quam amor ligatus fœdere vetito. Hic idem adolescens prius scripserat versibus Bucolicis lentos Amores Phyllidis & Amaryllidis. Nos etiam jam olim deliquimus isto poemate. Peccatum non novum multatur pœna nova. Atque vulgaveram versus, cum merito eques securus præterii toties te inquirentem in peccata. Adeoque versus, quos parum cautus arbitratus sum non obfuturos mihi adolescenti, nunc obfuerunt seni? Tarda ultio antiqui libelli redundavit: supplicium distat etiam a tempore meriti sui.

NOTÆ.

(l) *Tui generis*) Lucii, Caii, Tiberii, Germanici, atque aliorum.

(m) *Tyrios*) Quia Ænean suum Virgilius in Didonis Tyriæ lectum suis versibus deduxit: ut videre est in ejus Æneide.

(a) *Arma*) Ad Æneidos alludit initium, *Arma virumque cano*, &c.

(o) *Corpore*) Æneidos, *scilicet*: namque quartus ejus. liber artis & suavitatis habet plurimum.

(p) *Non legitimo*) Legitimus videtur siquidem Junonis & Veneris consilio conglutinatus: at Jovis jussu & urgentibus fatis perturbatus fuit.

(q) *Phyllidis*) Ejus & Amaryllidis Amores in Virgilii Bucolicis describuntur.

(r) *Isto*) Amatorio; de quo agitur.

(ſ) *Non nova*) Quia jam olim Poetæ amatoria scripserunt, ex quibus nullus pœna aliqua affectus.

(t) *Novum*) Quo in neminem ante me ob hanc causam animadversum.

(u) *Delicta*) Naso sese prætereuntem equitem ab Augusto Censore minime notatum dicit in transvectione, de qua supra; tametsi jam diu Amatoria lusisset.

(x) *Sera*) Quod contra esse debet; ut ad morum correctionem faciat vindicta.

(y) *Et a*) Ut sic a marito quoque distare pœnam, quam graviorem fecit Augustus, intelligas.

Ne

Ne tamen omne meum credas opus esse (z) remissum;
Sæpe dedi nostræ (a) grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi (b) totidemque libellos;
Cumque suo finem mense volumen habet.
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Cæsar,
Et tibi sacratum sors mea (c) rupit opus.
Et dedimus tragicis scriptum (d) regale (e) cothurnis:
Quæque gravis debet verba cothurnus (f) habet.
Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima cœpto
Defuit, (g) in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paulisper ab ira,
Et vacuo jubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi,
In tua deduxi tempora, Cæsar, opus:
Aspicias, quantum dederis mihi (h) pectoris ipse;
Quoque favore animi teque tuosque canam.
(i) Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam;
Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a (k) salibus suffusis felle refugi:
Nulla venenato littera mista joco est.

INTERPRETATIO.

Ne tamen arbitreris omnia mea Poemata esse mollis ingenii, sæpe aptavi majora lintea nostræ navi. Ego composui sex & totidem libros Fastorum; & volumen habet finem cum mense suo. Atque fortuna mea abrupit nuper illud opus dicatum tuo nomini, Cæsar, & tibi sacratum. Præbuimus quoque poema regale cothurnis tragicis; & cothurnus gravis habet voces quas par est habere. Corpora etiam mutata in novas figuras cantata sunt a nobis, tametsi manus novissima destituit inceptum. Atque utinam absolvas paulisper mentem ab ira, atque imperes inde pauca legi tibi otioso! Pauca, quibus deduxi opus incipiens a primo exordio mundi ad tua tempora, Cæsar: videas, quantum ipse mihi addideris animi; & qua benevolentia mentis laudem te atque tuos. Ego neminem laceravi versibus satyricis; neque mea carmina continent cujusquam flagitia. Innocens vitavi lepores tinctos felle. Nulla littera est juncta facetiis virulentis.

NOTÆ.

(z) *Remissum*) Animi soluti & lascivientis.

(a) *Grandia*) Quia heroico carmine plurimas Metamorphoses scripsit; deinde & Fastos adornavit.

(b) *Totidemque*) Qui injuria temporum perierunt.

(c) *Rupit*) Atque adeo non Augusto, sed Germanico, qui pro se ad illum ageret, Fastos suos inscripsit Naso.

(d) *Regale*) Quia in Tragœdias reges, aut ejus generis personæ inducuntur.

(e) *Cothurnis*) Per illum calceamentum quo in Tragœdiis agendis utebantur, Tragœdiæ ipsæ sunt intelligendæ. Medeam autem scripserat Naso, quæ, Fabio auctore, quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare quam indulgere maluisset, ostendere videtur.

(f) *Habet*) Tragœdiam Medeam gravi stilo scripsisse dicit.

(g) *In facies*) Metamorphosim indicat.

(h) *Pectoris*) *Animi & facundiæ.*

(i) *Non ego*) Certe equidem, Amatoria excipias, vix in homine Ethnico quidquam desideres, quod in Nasone non reperias.

(k) *Salibus*) Neminem mordaci carmine distrinxisse aut lacerasse ait.

In-

Inter tot populi, tot *(l)* ſcripti millia noſtri,
  Quem mea *(m)* Calliope læſerit, unus ego.
Non igitur noſtris ullum gaudere Quiritem
  Auguror, at multos indoluiſſe, malis.
Nec mihi credibile eſt quenquam inſultaſſe jacenti;
  Gratia *(n)* candori ſi qua relata meo eſt.
His precor, atque aliis poſſint tua numina flecti,
  O Pater, o Patriæ cura ſaluſque tuæ.
Non ut in *(o)* Auſoniam redeam, niſi forſitan olim,
  Cum longo pœnæ tempore victus eris.
Tutius exſilium pauloque quietius oro:
  Ut *(p)* par delicto ſit mea pœna ſuo.

INTERPRETATIO.

Ego ſolus ſum *cui mea Muſa nocuerit tot ſcriptis noſtris inter tot millia populi. Adeoque non credo ullum Romanum lætari noſtris ærumnis: ſed plurimos ægre tuliſſe. Neque mihi credibile eſt ullum inſultaſſe* mihi *protrito; ſi qua gratia eſt relata meæ innocentiæ. Oro, ut tua Majeſtas poſſit moveri his atque aliis, o Pater, o cura & ſalus Patriæ tuæ. Non ut revertar in Italiam, niſi forſitan olim, cum flexus eris longo tempore ſupplicii. Precor exſilium ſecurius, & paulo quietius: ut pœna mea ſit æqualis ſuo crimini.*

NOTÆ.

(l) *Scripti*) *Scriptis noſtris* corrigendum voluit emunctiſſimæ naris Tanaquillus Faber, vir de bonis litteris optime meritus, præceptor olim meus, atque amicus cariſſimus. Neque vero in his ab ejus ſententia auſim diſcedere.

(m) *Calliope*) Muſa pro carmine ipſo poſita.

(n) *Candori*) Quæ virtus nullum ſcelus, nihil obſcuri, aut maligni patitur.

(o) *Auſoniam*) *Italiam*, ut ſæpe alibi ab Auſonibus antiquis Italiæ populis.

(p) *Par*) *Levis*, ſcilicet, quale ſuum crimen eſſe innuit.

P. OVIDII NASONIS
T R I S T I U M
L I B E R III.
E L E G I A I.
A R G U M E N T U M.

Missus in hanc venio.) *Librum Romam mittit Poeta incultum quidem, & sordidum: inducitque illum errare per varia urbis loca, precarique Augustum, ut patri exuli & poetæ det veniam. Sed cum nusquam recipi se videat, rogat manus plebeias, ut eum illæ saltem accipiant, ut habeat ubi possit divertere.*

Missus in hanc venio timidi liber *(a)* exsulis *(b)* urbem.
Da placidam fesso, lector amice, *(c)* manum;
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori.
Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
Infelix ullis dissimulare jocis.
Id quoque, quod *(d)* viridi quondam male lusit in ævo,
Heu nimium *(e)* sero damnat & odit opus.
Inspice quid portent: nihil hic nisi triste videbis;
Carmine temporibus conveniente suis.
(f) Clauda quod *(g)* alterno *(h)* subsidunt carmina versu,
Vel pedis hoc ratio, vel via longa fac.

I N T E R P R E T A T I O.

Lector amice, ego liber exsulis pavidi venio missus in hanc urbem; porrige blandam manum lasso Neve metue, ne sim forte tibi opprobrio. Nullus versus in hac papyro docet amare. Neque est sors mei domini, ut miser debeat tegere illam ullis jocis. Improbat etiam & odit, heu nimis tarde, illud opus, quod olim male te tinit ætate juvenili. Vide quid feram: nihil hic invenies nisi lugubre, versibus congruenti bus suis temporibus: Quod versus claudi cadunt alterno carmine, vel ratio pedis vel longum iter hoc præstat.

N O T Æ.

(a) *Exulis*) Ovidii, scilicet.

(b) *Urbem*) *Romam*, quæ simpliciter *Urbs* dicitur, cum aliæ oppida tantum Romanis viderentur.

(c) *Manum*) Fidei & auxilii symbolum.

(d) *Viridi*) Cum juvenis esset Poeta.

(e) *Sero*) Quia postquam Amorum caussa in exilium missus.

(f) *Clauda*) Festive claudicare ait Elegiacum carmen quo utitur.

(g) *Alterno*) Alternis vicibus Hexametrum atque Pentametrum recurrunt.

(h) *Subsidunt*) Cadere videtur versus Pentameter, ex eo quod uno pede sit brevior Hexametro.

Quod

Quod neque sum (*i*) cedro flavus, nec pumice lævis;
Erubui domino cultior esse meo.
Littera suffusas quod habet maculosa lituras;
Læsit opus lacrymis ipse poeta suum.
Si qua videbantur casu non dicta Latine;
In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave qua sit eundum;
Quasque petam sedes hospes in Urbe liber.
Hæc ubi sum lingua furtim (*k*) titubante locutus;
Qui mihi monstraret vix fuit unus iter.
(*l*) Di tibi dent, nostro quod non tribuere (*m*) parenti,
Molliter in patria vivere posse tua.
Duc age: namque sequor; quamvis terraque marique
Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; & ducens, Hæc sunt (*n*) Fora Cæsaris, inquit:
Hæc est a (*o*) Sacris quæ via nomen habet.
Hic (*p*) locus est Vestæ, qui (*q*) Pallada servat & ignem:
Hic fuit antiqui regia parva (*r*) Numæ.
Inde petens dextram, Porta est, ait, ista (*ſ*) Palati:
Hic (*t*) Stator: hoc primum condita Roma loco est.

INTERPRETATIO.

Quod neque sum flavus cedro; nec expolitus pumice, me puduit ornationem esse domino meo. Quod littera sordidata habet lituras aspersas; ipse Poeta fœdavit opus suum fletibus. Si forte nonnulla videbuntur non Latine prolata; tellus in qua scribebat fuit barbara. Dicite, lectores, si non molestum, qua sit eundum; & quas domos subeam libellus peregrinus in Urbe. Postquam hæc clanculum dixi lingua vacillante, vix fuit unus qui mihi ostenderet viam. Dii tibi præbeant, quod non indulserunt nostro patri, posse traducere leniter ævum in tua patria: Duc, quæso, namque sequor: tametsi defessus veniam terra & mari a plaga remotissima. Obsequutus est; & ducens me: Hæc, ait, sunt fora Cæsaris: hæc est via quæ nacta est nomen a sacris. Hæc sedes est Vestæ, quæ custodit Minervam & ignem: hic fuit parva aula veteris Numæ. Inde petens dextram, Ista, inquit, est porta Palatii: Hic Stator: Roma est primum posita in hoc loco.

NOTÆ.

(i) *Cedro*) Quis usus fuerit olei cedrini in adornandis libris supra diximus.

(k) *Titubante*) Præ metu.

(l) *Di tibi*) Verba sunt libri ad illum qui iter monstrabat.

(m) *Parenti*) *Ovidio*, qui libelli pater.

(n) *Fora*) Plura fuerunt Romæ; hic de foro Augusti intelligitur.

(o) *Sacris*) Quia in ea via fœdus inter Romulum & Tatium ictum, perque eam sacra in arcem feruntur.

(p) *Locus Vestæ*) Templum ejus dicit rotundum a Numa exstructum, ubi ignis perpetuus a Vestalibus summa cautione servabatur.

(q) *Pallada*) Palladium dicit, ab Ænea in Italiam allatum; quo Imperii fata contineri volebant.

(r) *Numæ*) Qui Romanorum rex fuit secundus, justitia & pietate magis quam dignitate sua cognitus.

(ſ) *Palati*) Quæ & *Caturnia*, & *Pandamia* prius dicta.

(t) *Stator*) Jovis Statoris ædem intelligit, quam illi Romulus ideo ponendam curavit, quod fœdam suorum fugam stiterit, cum adversus Sabinos pugnaret.

Sin-

Singula dum miror, video fulgentibus armis
Conspicuos postes, tectaque digna Deo.
Et, Jovis hæc, dixi, domus est. quod ut esse putarem,
Augurium menti (u) querna corona dabat.
Cujus ut accepi dominum, (x) Non fallimur, inquam:
Et magni verum est hanc Jovis esse domum.
Cur tamen apposita velatur janua lauro;
Cingit & augustas arbor opaca fores?
Num quia perpetuos meruit domus ista (y) triumphos?
An quia (z) Leucadio semper amata Deo?
Ipsane quod (a) festa est. an quod facit omnia festa?
Quam tribuit terris, Pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
Carpitur; æternum sic habet (b) illa decus?
Causa (c) superpositæ scripto testata coronæ
Servatos cives indicat (d) hujus ope.
Adjice servatis (e) unum, Pater optime, civem;
Qui procul extremo pulsus in orbe jacet.
(f) In quo pœnarum, quas se meruisse fatetur,
Non facinus causam, sed suus error habet.

INTERPRETATIO.

Dum miror omnia, aspicio postes insignes armis coruscis, & ædem dignam Deo. Atque, inquam, hæc est sedes Jovis. Quod ut esse crederem, corona quernea faciebat indicium animo. Cujus postquam audivi dominum; Non decipimur, dixi; & verum est has esse sedes magni Jovis. Quamobrem tamen porta tegitur lauro adjuncta; & arbor umbrosa ambit splendidam januam? Anne quia istud palatium dignum est æterno triumpho? an quia semper dilectum fuit Deo Leucadio? Ipsumne quod festum, an quod reddit omnia læta? an istud est signum Pacis quam præbet orbi? Et quemadmodum laurus semper virescit, neque habet folia decidua; sic illud habet honorem perpetuum. Causa coronæ superposita elogio declarata testatur cives liberatos hujus auxilio. Pater optime, adde unum civem servatis, qui longe relegatus protritus est in plaga remotissima. In quo non flagitium, sed error suus habet titulum pœnarum, quibus agnoscit se dignum esse

NOTÆ.

(u) *Querna*) Quercus enim Jovi sacra.

(x) *Non fallimur*) Quia Augustum pro Jove accipiebat. Quæ detestabilis adulatio neque etiam hodie in totum profligata est.

(y) *Triumphos*) *Laurus*, inquit Plinius, *triumphis proprie* dicatur, vel gratissima domibus janitrix Cæsarum Pontificumque, quæ sola & domos exornat, & ante limina excubat.

(z) *Leucadio*) *Apollini*, cui Laurus ob Daphnen in eam arborem mutatam, carissima, ut dictum in Metam. Augustus vero in Ambraciii sinus ore, non longe Leucate promontorio, ad Actium oppidum, urbem amplam quam Nicopolim dixit, cum templo Apollini sacro excitavit. Inde ille *Leucadius*.

(a) *Festa*) Perperam ad laurum retulerunt quod de Cæsaris domo intelligendum.

(b) *Illa*) *Domus*, scil. *Augusti*.

(c) *Superposita*) Superior pars januæ frondibus Lauri ornata erat, cui subjecta corona querna, illis dari solita qui civem servassent; atque *civica* dicebatur.

(d) *Hujus*) *Augusti*.

(e) *Unum*) *Nasonem*, scil.

(f) *In quo*) *Orbe*, inquiunt: De Nasone intellige.

Me

Me miserum, vereorque (*g*) locum, venerorque potentem,
Et quatitur trepido littera nostra metu.
Aspicis exsangui chartam pallere colore?
Aspicis (*h*) alternos (*i*) intremuisse pedes?
(*k*) Quandocunque precor, nostro placata (*l*) parenti
Isdem sub dominis aspiciare domus.
Inde (*m*) tenore pari gradibus sublimia celsis
Ducor ad (*n*) intonsi (*o*) candida templa Dei:
Signa (*p*) peregrinis ubi sunt alterna columnis
(*q*) Belides, & stricto (*r*) barbarus ense pater:
(*ſ*) Quæque viri docto veteres cepere novique
Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quærebam (*t*) fratres, exceptis scilicet (*u*) illis,
Quos suus optaret non genuisse parens.
Quærentem frustra (*x*) custos me sedibus illis
Præpositus (*y*) sancto jussit abire loco.

INTERPRETATIO.

Me infelicem, & timeo locum, & honoro dominum; & nostra littera percellitur timore trepido. Videsne papyrum pallere colore exsangui? Videsne pedes alternos trepidasse? Oro ut domus quandocumque delinita nostro patri, videaris sub iisdem dominis. Inde ducor æquali incessu sublimibus gradibus ad templa alta candida Dei intonsi; ubi Belides, & genitor barbarus gladio nudato sunt statuæ alternæ peregrinis columnis: atque ea conceduntur videnda lecturis, quæ antiqui atque recentiores viri comprehenderunt docto pectore. Pervestigabam fratres, illis videlicet relictis, quos suus pater vellet non produxisse. Custos præfectus sancto loco imperavit me frustra pervestigantem excedere illa domo.

NOTÆ.

(g) *Locum*) Propter Augustum, ejus potentem, atque Dominum.

(h) *Alternos*) Quia alternis hexametro & pentametro usus est Poeta.

(i) *Intremuisse*) Istud dicit propter Pentametri brevitatem, quasi incedere vereatur.

(k) *Quandocumque*) Quando placuerit Cæsari. Non enim definit tempus.

(l) *Parenti*) *Nasoni*, scil. qui auctor seu pater hujus libelli.

(m) *Tenore*) Incessu atque ordine.

(n) *Intonsi*) *Apollinis*, non Capitolini, ut scripserunt, sed *Palatini*, cui in domus suæ parte templum, una cum bibliotheca Augustus ædificavit.

(o) *Candida*) Ex candido marmore.

(p) *Peregrinis*) Quia ex marmore peregrino.

(q) *Belides*) *Danai filiæ* 50. ab avo ita dictæ; quæ patrueles suos eosdemque sponsos, una nocte patris jussu interfecerunt: nisi quod Lynceo suo Hypermnestra pepercit. Hæ alternis columnarum vicem magnificam præstabant in Palatina porticu, ut dictum in Amoribus.

(r) *Barbarus*) *Danaus*, scil. qui jugulandos tradidit filiabus suis Ægypti fratris filios.

(ſ) *Quæque*) Bibliothecam designat, quam supra modo diximus.

(t) *Fratres*) *Cæteros libros a Nasone compositos.*

(u) *Illis*) *De amore*, quorum caussa exilio pulsum sese suadet Naso.

(x) *Custos*) *Bibliothecæ præfectus.*

(y) *Sancto*) Quia quoddam quasi Sapientiæ templum erat Bibliotheca illa: deinde ad Augustum spectabat.

Al-

(z) Altera templa peto vicino juncta theatro:
Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quæ doctis patuerunt (a) prima libellis,
Atria (b) Libertas tangere passa sua est.
In (c) genus auctoris miseri fortuna redundat;
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan & nobis olim minus asper, & (d) illi
Evictus longo tempore Cæsar erit.
Di, precor, atque adeo, (e) (neque enim mihi turba roganda est,
Cæsar, ades voto, maxime Dive, meo.
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est;
(f) Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore (g) repulsæ
Sumite (h) plebeiæ carmina nostra manus.

INTERPRETATIO.

Concedo ad alia templa vicina proximo theatro: Hac etiam non erant calcanda meis pedibus. Neque Libertas passa est me adire atria sua, qua prima aperta sunt doctis libris. Fortuna recidit in prolem infelicis auctoris: atque liberi patimur exilium quo ille mulctatus est. Fortasse etiam aliquando Cæsar delinitus prolixa mora erit minus sævus in nos atque in illum. Dii atque adeo Cæsar, maxime Dive; (neque enim mihi multitudo oranda est) oro, adesto meo desiderio. Interea, siquidem sedes publica mihi est denegata, concedatur latitasse in privata domo. Vos etiam, si licet, manus vulgi, accipite versus nostros suffusos pudore repulsæ.

NOTÆ.

(z) *Altera*) Sunt qui Veneris victricis, Pompeii theatro vicini, hoc esse templum putent. Alii Herculis Musarum (quem Græci *Musagetem* dixerunt) a Fulvio nobiliore extructum, deinde a Martio Philippo instauratum. Alii aliud, sed absque fundamento.

(a) *Prima*) *Ante alias Bibliothecas. Nam Asinii Pollionis, hoc Romæ inventum, qui primus Bibliothecam dicendo, ingenuam hominum Rempublicam fecit*, ut scribit Plinius.

(b) *Libertas*) Cui ædes sacra, in qua Bibliotheca olim.

(c) *Genus*) Atque adeo in Ovidii libros.

(d) *Illi*) *Ovidio, parenti.*

(e) *Neque*) Quia solus ignoscere Augustus poterat.

(f) *Privato*) *Privati alicujus hominis.*

(g) *Repulsæ*) Neque enim custos bibliothecæ Palatinæ, neque libertas excipere libellum voluit.

(h) *Plebeiæ manus*) *Plebs.*

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Ergo erat in fatis.) *In hac elegia, quam plerique perperam jungunt cum superiore queritur Poeta, quod fata eum in Scythiam compulerint, nec sacerdoti suo opem tulerint aut Apollo, aut Pierides. Deinde dicit, se in Scythia in assiduo fletu & mœrore degere. Postremo deos precatur, ut tandem ei mori liceat.*

ERgo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
Quæque (a) Lycaonio terra sub axe jacet?

INTERPRETATIO.

ERgo erat etiam in nostris fatis visitare Scythiam, atque terram, quæ sita est sub polo Lycaonio.

NOTÆ.

(a) *Lycaonio*) *Septentrionali*, cui a Callisto Lycaonis filia in Ursam mutata, deinde in cœlum, non longe ab axe, translata; illud datum nomen.

Nec vos, (*b*) Pierides, nec (*c*) ſtirps Latoia, veſtro
Docta ſacerdoti turba tuliſtis opem?
Nec mihi, quod luſi (*d*) vero ſine crimine, prodeſt;
Quodque magis vita Muſa jocoſa mea eſt?
Plurima ſed pelago terraque pericula paſſum
Uſtus ab aſſiduo (*e*) frigore Pontus habet.
Quique fugax (*f*) rerum, ſecuraque in otia natus,
Mollis & impatiens ante laboris eram;
Ultima nunc patior; nec me mare (*g*) portubus orbum
Perdere, diverſæ nec potuere viæ.
Sufficitque malis animus; nam corpus ab illo
Accepit vires; vixque ferenda tulit.
Dum tamen & terris dubius jactabar & undis;
(*h*) Fallebat curas ægraque corda labor.
Ut via finita eſt, & opus requievit eundi;
Et pœnæ (*i*) tellus eſt mihi tacta meæ;
Nil niſi flere libet: nec noſtro parcior imber
Lumine, de verna quam nive manat aqua.
Roma domuſque ſubit, deſideriumque locorum,
Quidquid & amiſſa reſtat in Urbe mei.
Hei mihi, quod noſtri toties (*k*) pulſata ſepulcri
Janua, ſed nullo tempore aperta fuit!

INTERPRETATIO.

Neque vos, Pierides, neque proles Latoia, agmen doctum, auxilium præbuiſtis veſtro vati! Neque me juvat, quod jocatus ſum ſine vero crimine, & quod mea Muſa eſt magis laſciva vita mea? Sed Pontus rigens frigore perpetuo tenet me paſſum multa diſcrimina mari & terra. Atque ego, qui fugitans negotia, & natus ad tutam pacem, prius eram delicatus & minus ferens laborem, jam tolero extrema: neque mare impetuoſum, neque variæ peregrinationes potuerunt me tollere. Et animus par fuit ærumnis. Nam corpus mutuatum eſt robur ab illo, & toleravit vix ſufferenda. Dum tamen incertus agitabar terra marique, labor decipiebat ærumnas & mœſtum pectus. Poſtquam iter abſolutum eſt, & labor iter faciendi omiſſus, & terra mei ſupplicii eſt tacta a me, nihil volo niſi lacrimari: neque humor parcior fluit ex noſtris oculis, quam aqua de nive verna. Roma & ſedes meæ recurrunt, & amor locorum, & quidquid mei ſupereſt in Urbe relicta. Hei mihi! quod fores noſtri tumuli toties pulſæ, ſed nunquam reſeratæ ſunt!

NOTÆ.

(b) *Pierides*) Muſæ, quibus ſtuduit Naſo, quæ vel a Pierio Theſſaliæ monte ubi natæ, vel a Pieri filiabus ſuperatis, & in picas mutatis, illud nomen habent.

(c) *Stirps*) Apollo, Latonæ & Jovis filius, cui Poetæ ſacri, Muſarum ſacerdotes.

(d) *Vero*) Verum tamen creditum eſt, quod exſilii vera cauſſa fuit.

(e) *Frigore*) Ponti enim regio multum ad Septentrionem porrecta, adeoque frigore aſpera; homini præſertim a meridionali plaga venienti.

(f) *Rerum*) Fori, litium, omniumque rerum quæ otium turbare valent.

(g) *Portubus orbum*) Euxinus enim & Geticum litus in primis eſt deſertum & petroſum, ut docet Strabo.

(h) *Fallebat*) Quippe præſentioribus malis diſtinebatur.

(i) *Tellus*) *Tomitana*, ſcilicet.

(k) *Pulſata*) Quia maximis periculis jactatus.

Cur

Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata
Obruit infelix nulla procella caput?
Di, quos experior nimium constanter iniquos,
(*l*) Participes iræ quos Deus (*m*) unus habet;
(*n*) Exstimulate, precor, cessantia fata; meique
Interitus clausas esse vetate fores.

INTERPRETATIO.

Quamobrem ego vitavi tot enses; & tempestas toties minata non demersit miserum caput? Dii, quos sentio nimis constanter infestos, quos unus Deus habet participes iræ, instigate, quæso, mortem tardantem; & prohibete januam mei lethi esse obseratam.

NOTÆ.

(l) *Participes*) Quanquam aliser precatus erat lib. 1. Eleg. 2.

(m) *Unus*) *Augustus*.

(n) *Exstimulate*) *Ut denique moriar*.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Hæc mea, si casu, miraris epistola. *Ad uxorem scribens ex Scythia Poeta, se excusat, quod aliena manu scriptam miserit epistolam: quod aliter non potuisse fieri ostendit ob adversam valetudinem, qua conflictabatur: simulque incommoda commemorat. Sed præter cætera illud fatetur esse maximum, quod careat ipsius uxoris aspectu. Mandat, ut ejus ossa Romam deferantur in parva urna, & figantur epitaphia a se composito.*

HÆC mea, si casu miraris, epistola quare
Alterius digitis scripta sit: æger eram.
Æger (*a*) in extremis ignoti partibus orbis;
(Incertusque meæ pæne salutis eram.)
Quid mihi nunc animi dira regione jacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec (*b*) cœlum patior, nec aquis assuevimus istis:
(*c*) Terraque (*d*) nescio quo non placet ipsa modo.

INTERPRETATIO.

Si forte miraris, quamobrem hæc mea littera sint exarata digitis alterius, ægrotabam. Eram morbo affectus, & prope dubius meæ vitæ in remotissimis partibus mundi ignoti. Quid credas me afflictum in fera plaga, inter Sauromatas & Getas nunc cogitare? Neque tolero aerem, neque assuevimus istis aquis: & tellus ipsa nescio quo modo non grata est. Habitatio non satis idonea:

NOTÆ.

(a) *In extremis*) Ut ex eo maxime ægrum tibi fingas Poetam.

(b) *Cœlum*) *Aeris inclementiam*.

(c) *Terra*) Atque adeo omnia elementa contraria.

(d) *Nescio*) Ita loquimur cum plura cognoscimus. Nimirum incultam, sterilem, inamœnam, pigram terram, Roma distantem præsertim sentiebat Naso.

Non domus apta satis: non hic cibus utilis ægro:
Nullus, (e) Apollinea qui levet arte malum.
Non qui soletur, non qui labentia tarde
Tempora narrando (f) fallat, amicus adest.
(g) Lassus in extremis jaceo populisque locisque:
Et subit (h) affecto nunc mihi, quicquid abest.
Omnia cum subeant; vincis tamen omnia, conjux:
Et (i) plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem: te vox mea nominat unam,
Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt (k) aliena locutum,
Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si jam deficiat suppresso lingua palato,
Vix instillato restituenda mero;
Nunciet huc aliquis (l) dominam venisse; resurgam:
Spesque tui nobis caussa vigoris erit.
Ergo ego sum vitæ dubius: tu forsitan illic
Jucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis, adfirmo: liquet, o carissima, nobis,
Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos;
Et mihi vivendi tam cito finis adest;
(m) Quantum erat, o magni, perituro parcere, Divi;
Ut saltem patria contumularer humo!

INTERPRETATIO.

esca non hic apta ægroto: nemo qui leniat morbum ope Apollinea. Sodalis non adest qui consoletur, non qui decipiat tempora segniter fluentia fabulando. Defessus prostratus sum in populis atque locis ultimis; & quicquid non adest recurrit nunc mihi ægroto. Cum omnia occurrant, superas tamen omnia, uxor; & occupas plus parte in nostro corde. Nuncupo te absentem: vox mea citat te solam: nulla nox, nulla dies mihi oritur sine te. Quin etiam ajunt, me ita protulisse delira, ut nomen tuum esset in ore insano. Si jam lingua me destituat faucibus occlusis, vix recreanda vino infuso, atque aliquis narret dominam huc appulisse, suscitor, & spes tui erit nobis caussa vigoris. Ego igitur sum vitæ incertus; tu forte illic transigis tempus latum nostri ignara? Non facis, assevero: certus sum, o nobis dilectissima, tempus a te non transmitti nisi mœstum sine me. Si tamen mea sors absolvit tempora, quæ debuit; & finis vivendi tam propere mihi adest; quam exiguum erat, o magni Dii, ignoscere interituro; ut saltem conderer terra patria!

NOTÆ.

(e) *Apollinea*) Medica; cujus Auctor Apollo.

(f) *Fallat*) Jucundis sermonibus multum sublevantur ægri, illi præcipue quos tædium afflixit.

(g) *Lassus*) *Exhaustus*, *Confectus*. Quod maximum est malum.

(h) *Affecto*) *Graviter ægrotanti*.

(i) *Plus parte*) *Maximam partem*, ergo.

(k) *Aliena*) Quæ non ad rem & absurde proferuntur, cum alio mens deerrat. Quod sæpius illis evenit, qui graviori aliqua cura correpti sunt.

(l) *Dominam*) De uxore loquitur.

(m) *Quantum erat*) Quasi dicat *minimum*. Vehementissimum autem affectum habet ista commemoratio.

Vel

Vel pœna in mortis tempus dilata fuiſſet.
Vel (*n*) præcepiſſet mors properata fugam.
(*o*) Integer hanc potui nuper bene reddere lucem:
Exſul ut occiderem, nunc mihi vita data eſt.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris;
Et fient ipſo triſtia fata loco?
Nec mea conſueto langueſcent corpora lecto?
(*p*) Depoſitum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominæ lacrymis in noſtra cadentibus ora
(*q*) Accedent animæ tempora parva meæ?
Nec mandata dabo? nec cum (*r*) clamore ſupremo
Labentes oculos (*ſ*) condet amica manus?
Sed ſine funeribus caput hoc, ſine honore ſepulcri
Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, (*t*) ut audieris, tota turbabere mente?
Et feries pavida pectora fida manu?
Ecquid, in (*u*) has fruſtra tendens tua brachia partes,
Clamabis miſeri nomen (*x*) inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec ſcinde capillos.
Non tibi (*y*) nunc primum, lux mea, raptus ero.

INTERPRETATIO.

Vel ſupplicium protractum fuiſſet in tempus obitus; vel mors accelerata occupaſſet exilium. Intactus potui nuper beue obire hunc diem: nunc vita mihi conceſſa eſt, ut morerer profugus. Ergo cademus tam procul in plaga ignota: & mors erit luctuoſa ipſo loco? Neque meum corpus ſolvetur iu lecto aſſueto? Neque quiſquam erit qui me lamentetur? Neque brevis mora ſupervsniet anima mea lacrymis domina fluentibus in uoſtra ora? Neque juſſa dabo? Neque amica manus claudet oculos morientes cum clamore ultimo? Sed tellus fera obrues hoc caput indefletum, ſine exequiis, ſiue honore ſepulcri? Nonne, poſtquam acceperis, percelleris tota mente; & planges fidum pectus manu turbata? Nonne porrigens fruſtra tuas ulnas verſus has plagas, citabis vacuum nomen infelicis mariti? Noli tamen diſcerpere geuas; neque lacera comam. Non tibi ero primum ſublatus, mea vita.

NOTÆ.

(n) *Præcepiſſet*) *Mortuus eſſem priuſquam in exilium ejectus.*

(o) *Integer*) Et vitæ, & honoris, omnibuſque bonis cumulatus.

(p) *Depoſitum*) *Rogo impoſitum.*

(q) *Accedent*) Quaſi conjugis lacrymæ atque Amor diſcedentem animam tantillum morari valeant. Cujus rei nullus dubiam fidem crediderit qui aliquando amaverit.

(r) *Clamore*) Cujuſmodi audiri ſolent, ubi quis inter amicos & propinquos moritur.

(ſ) *Condet*) Jam ſæpius a propinquioribus mortuorum claudi ſolere oculos vidimus.

(t) *Ut audieris*) Non tam ad dolorem uxori creandum, quam ad amicorum imo & Auguſti movendam miſericordiam hæc adornata ſunt: quæ certe ad eam rem maxime idonea.

(u) *Has*) *Septentrionales Scythiæ.*

(x) *Inane*) Siquidem Ipſe Naſo nullus fit.

(y) *Nunc primum*) Quia antea per exilium ſublatus.

Cum patriam amisi, tum me periisse putato:
Et prior & (z) gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima conjux,
Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quam potes, (a) extenua forti mala corde ferendo,
Ad quæ jampridem non rude pectus habes.
(b) Atque utinam pereant animæ cum corpore nostræ,
Effugiatque avidos pars mihi nulla (c) rogos!
Nam si morte carens vacuam volat altus in auram
Spiritus, & (d) Samii sunt rata dicta senis;

INTERPRETATIO.

Cum excidi patria, tum crede me sublatum fuisse: Ille meus fuit obitus & prior, & molestior. Nunc, si forsitan potes, sed non potes uxor optima, lætare tot ærumnis mihi læto exhaustis. Minue quantum potes ærumnas, ad quas habes jam diu cor præparatum, tolerando strenua mente. Atque utinam animæ nostræ cadant cum corpore, neque ulla pars mei vitet rapaces flammas! Nam si Anima immortalis sublimis erumpit in inanem aerem; & verba senis Samii sunt certa,

NOTÆ.

(z) *Gravior*) Quia decus, fama, libertas, quarum rerum privatio animam ipsam pro tempore videtur suo modo extinguere, ingenuo viro cariora sunt multo, quam ipsa hæc habitatio corporea. Ego quidem, ut obiter dicam, infensos minus, minusque infestos latrones crediderim qui pecuniolæ imo & vitæ insidiati fuerint, quam scelestos atque nefarios illos calumniæ artifices, qui me nuper tanquam Socinianum monstrumque Religioni profligandæ subornatum, bonis omnibus detestandum, & quasi jure male perdendum buccinaverunt. Quantum enim in illis fuit non vitam modo; sed eam per summum dedecus; atque inter dignos cruciatus sustulerunt: quam Deus servavit. Non hanc vitam sustulerunt, sed amabilem illam atque spiritualem quæ inter fratres & vere Christianos, quodam quasi æternæ præludio, ducitur. Non spiritualem, sed æternam, spe cujus animam meam deturbare per invidiæ suæ machinamenta agressi sunt: nisi Dominus præsidium inexpugnabile in sanguine suo obtulisset. Quæ quidem adversus male feriatos illos non odio aut prava vindictæ cupidine conqueror, sed ut Gratiæ præcones quæ est in Christo JESU, reipsa membra ejus fovere non omnibus modis lacerare condiscant: mihi insuper concorditer, & eodem Veritatis Spiritu cum bonis agere liceat.

(a) *Extenua*) Verba hæc sunt, quæ quidem quid opus sit facto indicant, præstandi pariter facultatem non præbent. Avida est quietis & felicitatis Mens omnis intelligendi capax, neque in arbitrio cujusquam posuit summus omnium rerum Opifex, ut beatum esse percupiat; necessitate naturæ omnes esse volunt. Quare qui miser est, eo ipso quod sese miserum cognoscit, absque quo miser non foret, non malo torquetur modo, sed, ut cautior est, eo magis annititur, ut illud effugiat. Ex suo adeoque ipsius conatu, quo vires exhaurit in dies crescit dolor, nisi is contrario bono levetur. Itaque potiora illa Maronis, quæ non sine ratione animi fortitudinem inculcant.

Durate, & vosmet rebus servate secundis,
O passi graviora: Dabit Deus his quoque finem.

Sed enim ex Religione sola, eaque vere Christiana, peti possunt caussæ quæ Mentem adversus omnem ærumnam confirment.

(b) *Atque utinam*) Nisi forte quoquo modo odium quo in Barbaros ferebatur Naso indicare voluit, turpiter hic de animarum natura sentire videtur, quasi illæ, post fata, alieno vitio obnoxiæ esse possint. Quod contra est; maximoque nobis solatio esse debet.

(c) *Rogos*) In quibus defunctorum cadavera cremare consueverant.

(d) *Samii*) Pythagoram dicit, Samo oriundum; cujus doctrinam ex Metam. repetas licet.

In-

Inter Sarmaticas *(e)* Romana vagabitur umbras;
(f) Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna.
(g) Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat *(h)* hoc quisquam; fratrem *(i)* Thebana peremptum
Supposuit tumulo Rege vetante soror,
Atque ea cum foliis & *(k)* Amomi pulvere misce.
Inque suburbano condita pone solo.
Quosque legat versus oculo *(l)* properante viator,
Grandibus in tumuli marmore cæde notis.
Hic ego qui jaceo tenerorum lusor amorum,
Ingenio *(m)* perii Naso poeta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
Dicere, Nasonis *(n)* molliter ossa cubent.
Hoc satis in titulo est. etenim majora libelli,
Et diuturna magis sunt monumenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
Nomen, & auctori tempora *(o)* longa suo.

INTERPRETATIO.

Manes Romani errabunt inter Sarmaticos, & semper erunt peregrini inter savas Umbras. Cura tamen, ut ossa reportentur in exigua urna. Ita ego non ero profugus etiam post fata. Neque quisquam istud vetat. Soror Thebana sepelivit fratrem occisum Rege prohibente. Atque ea condito cum foliis & pulvere Amomi: & colloca composita in solo suburbano. Atque insculpe majoribus litteris marmori sepulcri carmen quod viator legat oculo festinante. Ego, Naso Poeta, qui hic jaceo lusor mollium Amorum, occidi ingenio meo. At tibi qui prateris, quicumque amasti, ne sit molestum dicere, Ossa Nasonis molliter quiescant. Hoc satis est in titulo: namque libri sunt monumenta mei majora, & magis durabilia. Quos ego credo, quamquam obfuerunt, prabituros famam & diuturnam atatem suo auctori.

NOTÆ.

(e) *Romana*) Nasonis Romani, inter quem & Barbaros minime convenit.

(f) *Perque*) Neque satis istud cum cæterorum doctrina de Inferis congruit. Verum ut insinuatum supra de industria videtur errare Poeta, ut magis quod cupit efficiat.

(g) *Sic ego*) Quanto Patriæ desiderio teneretur Poeta, ex hoc loco maxime colligitur.

(h) *Hoc*) *Ut mea ossa in Patriam referantur.*

(i) *Thebana*) Antigonen dicit, quæ Eteoclem fratrem Oedipi, Thebanorum regis filium, Creonte rege invito, sepelivit.

(k) *Amomi*) Frutex est exoticus, qui ex Assyria, atque Armenia præsertim afferebatur; cujus in condendis corporibus multus usus fuit. Ita autem inter se dissentiunt auctores qui ejus reliquerunt descriptionem, ut vix cognosci hodie possit.

(l) *Properante*). Namque viatoribus in singulis non licet diu immorari.

(m) *Perii*) Videtur istud Augusto creare invidiam: Verum, quid id nostra? Potius fuerit ex eo intelligere, ingeniosis ad Amorem periculum maximum impendere; præter quam quas ipse molestias habet addamus.

(n) *Molliter*) In cippis vero hæ litteræ inscribebantur S.T.T.L. *Sit tibi terra levis.*

(o) *Longa*) Vix enim alia magis leguntur Poetæ opera, quam quæ de Amoribus, utcumque noceant.

Tu tamen extincto (*p*) feralia munera ferto;
  Deque tuis lacrymis humida ferta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis;
  (*q*) Sentiet officium mœsta favilla pium.
Scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
  Dictandi vires siccaque lingua negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
  Quod, tibi qui mittit, (*r*) non habet ipse, Vale.

INTERPRETATIO.

Tu tamen prabe dona funebria mortuo, & offerto coronas madidas tuis lacrymis. Tametsi flamma verterit corpus in favillas, tristis cinis cognoscet pium officium. Vellem plura mittere; verùm vox mihi lassa loquendo & lingua arida subtrabit vires dictandi. Accipe Vale, tibi forsitan dictum novissime ore, quod, qui tibi mittit, ipse non habet.

NOTÆ.

(p) *Feralia*) Inferias dicit; de quibus Fastorum 2.

(q) *Sentiet*) Gratum saltem viventibus & morientibus benevolos circum se habere; certo obitus suus desiderium creare possit.

(r) *Non babet*) Ubique est acutus Poeta, qui quidem nunc dat quod non habet.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

O mihi care quidem.) *Amicum charissimum, quem propter Augustum non audet nominare, poeta admonet, ut magna atria & potentes fugiat: qui quamvis possint plurimum prodesse, non prosunt: sed potius nocent. Laudat deinde amici fidem, quam sibi in adversis rebus nunquam defuisse cognovit: simulque enumerat exilii sui incommoda: rogat postremo, ut quam possit, illi opem ferat.*

O Mihi care quidem semper, sed tempore duro
  Cognite, res postquam procubuere meæ;
(*a*) Usibus edocto si quidquam credis amico;
  (*b*) Vive tibi, & longe (*c*) nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes prælustria vita.
  Sævum prælustri fulmen ab arce venit.

INTERPRETATIO.

O mihi quidem semper dilecte, sed cognite tempore adverso, postquam res meæ afflicta sunt. Si quam fidem habes amico experientia instituto, Vive tibi, & longe vita clara nomina. Vive tibi, & fuge splendida quantum potes: ferum fulmen mittitur ab arce corusca.

NOTÆ.

(a) *Usibus*) Rebus, atque experientia. Illis vero maxime credendum, qui non tam verba, quam res ipsas exhibere videntur.

(b) *Vive tibi*) *Ne sis alterius*: namque hic est verus hujus loci sensus, non quem alii dederunt.

(c) *Nomina*) *Potentes*, quorum, si pauculos excipias, mancipia esse oportet, quicumque cum illis vivunt.

(d) (Nam

(*d*) (Nam quamquam soli possunt prodesse potentes;
Non prosit potius si quis obesse potest.)
(*e*) Effugit hibernas demissa antenna procellas,
Lataque plus parvis vela (*f*) timoris habent.
Aspicis, ut summa (*g*) cortex levis innatet unda,
Cum grave nexa simul retia mergat (*h*) onus?
Hæc ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
In qua debueram forsitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me (*i*) levis aura ferebat,
Hæc mea per placidas (*k*) cymba cucurrit (*l*) aquas.
Qui cadit in (*m*) plano (vix hoc tamen evenit ipsum)
Sic cadit, ut tacta (*n*) surgere possit humo:
At miser (*o*) Elpenor tecto delapsus ab alto
(*p*) Occurrit Regi debilis umbra suo:
Quod fuit, ut tutas agitaret (*q*) Dædalus alas;
Icarus immensas nomine (*r*) signet aquas?

INTERPRETATIO.

Nam tametsi soli potentes possunt juvare, non juvet si quis possit potius nocere. Antenna demissa vitat tempestates hibernas, & vasta carbasa habent plus metus quam parva. Vides, ut levis cortex feratur super aquas extremas, cum pondus grave in profundum secum trahat retia alligata? Si ego monitor prius ipse essem de his admonitus, forte essem in Urbe, in qua esse debueram. Quandiu vixi tecum, quandiu lenis ventus me agebat, hac mea navis lata est per aquas tranquillas. Qui cadit in plano (vix tamen hoc ipsum accidit) ita cadit, ut possit se erigere, terra tacta: at infelix Elpenor devolutus ex sublimi tecto obtulit se Umbram levem Regi suo. Quare evenit, ut Dædalus moveret alas intactas: Icarus insignat nomine suo vastas aquas?

NOTÆ.

(d) *Nam*) Nugatoris alicujus esse hoc Distichon non temere censuit clariss. Heinsius. Quanquam aliquid boni animo videtur concepisse: sed proferre nescivit.

(e) *Effugit*) Egregia comparatione a re nautica desumta, quam Flaccus aliique inculcaverunt, alta petentibus maxima imminere pericula ostendit.

(f) *Timoris*) Quia illum creant, quæ nimium ventum capiunt vela.

(g) *Cortex*) Per eum tenuis fortunæ homines intellige, qui demissi in obscuro vitam agunt.

(h) *Onus*) Plumbum dicit, quod retibus alligari solet, ut fundum petant; per quod onus Potentes intelligendi sunt, a quibus imminet parvis periculum.

(i) *Levis*) Quali quidem illi opus est qui sibi vivit.

(k) *Cymba*) Pro Vita, aut Poeta ipso.

(l) *Aquas*) Fortunam intellige, rerumque statum quietum.

(m) *Plano*) Id est, *supra sortem suam non sublatus.*

(n) *Surgere*) Quia a mediocris ejusdemque fortunæ hominibus, rebusque levibus dejectis, sese atque illes facile est erigere.

(o) *Elpenor*) Qui Ulyssis comes nimius mero atque ex altis scalis lapsus cervicem fregit.

(p) *Occurrit*) Cum ad Inferos descendisset Ulysses: ut narrat Homerus.

(q) *Dædalus*) Atheniensis faber, quem sibi atque Icaro filio alas aptasse, quibus ex Creta aufugeret, in Metam. vidimus.

(r) *Signet*) Quippe qui Icario mari in quod decidit, cum altius volare contendisset, nomen suum dedit.

Nem-

Nempe quod hic alte, demissius ille volabat:
Nam pennas ambo nonne habuere (*ſ*) suas?
Crede mihi; (*t*) bene qui latuit, bene vixit: & infra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret (*u*) Eumedes orbus, si filius ejus
Stultus Achilleos non adamasset equos.
Nec (*x*) natum in flamma vidisset, in (*y*) arbore natas,
(*z*) Cepisset genitor si Phaetonta (*a*) Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper;
Propositique memor (*b*) contrahe vela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitæ
Dignus es: & fato (*c*) candidiore frui.
Quæ pro te ut voveam miti pietate mereris;
Hæsuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te (*d*) tali vultu mea fata gementem,
Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrymas super ora cadentes;
Tempore quas uno, fidaque verba, (*e*) bibi.
Nunc quoque submotum studio defendis amicum;
Et mala vix ulla parte levanda levas.

INTERPRETATIO.

Nimirum quia hic sublimiter, ille volabat inferius: nam uterque non habebant alas suas? Crede mihi, qui bene celavit vitam, bene vixit: & unusquisque debet manere infra fortunam suam. Eumedes non esset orbus, si ineptus ejus filius non concupisset equos Achillis. Neque, si Merops pater suscepisset Phaetontem, vidisset filium in igne, & filias in arbore. Tu etiam time semper nimium excelsa, & recordans tui instituti collige lintea. Nam meritus es absolvere spatium vitæ pede illæso; & frui sorte latiore. Quæ ut optem pro te dignus es blando amore, & fide mihi mansura in omne tempus. Ego te vidi dolentem meam sortem eo vultu, quem credere est fuisse in mea facie. Aspexi tuas lacrymas defluentes in nostros vultus, quas simul hausi cum fidelibus vocibus. Nunc etiam tueris benevolentia amicum sublatum: atque minuis ærumnas vix minuendas ulla arte.

NOTÆ.

(ſ) *Suas*) Sed cera compactas; quæ, postquam calore Solis emollita esset, dissolvebantur, nullæque erant.

(t) *Bene*) Oraculum Apollinis ore dignum, & magis quam a mortali ut unquam satis intelligatur. Felices, quibus iis quæ bona habet, tantisper frui contigit!

(u) *Eumedes*) Dolonis filius; qui pactus Achillis equos ut speculator ad Græcorum castra descenderet, in Diomedem & Ulyssem incidit, a quibus trucidatus est: ut in Epistolis vidimus.

(x) *Natum*) Phaetontem dicit, qui Jovis fulmine de patris curru deturbatus.

(y) *Arbore*) Namque Heliades Phaetontis sorores in populos mutatæ.

(z) *Cepisset*) Atque adeo genitore Merope, qui matris Clymenes maritus fuit, contentus vixisset Phaethon. Is vero sua maxima clade Solem patrem esse didicit: ut ex Met. liquet.

(a) *Merops*) Clymenes maritus, ex qua Sol Phaetontem suscepit.

(b) *Contrahe vela*) Id est, *Ne affecta quæ magna sunt aut splendida. Cave ne altioribus rebus immiscearis.*

(c) *Candidiore*) *Latiore fortuna.*

(d) *Tali*) *Mœstissimo*, scilicet.

(e) *Bibit*) *Bibit aure vulgus.* Horat.

Vi-

Vive (*f*) ſine invidia, (*g*) molleſque inglorius annos
  Exige: amicitias & tibi junge pares.
Naſoniſque tui, quod adhuc non exſulat unum,
  (*h*) Nomen ama. Scythius cætera Pontus habet.
(*i*) Proxima ſideribus tellus (*k*) Erymanthidos Urſæ
  Me tenet; adſtricto terra peruſta gelu.
(*l*) Boſporos & (*m*) Tanais ſuperant, Scythicæque (*n*) paludes;
  Vixque ſatis noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil eſt, niſi non habitabile frigus.
  Heu quam (*o*) vicina eſt ultima terra mihi!
At longe patria eſt, longe cariſſima conjux:
  Quidquid & hæc nobis poſt (*p*) duo dulce fuit.
Sic tamen hæc abſunt; ut quæ contingere non (*q*) eſt
  Corpore, ſint animo cuncta (*r*) videnda meo.
Ante oculos Urbiſque domus & forma locorum eſt;
  Succeduntque ſuis ſingula (*ſ*) facta (*t*) locis.
Conjugis ante oculos, ſicut præſentis, imago eſt.
  Illa meos caſus ingravat, illa levat.

INTERPRETATIO.

Vitam age ſine invidia; & traducito in obſcuro leve avum; atque concilia tibi amicitias æquales. Dilige etiam nomen Naſonis tui, quod unum nondum eſt profugum: Pontus Scythicus tenet reliqua. Terra vicina ſtellis urſæ Erymanthidos me habet, terra peruſta arcto frigore. Boſporus & Tanais & paludes Scythicæ ſunt ulterius, cum nominibus paucis loci vix ſatis cogniti. Nihil eſt ulterius præter frigus non tolerabile. Heu quam proxima mihi eſt tellus noviſſima! At patria eſt remota, uxor dilectiſſima, & quidquid nobis fuit gratum poſt hæc duo eſt procul. Hæc tamen ita ſunt remota, ut quæ non datur tangere corpore, ſint omnia aſpicienda menti meæ. Et domus Urbis, & ſpecies locorum eſt præ oculis: & omnia quæ facta ſunt ſuis locis, ſeſe offerunt ſuo ordine: Forma uxoris tanquam præſentis eſt præ oculis. Illa auget meum infortunium, illa minuit

NOTÆ.

(f) *Sine invidia*) Atque adeo ſine ambitione & ſplendore vitæ, qui invidiam ciet.

(g) *Molles*) *Quietus*.

(h) *Nomen*) *Famam atque Gloriam*.

(i) *Proxima*) Quia magis ad polum Septentrionalem vergit Scythia, quam Italia.

(k) *Erymanthidos*) *Arcadiæ*. Calliſto namque Lycaonis filia, in urſam mutata, deinde a Jove in cœlum translata, Arcadica fuit. Arcadiæ vero ab Erymantho monte illo nomen dicitur.

(l) *Boſporos*) Cimmerium intellige, non Thracium. Ille nimirum ultra Tomos, magiſque ad Septentrionem ſpectat, & Mæotidi paludi committitur.

(m) *Tanais*) Fluvius qui a Septentrione in mediam fere Mæotidem paludem defluens Europam ab Aſia diſterminat.

(n) *Paludes*) Mæotis eſt.

(o) *Vicina*) Ita loquitur ad commiſerationem movendam. Quanquam enim veteribus non ſatis cognitus orbis terrarum, plura cognoſcebat Naſo quam nunc fatetur.

(p) *Duo*) *Patriam & uxorem*.

(q) *Eſt*) *Licet, Conceditur*.

(r) *Videnda*) *Ut eorum abſentia torquear*.

(ſ) *Facta*) Pejus eſt autem habuiſſe, atque præterita bona recordari, quam nihil habere, neque bonis ſeſe oblectaſſe.

(t) *Locis*) Objecta ſiquidem movent ſenſus: hæc ſingulorum commemoratio vim habet maximam ad Naſonis dolorem ex inopia creandum: atque hinc Lectoris miſericordiam eliciendam.

(u) In-

(*u*) Ingravat hoc, quod abest; levat hoc, quod præstat amorem,
(*x*) Impositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris hæretis, amici;
Dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed (*y*) timor officium cautus compescit; & ipsos
In nostro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis; gratique erat instar honoris,
Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est (*z*) anceps; intra mea pectora quemque
Alloquar: & nulli caussa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes versus amicos
(*a*) Protrahet. occulte, si quis amavit, amet.
(*b*) (Scite tamen, quamvis longa regione remotus
Absim, vos animo semper adesse meo.)
Et, quam quisque potest, aliqua mala nostra levate:
Fidam (*c*) projecto neve negate manum.
Prospera sic vobis maneat Fortuna: nec unquam
(*d*) Contacti simili sorte rogetis opem.

INTERPRETATIO.

Istud auget quod dissita est; istud minuit, quod reddit amorem, & constanter fert onus sibi impositum. Vos etiam, amici, manetis in nostro corde, quos vellem appellare singulos suo nomine. Verum providus timor reprimit officium, & arbitror illos nolle inferi nostris versibus. Prius cupiebatis; atque erat decori, vestra nomina legi in nostro carmine. Quod quandoquidem est dubium, compellabo singulos intra cor meum; neque ero cuiquam caussa metus. Neque carmen meum prodet indicio amicos latentes. Si quis clam dilexit, diligat. Intelligite tamen, vos semper præsentes esse animo meo tametsi absim dissitus vastis regionibus. Et quantum singulis licet, minuite aliqua nostra mala; nec recusate certam manum afflicto. Sic fortuna perstet vobis propitia; neque unquam petatis auxilium afflati simili infortunio.

NOTÆ.

(u) *Ingravat*) Rationem ejus rei mox ipse reddet Poeta.

(x) *Impositum*) In Poetæ bonis tuendis, atque ejusdem reditu procurando.

(y) *Timor*) Ne si ab Augusto cognoscerentur, in ejus offensionem incurrerent.

(z) *Anceps*) Seu Amicorum Nasonis desiderium spectes, seu ad Augusti animum referas.

(a) *Protrahet*) *Per vim in periculum ducet.* Neque istud sine aliqua in Cæsarem invidia prolatum est.

(b) *Scite*) Non abs re importune inculcatum hoc Distichon arbitratus est clariss. Heinsius.

(c) *Projecto*) *Neglecto atque contempto.*

(d) *Contacti*) *Ut exules, & calamitatibus omnis generis afflicti, amicorum opem implorare cogamini.*

ELE-

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Usus amicitiæ tecum.) *Amici fidem perspectam & cognitam, in adversis præcipue rebus, laudat Ovidius, quam dicit nunquam abituram ex ejus animo. Demum fatetur se ali exigua spe, ut aliquando Augustus mitior fiat, & magis placidum tribuat exilium.*

USus amicitiæ tecum mihi *(a)* parvus, ut illam
Non ægre posses *(b)* dissimulare, fuit:
Ni me complexus vinclis *(c)* propioribus esses;
(d) Nave mea vento *(e)* forsan eunte suo.
Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinæ,
Versaque amicitiæ terga dedere meæ;
Ausus es *(f)* igne Jovis percussum tangere corpus,
Et deploratæ limen adire domus.
Idque *(g)* recens præstas, nec longo cognitus usu,
Quod *(h)* veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos *(i)* vultus, visusque notavi;
Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrymas cernen in singula verba cadentes,
Ore meo lacrymas, auribus illa bibi:
Brachiaque *(k)* accepi mœsto pedentia collo,
Et singultis oscula mista sonis.

INTERPRETATIO.

Consuetudo mihi levis fuit tecum, ut facile posses dissimulare, nisi me complexus esses nodis arctioribus; nave mea forte currente aura secunda. Postquam sum impulsus, & omnes dilapsi sunt timore ruinæ, & verterunt terga meæ amicitiæ, non veritus es accedere ad corpus afflatum igne Jovis, atque intrare limen domus afflictæ. Idque facis novus, neque cognitus diutina familiaritate, quod vix duo aut tres antiquorum præstiterunt *mihi infelici. Ego adverti faciem turbatam, & observavi visus, & os humidum lacrymis, & pallidius meo; & vidensl acrymas fluentes ad omnes voces, hausi lacrymas meo ore, voces* vero *auribus: & amplexus sum lacertos pendentes tristi collo, & oscula mista vocibus abruptis per singultus.*

NOTÆ.

(a) *Parvus*) Familiariter cum hoc amico non vixerat Naso. Nuper amicitia fuerat, quæ consuetudine nondum ita arcte confirmata.

(b) *Dissimulare*) *Ne in Cæsaris odium incurreres.*

(c) *Propioribus*) Atque adeo arctioribus, amicitiæ scilicet.

(d) *Nave*) Navis pro ipso Nasone ponitur.

(e) *Forsan*) Fortunæ favori magis quam merito suo adscribendum esse insinuat Naso; quod amicus suus constanter in benevolentia sua perstiterit.

(f) *Igne Jovis*) *Augustæ ira.*

(g) *Recens*) *Nuper mibi cognitus.*

(h) *Veterum*) *Amicorum* scil.

(i) *Vultus*) *Tuos*, supple, *ex quibus dolorem, atque adeo amorem intellexi tuum.*

(k) *Accepi*) *Amplexus sum.*

Sum quoque, Care, tuis defensus viribus absens:
Scis. *(l)* Carum veri nominis esse loco.
Multaque præterea manifesti signa favoris
Pectoribus teneo non abitura meis.
Di tibi posse tuos tribuant defendere semper,
Quos in *(m)* materia prosperiore juves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
(Quod te credibile est quærere) quæris, agam!
Spe trahor exigua (quam tu mihi demere noli)
(n) Tristia leniri numina posse Dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
Tu mihi, quod cupio, fas (precor) esse *(o)* proba.
Quæque tibi linguæ est facundia, confer in illud,
Ut *(p)* doceas votum posse valere meum.
(q) Quo quis enim major, magis est placabilis iræ;
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.
At lupus, & turpes instant morientibus ursi;
Et quæcunque minor nobilitate fera est.
Majus apud Trojam forti quid habemus Achille?
(r) Dardanii lacrymas non tulit ille senis.

INTERPRETATIO.

Sum defensus etiam absens tuis viribus, Care: Scis Carum esse pro vero nomine. Habeo insuper multa indicia benevolentiæ aperta, non excessura meo corde. Dii tibi dent posse semper tueri tuos, quibus prosis in caussa latiore. Si tamen interea petis, quod verisimile est te petere, quid ego infelix faciam in his regionibus? Ducor spe levi, quam ne mihi adimas, Deum infensum posse mitigari. Seu frustra spero, sive id potest fieri, Tu ostende, quæso, fieri posse quod volo. Atque conferto eloquentiam qua polles in id, ut probes meum desiderium posse impleri. Quo enim quis major, magis est ira superabilis; & animus nobilis facile flectitur. Satis est generoso leoni dejecisse corpora: certamen finitur, cum hostis prostratus est. At lupus, & obscœni ursi, & quæcunque fera minus est generosa, premunt morientes. Quid habemus majus strenuo Achille apud Trojam? Ille non tulit fletus senis Dardanii.

NOTÆ.

(l) *Carum*) Hoc dicit quia eo proprio nomine nonnulli Romæ appellabantur; cum sit hoc in loco amicitiæ, magisque ad amici verum celandum nomen. Quanquam & forte, ut nasute ubique Naso, Carum hunc proprio nomine sic dictum etiam, hac declaratione ab omni suspicione liberat.

(m) *Materia*) *Caussa meliore*. Hoc dicit quia exilio pulsus Poeta, in quod incidere malum nollet amicos.

(n) *Tristia*) Quia tristem facit Poetam ira Augusti.

(o) *Proba*) *Affirma, atque non temere sperare dicito*. Eo vero non tantum spes alebatur Nasonis; verum etiam aliquid ad reditum ejus suadendum conferretur.

(p) *Doceas*) Sæpius vero tundendo, atque idem inculcando, fit denique probabile quod prima fronte ineptum visum est. Dicere denique potuisset Augustus, *Redeat, siquidem fieri posse, aut illud æquum esse arbitramini*. Hic namque scopus fuit Poetæ.

(q) *Quo quis*) Verissime dicit. Nostri autem homines plerique quamobrem istud non capiant ipse conjicito.

(r) *Dardani*) *Priami*, ab Achille Hectoris filii cadaver repetentis. Dardanius autem ideo dicitur, quod a Dardano suam duceret originem.

Quæ

Quæ (*f*) ducis Emathii fuerit clementia, (*t*) Poros
Præclarique docent funeris (*u*) exſequiæ.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras;
Junonis (*x*) gener eſt, qui prius hoſtis erat.
Denique non poſſum nullam ſperare ſalutem,
Cum pœnæ non ſit cauſa (*y*) cruenta meæ.
Non mihi quærenti (*z*) peſſundare cuncta, petitum
Cæſareum caput eſt, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta eſt;
Lapſaque ſunt nimio verba profana mero.
Inſcia quod crimen (*a*) viderunt lumina, plector:
Peccatumque oculos eſt habuiſſe meum.
Non equidem (*b*) totam poſſim defendere culpam:
Sed partem noſtri criminis error habet.
Spes igitur ſupereſt, facturum ut molliat ipſe,
Mutati pœnam conditione (*c*) loci.
(*d*) Hunc utinam nitidi Solis prænuncius ortum
Afferat admiſſo Lucifer (*e*) albus equo.

INTERPRETATIO.

Porus, & exſequiæ ſplendidi funeris indicant quæ fuerit lenitas ducis Emathii. Neve memorem iras hominum delinitas, qui prius erat hoſtis Junonis nunc eſt gener. Denique non poſſum nullam ſalutem ſperare, cum cauſa ſupplicii mei non ſit capitalis. Vita Cæſaris, quæ eſt ſalus mundi, non eſt petita a me cupiente omnia evertere. Non proloquutus ſum quicquam, nec lingua protulit minantia, aut effutivi voces impias nimio vino. Punior quia oculi neſcientes aſpexerunt crimen: & mea culpa eſt habuiſſe oculos. Non equidem valeam me abſolvere omni crimine: verum error facit partem noſtræ culpæ. Itaque ſpes reſtat, illum facturum, ut ipſe leniat pœnam meam ſorte loci mutati. Utinam candidus Lucifer prænuntius puri Solis advehat hunc diem equo concitato.

NOTÆ.

(*f*) *Duci Emat.*) *Alexandri magni*, Macedoniæ regis, quæ antea *Emathia* dicta.

(*t*) *Poros*) Quem victum Indiæ regem Alexander non dimiſit modo, ſed ampliore regno donavit.

(*u*) *Exſequiæ*) Quas ſuperbo apparatu, Dario victo regi, Alexander idem juſſit atque procuravit.

(*x*) *Gener*) Herculem dicit, qui exhauſta Junonis ira, Heben denique ejus filiam uxorem duxit.

(*y*) *Cruenta*) *Quæ cruore expiari debeat.*

(*z*) *Peſſundare*) Quod faciunt qui adverſus Reipublicæ Adminiſtratores inſurgunt.

(*a*) *Viderunt*) Quantum ego conjectura aſſequi poſſum, reſcivit Auguſtus, Juliæ laſciviam Naſoni fuiſſe perſpectam, qui forte aliquem cum Corinna ſua invenit. Naſo ipſe inſuper, quod ſibi perſpecta eſſet, Auguſtum reſcivisse intellexit. Reperti ſunt, deinde, nullibi non frequentes, qui de Corinna, deque Poetæ Amoribus plurima immurmuraverunt, quo tempore turbæ maximæ in aula ob Juliæ laſciviam. Cæſar hujus dedecoris impatientiſſimus facile omnia credidit: quid Amor poſſet optime noverat. Poeta vero, ut cautus fuit, neque minus generoſus, nihil quicquam præter ea quæ aperta atque comprobata de culpa alterius confiteri voluit. Adeoque uſque ad finem in eo perſtitit; neque minus illum Tomis Auguſtus reliquit.

(*b*) *Totam*) Faſſus eſt namque ſe quædam in Arte paulo liberiore licentia ſcripſiſſe.

(*c*) *Loci*) Nam Tomos adverſabatur Poeta, aut averſari ſimulabat, ut ita de reditu facilius ſermonem injiceret.

(*d*) *Hunc*) *Diem, quo pœna mutetur. Ortum* pro die oriente aut Solis exortu poſuit.

(*e*) *Albus*) Adeoque boni ominis.

ELE-

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Fœdus amicitiæ.) *Hac etiam elegia amici fidem laudat Ovidius, quam etiam ſi velit, minime diſſimulare poſſe oſtendit: cujus conſilio ſi uſus fuiſſet, fatetur ſe incolumem ſemper eſſe potuiſſe. Demum illum precatur, ut ei Auguſtum mitiorem reddat, quo is ſibi exilii locum mutet: quandoquidem nulli ſceleri ſe obnoxium eſſe ſciat.*

FOedus amicitiæ nec vis, cariſſime, noſtræ,
Nec, ſi forte velis, diſſimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
Nec tibi me tota junctior Urbe fuit.
Iſque erat uſque adeo populo (a) teſtatus, ut eſſet
Pæne magis quam tu, quamque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
Cognitus eſt illi, quem colis (b) ipſe, viro.
(c) Nil ita celabas, ut non ego conſcius eſſem:
Pectoribuſque dabas multa tegenda meis.
Cuique ego narrabam ſecreti quidquid habebam,
Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque ſi ſciſſes, ſalvo fruerere ſodali;
Conſilioque forem ſoſpes, amice, tuo.
(d) (Sed mea me in pœnam nimirum fata trahebant:
Omne bonæ claudunt utilitatis iter.)
(e) Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
Seu ratio fatum vincere nulla valet:

INTERPRETATIO.

Neque cupis, dilectiſſime, neque ſi forte cupias, potes diſſimulare fœdus noſtræ amicitiæ. Quamdiu enim conceſſum eſt, neque alius fuit mihi magis dilectus quam tu, neque tibi fuit carior me in tota Urbe. Atque is amor erat ita apertus, ut eſſet prope magis cognitus quam tu, quamque ego. Atque candor animi qui tibi erat erga dilectos amicos, perſpectus eſt illi viro, quem ipſe diligis. Nihil ita tegebas, ut ego non eſſem particeps; & credebas meo pectore multa tacenda. Et ſolus eras, cui ego dicebam quidquid habebam arcani, excepto quod me perdidit. Atque etiam, ſi illud cognoviſſes, fruereris ſocio incolumi, & eſſem ſalvus tuo conſilio, Amice. Sed enim mea ſors me rapiebat in ſupplicium: obſtruunt omnem viam ſalutis. Seu tamen potui effugere hanc pœnam proſpiciendo, ſeu nulla ratio poteſt ſuperare fatum:

NOTÆ.

(a) *Teſtatus*) *Probatum* expoſuerunt Amorem: male. Cognitum tantum dicit.

(b) *Ipſe*) Facit vox iſta, ut virum, de quo hic agitur, non Auguſtum, quemadmodum ſuſpicati ſunt, ſed communem aliquem magni nominis amicum intelligendum eſſe arbitrer; quem non Poeta tantum, ſed & hic, ad quem ille ſcribit, maxime coluerit.

(c) *Nil ita*) Familiariſſima itaque atque intima amicitia juncti erant.

(d) *Sed*) Diſtichon iſtud interpolatoris eſſe, atque equidem male feriati, optime obſervavit clar. Heinſ.

(e) *Sive*) *Seu vitari, uti cupio, ſeu non vitari fatum poteſt, ut Stoici docent, ut tamen mei ſit memor.*

Tu

Tu tamen, o nobis usu junctissime longo,
  Pars desiderii maxima pæne mei,
Sis memor: &, si quas fecit tibi gratia (*f*) vires,
  Illas pro nobis experiare rogo.
Numinis ut læsi fiat mansuetior ira;
  Mutatoque minor sit mea pœna loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro;
  Principiumque mei criminis error habet.
Nec leve, nec (*g*) tutum est, quo sint mea, dicere, casu
  Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
  (*h*) Illud: & admonitu fit novus ipse dolor.
(Et quæcunque adeo possunt afferre pudorem,
  Illa tegi cæca condita (*i*) nocte decet.)
Nil igitur referam, nisi me peccasse; sed illo
  Præmia peccato (*k*) nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari;
  Nomina si facto reddere vera velis.
Quæ si non ita sunt; alium, quo longius absim,
  Quære, (*l*) suburbana hic sit mihi terra, locum.

INTERPRETATIO.

tu tamen, o nobis devinctissime longa consuetudine, & propemodum pars maxima mei voti, ne obliviscaris: & si gratia tibi fecit aliquam potestatem, oro facias periculum illius pro nobis: ut ira Dei offensi fiat lenior, & meum supplicium sit levius mutato loco. Idque ita, si nullum flagitium est in nostro corde; & error est caussa mei peccati. Neque parvum est, neque securum aperire, quo casu mei oculi sint facti testes tristis mali. Et animus horret illud tempus, quasi suas plagas: & dolor ipse recrudescit recordatione. Atque adeo opus est velari tecta obscura nocte quæcumque possunt inducere dedecus. Nil igitur narrabo, nisi me deliquisse: verum nullam mercedem quæsitam a me crimine: & culpam meam debere dici stultitiam, si velis imponere vera vocabula admisso. Quæ si non ita sunt; quære alium locum, quo sim remotior, hic sit mihi solum suburbanum.

NOTÆ.

(f) *Vires*) *Quibus amicos juvare possit, vel gratia apud Cæsarem, vel auctoritate apud alios.*

(g) *Tutum*) Propter Cæsaris offensionem.

(h) *Illud*) Quo aliquid vidit, & Augustum læsit.

(i) *Nocte*) Atque adeo Taciturnitate.

(k) *Nulla*) Ut adeoque imprudens peccaverit.

(l) *Suburbana*) *Non videatur longe a Roma sed quasi in suburbio terra in qua nunc sum, præ illa in quam mitti volo, nisi vera dixero.*

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Vade salutatum) *Ad filiam Perillam scribens Ovidius, primo fatur se Musis vacare quamvis illa sibi nocuerint: eamque hortatur, ut idem faciat: qua sibi immortalitatem comparet; nam ea forma elegantia, inquit, qua in ipsa erat, senectute & tempore vitiabitur. At ingenii dotes semper permanebunt.*

VAde salutatum subito perarata Perillam
Littera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
Aut inter libros (a) Pieridasque suas.
Quidquid aget, cum te scierit venisse, relinquet:
Nec mora; quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic, ut vivere nolim:
Nec mala tam longa nostra levata mora.
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti;
Aptaque in (b) alternos cogere verba pedes.
Tu quoque dic, studiis (c) communibus ecquid inhæres,
Doctaque non (d) patrio carmina more canis?
Nam tibi cum (e) facie mores Natura pudicos,
Et raras dotes ingeniumque dedit.

INTERPRETATIO.

Epistola absoluta fidelis interpres orationis meæ, ito statim salutatum Perillam. Vel illam reperies sedentem cum amabili matre; vel inter libros & suas Musas. Postquam intelliget te venisse, omittet quidquid aget: & sine intermissione petet quamobrem accedas, & quid faciam. Dices me superstitem esse: verum ita ut non cupiam vivere: neque ærumnas delinitas tam prolixo tempore. Et tamen redire ad Musas quanquam obfuerunt; & redigere voces idoneas ad pedes alternos. Dic tu etiam, ecquid incumbis studiis communibus, & modularis versus doctos numeris peregrinis? Natura enim tibi præbuit mores castos cum forma, & dotes non vulgares atque ingenium.

NOTÆ.

(a) *Pieridas*) *Musas*, quas a Pieri filiabus, aut Piero Thessaliæ monte sic dictas supra admonuimus.

(b) *Alternos*) Versus Hexametrum & Pentametrum per pedes intellige, illi enim versus, non dactylus & spondæus, uti exposuerunt, alternis recurrunt vicibus.

(c) *Communibus*) Easdem enim Musas juxta eum patre Perilla excolebat.

(d) *Patrio*) Caveas cum Merula *Patrios* versus *lascivos* interpreteris, quales scripserat Perillæ pater Naso. *Patrii* Versus, aut *Patrius* mos dicitur *Latinus*: ut Perillam intelligas non more patrio, sed Græco, fidibus Latinis accommodandas Odas & Lyrica carmina non prius audita, quod & Flaccus fecit, non sine laude scripsisse.

(e) *Facie*) Mire conveniunt forma corporis, atque virtus animi: virtus namque hujus est forma; forma vero illius virtus. Utraque in eadem persona; vel quod est idem, eadem in utraque ejusdem hominis parte, mirum quid efficit.

(f) Hoc

(f) Hoc ego (g) Pegafiadas deduxi primus ad undas,
(h) Ne male fœcundæ vena periret aquæ.
Primus (i) id afpexi teneris in virginis annis:
Utque patet, venæ (k) duxque comefque fui.
Ergo, fi remanent (l) ignes tibi pectoris idem,
Sola tuum vates (m) Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc (n) Fortuna retardet;
Poftque meos cafus fit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua fæpe mihi, tibi noftra legebam:
Sæpe tui judex: fæpe magifter eram.
Aut ego præbebam factis modo verfibus aures,
Aut ubi (o) ceffaras, cauffa (p) ruboris eram.
Forfitan exemplo, quia me læfere libelli,
Tu quoque (q) fis pœnæ fata fecuta meæ.
Pone, Perilla, metum. tantummodo fœmina non fit
(r) Devia, nec fcriptis difcat amare tuis.
Ergo defidiæ remove, doctiffima, (f) cauffas;
Inque bonas artes & tua (t) facra redi.

INTERPRETATIO.

Ego primus deduxi illud ad aquas Pegafidas, ut vena falientis aquæ male obftrueretur. Primus illud vidi in primis annis puellæ: atque, ut apparet, fui dux & comes venæ. Ergo fi fupereft tibi idem amor in corde, fola Lesbia fuperabit tuum opus. Verum metuo, ne nunc fortuna mea te remoretur, atque animus tibi languefcat poft meum infortunium. Quandiu conceffum eft, fæpe legebas mihi tua, ego legebam tibi noftra: eram fæpe judex tui, fæpe præceptor. Vel ego præbebam aures carminibus modo compofitis, vel ubi neglexeras eram cauffa pudoris. Forfitan exemplo, quia libri mihi obfuerunt, tu etiam fis fequuta fortem mei fupplicii. Omitte timorem, Perilla. Tantummodo mulier non fit devia, neque difcat amare tuis operibus. Adeoque, doctiffima, demme cauffas fegnitiei, & revertere ad bonas artes & tua facra.

NOTÆ.

(f) *Hoc*) *Ingenium*, fcilicet.

(g) *Pegafidas*) *Ad Mufarum fontem, quem Pegafus alatus equus pede aperuit*: ex quo Poetam filiam fuam primum Poeticam artem docuiffe intelligitur.

(h) *Ne male*) Utcumque enim præclara, marcefcunt ingenia, nifi bonarum litterarum fucco irrigentur.

(i) *Id*) *Ingenium*.

(k) *Dux com.*) Atque hinc, qua via ad Sapientiæ fontes adolefcentulos perducere oporteat non obfcure intelligitur: fi modo eam ingredi aut vellent aut noffent omnes Scholæ.

(l) *Ignes*) Ingenii vigor, & bonarum litterarum ftudium.

(m) *Lesbia*) *Sappho*, ex Lefbo infula vates.

(n) *Fortuna*) Adverfa, fcil. *Exilium*.

(o) *Ceffaras*) *Cum nihil fcriberes*.

(p) *Ruboris*) Animi vero verecundi atque ingenui eft judicium Rubor.

(q) *Si fequuta*) Ut metu pœnæ Poeticum ftudium, quod exitiale, abjeceris. Ille fatum fequatur, qui obtemperat, neque amplius admittit, quod contra illud eft.

(r) *Devia*) *Quæ pudoris rationem non fatis habeat*.

(f) *Cauffas*) Exilii metum, puta, &c.

(t) *Sacra*) Carmina, Mufas, Studia: illa namque non facra funt modo, fed mentem factam facramque præftant. Verum pauciffimi funt homines, qui ex vanitatis turbine fefe retrahere, atque Veritati regendam animam tradere didicerint. Pecudum more cæteri præfentibus tantum, iifque fenfibus objectis moventur.

G 2 Ifta

Iſta decens facies longis vitiabitur annis:
Rugaque in antiqua fronte ſenilis erit:
Injicietque manum formæ damnoſa ſenectus,
Quæ (*u*) ſtrepitum paſſu non faciente venit.
Cumque aliquis dicet, (*x*) Fuit hæc formoſa; dolebis.
Et ſpeculum (*y*) mendax eſſe querere tuum.
Sunt tibi opes modicæ, cum ſis digniſſima magnis:
Finge ſed immenſis cenſibus eſſe pares.
Nempe dat id cuicunque libet Fortuna, (*z*) rapitque:
(*a*) Irus & eſt ſubito, qui modo (*b*) Crœſus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
(*c*) Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, cum patria caream, vobiſque, domoque;
Raptaque ſint, adimi quæ potuere mihi;
Ingenio tamen ipſe meo (*d*) comitorque fruorque:
Cæſar in hoc potuit juris habere nihil.

INTERPRETATIO.

Iſta bona forma extinguetur longa ætate, & ruga ſenilis erit in veteri fronte. Atque nocens ſenectus, quæ accedit greſſu placido immittet manum pulcbritudini. Et cum aliquis dicet, Hæc pulchra fuit, moleſtum tibi erit, & quereris ſpeculum tuum eſſe falſum. Cum ſis digniſſima magnis divitiis, ſunt tibi tenues: Sed pone eſſe æquales maximis opibus. Nimirum fortuna illud præbet atque adimit cuicumque libet; & qui modo erat Crœſus eſt repente Irus. Quamobrem memorem ſingula? nihil habemus morti non obnoxium, exceptis opibus mentis & ingenii. Ecce, cum ego ſim privatus patria, vobiſque, domoque, & quæ potuerunt mihi tolli, ſunt ſublata: ego tamen ſum ſtipatus meo ingenio, & fruor: Cæſar nihil potuit habere poteſtatis in illud.

NOTÆ.

(u) *Strepitum non ſ.*) Tacitis quippe annis ſeneſcimus, illique utut maxime fugaces, ſic placide labuntur, ut vix currere advertamus, cum jam effluxerunt.

(x) *Fuit*) Non ad formam modo ſed ad omnia præterita atque delapſa exhorreſcimus, cum præſertim ingruere mala, nullius bonæ rei ſpem eſſe, advertimus. Quæ res omnibus altiſſima mente accurate atque mature perpendenda eſſet, niſi inſigniter ſtulti eſſemus.

(y) *Mendax*) *Quaſi fieri non potuiſſet, ut forma tam egregia in tantum immutata eſſet.*

(z) *Rapitque*). Fluxa atque fragilia eſſe terrena omnia bona Ethnici prope omnes docuerunt: tantique momenti viſa eſt ea Sententia, ut & ipſe generis humani Reparator noſter Dominus eandem ſæpius inculcare non deſtiterit. Fruſtra tamen, niſi & nos ſerio eandem ſubinde oculis in vanitatis contemtum ſubjecerimus.

(a) *Irus*) Mendicus, Ithacenſis, Procorum Penelopes aſſecla, quem Ulyſſes pugno mactavit.

(b) *Crœſus*) Ditiſſimus rex fuit Lydiæ, qui in Proverbium abiit.

(c) *Pectoris*) Hæc namque bona, Sapientia, Virtus, & quæ ſunt hujus generis, non clara modo atque æterna habentur, ſed noſtra vere ſunt, quibus Dei dono gloriari, atque frui liceat.

(d) *Comitor*) Paſſive. Comes vero quiſque ſui optimus & jucundiſſimus, qui ſine cujuſquam ope ſuoque ingenio ſibi voluptatem honeſtam omniaque bona præſtare cum bono Deo didicit. Illud unum namque ſumus quod apud nos Cogitamus: cumque nos amemus maxime, beatior quis eſſe poſſit, quam qui ipſe idonea & Amat & Cogitat & Scit & Poteſt Amare & Cogitare? Cæterum hæc omnia verba, & id tantum. Vix unus & alter ſeſe in lutum paſſim abjicere non feſtinant.

Qui-

Quilibet hanc sævo vitam mihi finiat ense:
Me tamen exstincto (*e*) fama superstes erit.
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
Prospiciet domitum (*f*) Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat (*g*) felicior usus,
(*h*) Effuge venturos, qua potes, usque rogos.

INTERPRETATIO.

Quis mihi adimat hanc vitam fero gladio, fama tamen erit reliqua me sublato. Et legar quandiu Roma Martia victrix prospiciet universum mundum victum ex suis collibus. Tu etiam, quam fructus lætior studii maneat, vita, quantum potes, flammas futuras.

NOTÆ.

(e) *Fama*) Tollere interdum spiritus videtur Naso, animæ videlicet immortali spe aliqua ductus, at enim mens caligat: & in fama acquiescit. Illa vero post fata est merum somnium: nec se quisquam phaleratis illius dictis patietur duci cui sanæ mentis vel mica una fuerit.

(f) *Martia*) Quia bellicosa, atque sub tutela Martis, qui Romuli conditoris pater.

(g) *Felicior*) *Quam mihi exuli obtigit.*

(h) *Effuge*) Atque adeo in memoria hominum vivas, propter opera scilicet.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Nunc ergo Triptolemi.) *Desiderio cum patriæ, tum suorum ita teneri Poeta scribit, ut cupiat celeri aliquo cursu eo se conferre: quam rem sibi Augustum solum præstare posse ostendit. Narratque exilii sui incomoda. Optatque ut tandem Cæsar iræ modum statuat, & mitius præbeat exilium.*

NUnc ego (*a*) Triptolemi cuperem conscendere currus,
Misit in (*b*) ignotam qui rude semen humum:
Nunc ego Medeæ vellem frænare (*c*) dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua:
Nunc ego jactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, (*d*) Perseu, Dædale, sive tuas:
Ut tenera nostris cedente volatibus aura
Aspicerem patriæ dulce repente solum:

INTERPRETATIO.

Ego nunc optarem conscendere currus Triptolemi, qui sparsit in terram insolitam semen inexpertum. Ego nunc optarem frænare dracones Medea, quos habuit fugiens arce tua, Corinthe: Ego nunc cuperem capere alas movendas, sive tuas, Perseu, sive tuas, Dædale; ut, aere molli cedente nostris volatibus, viderem subito mite solum patriæ.

NOTÆ.

(a) *Triptolemi*) Quem a Cerere currum accepisse, ut agriculturæ usum per omnes terras doceret, in Metam. vidimus.

(b) *Ignotam*) Quia ante Triptolemum nullam serendi rationem cognoverant inexperti homines, si fabulis credimus.

(c) *Dracones*) Illorum auxilio effugisse veneficam dictum in Metam.

(d) *Perseu*) Hujus & Dædali alas vide in Metam. facile est per indicem: ut & utraque decantatissimas fabulas identidem repetamus.

Desertæque domus vultum, memoresque sodales,
Caraque præcipue conjugis ora mihi.
(e) Stulte, quid o frustra votis puerilibus optas,
Quæ non ulla tulit, fertque, feretque, dies?
Si semel optandum est, Augustum numen adora;
Et quem læsisti, rite precare, Deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere: det reditum; protinus (f) ales eris.
Si precer hæc (neque enim possim majora precari),
Nec mea sint timeo vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, cum se satiaverit ira,
Tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
Ex his me jubeat quolibet ire locis.
(g) Nec cælum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ;
Et mihi perpetuus corpora langor habet.
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis;
Sive mei caussa est in regione mali:
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia, vixque
Ossa tegit macies; nec juvat ora cibus.
Quique per autumnum, percussis frigore primo
Est color in foliis, quæ nova læsit hyems:
Is mea membra tenet. nec (h) viribus allevor ullis;
Et nunquam queruli caussa doloris abest.

INTERPRETATIO.

& statum domus destitutæ, & socios mei non oblitos; & præsertim dilectos vultus uxoris. Inepte, quamobrem, o nequicquam voves studiis puerilibus, quæ nulla ætas tulit, fert, feretque? Si semel vovendum est, venerare potestatem Augusti, & rite orato Deum, quem offendisti. Ille potest tibi præbere & pennas, & currus alatos. Concedat reditum, continuo volucris fies. Siquidem istud orem, neque enim possum orare majora; metuo ne meæ preces non sint satis verecundæ, forte erit etiam istud orandus olim mente anxia, cum ira se expleverit. Interea, quod minus est, mihi instar doni magni, me jubeat quovis concedere ex his locis. Neque cælum, neque aqua, neque tellus, neque aer mihi *conducunt: & morbus continuus tenet meos artus. Sive contagia animi languentis corrumpunt membra; sive caussa mei morbi est in regione; postquam tetigi Pontum, insomnia torquent* me, *vixque macies velat ossa, neque esca placet palato. Atque ille color habet meos artus, qui est in foliis tactis primo frigore per Autumnum, quæ nova hyems læsit: neque ulla medicamenta prosunt: & nunquam caussa queruli doloris deest.*

NOTÆ.

(e) *Stulte*) Ne tam quidem, si quis modo sequentes ex stulto voto natos versus pulcherrimos expendat.

(f) *Ales*) Non hæc ingeniose modo, & in Augusti laudem prolata; sed in redeundo Romam, si liceat, velocitatem suam, atque adeo exilii tædium indicat Poeta.

(g) *Nec cælum*) Idem questus est supra.

(h) *Viribus*) *Nulla arte medica: neque herbis*, &c.

Nec

Nec melius valeo, quam corpore, mente; ſed ægra eſt
Utraque pars æque, binaque damna fero.
Hæret, & ante oculos veluti ſpectabile corpus
Adſtat Fortunæ *(i)* forma legenda meæ.
Cumque locum, *(k)* moreſque hominum, cultuſque, ſonumque,
Cernimus; & quid ſim, quid fuerimque ſubit;
Tantus amor necis eſt, querar ut de Cæſaris ira,
Quod non offenſas vindicet enſe ſuas.
At quoniam ſemel eſt odio *(l)* civiliter uſus,
Mutato levior ſit fuga noſtra loco.

INTERPRETATIO.

Neque ſum firmior animo quam corpore; ſed pars utraque eſt pariter afflicta, & patior duplex malum. Figura mea fortis ſtat coram legenda, & permanet ante oculos tanquam corpus viſibile. Et cum videmus locum, & mores hominum, & ornatum, & vocem; & recurrit quid ſim, & quid fuerim, tantum eſt deſiderium mortis, ut querar de ira Cæſaris, quod non ulciſcatur ſuas injurias gladio. At quoniam eſt ſemel uſus civiliter odio, exilium noſtrum ſit mitius mutato loco.

NOTÆ.

(i) *Forma*) Imo deformitas. Peſſime vero illi eſt, qui mala atque ærumnas ſuas ita præſentes habet.

(k) *Mores*) Feros, ſcil. Quæ res quam moleſta quamque ingrata ſit humanioribus atque manſuetioribus ſtudiis exculto vix quiſquam verbis aſſequatur.

(l) *Civiliter*) Legibus ut in civem decuit, non armis tyrannorum more.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Hic quoque ſunt urbes Grajæ.) *Urbes Græcas Geticum oram incoluiſſe docet, ab iiſque etiam Tomitanæ urbi nomen fuiſſe impoſitum oſtendit.*

HIC quoque ſunt *(a)* igitur *(b)* Grajæ (quis crederet?) urbes,
Inter inhumanæ nomina barbariæ.
(c) Huc quoque *(d)* Mileto miſſi venere coloni,
Inque Getis Grajas conſtituere domos.

INTERPRETATIO.

Sunt ergo hic etiam urbes Græcæ, (quis crederet) inter nomina feræ Barbariæ. Coloni miſſi Mileto huc etiam acceſſerunt, & ſtruxerunt domos Græcas in Getis.

NOTÆ.

(a) *Igitur*) Miratur Poeta, quod inter Barbarorum barbaros coloniam conſtituere potuerint aut certe voluerint moribus maxime diſſimiles Mileſii,

(b) *Grajæ*) Origine quidem, non lingua, neque moribus.

(c) *Huc*) Tomos, ſcil.

(d) *Mileto*) Quæ urbs fuit quondam Ioniæ, belli paciſque artibus conſpicua: hodie vicus ſub Turcarum dominio.

Sed (*e*) vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
Constat ab (*f*) Absyrti cæde fuisse, loco.
Nam rate, quæ cura (*g*) pugnacis facta Minervæ,
Per non tentatas (*h*) prima cucurrit aquas;
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos applicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto;
(*i*) Hospes, ait, nosco Colchide vela, venit.
Dum trepidant (*k*) Minyæ, dum solvitur aggere (*l*) funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit (*m*) meritorum pectora (*n*) Colchis,
Ausa atque ausura multa nefanda manu.
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in attonito virginis ore sedet.
Ergo ubi prospexit venientia vela: Tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum quid agat quærit, dum versat in omnia vultus;
Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cujus ut oblata est præsentia; Vincimus, inquit.
Hic mihi morte sua caussa salutis erit.

INTERPRETATIO.

Verum nomen antiquum huic loco; atque antiquius urbe condita; liquet fuisset a nece Absyrti. Nam scelesta Medea fugiens patrem relictum navi, qua constructa, arte Palladis bellatricis prima ivit per aquas non ante sulcatas, dicitur admovisse remos ad hæc littora. Quem quidem patrem *postquam speculator longe aspexit ab excelso colle, Advena, ait, adest, nosco carbasa Colchica. Dum Minyæ festinant, dum rudens solvitur mole, dum anchora educta cedit manibus properantibus, Colchis plaxit pectora non ignara scelerum manu ausa atque ausura multa horrenda. Et, quamvis magna audacia redundat animo, pallor occupat vultus exterritos puellæ. Adeoque, postquam vidit procul lintea accedentia, Corripimur, inquit, & genitor est detinendus aliquo dolo. Dum cogitat quid incipiat, dum flectit oculos in omnia, forte vertit eos tortos in fratrem. Cujus postquam occurrit præsentia, Potimur victoria, inquit; hic erit mihi caussa salutis suo obitu.*

NOTÆ.

(e) *Vetus*) Quod prius impositum, quam illic coloniam Milesii constituerent.

(f) *Absyrti*) Illum vero Æetæ Colchorum regis filium soror Medea membratim discerpsit, ut insequentem patrem moraretur. Atque inde loco datum nomen; τέμνω nimirum est *seco*, a cujus præt. m. τέτομα fit *Tomos*.

(g) *Pugnacis*) Quia belli Dea Minerva, cujus instinctu Argo navis exstructa.

(h) *Prima*) Quia major, & singulari artificio ad longinquiores peregrinationes, illis præsertim qui sese antiquissimos hominum credebant quia alios non noverant.

(i) *Hospes*) Hinc speculatorem Scytham fuisse, qui ex sibi perspectis collibus prospiceret maxime intelligitur: Jasonem enim hospitem aliquis ex Argonautis non appellasset.

(k) *Mynia*) Thessaliæ populi, qui Jasonem in expeditionem Colchicam sequuti sunt.

(l) *Funis*) Quo navis ad portum alligata fuerat.

(m) *Meritorum*) Sceleris quod in patrem admiserat: neque alius est sensus.

(n) *Colchi*) *Medea*, Æetæ filia, a patria eo nomine dicta.

Pro-

Protinus (*o*) ignari nec quidquam tale timentis
Innocuum rigido perforat ense latus.
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat in multis invenienda locis.
Neu pater (*p*) ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentesque manus, sanguineumque caput.
Ut genitor luctuque novo tardetur, & artus
Dum legit extinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo,
Membra soror fratris consecuisse sui.

INTERPRETATIO.

Continuo transfodit sævo gladio latus immeritum ignari, neque quidquam tale metuentis. Atque ita discerpit, & spargit per campos artus discerptos, reperiendos in multis locis. Et ne pater nesciat, proponit manus pallentes & caput cruentum in excelsa caute, ut pater detineatur recenti luctu, & dum colligit membra mortua, retardet lugubre iter. Hinc locus iste appellatus Tomis, quia soror dicitur dissecuisse in illo artus fratris sui.

NOTÆ.

(o) *Ignari*) Absyrti seu Ægialei Medeæ fratris, quid illa pararet nescientis.

(p) *Ignoret*) Discerptum suum filium, *scil.*

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Si quis adhuc istic.) *Exilii sui incommoda describit Poeta, sed inter cætera tantam vim frigoris esse asserit, ut flumina, & maria, atque in his etiam pisces congelentur: & eo tempore Scythæ hostes, qui equitatu & sagittis plurimum pollent, Istrum transeant, atque ea loca depopulentur, ac homines captivos ducant.*

SI quis adhuc (*a*) isthic meminit Nasonis (*b*) ademti,
Et superest sine me nomen in Urbe meum;
Suppositum (*c*) stellis (*d*) nunquam tangentibus æquor
Me sciat in media vivere (*e*) barbarie.
Sauromatæ cingunt fera gens, (*f*) Bessique, Getæque:
Quam non (*g*) ingenio nomina digna meo?

INTERPRETATIO.

Si quis hic recordatur adhuc Nasonis sublati, & nomen meum perstat in Urbe sine me, intelligat me submissum stellis nunquam admotis mari, vitam agere in media barbarie. Sauromatæ natio crudelis, Bessique, & Getæ, nomina, quam non idonea meo ingenio, circumstant.

NOTÆ.

(a) *Isthic*) In urbe Roma, *scil.*

(b) *Ademti*) *Exilio pulsi.*

(c) *Stellis*) Quales Ursa, Arctorus, Draco.

(d) *Nunquam tang.*) Quia, quum in polo fuit Arctico super nos elevato, semper a nobis conspiciuntur.

(e) *Barbarie*) Quia inter Dacos, Getas, Scythas, aliosque feros homines.

(f) *Bessi*) Hi Thraces aut Thraciæ finitimi populi fuerunt.

(g) *Ingenio*) Quia mite, mansuetum, atque bonis artibus omnis generis excultissimum; illorum natura fuit ferox, immanis & prorsus barbara.

Dum

Dum tamen aura *(h)* tepet; medio defendimur *(i)* Istro.
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At cum tristis hyems squallentia protulit ora,
Terraque *(k)* marmoreo candida facta gelu est:
(*(l)* Dum *(m)* patet & Boreas & nix injecta sub Arcto;
Tum liquet has gentes axe *(n)* tremente premi.)
Nix jacet: & jactam nec Sol pluviæve resolvunt:
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum *(o)* prior, altera venit:
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
(p) Æquet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, & sutis arcent male frigora braccis;
Oraque de toto corpore sola *(q)* patent.
Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Udaque consistunt formam servantia testæ,
Vina: nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu *(r)* fragiles effodiantur aquæ?
Ipse, *(s)* papyrifero qui non angustior amne
Miscetur vasto multa per ora freto,

INTERPRETATIO.

Dum tamen aer est mollior, interjectus Danubius nos tuetur. Ille fluidus prohibet bella suis aquis. At cum hyems sæva emisit caput horridum, & tellus facta est alba gelu durissimo: (& dum Aquilo exspatiatur, & nix immissa sub Ursa, tum certum est has nationes urgeri polo frigido.) Nix jacet: & neque Sol, aut pluviæ liquefaciunt immissam; Aquilo coarctat, & reddit perpetuam. Adeoque, cum nondum prior resoluta est, altera inducitur; & solet perstare biennis in multis locis. Et impetus Boreæ est tantus, ut exæquet turres solo, & auferat domos sublatas. Neque satis prohibent frigora pellibus & femoralibus sutis; & sola facies detecta est ex toto corpore. Sæpe crines agitati strepunt glacie pendente, & barba alba splendet sparsa glacie. Atque vina humida rigent habentia figuram testæ: neque potant haustus vini sed frusta tradita. Quamobrem dicam quomodo fluvii concreti coalescunt frigore, & aquæ fragiles effodiantur ex alveo? Ipse Danubius, qui, non minor fluvio papyrifero, subit ingens mare per multa ostia,

NOTÆ.

(h) *Tepet*) Signate dixit, ut vix aliquem sentiri calorem illis regionibus intelligatur.

(i) *Istro*) Danubium enim sine navibus non poterant trajicere barbari.

(k) *Marmoreo*) *Duro.*

(l) *Dum patet*) Inepte adulterinum istud distichon huc inculcatum.

(m) *Patet*) *Aperto campo exspatiatur.*

(n) *Tremente*) Ventis concusso.

(o) *Prior*) Nix *scil.* superioris anni.

(p) *Æquet*) Ventus nempe qui nives hinc inde in cumulos cogit idem turres deijcit & altissima quæque proterit.

(q) *Patent*) *Non teguntur pellibus.*

(r) *Fragiles*) Quia frigore concretæ.

(s) *Papyrifero*) De Nilo agit, ad cujus ripas papyrus arbor nascitur, ex qua papyrum olim ad scribendum parabant.

Ce-

Cæruleos ventis latices durantibus Ister
  Congelat, & tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur; & undas
  Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque (*t*) novos pontes subter labentibus undis
  Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar: sed cum sint præmia falsi
  Nulla, ratam testis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
  Lubricaque immotas (*u*) testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est. durum calcavimus æquor:
  Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, (*x*) Leandre, fuisset:
  Non foret (*y*) angustæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
  Tollere: conantes dura (*z*) coercet hyems.
Et quamvis Boreas jactatis insonet (*a*) alis,
  Fluctus in (*b*) obsesso gurgite nullus erit.
Inclusæque gelu stabunt, ut marmore, puppes:
  Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces hærere (*c*) ligatos:
  Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis sæva marinas,
  Sive redundatas flumine cogit aquas;

INTERPRETATIO.

riget, ventis astringentibus glaucas aquas, & volvitur in æquor aquis tectis. Atque nunc inceditur pedibus qua naves cucurrerant; & ungula equi quatit aquas conglaciatas. Et boves Sarmatici trahunt currus barbaros per novos pontes, aquis subterfluentibus. Vix equidem inveniam fidem; sed cum nulla sit merces ficti, testis debet habere fidem firmam. Vidimus vastum Pontum firmum esse glacie; & testa lubrica urgebat quietas aquas. Neque satis est vidisse: pressimus rigidum mare; & ultima aqua fuit sub pede non humido. Si tibi tale fretum fuisset olim, Leandre, obitus tuus non esset probrum arctæ aquæ. Tum neque curvi Delphini possunt se mittere in aerem: hyems sæva retinet nitentes. Et quanquam Aquilo obstrepat alis agitatis, nulla erit unda in mari obsesso. Et naves pressæ glacie tanquam marmore consistent; neque remus poterit dividere aquas duras. Aspeximus pisces manere compressos in glacie: atque etiam pars eorum fuit viva. Sive ergo ferus impetus nimii aquilonis indurat aquas marinas, vel exundantes fluvios;

NOTÆ.

(t) *Novos*) Quia ex glacie commissi.

(u) *Testa*) In modum testæ gelu concreta aqua.

(x) *Leandre*) Hunc in Epistolis vidimus ad Hero suam noctu per Hellespontiacum fretum natantem.

(y) *Augusta*) Hellespontus enim non ultra stadia septem porrigitur.

(z) *Coercet*) Quia gelu concretum mare.

(a) *Alis*) Quibus Poetæ sua liberalitate, donaverunt ventos.

(b) *Obsesso*) A Borea malim exponere, quam a frigore.

(c) *Ligatos*) Idem in paludosis quibusdam circa lacum nostrum Lemannum atque alibi passim nonnunquam conspicitur.

Pro-

Protinus, *(d)* æquato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis *(e)* equo pollens longeque volante sagitta
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii; nullisque tuentibus agros
Incustoditæ deripiuntur opes.
(f) Ruris opes parvæ pecus, & stridentia plaustra;
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura *(g)* Laremque suum.
Pars cadit hamatis *(h)* misere confixa sagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt;
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque cùm pax est, trepidant formidine belli:
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem.
(i) Cessat iners *(k)* rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra;
Nec cumulant altos fervida musta *(l)* lacus.
Poma negat regio: nec haberet *(m)* Acontius, in quo
Scriberet hic dominæ verba legenda suæ.
Aspicere est nudos sine fronde sine arbore campos.
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat cum maximus orbis,
Hæc est in pœnam terra reperta meam?

INTERPRETATIO.

continuo, Danubio complanato aridis Aquilonibus, ferus hostis irruit veloci equo: hostis equo validus, & vastat late proximam terram spiculis longe volantibus. Alii dilabuntur, & nullis defendentibus campos, divitia relicta expilantur; tenues scilicet divitia agri, pecora, & currus strepentes, & opes quas pauper colonus habet. Pars capta abducitur brachiis religatis a tergo frustra respiciens agros, & domum suam. Pars occiditur lugubre trajecta uncinatis, spiculis: nam venenum tinctile est in ferro alato. Corrumpunt qua non possunt secum tollere aut abducere: & ignis hostilis absumit tuguria immerita. Expavescunt horrore belli etiam tum cum pax est, neque ullus proscindit terram impacto aratro. Hic locus vel cernit, vel timet hostem quem non cernit. Terra deserta nihil profert pigra situ aspero. Mitis uva hic non tegitur umbra pampinea; neque ferventia musta cumulant plena labra. Plaga non profert poma; neque Acontius hic haberet in quo duceret voces legendas a sua domina. Videre est agros vacuos sine arbore, sine foliis. Heu loca non visenda beato viro! Cum igitur vastissimus mundus tam late porrigatur, hac tellus quæsita est in meum supplicium?

NOTÆ.

(d) *Æquato*) *Gelu complanato.*

(e) *Equo pollens*) Ea jam olim laus Scytharum, quæ hodieque permanet.

(f) *Ruris*) Opes quas deripi dixit, recenset.

(g) *Larem*) Pro domo, ut sæpe alibi.

(h) *Misere*) Quia præsertim venenatæ sagittæ.

(i) *Cessat*) Neque enim subigitur, neque fructum profert.

(k) *Rigido*) Scilicet induratur solum, quod aratro nullo exercetur.

(l) *Lacus*) Labra dicit aut cupas, quibus ex uva expressum mustum excipitur.

(m) *Acontius*) Cujus fabulam ex ejus Epistola repete, si placet.

ELE-

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Si quis es, insultes.) *Crudelissimum quendam suppresso nomine accusat Ovidius, quod quum in Scythica regione, orbatus omni re chara, in maximis degat incommodis, ille non hic contentus, ei tamen insultet: additque, magnum illi esse dedecus, oppugnare hominem prostratum & jacentem. Monet postremo, ut memor humanæ sortis, nolit amplius commemorare poetæ crimina, sed ea sinat cicatricem obducere, cum præsertim nulla ejus fortuna possit fieri miserior.*

SI quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
  Meque reum demto fine cruentus agas;
Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino;
  Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
  Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, & inhospita littora Ponti,
  Cumque suo Borea (*a*) Mænalis ursa (*b*) videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguæ:
  Omnia solliciti sunt loca plena metus.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
  Cinctave montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego belligeris a gentibus undique septus
  Terreor, hoste meum pæne premente latus.
Utque sit exiguum pœnæ, quod conjuge cara,
  Quod patria careo, pignoribúsque meis;
Ut mala nulla feram, (*c*) nisi nudam Cæsaris iram;
  Nuda parum nobis Cæsaris ira mali est?

INTERPRETATIO.

Sis qui es, pervicax, qui insultes nostræ calamitati, & sævus usque me arguas, ortus es ex cautibus, eductus lacte ferino, & dicam saxa occupare cor tuum. Quis gradus superest atrocior, quo tua ira se extendat? aut quid vides deesse meis ærumnis? Terra sæva, & littora inhospita Ponti, & ursa Mænalis cum suis Aquilonibus me aspicit. Nulla mihi consuetudo linguæ cum natione barbara: omnia loca sunt plena timoris anxii. Et sicut cervus fugax correptus ab ursis famelicis, aut agna circumdata lupis montanis timet: ita ego circumclusus a nationibus bellicosis expavesco, hoste urgente meum latus. Et quamvis leve fuerit supplicium, quod sum orbus dilecta uxore, & patria, & meis liberis: quamvis nulla mala patiar, præter solam Cæsaris iram, sola Cæsaris ira estne leve supplicium?

NOTÆ.

(a) *Mænalis*) A Mænalo Arcadiæ monte altissimo Callisto Arcadica appellata, quæ in ursam mutata, deinde in cœlum translata.

(b) *Videt*) Atque adeo urget.

(c) *Nisi nudam*) Cæsarem delinit.

Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda (*d*) retractet;
  Solvat & in mores ora diserta meos.
In caussa facili cuivis licet esse diserto:
  Et minimæ vires frangere quassa valent.
Subruere est arces & stantia mœnia virtus:
  Quamlibet ignavi præcipitata premunt.
Non sum ego quod fueram. quid inanem proteris umbram?
  Quid cinerem saxis bustaque nostra petis?
Hector erat tunc cum bello certabat; at idem
  Vinctus ad (*e*) Hæmonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento.
  Ex illo superant hæc simulacra, viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
  Parce, precor, (*f*) Manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina; nil sit in illis,
  Quod magis errorem, quam scelus, esse putes.
(*g*) Pendimus en profugi (satia tua pectora) pœnas,
  Exsilioque graves, exsiliique loco.
(*h*) Carnifici Fortuna potest mea flenda videri:
  Te tamen est uno judice mœsta parum.
Sævior es tristi (*i*) Busiride: sævior illo,
  (*k*) Qui falsum lento torruit igne bovem.

INTERPRETATIO.

Et tamen est aliquis, qui tangat plagas recentes, atque aperiat ora eloquentia adversus meos mores. Cuivis pronum est esse facundo in caussa facili: & tenuissimæ vires possunt rumpere quassata. Virtus est evertere arces, & muros erectos. Quantumvis socordes proculcant diruta. Ego non sum quod fueram: quamobrem premis umbram vacuam? Quamobrem insurgis lapidibus in favillam & nostrum tumulum? Hector tunc erat cum dimicabat prælio; at idem religatus ad equos Thessalos non erat Hector. Scias etiam me non esse quem quondam cognoveras. Hæc imago restat ex illo viro. Cur, sæve, inveheris in effigiem verbis asperis? Noli, quæso, lacessere meam Umbram. Pone omnia mea crimina esse vera: nihil sit in illis, quod credas magis esse errorem quam flagitium. Ecce exsules, (exple cor tuum) exsolvimus pœnas acerbas fugæ, & loco fugæ assignato. Sors mea potest videri lugenda tortori; est tamen leviter tristis tuo judicio. Crudelior es fero Busiride; crudelior illo, qui ussit fictum taurum lento igne.

N O T Æ.

(d) *Retractet*) Ex quo renoventur & recrudescant.

(e) *Hæmonios*) *Thessalos* Achillis, quibus circum mœnia Iliaca raptatus Hector.

(f) *Manes*) Perinde loquitur Naso ac si Umbra quædam esset defuncti: perque elegans est hæc sui descriptio.

(g) *Pendimus*) Argute; quasi graviores quam meritus fuerit, luerit pœnas, quas pro errore tanquam pro scelere expenderit.

(h) *Carnifici*) Telum istud vehemens in accusatorem.

(i) *Busiride*) Qui crudelissimus rex Ægypti ab Hercule immolatus, ut dictum in Arte.

(k) *Qui*) Phalarim designat, Agrigentinorum tyrannum, qui præter cætera sævitiæ instrumenta taurum æneum habuit, Perilli cujusdam arte fabricatum, in quem damnatos, qui, supposito igne, bovis mugitus ederent, crudeliter mittebat.

(l) Qui-

(*l*) Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
Et (*m*) dictis artes conciliasse suas.
(*n*) Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major:
Nec sola est operis forma probanda mei.
Aspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure:
Mugiet, & veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
Da, precor, ingenio præmia digna meo.
Dixerat; at Phalaris, Pœnæ mirande repertor,
Ipse tuum (*o*) præsens (*p*) imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit querulos ore tremente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
(*q*) Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque (*r*) sitim nostro possis explere cruore;
Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot æquore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus (*ſ*) Ulysses,
Neptuni minor est, quam (*t*) Jovis ira fuit.

INTERPRETATIO.

Et qui dicitur dedisse taurum tyranno Siculo, atque commendasse suas artes verbis. Rex, inquit, utilitas est in hoc dono, sed major quam videtur: neque sola species operis mei est æstimanda. Videsne hoc latus bovis adapertile? Huc tibi immittendus erit quem voles perimere. Torre continuo inclusum modicis carbonibus: Mugitus edet, & ille sonus erit veri tauri. Pro quibus inventis, ut remunereris beneficium beneficio, præbe, quæso mercedem dignam ingenio meo. Absolverat: at Phalaris, Inventor supplicii admirande, Tu, inquit præsens, unge tuum opus. Et sine cunctatione, tostus crudeliter ignibus indicatis emisit voces querulas ore trepidante. Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque, Getasque? Nostra querela ad te spectat, quisquis is es. Atque ut possis satiare sitim nostro sanguine, & fruaris voluptate quantam cupis pectore cupido, ego profugus tuli tot mala terra, totque mari, ut credam te etiam posse dolere auditis. Crede mihi, si Ulysses sit nobis comparatus, ira Neptuni est levior, quam ira Jovis.

NOTÆ.

(l) *Quique*) Hic cum muneris nomine non leve pretium a tyranno speraret, in taurum æneum conjectus ejus jussu, primus artis suæ specimen non temere præbuit.

(m) *Dictis*) Scilicet munus tam egregium verbis quantum potuit ornavit Perilius.

(n) *Munere*) Verba hæc sunt Perilli, Taurum suum commendantis.

(o) *Præsens*) Laudaverat opus suum ille insignis artifex: Ergo, inquit Phalaris, faciamus rei ipsius periculum, tuque ipse inventor, tanquam præsens aliquod numen, machinam tuam moveas.

(p) *Imbue*) Namque ungi debent ut melius flectantur machinæ.

(q) *Ad te*) Ut, scilicet, pari modo, quæcumque in me excogitas mala, primus atque solus patiaris. Sed aperte non dixit.

(r) *Sitim*) Crudelitatem.

(ſ) *Ulysses*) Qui quidem per decem annos.
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis, rerum immersabilis undis.

(t) *Jovis*) Augustum cum Jove Neptuno majore confert.

Ergo

Ergo quicunque es, rescindere vulnera noli,
Deque gravi duras ulcere tolle manus:
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
Fata cicatricem ducere nostra sine.
Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem,
Et premit; incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
(*u*) Non est quod timeas, Fortuna miserrima nostra est.
Omne trahit secum Cæsaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar;
Ipse velim pœnas experiare meas.

I N T E R P R E T A T I O.

Quisquis es igitur, ne renoves plagas; & remove manus asperas ab immiti ulcere: & ut oblivia minuant famam mei criminis, patere infortunium nostrum ducere cicatricem. Atque recordans sortis humanæ, quæ evehit & deprimit eosdem, metue ipse dubias vices. Et quandoquidem, quod nunquam credidi posse fieri, est tibi maxima cura de rebus meis, non est quod paveas. Sors nostra est infelicissima. Cæsaris ira secum vehit omne malum. Quod ut magis constet, neve credar tibi istud falso dicere; velim ipse facias periculum meorum malorum.

N O T Æ.

(u) *Non est quod*) *Non enim, quod times eveniet, ut Romam redeam.*

E L E G I A V.

A R G U M E N T U M.

Frigora jam.) *Frigoribus pulsis, adesse vernum tempus, cujus jucunditatem ex loco adjunctorum latius describit; incipiuntque etiam nautæ tunc navigare: qui, si in Scythiam pervenerint, se illis dicit occurrere, ut ab his intelligat de Cæsaris triumphis. Quod si quis aliquid referre potuit, protinus a Poeta domum ducitur, fitque ejus hospes: recatur demum, ut domus, quam habebat in Scythia, non sit perpetua Poetæ sedes, ed hospitium, ut aliquando in patriam redeat.*

FRigora jam (*a*) Zephyri minuunt: annoque peracto
(Longior antiquis visa (*b*) Mæotis hyems.)

I N T E R P R E T A T I O.

Nunc Zephyri leniunt frigora: & anno absoluto hyems Mæotica visa est prolixior præteritis.

N O T Æ.

(a) *Zephyri*) Qui ab occasu æquinoctiali flantes atque molliores liquefaciunt nives, & veris sunt quasi præcursores.

(b) *Mæotis*) Multum sese hic torserunt interpretes, Micyllus præsertim, non tam ob correptam diphtongum, cujusmodi apud alios inveniuntur, quam ob constructionem & sensum; ut corruptum esse locum confidenter vir sane doctissimus pronuntiet. Aliquid esse fateor, quod non satis leniter fluit: cæterum cur illud idem ferri non possit non ego quidem video. Poetæ valde longa visa est hyems in plaga Boreali. Cum denique mense Martio solverentur nives, verque adventare intelligeres, duo menti obversabantur, tædium hyemis, deinde veris jucunditas. De illo obiter, & quasi per parenthesim, in hac immoratur. Mæotis autem ab illo hyems dicitur, quæ Mæoticam paludem, atque adeo proximum Pontum, & Scythicas regiones infestabat.

In-

Impositamque sibi (*c*) qui non bene pertulit Hellen,
  Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violam puerique legunt hilaresque puellæ;
  Rustica quam nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
  (*d*) Indocilique loquax gutture (*e*) vernat avis.
Utque (*f*) malæ crimen matris deponat hirundo,
  Sub trabibus (*g*) cunas parvaque tecta facit.
Herbaque, quæ latuit (*h*) Cerealibus obruta sulcis,
  Exserit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
  Nam procul a Getico littore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
  Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc (*i*) istic: junctisque ex ordine (*k*) ludis
  (*l*) Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis:
  Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc ubi perfusa est (*m*) oleo labente juventus,
  Defessos artus (*n*) Virgine tingit aqua.

INTERPRETATIO.

atque ille qui male vexit Hellen sibi impositam, facit tempora diurna paria nocturnis. Nunc pueri & puellæ alacres carpunt violas, quas terra agrestis profert nullo colente. Et prata sunt vestita floribus diversorum colorum, atque aves garrulæ lasciviunt inerudito gutture. Et ut hirundo effugiat probrum immitis matris struit nidos sub tignis & humilibus tectis. Tum herba, quæ delituit tecta sulcis Cerealibus, protrudit tenerum verticem ex terra tepida. Atque ubi sunt vites, oculus emittitur ex palmite: nam vites longe sunt dissitæ a littore Getico. Et ubi sunt arbores, ramus tumet in arbore: nam arbores procul sunt remotæ a finibus Geticis. Nunc otia sunt istic: & certamina loquacia fori garruli locum faciunt ludis sibi invicem succedentibus. Nunc usus est equi; nunc luditur armis levibus; nunc pila; nunc trochus vertitur gyro celeri. Nunc postquam juventus est uncta oleo fluente, abluit lassa membra aqua pura.

NOTÆ.

(c) *Qui non*) Aries est, de quo jam sæpius, qui Phrixum atque Hellen per Hellespontum vehebat: cui quidem illa cum non bene insisteret in mare decidit, quod ab ea Hellespontus dictus est. Translatus est autem ille aries inter sydera; quem Sol cum adit non veris modo facit initium, sed etiam vernum æquinoctium.

(d) *Indocili*) *Indocto*. Aves enim non nisi a natura edoctæ; quæ agros frequentant.

(e) *Vernat*) *veris sensu lascivit*.

(f) *Mala*) Mala mater dicitur hirundo, quia Progne quæ in eam avem mutata Itym filium interfecit, patrique Tereo epulandum apposuit; ut dictum in Metam.

(g) *Cunas*) *Nidum*.

(h) *Cerealibus*) *Quibus fruges, Cereris donum concreditum*.

(i) *Istic*) Romæ *scilicet*.

(k) *Ludis*) De Megalensibus exponunt; frustra: nam neque mense Martio celebrabantur; neque id Poetæ verba sonant. *Ludi juncti ex ordine* dicuntur, qui sibi invicem succedunt: quos in Fastis videre est; nisi illis satis fit, quos jam enumerat Naso.

(l) *Cedunt*) Quia eo tempore non dicebatur jus Romæ, quo ludi publice celebrabantur.

(m) *Oleo*) Ceroma dicit, quo unguenti genere ex oleo atque terra in palæstra ungebantur.

(n) *Virgine*) Sudorem & pulverem in vicino Tiberi eluebant qui in Campo Martio sese exercuerant.

Scena viget, *(o)* studiisque favor distantibus ardet:
(p) Proque *(q)* tribus resonant *(r)* terna Theatra Foris.
O quater, & quoties non est numerare, beatum,
Non interdicta cui licet *(f)* Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
Quæque lacu duro *(t)* non fodiantur aquæ.
Nec mare concrescit glacie: nec, ut ante, per Istrum
Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquæ tamen huc adnare carinæ,
Hospitaque in Ponti littore puppis erit;
Sedulus occurram nautæ; dictaque salute;
Quid veniat, quæram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem mirum, ni de regione propinqua
Non nisi vicinas cautus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit:
Littora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Graja scierit, sive ille Latina
Voce loqui; certe gratior hujus erit.
Fas quoque ab *(u)* ore freti longæque *(x)* Propontidos undis.
Huc aliquem certo vela dedisse Noto.

INTERPRETATIO.

Scena celebratur, & favor flagrat votis diffidentibus; & terna theatra perstrepunt pro tribue foris. O felicem quater, & quoties non licet recensere, cui conceditur potiri Urbe negata! At nix liquefata sole a me sentitur, & aque qua non effodiantur ex rigido labro. Neque mare congelatur; neque bubulcus Scytha ducit ut ante currus stridentes per Istrum. Attamen aliqua naves incipient huc adnavigare, & puppis peregrina erit in littore Ponti. Diligenter obviam ibo nauta, & salute dicta, petam quamobrem accedat, quisve, sit, & ex quibus oris. Mirum equidem nisi ille de vicina regione, cautus non sulcaverit nisi aquas propinquas. Pauci nauta tranant tam vastum mare ab Italia: pauci petunt hac littora destituta portubus. Seu tamen ille sciverit loqui sermone Graco, sive Latina certe erit jucundior peritus hujus. Fieri potest etiam aliquem tradidisse huc carbasa secundo Noto ab ostio maris & fluctibus longa Propontidos.

NOTÆ.

(o) *Studiis*) Alios aliis in ludis atque spectaculis favere solitos esse, magna etiam sponsione & depositis annulis, in Amoribus vidimus.

(p) *Proque*) Quia non fora, sed theatra per ludorum tempus frequentantur.

(q) *Tribus*) Tria vero fuerunt Romæ fora negotiis civilibus tractandis comparata, Romanum antiquissimum, quod & Latinum dictum, Jul. Cæsaris alterum, tertium Augusti.

(r) *Terna*) Tria illa fuerunt Julii Cæsaris, Tauri Statilii, & Pompeii Magni.

(f) *Urbe*) Atque adeo ludis, qui, si quæ est voluptas honesta, primum locum meo judicio obtinent.

(t) *Non*) *Ut ante per hyemem*. Illam vero voculam pro *vix* reposui ex veteri lectione; quia ni fallor, magis ad sensum spectat. Hac dicit se frui voluptate Poeta noster, quod jam aquam habeat denique solutam, pro illis omnibus bonis quibus fruuntur Romæ. Sequentia quod volo probant; cum dicit *incipient aliqua tamen*.

(u) *Ore freti*) Hellespontum dicit, qua accessus patet Roma in Pontum venientibus.

(x) *Propontidos*) Mare est quod Hellespontum inter & Bosphorum Thracium porrigitur.

Quis-

Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famæ (y) parsque gradusque potest.
Is precor auditos possit narrare triumphos
  (z) Cæsaris, & Latio reddita vota Jovi:
Teque (a) rebellatrix tandem Germania magni
  Triste caput pedibus supposuisse Ducis.
Hæc mihi qui referet, quæ non vidisse dolebo,
  Ille meæ domui protinus (b) hospes erit.
Hei mihi! jamne domus Scythico Nasonis in orbe?
  (Jamque suum mihi dat pro Lare (c) pœna locum?)
Di faciant, Cæsar non hic penetrale domumque,
  Hospitium pœnæ sed velit esse meæ.

INTERPRETATIO.

Quisquis is est, potest narrare rumorem voce memori & fieri pars & gradus famæ. Oro ut ille possit memorare triumphos, quos accepit, Cæsaris, & vota persoluta Jovi Latio; teque, Germania rebellis, denique submisisse mœstum caput pedibus inclyti Ducis. Ille qui mihi hæc memorabit, quæ doleo non aspexisse, continuo erit hospes mea domus. Hei mihi! domus Nasonis est *in regione Scythica? Jamque pœna prabet mihi suas sedes in domicilium? Dii præstent, ut Cæsar velit hic esse diversorium mei supplicii, non penetrale & sedes.*

NOTÆ.

(y) *Pars*) Ut hinc aliquatenus veritas intelligi possit.

(z) *Cæsaris*) Tiberii, vel Augusti, cujus auspiciis tunc temporis ille militabat. De priore potius intelligendum censeo.

(a) *Rebellatrix*) Quinctilii enim Vari socordia tres legiones non ita pridem oppresserant Germani, duce Arminio.

(b) *Hospes*) *Cui faveam maxime propter lætum nuntium.*

(c) *Pœna*) Hanc sicuti furiam aliquam Tomis sedes habere suas fingit.

ELEGIA XIII.

ARGUMENTUM.

Ecce supervacuus.) *Quum natalis Poetæ adesset, superfluum fuisse dicit, in ea loca illum venisse, ubi non licet illi ex more solemnia sacra exhibere; monetque, ne amplius redeat, dum erit in Scythia.*

ECce supervacuus ((a) quid enim fuit utile gigni?)
  Ad sua natalis tempora noster adest.

INTERPRETATIO.

Ecce dies noster natalis frustra recurrit: quid enim profuit nasci?

NOTÆ.

(a) *Quid enim*) Melius vero est non natum quam miserum esse: quanquam & usque adeo fatui reperti sunt Theologi, ut contra docuerint.

Dure, (*b*) quid ad miseros veniebas exulis annos?
  Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset:
  (*c*) Non ultra patriam me sequerere meam.
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans.
  Illo tentasses ultimus esse mihi.
Jamque relinquenda (quod idem fecere sodales)
  Tu quoque dixisses tristis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæsaris ira
  Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet expectas soliti tibi moris (*d*) honorem,
  Pendeat ex humeris vestis ut (*e*) alba meis?
(*f*) Fumida cingatur florentibus ara coronis?
  Micaque sollemni thuris in igne sonet?
(*g*) Libaque dem pro te genitale notantia tempus?
  Concipiamque bonas ore favente preces?
(*h*) (Non ita sum positus: nec sunt ea tempora nobis,)
  Adventu possim lætus ut esse tuo.
Funeris ara mihi (*i*) ferali cincta cupresso
  Convenit, & structis flamma parata rogis.

INTERPRETATIO.

Crudelis quamobrem accedebas ad tristes annos profugi? Debueras illis fecisse finem. Si tibi cura mei, vel si verecundia ulla adesset, non sequereris me ultra patriam meam. Atque conatus esses mihi novissimus esse in illo loco quo infans sum primum tibi cognitus. Tu etiam mœstus Vale dixisses in Urbe jam deserenda, quod idem amici fecerunt. Quid tibi cum Ponto? Anne etiam offensio Cæsaris misit te in remotissimam terram orbis frigidi? Nimirum expectas honorem consuetudinis tibi præstita, ut vestitus candidus pendeat ex meis humeris? Altare incensum ornetur sertis florentibus? & mica thuris crepitet in igne sollemni? Et offeram liba pro te indicantia diem natalem? atque proferam bonas preces ore benevolo? Non sum ita adornatus; neque ea sunt nobis tempora, ut possim esse festivus accessu tuo. Altare funebre circumdatum lugubri cupresso, & ignis paratus compositis pyris ad me facit.

NOTÆ.

(b) *Quid ad*) Quasi dicat melius fuisse, ut ante obiisset, quam in exilium mitteretur.

(c) *Non ultra*) *Me desereres. Moreretur.* Sed quanta fuerit quamque fœcunda & elegans vis imaginandi in Nasone hinc cognosce. Hujus generis multa habes apud Jobum & Salomonem in sacra pagina.

(d) *Honorem*) Solemnes festivitates, & celebritatem; cujusmodi Romæ inter sodales antea habuerat Naso.

(e) *Alba*) Qua induebantur qui natales celebrabant.

(f) *Fumida*) Genio præsertim sacra faciebant natali die.

(g) *Libaque*) Placentam fuisse scribit Servius, quæ farre, melle, atque oleo constabat. Hujusmodi vero die natali discumbentibus apponebatur, de quo nullus prius gustabat quam qui natalem suum celebrabat: Cæteri vero qui comederent bene precari tenebantur.

(h) *Non ita*) Quamobrem mendosum aut adulteratum dixerit hunc versum clar. Heinsius, non ego quidem intelligo. Stupidus ideo videar forte. Dum prosim parum interest. Suum cuique judicium: quod nunquam utilius, quam cum a superbia, & improbo hominum metu verecunde liberum.

(i) *Ferali*) Quia funeribus adhibebatur.

Nec

Nec dare thura libet nihil exorantia Divos:
In tantis subeunt nec (*k*) bona verba malis:
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum;
(*l*) In loca ne redeas amplius ista, precor:
Dum me terrarum pars pæne novissima Pontus,
(*m*) Euxini falso nomine dictus, habet.

INTERPRETATIO.

Neque placet præbere thura nihil impetrantia a Diis: neque bona verba occurrunt in tantis ærumnis. Si tamen aliquid est poscendum a nobis hodie, oro ne amplius revertaris in ista loca: quamdiu Pontus appellatus falso nomine Euxini, pars fere ultima terrarum me tenet.

NOTÆ.

(k) *Bona verba*) *Dicamus bona verba, venit natalis ad aras.* Tibullus.

(l) *In loca*) Acutissime per repulsæ speciem natalem diem lætum Romam mittit; ut & ipse fruatur Patria.

(m) *Euxini falso*) Ut *Axenus* atque inhospitalis locorum asperitate, sed maxime hominum feritate verius sit appellandus.

ELEGIA XIV.

ARGUMENTUM.

Cultor &c.) *Amici colligentis ejus scripta, fidem & amorem laudat Poeta: hortaturque ut quoad potest, ejus nomen in urbe retineat. Simulque exponit Metamorphoseis opus inemendatum e manibus exisse. Postremo dicit, quicquid exilii tempore compositum a se fuit in Scythia, excusandum esse.*

CUltor & (*a*) antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper amice meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, (*b*) caves?
Colligis exceptis ecquid mea carmina solis
Artibus, artifici quæ nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quæso, studiose novorum:
Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.

INTERPRETATIO.

Fautor & sancte præses virorum eruditorum, Amice, qui semper juvas ingenium meum; nonne, sicuti olim consueveras favore sospiti, nunc etiam prospicis ne videar totus exulare? Nonne colligis mea poemata, solis remotis Artibus, quæ obfuerunt suo artifici? Immo sic age, precor, cultor recentium Poetarum; &, quatenus licet, retine corpus meum in Urbe.

NOTÆ.

(a) *Antistes*) *Qui alios omnes antecellit.* Ducta appellatio a sacrorum consuetudine.

(b) *Caves*) Nomen celebrando, *scil.* illud vero ad Poetæ revocationem non parum conferebat. Homines postrema meminere; atque adeo cum Invidia in pœnæ auctores redundat, si ea paulo gravior fuerit: tum etiam afflictorum dignitas atque meritum eosdem vindicat. Quanquam cautione maxima in ejusmodi rebus opus est; ne plus obsit quam prosit benevolus animus.

Eſt fuga dicta mihi, non eſt fuga dicta libellis,
Qui domini pœnam non meruere ſui.
Sæpe per extremas profugus pater exſulat oras;
Urbe tamen natis exſulis eſſe licet.
(c) Palladis exemplo, de me ſine matre creata
Carmina ſunt; ſtirps hæc progenieſque mea eſt.
Hanc tibi commendo: quæ quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori ſarcina (d) major erit.
(e) Tres mihi ſunt nati (f) contagia noſtra ſecuti:
Cætera fac curæ ſit tibi (g) turba palam.
Sunt quoque (h) mutatæ ter quinque volumina formæ,
Carmina de domini funere (i) rapta ſui.
Illud opus potuit, ſi non prius ipſe periſſem,
Certius a ſumma (k) nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora;
In populi quicquam ſi tamen ore meum eſt.
Hoc quoque (l) neſcio quid noſtris appone libellis,
(m) Diverſo miſſum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicumque leget (ſi quis leget) æſtimet ante
Compoſitum (n) quo ſit tempore, quoque loco.
Æquus erit ſcriptis; quorum cognoverit eſſe
Exſilium tempus, barbariemque locum.

INTERPRETATIO.

Exilium juſſum eſt mihi; non eſt juſſum libellis, qui non digni ſunt ſupplicio ſui domini. Sæpe pater exſul fugit per ultimas regiones; ut tamen conceditur liberis exſulis manere in Urbe. Verſus ſunt de me producti ſine matre, exemplo Palladis. Hæc mea eſt ſoboles atque proles. Hanc tibi commendo; quæ quo magis eſt deſtituta patre, eo gravius erit onus tibi curatori. Tres mihi ſunt liberi afflicti noſtra peſte: cura ut cæterum agmen ſit tibi cordi apud omnes. Sunt etiam quindecim volumina formæ verſæ, poema ſublatum ex funere ſui domini. Illud opus, niſi ante interiiſſem, potuit conſequi famam clariorem ab ultima manu. Nunc devenit inemendatum in ora plebis, ſi tamen aliquid mei eſt in ore plebis. Adde etiam noſtris libellis iſtud neſcio quid, quod tibi venit miſſum a regione remota. Quod quiſquis leget, ſi quis leget, prius perpendat quo tempore ſit ſcriptum, & quo loco. Favebit ſcriptis, quorum intelliget tempus eſſe fugam, locum barbariem.

N O T Æ.

(c) *Palladis*) Quæ, quia Dei unius Sapientia munus eſt, ſine omni corporis voluptate

de capitis fertur ſine matre paterni
Vertice, cum clypeo proſiluiſſe ſuo:

ut ipſe docet Ovid. 3. Faſtorum.

(d) *Major*) Namque ex ſe nihil poſſunt.

(e) *Tres*) De arte amandi libros intelligit.

(f) *Contagia*) Quia damnati illi.

(g) *Turba*) Libri a Naſone editi.

(h) *Mutatæ*) Metamorphoſim indicat.

(i) *Rapta*) Quæ ipſemet Poeta volebat in ignem injicere, cum pulſus exilio.

(k) *Nomen*) *Famam*. Non emendatos dicit libros Metam.

(l) *Neſcio quid*) Quaſi turbata & afflicta mente hos dicat compoſitos libellos.

(m) *Diverſo*) Namque ab Urbe multum diſtabat Regio Scythica.

(n) *Quo tempore*) *Quum adhuc florerem* expoſuerunt. Imo cum protritus eſſet Poeta, atque in barbara regione jaceret. Quippe in eo eſt, ut ſuos Triſtium libellos excuſet; qui, ſiquidem excuſatione aliqua opus haberent, loci atque temporis quo ſcripti ſunt, ratione, maxime excuſari deberent.

In-

Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala: cujus & ante
Fons infœcundus parvaque vena fuit.
Sed quæcunque fuit, nullo exercente refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inviter (o) alarque,
Copia; pro libris arcus & arma sonant:
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cujus
Intellecturis auribus utar, adest.
Nec quo (p) secedam locus est. (q) custodia muri
Submovet infestos clausaque porta Getas.
(r) (Sæpe aliquod verbum quæro, nomenque, locumque:
Nec quisquam est, a quo certior esse queam.)
Dicere sæpe aliquid conanti (turpe fateri)
Verba mihi desunt; dedidicique loqui.
Threicio Scythicoque fere (f) circumsonor ore:
Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi, timeo ne sint immista Latinis,
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque igitur venia dignare libellum:
Sortis & excusa conditione meæ.

INTERPRETATIO.

Atque mirabitur me potuisse modulari ullum versum mœsta manu inter tot mala. Ærumnæ perdiderunt meum ingenium, cujus etiam fons fuit minus uber & vena tenuis. Sed quacumque fuit occlusa est nullo instigante, & exsolevit facta arida longo situ. Non hic copia librorum, per quos exciter, atque sustenter. Arcus & arma obstrepunt pro libris. Nullus adest in hac terra, cujus auribus intellecturis utar, si recitem versus. Neque est locus quo secedam. Custodia muri & portæ observata prohibet molestos Getas. Frequenter quæro aliquam vocem, & nomen, & locum: neque est quisquam, a quo possim esse certior. Sæpe (pudet agnoscere) vocabula non succurrunt mihi volenti aliquid proferre; atque oblitus sum loqui. Circumstrepunt fere semper lingua Thracia atque Scythica, & videor posse scribere numeris Geticis. Crede mihi, metuo ne sint immista voces Ponticæ Latinis in meis scriptis, easque legas. Placeat igitur parcere qualicumque libello, & excusare eum statu fortunæ meæ.

NOTÆ.

(o) *Alarque*) Ingenium certe studio atque aliorum exemplo maxime sustentatur & acuitur.

(p) *Secedam*) Otium nempe, successus, atque locorum amœnitas non parum ad studii & meditationis alacritatem confert.

(q) *Custodia*) Ut urbe egredi non sit tutum.

(r) *Sæpe aliquod*) Scilicet hic denuo grassatus est importune aliquis sciolus; ut observavit clar. Heinsius.

(f) *Circumsonor*) Nimirum Thracio & Getico sermone loquebantur qui Tomis erant.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER IV.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Si qua meis fuerint.) *Excusandos esse dicit Poeta suos libellos, si quid fuerit in his reprehendendum: siquidem exul hac scribebat, non gloria cupiditate, sed ut requiem peteret, & dolorem exilii carminibus consolaretur. Enumerat postremo mala, qua patitur in Scythia.*

SI qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis;
Excusata (*a*) suo tempore, lector habe.
Exsul eram; (*b*) requiesque mihi, non fama petita est:
Mens intenta suis ne foret usque malis.
(*c*) Hoc est cur cantet vinctus quoque compede fossor,
(*d*) Indocili numero cum grave (*e*) mollit opus:
Cantet & innitens limosæ (*f*) pronus arenæ
Adverso (*g*) tardam qui trahit amne ratem.
Quique (*h*) refert pariter lentos ad pectora remos.
(*i*) In numerum pulsa brachia versat aqua.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
Pastor; arundineo carmine mulcet oves.

INTERPRETATIO.

SI quædam sint reprehendenda, ut erunt, in meis scriptis, lector, excusa suo tempore. Eram profugus, & quies non laus a me quæsita est; ne cogitatio semper esset affixa suis ærumnis. Ea est caussa quamobrem fossor etiam pressus catena cantet cum levit molestum opus rudi cantilena; & ille cantet etiam qui curvus trahit navem lentam flumine adverso calcans glaream lutosam. Qui etiam reducit remos lentos ad pectus, movens lacertos in numerum aqua agitata. Postquam opilio innixus est baculo vel requievit in caute, oblectat oves versu arundineo.

NOTÆ.

(a) *Suo*) *Quo scripta sunt*; quod exsuli fuit durissimum.

(b) *Requies*) Studia enim, ut habet Cicero, adversis perfugium, ac solatium præbent: neque suis malis torquetur animus, qui ad alia, cogitando, convertitur.

(c) *Hoc*) Ne suis malis usque sit mens intenta.

(d) *Indocili*) *Rustico, & sine arte, quam non didicit.*

(e) *Mollit*) *Cantando molle & leve facit.*

(f) *Pronus*) Ut solent qui fune navem adversus profluentem summo conatu trahunt.

(g) *Tardam*) Quia onusta, & contra fluminis cursum.

(h) *Refert*) Qui gestus est remigantis.

(i) *In numerum*) Adeoque & cantat.

Can-

Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
Fallitur ancillæ decipiturque labor.
Fertur & *(k)* abducta *(l)* Lyrnesside tristis Achilles
(m) Hæmonia curas attenuasse lyra.
Cum *(n)* traheret silvas Orpheus & dura canendo
Saxa; *(o)* bis amissa conjuge mœstus erat.
Me quoque *(p)* Musa levat Ponti *(q)* loca jussa petentem.
Sola comes nostræ perstitit illa fugæ.
Sola *(r)* nec insidias, *(ſ)* Threci nec militis ensem,
Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.
Scit quoque, cum perii, quis me deceperit error:
Et culpam in facto, non scelus esse meo.
Scilicet *(t)* hoc ipso nunc æqua, quod obfuit ante,
Cum mecum juncti criminis *(u)* acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
Pieridum sacris *(x)* imposuisse manum.

INTERPRETATIO.

Labor famulæ pariter canentis, & pariter ducentis pensa tradita fallitur & decipitur. Mœstus Achilles dicitur etiam minuisse amores lyra Hæmonia, Lyrnesside avecta. Orpheus erat tristis uxore bis amissa, cum moveret arbores & rigidos lapides cantando. Musa etiam me solatur dum proficiscor in loca jussa Ponti. Illa sola permansit comes nostri exilii. Sola neque metuit fraudes, neque gladium militis Thracii, neque mare, neque ventos, neque barbariem. Novit etiam quis error mihi fraudi fuerit, cum occidi; & inscitiam, non flagitium esse in meo facto. Nimirum ea ipsa causa nunc propitia est, quod nocuit prius; cum acta rea est mecum communis delicti. Cuperem equidem nunquam admovisse manum sacris Musarum, siquidem obfutura essent.

NOTÆ.

(k) *Abducta*) Ab Agamemnonis legatis.

(l) *Lyrnesside*) Hippodamia est Brisei filia, Lyrnasso Troadis oppido oriunda, cujus prolixe historiam vidimus in ejus epistola.

(m) *Hæmonia*) Quia ipse Achilles Hæmonius seu Thessalus. Ab Æmone vero, deinde & Thessalo regibus huic Provinciæ datum nomen esse jam sæpe diximus.

(n) *Traheret*) Cantus suavitate traxisse feras & silvas Orpheum; vel quod est amplius, homines feros & stupidos ad vitæ atque morum honestatem perduxisse, jam sæpius quoque dictum.

(o) *Bis amissa*) Atque adeo cantu mœrorem studuit delinire. Sed vide qua jucunditate orationem variet Poeta. Orpheum quod attinet, bis Eurydicem uxorem dicitur amisisse; quia primo serpentis morsu Aristeum persequentem fugiens e vivis sublata, deinde ab inferis cum ipso rediens ad eosdem retracta est. Legem enim a Proserpina datam ne prius respiceret, quam ad auras superas pervenisset, præpostera amoris impatientia violavit.

(p) *Musa*) *Carmina*, quæ ejus instinctu scripsit Poeta.

(q) *Loca*) *Tomos*.

(r) *Nec insidias*) O nostri homines plerique si scirent, aut noscere vellent, quantum ad felicitatem conferant bonæ litteræ & optima cogitandi ratio, quam præstant Musæ! Scilicet aliquid de superfluis fortunæ bonis sibique inutilibus detraherent, ut se se lucrifacerent.

(ſ) *Threci*) Pro *Thracis*, *Thraci*, aut *Treicii*.

(t) *Hoc ipso*) Hic videtur dormitasse interpres. *Hoc ipso*, id est, *hac causa*, *hac gratia mihi favet Musa*, *quod ante obfuit*, &c.

(u) *Acta rea*) Propter versus amatorios; illius instinctu conscriptos.

(x) *Imposuisse*) *Animum ad humaniores litteras adjecisse*.

Sed

Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa (y) fororum:
  Et carmen demens carmine læsus amo.
Sic nova (z) Dulichio lotos gustata palato,
  Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna fere; tamen hæret in illis:
  (a) Materiam culpæ persequiturque suæ.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli:
  Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri:
  Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutus mentem vetat esse malorum;
  Præsentis casus immemoremque facit.
Usque suum (b) Bacchis non sentit saucia (c) vulnus,
  Dum (d) stupet (e) Edonis exululata jugis.
(f) Sic, ubi mota calent viridi mea pectora (g) thyrso,
  Altior humano (h) spiritus ille malo est.
(Ille nec exilium, Scythici nec littora ponti,
  Ille nec iratos sentit habere (i) Deos.)

INTERPRETATIO.

Verum quid nunc agam? Ipsa potentia fororum me tenet; & insanus amo versus afflictus versibus. Ita nova lotos tacta palato Dulichio obfuit illo sapore quo jucunda fuit. Amans pene sentit sua dispendia: nihilominus perstat in illis, & persequitur caussam sui peccati. Libelli etiam, utut obfuerint, nobis placent; & diligo telum quod mihi impegit plagas. Forte hæc cura possit videri vesania; sed hæc vesania habet aliquid compendii. Probibet animum semper esse intentum malis; & facit ne recordetur præsentis infortunii. Et sicut Baccha vulnerata non percipit suam plagam, dum attonita est vociferans in clivis Edonis: ita postquam meum cor incaluit viridi thyrso, ille spiritus est sublimior humano malo. Ille neque sentit exilium, neque littora Ponti Scythici, neque habere Deos infensos.

NOTÆ.

(y) *Sororum*) *Musarum*.

(z) *Dulichio*) Ulyssis socii cum in Africam tempestate ad Lotophagos delati essent, & a loti mira quadam suavitate Homerus dicit fuisse delinitos, ut patriæ obliti non nisi flentes atque ab Ulysse coacti navem voluerint conscendere.

(a) *Materiam*) *Amorem* scil.

(b) *Bacchis*) Quæ Bacchi orgya celebrat.

(c) *Vulnus*) Furorem exponunt. Ego vero magis de eo crediderim intelligendum, quod forte inter discurrendum atque furendum inflictum fuerit.

(d) *Stupet*) *Furis* vini plena, & ut mos est, cum tædis accensis, inconditis clamoribus, atque ferali ululatu per montes silvasque discurrit, ut fuse dictum in Metam.

(e) *Edonis*) In ea parte Macedoniæ quæ est Thraciæ proxima eum montem Edonem posuit Servius.

(f) *Sic ubi*) Poeticus est maxime hic versus, & ex pectore Bacchi pleno.

(g) *Thyrso*) Fuit illud Bacchi gestamen hasta pampinis atque hedera vestita.

(h) *Spiritus*) Apollinis scripserunt, immo Bacchi; quem & in remotis rupibus carmina docentem, Nymphasque discentes, vidisse se testatur Horatius.

(i) *Deos*) Spectat istud ad Augustum: quod me maxime movet, ut suspectum habeam hoc Distichon.

Ut

Utque soporiferæ biberem si pocula *(k)* Lethes,
Temporis adversi sic mihi sensus hebet.
Jure *(l)* Deas igitur veneror mala nostra levantes:
Sollicitæ comites ex *(m)* Helicone fugæ:
Et partim pelago, partim vestigia terra,
Vel rate dignatas, vel pede nostra sequi.
Sint precor hæ saltem faciles mihi: namque Deorum
Cætera cum magno Cæsare turba facit.
Meque tot adversis cumulant, *(n)* quot littus arenas,
Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, æstu numerabis aristas,
Poma per autumnum, frigoribusque nives;
Quam mala, quæ toto patior jactatus in orbe,
Dum miser Euxini littora læva peto.
Nec tamen, ut *(o)* veni, levior fortuna malorum est:
Huc quoque sunt nostras fata *(p)* secuta vias.
Hic quoque cognosco natalis *(q)* stamina nostri;
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias, capitisque pericula narrem,
Vera quidem, vera sed *(r)* graviora fide;
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
Illi, qui populi semper *(ſ)* in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!

INTERPRETATIO.

Vel quemadmodum si ducerem pocula Lethes soporifera, ita sensus temporis adversi mihi retunditur. Meritò igitur colo Deas solantes nostra damna, comites ex Helicone animi exsilii, & dignatas sequi nostra vestigia partim mari, partim terra, vel navi, vel pede. Oro hæ saltem sint mihi propitiæ; namque reliquum agmen Deorum stat a partibus Cæsaris. Atque me cumulant tot malis, quot littus habet arenas, quotque mare pisces, vel piscis ova. Ante recenseas flores vere, aristas æstate, poma per autumnum, & nives hyeme, quam ærumnas, quas fero actus per totum orbem, dum infelix tendo ad sinistra littora Euxini. Neque tamen postquam accessi, fors & cohors malorum est mitior: fata sunt etiam sequuta huc nostros calles. Hic etiam agnosco fila nostri natalis; fila ducta ex atra lana. Atque ut taceam fraudes, & discrimina vitæ, vera quidem, sed majora certa fide; quam miserum est vitam ducere inter Bessos & Getas illi, qui semper fuit in ore populi! Quam miserum defendere vitam valvis & mœnibus, atque ægre esse securum firmitate sui loci!

NOTÆ.

(k) *Lethes*) Lethei fluminis, soporem & oblivionem inducentis.

(l) *Deas*) *Musas*.

(m) *Helicone*) Bœotiæ monte, Musis sacro.

(n) *Quot littus*) Hyperbolica admodum numeri notatio.

(o) *Veni*) *In Scythiam appuli*.

(p) *Sequuta*) *Quibus urgeor*.

(q) *Stamina*) Sæpius jam Parcas vitæ hominum habuimus præsides; quas atro filo infelicitatem, candido beatitatem præfinire voluerunt.

(r) *Graviora*) Quæ vix quisquam credere possit.

(ſ) *In ore*) Atque adeo comis, affabilis, & urbanitatis amator.

A pe-

Aspera militiæ juvenis certamina (t) fugi,
Nec nisi (u) lusura movimus arma manu.
Nunc senior gladioque latus scutoque sinistram,
Canitiem galeæ subjicioque meam.
Nam dedit e specula custos ubi signa (x) tumultus;
Induimur trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus imbutaque tela veneno,
Sævus anhelanti mœnia lustrat equo.
Utque rapax pecudem, quæ se non texit ovili,
Per sata, per silvas, fertque trahitque lupus;
Sic, si quem nondum portarum sepe receptum
Barbarus in campis repperit hostis, agit.
Aut sequitur captus, conjectaque vincula collo
Accipit; aut telo virus habente cadit.
Hic ego sollicitæ jaceo novus incola sedis:
Heu (y) nimium fati tempora longa mei!
Et tamen ad (z) numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis.
Sed neque cui recitem quisquam est mea carmina; nec qui
Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi (quid enim faciam?) scriboque legoque:
(a) Tutaque judicio littera nostra suo est.

INTERPRETATIO.

Adolescens vitavi dura prælia belli, neque tetigimus arma, nisi manu lusura. Nunc provectior ætate submitto latus ensi, & lævam clypeo, & meos canos aut comam albam cassidi. Nam postquam excubitor fecit indicium tumultus ex specula, continuo corripimus arma manu timida. Hostis crudelis gerens arcus, & spicula tincta veneno, obit muros equo anhelo. Et sicuti lupus avidus rapit atque aufert per segetes & per nemora ovem, quæ non recepit se in ovile, ita hostis barbarus trahit si quem invenit per agros nondum tectum crate portarum. Correptus vel sequitur, & admittit catenas alligatas collo, vel conficitur sagitta venenata. Ego hic jaceo novus incola habitationis anxiæ. Heu tempora nimis longa meæ sortis! Et tamen Musa hospes non veretur per tantas ærumnas redire ad numeros & vetera sacra. Verum neque ullus est cui recitem meos versus; neque qui audiat voces Latinas suis auribus. Ego (quid enim agam?) mihi scribo & lego: & nostra scriptura est secura suo arbitrio.

NOTÆ.

(t) *Fugi*) Adolescens enim in Asia militaverat.

(u) *Lusura*) Ludi & exercitationis causa.

(x) *Tumultus*) Ea voce, a tumore derivata, Bellum præsertim Gallicum aut Italicum appellabant Romani, a quibus maximum periculum sibi imminere intelligebant.

(y) *Nimium*) Jam sæpius illud questus est, quod ante non obiisset, quam in exsilium mitteretur.

(z) *Numeros*) Poeticos, *scilicet*.

(a) *Tuta*) Tuta ea est scriptura, quæ multorum hominum judicio suis numeris est plane absoluta atque perfecta. Suo tantum esse tutam suam testatur Poeta; ne quis forte, quod omnia non viderit, atque correxerit asperè reprehendat.

Sæpe

Sæpe tamen dixi, (*b*) Cui nunc hæc cura laborat?
An mea Sauromatæ scripta Getæque legent?
Sæpe etiam lacrymæ me sunt scribente profusæ,
Humidaque est fletu littera facta meo.
Corque vetusta meum tanquam (*c*) nova vulnera sentit;
Inque sinum (*d*) mœstæ labitur imber aquæ.
Cum vice mutata quid sim fuerimque recordor,
Et tulerit (*e*) quo me casus, & (*f*) unde, subit;
Sæpe manus demens studiis irata (*g*) malignis
Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
Cum (*h*) venia facito, quisquis es, ista legas.
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen
Interdicta mihi consule Roma boni.

INTERPRETATIO.

Frequens tamen dixi: Cui nunc hoc studium vigilat? Anne Sauromatæ & Getæ evolvant meos libellos? Sæpe etiam eruperunt fletus me ducente litteras, & scriptura facta est madida meis lacrymis. Atque pectus meum tangitur antiqua plaga sicuti nova: & multus fletus tristis depluit in gremium. Cum recurrit quid sim & quid fuerim vice mutata, & cogito quo & unde fors me abripuerit, sæpe manus vesana infensa studiis iniquis abjecit versus nostros in ignem flagraturum. Atque ita, siquidem pauca restant de plurimis, facito, quisquis es, legas ista cum indulgentia. Tu etiam, Roma mihi interdicta, boni consule Poema non melius quam sunt mea tempora.

NOTÆ.

(b) *Cui*) Quasi dicat nemini; siquidem Sauromatæ libellos suos non legant, Romani vero sint procul.

(c) *Nova*) Quia in dies sese magis orbum sentiebat.

(d) *Mœsta*) Quia ex animi mœrore expressa.

(e) *Quo*) In Scythiam, ubi Barbarorum mores & belluinam naturam quotidie necesse est ferre.

(f) *Unde*) Roma gentium domina, bonarum artium matre, deliciarumque omnis generis inexhausto fonte.

(g) *Malignis*) Ex quibus nihil boni aut jucunditatis capiat.

(h) *Venia*) Siquidem per animi ægritudinem in exilio scripta sunt.

ELE-

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Jam fera Cæsaribus) *Tiberium Germanicam expeditionem suscepisse, in Scythiam ad Poetam fama pertulerat. Dicit ergo, victoriam fortasse ab eo partam fuisse, cum hæc scriberet. Ejus autem triumpho dicit se mente interesse, quandoquidem corpore non possit. Quod si quis ei triumphi formam retulerit, quamvis sero, tamen ostendit se auditurum tanta lætitia, ut proprium incommodum sit postbabiturus publicæ lætitiæ.*

(*a*) JAm fera Cæsaribus Germania, totus ut orbis,
Victa potes flexo succubuisse genu:
Altaque velentur fortasse Palatia (*b*) sertis;
Thuraque in igne sonent, (*c*) inficiantque diem;
(*d*) Candidaque (*e*) adducta collum percussa securi
Victima purpureo sanguine tingat humum:
Donaque amicorum templis promissa Deorum
Reddere victores Cæsar (*f*) uterque parent:
Et qui Cæsareo (*g*) juvenes sub nomine crescunt,
Perpetuo terras ut domus (*h*) ista regat:
Cumque bonis (*i*) nuribus pro sospite (*k*) Livia (*l*) nato
Munera det meritis, (*m*) sæpe datura, Deis:

INTERPRETATIO.

Jam ferox Germania potes subacta cessisse Cæsaribus, genu flexo, ut totus mundus: & forte excelsa Palatia decorentur coronis, & thura crepitent in igne, & offuscent diem: & victima alba ista cervicem bipenni ictam, inficiat terram cruore rubro: & uterque Cæsar victores sese accingant ad exsolvendum munera vota templis Deorum faventium, itemque adolescentes qui crescunt sub nomine Cæsareo, ut ista domus semper imperet terris: atque Livia cum bonis nuribus sæpe præbitura, præbeat Diis meritis dona pro filio incolumi:

NOTÆ.

(a) *Jam*) Augusto atque Tiberio assentatur Naso, quos priusquam exilio pelleretur, gravissimum adversus Germanos atque Pannonios, gerere bellum noverat. Neque tamen illum sua conjectura fefellit; siquidem non hostes tantum profligaverunt illi, quo anno ejectus est Poeta; sed sequenti nonnullos debellaverunt, tertio denique triumphum meruerunt Tiberius atque Germanicus per quos Augustus bellum gerebat. Druso vero qui jam diu perierat, cave cum Merula illorum laudem tribuas.

(b) *Sertis*) in lætitiæ testimonium.

(c) *Inficiant*) *Fumo offuscent.*

(d) *Candida*) Quæ victoria parta immolari solebat.

(e) *Adducta*) Qui gestus est ictum morientis.

(f) *Uterque*) Augustus & Tiberius; illius namque auspiciis hic bellum gerebat.

(g) *Juvenes*) Germanicus est atque Drusus Tiberii filii.

(h) *Ista*) Cæsarum.

(i) *Nuribus*) Quales Agrippina Juliæ & Agrippæ filia, Germanici Cæsaris uxor; Livia Drusi junioris: Neque enim huc Juliam, Augusti filiam, jam diu relegatam inducas.

(k) *Livida*) Augusti conjux.

(l) *Nato*) Tiberio.

(m) *Sæpe*) Ut hinc etiam Tiberii filii cognoscatur virtus.

Et

Et pariter (n) matres, & (o) quæ sine crimine castos
  Perpetua servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque pia lætentur Plebe Senatus;
  Parvaque cujus eram pars ego nuper, Eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt:
  Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos;
  Cumque ducum (p) titulis oppida capta leget:
Vinclaque captiva Reges cervice gerentes
  Ante (q) coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus (r) aliis (ſ) pro tempore versos,
  Terribiles (t) aliis immemoresque sui.
Quorum pars (u) caussas, & (x) res, & nomina quæret:
  Pars referet, (y) quamvis noverit ipsa parum:
(z) Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
  (a) Dux fuerat belli: proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
  Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis & adhuc hostilibus ardens,
  Hortator pugnæ consiliumque fuit.

INTERPRETATIO.

& matres juxta; & quæ virginitate indelibata custodiunt purum ignem sine flagitio: tum populus pius, & Senatus cum pio populo lætentur, simul & Eques, cujus nuper ego eram pars exigua. Lætitia publica nos latet longe ejectos; neque fama, nisi tenuis fertur tam procul. Adeoque omnis populus poterit cernere triumphos, & leget urbes domitas cum titulis regum: & aspiciet reges ferentes catenas collo subacto ire ante equos coronatos: atque videbit faciem aliis mutatam pro tempore, aliis tremendam & sui nesciam. Quorum pars petet causas, & res, & nomina; pars narrabit, quamquam ea parum cognoscat. Is qui excelsus splendet in purpura Sidonia fuerat Dux belli: ille proximus duci. Hic qui nunc demittit oculos miserandos in terram, non fuit eo ore cum tractavit arma. Ille ferox, & adhuc micans lumine hostili fuit instigator & consilium certaminis.

NOTÆ.

(n) *Matres*) Pro sospitibus filiis.

(o) *Quæ*) Vestales intellige.

(p) *Titulis*) Non Duces modo sed loca ipsa picta, titulis suis insignita, in triumphis transvehebantur.

(q) *Coronatos*) Quatuor vero illi candidi, qui triumphantis currum trahebant lauro quoque coronabantur.

(r) *Aliis*) Victis.

(ſ) *Pro tempore*) Humili enim & abjecto vultu solent esse, qui victi sunt.

(t) *Aliis*) De captivis loquitur, qui, sui immemores truces adhuc viderentur.

(u) *Causas*) Quamobrem hæc aut illa ad triumphi pompam adhibeantur.

(x) *Res*) Quidnam sit hoc aut illud quod transvehitur.

(y) *Quamvis*) Alicubi Poeta monuit in Amoribus, ut si quis cum puella ad ejusmodi spectacula prodiisset, singula pro libitu fingeret; ut rerum sciens videretur, atque confabulandi caussam nancisceretur.

(z) *Is qui*) Verba sunt cujusvis singula referentis: quem ita fingit Poeta, ut ipse adesse atque triumphum spectare videatur.

(a) *Dux*) *Hostium summus Imperator*: nam dicit *fuerat*: deinde de Cæsare triumphum agente postea.

Fer-

Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
Squallida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt (b) mactata ministro
Sæpe recusanti corpora capta Deo.
Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
Plena feræ cædis, plena cruoris erant.
Drusus in his quondam meruit (c) cognomina terris,
Quæ bona progenies digna (d) parente fuit.
(e) Cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva,
Decolor ipse suo sanguine Rhenus erit.
Crinibus en etiam fertur Germania (f) passis,
Et Ducis invicti sub pede mœsta sedet.
Collaque Romanæ præbens (g) animosa securi
Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru, (h) Cæsar, victore veheris
(i) Purpureus populi rite per ora tui:
Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum;
Undique jactato flore tegente vias.
Tempora (k) Phœbea lauro cingetur; (l) ioque,
Miles, io, magna voce, Triumphe, canet.

INTERPRETATIO.

Hic perfidus, qui velat vultum horridum longis capillis, clausit nostros dolis locorum. Ajunt corpora captiva sæpe immolata Deo aversanti, ab illo Sacerdote qui sequitur. Hoc stagnum, hi colles, hæc tot arces, tot flumina erant plena crudelis stragis, erant plena sanguinis. Drusus, qui bona fuit proles digna parente, olim meruit cognomina in his regionibus. Hic ruptis cornibus parum velatus ulva viridi erit Rhenus ipse decolor suo sanguine. Ecce Germania portatur quoque comis solutis: & tristis sedet sub pede ducis invicti; atque porrigens cervicem ferocem securi Romanæ gerit catenas illa manu qua gessit arma. Veheris vite super hos per ora tui populi, Cæsar, purpureus in curru victore: & qua transibis circum plauderis manibus tuorum, flore projecto undique operiente vicos. Miles habebit tempora redimita lauro Phœbea, & cantabit Io, Io Triumphe, elata voce.

NOTÆ.

(b) *Mactata*) Ex Druidum relligionibus, qui pro vita hominum, nisi vita reddatur hominum, non posse numen deorum immortalium placari arbitrabantur.

(c) *Cognomina*) Namque *Germanicus* a victis Germanis dictus.

(d) *Parente*) Pater fuit Tiber. Claud. Nero, mater Livia uxor Augusti, cui maxime assentatur Naso.

(e) *Cornibus*) Non Deos modo fluminibus, sed & illis cornua attribuerunt Poetæ, propter diversos & sinuatos aquarum cursus. Per flumina vero si populos & gentes intelligas, cornua robur eorum designabunt, quæ fracta fractas vires significabunt.

(f) *Passis*) Utpote in luctu; de more.

(g) *Animosa*) Quia animosi Germani.

(h) *Cæsar*) Tiberium intellige.

(i) *Purpureus*) Veste indutus purpurea, intertexto auro.

(k) *Phœbea*) Phœbo seu Apolloni sacram Laurum, ob Daphnen in eam arborem mutatam jam sæpe diximus. Lauro vero coronari triumphantes notius est, quam ut opus sit dicere.

(l) *Io*) Vox erat acclamantium atque applaudentium.

Ipse

Ipse sono plausuque simul fremituque (*m*) canentum
Quadrijugos cernes sæpe (*n*) resistere equos.
Inde petes (*o*) arcem & delubra (*p*) faventia votis,
Et (*q*) dabitur merito laurea vota Jovi.
Hæc ego submotus, qua possum, mente videbo:
Erepti nobis jus habet illa loci.
(*r*) Illa per immensas spatiatur libera terras:
In cœlum celeri pervenit illa (*ſ*) via.
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem;
Immunes tanti nec sinit esse boni.
Inveniet que viam, qua currus spectet (*t*) eburnos.
(*u*) Sic certe in patria per breve tempus ero.
(*x*) Vera tamen populus capiet spectacula felix:
Lætaque erit præsens cum Duce turba suo.
At mihi fingenti tantum longeque remoto
(*y*) Auribus hic fructus percipiendus erit.
Atque procul Latio diversum missus in orbem
Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.

INTERPRETATIO.

Ipse videbis equos quadrijugos sæpe resistere strepitu & plausu atque fremitu cantantium. Inde ibis in arcem & templa faventia votis: & laurea promissa offeretur Jovi merito. Ego pulsus ea aspiciam animo quo possum: ille habet jus loci nobis sublati. Ille liber discurrit per vastas terras: ille conscendit cœlum brevi calle. Ille deducit meos oculos in Urbem mediam: neque patitur esse privatos tanti boni. Atque reperiet viam, qua videat currus eburnos. Ita certe ero in patria per exiguum spatium. Beatus vero populus fruetur veris spectaculis: & agmen præsens festivum erit cum duce suo. At ea voluptas erit sumenda auribus tantum mihi imaginanti atque longe dissito. Vixque erit qui missus in remotam regionem longe a Latio, referat ista mihi avido.

NOTÆ.

(m) *Canentum*) Citharœdorum enim ac tibicinum turba Triumphantem Imperatorem comitabantur.

(n) *Resistere*) Turba scilicet obstante, fremituque terrente.

(o) *Arcem*) Capitolium; ubi templum Jovis.

(p) *Faventia*) Quia ipse Jupiter, in templo Capitolino cultus, favens.

(q) *Dabitur*) De more: Triumphantes enim coronam auream, cum pretiosis manubiis Jovi dicatis, in Capitolio, quasi in sinu ejus deponebant.

(r) *Illa*) Mens *scilicet*, quæ ubicumque sit, corpus quodcumque libet agitare atque adeo cernere potest. Quanquam maxima est differentia inter modum quo mens quidpiam cogitat atque eum quo fruitur.

(ſ) *Via*) Pro ipsa mentis celeritate aut motu.

(t) *Eburnos*) Propter sellam curulem eburneam *scilicet*.

(u) *Sic*) Cogitando, atque singula evolvendo quæ Romæ per triumphi tempus aguntur.

(x) *Vera*) Quia non vanis simulacris rerum sicuti Poeta, sed rebus ipsis perfruetur. Quanquam haud scio annon majori voluptate gaudeat qui bene cogitare didicit, quam qui hujusmodi oculis usurpat spectacula. Ea enim rudiores videntur latæ, quibus minime movetur qui interiora scrutatur.

(y) *Auribus*) Fama accipiendo quæ Romæ acta fuerint.

Is quoque jam ferum referet veteremque triumphum.
Quo tamen audiero tempore, (z) lætus ero.
Illa (a) dies veniet, mea qua lugubria ponam;
Caussaque privata publica (b) major erit.

I N T E R P R E T A T I O.

Ille insuper narrabit triumphum serum, & jam veterem. Latus ero tamen quo tempore accepero. Illa dies aderit, qua omittam mea tristia: & caussa communis erit potior privata.

N O T Æ.

(z) *Latus*) Conficta hæc omnia, Tiberio vel magis Augusto assentandi gratia.

(a) *Dies*) Qua de triumpho mihi referetur.

(b) *Major*) Ut de publico commodo gaudeam, tametsi magis ob privata mala lugendum foret.

E L E G I A III.

A R G U M E N T U M.

Magna minorque.) *Utramque Ursam precatur Poeta, ut Romanam urbem ac uxorem aspiciant: sibique referant sitne ea mariti memor, an non. Postmodum seipsum arguit, quod dubitet de uxoris fide, a qua se amari intelligat. Tum eam laudat, doletque, quod sua causa assiduo luctu versetur: Demum hortatur, ut in fide permaneat.*

(a) MAgna (b) minorque feræ, quarum regis altera Grajas,
Altera (c) Sidonias, utraque (d) sicca, rates:
Omnia cum summo positæ videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas,
Ætheriamque suis cingens amplexibus (e) arcem
Vester (f) ab intacta circulus exstet humo;
Aspicite illa, precor, quæ (g) non bene mœnia quondam
Dicitur (h) Iliades transiluisse Remus.

I N T E R P R E T A T I O.

Major & minor bellua, quarum una dirigis naves Græcas, alia Sidonias, utraque sicca; cum affixæ sublimi polo omnia intueamini, neque descendatis in aquas occiduas; & vester circulus circumplectens sedes æthereas suo ambitu emineat extra terram intactam. Intuemini, quæso, illa mœnia, quæ Iliades dicitur olim temerario superasse saltu.

N O T Æ.

(a) *Magna*) Ursam majorem dicit, seu Helicem; cujus aspectu Græci navigationes suas dirigebant. In illud vero sydus Callistenem Lycaonis filiam mutatam fuisse, postquam Ursæ formam induisset, tædet toties repetere.

(b) *Minor*) Ursa minor, *Cynosura* etiam dicitur, quam Phœnices spectabant.

(c) *Sidonias*) Sidonis Phœniciæ urbis opulentissimæ.

(d) *Sicca*) Quia neutra occidit, neque adeo mari tingi videtur, siquidem ad polum Septentrionalem nobis semper sublatum sunt positæ.

(e) *Arcem*) Cœlum. Quanquam circulus polaris seu Arcticus brevior.

(f) *Intacta*) Quia nobis semper sese videndas præbent Ursæ in polo Septemtrionali positæ, ut modo dixi.

(g) *Non bene*) Valli enim a Romulo parati dum irridet angustias Remus, atque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est.

(h) *Iliades*) Iliæ Vestalis filius.

In-

Inque meam *(i)* nitidos dominam convertite vultus:
Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Hei mihi! cur, nimium quæ sunt manifesta, requiro?
Cur labat ambiguo spes mihi mista metu?
Crede *(k)* quod est, quod vis; ac desine tuta vereri:
Denique fide certa sit tibi certa fides.
Quodque polo fixæ nequeunt tibi dicere *(l)* flammæ,
Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est;
(m) Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis tanquam præsentis inhæret,
Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ut *(n)* incubuit justo mens ægra dolori,
Lenis ab *(o)* admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curæ, dum te lectusque locusque
Tangit, & oblitam non sinit esse mei.
Et veniunt *(p)* æstus, & nox immensa videtur;
Fessaque jactati corporis ossa dolent.
Non equidem dubito, quin hæc & cætera fiant;
Detque tuus casti signa doloris amor:
Nec cruciere minus, quam cum *(q)* Thebana cruentum
Hectora *(r)* Thessalico vidit ab axe rapi.

INTERPRETATIO.

Atque convertite oculos splendidos in meam dominam; & nuntiate mihi recordeturne mei necne. Hei mihi! quamobrem exquiro quæ sunt nimis aperta! quamobrem spes mihi vacillat juncta dubio timori? Crede quod est, quod cupis; & omitte metuere quæ secura sunt: & fides sit tibi indubitata de fide certa. Et narra tibi voce non falsa quod ignes in axe positi non possunt tibi dicere. Eam, *quam maxime amas, tui non esse oblitam; & quod licet, habere secum nomen tuum. Illa inhæret tuis oculis tanquam præsentis; atque longe dissita, te diligit, si modo vivit. Nonne postquam tristis animus affixus est justo dolori, suavis somnus recedit a pectore sollicitat? Tunc curæ ingruunt, cum lectus & locus tangit te, neque patitur te esse mei immemorem. Atque exoriuntur anxietates, & nox videtur longissima; & ossa lassa corporis agitati dolent. Non equidem dubito quin hæc & cætera fiant, & tuus amor faciat indicia pudici doloris: neque torquearis minus, quam cum Thebana vidit Hectorem sanguinolentum trahi curru Thessalico.*

NOTÆ.

(i) *Nitidos*) Stellarum quippe nitidum lumen.

(k) *Quod est*) *Dominam esse mei memorem.*

(l) *Flamma*) Utraque ursa, sydera cœlo affixa.

(m) *Quod potest*) Namque rem ipsam, seu exsulem Poetam habere non licebat.

(n) *Incubuit*) Multum atque acriter cogitavit.

(o) *Admonito*) De Poetæ exsilio *scil.* cum illud subinde uxoris ejus mentem subiret.

(p) *Æstus*) Optime exprimit vox ista sollicitudines & anxietates, quæ fluctuatim mentem percellunt, & quodammodo convellunt.

(q) *Thebana*) Andromache est, Hectoris uxor, Eetionis, Thebarum Ciliciæ regis, filia.

(r) *Thessalico*) Achillis Thessali, qui Hectorem currui alligatum ter circum muros patrios raptavit.

Quid tamen ipse precer dubito: nec dicere possum,
Affectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quod sum tibi caussa doloris!
Non es? ut amisso conjuge (s) digna fores.
(t) Tu vero tua damna dole, mitissima conjux;
Tempus & a nostris exige triste malis:
Fleque meos casus. est (u) quædam flere voluptas.
Expletur lacrymis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
Mors mea: (x) morte fores sola relicta mea!
Spiritus hic (y) per te patrias exisset in auras!
Sparsissent lacrymæ pectora nostra piæ!
Supremoque die (z) notum spectantia cælum
Texissent digiti lumina nostra tui!
Et cinis in tumulo positus jacuisset avito!
Tactaque nascenti corpus haberet humus!
Denique &, ut vixi, sine crimine mortuus essem?
Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, cum diceris exsulis uxor,
Avertis vultus, & subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
Me miserum, si te jam pudet esse meam!

INTERPRETATIO.

Neque tamen liquet quid ipse orem; neque possum dicere quem affectum animi cupiam te habere. Mœsta es? Doleo, quod sim tibi caussa mœroris: Non es? Vellem ut esses digna marito amisso. Tu vero deflê tua mala, uxor amabilis; atque traducito tempus mœstum ex nostris ærumnis. Et deplora meas vices. Est quoddam solatium plorare: dolor expletur & expuitur fletibus. Atque utinam non vita, sed obitus meus esset tibi flendus, & esses deserta sola meo obitu. Hæc anima emissa esset tuo auxilio in aerem patrium! Piæ lacrimæ irrigassent pectora nostra! Et digiti tui condidissent nostros oculos aspicientes cœlum cognitum ultimo die! Et cinis compositus mansisset in sepulcro avito! Et terra tacta a me nascente haberet corpus! Denique &, sicut vixi, occidissem sine probro! Nunc vita mea est erubescenda sua pœna. Me infelicem, si tu, quando vocaris conjux profugi, distorques faciem, & rubor spargitur in vultus! Me infelicem, si credis indecorum videri mihi juncta matrimonio! Me infelicem, si nunc pudet te esse meam!

NOTÆ.

(s) *Digna*) Quamque adeo ob amissum virum tristem esse decet.

(t) *Tu vero*) Non amplius ambigit Poeta, sed tristem esse uxorem suadet, siquidem & res & ratio ita ferant.

(u) *Quædam*) Est profecto: verum unde petatur ea voluptas facile non est in transcursu expedire.

(x) *Morte*) Non exsilio. Minus miseram fore credit uxorem, siquidem morte sua non exsilio vidua esset. Quod quidem quamquam verissimum fuerit, illud tamen erat quod nunquam optasset fida conjux. Atque hæc sunt ad amorem percellendum, ciendasque lacrymas maxime idonea.

(y) *Per te*) Quæ obeuntis manus mulsisses, oculos clausisses, &c.

(z) *Notum*) Quantum ab exsilio abhorruerit Naso hinc patet, qui nequidem Scythico cœlo conciliari potuerit.

Tem-

Tempus ubi eſt illud, quo me jactare ſolebas
  Conjuge, nec nomen diſſimulare viri?
Tempus ubi eſt, quo te (niſi ſi fugis illa referre)
  Et dici memini, juvit & eſſe meam?
Utque probæ dignum eſt, omni tibi dote placebam
  Addebat veris multa *(a)* faventis amor.
Nec quem præferres (ita res tibi magna videbar)
  Quemve tuum malles eſſe, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat quod ſis mihi nupta: tuuſque
  Non dolor hinc debet, debet abeſſe pudor.
Cum cecidit *(b)* Capaneus ſubito temerarius ictu:
  Num legis *(c)* Evadnen erubuiſſe viro?
Nec, quia *(d)* Rex mundi compeſcuit ignibus *(e)* ignes,
  Ipſe tuis, Phaeton, inficiandus eras.
Nec *(f)* Semele Cadmo facta eſt aliena parenti,
  Quod precibus periit ambitioſa ſuis.
Nec tibi, quod ſævis ego ſum *(g)* Jovis *(h)* ignibus ictus,
  Purpureus molli fiat in ore rubor:
Sed magis in noſtri curam conſurge tuendi,
  Exemplumque mihi conjugis eſto bonæ:
Materiamque tuis triſtem *(i)* virtutibus imple.
  Ardua per præceps gloria vadat iter.

INTERPRETATIO.

Ubi eſt illud tempus, quo conſueveras gloriari me marito, neque diſſimulare nomen conjugis? Ubi eſt tempus, quo, (niſi ſi non vis illorum meminiſſe) & recordor te appellari meam, & profuit eſſe? Et ſicut bonam decet, tibi gratus eram omni modo, favor amantis adjiciebat multa veris. Neque alius vir erat quem anteponeres, quemve malles eſſe tuum, ita videbar tibi res magna. Ne pudeat nunc etiam, quod ſis mihi conjux: tuuſque dolor non debet hinc procul eſſe, ſed pudor. Cum audax Capaneus occubuit repentino ictu; num legis Evadnen puduiſſe mariti. Nec quia Rex Orbis repreſſit flammas flammis, ipſe eras diſſimulandus tuis, o Phaeton. Neque Semele facta eſt aliena patri Cadmo, quia ambitioſa obiit votis ſuis. Neque pudor purpureus occupet tuos teneros vultus, quia ego ſum afflatus feris ignibus Jovis: ſed excitator magis in curam noſtri defendendi, & eſto mihi exemplum bonæ uxoris: atque imple argumentum luctuoſum tuis virtutibus. Gloria difficilis eat per viam arduam.

NOTÆ.

(a) *Faventis*) *Tui* ſcilicet. Solent vero aliquem qui amant, omnia ab eo in bonam partem magis accipere, atque in virtutum loco reponere, quæ aliis nulla ſunt.

(b) *Capaneus*) Superbus fuit Deorum contemtor, unus ex ſeptem ducibus qui Thebas obſederunt. Is Jove invito cum eam urbem ſeſe capturum gloriaretur fulmine oppreſſus eſt.

(c) *Evadnen*) Capanei fuit uxor, quæ in ejus rogum ſeſe immiſit, incredibili quadam impulſa impatientia amoris.

(d) *Rex*) Jupiter, qui Phaetontem Solis curru fulmine excuſſit.

(e) *Ignes*) Quos ipſe Phaeton acceſſerat de quibus in Metam.

(f) *Semele*) Ejus vide fabulam in tertio Metam.

(g) *Jovis*) *Auguſti*; quem pec ſummum nefas jam ſæpius Deum facit ineptus adulator.

(h) *Ignibus*) *Ira*.

(i) *Virtutibus*) Quæ tempore adverſo magis elucеſcunt: quanquam difficilius ſecundis rebus illas tueri.

Hectora (*k*) quis nosset, si felix Troja fuisset?
Publica (*l*) Virtuti per mala facta via est.
Ars tua, (*m*) Tiphy, vacet, si non sit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, (*n*) Phœbe, vacet.
Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum (*o*) tituli Fortuna: caputque
Conspicuum pietas qua tua tollat, habet
Utere temporibus, quorum tunc munere (*p*) freta es.
En patet in laudes area lata tuas.

INTERPRETATIO.

Quis cognosceret Hectorem, si Troja fuisset beata? Via facta est publica Virtuti per mala. Ars tua fit inutilis, o Tiphy, si procella non sit in mari: ars tua fit inutilis, o Apollo, si homines prospera fruantur valetudine. Virtus quæ abscondita est, & jacet non cognita in rebus secundis; extat & ostenditur adversis. Sors nostra tibi præbet occasionem laudis; & pietas tua habet quo tollat caput conspicuum? Utere occasione, cujus beneficio nunc polles. Ecce vastus campus apertus est in gloriam tuam.

NOTÆ.

(k) *Quis nosset*) Fortitudo vero ejus per certamina inclaruit, quæ nulla fuissent nisi hostis accessisset.

(l) *Virtuti*) Fortitudini *scilicet* præsertim, atque animi firmitati.

(m) *Tiphy*) Qui gubernator fuit Argo navis.

(n) *Phœbe*) Apollinem seu Phœbum Medicæ artis inventorem sæpius diximus.

(o) *Tituli*) *Laudis.*

(p) *Freta*) Adeoque si Nasoni fidem habueris, idem credideris quod & pagina sacra docet, Beatum illum quem tentamina ipsa confirmaverint.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

O qui nominibus.) *Amicum laudat Poeta, exponitque Tomitani exilii incommoda: precaturque eum latenter, ut ab Augusto mitius & paulo propinquius exilium petat; quod facile impetrari posse docet, quum magna sit ipsius clementia. Postremo narrat quemadmodum e locis non nimium longinquis fugerit Orestes cum Iphigenia sorore: ablata etiam inde Diana ad meliora loca.*

O Qui, (*a*) nominibus cum sis generosus avitis,
Exsuperas morum nobilitate genus:
Cujus inest animo patrii candoris imago,
Non careat nervis candor ut iste (*b*) suis.

INTERPRETATIO.

O qui; cum sis nobilis gloria avorum, vincis nobilitatem gloria morum, cujus ingenio insidet imago patrii candoris; ut iste candor non careat suis viribus:

NOTÆ.

(a) *Nominibus*) Atque adeo genere nobili.

(b) *Suis*) Non imaginem tantum candoris paterni habere istum suum amicum dicit Naso, sed insuper ipsi innatam virtutem, & candorem proprium.

Cu-

Cujus in ingenio patriæ facundia linguæ est,
Qua prior in Latio non fuit ulla Foro:
Quod (c) minime volui, positis pro nomine signis
Dictus es. (d) ignoscas laudibus ista tuis.
Nil ego peccavi. tua te bona cognita produnt.
Si, (e) quod es, appares, (f) culpa soluta mea est.
Nec tamen (g) officium nostro tibi carmine factum,
Principe tam justo, posse nocere puta.
Ipse Pater Patriæ (quid enim (h) civilius illo?)
Sustinet in nostro carmine sæpe legi.
Ne prohibere potest, quia res est publica, Cæsar;
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Jupiter ingeniis præbet sua numina vatum;
Seque celebrari quolibet ore sinit.
Caussa tua exemplo Superorum tuta (i) duorum est:
Quorum hic aspicitur, (k) creditur ille Deus.
Ut non debuerim, tamen (l) hoc ego crimen amabo:
Non fuit (m) arbitrii littera nostra tui.
(Nec nova, quod tecum loquor, est injuria nostra.)
Incolumis cum quo sæpe locutus eram.

INTERPRETATIO.

In cujus animo est eloquium linguæ paternæ, qua nulla fuit melior in foro Latino; appellatus es indiciis positis pro nomine, quod minime cupivi concedas ista gloria tua. Ego nihil deliqui. Bona tua cognita te patefaciunt. Si videris quod es; ego vaco culpa. Neque tamen crede officium tibi exhibitum nostro carmine posse tibi obesse Principe tam justo. Ipse Pater Patriæ, (quid enim civilius illo?) patitur sæpe legi in nostro Carmine. Neque Cæsar potest impedire, quia est res publica: & est etiam pars nostra de bono communi. Jupiter præbet sua numina ingeniis Poetarum; & patitur se laudari quolibet ore. Caussa tua est secura exemplo duorum Deorum; ex quibus hic Deus videtur, ille creditur. Quamvis non debuerim, nihilominus ego diligam hoc peccatum, nostra epistola non fuit in tua potestate. Neque injuria nostra quod te alloquor, est nova: quem sæpe alloquutus eram sospes.

NOTÆ.

(c) *Minime*) Quia mallet suo nomine appellare.

(d) *Ignoscas*) Siquidem aliquis ex his indiciis te esse meum amicum cognoverit.

(e) *Quod es appares*) Quæ laus est maxima.

(f) *Culpa*) *Qua virtutes tuas celebravi, ut hinc cognoscereris.* Cæterum credibile est per uxorem traditas esse epistolas, atque ita, ut in tanta urbe, quem maxime compellaret Poeta, non ita facile esset intelligere, nisi aliunde cognitus foret. Messalam tamen oratorem designari conjecerunt.

(g) *Officium*) *Quo te dignis laudibus celebravi.*

(h) *Civilius illo*) Qui non civium modo necessitudines quid ferant capit; sed & earum leges religiose observat.

(i) *Duorum*) Jovis & Augusti. Quamquam me piget hujus impietatis.

(k) *Creditur*) Immo non ubique modo videtur Jupiter, siquidem per eum Ethnico more Deum verum intelligas, sed sentitur, cognoscitur maxime, atque per eum omnia.

(l) *Hoc*) *Te celebrare meis carminibus.*

(m) *Arbitrii*) *Ut ipsi sibi injurius Augustus videatur, siquidem ob litteras nostras tibi irascatur.*

Quo vereare minus, ne (n) sim tibi crimen amicus;
 Invidiam, siqua est, (o) auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis
 (Hoc noli certe dissimulare) pater:
Ingeniumque meum (potes hæc meminisse) probabat:
 Plus etiam, quam me judice dignus eram.
Deque meis illo referebat versibus ore,
 In quo pars altæ nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus (p) ista recepit,
 Sed prius (q) auctori sunt data verba tuo.
(r) Nec data sunt, mihi crede, tamen: sed in omnibus actis:
 Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque qua perii, culpam scelus esse negabis,
 Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, prius obfuit error,
 Ah sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coeuntia rumpam
 Vulnera; vix illis proderit ipsa quies.
Ergo ut (s) jure damus pœnas; sic abfuit omne
 Peccato facinus consiliumque meo.
Idque (t) Deus sentit: pro quo nec (u) lumen ademtum est,
 Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam (vivat modo) finiet olim,
 Tempore cum fuerit lenior ira, fugam.

INTERPRETATIO.

Ut minus metuas, ne ego amicus sim tibi crimini, e auctor potest habere invidiam, si quæ est. Nam tuus pater est semper observatus a me ab annis teneris: noli certe hoc negare: atque laudabat meum ingenium (potes ista recordari:) etiam amplius quam eram dignus, me judice. Atque narrabat de meis carminibus illo ore, in quo erat pars excelsa nobilitatis. Non ergo nunc tibi impositum est, quod domus ista me admisit, sed antea genitori tuo. Neque tamen impositum est, mihi crede; sed si tollas postrema, vita mea est defendenda in omnibus factis. Negabis etiam peccatum quo occidi esse flagitium, si series tanti mali sit tibi perspecta. Aut metus, aut error, error potius nobis nocuit. Ah! patere me non recordari fati mei! Et ne rescindam vulnera nondum coalescentia refricando; vix ipsa quies illis erit utilis. Adeoque fateor merito luimus pœnas; sic omne scelus & data opera procul fuit ab omni mea culpa. Atque Deus id credit; quamobrem neque vita mihi ablata, neque alius habet rem mihi ademtam. Forte, modo vivat, aliquando finem imponet huic ipsi exsilio, cum ira fuerit mitior mora.

NOTÆ.

(n) *Sim tibi crimen*) *Tibi vitio atque probro vertatur.*

(o) *Auctor*) *Ipse ego, qui jam olim patrem tuum maxime colui.*

(p) *Ista*) *Tua*, scilicet, *Messala.*

(q) *Auctori*) *Patri; ut frustra sit qui te hodie amicum meum cavillatur.*

(r) *Nec data*) *Quia deceptus non est pater tuus in me.*

(s) *Jure*) Quia in superis etiam fortuna luenda est, nec veniam læso numine casus habet.

(t) *Deus*) Augustus denuo.

(u) *Lumen*) *Vita.*

Nunc

Nunc precor hinc alio jubeat discedere; si non
Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exilium paulloque propinquius opto;
Quique sit a sævo longius hoste, locum.
Quantaque in Augusto clementia; (x) si quis ab illo
Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini littora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque jactantur moderatis æquora ventis:
Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circa gentes, quæ prædam sanguine quærant:
Nec minus infida terra timetur aqua.
Illi, quos audis hominum (y) gaudere cruore,
Pœne sub ejusdem (z) sideris axe jacent.
Nec procul a nobis locus est, ubi (a) Taurica (b) dira
Cæde (c) pharatratæ pascitur ara Deæ.
Hæc prius, ut memorant, non (d) invidiosa nefandis,
Nec cupienda bonis; regna (e) Thoantis erant.
Hic, (f) pro supposita (g) virgo Pelopeia cerva
Sacra Deæ (h) coluit qualiacunque suæ.

INTERPRETATIO.

Nunc oro jubeat hinc alio proficisci; siquidem nostra desideria non careant honesta verecundia. Voveo lenius exilium & paullo vicinius; & sedes qua sint remotiores a fero hoste. Atque ea est clementia Augusti, ut si quis hoc illum posceret pro me, forte ille concederet. Littora gelida Ponti Euxini me tenent: ille fuit appellatus Axenus a veteribus. Nam neque maria turbantur lenibus auris, neque navis peregrina subit quietos portus. Nationes circumstant, qua quarant pradam sanguine; neque terra minus metuitur aqua infida. Illi, quos audis epulari carnibus hominum, sunt fere sub cardine ejusdem syderis. Neque locus est longe a nobis, ubi altare Tauricum Dea pharetrata imbuitur diro sanguine. Hac antea erant regna Thoantis, ut dicunt, non odiosa scelestis, neque optanda probis. Hic puella Pelopeia pro cerva supposita coluit sacra qualiacumque sua Dea.

NOTÆ.

(x) *Si quis*) Verecunde amico insinuat, ut mitius exilium ab Augusto petere audeat.

(y) *Gaudere*) Anthropophagos dicit Scythiæ populos.

(z) *Syderis axe*) Sub eodem climate, tractu, aut cœli plaga.

(a) *Taurica*) Quæ in Taurica regione, seu Scythica Chersoneso, aut Tartaria minore, ad Ponti Euxini partem Septemtrionalem, sita erat, atque adeo non longe a Tomitana urbe, ubi commorabatur Naso.

(b) *Dira*) Siquidem humanis victimis colebatur Diana Taurica.

(c) *Pharetrata*) Quia Diana venationis Dea.

(d) *Invidiosa*) Passive. *Odiosa*.

(e) *Thoantis*) Tauricæ regionis rex fuit Thoas, Trojani belli temporibus.

(f) *Pro supposita*) Quia cum aris suis admota esset Iphigenia Agamemnonis filia, pro ea cervam Diana supposuit, virginemque in Tauricam regionem transtulit, ubi ejus Deæ sacris a Thoante præfecta est.

(g) *Virgo*) Iphigenia Agamemnonis filia, ex Pelopis genere.

(h) *Coluit*) illud est quod modo, dicebam, Dianæ sacris præpositam Iphigeniam.

Quo

Quo postquam, (i) dubium pius an sceleratus, (k) Orestes,
 Exactus furiis venerat ipse suis;
Et comes exemplum veri (l) Phocæus amoris:
 Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti (m) Triviæ ducuntur ad aram,
 Quæ stabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen (n) hunc sua mors, nec mors sua terruit illum;
 Alter ob alterius funera mœstus erat.
Et jam constiterat stricto mucrone (o) sacerdos;
 Cinxerat & (p) Grajas barbara (q) vitta comas:
Cum (r) vice sermonis (s) fratrem cognovit, & illi
 Pro nece complexus Iphigenia dedit.
(t) Læta Deæ (u) signum crudelia sacra (x) perosæ
 Transtulit ex illis in (y) meliora locis.
Hæc igitur regio, magni (z) penetralia mundi,
 Quam fugere (a) homines (b) Dique, propinqua mihi est:
Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
 Si modo Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
 Placato referant & mea vela (c) Deo!

INTERPRETATIO.

Quo postquam Orestes, dubium pius an scelestus, ipse impulsus suis furiis, appulerat, una cum socio Phocæo exemplo sinceræ amicitiæ, qui duo erant corporibus, unus animis: continuo ligati ducuntur ad altare Triviæ, quæ cruenta erat ante valvas duplices. Neque tamen sua cædes tremefecit hunc, neque sua cædes illum: alter erat tristis ob cædem alterius. Et jam Sacerdos aderat cultro evaginato; & vitta barbara ambierat capillos Græcos; cum Iphigenia agnovit fratrem inter colloquendum, & illi obtulit amplexus pro morte. Læta transportavit imaginem Deæ aversantis fera sacra ex illis locis in meliora. Hæc igitur plaga, penetralia vasti orbis, quam homines & Dii fugerunt, est mihi proxima. Atque sacra feralia sunt juxta meam terram, si modo terra barbara est sua Nasoni. O utinam venti, quibus Orestes est sublatus, reducant etiam mea carbasa, Deo lenito!

NOTÆ.

(i) *Dubium*) Quia & patrem ultus est, & matrem, cædis illius auctorem interfecit.

(k) *Orestes*) Agamemnonis filius, qui ob interfectam matrem furiis actus, in Tauricam regionem cum Pylade suo delatus est.

(l) *Phocæus*) Pylades est, Strophii filius, ex Phocide regione, Orestis fidissimus & individuus comes.

(m) *Triviæ*) *Dianæ*, quæ triviis præerat, ubi colebatur.

(n) *Hunc*) Pyladem, seu Orestem dicit, quorum alter de alterius funere tantum, non de suo erat sollicitus.

(o) *Sacerdos*) Iphigenia, Agamemnonis filia.

(p) *Grajas*) Orestis atque Pyladis, qui Græci erant.

(q) *Vitta*) Qua decorari aut vinciri solebant eorum capita qui Deo cuipiam immolabantur.

(r) *Vice sermonis*) *Inter colloquendum*.

(s) *Fratrem*) Oresten *scilicet*.

(t) *Læta*) Iphigenia *scilicet*.

(u) *Signum*) *Simulacrum*.

(x) *Perosæ*) Non enim Deæ, sed Thoantis, regis immanitate, hospites aris admovebantur.

(y) *Meliora*) Ariciam *scil.* ut supra dictum.

(z) *Penetralia*) Id est, Orbis pars interior, & quasi abstrusa, aut remota ab hominum commercio.

(a) *Homines*) Pylades, Orestes, Iphigenia.

(b) *Diique*) Ipsa Diana.

(c) *Deo*) *Augusto*.

ELE-

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

O mihi dilectos.) *Amicum laudat Poeta, eumque monet, ut constanter munus amicitiæ exequatur, eique apud Augustum opem ferat. Ostendit deinde multis, exemplis, tempore omnia molliri præter ejus curas, & ostendit se ita deficere, ut non diu credat se supervicturum tantis malis, quam rem dicit sibi solatio relictam esse.*

O Mihi dilectos inter (*a*) fors prima sodales,
Unica fortunis (*b*) ara reperta meis:
Cujus ab alloquiis anima hæc moribunda revixit,
Ut vigil infusa (*c*) Pallade flamma solet:
Qui veritus non es (*d*) portus aperire fideles,
(*e*) Fulmine percussæ confugiumque (*f*) rati:
Cujus eram censu non me sensurus egentem,
Si Cæsar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit (*g*) impetus (*h*) hujus,
Excidit heu nomen quam mihi pæne tuum!
Te tamen agnoscis: tactusque cupidine laudis,
Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram Famæ (*i*) conciliare fidem.
Ne (*k*) noceam grato vereor tibi carmine; neve
Intempestivi nominis obstet honos.

INTERPRETATIO.

O sors mihi prima inter charos amicos, Inventum unicum altare meis fortunis, cujus sermonibus hæc anima interitura suscitata est, ut vigil flamma solet reviviscere oleo affuso; qui non metuisti reserare portus fidos, & perfugium navi ictæ fulmine: cujus etiam opibus eram sensurus me divitem, si Cæsar abstulisset facultates paternas. Heu quam prope nomen tuum mihi excidit, dum impetus aufert me immemorem hujus tempestatis! Te tamen cognoscis; & motus desiderio laudis, optares posse aperte profiteri, Ille ego sum. Profecto, si paterêris, ego cuperem tibi præbere gloriam, & commendare raram fidem famæ. Metuo ne tibi obsim carmine grato: neve laus nominis intempestivi officiat.

NOTÆ.

(a) *Sors*) Pro parte posuit, quam tanquam a Diis habuerit.

(b) *Ara*) *Perfugium*, *præsidium*. Ad templa *scilicet*, atque aras confugere in extremis mos fuit, qui hodieque permanet.

(c) *Pallade*) Pro oleo, a Pallade invento.

(d) *Portus aperire*) Quia palam Nasonis patrocinium quodammodo susceperat, ita loquitur.

(e) *Fulmine*) Cæsaris ira.

(f) *Rati*) De seipso loquitur Poeta. Allegoria est.

(g) *Impetus*) Scribendi; atque gratum animum testificandi.

(h) *Hujus*) Calamitosi *scilicet*, quo amicos non expedit indicare.

(i) *Conciliare*) Egregie expressit quod Gall. diceremus. *Vous faire connoitre a la Renommee, & lui recommander votre admirable fidelite.*

(k) *Noceam*) Metuebat ne in Augusti offensionem incurreret amicus.

Quod

Quod licet & tutum eſt, intra tua pectora *(l)* gaude,
  Meque tui memorem, teque fuiſſe mei
Utque facis, *(m)* remis ad opem luctare ferendam,
  Dum veniat placido mollior ira Deo:
Et tutare caput nulli ſervabile; ſi non
  (n) Qui merſit *(o)* Stygia, ſublevet illud, aqua.
Teque, quod eſt earum, præſta conſtanter ad omne
  Indeclinatæ munus amicitiæ.
Sic tua proceſſus habeat Fortuna perennes,
  Sic ope non egeas ipſe, juveſque tuos.
Sic æquet tua nupta virum bonitate perenni;
  Incidat & veſtro rara querela toro.
Diligat & ſemper *(p)* ſocius te ſanguinis illo,
  Quo pius affectu Caſtora *(q)* frater amat.
Sic juvenis, ſimiliſque tibi ſit natus, & illum
  Moribus agnoſcat quilibet eſſe tuum.
Sic ſocerum faciat *(r)* tæda te nata jugali;
  Nec tardum juveni det tibi nomen avi.

INTERPRETATIO.

Quod conceditur & ſecurum eſt, lætare in tuo ſinu; & me tui recordari, & te mei. Et ſicut facis, contende remis ad auxilium præbendum, donec ira fiat lenior Deo placato: & defende caput nemini redimendum, niſi qui detruſit in aquam Stygiam, illud juvet. Et, quod haud vulgare eſt, præbe te conſtanter ad omne officium firmæ amicitiæ. Ita fortuna tua habeat progreſſus perpetuos: ita ipſe auxilio non opus habeas, & promoveas tuos. Ita tua conjux par ſit marito bonitate continua; & rara querela eveniat veſtro lecto. Atque frater te ſemper amet illo deſiderio, quo pius frater diligit Caſtorem. Ita filius adoleſcens & ſit tibi ſimilis, & quivis cognoſcat moribus illum eſſe tuum. Ita filia præſtet te ſocerum face connubiali: neque det tibi juveni ſerum nomen avi.

NOTÆ.

(l) *Gaude*) Quamobrem ſcient quibus generoſa natura: alii non diſcent utcumque maxime doceantur.

(m) *Remis*) *Opera tua contende, donec faveat fortuna.*

(n) *Qui merſit*) Auguſtus *ſcilicet*.

(o) *Stygia*) *Perdidit & quaſi ad Inferos deturbavit.* Styx enim Inferorum palus.

(p) *Socius ſang.*) Frater.

(q) *Frater*) Pollux, qui cum fratre immortalitatem partiri ſuam non eſt veritus ut alternis diebus, vel potius ſemeſtribus viverent. Quæ fabula ex eo nata, quod in cœlum tranſlati oriente uno alter occidit.

(r) *Tæda*) Pro matrimonio; quia ad illa tædæ adhiberi ſolitæ.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Tempore.) *Hæc inconsideratius cum superioribus conjunguntur; cum unius separatæ Elegiæ argumentum videantur exsequi. Tractatur locus communis, de vi temporis seu consuetudinis, qua, cum mitigeatur & tolerabiliora evadant omnia, non tamen mitigari curas & angores suos; Mala sua ipsa mora ingravescere, & exasperari queritur Poeta.*

TEmpore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet & incurvo colla premenda jugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore (a) lupos.
Tempore (b) Pœnorum compescitur ira leonum;
Nec feritas animo, quæ fuit ante, manet
Quæque sui monitis obtemperat (c) Inda magistri
Bellua; servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus & in canas semen producit aristas,
Et ne sint (d) tristi poma sapore facit.
Hoc tenuat (e) dentem terras renovantis aratri,
Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam sævas paullatim mitigat iras:
Hoc minuit luctus, mœstaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
Præterquam curas attenuare meas.
Ut patria careo; bis frugibus area trita est:
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.

INTERPRETATIO.

Taurus assuescit aratro ruricolæ per moram, & exhibet cervices urendas curvo jugo. Equus ferox per moram obsequitur flexilibus habenis; & admittit ore leni aspera lupata. Ira leonum Afrorum mitigatur per moram: neque sævitia quæ fuit prius, stat in corde. Atque bellua Inda, quæ paret jussis sui magistri, submittitur imperio, superata per moram. Mora præstat ut uva infletur racemis turgidis, & grana vix contineant merum quod habent intus. Mora etiam profert semen in albas aristas: & causa est ne poma sint sapore austero. Ea terit dentem aratri renovantis terras: ea minuit dura saxa, atque adamantem. Ea etiam paullatim lenit truces iras: ea lenis mœrores, atque erigit corda tristia. Adeoque tempus effluxum pede tacito potest minuere omnia præter meas ærumnas. Ex quo sum exsul, area bis trita est frugibus: uva bis calcata pede nudo disrupta est.

NOTÆ.

(a) *Lupos*) *Lupata* frena aspera dicuntur, quibus ferociores equi coercentur, quia ad lupinorum dentium modum atque inæqualiter secta & divisa sunt.

(b) *Pœnorum*) *Africanorum*, qui omnium sunt sævissimi.

(c) *Inda*) Elephantos dicit, quos India gignit.

(d) *Tristi*) Immiti atque acerbo.

(e) *Dentem*) Vomerem.

Nec

Nec quæsita tamen spatio patientia longo est;
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet & veteres fugiunt juga curva juvenci:
Et domitus fræno sæpe repugnat equus.
Tristior est etiam præsens ærumna priore:
(*f*) Ut sit enim sibi par, crevit, & aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt:
Sed magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
(*g*) Est quoque non minimum, vires afferre recentes;
Nec præconsumtum (*h*) temporis esse malis.
Fortior in fulva novus est luctator arena,
Quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
Integer est nitidis melior gladiator in armis,
Quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
Fert bene præcipites navis modo facta procellas:
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quæ ferimus, tulimus patientius ante;
Et mala sunt longo multiplicata die.
(Credite, deficio, (*i*) nostroque a corpore, quantum
Augurор, accedunt tempora parva malis.)
Nam neque sunt vires, neque qui color esse solebat:
Vixque habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est ægro magis ægra, malique
In circumspectu stat sine fine sui.

INTERPRETATIO.

neque tamen patientia comparata est prolixa mora; & mens nostra habet sensum mali novi. Nimirum juvenci etiam veteres effugiunt panda juga; & equus domitus sæpe resistit fræno. Præsens dolor est quoque gravior priore: quamvis enim sit sibi æqualis, crevit, & auctus est spatio. Neque mala nostra mihi tam perspecta fuerunt quam sunt: Verum eo magis urunt quo sunt magis perspecta. Neque leve est adhibere vires integras, neque esse ante exhaustum malis temporis. Novus luctator est fortior in flava arena, quam cui lacerti sunt lassi longo spatio temporis. Gladiator recens est fortior in armis splendidis, quam cui arma rubent infecta suo cruore. Navis nuper constructa facile tolerat procellas impetuosas: antiqua frangitur pluvia quantumvis leni. Nos etiam prius toleravimus æquius quæ patimur: & mala sunt aucta longo tempore. Credite, despondeo, & quantum conjicio, exiguum spatium adjicitur malis a nostro corpore. Nam neque sunt vires, neque color qui consueverat esse; vixque habeo cutem quæ operiat ossa. Verum enimvero animus est magis ægrotus quam corpus, & est semper affixus cogitationi sui mali.

NOTÆ.

(f) *Ut sit par*) *Quamvis sit eadem.*

(g) *Est quoque*) Rationem tangit optimam, quamobrem iniquius sum exilium, post duos annos patiatur: quia *scilicet* exhaustæ vires quibus prius ærumnas tolerabat.

(h) *Temporis*) Quæ cum tempore eveniunt.

(i) *Nostroque a corpore*) Hoc est, *Si debilitatis meæ atque exhaustarum virium rationem habeas, parva tempora adduntur malis: numque brevi moriar.*

Uc-

Urbis abeſt facies, abſunt mea curæ ſodales:
Et, qua nulla mihi carior, uxor abeſt.
Vulgus adeſt Scythicum, braccataque turba Getarum:
Sic mala quæ video, *(k)* non videoque, nocent.
Una tamen ſpes eſt, *(l)* quæ me ſoletur in iſtis;
Hæc fore morte mea non diuturna mala.

INTERPRETATIO.

Species Urbis longe eſt, ſocii meus amor abſunt: & conjux eſt procul, qua nulla eſt mihi gratior. Plebs Scythica, & agmen braccatum Getarum adeſt: atque ita quæ intueor, & non intueor obſunt. Una tamen eſt ſpes, quæ me ſoletur in iſtis; hæc mala non fore longa obitu meo.

NOTÆ.

(k) *Non video*) Acutiſſime ut ſolet Poeta: Malum quod non videbat hoc erat, Sodalium atque uxoris abſentia.

(l) *Quæ ſoletur*) Hæc Rhetorice & ad movendam miſericordiam, non vere & ex animo dicuntur.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Bis me ſol adiit.) *Miratur Poeta, quod biennio jam exacto; nullas ab amico acceperit litteras: quum hi præſertim ad eum ſcripſerint, quibuſcum amicitia uſus non fuerat tam probatus. Subjungit tamen malle ſe omnia credere, quam illum nullas ad eum dediſſe litteras, quas interceptas fuiſſe exiſtimat. Admonet poſtremo, ut ad eum ſcribat, ut ſemper excuſandus ſit.*

(a) BIs me ſol adiit gelidæ poſt frigora brumæ,
Biſque ſuum tacto *(b)* Piſce peregit iter.
Tempore tam longo *(c)* cur non tua dextera verſus
Quamlibet in paucos officioſa fuit?
Cur tua ceſſavit pietas, ſcribentibus illis,
Exiguus nobis cum quibus uſus erat?
Cur, quoties alicui chartæ ſua vincula demſi;
Illam ſperavi nomen habere tuum?

INTERPRETATIO.

Sol me bis viſit poſt frigora gelida hyemis, biſque abſolvit ſuum curſum piſce tacto. Quamobrem ſpatio tam longo tua dextera non fuit officioſa in verſus quantumvis paucos? Quamobrem tuus amor vacavit, illis ſcribentibus, cum quibus parva nobis erat conſuetudo? Quamobrem, quoties reſolvi ſua ligamina cuipiam chartæ, ſperavi illam habere tuum nomen?

NOTÆ.

(a) *Bis*) Neque tamen per duos annos adhuc aberat, ſi modo ex Poetæ verbis rem totam dijudices; namque, ut ſupra adnotavimus menſe Octobri ejectus eſt.

(b) *Piſce*) Hoc dicit, quia per hyemis tempus Sol Piſcium, ſicut & Aquarii & Capricorni ſigna pervadit.

(c) *Cur non*) *Quamobrem ad me nihil ſcripſiſti?*

Dis

Dî faciant, ut sæpe tua sit epistola dextra
Scripta, sed e multis reddita nulla mihi?
Quod precor, (*d*) esse liquet, (*e*) credam prius ora (*f*) Medusæ.
Gorgonis anguinei cincta fuisse comis:
Esse canes utero sub (*g*) virginis: esse (*h*) Chimæram,
A truce quæ (*i*) flammis separet angue leam:
(*k*) Quadrupedesque hominum cum pectore pectora junctos:
Tergeminumque virum, (*l*) tergeminumque (*m*) canem:
(*n*) Sphingaque, & Harpyias, serpentipedesque Gigantas:
Centimanumque (*o*) Gygen, (*p*) semibovemque virum.
Hæc ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viæque;
Fluminaque, & campi, nec freta pauca, jacent:
Mille potest caussis, a te quæ littera sæpe
Missa sit, in nostras nulla venire manus.
Mille tamen caussas scribendo vince frequenter:
Excusem ne te semper, amice, mihi.

INTERPRETATIO.

Dii velint, ut littera sint sæpius exarata tua manu, sed nulla sine mihi reddita ex multis! Certum est esse quod opto. Credam potius vultus Medusæ Gorgonis fuisse circumdatos crinibus anguineis: canes esse sub ventre puellæ; Chimæram esse, quæ dividat ignibus leænam a sævo serpente, & quadrupedes habentes pectora commissa pectoribus hominum: & virum tricorporem, & canem tergeminum: & Sphingem & Harpyas, & Gigantes anguipedes: & Gygen centimanum, & virum semibovem: Ego ante credam hæc omnia, dilectissime, quam te versum exuisse mei amorem. Montes innumeri, & itinera, & flumina, & agri, neque pauca maria sunt inter te & me. Epistola quæ sit sæpe missa a te, potest nulla venisse in nostras manus mille caussis. Supera tamen mille caussas sæpe scribendo, amice; ne semper excusem te mihi.

NOTÆ.

(d) *Esse*) *Atque adeo te ad me scripsisse, sed interceptas litteras.*

(e) *Credam*) Quanquam inania sunt Poetarum figmenta.

(f) *Medusæ*) Cujus crines in serpentes mutatos Minervæ indignatione, quod in ejus templo cum Neptuno concubuisset: caput deinde ægidi affixum, a quo hostes rigescerent fabulati sunt Poetæ.

(g) *Virginis*) Scyllæ; cujus fabulam sæpius in superioribus vidimus.

(h) *Chimæram*) Cujus monstri, leonis partibus superioribus, mediis capræ, draconis vero posterioribus, formam pete ex Metam.

(i) *Flammis*) Illas vero avomebat non Chimæra quidem, sed mons Lyciæ, qui per eam designabatur, in cujus jugis Leones; medio Capræ, radicibus autem serpentes habitabant.

(k) *Quadrupedes*) Centauros intelligit.

(l) *Tergeminum*) Aut Geryonem intelligit tribus amplum non corporibus quidem, sed regnis, de quo jam sæpius; aut Herilum de quo Virgilius,

Nascenti cui tres animas Feronia mater,
Horrendum dictu, dederat, &c.

(m) *Canem*) Cerberum.

(n) *Sphingaque*) Hoc & sequentia monstra suo loco vide in Metam.

(o) *Gygen*) Hic Cœli & Terræ filius atque Briarei & Cotti frater centum etiam manus habuisse dicitur.

(p) *Semibov.*) Minotaurum.

ELE-

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Jam mea cygneas imitantur, &c.). *Quinquagenarius poeta queritur, se jam canescere in infœlicissima regione, eo tempore, quo frui debuisset patria, charissima conjuge, amicis, &c. Quæ si olim a Delphico oraculo, aut Dodonæa columba futura accepisset, vana dicit se ea responsa existimaturum fuisse. Clarissimaque sententia docet, nihil tam validum esse, quod non subjaceat divinæ voluntati ac potentiæ. Postremo cæteros admonet, ut ejus casibus moniti, Augustum, cujus potentia par est diis immortalibus, demereantur.*

JAm mea (*a*) cygneas imitantur tempora plumas,
Inficit & nigras alba senecta comas:
Jam subeunt anni (*b*) fragiles, & inertior ætas:
Jamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
Vivere, me nullo sollicitante metu:
Quæque meæ semper placuerunt otia menti,
Carpere; & in studiis molliter esse meis:
Et parvam celebrare domum, veteresque Penates,
Et quæ nunc domino rura paterna (*c*) carent:
(Inque sinu dominæ, carisque nepotibus, inque
Securus patria consenuisse mea.)
Hæc mea sic quondam peragi speraverat (*d*) ætas:
Hos ego sic annos (*e*) ponere dignus eram.
Non ita Dis visum: qui me terraque marique
Actum Sarmaticis exposuere locis.

INTERPRETATIO.

Mea tempora jam referunt speciem plumarum cygnearum, & alba senectus tingit atros capillos. Jam veniunt anni fragiles, & ætas pigrior; jamque difficile est mihi parum valido me portare. Nunc erat, ut deberem vivere fine imposito laboribus, nullo timore me vexante, & indulgere quieti, quæ semper quæsita est meo animo: & esse suaviter in meis studiis; & colere tenuem domum, & antiquos Penates; & agros patrios, qui nunc carent domino; & tutus consenuisse in gremio dominæ, inter dilectos nepotes, atque in patria mea. Mea ætas olim speraverat hæc sic absolvi: merueram ita collocare hos annos. Non sic placitum Diis; qui exposuerunt me jactatum terra marique locis Sarmaticis.

NOTÆ.

(a) *Cygneas*) Candidas esse cygnorum plumas omnes sciunt. Adeoque queritur Poeta quod tempora & caput aut potius coma albescere & canescere incipiat.

(h) *Fragiles*) Quia provectiori ætate debiles sunt vires; levissima insuper de causa convellitur valetudo:

(c) *Carent*) *Quia ego longe remotus.*

(d) *Ætas*) Pro Poeta ipso adolescente:

(e) *Ponere*) *Sumere. Insumere.*

(*f*) In cava ducuntur quassæ navalia puppes,
Ne temere in mediis (*g*) dissolvantur aquis.
(Ne cadat, & multas palmas inhonestet adeptas,
Languidus in pratis gramina (*h*) carpit equus.)
Miles, ut (*i*) emeritis non est satis utilis annis,
(*k*) Ponit ad antiquos, quæ tulit arma, Lares.
Sic igitur, (*l*) tarda vires minuente senecta,
Me quoque donari jam (*m*) rude, tempus erat.
Tempus erat, nec me peregrinum (*n*) ducere cælum,
Nec siccam Getico fonte levare sitim:
Sed modo, quos habui, (*o*) vacuos secedere in hortos:
Nunc hominum visu rursus & Urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt: quæ, cum mihi tempora prima
Mollia præbuerint, posteriora (*p*) gravant.
Jamque, (*q*) decem lustris omni sine labe peractis,
Parte premor vitæ (*q*) deteriore meæ.

INTERPRETATIO.

Naves lacera ducuntur in vusta navalia, ne temere discerpantur in mediis aquis. Equus exhaustus vellit herbas in pratis, ne procumbat, & corrumpat multas palmas adeptas. Postquam miles non est satis idoneus, annis emeritis, suspendit arma quæ gessit ad avitos Lares. Ita ergo tempus erat me etiam jam donari rude, senectute lenta frangente vires. Tempus erat, neque me aerem haurire extraneum, neque sedare sitim aridam scaturigine Getica: sed nunc otiosum me recipere in hortos quos habui, nunc denuo frui conspectu hominum atque Urbe. Ita olim vovebam posse vivere leniter provectus ætate, mente non providente ventura. Fata prohibuerunt: quæ cum dederint mihi prima tempora lenia, sequentia molesta sunt. Jamque decem lustris absolutis sine omni nota, urgeor parte iniquiore meæ vitæ.

NOTÆ.

(f) *In cava*) Navium exemplo, quæ in navalibus reponuntur, postquam procellis quassatæ sunt, sese senem placida frui quiete debuisse ostendit.

(g) *Dissolvantur*) Quinque syllabis efferenda ea vox per Diæresim figuram, qua nonnunquam utuntur Poetæ.

(h) *Carpit*) Jugo solutus, *scilicet*, &c. *Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat*: ut scripsit Horat.

(i) *Emeritis*) Tempore debilitatis postquam suo officio olim functus est.

(k) *Ponit*) Solebant vero & limites, & gladiatores Deo cuipiam emeriti aut rude donati arma suspendere. Hinc Horatianus ille.

... Vejanius, armis Herculis ad postem fixis latet abditus agro.

(l) *Tarda*) Quæ tardos facit & graves.

(m) *Rude*) Virga erat impolita, qua gladiatores donabantur spectati satis cum in libertatem vindicabantur.

(n) *Ducere cœlum*) *Aere frui.*

(o) *Vacuos*) *Spnetofot* interpretati sunt, aut *Domino carentes*. Ego ex eo vacuos appellatos insuper crediderim hortos, quod ibi vacuus atque ociosus voluptatem ex studiis suis caperet Poeta.

(p) *Gravant*) Gravia atque molesta faciunt.

(q) *Decem lustris*) Adeoque quinquagesimum annum Naso agebat, siquidem, ut doctissimis etiam viris placitum, lustrum Poetis præsertim quinque annorum spatium complectitur.

(r) *Deteriore*) *Ætas enim post annum quinquagesimum solet esse deterior*, inquit Commentator. Nugæ: neque id agitur. Deteriorem vitæ partem queritur Poeta, quam in exilio degere cogitur.

Nec

Nec procul a (*ſ*) metis, quas pæne tenere videbar,
(*t*) Curriculo gravis eſt facta ruina meo.
Ergo (*u*) illum demens in me ſævire coegi,
Mitius immenſus quo nihil orbis habet?
Ipſaque delictis victa eſt clementia noſtris:
Nec tamen errori vita negata meo?
Vita procul patria peragenda ſub axe (*x*) Boreo,
Qua maris Euxini terra ſiniſtra jacet.
Hoc mihi ſi (*y*) Delphi, (*z*) Dodonaque diceret ipſa;
Eſſe viderentur (*a*) vanus uterque locus.
Nil adeo validum eſt, adamas licet alliget illud,
Ut maneat rapido firmius igne (*b*) Jovis.
Nil ita ſublime eſt, ſupraque pericula tendit,
Non ſit ut inferius ſuppoſitumque Deo.
Nam quamquam (*c*) vitio pars eſt contracta malorum,
(*d*) Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti noſtris quoque caſibus eſte,
Æquantem Superos (*e*) emeruiſſe virum.

INTERPRETATIO.

Atque atrox clades evertit meum curriculum non longe a metis, quas prope videbar aſſequutus eſſe. Adeoque inſanus coegi illum mihi iraſci, quo mundus immenſus nihil habet lenius. Ipſaque clementia eſt ſuperata meis peccatis: neque tamen vita eſt negata errori meo? Vita tranſigenda ſub polo Boreali longe a Patria, qua tellus porrigitur læva maris Euxini. Si Delphi, & ipſa Dodona prædixiſſet hoc mihi, uterque locus videretur eſſe falſus. Adeoque nihil eſt firmum, quamvis adamas illud jungat, ut ſtet validius ſævo igne Jovis. Nihil eſt ita excelſum, & tollitur ſupra diſcrimina, ut non ſit humilius, & ſubmiſſum Deo. Nam etſi pars malorum eſt inducta mea culpa, tamen ſævitia Dei plus intulit cladis. At vos eſtote quoque admoniti noſtris infortuniis devinxiſſe virum proximum Diis.

NOTÆ.

(ſ) *Metis*) Hoc eſt, *Eo tempore, quo ſenex quieſcere conſtitueram*. Metaph. eſt a curuli certamine petita.

(t) *Curriculo*) Quaſi dicat: Curru excuſſum ſeſe, qui ſpe ſua dejectus fuerit.

(u) *Illum*) Auguſtum.

(x) *Borea*) *Septentrionali*, unde flat Boreas.

(y) *Delphi*) Pro Apolline, qui Delphis ad Parnaſſum montem celeberrimum illud templum, atque oraculum habuit, de quo jam toties.

(z) *Dodona*) De ſylva Dodonea, ejuſque oraculis diximus etiam abunde & in ſecundo de Arte, & in Metam.

(a) *Vanus*) Qui falſa prædiceret.

(b) *Jovis*) Jupiter primo hic deſignatur: Verum Auguſtus ex eo, neque ſine callidiſſima aſſentatione, intelligitur.

(c) *Vitio*) *Meo* ſcil. *Culpa mea*.

(d) *Plus*) *Ultra quam meritus eram punivit*.

(e) *Emeruiſſe*) *Conciliaſſe, atque benevolum præſtitiſſe*.

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Si licet & pateris.) *Inimico minatur poeta; se in eum scripturum, nisi pœnituerit inimicitiarum.*

SI (*a*) licet, & pateris nomen facinusque tacebo,
Et tua (*b*) Lethæis acta dabuntur aquis:
Nostraque vincetur (*c*) lacrymis clementia feris.
Fac modo te pateat pœnituisse tui.
Fac modo te damnes, cupiasque eradere vitæ
Tempora, si possis, (*d*) Tisiphonæa tuæ.
Sin minus, & flagrant odio tua pectora (*e*) nostro;
(*f*) Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem;
Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Cæsar mihi (*g*) jura reliquit:
Et sola est patria pœna carere mea.
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo.
Sæpe Jovis (*h*) telo quercus adusta viret.
Denique vindictæ si sit mihi nulla facultas;
(*i*) Pierides vires & sua (*k*) tela dabunt.

INTERPRETATIO.

Si licet, & concedis, silentio prætermittam & nomen & flagitium, & tua facta tradentur aquis Lethæis, & nostra clementia superabitur tardis fletibus. Cura tantum ut appareat te pœnituisse tui. Cura tantum ut te arguas, & voveas delere tempora furiosa vitæ tuæ, si queas. Sin minus, atque cor tuum est incensum odio nostri, misera ira capiet arma coacta. Quamvis sim pulsus in remotissimam plagam, sicut sum, noster dolor porrendet istbuc suas manus. Si ignoras, Cæsar mihi permisit omnia jura; & solum est supplicium carere mea patria. Atque, modo sit incolumis, speramus patriam ab illo. Sæpe quercus incensa telo Jovis virescit. Denique, si nulla sit mihi potestas ad ultionem, Musa mihi præbebunt vires, & sua arma.

NOTÆ.

(a) *Licet*) *Per te, qui me lacessis.*

(b) *Lethæis*) *Oblivioni tradam quæcumque in me incepisti.* Est enim *Lethe* Latinis *Oblivio*. Inferorum fluvius, de cujus aqua quisquis gustasset præteritorum omnium obliviscebatur.

(*c*) *Lacrymis*) *Pœnitentia tua, & consilio mutato.*

(d) *Tisiphonæa*) *Quibus, Tisiphones furiæ more per maximum scelus atque invidiam, me vexare atque inceflere non destisti.*

(*e*) *Nostro*) *Quo me persequeris.*

(f) *Induet*) *Atque adeo injurias meas ulcifcear.*

(g) *Jura*) *Ut ego in maledicum & obtrectatorem per amicos possim agere.*

(h) *Telo*) *Fulmine.* Elegantissima autem comparatione sese ad pristinum statum redire posse indieat.

(i) *Pierides*) *Musæ*: quas a Pierio Thraciæ seu Thessaliæ monte potius, aut Pieri filiabus in Picas mutatis, jam sæpe dictas fuisse indicavimus.

(k) *Tela*) Carmina *scilicet*, quæ si non cœlo possunt deducere Lunam, possunt sæpe sceleratam mentem ad laqueum compellere.

Ut

Ut Scythicis habitem longe submotus in oris,
(*l*) Siccaque sint oculis proxima signa meis:
Nostra per immensas ibunt præconia gentes:
Quodque querar, notum, qua patet orbis, erit.
Ibit ad occasum, quidquid dicemus, ab ortu:
Testis & (*m*) Hesperiæ vocis Eous erit.
(*n*) Trans ego tellurem, trans latas audiar undas:
Et gemitus vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo sæcula norint:
Perpetuæ crimen posteritatis eris.
Jam feror in pugnas, & nondum (*o*) cornua sumsi.
Nec mihi sumendi caussa sit ulla velim.
Circus adhuc (*p*) cessat: (*q*) spargit tamen acer arenam
Taurus, & infesto jam pede pulsat humum.
(*r*) Hoc quoque, quam volui, plus est. (*ſ*) cane, Musa, receptus;
Dum licet (*t*) huic nomen dissimulare suum.

INTERPRETATIO.

Quamvis degam procul relegatus in tractu Scythico, & sydera arentia sint vicina meis oculis, nostra laudes ferentur per innumeras nationes, & quod conquerar erit cognitum, qua mundus est vastus. Quicquid proferemus procurret ab ortu ad occasum; & Oriens erit conscius soni Occidui. Ego audiar ultra Terram; & ultra vastas aquas; & vox mea querimonia fiet ingens. Neque sua tempora tantum sciverint te reum: eris probrum æterna posteritatis. Jam agor in certamina, & nondum indui cornua: atque malim nulla sit mihi caussa induendi. Circus adhuc quiescit: tamen taurus ferox disjicit arenam, & jam ferit terram pede irato. Hoc etiam plus est quam volui: Musa, cane receptui, quamdiu conceditur huic tegere nomen suum.

NOTÆ.

(l) *Sicca*) Quia Ursæ, de quibus jam sæpius nunquam Oceano tingi videntur, quæ nunquam occidunt.

(m) *Hesperiæ*) *Meæ*, quæ hominis est Itali & in partibus occiduis nati.

(n) *Trans ego tell.*) Magnifice expressit.

(o) *Cornua*) In quibus robur Tauri, cui sese parem facit Poeta.

(p) *Cessat*) *Nondum commissa pugna*.

(q) *Spargit*) Quod signum est furentis, moxque in hostem impetum facturi. Hac autem allegoria sese Naso ad pugnam paratissimum ostendit.

(r) *Hoc*) Quod minus intentavi.

(ſ) *Cane*) Receptum aut receptui canere dicuntur tubicines, cum milites tuba ex prælio revocant. Qua metaphora a scribendo Musas suas Naso dehortatur.

(t) *Huic*) Maledico, *scilicet*, qui si maledictis finem faceret, a Poeta non indicaretur.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Ille ego qui fuerim.) *Lectorem docet, qua patria, quibus consulibus natus sit. Denique totam suam vitam paucis perscribit. Postremo exilii mala commemorat: quorum magnitudinem dicit se Musis consolari, & illis acquiescere,*

ILle ego, qui fuerim, tenerorum (*a*) lusor amorum,
Quem legis, ut noris, accipe, Posteritas.
(*b*) Sulmo mihi patria est gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hic ego sum: necnon, ut tempora noris;
Cum cecidit fato (*c*) Consul uterque pari.
Si quid & a proavis usque est vetus (*d*) ordinis heres;
Non modo (*e*) Fortunæ munere factus eques,
Nec stirps prima fui; genito jam fratre creatus;
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
(*f*) Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Una celebrata est per duo (*g*) liba dies.
Hæc est armiferæ (*h*) festis de quinque Minervæ,
(*i*) Quæ fieri pugna prima (*k*) cruenta solet.
Protinus (*l*) excolimur teneri, curaque parentis
Imus ad insignes Urbis (*m*) ab arte viros.

INTERPRETATIO.

Ut intelligatis, Posteri, quis ego fuerim ille cantator mollium Amorum, quem legitis, discite. Sulmo abundans aquis frigidissimis est mihi Patria, qui distitus est ab Urbe nonaginta millibus. Ego hic in lucem prodii: &, ut cognoscatis tempus, cum ambo Consules occiderunt simili morte. Si est etiam aliquid, antiquus sum *hares ordinis* equestris *usque a proavis, non nuper factus eques dono fortuna. Neque fui prima soboles, ortus fratre jam nato, qui in lucem editus erat ante duodecim menses. Idem Lucifer adstitit natalibus utriusque: una dies celebrata est per duo liba. Hac est de quinque festis Minerva bellatricis, qua prima consuevit fieri cruenta certamina. Continuo teneri excolimur, & concedimus ad viros illustres arte Urbis, cura patris.*

NOTÆ.

(a) *Lusor*) Quia de Amoribus scripsit.

(b) *Sulmo*) Quod oppidum fuit in Pelignis, millia passuum 90. distans ab Urbe, Septemtrionem atque Orientem versus.

(c) *Consul*) Hircium & Pansam designat, qui apud Mutinam adversus Antonium Pop. Romani hostem judicatum, pugnantes ceciderunt. Adeoque 710 anno ab Urbe condita, 21. Martii natus Poeta.

(d) *Ordinis*) Equestris *scilicet*.

(e) *Fortunæ*) *Divitiis*. Quibus enim Sestertium quadrigentorum millium census erat, ii in ordinem equestrem referebantur.

(f) *Lucifer*) Stellam matutinam pro die ipso posuit.

(g) *Liba*) Cujus generis placentas natalibus mitti solitas supra vidimus.

(h) *Festis*) Vide Fastorum tertio. V.809. ubi primam diem Minervæ sacram sanguine vacare, quod ea Dea nata sit; cæteras strata arena & ludis gladiatoriis celebrari solitas esse invenies.

(i) *Quæ fieri*) Atque adeo secunda fuit ex quinque Minervæ sacris diebus, quorum prima in 14. Cal. Apr. hoc est 20. diem Martii mensis, incidebat.

(k) *Cruenta*) Gladiatorum sanguine.

(l) *Excolimur*) *Litterarum elementis, & bonis artibus imbuimur.*

(m) *Ab arte*) Qui artibus quibuscumque docendis celebres.

Frater ad (n) eloquium viridi tendebat ab ævo,
(o) Fortia (p) verbosi natus ad arma Fori.
At mihi jam puero (q) cœlestia sacra placebant;
Inque suum (r) furtim Musa trahebat opus.
Sæpe pater dixit, Studium quid inutile tentas?
(ſ) Mæonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis: totoque (t) Helicone relicto,
Scribere conabar verba (u) soluta modis.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos:
Et, quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
(x) Liberior fratri sumta mihique toga est.
Induiturque humeris cum (y) lato purpura clavo:
Et (z) studium nobis, quod fuit ante, manet.
Jamque decem vitæ frater (a) geminaverat annos,
Cum perit; & cœpi parte carere mei.
Cœpimus & teneræ primos ætatis honores;
Eque viris quondam pars (b) tribus una fui.

INTERPRETATIO.

Frater studebat eloquio a mollibus annis, genitus ad acria arma garruli fori. At sacra cœlestia jam grata erant mihi puero, & Musa me rapiebat secreto ad suum opus. Parens frequenter dixit, Quamobrem experiris studium frustraneum? Ipse Homerus nullas divitias reliquit. Tactus eram monitis: & toto Helicone deserto, tentabam scribere voces liberas a metris. Versus fluebat ultro ad modos idoneos; & quod nitebar proferre erat carmen. Interea, ætate currente gressu occulto, toga liberior capta a fratre atque a me; & purpura aptatur humeris cum lato clavo; & cura quæ prius fuit nobis, superest. Jamque frater duplicaverat decem annos vitæ, cum obit, & cœpi orbus esse parte mei. Cœpimus etiam primos honores mollis ætatis; & fui pars una ex viris olim tribus.

NOTÆ.

(n) *Eloquium*) *Eloquentiam*, quæ præsertim in dicendis caussis elucet.

(o) *Fortia*) Siquidem animum quocumque opus est flectunt.

(p) *Verbosi*) Ubi etiam blaterones plurimi, & importuni rabulæ, inani verborum profluentia, veram eloquentiam sese putant imitari.

(q) *Cœlestia*) Poesim intelligit.

(r) *Furtim*) Quia arcana quadam voluptate pellectus contra patris sententiam Poeticæ operam dabat.

(ſ) *Mæonides*) Homerus.

(t) *Helicone*) Quo Bœotiæ monte Musis sacro, & Musæ, & Poesis illarum opus intelligitur.

(u) *Soluta*) Prosaicam orationem.

(x) *Liberior*) Virilis *scilicet*, quam ætatis anno 17. plerumque sumebant; de qua fusius in Fastis.

(y) *Lato*) In transvectione enim, quæ Equitum fuit propria pompa, illi equis insidentes, oleæ ramis coronati, & purpureas palmatas togas, seu trabeas, purpureis fasciis trabium instar transversis induti vehebantur.

(z) *Studium*) Poeticum, *scil.*

(a) *Geminav.*) Adeoque viginti annos natus.

(b) *Tribus*) Diversissimi muneris fuerunt Triumviri, quorum alii Capitales, alii Nocturni, Monetales, &c. In quibus fuerit Naso non facile dixerim.

(c) Curia restabat: (d) clavi mensura coacta est.
Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
(e) Sollicitæque fugax ambitionis eram:
Et petere (f) Aoniæ suadebant tuta sorores
Otia judicio semper (g) amata meo.
Temporis illius colui fovique poetas;
Quotque aderant vates, rebar adesse (h) Deos.
Sæpe suas (i) volucres legit mihi grandior ævo,
Quæque necet serpens, quæ juvet herba, Macer.
Sæpe suos solitus recitare Propertius (k) ignes;
Jure sodalitii qui mihi junctus erat.
(l) Ponticus Heroo, (m) Bassus quoque clarus Jambo
Dulcia convictus membra fuere mei.
Et tenuit nostras (n) numerosus Horatius aures;
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Virgilium vidi (o) tantum: nec (p) avara Tibullo
Tempus amicitiæ fata dedere meæ.

INTERPRETATIO.

Senatus supererat: modus clavi contractus est. Illud onus erat gravius humeris nostris. Neque corpus fuit robustum, neque animus idoneus ad laborem; & eram alienus ab anxia ambitione: & sorores Aoniæ consulebant quærere otia secura semper dilecta meo judicio. Dilexi atque honoravi Vates illius ætatis; & credebam tot Deos favere quot Poetæ favebant. Macer ætate provectior sæpe legit mihi suas aves; quis anguis perimat; quod gramen prosit. Propertius, qui mihi erat junctus jure societatis solitus est sæpe narrare suos Amores. Ponticus insignis carmine Heroico, Bassus etiam Iambo fuerunt partes grata mei contubernii. Numerosus Horatius detinuit etiam nostras aures, dum pulsat politos versus lyra Itala. Aspexi tantum Virgilium: neque fata parca præbuerunt Tibullo tempus amicitiæ meæ.

NOTÆ.

(c) *Curia*) Ut Senator esset.

(d) *Clavi*) Quia Senator non erat: namque lato clavo a reliquis ordinibus Senatores distinguebantur. Neque obstat quod supra a se lato clavo indutam purpuram dixit; quia scilicet trabea ad transvectionis pompam tantum Equites utebantur.

(e) *Sollicitæ*) Quæque pusillæ pravæ & amoræ mentis indicium.

(f) *Aoniæ*) Musæ; quibus ab Aonia, Bœotiæ parte montana, illud datum nomen.

(g) *Amata*) Neque sine causa; quandoquidem per illa, & sese, & suis bonis, imo & Deo ipso frui licet; modo ne sint inertia.

(h) *Deos*) Vates certe neque Scriptura ipsa sacra dedignatur citare.

(i) *Volucres*) De quibus Macer Poeta Veronensis.

(k) *Ignes*) Amores.

(l) *Ponticus*) Hic, ut in sequentibus videbimus, bellum Thebanum heroico carmine comprehendit; quem cum Homero Naso confert.

(m) *Bassus*) Vix alibi de isto quicquam reperias.

(n) *Numerosus*) Seu metri varietatem, & suavitatem, seu sententiarum copiam & elegantiam spectes, omnibus numeris absolutum Poetam dixeris. Cæterum nasutos esse oportet qui illum legant; neque multis placuerit unquam.

(o) *Tantum*) Quia major natu Virgilius. Cæterum aliquid amplius fuit, ut videtur: neque forte amicus.

(p) *Avara*) Quia immaturo fato obiit Tibullus.

Suc-

Succeſſor fuit hic tibi, *(q)* Galle; Propertius illi.
(r) Quartus ab his ſerie temporis ipſe fui.
Utque ego majores, ſic me coluere minores:
Notaque non tarde facta *(ſ)* Thalia mea eſt.
Carmina cum primum populo *(t)* juvenilia legi;
Barba reſecta mihi biſve ſemelve fuit.
(u) Moveat ingenium totam cantata per Urbem
Nomine non vero dicta *(x)* Corinna mihi.
Multa quidem ſcripſi: ſed quæ vitioſa putavi,
Emendaturis ignibus ipſe dedi.
Tum quoque, cum *(y)* fugerem, quædam placitura *(z)* cremavi
Iratus ſtudio carminibuſque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis
Cor mihi, quodque levis cauſſa moveret, erat.
Cum tamen hoc eſſem, minimoque accenderet igni;
Nomine ſub noſtro fabula *(a)* nulla fuit.
Pæne mihi puero nec digna, nec utilis uxor
Eſt data: quæ tempus perbreve nupta fuit.
Illi ſucceſſit, quamvis ſine crimine, conjux;
Non tamen in noſtro *(b)* firma futura toro.

INTERPRETATIO.

Hic fuit tibi ſucceſſor, Galle; Propertius illi. Ipſe fui quartus ab his ordine temporis. Et ſicut ego honoravi præcedentes, ſic ſequentes me honoraverunt; & mea Muſa non ſero inclaruit. Cum primum recitavi populo verſus juveniles, barba fuit mihi tonſa aut bis, aut ſemel. Corinna, a me appellata ficto nomine, celebrata per totam Urbem acuerat meum ingenium. Scripſi equidem multa: verum egomet injeci ea quæ credidi culpanda in ignem correcturum. Immiſi etiam in ignem nonnulla grata futura tum cum proficiſcerer in exilium, infenſus ſtudio & meis verſibus. Cor mihi erat tenerum, neque invictum ſpiculis Cupidineis, & quod exigua cauſa tangeret. Cum tamen iſtud eſſem, & inflammarer leviſſimo igne, nulla fabula fuit ſub noſtro nomine. Conjux eſt data mihi prope puero nec digna, neque idonea; quæ fuit conjux per exiguum ſpatium. Uxor illam excepit, quamvis ſine dedecore, non tamen futura firma in noſtro lecto.

NOTÆ.

(q) *Galle*) Hunc vitæ ſuæ prodigum, Ægypti præſidem, jam ſupra vidimus.

(r) *Quartus*) *Qui*, ſcilicet *amatorias delicias ſcripſi*.

(ſ) *Thalia*) Una ex Muſis.

(t) *Juvenilia*) Quæ de Amoribus juvenili ætate ſcripſit.

(u) *Moverat*) Amor quippe ingenioſus.

(x) *Corrina*) Quam Auguſti neptim fuiſſe veriſimile eſt. Namque hujuſcemodi nugas altius rimari, ut ſolent, mihi quidem ridiculum videtur. Hæc an illa fuerit quid id noſtra? In majoribus debet pateſcere, ſi quæ eſt, ingenii ſagacitas; maximum eſt vitium in omnibus accuratum videri. Non eſſe in nugis, quæ ſedulo contemnas, illud vero virtus eſt. Naturæ enim vigor non minus reſpuendo quam retinendo continetur.

(y) *Fugerem*) Exilio multatus *ſcilicet*.

(z) *Cremavi*) Neque damnum ullum; ſiquidem ad lenocinandam ultro prurientem libidinem comparata; quæ nunquam pejora quam cum maxime placent.

(a) *Nulla*) Quia cautiſſime amavit. Atque adeo hinc maxime Auguſto ſuſpectus fuit.

(b) *Firma*) Duas priores uxores repudiavit.

Ubi-

Ultima, quæ mecum feros permansit in annos,
Sustinuit conjux exsulis esse viri.
(c) Filia bis prima mea me fœcunda juventa,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.
Et jam (d) complerat genitor sua fata; novemque
(e) Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademtum
Ille fuit. matri (f) proxima justa tuli.
Felices ambo, tempestiveque sepulti,
Ante diem pœnæ quod periere meæ!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser; & de me quod doluere nihil!
(g) Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat,
Et (h) gracilis structos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, si vos mea contigit (i) umbræ;
Et sunt in (k) Stygio crimina nostra foro;
Scite precor, caussam (nec vos mihi fallere fas est)
Errorem jussæ, non scelus, esse fugæ.
Manibus id (l) satis est. ad vos studiosa revertor
Pectora, qui vitæ quæritis acta meæ.
Jam mihi canities, pulsis (m) melioribus annis,
Venerat; antiquas miscueratque comas:

INTERPRETATIO.

Ultima, quæ mecum permansit in novissimos annos, non verita est esse uxor mariti profugi. Nata mea fœcunda fecit me avum prima juventa: sed non ex uno marito. Et jam pater meus absolverat sua fata, & adjecerat novem altera lustra novem lustris. Non aliter ploravi, quam ille fuit deploraturus me sublatum. Persolvi matri justa proxima. Uterque beati, & conditi opportune, quia fato functi sunt ante diem mei supplicii. Me etiam beatum, quod non sum infelix illis superstitibus; & quod nihil ægre passi sunt de me! Si tamen aliquid superest mortuis præter nomina, & exiles Manes vitant pyras exstructas, si mea fama ad vos penetrat Manes parentales, & mea peccata sunt in foro Stygio, cognoscite, oro, (neque fas est mihi vos decipere) caussam exsilii mandati esse errorem, non flagitium. Id satis est Manibus. Redeo ad vos viri studiosi, qui petitis facta vita mea. Jam canities mihi orta erat, annis felicioribus exactis; & variaverat crines antiquos;

NOTÆ.

(c) *Filia*) Perilla.
(d) *Complerat*) *Obierat.*
(e) *Addiderat*) Adeoque nonagenarius fuit.
(f) *Proxima*) Post patrem matrem composuit, quæ statim ab illo fato functa est.
(g) *Si tamen*) Id est, siquidem animæ immortales illisque aliquis superest sensus post hanc vitam.
(h) *Gracilis*) Quia spiritus.
(i) *Umbræ*) Pro parentum anima.
(k) *Stygio*) *Infero.*
(l) *Satis*) Neque prolixa oratione apud illos, opus est, quibus omnia nuda apparent.
(m) *Melioribus*) Namque senectutem multa circumveniunt incommoda.

Post-

Posque meos ortos (*n*) Pisæa vinctus oliva
  Abstulerat (*o*) decies præmia victor eques:
Cum maris Euxini positos ad læva Tomitas
  Quærere me læsi Principis ira jubet.
Caussa meæ cunctis nimium quoque nota ruinæ
  Indicio non est testificanda meo.
Quid referam (*p*) comitumque nefas, famulosque nocentes?
  Ipsa multa tuli non leviora fuga.
(*q*) Indignata malis mens est succumbere; seque
  Præstitit invictam viribus (*r*) usa suis;
Oblitusque mei, ductæque per otia vitæ,
  Insolita cepi temporis (*ſ*) arma manu.
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
  (*t*) Occultum stellæ (*u*) conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
  Juncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
  Tristia, (*x*) quo possum, carmine fata levo.
Quod, quamvis nemo est, cujus referatur ad aures:
  Sic tamen absumo decipioque diem.

INTERPRETATIO.

Et a meis natalibus eques victor redimitus oliva Pisaa reportaverat decies pramias cum ira Principis offensi imperat mihi quærere Tomitas sitos ad sinistra Ponti-Euxini. Caussa mei exitii nimis etiam perspecta omnibus non est declaranda meo testimonio. Quamobrem memorem & nefas comitum, & pravos ministros. Passus sum multa non minora ipso exsilio. Animus exhorruit dejici arumnis, & se prabuit indomitum, usus suis viribus: & immemor mei, atque vita acta per otia, sumsi arma tempestatis manu insueta. Totque passus sum discrimina terra & mari, quot sunt stella inter axem depressum & eminentem. Denique tractus Sarmaticus proximus Getis pharetratis est tactus a me jactato longis erroribus. Quamquam hic circumsoner armis vicinis, ego minuo fata lugubria carmine, quo possum. Quod, etsi nullus est, ad cujus aures recitetur nihilominus ita consumo & fallo diem.

NOTÆ.

(n) *Pisaa*) Qua apud Pisam, Peloponnesi urbem coronabantur victores Olympico certamine.

(o) *Decies*) Olympias spatium fuit annorum quatuor tantum. Sæpissime tamen apud Græcos atque Latinos auctores, quia quinto quoque anno certamina Olympica celebrabantur, terminus qui exclusive intelligendus, inclusive sumitur; quemadmodum & nos hebdomadam *Octiduum* dicimus. Atque eo modo alicubi quinquennem Olympiadem noster appellavit, ut hinc quinquagenarium fuisse quo tempore exilio pulsus, cognoscatur.

(p) *Comitum*) Ab Augusto attributorum, a quibus custodiebatur.

(q) *Indignata*) Ut virum cordatum decet, qui rebus angustis fortis atque animosus apparet.

(r) *Usa*) In eo fere posita est Virtus.

(ſ) *Arma tempor.*) Patientiam atque animi fortitudinem: quibus maxime pollet anima.

(t) *Occultum*) Nobis *scilicet*, qui magis ad Septemtrionem sumus porrecti. De Australi Polo agit: quem si Virgilio credis

Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi.

(u) *Conspicuum*) Septemtrionalem dicit nobis semper sublimem.

(x) *Quo*) Namque nullum aliud solatium.

Ergo,

Ergo, quod vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitæ tædia (y) lucis habent,
Gratia, (z) Musa, tibi. nam tu solatia præbes;
Tu curæ requies, tu medicina mali.
Tu dux, tu comes es: tu nos (a) abducis ab Istro;
In medioque mihi das (b) Helicone locum.
Tu mihi (c) (quod rarum) vivo sublime dedisti
Nomen; ab exsequiis quod dare Fama solet.
Nec, qui detrectat præsentia, Livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum sæcula nostra poetas;
Non fuit ingenio Fama maligna meo.
Cumque ego præponam multos mihi; non minor illis
Dicor. & in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum præsagia veri;
Protinus ut moriar, (d) non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam
Jure; tibi grates, candide lector, ago.

INTERPRETATIO.

Ergo, Musa, tibi gratia quod vita fruor, & resisto asperis laboribus, neque tædia vitæ anxia me tenent. Nam tu ministras solamina; tu requies sollicitudinis, tu medicina morbi: Tu es dux, tu comes: tu nos abstrahis a Danubio, & præbes mihi sedes in medio Helicone. Tu (quod haud vulgare) præbuisti mihi superstiti celebritatem, quam fama consuevit dare post fata. Neque Invidia, quæ imminuit præsentia rosit dente atro ullum de nostris operibus. Nam cum sæcula nostra produxerint egregios vates, fama non fuit parca meo ingenio. Et cum præferam multos mihi; non dicor inferior ab illis; & multus legor in toto mundo. Si ergo omnia Poetarum habent aliquid veri; quamvis continuo moriar, non ero tuus, o Terra. Seu ego consequutus sum hanc famam favore, sive jure per carmina, ago tibi gratias, Lector Candide.

NOTÆ.

(y) *Lucis*) *Vitæ, quam in rebus anxiis ago.*

(z) *Musa*) Adversis certe perfugium ac solatium præbent studia, seu potius quæ ex iis mentem permulcent cogitationes gratæ.

(a) *Abducis*) Ubicumque mens cogitat, ob rem si ita loqui licet, ibi vere est, maximamque in se vim habet, qua se propemodum ad omnia alliget. Verum istud nunquam assequentur qui vix aliter quam pecorum more, objectis *scilicet* impulsi, cogitare didicerunt: nihil aliud quam quod effluit & illos in perniciem abripit per totam vitam agitant.

(b) *Helicone*) Quem Bœotiæ montem Musis sacrum jam centies diximus.

(c) *Quod rarum*) *Quatenus, heu nefas;*
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus Invidi.

(d) *Non ero*) Quia fama superstes. Verum enimvero pios majus aliquid movet, qui post fata tum demum sua opera Deique gloriam manere se intelligunt.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER V.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Hunc quoque de Getico.) *Mittens Romam a Scythia hunc ultimum librum Ovidius, sui studiosos monet, ut quatuor prioribus libellis, illinc quoque ab eo missis, hunc etiam addant. Excusatque se non potuisse materiam aliam, quam tristem, ejusque rebus miseris & perditis convenientem sumere. Quod si in patriam revocetur, scripturum se jocosa & læta profitetur: Simulque veniam petit, si quid sit, quod lectorem offendat.*

HUnc quoque de *(a)* Getico, nostri studiose, libellum
 Littore, præmissis quatuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis Fortuna poetæ.
 Invenies toto carmine *(b)* dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen;
 Materiæ scripto conveniente suæ.
Integer & lætus læta & juvenilia lusi:
 Illa tamen nunc me composuisse piget.
Ut *(c)* cecidi, subiti *(d)* perago præconia *(e)* casus;
 Sumque argumenti *(f)* conditor ipse mei.
Utque jacens ripa deflere *(g)* Caystrius ales
(h) Dicitur ore suam deficiente necem:

INTERPRETATIO.

AMice noster; adjice etiam quatuor meis præmissis hunc libellum missum ab ora Getica. Hic etiam erit talis qualis fors vatis. Nihil reperies suave in toto carmine. Quamobrem status noster est lugubris, sic versus lugubres, scripto respondente suo argumento. Incolumis & festivus cecini festiva & juvenilia: nunc tamen pœnitet me illa scripsisse. Postquam dejectus sum celebro ruinam repentinam: & sum ipse fabricator meæ materiæ. Et quemadmodum avis Caystria prostrata in ripa dicitur deplorare suam mortem ore moribundo;

NOTÆ.

(a) *Getico*) Quia ex Tomitana urbe, quæ Getico littori adjacebit.

(b) *Dulce nihil*) Si materiam spectes scil. namque ad stilum & scribendi modum si respicias, suavissima sunt prope omnia.

(c) *Cecidi*) Patria pulsus:

(d) *Perago*) *Sum præco & scriba.*

(e) *Casus*) Exilii.

(f) *Conditor*) *Argumentum suum aliunde desumunt alii Scriptores: mihi ipsi materiam suppeditavi, qui calamitatis meæ sum auctor.*

(g) *Caystrius*) *Cygnus*. Caystrum Asiæ fluvium non longe ab Epheso frequentans.

(h) *Dicitur*) Et quidem falso: verum, siquidem Apollini sacra avis, & tam pulchre candida, Poetæ canoram vocem ex rauca facere non dubitarunt.

Sic

Sic ego Sarmaticas longe projectus in oras
Efficio (i) tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis lascivaque carmina quærit;
(Præmoneo nunquam scripta (k) quod ista legat.)
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
Aptior ingenium come Tibullus erit.
Atque utinam numero ne nos essemus in (l) isto!
Hei mihi! cur unquam Musa jocata mea est?
Sed dedimus pœnas: Scythicique in finibus Istri
(m) Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ad (n) publica carmina flexi,
Et memores jussi nominis esse sui.
Si tamen e vobis aliquis tam multa requiret,
(o) Unde dolenda canam? multa dolenda tuli.
Non hæc ingenio, non hæc componimus arte.
(p) Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota Fortunæ pars est in carmine nostræ?
(q) Felix, qui patitur, quæ numerare valet!
Quot frutices silvæ, quot flavas Tybris arenas,
Mollia quot (r) Martis gramina campus habet;
Tot mala pertulimus: quorum medicina quiesque
Nulla, nisi in studio, Pieridumque (ſ) mora est.

INTERPRETATIO.

Ita ego longe pulsus ad littora Sarmatica curo ne exequiæ sint mihi tacitæ. Si quis expetit delicias & versus jocosos, prædico ne unquam ista scripta evolvat. Gallus magis idoneus ad ea, atque Propertius lenis oris: Tibullus, ingenium elegans, erit magis idoneus. Atque utinam ne nos essemus in isto grege! Hei mihi! quamobrem mea Musa unquam lusit? Verum luimus pœnas: & ille lusor Amoris pharetrati abest in finibus Danubii Scythici. Quod reliquum est, flexi animos ad versus communes, & imperavi recordari famæ suæ. Si tamen aliquis e vobis petat unde scribam tam multa lugenda? passus sum multa lugenda. Non hæc deducimus ingenio, neque arte. Argumentum est ingeniosum propriis malis. Et quantula pars infortunii nostri est in versibus? Beatus qui patitur quæ potest enarrare! Quot plantas silvæ habent, quot Tybris fulvas arenas, quot campus Martis teneras herbas, tot mala passi sumus: quorum nulla medicina est aut solatium nisi in studio & mora Musarum.

NOTÆ.

(i) *Tacitum*) Exequias suas celebrare se dicit.

(k) *Quod*) Pro *ut* novo atque inusitato modo: quod hic tamen non tam alienum videtur.

(l) *Isto*) Auctorum blandorum, qui amatoria & delicias scripserunt.

(m) *Ille*) Sese ipse irridet Naso.

(n) *Publica*) Quæ omnes tuto possint legere; neque in auctorem suam derivent calamitatem.

(o) *Unde*) *Quo ex fonte hauriam: qua arte tot dicenda inveniam.*

(p) *Materia ingeniosa*) Immo ingeniosissime materiæ ingenium attribuit.

(q) *Felix*) Quia paucula fuerint quæ numeraverit, cum iis collata quæ passus est Naso.

(r) *Martis*) In quo curulia atque equestria certamina aliaque exhibebantur, ut fere Romanæ militiæ schola esset.

(ſ) *Mora*) Musæ vero animum maxima voluptate demulcent, quæ gratissima quæque oculis ejus subjiciunt: vixque alia sincera esse potest.

Quis

Quis tibi, Naso, modus lacrymosi carminis? inquis.
Idem, Fortunæ qui modus hujus erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat:
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum conjuge reddas;
Sint vultus hilares, simque quod ante fui.
Lenior invicti si sit mihi Cæsaris ira;
Carmina lætitiæ jam tibi plena dabo.
(t) Nec tamen ut lusit, rursus mea littera ludet.
Sit semel illa joco luxuriata suo.
Quod probet (u) ipse, canam: pœnæ modo parte levata
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
(x) Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, (y) melius mala ferre silendo;
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur;
Acceptoque gravi vulnere flere vetas.
Ipse (z) Perilleo Phalaris permisit in ære
Edere mugitus, & bovis ore queri.
Cum Priami (a) lacrymis offensus non sit Achilles,
Tu fletus inhibes, (b) durior hoste, meos.

INTERPRETATIO.

Quis, ais, tibi modus versuum flebilium, Naso? Idem qui erit modus hujus sortis. Illa mihi præbet de fonte exundante quod doleam: neque ista verba sunt mea, sed sortis meæ. At si mihi restituas patriam cum dilecta uxore, facies sit læta, simque quod fui prius. Si ira invicti Cæsaris sit mihi mitior, exhibebo tibi versus plenos jucunditatis. Neque tamen mea littera rursus jocabitur ut jocata est: Illa semel sit luxuriata suo ludo. Cantem quod ipse laudet; modo parte supplicii imminuta deseram barbariem & sævos Getas. Interea quid faciant nostri libelli, nisi luctuosum? Ista tibia apta est meis exequiis. At, dicis, poterat melius tolerare mala tacendo; & silens tegere tuum infortunium. Imperas, ut nulli gemitus sequantur cruciatus; & prohibes ejulare crudeli plaga adacta. Ipse Phalaris concessit reddere mugitus in ære Perilleo, & conqueri ore tauri. Cum Achilles non sit læsus fletibus Priami, tu vetas lacrymas meas, sævior hoste.

NOTÆ.

(t) *Nec*) *Amatoria non scribam.*

(u) *Ipse*) Cæsar, *qui in excutiendis meis scriptis usque adeo antea severus fuit.*

(x) *Tibia*) Ad cujus lugubrem sonum Majores funera efferre consueverant. Per tibiam autem triste scribendi genus intellige.

(y) *Melius*) Videtur equidem generosius: cæterum frustra fine qui ita absolute suadent. Sed dissertationem integram, non notulam, sibi expetit istud Argumentum.

(z) *Perilleo*) Perillum, in præcedentibus, vidimus Tauri ænei fabricatorem, quo Siculus tyrannus sibi invisos, supposito igne, torquebat.

(a) *Lacrymis*) Quibus victus Achilles Hectoreum corpus patri reddidit.

(b) *Durior*) Namque hostem Priamum Achilles flere non prohibuit.

Cum

Cum faceret (*c*) Nioben orbam Latonia proles,
Non tamen & ficcas juffit habere genas.
(*d*) Eft aliquid, fatale malum per verba levari:
Hoc querulam (*e*) Prognen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare (*f*) Pæantius antro
Voce fatigaret (*g*) Lemnia faxa fua.
(*h*) Strangulat inclufus dolor, atque exæftuat intus:
Cogitur & vires multiplicare fuas.
Da veniam potius vel totos tolle libellos;
Si mihi quod prodeft, hoc tibi, lector, obeft.
Sed neque obeffe poteft: ulli (*i*) nec fcripta fuerunt
Noftra, nifi auctori perniciofa fuo.
At mala funt (*k*) fateor. quis te mala fumere cogit?
Aut quis (*l*) deceptum ponere fumta vetat?
Ipfe nec hæc mando: fed ut hic deducta legantur.
Non funt illa fuo barbariora loco.
Nec me Roma fuis debet conferre poetis.
Inter Sauromatas ingeniofus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quæque
Ingenio ftimulos fubdere Fama folet.

INTERPRETATIO.

Cum progenies Latonæ redderet Nioben orbam, non tamen etiam imperavit habere genas aridas. Eft aliquid, malum fatale minui per voces. Iftud facit Prognen & Halcyonen querulam. Iftud erat quamobrem Pæantius obftreperet petris Lemniis fua voce in fpelunca frigida. Dolor repreffus fuffocat, atque intus fævit, & cogitur augere vires fuas. Ignofce, vel potius remove totos libellos, fi quod me juvat, Lector, illud tibi nocet. Verum neque poteft nocere: neque fcripta noftra cuiquam fuerunt exitialia, nifi auctori fuo. At mala funt, agnofco: quis fubigit te capere mala? vel quis prohibet falfum ommittere accepta? Neque ipfe hæc mitto: fed ut compofita hic legantur. Illa non funt truculentiora fuo loco. Neque Roma debet me componere fuis vatibus. Ero ingeniofus inter Sauromatas. Denique nulla laus a me quæritur, aut nomen quod confuevit fubjectare calcaria ingenio.

NOTÆ.

(c) *Nioben*) Hanc Tantali filiam vide in Metam. ubi Apollinem & Dianam Latonæ prolem, illius confodere liberos eadem opera invenies.

(d) *Eft aliquid*) Egeritur vero, dum explentur, & lamentando quafi cumulatur dolor. Atque hic aliquid eft ex intimo naturæ finu tribus verbis non expediendum.

(e) *Prognem*) Hujus Pandionis filiæ, atque Halcyones Ceycis uxoris, Fabulas vide in Metam.

(f) *Pæantius*) Philoctetem quoque Pæantis filium habes in Metam.

(g) *Lemnia*) In Lemno infula relictus fuerat.

(h) *Strangulat*) Optime dicit. Quanquam tamen fi cui dabitur devorare atque excoquere dolorem, ille omnium optime fecerit, & fibi confuluerit.

(i) *Nec fcripta*) Falfum iftud: namque illis maxime perniciofa amatoria ejus fuerunt, qui inde glifcentem ultro flammam irritaverunt.

(k) *Fateor*) Per conceffionem iftud, & figuram Rhetoricam dicitur, quod aliter non fatis ex auctoris mente intelligas.

(l) *Deceptum*) Qui prius quam legiffes bona effe præfumebas.

No-

Nolumus assiduis animum tabescere curis:
Quæ tamen irrumpunt, *(m)* quoque vetantur, eunt.
Cur scribam docui: cur mittam quæritis *(n)* istos?
Vobiscum cupiam quolibet esse modo.

INTERPRETATIO.

Nolumus mentem deficere perpetuis anxietatibus, quæ tamen impetum faciunt, & subeunt quo prohibentur: Dixi quamobrem scribam; petitis quamobrem mandem istos? Voveam esse vobiscum quoquo modo.

NOTÆ.

(m) *Quoque*) Quippe quæ mentem subeunt, illamque percellunt.

(n) *Istos*) Libellos *scil.*

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Ecquid ut e Ponto. *Ad uxorem scribens, dicit se corpore bene valere, quamvis mente langueat. Ostenditque dolorem eundem esse, qui primo fuit, quum relegatus sit ab Augusto. Postea commemorat incommoda, quibus sine fine conficitur. Et quandoquidem levis sit exilii causa, & magna Cæsaris clementia, pro marito roget, hortatur, nec ullam sibi spem relictam, quam Augusti clementiam.*

ECquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles;
Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum; valeo. corpusque, quod ante laborum
Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit; atque ipso vexatum induruit usu.
(a) An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen ægra jacet, nec tempore robora sumsit:
Affectusque animi, qui fuit ante, manet.
Quæque mora spatioque suo coitura putavi
Vulnera; non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas:
Grandibus accedunt tempore damna malis.

INTERPRETATIO.

Nonne, statim atque nova littera adsunt ex Ponto, pallescis? atque illa a te aperiuntur manu anxia? Omitte timorem: valeo: atque corpus, quod prius nobis fuit impatiens laborum & infirmum, constat, & lacessitum confirmatum est ipsa experientia & periculo. An non mihi concessum esse amplius invalido? Animus tamen infirmus prostratus est, neque confirmatus mora: & status mentis qui prius fuit, perstat, Et plagæ quas credidi coalituras sua mora atque tempore, non secus doleas quam modo inflictæ. Nimirum longa vetustas minuit levia mala, gravia augentur spatio.

NOTÆ.

(a) *An magis*) Ex eo forte sese suspicatur bene valentem, quod morbus augeri non possit.

Pæne decem totis aluit Pæantius annis
Peſtiferum tumido vulnus ab (*b*) angue datum.
(*c*) Telephus æterna conſumtus tabe periſſet,
Si non, quæ nocuit, dextra tuliſſet opem.
Et mea, ſi facinus nullum commiſimus, opto
Vulnera qui fecit, facta levare velit.
Contentuſque mei jam tandem parte laboris,
Exiguum pleno de (*d*) mare demat aquæ.
Detrahat ut multum, multum reſtabit acerbi:
Parſque meæ pœnæ totius inſtar erit.
Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores,
Quotve ſoporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piſcibus unda natatur;
Quot tenerum pennis aera pulſat avis;
Tot premor adverſis. quæ ſi comprendere coner,
(*e*) Icariæ numerum dicere coner aquæ.
Utque viæ caſus, ut amara pericula ponti,
Ut taceam ſtrictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbiſque noviſſima magni
Suſtinet; & ſævo cinctus ab hoſte locus.
Hinc ego trajicerer (neque enim mea culpa (*f*) cruenta eſt;)
Eſſet, quæ debet, ſi tibi cura mei.
Ille (*g*) Deus, bene quo Romana potentia nixa eſt,
Sæpe ſuo victor lenis in hoſte fuit.

INTERPRETATIO.

Pæantius tulit fere integris decem annis ſævam plagam impactam a ſerpente turgido. Telephus obiiſſet confectus lue inſanabili, niſi manus quæ obfuit auxilio fuiſſet. Voveo etiam, ſiquidem nullum flagitium admiſimus, ut qui inflixit meas plagas velit ſanare inflictas. Atque jam tandem expletus parte meæ pœnæ, tollat paululum liquoris de pleno æquore. Quamvis multum auferat, multum ſupererit immitis & pars mei laboris erit inſtar totius. Quot littora habent conchas, quot roſaria amœna habent *flores, aut papaver ſomniferum grana; quot nemus nutrit feras, quot piſcibus aqua agitatur; quot pennis volucris ſulcat mollem aerem; tot urgeor malis: quæ ſi nitar in unum cogere, nitar numerare aquam Icariam. Et tametſi omittam pericula itineris, atque acerba diſcrimina maris, & manus paratas in meam mortem; terra barbara, & ultima vaſti mundi me tenet, atque locus ſeptus hoſte. Ego hinc mutarer, (neque enim meum peccatum eſt capitale) ſi tibi eſſet ſollicitudo de me, quæ deberet eſſe. Ille Deus, quo Imperium Romanum fretum eſt, victor ſæpe fuit mitis in ſuo hoſte,*

NOTÆ.

(b) *Angue*) Cujus veneno infectæ fuerant ſagittæ Herculis, quarum una Philoctetes vulneratus; ut dictum in Metam.

(c) *Telephus*) Herculis fuit filius, rex Myſorum, ab Achille vulneratus, cujus haſta aut certe ferri rubigine ſanatus eſt. De eo autem in Amoribus.

(d) *Mare*) Jam in ſuperioribus ſe toto obrutum mari dixit.

(e) *Icariæ*) Pro quovis mari illud poſuit, cui Icarus Dædali filius clade ſua nomen dedit.

(f) *Cruenta*) Id eſt, *Quæ ſanguinem meum, ob capitale flagitium depoſcat.*

(g) *Deus*) Auguſtus.

Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque.
Cæsare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quæque (*h*) relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla jugo?
Quo ferar; unde petam lapsis solatia rebus?
(*i*) Anchora jam nostram non tenet ulla ratem.
(*k*) Viderit: ipse sacram quamvis invisus ad (*l*) aram
Confugiam: nullas submovet ara manus.
Alloquor en (*m*) absens præsentia numina supplex:
Si fas est homini cum Jove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniæ curam gentis habere Deos:
O decus, o patriæ per te florentis (*n*) imago;
O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, & te desideret æther!
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor: minimamque tuo de fulmine partem
Deme. satis pœnæ, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est; vitamque dedisti:
Nec mihi jus civis, nec mihi (*o*) nomen abest.
Nec mea concessa est aliis (*p*) Fortuna: nec exul
Edicti verbis nominor ipse tui.

INTERPRETATIO.

Quid hæres? quid vereris tuta? Accede, & precare: vastus mundus nihil habet lenius Cæsare. Me infelicem! quid faciam, si omnia mihi junctissima me deserunt? Tu etiam surripis cervicem jugo disrupto? Quo concedam? unde inveniam levamen afflictis rebus? Nulla anchora jam tenet nostram navem. Consulueris: quanquam odiosus, ipse tamen ad altare confugiam: altare nullas manus repellit. Ecce absens supplex alloquor Deum præsentem; si fas est homini posse alloqui Jovem. Arbiter imperii, quo incolumi certum est omnes Deos gerere curam populi Italiæ o gloria, o imago patriæ per te florentis; o vir non minor ipso mundo quem temperas: ita incolas terras, & cœlum te cupiat! Ita serus concedas ad astra tibi promissa! ignosce, oro; atque detrahe minimam partem tuo fulmini: quod superfuerit erit satis supplicii. Ira tua est quidem temperata, & indulsisti vitam: Neque mihi jus civis, neque nomen desideratur. Neque sors mea est data aliis: neque ego appellor exsul verbis edicti tui.

NOTÆ.

(h) *Relinquunt*) *Deserunt & destituunt me amici atque propinqui.*

(I) *Anchora*) Elegauti meta[...] cuivis periculo objectum, sine [...] lio, ostendit.

(k) *Viderit*) Proverbialis [...] bus deploratis, quo[...] cet exequi. Galli[...] tentiam, *Qu'*[...] quam refer[...].

(l) *Aram*) Acutissime ex honore quem Augusto præstat, sibi ad deprecationis audaciam, viam ster[...].

(m) *Absens* [...] Ingeniose si quicquam aliud: nam [...] cundiam habet hæc anthithesis [...]; & Cæsari quasi Deo adhi[...]

(n) *Ima*[...] io publicæ felicitatis.

(o) *N*[...] *civis adhuc dicor.*

(p) [...].

Or-

Omniaque hæc timui, quia meruiſſe videbam:
  Sed tua peccato lenior ira meo eſt.
Arva relegatum juſſiſti viſere Ponti,
  Et Scythicum profuga findere puppe fretum.
Juſſus ad Euxini deformia littora veni
  Æquoris. hæc gelido terra ſub axe jacet.
Nec me tam cruciat nunquam ſine frigore cælum
  Glebaque canenti ſemper obuſta gelu;
Neſciaque eſt vocis quod barbara lingua Latinæ;
  Grajaque quod Getico (q) victa loquela ſono;
Quam quod finitimo cinctus premor undique (r) Marte;
  Vixque brevis tutum murus ab hoſte facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia nunquam eſt.
  Sic hic nunc patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me (ſ) Zanclæa Carybdis
  Devoret, atque ſuis ad (t) Styga mittat aquis:
Vel rapidæ flammis urar patienter in (u) Ætnæ:
  Vel freta (u) Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur, pœna eſt: neque enim miſer eſſe recuſo;
  Sed precor, ut poſſim tutius eſſe miſer.

INTERPRETATIO.

Atque metui hæc omnia, quia videbam me dignum eſſe: ſed ira tua mitior eſt meo delicto. Imperaſti me pulſum concedere in campos Ponticos, & ſulcare mare Scythicum navi profuga. Juſſus acceſſi ad boreida littora Ponti Euxini. Hoc ſolum porrectum eſt ſub polo frigido. Neque aer nunquam ſine frigore, & ceſpes ſemper aduſtus gelu albo tam me torquet, & quod lingua barbara eſt ignara ſoni Latini; & quod ſermo Græcus eſt ſuperatus voce Getica: quam quod ſeptus urgeor undiquaque bello vicino; vixque exiguus murus defendit ab hoſte. Nonnunquam tamen eſt pax, nunquam fiducia pacis. Itaque hic locus modo ſentit, modo metuit arma. Dum hinc trajiciar, vel Charybdis Zanclæa me abſorbeat, & mittat ad Inferos ſuis aquis; vel ardeam patienter in ignibus ferventis Ætnæ: vel dejiciar in profunda maria Dei Leucadii. Quod poſcitur eſt ſupplicium; neque vero denego eſſe infelix: ſed poſco ut poſſim eſſe infelix ſecurius.

NOTÆ.

(q) *Victa*) Quia Græci, qui illuc conceſſerant coacti denique uſu atque barbarorum commercio, linguam ſuam corrumpere.

(r) *Marte*) Bello, quod a Barbaris imminet ſemper.

(ſ) *Zanclæa*) Quia non longe a Zancle, Siciliæ oppido, gurges immanis ſeu vorago illa in quam mutata dicitur Charybdis mulier rapaciſſima.

(t) *Styga*) *Inferos*: apud quos illa palus. Charybdis vero vorticibus ſuis in profundum naves trahere dicebatur.

(u) *Ætna*) Qui mons eſt Siciliæ ignibus quos eructat maxime celebratus. Cæterum, dum extrema quæque, & maxime formidabilia, videtur arceſſere Naſo, callide loca indicat in quæ potuiſſet & vellet relegari.

(x) *Leucadii*) Qui in inſula Leucade colebatur de qua ne pigeat videre quæ de ejus promontorio in ſuperioribus ipſe Naſo. Apollo autem hic intelligitur.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Illa dies hæc est, &c.) *Quæritur Ovidius, quod quum Bacchi festum celebretur, sibi na cum cæteris poetis Romæ esse non liceat, ut antea solebat: miraturque illum sibi uni ex ejus cultoribus non opem tulisse. Demum illum, studiique consortes poetas precatur, ut a Cæsare reditum impetrent.*

ILla dies hæc est (*a*) qua te celebrare poetæ,
 (Si modo non fallunt tempora) Bacche, solent;
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
 Et dicunt laudes ad (*b*) tua vina tuas.
Inter quos memini, dum me mea fata (*c*) sinebant,
 Non invisa tibi pars ego sæpe fui.
Quem nunc suppositum stellis (*d*) Erymanthidos Ursæ
 Juncta tenet (*e*) crudis Sarmatis ora Getis.
Quique prius mollem vacuamque laboribus egi
 In studiis vitam, Pieridumque choro;
Nunc procul a patria Geticis circumsonor armis
 Multa prius pelago, multaque passus humo.
Sive mihi casus, sive (*f*) hoc dedit ira Deorum;
(*g*) Nubila nascenti seu mihi Parca fuit:
Tu tamen e sacris (*h*) hederæ cultoribus unum
 Numine debueras sustinuisse tuo.

INTERPRETATIO.

Hæc est illa dies, qua Vates consueverunt te colere, Bacche, si modo tempora non me decipiunt: atque illi rediminnt læta tempora sertis fragrantibus, & canunt laudes tuas ad tua vina. Inter quos, recordor, dum mea sors me ferebat, ego fui sæpe pars tibi non odiosa. Quem nunc submissum stellis Ursa Erymanthidos tractus Sarmanticus proximus ferocibus Getis tenet. Quique antea duxi vitam levem & otiosam in studiis & corona musarum, jam longe a patria circumstrepor armis Geticis, passus antea plurima mari, plurimaque terra. Sive fortuna, sive ira Deorum istud præbuit, sive Parca fuit atra mihi nascenti, tu tamen debueras defendisse tuo numine unum ex sacris cultoribus hederæ.

NOTÆ.

(a) *Quia*) Decimo quinto Calendas Apriles Bacchi festum celebrabatur; de quo fusius in Fastis.

(b) *Tua*) Quæ a te inventa in tuum funduntur quoque honorem.

(c) *Sinebant*) Non relegatus.

(d) *Erymanthidos*) Ab Erymantho Arcadiæ monte Calistonem Lycaonis filiam nomen habuisse jam sæpe vidimus; quæ in ursam mutata, deinde in cœlum translata fuit.

(e) *Crudis*) Feris atque crudelibus.

(f) *Hoc*) Quod exsul miseram vitam ago.

(g) *Nubila*) Atra; quæ filo nigro vitæ meæ, seriem descripserit.

(h) *Hedera*) Quæ Baccho sacra, adeoque illum designat.

An (*i*) dominæ fati quidquid cecinere sorores,
Omne sub arbitrio (*k*) desinit esse Deum?
(*l*) Ipse quoque (*m*) æthereas meritis invectus es arces;
Qua non exiguo facta labore via est.
Nec (*n*) patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
(*o*) Strymona (*p*) venisti, (*q*) Marticolamque Geten:
(*r*) Persidaque, & lato spatiantem flumine (*s*) Gangen,
Et quascunque bibit (*t*) discolor Indus aquas.
Scilicet (*u*) hanc legem nentes fatalia Parcæ
Stamina (*x*) bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire Deorum,
Ferrea sors vitæ difficilisque premit.
(*y*) Illo nec levius cecidi; quem magna locutum
Reppulit a Thebis Jupiter igne suo.
Ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
Admonitu (*z*) matris condoluisse potes.
Et potes, aspiciens circum tua sacra poetas,
Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.

INTERPRETATIO.

An id omne quod sorores dominæ fati prædixerunt non pendet amplius ex nutu Deorum? Ipse quoque conscendisti arces cœlestes tuis præclare gestis, qua via aperta est non parvo labore. Neque in patria permansisti; sed accessisti usque ad Strymonem nivalem, & Geten bellicosum, & Persidem, & Gangem, & quascumque aquas niger Indus potat. Nimirum Parcæ trahentes fila fatalia dixerunt hanc legem tibi bis nate. Siquidem licet ferri exemplis Deorum, conditio vitæ dura atque gravis me etiam urget. Neque levius procubui illo, quem superba locutum Jupiter deturbavit Thebis suo fulmine. Postquam tamen accepisti Poetam ictum fulmine, potes indoluisse recordatione matris. Atque potes dicere, videat vates circa tua sacra, nescio quis nostri cultor abest.

NOTÆ.

(i) *Dominæ fati*) Parcæ tres, Lachesis, Clotho & Atropos, quæ fatis dicuntur præesse.

(k) *Desinit*) Fato omnia fieri non Stoici modo arbitrabantur; sed illi Jovem ipsum stare, cui nequidem quisquam Deorum resisteret, ex Poetarum sententia passim Virgilii in primis licet cognoscere.

(l) *Ipse quoque*) Ut nihil mirum sit Poetæ si ad cœlum via ardua sit contendendum. Quod utinam terræ affixi & sensibus devoti nostri plerique homines ne tam quidem intelligere reformidarent.

(m) *Æthereas*) Cœlum; quo virtute sua Bacchus translatus est.

(n) *Patria*) Thebæ.

(o) *Strymona*) Qui fluvius est in Thraciæ atque Macedoniæ confinio, ex Æmo monte decurrens.

(p) *Venisti*) *Atque victoriis peragrasti.*

(q) *Marticolam*) Quia bellicosi.

(r) *Persidaque*) Quam Asiæ regionem subegit etiam Bacchus.

(s) *Gangem*) Inde est fluvius maximus.

(t) *Discolor*) *Indiæ populus niger & mali coloris, ob nimium Solis ardorem.* Plin.

(u) *Hanc legem*) Ut multis laboribus cœlum peteres. At enim non Parcæ modo, sed ipsa rerum natura, sed Dei Sapientia atque Bonitas ita opus esse facto aperte indicant.

(x) *Bis*) Bis genitus, aut bimater quare dicatur Bacchus, qui ex ventre Semeles, deinde & Jovis femore prodiit, prolixe habes in Metam.

(y) *Illo*) Capaneus est de quo in superioribus; qui magnifica & superba dum jactabant, fulmine ictus est.

(z) *Matris*) Semele namque, Bacchi matre Jovis igne conflagravit, qua de re in Metam.

Fer,

Fer, bone Liber, opem: sic altam degravet (*a*) ulmum
  Vitis, & inclusо plena sit uva mero.
Sic tibi cum (*b*) Bacchis Satyrorum gnava juventus
  Adsit, & (*c*) attonito non taceare sono.
Ossa bipenniferi sic sint male pressa (*d*) Lycurgi:
  Impia nec pœna (*e*) Pentheos umbra vacet.
Sic micet æternum vicinaque sidera vincat
  Conjugis in cœlo (*f*) Cressa Corona tuæ.
Huc ades, & casus releves, (*g*) pulcherrime, nostros;
  Unum de numero me memor esse tuo.
Sunt Dis inter se commercia: flectere tenta
  Cæsareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii (*h*) pia turba poetæ,
  Hæc eadem (*i*) sumto quisque rogate mero.
Atque aliquis vestrum, Nasonis nomine dicto,
  Deponat lacrymis pocula mista suis:
Admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,
  Dicat, Ubi est nostri pars modo Naso chori?
Idque ita; si vestrum merui candore favorem:
  (*k*) Nullaque judicio littera læsa meo est.

INTERPRETATIO.

Ades auxilio, bone Bacche: ita vitis oneret sublimem ulmum, & uva sit plena incluso vino. Ita alacris juventus Satyrorum te comitetur cum Bacchis; & non tacearis sono attonito. Ita ossa securigeri Lycurgi male cubent; neque scelesti Manes Penthei careant supplicio. Ita Corona Cretensis tuæ uxoris in cœlo æternum splendeat, & superet sidera proxima. Huc adsis, formosissime, atque minuas nostrum infortunium: recordans me esse ex tuis. Est familiaritas Diis inter se. Nitere emollire numen Cæsareum numine tuo, o Liber. Vos etiam vates, pius cœtus consortes studii, orate singuli hoc eadem vino capto. Atque aliquis vestrum, nomine Nasonis prolato, deponat pocula mista suis lacrymis: & mei admonitus, postquam circumspexerit omnes, dicat, Ubi est Naso nuper membrum nostri agminis. Idque sic, si meritus sum vestram benevolentiam candore: nullaque littera est spreta meo judicio.

NOTÆ.

(a) *Ulmum*) Cui vitis innititur.

(b) *Bacchis*) Quæ etiam thyrsis armatæ Bacchi exercituum sequutæ dicuntur.

(c) *Attonito*) Quia attoniti atque furentes qui Bacchi thyrso tacti, sacra ejus maximo strepitu cum cymbalis atque tympanis celebrabant.

(d) *Lycurgi*) Hujus Traciæ regis, qui sibi crura amputavit, cum vites conaretur incidere, Fabulam habes in Metam.

(e) *Pheneos*) Diverse de eo scripserunt. Noster ab Agave matre Echionis uxore, ejusque sororibus in furorem versis, laniatum ideo scripsit quod Liberi patris sacra aspernatus esset.

(f) *Cressa*) Ariadne namque, Minois filia, Cretensis fuit, cujus corona in cœlum translata. Hujus fabulam habes in primo de Arte amandi.

(g) *Pulcherrime*) Bacchus vero juxta cum Apolline imberbes & virginea facie pinguntur.

(h) *Pia*) Qui non Musarum modo, sed & Deorum sacerdotes.

(i) *Sumto*) Postquam pocula libaveritis.

(k) *Nullaque*) *Nullius scripta notavi.*

Si, veterum digne veneror cum ſcripta virorum,
(*l*) Proxima non illis eſſe minora reor.
Sic igitur (*m*) dextro faciatis Apolline carmen:
(*n*) Quod licet, inter vos nomen habete meum.

INTERPRETATIO.

Si quando digne celebro ſcripta antiquorum virorum, arbitror recentiora non eſſe illis inferiora. Ita ergo ducatis carmen favente Apolline; Habete nomen meum inter vos quod conceditur.

NOTÆ.

(l) *Proxima*) Veſtra *ſcilicet*.
(m) *Dextro*) *Propitio*.
(n) *Quod licet*) Nomine ſim vobiſcum, quandoquidem corpore propter Auguſti iram non licet.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Littore ab Euxino. *Epiſtola ab Euxino littore Romam veniſſe, coramque laudare amici fidem, inducit Ovidius. Eum poſtremo precatur, ut ſe conſtanter tueatur.*

Littore ab Euxino Naſonis epiſtola veni,
Laſſaque facta mari, laſſaque facta via.
Qui mihi flens dixit, Tu, cui licet, aſpice Romam.
Heu quanto melior ſors tua ſorte mea!
Flens quoque me ſcripſit: nec qua ſignabar, ad os eſt
Ante, ſed ad madidas (*a*) gemma (*b*) relata genas.
Triſtitiæ cauſſam ſi quis cognoſcere quærit;
Oſtendi ſolem poſtulat ille ſibi.
Nec frondem in ſilvis, nec aperto mollia prato
Gramina, nec pleno flumine cernit aquas.
Quid Priamus doleat mirabitur Hectore rapto;
Quidve (*c*) Philoctetes ictus ab angue gemat.

INTERPRETATIO.

Ego *Epiſtola Naſonis acceſſi a littore Euxino, & defeſſa mari, & defeſſa itinere; Qui mihi dixit lugens, Tu, cui conceditur, viſe Romam. Heu quanto fortuna tua præſtantior fortuna mea. Exaravit me etiam lugens: neque gemma qua ſignabar eſt ante admota ori, ſed humidis genis. Si quis expetit intelligere cauſſam mœroris, Ille petit ſolem ſibi moſtrari. Neque videt folia in ſilvis, neque teneras herbas in vaſto prato, neque aquas in exundante fluvio. Stupebit quamobrem Priamus mœreat Hectore ſublato: vel quamobrem Philoctetes morſus a ſerpente queratur.*

NOTÆ.

(a) *Gemma*) Qua Poetæ ſigillum continebatur.

(b) *Relata*) Ut humectaretur lacrymis, non linguæ humore, ut fieri mos eſt.

(c) *Philoctetes*) Jam ſæpius iſtum Herculis comitem vidimus: qui non modo illius ſagitta una Hydræ felle tincta, quæ in pedem decidit, vulneratus eſt; ſed inſuper hydra morſus fuit, ut Sophocles aliique tradiderunt.

(Di

(Di facerent utinam, talis status esset in *(d)* illo,
Ut non tristitiæ caussa dolenda foret :)
Fert tamen, ut debet, casus *(e)* patienter amaros:
More nec indomiti fræna recusat equi.
Nec fore perpetuam sperat sibi *(f)* numinis iram,
Conscius in culpa non scelus esse sua.
Sæpe refert, sit quanta Dei clementia: cujus
Se quoque in exemplis annumerare solet.
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis;
Denique quod vivat, munus habere Dei.
Te tamen, o, si quid credis mihi carior, ille,
Omnibus, in toto pectore semper habet.
Teque *(g)* Menœtiaden, te *(h)* qui comitavit Oresten,
Te vocat *(i)* Ægiden, *(k)* Euryalumque suum.
(l) Nec patriam magis ille suam desiderat, & quæ
Plurima cum patria sentit abesse sua;
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
Melle, quod in ceris *(m)* Attica ponit apis!
Sæpe etiam mœrens tempus reminiscitur *(n)* illud.
Quod non præventum mortem fuisse *(o)* dolet.

INTERPRETATIO.

Utinam Dii præstarent ea esset sors ejus, ut caussa mœroris non esset deflenda. Tolerat tamen fortiter, ut debet, sortem iniquam: neque excutit fræna more equi efferi. Neque putat iram Dei futuram sibi æternam, cum sciat flagitium abesse a suo errore. Frequenter memorat, quanta sit Dei clementia: in cujus exemplis consuevit se etiam recensere. Namque dicit se obtinere dono ejus, quod habeat divitias paternas, quod nomina civis, denique quod vita fruatur. Ille tamen, si aliquam mihi fidem habes, o dilecte præ omnibus, habet te semper in toto corde. Teque appellat Menœtiaden, te qui comitatus est Oresten, te Ægiden, atque Euryalum suum. Neque ille plus optat patriam suam, & quæ multa sentit procul esse cum patria sua, quam faciem atque oculos tuos, o suavior illo melle, quod apis Attica digerit in ceris; Crebro etiam flens revolvit illud tempus; quod dolet non fuisse præventum morte.

NOTÆ.

(d) *Illo*) Nasone *scil.* Sed distichon est adulterinum,

(e) *Patienter*) Virtutis vero est maximæ ut fortunam secundam moderate, ita adversam patienter ferre.

(f) *Numinis*) Augusti.

(g) *Menœtiaden*) *Amicissimum*, qualem Patroclus Menœtii filius sese adversus Achillem præbuit.

(h) *Qui comit.*) Pylades est, de quo supra; qui Orestem suum, utcumque furentem nunquam destituit.

(i) *Ægiden*) Theseum, Ægei filium, qui Pirithoum ad inferos usque comitatus est.

(k) *Euryalum*) Nisi atque Euryali egregium amorem, Virgiliano carmine celeberrimum vidimus etiam in superioribus.

(l) *Nec patriam*) Amicorum vero atque propinquorum causa patria cuique carissima.

(m) *Attica*) Quæ in Hymetto, Atticæ regionis monte, mellificat. Laudatissimum autem fuit mel illud.

(n) *Illud*) Quo amicus Poetæ clade non exterritus neque illi veritus est suam amicitiam, neglecto Augusti, odio patefacere.

(o) *Dolet*) Voluisset Naso ante mori quam in exilium mitteretur.

Cum

Cumque alii fugerent subitæ *(p)* contagia cladis,
Nec vellent *(q)* ictæ limen adire domus;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem:
Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis attonitus, *(r)* sensit tamen omnia: nec te
Se minus adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre:
Et te flente suos *(s)* emaduisse sinus.
Quam sibi præstiteris, qua consolatus amicum
Sis ope; *(t)* solandus cum simul ipse fores.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque;
Sive diem videat, sive tegatur humo.
Per caput ipse suum solitus jurare tuumque,
Quod scio non illi vilius esse suo,
Plena tot ac tantis referetur gratia factis:
Nec sinet ille tuos littus *(u)* arare boves.
Fac modo constanter profugum tueare, quod ille,
Qui bene te novit, *(x)* non rogat; *(y)* ipsa rogo.

INTERPRETATIO.

Recordatur etiam te cum paucis, si quis appellat duos aut tres paucos, mansisse sibi fidelem, cum cæteri vitarent contagia repentinæ ruinæ, neque vellent accedere ad limen domus afflictæ. Quanquam attonitus, advertit tamen singula; neque te minus se ingemuisse suis ærumnis. Consuevit reminisci voces, & faciem tuam, & fletus; & te lacrymante suos sinus irrigatos fuisse. Quod auxilium sibi præbueris, quo modo sis consolatus amicum, cum ipse una esses consolandus. Pro quibus asserit se fore memorem & pium: sive fruatur luce, sive condatur terra. Ipse solitus jurare per caput suum & tuum, quod scio non esse illi minus carum suo. Gratia integra reponetur pro tot ac tantis meritis; neque ille patietur tuos juvencos findere arenam. Fac tantum indesinenter defendas exsulem. Ego oro quod ille non orat, qui bene te novit.

NOTÆ.

(p) *Contagia*) Periculum nempe maximum erat, ne amicitia eorum Augustus offenderetur, qui eam exsuli palam testificarentur.

(q) *Ictæ*) Augusti fulmine atque ira.

(r) *Sensit*) Ut virum cordatum decet, qui mentis integer singula cognoscere atque componere, quantum licet, pariter debet.

(s) *Emaduisse*) Cum scilicet amicus ille in Poetæ complexibus hærens, flensque ubertim, lacrymis suis ejus sinus perfunderet.

(t) *Solandus*) *Cum ipso Nasone non minus doleres.*

(u) *Arare*) Frustraque adeo laborare, siquidem arena sit sterilis.

(x) *Non rogat*) Quia turpiter ab alio, atque in ejusdem dedecus quisquam requisierit, quod ille ex officio teneatur facere. Inertiæ quippe tacite, atque animi pravi, eo pacto arguitur.

(y) *Ipsa rogo*) Quam lepide, quamque scite suas partes tueatur hæc epistola, nullus non videat qui in totum cæcus non fuerit.

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Annuus assuetum dominæ, &c.) *Seipsum hortatur ad celebrandum uxoris natalem, pro qua bene precatur, diemque laudat, qui eam elegantissimis moribus in lucem protulit. Et quamvis digna esset fœliciori fortuna, eam tamen hortatur, ut omnia aequo animo ferat: si quidem ejus virtus, non nisi in adversis perspici possit. Demum deos precatur, ut si nolint sibi parcere, saltem uxori innocenti ignoscant.*

ANnuus assuetum Dominæ natalis honorem
  Exigit. *(a)* ite manus ad pia sacra meæ.
Sic quondam festum *(b)* Laertius egerit heros
  Forsan in extremo conjugis orbe diem.
Lingua *(c)* favens adsit longorum oblita malorum:
  Quæ (puto) *(d)* dedidicit jam bona verba loqui.
Quæque semel toto vestis mihi sumitur anno,
  Sumatur fatis *(e)* discolor alba meis.
(f) Araque gramineo viridis de cespite fiat;
  Et vellet tepidos nexa corona focos.
Da mihi thura, puer, pingues facientia flammas,
  Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
  (g) Candidus huc venias, dissimilisque meo.
Sique quod instabat dominæ miserabile vulnus,
  Sit *(h)* perfuncta meis tempus in omne malis.
Quæque gravi nuper plus quam quassata procella est,
  Quod superest, tutum per mare *(i)* navis eat.

INTERPRETATIO.

Natalis annuus dominæ expetit honorem assuetum: ite ad pia sacra manus meæ. Ita forte heros Laertius celebraverit olim diem festum uxoris in ultimo orbe. Lingua favens adsit immemor diutinarum ærumnarum, quæ, credo, jam oblita est proferre bona verba. Atque candidus amictus discolor meæ sorti, qui semel a me induitur toto anno assumatur; & altare virens struatur de cespite herboso; & serta texta tegant calidos focos. Præbe mihi, puer, thura facientia flammas pingues, atque vinum, quod fusum crepitet in igne. Optime natalis, tametsi longe sumus, voveo ut huc accedas nitidus, & discolor meo. Sique aliquod triste vulnus impendebat dominæ, sit perfuncta meis malis in omne tempus: Atque navis, quæ nuper plus quam quassata est aspero turbine, feratur quod restat per mare tranquillum.

NOTÆ.

(a) *Ite Sacrum facite.*

(b) *Laertius*) Ulysses Laertæ filius.

(c) *Favens*) Bona verba, læta, atque bene precantia in dominæ gratiam proferens.

(d) *Dedidicit*) Quia nihil aliud quam querimonias atque dolores suos tam diu profundit.

(e) *Discolor*) Quia fata atra, atque infelicia

(f) *Araque*) Nota ritus, si tanti est, Genio natalem celebrantis. Fœminæ Junoni sacrificabant.

(g) *Candidus*) *Felix* ad dominam meam.

(h) *Perfuncta*) Ut nullo amplius mei caussa dolore afficiatur.

(i) *Navis*) Pro uxore frequenti hac utitur allegoria.

illa

Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur:
Erepta hæc uni sit satis esse mihi.
Quatenus & non est in caro conjuge felix,
Pars vitæ tristi cætera (*k*) nube vacet.
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens.
Consumatque annos, sed diuturna, suos.
Adjicerem & nostros: sed ne contagia fati
Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est. fieri quis posse putaret,
Ut facerem in mediis hæc ego sacra Getis?
Aspice ut aura tamen fumos e thure coortos
In partes Italas & loca (*l*) dextra ferat.
(*m*) Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis;
Consilium (*n*) fugiunt cætera pæne meum.
(*o*) Consilio commune sacrum cum fiat in ara
Fratribus alterna qui periere manu,
Ipsa sibi discors, tanquam mandetur ab (*p*) illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc (memini) quondam fieri non posse loquebar.
Et me (*q*) Battiades judice falsus erat.

INTERPRETATIO.

Illa fruatur domo, & filia sua, atque patria: sit satis hæc sublata esse mihi soli. Siquidem non est etiam beata in dilecto marito, reliqua pars vitæ careat mœsta nebula. Vivat & diligat conjugem absens, quandoquidem ita cogitur; atque evolvat suos annos, sed longævà. Adderem quoque nostros; verum metuo, ne contagia meæ sortis infestent. quos ipsa exigit. Nihil est firmum homini. Quis credidisset fieri posse, ut ego celebrarem hæc sacra inter Getas? Vide tamen ut ventus rapiat fumos conglobatos ex thure in partes Italas, & loca dextra. Ergo sensus inest fumo, quem ignis excitat: reliqua fere non respondent meo voto. Cum sacrum commune peragatur super altari fratribus qui ceciderunt mutuis vulneribus, Ipse niger cinis a se dissentiens de industria, quasi imperetur ab illis dividitur in duas partes. Dicebam olim, recordor, hoc non posse fieri; & Battiades erat falsus me judice.

NOTÆ.

(k) *Nube*) Pro casibus adversis.

(l) *Dextra*) Poetæ respectu, qui sacrificans in ortum obversus.

(m) *Sensus*) Quia eo ferebatur fumus, quo vota sua dirigebat Naso, illud dicit.

(n) *Fugiunt*) Solus quippe fumus idem quod Poeta facere videbatur.

(o) *Concilio*) Hæc est fabula. Eteocles & Polynices Oedipi Thebanorum regis filii fuerunt, quos inter alternis annis, illo mortuo, regnare convenerat. Priores partes natu major Eteocles exequitur. Verum fratri suo cum tenueret regno cedere, Polynices bellum intulit. Mutuis vulneribus occubuerunt, deinde rogo eidem sunt impositi. Verum, ut cecinit Statius, altero correpto,

> *Fratris primos ut contigit artus*
> *Ignis edax, tremuere rogi, & novus advena bustis*
> *Pellitur, exundant diviso vertice flammæ,*
> *Alternosq; apices, abrupta luce coruscant.*

Hinc perituum ignis aut fumi consilium.

(p) *Illis*) Eteocle & Polynice fratribus.

(q) *Battiades*) Callimachus Poeta Batti filius, qui & hanc retulit fabulam.

O.n-

Omnia nunc credo: cum tu confultus ab *(r)* Arcto
(s) Terga vapor dederis, Aufoniamque petas.
(t) Hæc igitur lux eft: quæ fi non orta fuiffet,
(u) Nulla fuit mifero fefta videnda mihi.
Edidit hæc mores illis *(x)* heroifin æquos,
Queis erat *(y)* Eetion *(z)* Icariufque pater.
Nata pudicitia eft, mores, probitafque, fidefque,
At non funt ifta gaudia nata die.
Sed labor, & curæ, fortunaque moribus *(a)* impar:
Juftaque de viduo *(b)* pæne querela toro.
(c) Scilicet adverfis probitas exercita rebus
Trifti materiam tempore laudis habet.
Si nihil infefti durus vidiffet Ulyffes;
Penelope felix, *(d)* fed fine laude, foret.
Victor *(e)* Echionias fi *(f)* vir penetraffet in arces,
Forfitan *(g)* Evadnen vix fua noffet humus.

INTERPRETATIO.

Nunc credo omnia; cum tu fume prudens fugeris a Septentrione, & tendas in Italiam. Hic ergo eft dies, qui fi non illuxiffet, nullus feftus fuit videndus mihi infelici. Ille dedit mores fimiles illis heroinis, quibus Eetion & Icarius erat parens. Hac luce pudicitia orta eft & mores, & probitas, & fides; at lætitia non eft orta: fed labor, & follicitudo, & fors diffimilis moribus & querimonia æqua de lecto fere orbo. Nimirum probitas ftimulata rebus adverfis habet caufam laudis tempore duro. Si fortis Ulyffes nihil expertus effet adverfi, Penelope effet beata, fed fine laude. Vix forte fua terra cognoviffet fuam Evadnen, fi maritus victor ingreffus effet arces Echionias.

NOTÆ.

(r) *Arcto*) Plaga Septentrionali, in qua erat Nafo.

(s) *Terga*) *Fugeris Italiam verfus*; ubi Poetæ conjux.

(t) *Hæc*) Natalis dies uxoris.

(u) *Nulla*) Namque diem natalem fuum minime celebrandum antea dixit Poeta. Sed enim blandius aliquid in uxorem verba ejus fonant; quafi per eam unice, fi quid fuit læti, confequutus fit.

(x) *Heroifin*) Dativus Græcus, pro *heroidibus*: quam vocem fi ex multis veteribus retineas, quatuor fyllabis per contractionem efferenda erit.

(y) *Eetion*) Qui pater Andromaches Hectoris uxoris.

(z) *Icarius*) Hunc habuit patrem Penelope, Ulyffis conjux.

(a) *Impar*) Quia ut moribus refponderet fortuna bonam effe decuit.

(b) *Pæne*) Quafi prope in incertas nuptias Nafoni collocata fuerit ejus uxor.

(c) *Scilicet*) Eft quafi refutatio, eaque fubtilis, ejus quod infinuaverat miferam natam effe uxorem. Neque vero abs re in bonum atque in laudem derivat, quod virtuti materiam præbet.

(d) *Sed fine laude*) Namque Penelopes pudicitia per 20. annorum fpatium quibus abfuit Ulyffes maxime patuit, fiquidem tamen verum fuit quod de ea finxerunt Poetæ.

(e) *Echionias*) *Thebanas*. Cadmo enim Echion in condendis Thebis focius fuit.

(f) *Vir*) Capaneus; quem fulmine ictum ob impietatem antea vidimus.

(g) *Evadnen*) Quæ Capanei uxor in ejus rogum fefe immifit; atque adeo amorem fuum ex illius clade patefecit.

Cum

Cum (*h*) Pelia tot fint genitæ; cur nobilis (*i*) una eft?
Nupta fuit (*k*) mifero nempe quod una viro.
Effice, ut Iliacas (*l*) tangat prior alter arenas;
Laodamia nihil cur referatur erit.
Et tua, (*m*) quod mallem, pietas ignota maneret,
(*n*) Impleffent venti fi mea vela fui.
Di tamen, & Cæfar Dis acceffure, fed olim,
Æquarint (*o*) Pylios cum tua fata dies;
Non mihi, qui pœnam fateor meruiffe, fed illi
Parcite, quæ nullo digna dolore dolet.

INTERPRETATIO.

Cum tot fint orta ex Pelia, quamobrem una eft celebris? Quia, nimirum una fuit juncta marito infelici. Fac ut alius primus tangat littus Trojanum, nihil erit quamobrem Laodamia celebretur. Tua quoque pietas, quod præoptarem, maneret incognita, fi fua aura inflaffet mea carbafa. Di tamen, & Cæfar Deus aditure, fed poft longum tempus, cum tua fata æquaverint dies Pylios, ignofcite non mihi, qui agnofco meruiffe fupplicium, fed illi, quæ mœret nullo mœrore digna.

NOTÆ.

(h) *Pelia*) Qui Theffaliæ rex fuit Neptuni ex Tyro nympha filius.

(i) *Una*) Alceftis *fcil.* quæ pro Admeto viro fefe morti opponere non dubitavit.

(k) *Mifero*) Cui nempe excedendum, nifi aliquis, qui pro eo mortem oppeteret, reperiretur.

(l) *Tangat prior*) Fuit in fatis, ut quifquis primus littus Trojanum tangeret ex Græcis qui illuc belli caufa accederent interficeretur. Protefilaus ergo ea caufa mactatus ab Hectore. Illius fata poftquam refciffet Laodamia conjux Acafti filia, hoc a Diis folatium poftulavit ut defuncti umbram intueri liceret. Quod conceffum ubi effet, in amplexibus ejus expiravit. Atque exinde laus ejus.

(m) *Quod mallem*) Quia neque ipfe, neque uxor miferi effent.

(n) *Impleffent venti*) *Si res mea fecunda fuiffent.* Metaph. a navigantibus.

(o) *Pylios*) *Longos*, quales fuerunt Neftoris Pylii, quem fæpius jam tres ætates impleffe vidimus.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Tu quoque noftrarum, &c.) *Queritur fe ab amico deftitui: hortaturque illum, ut conftanter in amicitia perfiftat, quam primo coluerat.*

TU quoque noftrarum quondam fiducia rerum,
Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu quoque fufcepti curam dimittis amici,
(*a*) Officiique pium tam cito ponis onus?

INTERPRETATIO.

Tu etiam olim præfidium noftrarum opum, qui eras mihi perfugium, qui eras portus, tu etiam abjicis curam fodalis admiffi, & deponis tam cito pium onus officii?

NOTÆ

(a) *Officii*) Quo omni cura, opera, diligentia, gratia, quantum denique & quibus rebus poffit amicus amicum juvat.

(b) Sar-

(*b*) Sarcina sum, fateor; quam si tu tempore duro
Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, (*c*) Palinure, relinquis?
Ne fuge; (*d*) neve tua sit minor arte fides.
Nunquid Achilleos inter fera prælia fidi
Deseruit levitas (*e*) Automedontis equos?
Quem semel (*f*) excepit, nunquid (*g*) Podalirius ægro
Promissam medicæ non tulit artis opem?
Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes.
Quæ patuit, dextræ firma sit (*h*) ara meæ.
(*i*) Nil, nisi me solum, primo tutatus es: at nunc
Me pariter serva, (*k*) judiciumque tuum.
Si modo non aliqua est in me nova culpa; tuamque
Mutarunt subito crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
Quod cupio, membris exeat ante meis;
Quam tua delicto (*l*) stringantur pectora nostro,
Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urgemur iniquis
Ut mea sit longis mens quoque mota malis.

INTERPRETATIO.

Pondus sum, agnosco: quod si tu eras depositurus tempore adverso, non fuit recipiendum. Deseris navem in mediis undis, Palinure? Ne fugias, neve fides tua sit minor arte tua. Nunquid levitas certi Automedontis destituit equos Achilleos inter fera certamina? Nunquid Podalirius non præbuit auxilium promissum artis medicæ ægroto, quem semel admisit? Hospes turpius expellitur, quam non recipitur. Altare quod concessum est manui meæ sit certum. Nihil defendisti primo præter me solum: at nunc absolve me simul atque judicium tuum. Si saltem non est in me aliquod novum peccatum, & flagitia nostra moverunt repente tuam fidem. Hæc anima, quam male trahimus aere Scythico, prius destituat meos artus, quod opto, quam tuum cor leviter lædatur nostro peccato, & jure videar tibi esse vilior. Non adeo toti premitur fatis adversis, ut meus animus sit etiam mutatus diutinis ærumnis.

NOTÆ.

(b) *Sarcina*) Oneri atque molestiæ.

(c) *Palinure*) Aut illi Palinuro similis, de quo Virgilius, qui Amicum destituis in rebus adversis, sicuti ille suum Ænean in mediis fluctibus.

(d) *Neve*) Id est, *Cum possis arte tua me adjuvare, ne desit voluntas aut fides.* Neque alius est sensus.

(e) *Automedontis*) Achillis auriga; cujus exemplo constantiam amico inculcat Poeta.

(f) *Excepit*) *Sanandum atque curandum admisit.*

(g) *Podalirius*) Æsculapii filius, qui cum Machaone fratre ad Trojam multam gloriam inter Græcos arte medica consequutus est.

(h) *Ara*) De amico loquitur, apud quem præsidium tanquam ad aram quæsierat.

(i) *Nil nisi*) Verissima atque ingeniosissima ratione utitur; ex qua maxime quanti sit illud Flacci pateat,

Qualem commendes etiam atque etiam adspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

(k) *Judicium*) Cum primo me ab obtrectatoribus defendisti.

(l) *Stringantur*) Vel levissime lædantur.

Fin-

Finge tamen motam? quoties (*m*) Agamemnone natum
Dixisse in Pyladen verba proterva putas?
Nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum.
Mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
(*n*) Ambobus tribui quod solet obsequium.
Ceditur & cæcis, & (*o*) quos prætexta verendos
(*p*) Virgaque cum verbis imperiosa facit.
Si mihi non (*q*) parcis, (*r*) fortunæ parcere debes:
Non habet in nobis ullius (*ſ*) ira locum.
Elige nostrorum minimum de parte laborum:
Isto, quo reris, grandius illud erit.
Quam multa madidæ celebrantur arundine fossæ,
Florida quam multas (*t*) Hybla tuetur apes,
Quam multæ gracili terrena sub horrea ferre
Limite formicæ grana reperta solent;
Tam me circumstant densorum turba malorum.
Crede mihi; vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est; in littus arenas,
In segetem spicas, in mare fundat aquas.

INTERPRETATIO.

Pone tamen mutatum: quoties credis filium Agamemnonis effutiisse voces asperas in Pyladen? Neque longe est a vero, quod etiam appetiverit amicum. Ille non minus stetit in suis officiis. Hoc solum est commune beatis cum miseris, quod officium solet præstari utrisque. Ceditur & cæcis, & his quos prætexta & virga imperiosa cum vocibus facit tremendos. Si mihi non ignoscis, debes ignoscere fortunæ. Nullius ira habet locum in nobis. Elige minimum de parte nostrorum laborum; illud erit majus eo quod autumas. Quam fossæ humidæ sunt consitæ frequentibus cannis; quam Hybla florida habet plurimas apes, quam multa formica solent trahere parvo calle sub granaria terrena grana inventa, tam agmen spissorum malorum me cingunt. Fidem mihi habe; nostra querimonia est levior vero. Qui non expletur his mittat arenas in littus, spicas in segetem, aquas in mare.

NOTÆ.

(m) *Agamemnone nat.*) Orestem *scilicet*, de cujus furore jam sæpius.

(n) *Ambobus*) Beatis quidem propter auctoritatem spemque beneficiorum: miseris vero ex humanitate atque misericordia.

(o) *Quos prætexta*) Magistratus *scilicet*.

(p) *Virga*) Lictoris, qua ille obvios ex via submovebat.

(q) *Parcis*) Callidissime admodum Poeta quasi in se mutati aut parum firmi amici caussam derivat, ejusque misericordiam ex fortuna sollicitat; ut, quod maxime opus fuit, illius negligentiam dissimularet. Fides semel in omne tempus deperditur; quam languentem prudenter excitare licet: dilapsam autem aperte accusare nemo sanus aggressus sit.

(r) *Fortunæ*) Meæ infelicissimæ.

(ſ) *Ira*) Ea vero delinita Poetæ nihil opus fuit. Verum ita opus esse quodammodo fingere videtur; ne infidelitatis amicum arguere intelligatur. Quanquam autem hujusmodi prudentia deficientem animum ad officia vix satis retrahas, ne infensus sit saltem, quod maxime avertendum, cavetur.

(t) *Hybla*) Mons fuit Siciliæ thymi copia, atque adeo apibus & optimo melle celebratus. Ibidem urbs fuit ejusdem nominis.

In-

(u) Intempeſtivos igitur compeſce (x) timores;
Vela nec in medio deſere noſtra mari.

INTERPRETATIO.

Coerce ergo metus inopportunos; neque relinque noſtra carbaſa in æquore patenti.

NOTÆ.

(u) *Intempeſtivos*) Omnino, ſiquidem maximis amicus urgeatur calamitatibus.

(x) *Timores*) Sibi vero cavebant Poetæ ſodales; ne ſi forte aperte nimis Naſonis cauſam defenderent, in Auguſti offenſionem incurrerent.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Quam legis, ex illa, &c.) *Amico quærenti quid ageret in Scythia, reſpondet breviter Ovidius, ſe miſerum eſſe. Poſtmodum Tomitanæ regionis incolarum mores deſcribit. Deinde dicit ſtudiis poeticis animum detineri; ac paſci, & ſe carminibus mala ſua oblivisci.*

QUam legis, ex illa tibi venit epiſtola terra,
(a) Latus ubi æquoreis additur Iſter aquis.
(b) Si tibi contingit cum dulci vita ſalute;
(c) Candida Fortunæ pars manet una meæ.
Scilicet, ut ſemper, quid agam, cariſſime, quæris:
Quamvis hoc vel me ſcire tacente potes.
Sum miſer. hæc brevis eſt noſtrorum ſumma malorum:
(Quiſquis & offenſo Cæſare vivet, erit.)
(d) Turba Tomitanæ quæ ſit regionis, & inter
Quos habitem mores; diſcere cura tibi eſt?
Miſta ſit hæc quamvis inter (e) Grajoſque Getaſque;
A male pacatis (f) plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.

INTERPRETATIO.

Littera quas legis tibi adſunt ex illa terra, ubi vaſtus Danubius adjicitur aquis marinis. Si vita tibi obtingit cum grata ſalute, pars una mea fortis eſt læta. Nimirum, ut ſemper petis, quid faciam, dilectiſſime: potes hoc intelligere me etiam non indicante. Sum infelix. Hæc eſt brevis ſumma noſtrorum malorum: & quiſquis vivet Cæſare læſo, erit. Cupis cognoſcere quis ſit grex plagæ Tomitanæ, & inter quos mores degam? Quamvis hæc regio ſit miſta inter Græcos & Getas, plus ducit a Getis male lenitis: Major turba nationis Sarmaticæ atque Geticæ & meat & remeat in equis per medias vias.

NOTÆ.

(a) *Latus*) Danubium fluvium eſſe Europæ maximum, atque in Pontum-Euxinum defluere juxta Tomos fruſtra illis repetiverimus, qui ſuperiora legerint.

(b) *Si tibi*) *Si vivis & vales.*

(c) *Candida*) *Beatus ſum una ex parte; ſiquidem amicitia tibi ita ſum junctus, ut tui pars eſſe videar.*

(d) *Turba*) *Populi.*

(e) *Grajos*) Eorum coloniam fuiſſe Tomos ſupra vidimus.

(f) *Plus trahit*) *Eſt ſimilior Getis.*

In quibus eſt nemo, qui non *(g)* coryton, & arcum,
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, veriſſima Martis imago:
Non coma, non ulla barba reſecta manu.
Dextera non ſegnis fixo dare vulnera *(h)* cultro.
Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his eheu tenerorum oblitus amorum;
Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam *(i)* vivas, & non moriaris in illis!
Abſit ab inviſis *(k)* & tamen umbra locis!
Carmina quod pleno ſaltari noſtra Theatro,
Verſibus & plaudi ſcribis, amice, meis,
(l) Nil equidem feci (tu ſcis hoc ipſe) theatris:
Muſa nec in plauſus ambitioſa mea eſt.
(m) Nec tamen ingratum eſt, quodcunque oblivia noſtri
Impedit, & profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quæ me læſiſſe recordor,
Carmina devoveo, *(n)* Pieridaſque meas:
Cum bene devovi; nequeo tamen eſſe ſine illis:
Vulneribuſque meis tela cruenta *(o)* ſequor.

INTERPRETATIO.

In quibus nullus eſt qui non ferat pharetram & arcum, & miſſilia fuſca felle vipereo. Sonus ferox, facies terribilis, veriſſima ſpecies Martis: non capilli, non barba abſciſſa ulla manu. Dextra non tarda ad infligendas plagas impacto pugione, quem omnis barbarus habet aptatum lateri. Heu, amice, tuus poeta vitam trahit inter hos, immemor mollium amorum; hos intuetur, hos audit! Atque utinam vitam trahas, neque fato fungaris inter illos! Et tamen Manes ſint procul ab odioſis locis! Quod ſcribis noſtros verſus ſaltari pleno theatro, & plaudi noſtris carminibus, nihil equidem ſcripſi theatris, tu ipſe hoc ſcis; neque Muſa mea eſt ambitioſa in plauſus. Neque tamen diſplicet quicquid prohibet oblivia noſtri, & refert nomen exſulis in ora. Tametſi nonnunquam male precor verſibus, quos memini perdidiſſe me, atque meis Muſis; poſtquam multum devovi, non poſſum tamen eſſe ſine illis, & faveo telis ſanguinolentis meis vulneribus.

NOTÆ.

(g) *Coryton*) Pro pharetra, quomodo Silius & Virgilius uſurparunt, quanquam arcus ſolius ſit theca.

(h) *Cultro*) Pro ſica, aut ejuſmodi aliquo telo.

(i) *Vivas*) *Vivit in his* dixerat, tanquam de ſummo malo. Jam illud ipſum *Vivere*, atque malum, ingenioſus Poeta, quaſi bonum aliquod ut miſer maxime videatur, cui mala ſint vice boni, ſibi votis depoſcit. Cæterum ea cauſa quod malum videbatur, vovebat, ne inter Getas fato fungeretur.

(k) *Et tamen*) *Siquidem in Getis moriar, attamen Umbra abſit ab inviſis locis.*

(l) *Nil equidem*) Ad theatra ſeſe ſcripſiſſe negat Naſo: quanquam hujus non fuit ſemper memor, ut ex ipſo aliquando patebit.

(m) *Nec tamen*) Quia pronum erat, ut illi Poetæ veniam ab Auguſto peterent, quibus ejus carmina grata eſſent.

(n) *Pieridas*) *Muſas*, hoc eſt *ſtudium Poeticum*.

(o) *Sequor*) *Illis me inſuper objicio, dum verſus ſcribere non omitto.* Neque certe, longe a vero, niſi me animus fallit, abiit Poeta, quanquam alio ejus ſpectat oratio. Namque eundem eſſe ſemper, deliciarum amatorem ſatis ſuperque ex iſtis etiam Triſtibus patet.

Qui-

Quæque modo *(p)* Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graja Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen ut lauder vigilo, curamque futuri
Nominis, *(q)* utilius quod latuisset, ago.
(r) Detineo studiis animum, falloque dolores:
Experior curis & *(s)* dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris:
Quamve malis aliam quærere coner opem?
Sive locum specto; locus est inamabilis; & quo
Esse nihil toto tristius orbe potest.
Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni:
Quamque lupi, sævæ plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus æquum;
Victaque pugnaci jura sub ense jacent.
Pellibus & laxis arcent male frigora braccis:
Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Grajæ vestigia linguæ:
Hæc quoque jam Getico barbara facta sono.

INTERPRETATIO.

Et quæ navis Græca nuper fracta est undis Euboicis, non veretur sulcare aquam Caphaream. Neque tamen vigilo, ut laudibus evehar, & curam habeo famæ futuræ, quæ melius latuisset. Moror animum, & decipio ærumnas studiis, atque conor imponere meis curis. Quid prius agam destitutus in regionibus Solis, quodve lenimentum nitar invenire ærumnis? Seu intueor locum, locus est odiosus, & quo nihil potest esse lugubrius in toto mundo. Seu homines; vix sunt homines digni hoc titulo; atque habent plus crudelis ferocia quam lupi. Non verentur leges, sed justum cedit robori; & jura subjecta protrita sunt sub gladio bellicoso. Male etiam depellunt frigus pellibus & amplis subligaculis; & vultus sunt hispidi velati prolixis capillis. Indicia linguæ Græcæ supersunt in paucis; atque hæc jam facta barbara voce Getica.

NOTÆ.

(p) *Euboicis*) *Euboiam Ægæi maris insulam alluentibus.* In illis vero Græcorum plurimi, Troja diruta, redeuntes, Nauplii dolo perierunt. Namque ille rex insulæ, cum Ulyssis præsertim perfidia, omniumque prope injustitia Palamedem filium interemtum didicisset; ut ejus mortem ulcisceretur, facem ille ex Caphareo monte editissimo noctu accendit, ut portus fidem faceret; quo cum accessissent, inter scopulos, qui ibi frequentes, crebrosque undarum vortices, plerique lacerati sunt. Ad illud autem nunc de se loquens alludit Naso.

(q) *Utilius*) Quia nulla fama aut invidiam, aut Cæsaris iram in se derivasset; neque exulasset.

(r) *Detineo*) Omnes istud si possent intelligere, aut omnibus luberet exquirere, quod tamen est tam aperta in luce positum, *Nos id unum nobis esse quod cogitamus, cuique mentem nostram concredimus;* quam facilem, quamque beatam in æternis vitam ducerent, qui, tantis conatibus in malam rem, sese totos per quisquilias suas protrahere consueverunt.

(s) *Dare verba*) Absit vero, ille ut sibi imponat, qui gratissima boni specie; jucundissimaque veri fruitione, (quæ non aliter quam longe a terra atque sensibus consequi licet, meditando) cœlestem præsumit vitam, & sese emeritorum immiscet choro. Falli putant eos plerique Christiani, qui ita, seorsum a corporeis, ætatem agunt. Homo vero Ethnicus vel ipsas curas atque ærumnas suas istoc pacto decipere se posse autumat. Quod verum.

Ullus in hoc vix eſt populo, qui forte Latine
Quælibet *(t)* e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates (ignoſcite, Muſæ)
Sarmatico *(u)* cogor plurima more loqui.
En pudet, & fateor; jam deſuetudine longa
Vix ſubeunt ipſi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin ſint & in hoc non pauca libello,
Barbara, non hominis culpa, ſed iſta loci.
Ne tamen (x) Auſoniæ perdam commercia linguæ,
(y) Et fiat patrio vox mea muta ſono;
Ipſe loquor mecum, deſuetaque verba retracto;
Et ſtudii repeto *(z)* ſigna *(a)* ſiniſtra mei.
Sic *(b)* animum tempuſque traho: meque ipſe reduco,
A contemplatu ſubmoveoque mali.
Carminibus quæro miſerarum oblivia rerum
Præmia ſi ſtudio conſequor iſta, *(c)* ſat eſt.

INTERPRETATIO.

Vix ullus eſt in hac turba, qui forte poſſit exponere Latine quaslibet voces ex vulgato ſermone. Ego ille Poeta Romanus (Muſæ parcite) teneor proferre multa ex uſu Sarmatico. Et pudet, & agnoſco; vix jam mihi ipſi occurrunt voces Latinæ diutina deſuetudine. Neque dubito, quin ſint etiam multa barbara in hoc libello. Hic non eſt error hominis, ſed loci. Ne tamen mihi excidat uſus linguæ Latinæ; & mea vox fiat muta patrio ſono; ego loquor mecum, & repeto voces obliteratas; atque recolo ſigna infelicia mei ſtudii. Ita decipio animum & tempus; & ipſe me revoco atque retraho ab intuitu calamitatis. Conſector oblivionem rerum miſerarum verſibus. Abunde eſt ſi reperio iſtam mercedem ſtudio.

NOTÆ.

(t) *E medio*) Ex vulgari Tomitanorum ſermone quotidiana & maxime trita.

(u) *Cogor*) Quia vix aliter cum Barbaris rem poterat habere.

(x) *Auſonia*) *Latina*, Italis familiaris, qui olim Auſones dicti.

(y) *Et fiat*) *Sim illis mutus qui patrio more loquuntur.* Sonus pro lingua, aut iis qui ea utuntur, poſitus.

(z) *Signa*) Voces *ſcilicet*.

(a) *Siniſtra*) Quia propter voces aut verſus exilio pulſus.

(b) *Animum temp.*) *Curas atque temporis tædium decipio.*

(c) *Sat eſt*) Namque aliud bene ſanus quid poſſis ex univerſo mundo conſequi?

ELE-

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Non adeo cecidi.) *Inimicum sibi insultantem monet, ut memor fortunæ variæ; minime lætetur, ejus exilio & ruina: quandoquidem possit accidere, ut in patriam redeat, illumque videat graviore aliqua causa fugatum.*

NOn adeo (*a*) cecidi, quamvis abjectus, ut infrá
  Te quoque sim: inferius quo nihil esse potest.
Quæ tibi res animos in me facit, improbe? curve
  Casibus insultas, quos (*b*) potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumve jacenti
  Nostra, quibus possint illacrymare feræ?
Nec metuis (*c*) dubio fortunæ (*d*) stantis in orbe
  Numen, & exosæ verba (*e*) superba Deæ?
Exiget ah dignas ultrix (*f*) Rhamnusia pœnas!
  Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego, naufragum qui riserat, æquore mergi:
  Et, (*g*) Nunquam, dixi, justior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
  Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus (*h*) ambiguis Fortuna volubilis errat,
  Et manet in nullo certa tenaxque loco.

INTERPRETATIO.

Non adeo sum depressus, quamvis prostratus, ut sim etiam infra te: quo nihil potest esse humilius. Quid tibi addit animos in me sceleste? vel quamobrem insultas calamitati, qua ipse potes premi? Neque ærumnæ nostra, quibus feræ possint dolere faciunt te lenem & placidum erga prostratum? Neque times potentiam fortunæ stantis in orbe incerto, & voces elatas Deæ aversæ? Ah! Rhamnusia vindex repetet pœnas quas meritus es! Quamobrem urges mea fata pede impresso? Ego adverti mari extingui, qui irriserat naufragum: atque, inquam, Nunquam fluctus fuit æquior. Qui olim non præbuerat tenuem cibum egenis, nunc ipse alitur stipe coacta. Mobilis fortuna vagatur gressibus incertis, neque stat firma & constans in ullo loco.

NOTÆ.

(a) *Cecidi*) *Sum prostratus atque protritus meo exilio.*

(b) *Potes*) Feri est hominis communibus, quæque singulis momentis quemlibet possint dejicere, non tangi; neque aliorum calamitate moveri.

(c) *Dubio*) Ubi omnia dubia atque incerta.

(d) *Stantis*) Ita tamen ut,

Vel retro quærenda tibi fortuna, vel ante:
Nam summum dubio sub pede semper habet.

(e) *Superba*) Namque, ut cecinit Flaccus,

Fortuna sævo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.

(f) *Rhamnusia*) Nemesis est, scelerum ultrix, & remuneratrix virtutum, quæ a Rhamnunte Atticæ oppido ubi templum habuit, illud non consequuta est.

(g) *Nunquam justior*) Quia merito plectitur qui malo gaudet alieno.

(h) *Ambiguis*) Quippe quæ hodie favet, cras ea, quæ maxime auxerat, subvertit.

Sed modo læta manet, vultus modo sumit acerbos,
Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus;
(*i*) Flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
Neve tamen tota capias (*k*) fera gaudia mente;
Non est placandi spes mihi nulla (*l*) Dei.
Vel quia peccavi citra scelus; (*m*) utque pudore
Non caret, (*n*) invidia sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens ad finem Solis ab ortu,
Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas (*o*) sic habet ille preces.
Exemploque Deum, quibus accessurus & ipse est,
(*p*) (Cum pœnæ venia plura roganda petam.)
Si numeres anno Soles & nubila toto,
Invenies (*q*) nitidum sæpius isse diem.
Ergo, ne nostra nimium lætere ruina,
Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri; lenito Principe, vultus
Ut videas media tristis in Urbe meos:

INTERPRETATIO.

Verum nunc est favens, nunc induit faciem savum; & est tantum certa in sua mobilitate. Nos etiam viguimus, sed vigor ille erat fluxus; & splendor noster fuit de culmo atque brevis. Neve tamen fruaris savo lætitia toto animo, non mihi excidit spes omnis Dei leniendi. Vel quia erravi sine flagitio: & sicuti error non est sine pudore, ita est sine invidia: vel quia vastus mundus nihil habet lenius ab ortu Solis ad occasum illo, cui obsequitur. Nimirum ut non est domabilis per vim ab ullo, ita ille habet cor facile ad preces humilis. Atque more Deorum, ad quos ille etiam est venturus, conferet plura petenda cum remissione peccati. Si recenseas dies Sole illustratos, & nubilos toto anno, reperies sæpius fuisse puros. Ne igitur nimium gaudeas nostro exitio, crede me etiam aliquando posse redintegrari. Crede posse fieri, ut; Principe placato, mœstus spectes meam faciem in Urbe media;

NOTÆ.

(i) *Flamma*) *Decus, Splendor.*

(k) *Fera*) Illa vero fera sunt gaudia, atque adeo homine indigna, quæ ex aliena calamitate nascuntur.

(l) *Dei*) Augusti: ut supra sæpius.

(m) *Utque pudore*) Nihil hic ad rem Commentator. Hic est sensus, ni fallor. Se quidem peccasse fatetur Naso; at non ita ut pudorem aut verecundum animum deposuerit, quod quibus evenit ad omne nefas projecti videntur. Illud est quod dixit sæpius, se per errorem, non mala mente, cæspitasse. Ignoscitur autem illis præsertim quorum fortuna magis quam consilium peccavit. Possis & *pudorem* exponere quod in Poetæ culpa pudendum quidem, at flagitiosum non fuit.

(n) *Invidia*) Tempore senescunt peccata *scilicet*, quæ Invidiam non exasperant, neque flagitiose admissa fuerunt.

(o) *Sic habet*) Optime: namque iidem qui generosissimi, & minus sunt injuriæ obnoxii, & facilius ignoscunt.

(p) *Cum pœna*) Scilicet mendosus est hic versus, nisi aliquid deest. Adeoque pro *petam* lege *dabit* quod voluit clariss. ille Tan Faber; aut quoquo pacto emenda.

(q) *Nitidum*) Ut, sicuti Jupiter informes hyemes summovet, ita & Nasonis calamitatem Augustus ad lætiora transferat.

Ur-

Utque ego te videam caussa graviore fugatum.
(*r*) Hæc sunt a (*s*) primis proxima vota mihi.

INTERPRETATIO.

atque adspiciam te ejectum caussa atrociore. Hæc sunt mea desideria proxima a primis.

NOTÆ.

(r) *Hæc*) Ut ob flagitia exilio mulctetur ille malevolus.

(s) *Primis*) Quibus reditum suum in Urbem accelerabat.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

O tua si fineres.) *Laudat amici fidem, fateturque ejus beneficio se vitam ducere simulque gratias agit. Postremo dicit se libenter ejus beneficia nota omnibus facturum fuisse, si ille suis se scriptis nominari pateretur.*

O Tua si fineres in nostris nomina poni
Carminibus; positus quam mihi sæpe fores!
Te solum meriti canerem memor, inque libellis
Crevisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem tota sciretur in Urbe:
Exsul in amissa si tamen Urbe legor.
Te præsens mitem, te nosset serior ætas:
Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector:
Hic tibi servato (*a*) vate maneret honor.
Cæsaris est primum munus, quod ducimus auras:
Gratia post magnos est tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris:
Et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
Pars etiam credi pertimuisse (*b*) velit,

INTERPRETATIO.

O si concederet tua nomina inseri nostris versibus, quam sæpe esses a me insertus. Recordans beneficiorum te unum laudarem; neque ulla pagina aucta esset in meis libellis sine te. Cognosceretur in tota Urbe quid tibi deberem; si tamen profugus legor in urbe amissa. Hoc sæculum sciret te beneficum, novissimum te nosset; si saltem nostra scripta patientur vetustatem. Neque doctus lector desineret tibi bene precari: hic honor tibi maneret Poeta servato. Primum est beneficium Cæsaris quod vita fruimur: Gratia est tibi habenda post magnos Deos. Ille præbuit vitam: tu defendis quam ille largitus est: & facis ut liceat frui dono accepto. Et cum pars maxima horruerit infortunia nostra, pars quoque velit existimari metuisse:

NOTÆ.

(a) *Vate*) *Me Ovidio.*

(b) *Velit*) Ut hoc modo male fidum animum tegerent.

Naufragiumque meum (*c*) tumulo spectarit ab alto,
Nec dederit nanti per freta sæva manum;
Seminecem (*d*) Stygia revocasti solus ab unda.
Hoc quoque, quod memores possumus esse, (*e*) tuum est.
Di tibi se tribuant cum Cæsare semper amicos:
Non potuit votum plenius esse meum.
(*f*) Hæc meus (*g*) argutis, si tu paterere, libellis
Poneret in multa luce videnda labor.
Se, quoque nunc, quamvis est jussa quiescere, quin te
Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
Utque canem pavidæ nactum vestigia cervæ
Luctantem frustra (*h*) copula dura tenet.
Utque fores nondum reserati (*i*) carceris acer
Nunc pede, nunc ipsa fronte lacessit equus;
Sic mea lege data vincta atque inclusa (*k*) Thalia
Per titulum (*l*) vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen (*m*) officio memoris (*n*) lædaris amici,
Parebo jussis (parce (*o*) timere) tuis.
At non parerem, nisi si (*p*) meminisse putares.
Hoc quod non prohibet vox tua; gratus ero.

INTERPRETATIO.

& aspexerit meum naufragium ab excelso colle, neque porrexerit manum natanti per aspera maris; solus reduxisti seminecem ex fluctibus infernis. Hoc etiam quod possumus esse grati est tuum. Dii præbeant se semper tibi faventes cum Cæsare: votum meum non potuit esse amplius: Meum studium poneret hæc spectanda in aperta luce, si tu sineres, in libellis eruditis. Ægre etiam mea Musa se nunc cobibet, quamvis est jussa silere, quin indicet te nolentem. Et sicuti aspera catena coercet canem nactum vestigia cervæ timidæ nequicquam obnitentem: & sicuti generosus equus impetit nunc pede, nunc ipsa fronte portas carceris nondum aperti; ita mea Musa retenta datæ repressa lege imposita optat sequi laques nominis probibiti. Ne tamen male mulceris officio grati amici, noli metuere; obtemperabo mandatis tuis. At non obsequerer, nisi si crederes me memorem esse. Ero memor, quod jussum tuum non vetat.

NOTÆ.

(c) *Tumulo*) Unde secure spectari posset.

(d) *Stygia*) *Infernali*, a Styge Inferorum palude: hoc est ex altissimo mœrore.

(e) *Tuum*) Quia vitæ defensor, sine qua nullus gratus & memor esse possit.

(f) *Hæc*) *Tum beneficia tua, tum vota quæ tui in gratiam concipio.*

(g) *Argutis*) Subtili atque erudito stylo exaratis.

(h) *Copula*) Funis est aut catena qua canes bini alligantur.

(i) *Carceris*) *Repaguli*, quo equi, donec cursendi signum datum sit, coercentur.

(k) *Thalia*) Quæ Musarum est una.

(l) *Vetiti*) *Tui scilicet, quod probibes libellis inserere.*

(m) *Officio*) *Si tuas laudes aperte, prolatoque nomine prædicaverim.*

(n) *Lædaris*) Jam sæpe dixi, periculum fuit ne in Cæsaris offensionem incurreret quisquis Nasoni exuli nimis aperte faveret.

(o) *Timere*) *Ne forte nomen tuum proferam.*

(p) *Meminisse*) *Memorem esse.* Vix enim generosus quisquam beneficium a quoquam velit accipere, quod quasi perditum & absorptum ab ingrato videatur.

Dum-

Dumque (quod o (q) breve ſit!) lumen ſolare videbo;
Serviet officio ſpiritus iſte tuo.

INTERPRETATIO.

Et quandiu aſpiciam lumen Solis, quod o breve ſit! iſta anima devota erit ſervitio tuo.

NOTÆ.

(q) *Breve*) Optime; adeoque ſenſit Poeta, Homini non licere, pro libidine, locum & ſtationem ſuam deſerere, aut mortem oppetere.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

[Ut fumus in Ponto.) *Tres annos ſe egiſſe ſcribit Poeta, eos tamen ſibi decem videri, idque loci aſperitate, & difficultatibus, quas deinde ſubjungit.*

UT fumus in Ponto, (*a*) ter frigore conſtitit Iſter:
Facta eſt Euxini dura ter unda maris.
At mihi jam (*b*) videor patria procul eſſe tot annis,
(*c*) Dardana (*d*) quot Grajo Troja ſub hoſte fuit.
Stare putes; adeo procedunt tempora tarde:
Et peragit lentis paſſibus annus iter.
Nec mihi (*e*) ſolſtitium quidquam de noctibus aufert:
Efficit anguſtos nec mihi (*f*) bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura (*g*) novata eſt;
Cumque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt ſolitos communia tempora motus,
Suntque (*h*) magis vitæ tempora dura meæ?

INTERPRETATIO.

Ex quo tempore ſumus in Ponto, Danubius ter concretus eſt frigore; fluctus Ponti Euxini ter diriguit: At mihi videor jam eſſe longe a patria tot annis, quot Troja Dardana fuit ſub hoſte Græco. Credas tempora conſiſtere, adeo lente fluunt, & annus abſolvit ſpatium tardis greſſibus. Neque Solſtitium mihi quicquam detrahit de noctibus; neque hyems mihi reddit dies breves. Nimirum natura rerum mutata eſt in nobis, & reddit omnia prolixa cum meis ſolicitudinibus. Anne tempora communia abſolvunt ordinarios curſus, atque potius tempora vitæ meæ ſunt aſpera?

NOTÆ.

(a) *Ter*) Illic adeoque tres annos circiter commoratus erat Poeta. v.

(b) *Videor*) Quia illis longum tempus videtur, qui re aliqua dura premuntur.

(c) *Dardana*) A Dardano rege.

(d) *Quot*) Decem autem duravit annos obſidio Trojana.

(e) *Solſtitium*) Duo ſunt, quæ ita appellantur, quod eo tempore ſtare Sol videatur: quanquam hybernum Bruma fere appellatur. Hic autem de æſtivo loquitur, quod in octavum Calendas Julii incidit; quo tempore noctes ſunt breviſſimæ. Longiſſimæ tamen Naſoni videbantur, qui inſomnes ducebat, graviſſimis curis confectus, *ſcilicet*.

(f) *Bruma*) Qua tamen dies ſunt breviſſimi, Solſtitio præſertim, ſeu octavo Calendas Januarii; quod quidem Solſtitium per Brumam intelligendum.

(g) *Novata*) *Mutatam* dicit rerum naturam, quia omnia longa & diuti us manentia videbantur.

(h) *Magis*) Pro *potius*. Cauſſam enim dicit, quamobrem ſibi tempus longum videatur.

(i) Quem

(i) Quem tenet Euxini (k) mendax cognomine littus,
Et Scythici (l) vere terra sinistra freti.
Innumeræ circa gentes fera bella minantur;
(m) Quæ sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil (n) extra tutum est. tumulus defenditur ægre
Mœnibus exiguis, (o) ingenioque loci.
Cum minime credas; ut aves, densissimus hostis
Advolat, & prædam vix bene visus agit.
Sæpe intra muros clausis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat: isque
Hac arat infelix, hac tenet arma manu.
Sub (p) galea pastor junctis pice cantat avenis;
Proque lupo pavidæ bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur: & tamen intus
Mista facit Grajis (q) barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo,
Barbarus; & tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
Pellibus & longa tempora tecta coma.
Hos quoque, qui geniti Graja creduntur ab urbe,
Pro (r) patrio cultu (ſ) Persica bracca tegit.

INTERPRETATIO.

Quem littus Euxini falsum cognomine; & terra vere sinistra maris Scythici habet. Nationes innumeræ circa intentant sæva certamina, quæ sibi in dedecus rapiunt non ali furto & præda. Nihil extra est securum. Collis vix servatur parvis muris, & conditione loci. Cum minime opinaris, hostis confertissimus advolat tanquam alites, & nondum satis conspectus aufert rapinam. Frequenter tollimus intra mœnia per medias vias spicula hostilia immissa obseratis portis. Adeoque pauci sunt, qui non dubitent subigere agros; atque illi miseri proscindunt terram altera manu; altera tractant tela. Opilio sub casside canit calamis pice, copulatis & oves timidæ metuunt certamina potius quam lupum. Ægre defendimur beneficio arcis; & tamen agmen barbarum junctum Græcis incutit timorem intus. Nempe barbarus promiscue nobiscum degit, & possidet plus media etiam parte domuum. Quos quamvis non reformides, possis odio habere spectando tempora velata pellibus & prolixis capillis. Femoralia Persica, pro amictu patrio, velant etiam eos qui putantur orti ex Urbe Græca.

NOTÆ.

(i) *Quem*) Nasonem, *scil.*

(k) *Mendax*) Quia *Euxinus* atque *hospitalis*, cum potius *inhospitalis* dici mereatur.

(l) *Vere*) Namque ut in sinistra parte sita Euxini, Italorum habita ratione qui illuc oculos convertant, ita & aspera atque infelix.

(m) *Quæ*) Immo, si Herodoto credis, *Quæ nisi de rapto vivere turpe putant.*

(n) *Extra*) *Paulo a mœnibus remotius.*

(o) *Ingenio*) Situ *scilicet*, & difficili tu.

(p) *Galea*) Atque adeo nullus non timet.

(q) *Barbara*) Quia Getæ promiscue cum Græcis Tomos incolebant.

(r) *Patrio*) Qui Græcorum cultus est civilior.

(ſ) *Persica*) Cujusmodi etiam utuntur Persæ.

Exer-

Exercent (*t*) illi (*u*) sociæ commercia linguæ.
Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum; quia non intelligor ulli:
Et rident stolidi verba Latina Getæ.
Meque palam de me tuto male sæpe loquuntur:
Forsitan objiciunt exsiliumque mihi.
(*x*) (Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
Abnuerim quoties annuerimque, putant.)
Adde, quod injustum rigido jus dicitur ense:
Dantur & in medio vulnera sæpe foro.
O duram (*y*) Lachesin, quæ (*z*) tam grave sidus habenti
Fila dedit vitæ non breviora meæ!
(*a*) Quod patriæ vultu, vestroque caremus amici;
Quodque hic in Scythicis finibus esse queror;
(*b*) Utraque pœna gravis. merui tamen Urbe carere;
Non merui tali (*c*) forsitan esse loco.
Quid loquor ah demens? ipsam quoque perdere vitam
Cæsaris offenso numine dignus eram.

INTERPRETATIO.

Illi utuntur lingua communi. Res est mihi indicanda per gestum. Ego hic sum barbarus; quia non intelligor ab ullo; & insulsi Getæ irrident voces Latinas. Frequenter etiam male prædicant de me secure in conspectu meo: & forte mihi exprobrant fugam. Et, ut fit, si quid abnuerim, & quoties annuerim, dum loquuntur, cogitant aliquid adversum me. Adde quod jus iniquum exercetur fero gladio, & plagæ inuruntur sæpe in medio foro. O sævam Lachesin, quæ non præbuit stamina breviora vitæ meæ mihi habenti astrum tam asperum! Quod orbi sumus facie patriæ, vestraque, amici; & quod doleo hic esse in terra Scythica, utrumque supplicium est durum. Dignus tamen Urbe exulare; forte non sum dignus esse in ejusmodi loco. Quid ajo: ah insanus? Merui etiam amittere vitam numine Cæsaris læso.

NOTÆ.

(t) *Illi*) Græci *scilicet*.

(u) *Sociæ*) Geticæ gentis cui se addiderunt.

(x) *Utque*) Spurium hoc distichon.

(y) *Lachesin*) Una est ex tribus Parcis, quæ fatis præesse hominum, illisque bona & mala assignare finguntur.

(z) *Tam grave*) *Tam infelici sidere nato*: tamque adeo misero.

(a) *Quod patriæ*) Spurium hoc distichon quamobrem crediderit clarif. Heinsius non assequutus sum primo: at paulo attentius cogitanti subiit ultro male huc inculcatum, ut ex sequenti nota patebit.

(b) *Utraque*) Non illæ quas superius obtrudit distichon; sed quia *grave sydus*, atque *longa vita*: ex quibus duobus Lachesin increpavit.

(c) *Forsitan*) Hæc vox addita, ne Cæsarem, absolute loquendo Naso læderet aut injustitiæ coargueret.

E L E G I A XI.

A R G U M E N T U M.

Quod te nescio quis.) *Dolet Poeta, uxorem ab inimico jurgiis lacessitam, exulisque uxorem appellatam. Eamque hortatur, ut omnia patiatur: quandoquidem Augustus se non exulem, sed relegatum nominavit.*

QUod te *(a)* nescio quis per jurgia dixerit esse
Exsulis uxorem, littera questa tua est.
Indolui; non tam mea quod fortuna male audit,
Qui jam consuevi fortiter esse miser:
Quam quia, *(b)* cui minime vellem, sim caussa pudoris,
Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, & obdura. multo *(c)* graviora tulisti,
Cum me surripuit Principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo judice nominor exsul.
(d) Mollior est culpam pœna secuta meam.
Maxima pœna mihi est, ipsum offendisse: *(e)* priusque
Venisset mallem funeris hora mihi.
(f) Quassa tamen nostra est, *(g)* non fracta *(h)* nec obruta puppis:
Utque *(i)* caret portu; sic tamen exstat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit;
Quæ merui vitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
Nil nisi me patriis jussit abesse *(k)* focis.

I N T E R P R E T A T I O.

Epistola tua questa est, quod nescio quis dixerit inter rixas te esse conjugem exsulis. Molestum fuit: non tam quod fors mea male audit, qui jam consuevi esse infelix strenue; quam quod sim caussa ruboris cui minime vellem, & credam te pudore suffusam ex nostris infortuniis. Perfer & obdura; passa es multo duriora, cum ira Cæsaris abstulit me tibi. Iste tamen, cujus arbitrio dicor exsul decipitur. Pœna levior addita est peccato meo. Supplicium est mihi asperrimum ipsum læsisse; & mallem ante hora mea mortis incidisset. Navis tamen nostra est quassa, non fracta, neque mersa; & sicuti destituta est portu, ita tamen eminet super aquas. Neque sustulit mihi vitam, neque facultates, neque jus civis, quæ omnia merui amittere culpa mea. Verum quia flagitium non fuit conjunctum illi peccato, nihil imperavit nisi me carere domo patria.

N O T Æ.

(a) *Nescio quis*) Scilicet illum & indicaverat Nasonis conjux, & ipse noverat: verum ut solemus per contemtum, & quia non deerant aliæ rationes, nominare eum dedignatus est.

(b) *Cui*) Uxori *scilicet* optime meritæ.

(c) *Graviora*) Adeoque & leviora potes ferre; quæ ferenda esse Amor conjugalis suadet.

(d) *Mollior*) Quia non exsul, sed relegatus dictus.

(e) *Prius*) *Ante quam Cæsarem offendissem.*

(f) *Quassata*) Optime exponit hæc comparatio quid exsulem inter & relegatum intercedat.

(g) *Non fracta*) Quia in Patriam redire possit relegatus.

(h) *Nec obruta*) Quia non interemtus Poeta.

(i) *Caret*) Namque maximis calamitatibus in Ponto jactabatur Poeta.

(k) *Focis*) Pro domo.

Ut-

Utque aliis, numerum quorum comprendere non est,
Cæsareum numen, sic mihi, mite fuit.
Ipse relegati non exsulis utitur in me
Nomine: tuta suo judice caussa mea est.
Jure igitur laudes, Cæsar, pro parte virili
Carmina nostra tuas qualiacunque canunt.
Jure Deos, *(l)* adhuc cæli tibi limina claudant,
Teque velint *(m)* sine se comprecor esse Deum.
Optat idem populus. sed ut in mare flumina vastum:
Sic solet exiguæ currere *(n)* rivus aquæ.
At *(o)* tu fortunam, cujus vocor exsul ab ore,
Nomine mendaci parce gravare meam.

INTERPRETATIO.

Et sicuti numen Cæsareum fuit lene aliis, quorum non datur assignare numerum, ita mihi fuit. Ipse utitur nomine relegati, non exsulis erga me: caussa mea est secura suo judice. Adeoque versus nostri qualescumque prædicant merito tuas laudes pro viribus, Cæsar. Merito veneror Deos, ut adhuc tibi negent aditus cæli, & velint te esse Deum sine se. Plebs idem vovet: Verum sicuti fluvii solent festinare in magnum mare, ita & rivus parvæ aquæ. Et tu, ex cujus ore dicor exsul, noli premere meam sortem falso nomine.

NOTÆ.

(l) *Adhuc*) Quandiu viget ætas; & donec senio confecto ad ipsos Deos accedendi tempus fit.

(m) *Sine se*) Atque adeo in terris dum illi in cœlis agunt.

(n) *Rivus*) Preces suas cum rivo confert; qui nihilo minus quam vasta flumina, in mare decurrat; ut & illas cœlum penetrare Cæsar intelligat.

(o) *Tu*) Inimicum compellat.

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Scribis ut oblectem.) *Amico hortanti ut aliquid scriberet, respondet Poëtas caussasque assignat, cur id sibi facere non liceat. Demum ostendit se non posse teneri, quin sem per aliquid componat, composita vero igni comburat.*

SCribis, ut oblectem studio *(a)* lacrymabile tempus,
Ne *(b)* pereant turpi pectora nostra situ.

INTERPRETATIO.

Scribis, ut leniam tempus luctuosum studio, ne noster spiritus vanescat indecoro otio.

NOTÆ.

(a) *Lacrymabile*) Quo exsul, aut procul a Patria languebat.

(b) *Pereant*) Certe vero ignavia & desidia non minus depravatur ingenium, quam situ aut quiete corrumpuntur corpora vel durissima.

(c) Difficile est, quod, amice, mones. quia carmina lætum
Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur Fortuna procellas:
Sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere plaudat,
Et (d) Niobe festos (e) ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
Solus in extremos jussus abire Getas?
Des licet hic valido pectus mihi robore fultum,
Fama refert (f) Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantæ sapientia mole ruinæ,
(g) (Plus valet humani viribus ira Dei.)
(h) Ille senex dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu (i) sustinuisset opus.
(k) (Ut patriæ veniant, veniant oblivia nostri;
Omnis ut admissi sensus abesse queat;)
At (l) timor officio fungi vetat ipse quieto.
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus:

INTERPRETATIO.

Quod hortaris est arduum, amice: quia versus sunt opus festivum, & volunt habere otium animi. Nostra sors jactatur per adversas tempestates, neque fortuna ulla potest esse mæstior mea. Postulas, ut Priamus lætetur morte filiorum, & ut Niobe orba agitet lætas choreas. Videorne debere teneri fletibus, an studio jussus discedere solus in ultimos Getas? Quamvis mihi hic præbeas cor sustentatum firmis viribus, quale fama narrat fuisse reo Anyti; sapientia afflicta pondere tanti exitii jacebit. Ira Dei plus potest robore humano. Ille senex appellatus sapiens ab Apolline, non potuisset ducere ullum opus in hac clade. Quamvis suboriantur oblivia patriæ, & nostri, quamvis omnis sensus peccati possit extingui; at metus ipse prohibet exequi munus quietum. Locus me habet clausus ab hoste innumero.

NOTÆ.

(c) *Difficile*) Quia nempe in diversas partes cura atque ægritudo mentem trahunt, quæ tamen nisi sui compos, & in sese collecta, vix quicquam componere accurate, aut eleganter valeat.

(d) *Niobe*) Quam Tantali filiam liberis ab Apolline & Diana privatam, ob superbiam, deinde in saxum mutatam, ob convitia, supra vidimus.

(e) *Ducat choros*) *Cantet, saltet, & genio indulgeat.*

(f) *Anyti reo*) *Socrati*, quem Anytus, Melytus & Lycon accusaverunt. Fortitudinem autem atque animi costantiam illi Philosopho maximam fuisse nullus non novit.

(g) *Plus valet*) Ignoscat mihi vir tantus; Quem parum appositum ac proinde suspectum versum habuit clariss. Heinsius, illum ego ut pulcherrimum, ita & maxime caussæ servientem amplector.

(h) *Ille*) Socrates, quem sapientissimum, Apollinis oraculum judicavit.

(i) *Sustinuisset*) Quanquam ob patientissimum animum non sine causa, maxime fuit commendatus.

(k) *Ut*) *Quamvis*, inquit, *neque me Patriæ desiderium, neque pristini status recordatio, neque ipse peccati dolor sollicitum minusque versibus scribendis aptum habeant; metus tamen* &c.

(l) *Timor*) Ab hostibus subinde irruentibus.

Ad-

Adde, quod ingenium longa rubigine læsum
    Torpet: & est multo, quam fuit ante, *(m)* minus.
(n) Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
    Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
(o) Tempore qui longo steterit, male curret, & inter
    Carceribus missos ultimus ibit equos.
(p) Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
    Si qua diu solitis cymba vacavit aquis.
Me quoque despero, fuerim cum *(q)* parvus & *(r)* ante,
    Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum:
    Et pars antiqui magna vigoris abest.
Sæpe tamen nobis, ut nunc quoque, sumta tabella est;
    Inque suos volui cogere verba pedes:
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut *(ſ)* qualia cernis;
    Digna sui domini *(t)* tempore, digna *(u)* loco.
Denique non parvas animo *(x)* dat gloria vires,
    Et fœcunda facit pectora laudis amor.

INTERPRETATIO.

Adjice, quod ingenium obtusum diutina rubigie languescit, & est multo minus quam fuit prius. Campus ferax, si non renovetur indefesso aratro, nihil proferet præter herbas cum spinis. Equus qui torpuerit longo spatio male curret, & incedet ultimus inter eos qui emissi fuerunt ex repagulis. Si qua navis aut linter diu fuit extra aquas solitas, mutatur in friabilem cariem, atque aperitur rimis. Despero etiam, quanquam & fuerim tenuis antea, me posse fieri æqualem illi qui fueram. Diutina tolerantia laborum hebetavit ingenium, & magna pars pristini vigoris desideratur. Frequenter tamen tabula correpta est a nobis, uti nunc, atque cupivi ordinare voces in suos numeros: nulli versus sunt a me exarati, aut quales adspicis; digni tempore sui domini, digni loco. Denique laus non præbet exiguas vires animo; & desiderium famæ præstat ingenia felicia.

NOTÆ.

(m) *Minus*) Nihil vero tantum a scribendo animum dehortatur, quam tenuitatis conscientia. Non sine conatu fœtus suos aut concipit aut emittit mens nostra, qui ubi frustraneus est, vel minus idoneus, ita maxime cordatissimum quoque ab incœpto demovet.

(n) *Fertilis*) Comparatio elegans; sicuti enim ager dum vertitur ad ferendos fructus mitiores componitur, ita ingenium in partes omnes versando fœcundatur.

(o) *Tempore*) Aptissima alia comparatio, quæ magis adhuc rem ipsam oculis subjicit, ut facile patebit attendenti.

(p) *Vertitur*) Vere dicit: at non ita respondet ingenii naturæ ista comparatio: nisi ejus cariem dixeris vitia quibus per otium corrumpitur, quæque catervatim, cum nihil agit, ingruunt.

(q) *Parvus*) *Tenuis ingenii*. Invidiam ex superbia declinat.

(r) *Ante*) Priusquam calamitatibus obrutus.

(ſ) *Qualia*) *Tenui stylo*. Quanquam elegantissima sunt.

(t) *Tempore*) Infelici atque ærumnoso.

(u) *Loco*) Barbaro.

(x) *Dat*) Neque immerito: multisque de causis ineptissimos coargueris veræ gloriæ contemtores, qui dum superbiæ crimen effugere nituntur, suam insuper produnt inscitiam. Sed jam diu invaluit hic mos apud plerosque nostros agyrtas, ut per humilitatem Christianam de qua pessime sentiunt, tamen veram laudem aliorum protritum eant; ne non ex libidine *scilicet* luxuriari possit Superbia atque Invidia sua. At enim quis illis modum faciat?

No-

Nominis & famæ quondam fulgore trahebar,
Dum tulit (y) antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curæ:
(z) Si liceat, nulli cognitus esse velim.
(a) An, quia cesserunt primo bene carmina, suades
Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace (b) novem vestra liceat dixisse Sorores;
Vos estis nostræ maxima caussa fugæ.
Utque dedit justas tauri (c) fabricator aheni,
Sic ego do pœnas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse;
Sed fugerem merito naufragus omne (d) fretum.
At (e) puto, si demens studium fatale retentem,
(f) Hic mihi præbebit carminis (g) arma locus.
Non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
Verbaque significent quid mea norit, adest.
(Omnia barbariæ loca sunt, vocisque ferinæ,
Omnia sunt Getici plena timore soni.)
Ipse mihi videor jam dedidicisse Latine:
Jam didici Getice Sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
A componendo carmine Musa potest.

INTERPRETATIO.

Ducebar olim splendore laudis & gloria, dum ventus propitius impulit meas antennas. Non tam bene est nunc, ut fama moveat animum: siquidem concedatur, optem nemini esse cognitus. An consulis scribere, quia versus primo bene cesserunt, ut ego sequar meos successus? Detur mihi profiteri sine vestra offensa, novem sorores; vos estis potissima caussa nostri exilii. Et quemadmodum artifex tauri arei luit justas pœnas, ita ego ipse luo artibus meis. Nihil mihi debuerat esse amplius cum carminibus; sed naufragus jure aversarer omne mare. At, credo, si insanus denuo experiar studium fatale, hic locus mihi obtulerit instrumenta versuum. Nullus hic est liber, nullus qui mihi præbeat aurem, & intelligat quid mea verba exprimant. Omnia loca sunt obsita barbarie, & sonis ferinis, atque plena metu vocis Geticæ. Ipse mihi videor jam esse oblitus Latinæ linguæ; jam didici verba facere Getice & Sarmatice. Neque tamen, ut ignoscam verum, Musa nostra potest abstinere a scribendo versu.

NOTÆ.

(y) *Antennas*) Antenna lignum est supremo malo alligatum ex quo vela pendent, quod hic pro navi, sicuti navis pro vita aut Poetæ statu ponitur.

(z) *Si liceat*) Magis istud ex arte quam ex vero petitum.

(a) *An quia*) Ironice loquitur. Namque jam sæpius carmina atque studia sua devovit.

(b) *Novem*) Totidem *scilicet* recensentur Musæ, quarum nomina passim, in primis etiam puerorum elementis conspiciuntur.

(c) *Fabricator*) Perillus, de quo in superioribus, primus, tyranni jussu, in taurum suum conjectus.

(d) *Fretum*) Hoc est *versus*, *quibus perii, sicuti naufragus aquam ubi periclitatus est.*

(e) *Puto*) Ironice.

(f) *Hic*) A Barbaris obsessus.

(g) *Arma*) Libros, & quæ subjungit.

Sci-

Scribimus, & scriptos absumimus igne libellos.
Exitus est studii parva favilla mei.
(*b*) (Nec possum, & cupio non ullos ducere versus.
Ponitur idcirco noster in igne labor.)
Nec nisi (*i*) pars casu flammis erepta dolove
Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quæ nil metuentem tale magistrum
Perdidit, in cineres (*k*) Ars mea versa foret.

INTERPRETATIO.

Componimus, & corrumpimus igne libellos compositos. Exiguus cinis est fructus studii mei. Neque possum, & opto non scribere ullos versus. Ideo noster labor injicitur in ignem. Neque pars ulla ingenii mei nisi subtracta igni fortuna aut arte ad vos accedit. Utinam Ars mea, qua prodiit dominum nihil simile timentem, esset mutata in favillas.

NOTÆ.

(b) *Nec possum*) Non immerito in spurios rejecit istos versus clariss. Heinsius.

(i) *Pars ingenii*) Pro versibus ingenio exaratis. Metonym.

(k) *Ars*) Amandi *scilicet*.

ELEGIA XIII.

ARGUMENTUM.

Hanc tuus e Getico.) *Amicum hortatur, ut quandoquidem amoris multa olim pignora sibi dederit, nunc verbis & literis ne parcat. Quod nisi emendaris, dicit nihil ab eius amicitia amplius desiderandum esse.*

HAnc tuus e (*a*) Getico mittit tibi Naso salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest,
Æger enim traxi contagia corpore mentis,
Libera tormento pars mihi nequa vacet.
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
Sed quod (*b*) non modico frigore læsit hyems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi cum dederis ingentia (*c*) pignora, cumque
Per numeros omnes (*d*) hoc tueare caput;

INTERPRETATIO.

Naso tuus mittit tibi e littore Getico hanc salutem, si quis potest mittere rem qua ipse caret. Namque, ut qua pars immunis sit mihi & sine dolore, male sanus traxi contagia animi corpore: & torqueor doloribus lateris per multos dies: sed quod bruma afflixit non pauco frigore: Si tamen tu vales, nos volemus aliqua parte: quippe mea clades est sustentata tuis humeris. Qui cum mihi exhibueris maxima pignora, cumque defendas hoc caput omnibus modis,

NOTÆ.

(a) *Getico*) Littore *scil.*

(b) *Non modico*) Ne tantum ex mentis contagio contractum morbum intelligas.

(c) *Pignora*) Quibus Amor cognoscitur

(d) *Hoc*) *Meum*, scil. *Nasonis*.

Quod tua me raro solatur epistola, peccas:
  Remque (*e*) piam præstas, ni mihi (*f*) verba neges,
(*g*) Hoc precor emenda: quod si correxeris unum,
  (*h*) Nullus in egregio corpore nævus erit.
Pluribus accusem; fieri nisi possit, ut ad me
  Littera non veniat; missa sit illa tamen.
Di faciant, ut sit temeraria nostra querela;
  Teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet. neque enim mutabile (*i*) robur
  Credere me fas est pectoris esse tui.
(*k*) Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
  Et careat dulci (*l*) Trinacris (*m*) Hybla thymo;
Immemorem quam te quisquam convincat amici.
  Non ita sunt fati (*n*) stamina nigra mei.
Tu tamen, ut falsæ possis quoque pellere culpæ
  Crimina; quod non es, ne videare, (*o*) cave:
Utque solebamus consumere longa loquendo
  Tempora, sermonem deficiente die;
Sic ferat ac referat tacitas nunc littera voces:
  Et peragant linguæ charta manusque vices:

INTERPRETATIO.

deerras quod tua littera me raro consolantur; & perficis rem piam, nisi mihi recuses verba. Corrige hoc, quaeso; quod unum si emendaveris, nulla macula erit in pulchro tuo corpore. Arguerem te pluribus, nisi possit fieri, ut epistola non perveniat ad me, illa tamen sit missa. Dii velint, ut nostra querimonia sit temeraria, & credam falso te esse mei immemorem. Apparet esse quod opto: neque enim licet me credere constantiam animi tui esse mutabilem. Alba absinthia potius desiderentur in Ponto frigido, & Trinacris Hybla destituatur suavi thymo, quam ullus probet te oblitum amici: fila sortis mea non sunt adeo atra: Tu tamen, ut possis etiam avertere exprobrationem falsi peccati, vide ne appareas quod non es. Et sicuti consueveramus terere longa tempora confabulando, die destituente colloquia; ita nunc epistola ferant atque referant verba silentia; & charta & manus fungantur officio linguæ.

NOTÆ.

(e) *Piam*) *Qui me amicum usque defendis.*

(f) *Verba*) *Dum raro scribis.*

(g) *Hoc*) *Atque adeo frequentes epistolas transmitte.*

(h) *Nullus*) Nihil quod reprehendi possit in amicitia tua.

(i) *Robur*) *Constantiam, atque animi firmitudinem, quam in tuendis amicis præsertim, approbasti.*

(k) *Cana*) Alba vero sunt altera ex parte folia absinthii; laudatum insuper Ponticum.

(l) *Tinacris*) Eo nomine a forma triangula dicta est Sicilia.

(m) *Hybla*) Mons est Siciliæ thymo, apibus & optimo melle abundans.

(n) *Stamina*) Jam sæpius pro ipsis fatis, aut hominum sorte fato præstituta, Parcarum fila habuimus, quorum candor aut nigrities fausta infaustaque significent.

(o) *Cave*) Quanquam enim singulis satis esse debet suo functos esse officio; illud ipsum ex officio est, de aliena opinione quod satis sit sollicitos esse. Quod quidem viro bono in primis notandum.

Quod

Quod fore ne nimium videar diffidere, fitque
Verfibus hic paucis admonuiffe fatis:
Accipe, quo femper finitur epiftola verbo,
Aque meis (*p*) diftent ut tua fata; Vale.

INTERPRETATIO.

Quod futurum effe ne videar nimis dubitare, & fufficiat hic indicaffe paucis verfibus, Accipe verbum; quo littera femper abfolvuntur, & tua fors differat a mea; Vale.

NOTÆ.

(p) *Diftent*) *Ne & tu, qui mei pars es altera, fis infelix.*

ELEGIA XIV.

ARGUMENTUM.

Quanta tibi dederint, &c.) *In hac ultima elegia uxori immortalitatem pollicetur Poeta: dicitque multas fore, quæ quamvis eam miferam effe exiftiment, illi tamen invideant, & felicem appellent. Simulque oftendit, nihil a fe majus præftari potuiffe. Quod cum ita fit, eam hortatur, ut in fide permaneat, ne a quoquam jure accufari queat. Exemplifque etiam probat, ejufmodi fidem erga maritos nullo unquam ævo taceri folitam.*

QUanta tibi dederint noftri monumenta libelli,
O mihi me conjux carior, ipfa vides.
Detrahat auctori multum Fortuna licebit;
Tu tamen ingenio clara (*a*) ferere meo.
Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur:
Nec potes in mœftos omnis abire rogos.
Cumque viri cafu poffis miferanda videri;
Invenies aliquas, quæ (*b*) quod es, effe velint:
Quæ te, noftrorum cum fis in parte malorum,
Felicem dicant, invideantque tibi.
(*c*) (Non ego divitias dando tibi plura dedicem.
Nil feret ad manes divitis umbra fuos.)

INTERPRETATIO.

Agnofcis ipfa, o uxor mihi carior me ipfo, quantam gloriam libelli noftri tibi pepererint. Fieri poterit ut fortuna multum deroget auctori; tu tamen celebris eris meo ingenio. Et quandiu legar, laus tua fimul legetur mecum; neque tota potes venire in bufta triftia. Et cum poffis videri lugenda clade mariti, reperies nonnullas, quæ cupiant effe quod es: quæ, cum fis in parte noftrorum malorum, dicant te beatam, & tibi æmulentur. Ego non præbuiffem tibi plura, præbendo opes; Umbra locupletis nihil feret ad manes fuos.

NOTÆ.

(a) *Ferere*) *Quæ ab omnibus laudaberis, ficuti ego te laudavi.*

(b) *Quod es*) Ut pariter laudibus evehentur.

(c) *Non ego*) Merito fufpectum diftichon.

Perpetui fructum donavi nominis: idque
Quo dare nil potui munere majus, habes.
Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
Ad te non parvi venit honoris onus.
Quod nunquam vox est de te mea muta, tuique
Judiciis debes esse (*d*) superba viri.
Quæ ne quis possit temeraria dicere, persta:
Et pariter serva (*e*) meque piamque fidem.
Nam tua, dum (*f*) stetimus, turpi sine crimine mansit,
Et famæ probitas irreprehensa fuit.
(*g*) Par eadem nostra nunc est sibi facta ruina.
(*h*) Conspicuum virtus hic tua ponat opus.
Esse bonam (*i*) facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est,
Et nihil officio nupta quod obstet habet.
(*k*) Cum Deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum pietas, id socialis amor.
(*l*) Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet;
Quæ maneat stabili, cum fugit illa, pede:
Si qua tamen pretii sibi merces (*m*) ipsa petiti,
Inque parum lætis (*n*) ardua rebus adest;

INTERPRETATIO.

Prabui munus æterna laudis; & habes illud donum, quo nihil potui prabere majus. Adde quod, ut sola es præsidium rerum mearum, accedit tibi onus non exigua gloria. Debes gloriari arbitrio tui mariti, quod nunquam vox mea silet de te. Qua ne cui liceat dicere esse vana, perseverate, & custodito simul & me, & tuam fidem. Nam tua probitas stetit sine turpi crimine, & laus fama fuit inculpata. Eadem est nunc facta sibi æqualis nostra clade. Virtus tua hic statuat opus conspicuum. Pronum est esse bonam, ubi quod probibeat esse longe est; & conjux nihil habet quod repugnet officio. Non fugere tempestatem, cum Deus intonuit, illud denique pietas, illud amor conjugalis. Rara quidem virtus, quam fortuna non regat, qua stet firmo pede, cum illa recedit. Si qua tamen ipsa sibi merces præmii quæsiti, atque difficilis adest in rebus parum secundis,

NOTÆ.

(d) *Superba*) *Bene de te sentiens*: quæ voluptas est non parva. In bonam partem posita est illa vox.

(e) *Meque piamque*) Virtus ergo maxima, Ethnici hominis judicio, cum alieno commodo est conjuncta. Quod discere si vellent plerique Christiani, & sese ex factis suis excutere, tam expediti in damnandis illis non essent, quandiu verbis, non rebus, sese Christo mancipari volunt.

(f) *Stetimus*) *In Urbe floruimus*.

(g) *Par*) Quæ in adversis, sicuti olim in prosperis, emicuit.

(h) *Conspicuum*) Ex constantia vero; cum præsertim adversa ingruunt, virtuti fulgor novissimus.

(i) *Facile*) Atque adeo vulgare; ut Poetæ uxori ex ejus adversis famam sibi conciliare non vulgarem sit reliquum.

(k) *Cum Deus*) Hæc est res omnibus altiori meditatione digna.

(l) *Rara*) Quo enim se fortuna, eo & favor hominum inclinat: quia *scilicet* pauci virtuti student.

(m) *Ipsa*) Mercedem ampliorem nunquam vel cogitando invenire quisquam possit, quam Bene fecisse, & sui Bene merentis, Deoque placentis conscium esse. Cæterum ita rem sese habere vix millesimus ex iis, quas videmus, hominum larvis odorari possit; in tantum sunt quisquiliis occæcati & procul a se Deoque projecti,

(n) *Ardua*) Celsa atque erecta, neque ad fortunam inclinata.

(Ut

Ut tempus numeres, per sæcula (*o*) nulla tacetur;
Et loca mirantur, qua patet orbis iter.
Aspicis, ut longo maneat laudabilis ævo
Nomen inexstinctum (*p*) Penelopæa fides?
Cernis, ut (*q*) Admeti cantetur, ut (*r*) Hectoris uxor,
Ausaque in accensos (*ſ*) Iphias ire rogos?
Ut vivat fama (*t*) conjux Phylaceia, cujus
Iliacam (*u*) celeri vir pede pressit humum?
Nil opus est (*x*) letho pro me; sed amore fideque.
Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri.
Vela damus, (*y*) quamvis remige puppis eat.
Qui monet, ut facias quod jam facis; ille monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

INTERPRETATIO.

quanquam recenseat tempora, per nulla sæcula oblivioni traditur, & loca mirantur, qua iter orbis apertum est. Vides, ut fides Penelopea gloriosa longo sæculo permaneat nomen immortale? Vides, ut conjux Admeti, ut Hectoris laudetur, atque Iphias non verita se immittere in pyras ardentes? Ut uxor Phylaceia, cujus maritus calcavit terram Trojanam veloci pede, sit celebris? Nihil opus est morte mei caussa, sed amore & fide. Laus non est tibi invenienda ex arduo. Neque existimaveris te perduci ad ista, quod non præstes; Addimus carbasa, quamquam navis currat remige. Qui hortatur ut agas quod jam agis, ille hortando probat, & celebrat facta sua admonitione.

NOTÆ.

(o) *Nulla tacetur*) Quippe intaminatis fulget honoribus; ut loquutus est Flaccus.

(p) *Penelopæa*) Penelopes quippe illibata in Ulyssem mansit fides, quanquam per viginti annorum spatium desideraretur.

(q) *Admeti*) Alcestis *scil.* quam paulo ante vidimus mortem pro marito oppetentem.

(r) *Hectoris*) Andromache est, Eetionis Thebarum, in Cilicia, regis filia, Hectori suo fidissima.

(ſ) *Iphias*) Evadnen dicit, Iphidis filiam, quam supra in Capanei mariti rogum sese injicientem habuimus.

(t) *Conjux*) Laodamiam intellige Protesilai uxorem; cui a Protesilai avo Phylace, aut ejusdem nominis urbe in Phtiotica Thessaliæ regione, illum datum nomen. Quemadmodum autem in defuncti mariti amplexu obierit supra dictum.

(u) *Celeri*) Nimium quidem, cum ea caussa, quodque prius terram tetigisset Iliacam, ex fati præscriptu, mactatus sit.

(x) *Letho*) Quo aliæ Alcestis puta, Evadne, Laodamia, conjugali amore quæsiverunt.

(y) *Quamvis*) Hoc est, *Ex tete officio tuo fungaris.*

TRISTIUM FINIS.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER I.

EPISTOLA I.

BRUTO.

ARGUMENTUM.

Naso Tomitanæ.) *Ad Brutum Romanum scribens Ovidius e Tomitana urbe, & Pontica regione, ubi exulabat, a qua opus de Ponto appellavit, primo rogat, ut librum suum excipiat: dende quid in eis contineatur, exponit.*

NAso Tomitanæ jam (*a*) non novus incola terræ
  Hoc tibi de Getico littore mittit opus.
Si vacat, hospitio (*b*) peregrinos, Brute, libellos
  Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
  Nec (*c*) suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah quoties dixi, Certe nil turpe (*d*) docetis!
  Ite: patet castis versibus (*e*) ille locus.
Non tamen accedunt: sed, ut aspicis ipse, latere
  Sub (*f*) Lare privato tutius esse putant.

INTERPRETATIO.

NAso, nunc non recens accola soli Tomitani mittit tibi hoc opus ex ora Getica. Si per otium licet, Brute, excipe hospitio libellos advenas, & repone quolibet loco, modo aliquo. Metuunt accedere ad publica monumenta, ne suus auctor illis obstruxerit hanc viam. Ah quoties dixi, Profecto nihil obscœnum inculcatis! Discedite: illæ sedes sunt apertæ puris carminibus. Non tamen accedunt; sed, ut ipse vides, arbitrantur tutius esse latitare in domo privata.

NOTÆ.

(a) *Non novus*) Quartum enim tum annum in Ponto agebat, ut ex octava Elegia mox patebit: Qui septem omnino illic vixisse videtur.

(b) *Peregrinos*) Utpote ex Scythica regione venientes.

(c) *Suus*) Naso *scilicet*, quem libelli de Arte suspectum fecerunt.

(d) *Docetis*) *Vos*, supple, *libelli ex Ponto, seu ad Amicos Epistola.*

(e) *Ille*) Romam intellige aut Palatinam Bibliothecam.

(f) *Lare*) Apulejus Lares, ipsas Animas esse parentum, existimavit; qui, quod olim in ipsa domo sepulturæ mandati essent, familiam suam semper curare putabantur. Adeoque non sine causa pro ipsa domo sæpe ponuntur.

Quæ-

Quæris, ubi hos possis nullo componere (*g*) læso?
Qua steterant Artes, pars (*h*) vacat illa tibi.
(*i*) Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa.
Accipe, quodcunque est, dummodo non sit amor.
Invenies, quamvis non est (*k*) miserabilis index,
Non minus hoc (*l*) illo triste, quod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt: & (*m*) epistola cui sit
(*n*) Non occultato nomine missa docet.
(*o*) Nec vos (*p*) hoc vultis, sed nec prohibere potestis:
Musaque ad invitos officiosa venit.
Quicquid id est, adjunge meis, nihil impedit ortos
Exule, servatis legibus, Urbe frui.
Quod metuas non est. Antoni scripta (*q*) leguntur;
Doctus & (*r*) in promptu (*s*) scrinia (*t*) Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis.
Sæva (*u*) Deos contra non tamen arma tuli.
Denique Cæsareo, quod (*x*) non desiderat ipse,
Non caret e nostris nullus honore liber.

INTERPRETATIO.

Petis, ubi possis hos collocare, nullo offenso? Ille locus tibi est vacuus ubi Artes erant. Forte requiras in ipso adita quamobrem accedant. Excipe quodcumque est, dummodo ne sit Amor. Quanquam titulus non est luctuosus, reperies hoc opus non minus lugubre illo quod prius vulgavi. Idem rebus, diversum est indice; & epistola missa indicat ad quem spectet non dissimulato nomine. Neque vos hoc expetitis, sed neque potestis impedire; & Musa officiosa venit ad nolentes. Quicquid id est, adde meis. Nihil prohibet procreatos ab exule frui Urbe, legibus servatis. Non est quod timeas. Scripta Antonii leguntur; & eruditus Brutus habet thecas in promptu. Neque vesanus me comparo tantis nominibus: non tamen gessi fera arma adversus Deos. Denique nullus liber ex nostris caret laude Cæsaris, quod ipse non optat.

NOTÆ.

(g) *Læso*) *Offenso*. Citra cujusquam offensionem.

(h) *Vacat*) Quia inde exturbati libelli de Arte.

(i) *Quid veniant*) Quodnam sit argumentum, Cur scripti, &c.

(k) *Miserabilis*) Aut inscriptus *de Tristibus*.

(l) *Illo*) De Tristibus.

(m) *Epistola*) Adeoque & superior liber fuit Epistolaris; sicuti vidimus.

(n) *Non occult.*) Suppresserat autem religiose amicorum nomen in Tristibus.

(o) *Nec vos*) Istud in amicorum gratiam; si forte ob epistolas in Cæsaris offensionem incurrissent.

(p) *Hoc*) *Vestra nomina in meis libellis legi.*

(q) *Leguntur*) *Utcumque Augusto infensus Antonius fuerit, ejus scripta leguntur tamen: potiori igitur ratione Nasonis legi possint, qui illi maxime favet.*

(r) *In promtu*) *Palam*, &, *In aperto*; unde cum opus est petantur.

(s) *Scrinia*) Quibus *scilicet* asserventur.

(t) *Brutus*) Ille vero, qui Julium Cæsarem occidit, vir fuit omni laudis & scientiarum genere inclytus.

(u) *Deos*) Julium & Augustum Cæsares.

(x) *Non desiderat*) Ut si cuiquam irasci vellt Augustus, quod illi aut de illo scripserim, sibi ipsi injurius videatur, quem, nolente eodem, passim laudavero.

Si dubitas (*y*) de me; laudes admitte (*z*) Deorum:
Et carmen demto (*a*) nomine sume meum.
Adjuvat in bello (*b*) pacatæ ramus olivæ;
Proderit (*c*) Auctorem Pacis (*d*) habere nihil?
Cum foret Æneæ cervix subjecta (*e*) parenti,
Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber (*f*) Æneaden: & non iter omne patebit?
At patriæ pater (*g*) hic; ipsius (*h*) ille fuit;
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
Jactantem (*i*) Pharia tinnula (*k*) sistra manu?
Ante (*l*) Deum Matrem cornu tibicen adunco
Cum canit; exiguæ quis (*m*) stipis æra neget?
Scimus ab imperio fieri nil (*n*) tale Dianæ:
Unde tamen vivat (*o*) vaticinator habet.
Ipsa movent animos Superorum (*p*) numina nostros;
Turpe nec est tali (*q*) credulitate capi.

INTERPRETATIO.

Si incertus es de me, excipe laudes Deorum, & admitte carmen meum nomine sublato. Ramus olivæ pacificæ prodest in bello: nihil conferet habere auctorem Pacis? Cum collum Æneæ esset suppositum patri, ipsa flamma dicitur cessisse viro. Liber fert Æneaden, & omnis via non erit aperta? At hic Pater Patriæ, ille fuit ipsius. Ecquis, est ita temerarius, ut cogat domo excedere agitantem sistra tinnientia manu Pharia? Cum tibicen canit cornu recurvo ante matrem Deorum, quis recuset æs parva monetæ? Scimus nihil hujusmodi fieri jussu Dianæ; cæterum vates habet unde vescatur. Ipsa numina Deorum movent nostras mentes; neque est indecorum duci hujusmodi credulitate.

NOTÆ.

(y) *De me*) Mea caussa hos libellos excipere.

(z) *Deorum*) Augusti in gratiam istud dicitur.

(a) *Nomine*) *Meo scilicet*:

(b) *Pacatæ*) *Pacem significantis*. Namque signum pacis erat in bello prætendere olivæ ramum.

(c) *Auctorem*) *Quisquis ille denique fuerit: meque adeo Nasonem qui pacis cum Augusto, per meos libellos, quaque licet, sum auctor.*

(d) *Habere*) Argumentum est a minori. Siquidem, inquit, in bello hostem juvet ramus olivæ, multo potiori jure non Pacis signum sed ejus Auctor adjuvare debeat. Atque adeo mei libelli non olivam prætendentes, sed Pacis Auctorem habentes debent excipi.

(e) *Parenti*) *Anchisæ*, quem humeris suis Æneas ex incendio Trojano abstulit.

(f) *Æneaden*) Augustum *scil.* cujus laudes in suis libellis prædicat Naso. Ille enim genus suum ad Julum seu Ascanium, Æneæ filium, quia a Julio Cæsare adoptatus referebat.

(g) *Hic*) Augustus.

(h) *Ille*) Anchises, qui Æneæ tantum, non Patriæ fuit pater: ut adeoque magis omnia ferenti Augustum quam Anchisen cedere debeant.

(i) *Pharia*) *Ægyptia*; a Pharo ejus regionis, ad ostia Nili, insula.

(k) *Sistra*) Quibus Isidis Sacerdotes sacra ejus frequentabant, ut alibi dictum.

(l) *Deum mat.*) Cybele est, cujus sacra tympanorum, fistularum, & tibiarum strepitu, inconditoque ululatu peragebantur.

(m) *Stipis*) *Nummi parvi*, cujusmodi cogebant Isidis Sacerdotes.

(n) *Tale*) Ut pecuniam seu stipem exigat Sacerdos suus ab iis qui illam de re quapiam consulunt.

(o) *Vaticinator*) Eundem Aricini nemoris regem in superioribus vidimus; unde majorem illius notitiam, si tanti est, licet repetere.

(p) *Numina*) Cum illorum causa Sacerdotibus decedimus, stipem præbemus, &c.

(q) *Credulitate*) Qua Sacerdotibus, Deorum causa favemus.

En

En ego, pro sistro (r) Phrygiique foramine buxi,
Gentis (ſ) Iuleæ nomina sancta fero.
(t) Vaticinor moneoque; locum date sacra ferenti:
Non mihi, sed (u) magno poscitur ille Deo.
(x) Nec, quia vel merui, vel sensi Principis iram,
A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego (y) linigeræ numen violasse fatentem
Isidis, Isiacos ante (z) sedere focos.
Alter, ob huic similem (a) privatus lumine culpam,
(b) Clamabant media se meruisse via.
Talia cœlestes fieri præconia gaudent;
Ut, sua quid valeant numina, teste probent.
Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt;
Cum bene peccati pœnituisse vident.
Pœnitet o; (si quid miserorum creditur ulli)
Pœnitet, & facto torqueor ipse meo!
Cumque (c) sit exilium, (d) magis est mihi culpa dolori:
Estque pati pœnas, quam meruisse, minus.
Ut mihi Di faveant, quibus est (e) manifestior ipse;
Pœna potest demi, culpa (ſ) perennis erit.

INTERPRETATIO.

Ecce ego fero pro sistro & foramine buxi Phrygii nomina veneranda gentis Iuleæ. Vaticinor & hortor, præstate viam gerenti sacra, illa non petitur pro me, sed pro magno Deo. Neque, quia vel dignus fui, vel expertus sum iram Principis, existimate illum nolle coli a nobis. Ego vidi agnoscentem se temerasse numen Isidis linigeræ, sedere pro aris Isidis. Alius orbus oculis propter peccatum æquale huic vociferabatur media via, se dignum esse. Dii lætantur hujusmodi præconia fieri, ut demonstrent testibus, quid sua numina possint. Sæpenumero minuunt pœnas, & restituunt oculos sublatos, cum adverterint bene pœnituisse culpæ. Pœnitet o, (si quid creditur cuiquam infelicium) Pœnitet, & ipse crucior meo facinore! Et cum fuga sit mihi dolori, peccatum est magis: & minus est luere pœnas quam dignum fuisse. Tametsi Dii, quibus ipse est magis conspicuus, mihi sint propitii, supplicium potest tolli, culpa erit æterna.

NOTÆ.

(r) *Phrygii*) Quia Phryges tibiæ buxeæ inventores.

(ſ) *Juleæ*) A Julo Æneæ filio derivatæ. Augusto assentatus, quasi Deus esset.

(t) *Vaticinor moneoque*) Hoc est, *Vatis atque Sacerdotis, cui propter numen sit decedendum, vices tueor.*

(u) *Magno*) Augusto.

(x) *Nec*) Maximum hic est artificium.

(y) *Linigeræ*) Quia Sacerdotes lineis vestibus sacra ejus peragebant. De quibus sæpius in superioribus.

(z) *Sedere*) Sacrificandi causa cum accessisset.

(a) *Privatus*) Lumine seu oculis privari numinis ira credebantur, qui falso per Isidem juravissent.

(b) *Clamabat*) Ut ita Deæ iram deliniret.

(c) *Sit*) Dolori *scilicet*.

(d) *Magis*) Atque hæc vera est pœnitentia; multoque sapientior videtur jam Naso, quam antea.

(e) *Manifestior*) Quia Augustus, qui vivens etiam divinis fruebatur honoribus, oculis omnium erat conspiciendus: sed magis quia ejus potentia maxime sentiebatur.

(ſ) *Perennis*) Istud vero a peccando mortalem maxime deberet retrahere, quod peccati macula nunquam in totum ita possit elui, quin aliquam saltem recordatio ejus afferat vituperationem.

Mors

Mors faciet certe, ne sim, cum venerit, exul:
(Ne non peccarim, mòrs quoque non faciet.)
Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
De nive manantis more liquescit aquæ.
Estur ut occulta vitiata teredine navis:
Æquorei scopulos ut cavat unda salis:
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum:
Conditus ut tineæ carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita, relinquent:
(g) Quique dolet citius, quam dolor, ipse cadet.
Hoc mihi si Superi, (h) quorum sumus omnia, credent;
Forsitan exiguæ dignus habebor ope.
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu.
Plus (i) isto, duri, si precer, oris ero.

INTERPRETATIO.

Sane mors præstabit ne sim exul, cum advenerit; mors non præstabit etiam ne non deliquerim. Nihil mirum ergo, si animus postquam mihi elanguit, diffluit in modum aquæ exsudantis de nive. Sicut navis obsoleta roditur teredine secreta; ut fluctus salis marini perfodit cautes; quemadmodum ferrum quietum editur aspera rubigine; ut liber sepositus roditur rostro tineæ, ita meum cor conficitur assiduis morsibus sollicitudinum, quibus semper uratur. Neque hi aculei ante mittant animum quam vita; & qui æger est prius peribit quam ægritudo. Si Dii, quorum sumus omnia, hoc mihi credent, forte videbor dignus aliquo auxilio. Et transferar in sedes immunes arcus Scythici. Fuero impudens, si rogem plus isto.

NOTÆ.

(g) *Qui dolet*) De seipso Poeta loquitur.

(h) *Quorum*) Sententia egregia, si modo ad solum & Verum Deum referas.

(i) *Isto*) Ut alio transferar, & longe a Gente Scytharum barbara.

EPI-

EPISTOLA II.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Maxime; qui tanti.) *In hac epistola primo captat benevolentiam a Fabii persona, tum laudando. Deinde illum attentum reddit, cum docet ea de quibus dicturus sit: hoc est, velle propria mala ingemiscere & exponere, quæ multa esse narrat, hostium scilicet periculum, faciem loci, dolorem ex his rebus maximum, adeo ut cupiat mutari in aliquam aliam formam. Colligit postremo, se clementiæ Cæsaris confidere, ut exilii locum mutare liceat; Petitque a Maximo, ut id solum, nec aliud tentet.*

MAxime, qui (a) tanti mensuram nominis imples,
Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
(b) Non omnes Fabios abstulit (c) una dies;
Forsitan hæc a quo mittatur epistola quæras;
Quique loquar tecum, certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lector
(d) Durus & aversa cætera mente legas.
(e) Viderit hæc si quis; tibi me scripsisse fateri
Audebo, & propriis ingemuisse malis.

INTERPRETATIO.

Maxime; qui æquas modum tanti nominis, & auges genus nobilitate mentis; qui ut posses exoriri, una dies non rapuit cunctos Fabios, quanquam trecenti peremti sunt; forte petas a quo hæ litteræ scriptæ sint, & cupias cognoscere quis te compellem. Hei mihi! quid agam? metuo ne, nomine viso, asper & animo alienato inspicias reliqua. Si quis hæc legerit, non metuam agnoscere me ad te scripsisse, & questum esse proprias ærumnas.

NOTÆ.

(a) *Tanti*) Seu vocem, seu gentis gloriam spectes. Fuit namque Fabiorum amplissima; qui non modo olim adversus assiduos & anniversarios Romanorum hostes privatum bellum gesserunt, sed plurimis fortissimis viris deinde Urbem Romam nobilitaverunt.

(b) *Non omnes*) Namque unum ex ea gente domi relictum ob impuberem ætatem volunt, quo tempore cæteri cum Etruscis bellum gesserunt; ex quo genus propagatum.

(c) *Una*) Illam dicit qua apud Cremeram cæsi trecenti ex Fabia gente, patricius exercitus; sicuti refert Florus libri primi capite duodecimo.

(d) *Durus*) *Difficilis*, atque iniquo animo.

(e) *Viderit*) Interrogative legendum hoc distichon Micyllus censuit, ut sit dubitantis Nasonis, num nomine non celato audeat ad Maximum scribere. Verum optime meo judicio clariss. Heinsius, qui non modo ex lectionum diversitate sciolum quempiam quatuor ex duobus versibus procudendi ansam arripuisse credidit, sed elegantissime suas Nasoni sic elegantias asseruit.

Viderit: audebo tibi me scripsisse fateri.
Audebo propriis ingemuisse malis.

Viderit autem pro *Prospexerit*, *Consuluerit* positum: quomodo in rebus maxime dubiis, non Ovidius tantum, sed & alii loqui amaverunt.

Vide-

Viderit; audebo tibi me fcripfiffe fateri,
(Atque modum culpæ (*f*) notificare meæ.)
Qui cum me pœna dignum graviore fuiffe
Confitear; poffum vix graviora pati.
Hoftibus in mediis interque pericula verfor:
Tanquam cum patria pax fit ademta mihi.
Qui, mortis fævo (*g*) geminent ut vulnere cauffas,
Omnia vipereo fpicula felle linunt.
His eques inftructus perterrita mœnia luftrat,
More lupi claufas circueuntis oves.
At femel intentus nervo levis arcus (*h*) equino
(*i*) Vincula femper habens irrefoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti (*k*) vallata fagittis,
Portaque vix firma fubmovet arma fera.
Adde loci faciem nec fronde nec arbore tecti;
Et quod iners hyemi continuatur hyems.
Hic me pugnantem cum frigore, cumque fagittis,
Cumque meo fato, (*l*) quarta fatigat hyems.
Fine carent lacrymæ; nifi cum ftupor obftitit illis:
Et fimilis morti pectora torpor habet.
Felicem (*m*) Nioben, quamvis tot (*n*) funera vidit,
Quæ (*o*) pofuit fenfum faxea facta mali!

INTERPRETATIO.

Legerit; non metuam agnofcere me ad te fcripfiffe, atque patefacere menfuram mei peccati. Qui, cum agnofcam me meruiffe majus fupplicium, vix poffum ferre majus. Dego in hoftibus mediis & inter difcrimina, quafi pax fit mihi capta cum patria. Qui, ut duplicent cauffas lethi fera plaga tingunt omnia tela felle anguineo. Eques bis ftipatus obit muros exercitos in modum lupi obeuntis pecudes claufas. At levis arcus femel intentus nervo equino ftat femper habens vincula adftricta. Tecta horrent quafi fepta impactis fpiculis, & valvæ ægre depellunt arma dura fera. Adjice faciem loci neque foliis neque arboribus velati; & quod hyems pigra jungitur hyemi. Quarta hyems hic me premit certantem cum frigore, & cum fpiculis, & cum mea forte. Fletus funt affidui, nifi cum torpor illos impedit, & ftupor par morti cor infidet. Beatam Nioben, quanquam ftufie tot funera, quæ in faxum mutata depofuit fenfum mali!

NOTÆ.

(f) *Notificare*) Quis credat, inquit clariff. Heinfius, *notificandi*, aut quod in aliis extat, *certificandi* verbo Nafonem effe ufum?

(g) *Geminent*) Ferro & veneno *fcilicet*.

(h) *Equino*) Ex equorum fetis parato.

(i) *Vincula*) De arcus nervo intellige, quem nunquam laxent Getæ.

(k) *Vallata*) Vallis obfita.

(l) *Quarta*) Nafoni adeoque fi credas per quatuor annorum fpatium hyemem vidit continuam, qua maxime infeftatus fit. Næ ille fi quid concupivit magnifice potuit verbis confectari.

(m) *Nioben*) De ea Tantali filia, quæ in faxum diriguit, jam fæpius dictum. Fabulam vide in Metam.

(n) *Funera*) Filiorum feptem, totidemque filiarum, Latonæ ira fublatarum.

(o) *Pofuit*) Atqui, ut neque Nafonem latuit; majora etiam a fe impetrare poteft mens humana, fi modo viribus utatur fuis, aut iis uti dedicerit.

(p) Vos

(*p*) Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum:
Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa (*q*) Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
(*r*) Amittat vires ipsa Medusa suas.
Vivimus, ut sensu nunquam careamus amaro:
Et gravior longa fit mea pœna mora.
Sic inconsumtum (*s*) Tityi semperque renascens
Non perit, ut possit sæpe perire, jecur.
At (*t*) puto, cum requies medicinaque publica curæ
Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent veros imitantia casus:
Et vigilant sensus in mea (*u*) damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas:
Aut dare captivas ad fera vincla manus.
Aut ubi decipior melioris imagine somni,
Aspicio patriæ tecta relicta meæ.
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
Et modo cum cara conjuge, multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis & non vera voluptas,
Pejor ab (*x*) admonitu fit status iste boni.

INTERPRETATIO.

Vos etiam beatæ, quarum ora citantia fratrem populus obstruxit recenti cortice. Ego sum ille, qui non recipiar in ullum lignum; ego sum ille, qui nequicquam cupiam esse saxum. Quamvis ipsa Medusa occurrat nostris oculis, ipsa Medusa excidat sua potentia: Vivimus, ut nunquam careamus sensu molesto: & meum supplicium fit asperius longo tempore. Eo modo jecur Tityi inconsumtum & semper renascens non absumitur, ut possit sæpe absumi. At, credo, quando quies, & sopor remedium commune sollicitudinis advenit, nox est sine ærumnis consuetis: Species somni exhibentes veras clades me territant, & mei sensus sunt experrecti in mea mala. Vel ego videor effugere spicula Sarmatica; vel præbere manus captivas sævis catenis. Vel cum fallor specie lætioris somni, video domos amissas mea patriæ. Et nunc plurima confero vobiscum, amici, quos colui, & nunc cum dilecta uxore. Ita postquam fruitus sum brevi & falso gaudio, iste status fit pejor recordatione boni.

NOTÆ.

(p) *Vos*) Heliades dicit, quæ Phaetontis fratris casum tanto luctu prosecutæ, ut denique obstupuerint, atque in Alnos, ut placet Virgilio, vel in Populos ex aliorum sententia, mutatæ sint.

(q) *Medusa*) Cujus vultus homines in saxa mutabat, ut fuse dictum in Metam.

(r) *Amittat*) *Quia in saxum mutari nequeam, qui ferundis miseriis natus videor.*

(s) *Tityi*) Hic Jovis ex Elara filius, cum Latonæ vim inferre conatus esset, ab Apolline & Diana confixus, atque ad Inferos deturbatus, ibidem jecur semper renascens vulturi præbet exedendum. Quam fabulam satis aperte hic noster, quod & Lucretius aliique fecerunt, de curis atque animi sollicitudinibus exponit.

(t) *Puto*) Pro *forte*. Per objectionem quandam figuram Rhetoricæ, nequidem per somnum vacare curis animum dicit.

(u) *Damna*) Siquidem & falsis imaginibus somni torquebatur.

(x) *Admonitu*) Pejus enim est *Habuisse*, quam *nihil habere*.

Sive

Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
  Sive (y) pruinosi Noctis aguntur equi;
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
  Ignibus admotis ut nova cera solet.
Sæpe precor mortem, mortem quoque (z) deprecor idem;
  Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Cum subit, Augusti quæ sit clementia; credo
  Mollia (a) naufragiis (b) littora posse dari.
Cum video quam sint mea fata tenacia, frangor;
  Spesque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quidquam sperove precorve,
  Quam (c) male mutato posse carere loco.
Aut (d) hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
  Gratia quod salvo (e) vestra (f) pudore queat.
Suscipe, Romanæ facundia, Maxime, linguæ,
  (g) Difficilis caussæ (h) mite patrocinium.
Est (i) mala; confiteor: sed te (k) bona fiet agente.
  Lenia pro misera fac modo verba fuga.
Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omia norit,
  Ultimus hic qua sit conditione locus.

INTERPRETATIO.

Seu ergo dies videt hoc caput lamentabile, seu equi pruinosæ noctis agitantur, meum cor perinde diffluit assiduis sollicitudinibus, ac cera recens solet diffluere ignibus admotis. Sæpe voveo mortem, idem etiam averto precibus mortem; ne terra Sarmatica obruat mea ossa. Cum succurrit, quanta sit clementia Augusti, arbitror littora quieta posse concedi nostris naufragiis. Cum aspicio quantum mea sors sit pertinax, despondeo animo, & spes levis vanescit superata ingenti metu. Neque tamen aut spero: aut rogo quidquam amplius, quam posse carere loco male mutato. Aut hoc, aut nihil est quod Gratia vestra possit experiri verecunde salvo pudore. Maxime, Eloquentia linguæ Romanæ, suscipe lenem defensionem asperæ caussæ. Est mala, agnosco: verum fiet bona, te defendente. Profer tantum verba mitia in gratiam tristis exilii. Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omnia cognoscat, quali statu sit hic locus novissimus.

NOTÆ.

(y) *Pruinosi*) Quia per noctem congelatur, ros, qui tum pruina dicitur.

(z) *Deprecor*) *Precibus amolior.*

(a) *Naufragiis*) Metaphorice de exilio suo loquitur.

(b) *Littora*) Reditum in patriam, aut certe mitius solum quam Scythiam intelligit.

(c) *Male mutato*) Quasi quodlibet solum, modo ne Scythicum, Poetæ gratum fuerit, hujus tantum mutationem in illud, utcumque malum, petit.

(d) *Hoc*) Loci mutatio.

(e) *Vestra*) Eam intelligo, qua Maximus cæterique Nasonis amici, apud Augustum pollebant.

(f) *Pudore*) Verecundos esse decet qui aliquid petunt a Principe; ne magis illum offendere, quam amicis prodesse videantur.

(g) *Difficilis*) Quia ab Augusto læso venia impetranda.

(h) *Mite*) Quod mite requirat ingenium ad Cæsarem demulcendum, dein & mitiget Poetæ exilium.

(i) *Mala*) Propter Cæsarem offensum præsertim.

(k) *Bona*) *Vincibilis.*

Ma-

Magna tenent illud rerum (*l*) molimina numen:
(*m*) Hæc eſt cæleſti pectore cura (*n*) minor.
Nec vacat, in qua ſint poſiti regione Tomitæ,
Quærere, finitimo (*o*) vix loca nota Getæ.
Aut quid Sauromatæ faciant, quid (*p*) Iazyges acres,
Cultaque (*q*) Oreſteæ Taurica terra Deæ.
Quæque (*r*) aliæ gentes, ubi frigore conſtitit Iſter,
Dura meant celeri (*ſ*) terga per amnis equo.
Maxima pars (*t*) hominum nec te, pulcherrima, curant,
Roma; nec Auſonii militis arma timent.
Dant animos arcus illis plenæque pharetræ;
Quamque libet longis curſibus aptus equus:
Quodque ſitim (*u*) didicere diu tolerare famemque;
Quodque ſequens nullas hoſtis habebit aquas:
Ira Dei mitis non me miſiſſet in iſtam,
Si ſatis hæc illi nota fuiſſet, humum.
Nec me, nec quenquam Romanum gaudet ab hoſte,
Meque minus, vitam cui (*x*) dedit ipſe, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
(*y*) Nil opus eſt ullis in mea fata Getis.

I N T E R P R E T A T I O.

Ingens pondus rerum detinet illud numen: hac cura eſt minor mente cæleſti? Neque otium eſt petere in qua ora Tomitæ ſint ſiti; regio vix cognita Getæ vicino. Vel quid Sauromatæ rerum gerant, quid Jazyges acres, & tellus Taurica culta a Dea Oreſtea: & aliæ nationes, quæ, poſtquam Danubius concretus eſt frigore diſcurrunt velocibus equis per rigida terga fluvii. Maxima pars hominum neque tui habent rationem, Roma formoſiſſima; neque reformidant arma militis Itali. Arcus, & pharetra referta, atque equi idonei curſibus quamvis longis augent illis animos; & quod aſſueverunt diu pati ſitim & famem; & quod hoſtis perſequens nullas habebit aquas. Ira lenis Dei non miſiſſet me in iſtam regionem, ſi ea fuiſſet illi ſatis cognita. Neque me, neque ullum Romanum lætatur opprimi ab hoſte, atque me minus, cui ipſe præbuit vitam: Noluit me exitio dare, ut poterat minimo nutu. Nihil eſt opus Getis in meam mortem.

N O T Æ.

(l) *Molimina*) Pro rebus quæ magno molimine perficiuntur.

(m) *Hæc*) Ut cognoſcat quæ ſit conditio hujus loci.

(n) *Minor*) *Minus digna*.

(o) *Vix nota*) Propter ignobilitatem.

(p) *Jazyges*) Iſtos jam ſupra Sarmatiæ Europeæ populos vidimus.

(q) *Oreſtea*) Diana eſt, quam Oreſtes ex Taurica Cherſoneſo una cum Iphigenia ſorore abſtulit; ut fuſe dictum in præcedentibus.

(r) *Aliæ*) Ut ſunt Baſternæ, Alani, Daci, &c.

(ſ) *Terga*) Glaciem adeoque.

(t) *Hominum*) De iis gentibus agit in quibus verſabatur maximo periculo.

(u) *Didicere*) Atque equidem iſtud egregia diſciplina docente iſtud præſtantiſſimo Magiſtro Horatio. Pauculis egere maximum adverſus tyrannos fuit ſemper & erit præſidium:

(x) *Dedit*) Iſtud acutiſſime atque ad rem appoſitiſſime.

(y) *Nil opus*) Namque pro arbitrio Naſonem potuit Auguſtus occidere. Quanquam & Principes æqui atque decori tenentur leges quaſdam obſervare; niſi penitus una eademque ruina ſeſe cum populis ſuis feſtinant perdere.

Sed neque, cur morerer, quidquam mihi comperit actum:
Et (z) minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tum quoque nil (a) fecit, nisi quod facere ipse (b) coegi,
Pæne etiam merito parcior ira meo.
Di faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
Alma nihil majus Cæsare terra ferat.
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum;
Perque manus hujus (c) tradita gentis (d) eat.
At tu tam placido, quam nos quoque (e) sensimus illum,
(f) Judice (g) pro lacrymis ora resolve meis.
Non petito ut bene sit, sed uti male tutius; utque
Exsilium sævo distet ab hoste meum.
Quamque dedere mihi præsentia (h) numina vitam,
Non adimat stricto squallidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum,
Ossa nec a Scytica nostra premantur humo.
Nec male compositos (ut scilicet exule dignum)
(i) Bistonii cineres ungula pulset equi.
Et ne, si superest aliquid post funera sensus,
(k) Terreat hic manes Sarmatis umbra meos.

INTERPRETATIO.

Sed neque invenit quidquam patratum a me quamobrem perirem: & potest esse minus infensus quam fuit. Tunc etiam nihil fecit, nisi quod ipse coegi facere: ira quoque minor meo merito. Dii ergo, quorum ipse est lenissimus, præstent ut alma Tellus nihil ferat majus Cæsare; & ut commune onus rerum sit diu sub eo, & datum vigeat per manus hujus gentis. At tu, arbitro tam leni, quam nos etiam experti sumus illum, aperi os pro meis lacrymis. Ne roges ut bene sit, sed uti male securius, & ut consilium meum sit procul ab hoste fero: & Getes horridus non rapiat gladio nudato vitam quam Dii faventes mihi præbuerunt. Denique, si obeam, nostra ossa imponantur terræ quietiori, neque urgeantur pulvere Scythico; neque ungula equi Bistonii calcet cineres male conditos, ut scilicet dignum profugo: & ne, si reliquum est aliquid sensus post fata, Umbra Sarmatica hic pavorem incutiat meis Manibus.

NOTÆ.

(z) *Minus*) Quia ira deferbuerit.

(a) *Fecit*) *in me* scil.

(b) *Coegi*) *Culpa mea, qui carmina scripsi amatoria.*

(c) *Tradita*) Sensus est ut imperium quasi per manus traditum ab Augusto suo successori atque ita deinceps, vigeat & floreat per manus ejus gentis.

(d) *Eat per manus*) Id est, *Ab invicem sibi succedentibus ex Augusti, gente Terra quasi per manus tradita, regatur.*

(e) *Sensimus*) *Quippe qui vitam accepeimus, cum nos potuisset perdere.*

(f) *Judice*) Augusto. *scil.* Cum, inquit, ille sit tam mitis atque placidus.

(g) *Pro lacrymis*) Hoc est, lacrymosa & misera conditione.

(h) *Numina*) Augusti præsertim.

(i) *Bistonii*) Pro Getico posuit Bistonium seu Thracium, quia *scilicet* Bistones Thraciæ populi Getis finitimi.

(k) *Terreat*) Inepte videtur de Animarum statu sensisse Poeta. Verum data opera, ut caussæ suæ serviret, vulgarem sequutus est sententiam.

Ca-

Cæsaris (*i*) hæc animum poterant audita movere,
Maxime; moviſſent (*m*) ſi tamen ante tuum.
Vox precor Auguſtas pro me tua molliat aures,
Auxilio trepidis quæ ſolet eſſe reis:
Aſſuetaque tibi doctæ dulcedine linguæ
Æquandi Superis pectora flecte (*n*) viri.
Non tibi (*o*) Theromedon, cruduſve rogabitur (*p*) Atreus;
(*q*) Quique ſuis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox:
Quique dolet, quoties cogitur eſſe ferox.
Qui vicit ſemper, victis ut (*r*) parcere poſſet;
(*ſ*) Clauſit & æterna civica bella ſera.
Multa (*t*) metu pœnæ, pœna qui pauca coercet;
Et jacit invita fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator miſſus ad aures,
Ut propior patriæ ſit fuga noſtra, roga.
Ille ego ſum, qui te colui; (*u*) quem feſta ſolebat
Inter convivas menſa videre tuos.

INTERPRETATIO.

Hæc auribus accepta poterant mollire mentem Cæſaris, Maxime: ſi tamen teſigiſſent prius tuam. Vox tua, quæſo, quæ conſuevit adeſſe timidis reis, leniat aures Auguſtas pro me; atque emollito cor viri æquandi Diis ſuavitate tibi ſolita linguæ eruditæ. Non Theromedon, vel ferus Atreus, & qui fecit viros eſcam ſuis equis a te rogabitur, ſed Princeps tardus ad ſupplicia, celer ad mercedes, & cui grave eſt quoties cogitur eſſe ſævus. Qui ſemper potitus eſt victoria, ut poſſet ignoſcere debellatis; & coercuit bella civilia ſera inviolabili. Qui reprimit multa formidine ſupplicii, pauca ſupplicio: & mittit rara fulmina manu repugnante. Adeoque orator miſſus ad aures tam lenes, orato, ut exſilium noſtrum ſit minus remotum a patria. Ego ſum ille qui te veneratus ſum; quem menſa feſta conſueverat cernere inter tuos convivas.

NOTÆ.

(l) *Hæc*) Quæ ego conqueror & timeo.

(m) *Si tamen*) Namque docente ſummo Magiſtro dicendi Horatio,

Ut ridentibus arrident, ita flentibus adſlent
Humani vultus. Si vis me flere dolendum eſt
Primum ipſi tibi: tunc tua me infortunia lædent.

(n) *Viri*) Auguſti *ſcil.*

(o) *Theromedon*) Crudeliſſimus fuit rex Scythiæ qui leones ſanguine humano, ut magis ſævirent, quotidie alebat.

(p) *Atreus*) Qui fratri ſuo Thyeſtæ ex mactatorum filiorum corporibus epulas apparare non timuit.

(q) *Quique*) Diomedes eſt, ferus rex Thraciæ, qui equos ſuos humana carne alebat, iiſdem denique ab Hercule objectus. Callidiſſime autem horum tyrannorum hic mentionem facit Poeta, ut ab eadem ſævitia tacite Auguſtum dehortetur.

(r) *Parcere*) Ea fuit laus ejus maxima.

(ſ) *Claſſit*) Ad Jani templum alludit; quod Auguſtus, in pacis, omnibus conceſſæ, ſignum, clauſit.

(t) *Metu*) In eo prudentiæ ars ſumma.

(u) *Quem*) *Quique adeo fuit tibi charus.* Vix autem alia ulla efficacior ratio, quæ amicum ad benefaciendum porro perducat, quam quod antea benefecerit. Fundamentum enim habet in illius laude atque honore; neque caret utilitate etiam.

Ille ego, qui duxi vestros (x) Hymenæon ad (y) ignes;
Et cecini fausto carmina digna toro.
Cujus te solitum memini laudare libellos,
Exceptis, domino (z) qui nocuere suo.
Cui tua nonnunquam miranti scripta legebas.
Ille ergo, de (a) vestra cui data nupta domo.
(b) Hanc probat, & primo dilectam semper ab ævo,
Est inter comites (c) Marcia censa suas.
Inque suis habuit (d) matertera Cæsaris ante:
Quarum judicio siqua probata, proba est.
Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
(e) Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque præteritos sine labe peregimus annos.
Proxima pars vitæ (f) transilienda meæ.
Sed de me ut sileam, conjux mea (g) sarcina vestra est.
Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit hæc ad vos: vestras amplectitur aras.
(Jure venit cultos ad sibi quisque Deo.)
Flensque rogat, precibus lenito Cæsare vestris,
(h) Busta sui fiant ut propiora viri.

INTERPRETATIO.

Ego ille, qui duxi Hymenæum ad vestros amores, & cantavi versus dignos felici lecto. Cujus recordor te consuevisse probare libellos, demtis iis, qui obfuerunt domino suo. Cui admiranti legebas interdum sua scripta. Ego ille, cui uxor concessa de vestra familia. Marcia hanc laudat, & numeravit semper caram a prima ætate inter comites suas. Matertera Cæsaris prius etiam habuit inter suas; quarum judicio si qua est probata, est proba. Ipsa Claudia castior sua fama non habuisset opus auxilio divino, istis probantibus. Nos etiam duximus annos anteactos sine macula. Proxima pars vitæ meæ omittenda. Verum ut taceam de me, uxor mea est vestrum onus. Non potes hanc negligere integra fide. Hæc confugit ad vos, complectitur vestra altaria. Merito quisque accedit ad Deos quos veneratus est. Atque lacrymans orat, ut, Cæsare placato vestris precibus, sepulcrum sui mariti fiat propius.

NOTÆ.

(x) *Hymenæon*) Quia carmen aliquod nuptiale seu epithalamium scripserat Naso in Maximi honorem, dicit istud.

(y) *Ignes*) Id est Tædas, quæ nubentibus a pueris præferebantur.

(z) *Qui noc.*) De Amatoriis intelligit, ut jam sæpe alibi.

(a) *Vestra*) Fuit itaque ex Maximorum familia Nasonis conjux.

(b) *Hanc*) Uxorem meam.

(c) *Marcia*) Hæc Maximi fuit uxor, Philippi filia.

(d) *Matertera*) Hanc Actiæ, quæ Augusti mater, sororem fuisse volunt, & Marciæ matrem, quam Nasonis uxor puella admodum coluerit.

(e) *Claudia*) Vestalis fuit, quæ cum in stupri suspicionem venisset, ut pudicitiam suam comprobaret, Cybeles dicitur simulacrum in Tiberis vadis hærentem, seu potius navem qua vehebatur, cingulo duxisse, quam multa hominum millia trahere nequiverant.

(f) *Transilienda*) Propter infamiam ex exilio, atque impuris versibus.

(g) *Sarcina*) Quia ex Maximorum familia Nasonis uxor, eaque proba.

(h) *Busta*) De se quasi de sepulcro, non sine arte maxima, & ad misericordiam movendam aptissima, loquitur.

EPI-

EPISTOLA III.

RUFINO.

ARGUMENTUM.

Hanc tibi Naso tuus. *Ex Rufini litteris magnam se cepisse voluptatem & spem fatetur Poeta: nec tamen eas quamvis eloquentes, tantam vim habuisse docet, ut dolorem potuerint amovere. Causam deinde assignat. Tum refellit eorum exempla, quos ipse dixerat forti animo tulisse exilium; ea ratione quod illi tam longe a patria non exulassent. Fatetur tamen postremo, si posset ejus animus leniri, ipsius praecepta & literas elegantissimas id facturas fuisse: quas loco magni muneris se accepisse dicit.*

HAnc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem;
Qui miser est, ulli (*a*) si suus esse potest.
Reddita confusæ nuper (*b*) solatia menti
Auxilium nostris spemque tulere malis.
Utque (*c*) Machaoniis (*d*) Pæantius artibus heros
Lenito medicam vulnere sensit opem:
Sic ego mente jacens, & acerbo saucius ictu,
(*e*) Admonitu cœpi fortior esse tuo.
Et jam deficiens sic ad tua verba revixi,
Ut solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
Ut mea sint dictis pectora sana tuis:
Ut multum nostræ demas de gurgite curæ;
Non minus exhausto, quod superabit, erit.

INTERPRETATIO.

Naso tuus, si qui est infelix potest esse suus cuiquam, mittit tibi hanc salutem, Rufine. Oblata a te consolatio nuper animo turbato attulit spem & opem nostris aerumnis. Et quemadmodum heros Paeantius expertus est auxilium medicum vulnere sanato artibus Machaoniis; ita ego afflictus animo, & vulneratus ictu saevo, cœpi esse firmior tuo admonitu. Atque jam derelictus sic restitutus sum ad tuas voces, ut vena consuevit denuo micare vino affuso. Eloquentia tamen non praebuit tantas vires, ut meum cor convaluerit tuis dictis. Quamvis multum tollas de barathro nostrae sollicitudinis, quod restabit non erit minus eo quod demferit.

NOTÆ.

(a) *Si suus*) *Tuus* dixerat; jam excipit, quasi nullius esse possit qui miser est.

(b) *Solatia*) De litteris dicit sibi a Rufino missis, ex quibus solatium percepit.

(c) *Machaoniis*) Quæ ex Medica arte proveniunt. Fuit nempe Machaon Medicus Æsculapii filius, a quo & Medici *Machaones* dicti.

(d) *Paantius*) Philoctetes est Pæantis filius, de quo jam sæpius, Metam. præsertim lib. 13.

(e) *Admonitu*) Consolationibus, quas ægro animo suggessisti. Siquidem autem proxime suis cogitationibus vivat mens nostra, hinc facile est intelligere quantum ad illius valetudinem conferre possint bona verba.

Tempore (*f*) ducetur longo fortasse cicatrix.
Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut æger.
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias (*g*) certo limite ducat aquas.
Afferat ipse licet (*h*) sacras (*i*) Epidaurius herbas;
Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram;
Nec (*k*) formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte;
Aut, ut sit, (*l*) longa est extenuanda mora.
Cum bene firmarunt animum præcepta jacentem,
Sumtaque sunt nobis pectoris (*m*) arma tui:
Rursus amor patriæ ratione valentior omni,
Quod tua (*n*) texuerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc (*o*) muliebre vocari;
Confiteor misero molle cor esse mihi.

INTERPRETATIO.

Forte cicatrix claudetur longa mora: Plagæ recentes refugiunt manus admotas. Non est semper penes medicum, ut ægrotos convalescat. Nonnunquam morbus plus potest arte medica. Aspicis, ut cruor ejectus ex tenero pulmone ducat ad aquas inferas certo calle. Quamvis ipse Epidaurius adhibeat sacra gramina, nullo auxilio levabit vulnera cordis. Medicina nequit fugare podagram nodosam, neque medetur aquis formidatis. Sollicitudo etiam nulla arte quandoque sanabilis; vel, quanquam sit, minuenda est multo tempore. Postquam documenta tua bene asseruerunt mentem prostratam, & arma tui cordis sunt capta a nobis, rursus amor patriæ potentior omni ratione destruit opus quod tua scripsa extruxerant. Seu vis istud appellare pium, seu fœmineum, agnosco cor esse tenerum mihi misero.

NOTÆ.

(f) *Ducetur*) Id est penitus obliterabitur dolor, aut exolescet cura. Metaphora est a vulneribus petita, quæ cum sanantur cicatricem ducunt.

(g) *Certo*) Lethale est enim vulnus in pulmone.

(h) *Sacras*) Seu efficaciam herbarum, seu Æsculapii dignitatem spectes.

(i) *Epidaurius*) Æsculapius Apollinis filius, idemque Medicus insignis, qui primum Epidauri, quæ Peloponnesi urbs fuit, ubi ille natus, pro Deo cultus est, deinde Romam translatus.

(k) *Formidatis*) Seu *formidandis* legas, & de hydrope accipias; seu ex formidatis aquis rabiem intelligas, utrique morbo, quanquam non sine discrimine maximo, medentur hodierni Medici.

(l) *Longa*) Non enim continuo suas facit animus rationes bonas quæ offeruntur, quia bonæ sunt. Tempore etiam illi opus est, & frequenti exercitio, ut denique in illis confirmetur & corroboretur.

(m) *Arma*) Consilia, & rationes quibus Nasonis mentem adversus ægritudinem Rufinus munire studuerat.

(n) *Texuerunt*) Metaphora ex lanificio petita, apertior quam ut exponi mereatur.

(o) *Muliebre*) Revera est sæpius; aliquando & pium.

Non

Non dubia est *(p)* Ithaei prudentia: sed tamen *(q)* optat
 Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua naturale solum duleedine eaptos
 Dueit, & immemores non finit esse sui.
Quid melius Roma? Scythieo quid littore pejus?
 Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Cum bene sit clausæ cavea *(r)* Pandione natæ;
 Nititur in silvas illa redire suas.
Assuetos tauri saltus, assueta leones
 (Nec feritas illos impedit) antra petunt
Tu tamen exsilii morsus e pectore nostro
 (s) Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
 (t) Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti,
 In tamen (*u*) humano eontigit esse loeo.
Orbis in extremi jaceo desertus arenis:
 Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hic *(x)* pomum, non dulces edueat uvas:
 Non saliees ripa, robora monte virent.
Neve fretum terra laudes magis; æquora semper
 Ventorum rabie, *(y)* solibus orba, tument.

INTERPRETATIO.

Prudentia Ithacensis non est incerta; sed tamen cupit posse cernere fumum de focis patriis. Terra patria agit motos, nescio qua suavitate, neque patitur esse oblitos sui. Quid melius Roma? quid pejus littore Scythico? Barbarus tamen huc recurrit ex illa urbe. Quanquam bene sit filia Pandionis cavea clausa, illa conatur reverti in sua nemora. Tauri concedunt in saltus solitos; leones in speluncas solitas, neque feritas illis obstat. Tu tamen credis anxietates exsilii posse fugari ex nostro corde tuis fomentis? Fac ut vos ipsi sitis mihi tam amabiles, ut minus sit damnum caruisse talibus. At, credo, obtigit mihi *carenti solo* in *quo fueram natus, esse tamen in loco miti. Jaceo destitutus in arenis ultimi orbis, ubi tellus obruta fert nives assiduas. Campus non fert hic pomum, neque mites racemos: salices non virescunt in ripis*, neque *quercus in montibus. Neve probes magis mare quam terram, maria privata solibus tolluntur semper furore ventorum.*

NOTÆ.

(p) *Ithaci*) Ulyssis *scilicet:* quem in virtutis atque prudentiæ exemplar proposuerunt.

(q) *Optat*) *Ithaca*, inquit ille apud Homerum, *omnium charissima occasum versus, aspera quidem sed optima, juventutis altrix; qua ego nihil unquam amœnius vidi.*

(r) *Pandione natæ*) De Philomela agit Pandionis Athenarum regis filia, quæ in lusciniam mutata, utcumque maxima cura in cavea alatur, vix nulla ibi non moritur, atque in silvas studet semper volare.

(s) *Fomentis*) Consolationibus *scil.*

(t) *Talibus*) Fidelibus, amabilibus, &c. Venuste autem atque amabiliter id quod maxime amandum, quodque maxime cor urgeat, indicavit.

(u) *Humano*) Facile vero fuisset Romanam urbanitatem alia compensare, si obtigisset. Verum ideo tantum hujus meminit ut nullam esse profiteatur.

(x) *Pomum*) Non tam mite quidem; verum nullum non est verisimile.

(y) *Solibus*) *Calore.*

Quocunque aſpicias, campi cultore carentes,
Vaſtaque, quæ nemo (z) vindicet, arva jacent.
Hoſtis adeſt dextra lævaque a parte timendus;
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Biſtonias pars eſt ſenſura ſariſſas,
Altera Sarmatica ſpicula miſſa manu.
I nunc, & veterum nobis exempla virorum,
Qui forti caſum mente tulere, refer.
Et grave magnanimi robur mirrare (a) Rutili,
Non uſi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non (b) Pontus & hoſtica tellus;
Pæne minus (c) nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patria (d) Cynicus procul eſſe (e) Sinopeus:
Legit enim ſedes, Attica terra, tuas.
Arma (f) Neoclides qui Perſica (g) contudit armis,
Argolica (h) primam ſenſit in urbe fugam.
Pulſus (i) Ariſtides patria Lacedæmona fugit:
Inter (k) quas dubium, (l) quæ prior eſſet, erat.

INTERPRETATIO.

Quocumque oculos vertas, agri deſtituti colonis, & vaſti campi quot nullus afferat, torpent. Hoſtis metuendus urget a parte dextra atque ſiniſtra; & terret utrumque latus proximo metu. Altera pars eſt ſenſura lanceas Biſtonias, altera ſagittas impulſas manu Sarmantica. Ito jam, & nobis memora exempla antiquorum virorum, qui toleraverunt clades firmo animo. Atque admirare invictam conſtantiam magnanimi Rutilii, non uſi conditione reditus conceſſi Smyrna tenuit virum, non Pontus & terra hoſtilis, Smyrna, inquam, *propemodum ullo loco minus quærenda. Cynicus Sinopeus non ægre tulit longe eſſe a Patria, namque elegit tuas manſiones, tellus Attica. Neoclides, qui fregit armis arma Perſica ſenſit primum exſilium in urbe Argolica. Ariſtides ejectus patria fugit Spartam: inter quot incertum erat, utra eſſet potior.*

NOTÆ.

(z) *Vindicet*, *Tanquam ſuos extolat atque tueatur.*

(a) *Rutili*) Vir fuit doctus atque ſanctus, qui per invidiam Roma pulſus, redeundi poteſtate facta; Smyrnæ maluit conſeneſcere atque obire.

(b) *Pontus*) Terra aſperrima ſi cum Smyrnæa conferas.

(c) *Nullo*) Quia Joniæ urbs præclariſſima atque gratiſſima.

(d) *Cynicus*) Diogenem dicit, cui ſicut & cæteris ejuſdem ſectæ a canina mordacitate qua ſine diſcrimine in omnium vitas inquietabant, nomen præſertim datum videtur.

(e) *Sinopeus*) Sinope, Paphlagoniæ, in littore Pontici maris ſita urbe, oriundus: cui lucro fuit a Barbaris ad cultiſſimos homines, Athenienſes dico, devenire.

(f) *Neoclides*) Themiſtocles eſt Athenienſis, Neoclis filius, cui, quanquam ab illis veniret difficile non fuit apud Græcos exilium pati.

(g) *Contudit*) Rem ipſam non pœniteat ex Plutarcho præſertim cognoſcere.

(h) *Primum*) Namque ſæpius pulſus.

(i) *Ariſtides*) Athenienſis fuit: Philoſophus, maxime Politicus, Themiſtocli coævus, cui a juſtitia datum cognomen.

(k) *Quas*) Urbes *ſcilicet*.

(l) *Quæ prior*) Non minus enim tunc temporis Sparta quam Athenæ florebat.

(m) Cæ-

(*m*) Cæde puer facta Patroclus (*n*) Opunta reliquit,
 Thessalicamque adiit hospes Achillis humum.
Exul ab (*o*) Hæmonia (*p*) Pirenida cessit ad undam,
 (*q*) Quo duce (*r*) trabs Colchas sacra cucurit aquas.
Liquit (*ſ*) Agenorides (*t*) Sidonia mœnia Cadmus,
 Poneret ut muros in (*u*) meliore loco.
Venit ad (*x*) Adrastum Tydeus Calydone fugatus;
 Et (*y*) Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
 Exsulibus tellus ultima (*z*) Tybur erat?
Persequar ut (*a*) cunctos; nulli datus omnibus ævis
 Tam procul a patria est, horridiorve locus.
Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
 Qui facit ex dictis (*b*) non ita multa tuis.

INTERPRETATIO.

Patroclus puer deseruit Opunta patrato homicidio, & hospes Achillis venit in terram Thessalicam. Ille *quo duce navis sacra fulcavit aquas Colchas exsul ab Hæmonia venit ad aquam Pirenidem. Cadmus Agenorides deseruit muros Sidonios, ut statueret mœnia in loco potiore. Tydeus pulsus Calydone concessit ad Adrastum, & terra dilecta Veneri excepit Teucrum. Quamobrem recenseam antiquos Romanæ gentis, apud quos Tybur erat terra novissima profugis? Quamvis omnes enumerem, nemini assignatus est ulla ætate locus tam longe a patria, vel asperior. Quare facilius parcat vestra sapientia dolenti, quia non ita multa præstat ex dictis tuis.*

NOTÆ.

(m) *Cæde*) Patroclus Menœtii filius cum astragalis luderet, Aphidamantis filium Eanem, seu Clisonymum, ut alii vocant, iratus quod sibi aliquos surripuisset, occidit. Qua re in Thessaliam, atque in urbem Phthiam ad Peleum confugit, ubi cum Achille arctissimam necessitudinem contraxit.

(n) *Opunta*) Ex Opunte Locridis oppido oriundum Patroclum testatur quoque Homerus.

(o) *Hæmonia*) Thessalia, cui & illud nomen.

(p) *Pirenida*) Fontis Pirenes, ad radices Acrocorinthi; ex quo Corinthum urbem intelligas, quo Jason confugit.

(q) *Quo duce*) Jason ipse est, qui Peliæ suasu in Colchicam expeditionem navigavit.

(r) *Trabs*) Argo navis est sacra Palladi: illa namque Argonautæ, Jasone duce, Colchos petierunt.

(ſ) *Agenorides*) Fuit vero Cadmus Agenoris Phœniciæ regis filius. Pater, lege impia, illum sororem Europam jussit quærere, ut nisi ea inventa, reverti ne auderet. Ob eam rem exul igitur in Bœotiam venit, qui Thebas condidit.

(t) *Sidonia*) Sidonis Phœniciæ urbis, in qua Agenor Cadmi pater regnabat.

(u) *Meliore*) Quia Græciam suam Græci plurimi faciebant. Quanquam & Sidon urbs amplissima eademque opulentissima fuit.

(x) *Adrastum*) Talaonis fuit filius, rex Argivorum, ad quem Tydeus Oenei, occisis Alcathoo Lycotheoque nepotibus, profugit; ubi & Deiphylen regis filiam uxorem duxit.

(y) *Teucrum*) Finito bello Trojano, cum Teucer, ob Ajacis fratris mortem, patri Telamoni invisus esset, neque in regnum reciperetur, sponte in Cyprum, Veneri sacram insulam, contendit, ubi urbem, nomine antiquo Patriæ, Salamina condidit.

(z) *Tybur*) Quæ 16. lapide tantum distat ab Urbe. Nondum enim Imperii fines propagaverunt Romani tunc temporis.

(a) *Cunctos*) Exules *scil.*

(b) *Non facit*) Neque potest dolorem suum delinere.

Nec tamen inficior, si possint nostra coire
  Vulnera; præceptis posse coire tuis.
Sed vereor, ne me frustra servare labores;
  Neu juver admota perditus æger ope.
Nec loquor hæc, quia sit major prudentia nobis;
  Sed sim quam medico notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua *(c)* grande voluntas
  Ad me pervenit, consuliturque boni.

INTERPRETATIO.

Neque tamen nego, si plaga nostra possint coalescere, posse coalescere tuis monitis. Verum timeo, ne incassum tentes me servare, neve ægrotus deploratus fovear auxilio adhibito. Neque hæc dico, quo major sit nobis sapientia, sed sim ipse notior mihi quam medico. Quamvis tamen hoc ita se habeat, benevolentia tua magnum donum ad me pervenit, & in bonam partem accipitur.

NOTÆ.

(c) *Grande*) Optime sane, namque ille omnia fecit qui pro virili sua nos adjuvit.

EPISTOLA IV.

UXORI.

ARGUMENTUM.

Jam mihi deterior.) *Ad uxorem scribens Poeta, canum se & languidum factum esse designat, hujusque rei causas duas esse colligit: senectutem scilicet, & dolorem, quo assidue conficitur. Deinde facta collatione Jasonis expeditionis qui in ea loca pervenit, & sui exilii: docet suum malum majus fuisse illius opere & peregrinatione. Postremo optat ut possit in patriam redire, fruique dulcissima conjugis amplexu & colloquio, Cæsaribusque sacrificare.*

JAm mihi *(a)* deterior canis *(b)* aspergitur ætas,
  Jamque meos vultus ruga senilis arat:
Jam vigor, & quasso languent in corpore vires,
  Nec, juveni lusus qui placuere, placent.
Nec si me subito videas, agnoscere possis:
  Ætatis facta est tanta ruina meæ.

INTERPRETATIO.

Ætas sequior jam mihi aspergitur crinibus albis, & ruga senilis jam sulcat meam faciem: jam vigor & vires languent in corpore exausto; neque lusus, qui grati fuerunt juveni, grati sunt. Neque, si me ex improviso aspiciat, possis agnoscere: tanta est facta ruina mea ætatis.

NOTÆ.

(a) *Deterior*) Senilis *scilicet*.

(b) *Aspergitur*) Canescere incipit.

Con-

Confiteor facere (*c*) hæc annos: & altera caussa est,
Anxietas animi, continuusque labor.
Non mea per longos si quis mala (*d*) digerat annos,
(Crede mihi,) (*e*) Pylio Nestore major ero.
Cernis ut in duris (& quid bove firmius ?) arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quæ nunquam vacuo solita est cessare (*f*) novali,
Fructibus assiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad Circi si quis certamina semper,
Non intermissis cursibus ibit, equus.
Firma sit illa licet, solvetur in æquore navis,
(*g*) Quæ nunquam liquidis (*h*) sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa malorum,
Ante meum tempus cogit & esse senem.
Otia corpus alunt; animus quoque (*i*) pascitur illis.
Immodicus contra carpit utrumque labor.
Aspice, in (*k*) has partes quod venerit (*l*) Æsone natus,
Quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro levior que minorque:
(*m*) Si modo non verum nomina magna premunt.

INTERPRETATIO.

Agnosco tempora facere hæc. sed sollicitudo mentis, & labor perpetuus est etiam alia caussa. Nam si quis distribuat meas ærumnas per longos annos, crede mihi, ero senior Nestore Pylio. Vides, ut labor sternat dura corpora boum in rigidis agris: & quid fortius bove? Terra quæ nunquam consuevit quiescere vervacto inani, defessa veterascit frugibus perpetuis. Si quis equus accedet semper ad prælia Circi, cursibus non intermissis, occumbet. Navis quæ nunquam arida carebit aquis fluidis, quanquam sit solida & bene compacta aperietur in mari. Tractus etiam infinitus ærumnarum me frangit, & cogit esse senem ante meum tempus. Relaxatio fovet corpus; mens etiam reficitur illa: E contrario labor nimius absumit utrumque. Vide quam gloriam filius Æsonis reportet ab ultima posteritate, quod accesserit ad istas oras. At labor illius & levior & minor nostro, si saltem nomina præclara non obruunt veritatem.

NOTÆ.

(c) *Hæc*) Ut vix sim cognoscendus.

(d) *Digerat*) Ita disponat, ut, pro communi hominum sorte, singulis annis suum laborem attribuat.

(e) *Pylio*) Pylo enim Peloponnesi urbe Nestor oriundus fuit; qui ideo tertiam hominum ætatem dicitur vixisse, quod ad 99. annum pervenerit, triginta videlicet annis pro una computatis ætate. Quanquam pro libitu Poetæ aliter.

(f) *Novali*) Novale terra est proscissa quæ anno cessat, sine semine: Vel quæ primum culta.

(g) *Quæ nunquam*) Atque adeo semper aquæ & ventorum vim patitur.

(h) *Sicca*) Quæ sicca fit si aquis careat.

(i) *Pascitur*) *Reficitur*. Verissime dicit, modo ne nimio otio indulgeas.

(k) *Has*) Ponticas *scil.* cum in Colchos navigavit.

(l) *Æsone natus*) Jasonem dicit, de quo jam toties.

(m) *Si modo*) Hoc est, si modo Virtus hominis humilioris non deprimitur dignitate potentioris; vel, quod prope est idem, si ex se ipsa, non ex hominum sorte Virtus æstimatur.

Ille eſt in Pontum Pelia mittente profectus,
Qui (*n*) vix Theſſaliæ fine timendus erat.
Cæſaris ira mihi nocuit; quem Solis ab ortu
Solis ad occaſus (*o*) utraque terra tremit.
(*p*) (Junctior Hæmonia eſt Ponto, quam Roma ſit Iſtro:
Et brevius, quam nos, (*q*) ille peregit iter.)
Ille habuit comites (*r*) primos telluris Achivæ:
At noſtram cuncti deſtituere fugam.
Nos fragili vaſtum ligno ſulcavimus æquor:
Quæ tulit Æſoniden, firma carina fuit.
Nec (*ſ*) Tiphys mihi rector erat: nec (*t*) Agenore natus
Quas ſequeret docuit quas fugeremque vias.
Illum tutata eſt cum Pallade regia Juno:
Defendere meum numina (*u*) nulla caput.
Illum (*x*) furtivæ juvere Cupidinis artes;
Quas a me (*y*) vellem non didiciſſet Amor.
Ille domum (*z*) reddit: nos (*a*) his moriemur in arvis;
Perſtiterit læſi ſi gravis ira (*b*) Dei.
Durius eſt igitur noſtrum, fidiſſima conjux,
Illo, quod ſubiit Æſone natus, onus.

INTERPRETATIO.

Ille venit in Pontum, Pelia mittente, qui vix erat mittendus intra fines Theſſaliæ. Ira Cæſaris mihi obfuit, quem utraque terra ab ortu Solis ad occaſum Solis reformidat & veneratur. Hæmonia eſt vicinior Ponto, quam Roma ſit Iſtro: & ille emenſus eſt viam breviorem quam nos. Ille habuit ſocios principes regionis Graiæ: & omnes deſeruerunt noſtrum exſilium. Nos tranavimus vaſtum mare ligno fragili: navis qua vexit Æſonidem fuit ſolida. Neque Tiphys erat mihi Nauclerus: neque filius Agenoris indicavit vias quas tenerem, & quas vitarem. Regia Juno cum Pallade defendit illum: nulli Dii protexerunt meum caput. Secretæ fraudes Amoris illi adfuerunt, quas optarem Amor non edoctus eſſet a me. Ille repetiit ſedes ſuas: nos occidemus in his agris, ſi gravis ira Dei offenſi permanſerit. Jugum ergo noſtrum, uxor fideliſſima, eſt gravius illo quod filius Æſonis tulit.

NOTÆ.

(n) ***Vix***) Neque enim vere rex fuit Pelias; cui tantum Æſon moriens regnum ea lege crediderat, ut filio ſuo Jaſoni, cum adultus eſſet, reſtitueret.

(o) *Utraque*) Orienti atque Occidenti Soli ſubjecta.

(p) *Junctior*) Non ſine cauſſa ſuſpectum fuit clariſſ. Heinſio iſtud Diſtichon; namque & leviſſimum videtur quod eo comprehendiſſet Poeta.

(q) *Ille*) Jaſon.

(r) *Primos*) Caſtorem puta & Pollucem. Herculem, plurimoſque alios quos apud Val. Flaccum, itemque Hyginum reperias.

(ſ) *Tiphys*) Qui peritiſſimus fuit Argo navis gubernator.

(t) *Agenore natus*) Phineum intelligit, qui Jaſonem, quo pacto Cyaneas petras pertranſiret, quamque viam teneret, edocuit.

(u) *Nulla*) Ethnico more quanquam Rhetorice loquitur.

(x) *Furtivæ*) Furtivo namque Medeæ amore, non Jaſon modo pericula maxima vitavit, quæ in Metam. vidimus: ſed & ejuſdem opera atque conſilio vellus aureum reportavit.

(y) *Vellem*) Quia ideo relegatus.

(z) *Rediit*) Neque ſine laude atque gloria maxima.

(a) *His*) Geticis *ſcil.* aſperrimis.

(b) *Dei*) Auguſti.

Te

Te quoque, quam juvenem discedens Urbe reliqui,
  Credibile est nostris insenuisse malis.
O ego Di faciant, (c) talem te cernere possim,
  Charaque mutatis oscula ferre genis;
Amplectique meis corpus non pingue lacertis;
  Et, gracile (d) hoc fecit, dicere, cura mei:
Et narrare meos flenti flens ipse labores:
  Sperato nunquam colloquioque frui:
Thuraque (e) Cæsaribus cum (f) conjuge Cæsare digna,
  Dis veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam lenito Principe (g) mater
  Quamprimum roseo provocet ore diem!

INTERPRETATIO.

Verisimile est etiam, te, quam proficiscens ab Urbe reliqui adolescentem, consenuisse nostris ærumnis. O Dii præstent, ut ego possim te aspicere talem, & dare grata oscula genis mutatis; atque amplecti corpus gracile meis brachiis, & dicere; Anxietas de me reddidit istud macilentum; & lacrymans ipse referre meos labores lacrymanti; & oblectari confabulatione nunquam sperata; & præbere thura debita manu grata Cæsaribus cum uxore digna Cæsare, Diis veris! Utinam mater Memnonis exciat quamprimum ore roseo hanc diem, Principe mollito!

NOTÆ.

(c) *Talem te*) Venuste clariss. Heinsius *vel talem*, hoc est quæ insenuerit mariti malis. Pius vero est senem quam nullam adspicere.

(d) *Hoc*) *Tuum, o conjux dilectissima.*

(e) *Cæsaribus*) Augusto ejusque adoptivis liberis, Tiberio *scilicet* atque Germanico.

(f) *Conjuge*) Livia.

(g) *Mater*) Aurora est, quæ ex Tithono Memnonem peperit.

EPISTOLA V.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Ille tuos quondam.) *Ad Maximum scribens Poeta, illum admonet, ne miretur, si carmen minus elegans & incultum offenderit: si quidem tot malis & situ ingenium oppressum, non possit eo calore insurgere, quo prius. Deinde docet, cur, quamvis sibi carmina nocuerint, tamen adhuc scribat. Postremo consilium exponit, cur non conetur facere optimum carmen, & illud polire.*

ILle tuos quondam non ultimus inter amicos,
  Ut sua verba (*a*) legas, Maxime, Naso rogat.

INTERPRETATIO.

Maxime Naso ille, non postremus olim inter tuos amicos, orat ut legas sua verba.

NOTÆ.

(a) *Legas*) Neque aut Cæsaris ira, aut Poetæ exilium prohibeat.

In

In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
    Nescius (*b*) exsilii (*c*) ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus:
    Ut (*d*) capiant vitium, ni moveantur, aquæ.
Et mihi; si quis erat, (*e*) ducendi carminis usus
    Deficit; estque minor factus inerte (*f*) situ.
Hæc quoque, quæ legitis, (si quid mihi, Maxime, credis;)
    Scribimus invita vixque coacta manu.
(*g*) Non libet in (*h*) tales animum contendere curas;
    (*i*) Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum.
    Sed non fit fato (*k*) mollior ille meo.
Cum relego, scripsisse pudet: quia plurima cerno
    Me quoque, qui feci, judice digna (*l*) lini.
Nec tamen emendo: labor hic quam scribere major.
    Mensque pati durum sustinet ægra nihil.
(*m*) Scilicet incipiam lima mordacius uti,
    Et sub judicium singula verba vocem?
Torquet enim Fortuna (*n*) parum, nisi (*o*) Nilus in (*p*) Hebrum
    (*q*) Confluat? & frondes Alpibus addat (*r*) Athos?

INTERPRETATIO.

In quibus omitte requirere ingenium nostrum, ne videaris ignarus fugæ meæ. Vides ut quies enervet segne corpus, ut lymphæ corrumpantur, nisi agitentur. Si etiam aliqua mihi fuit facilitas pangendi versus, periit, & facta est minor ignavo otio. Ista etiam quæ evolvitis, (si quam mihi habes fidem, Maxime) exaramus manu repugnante, atque ægre impulsa. Non placet urgere ingenium ad hujusmodi studia, neque Musa invitata accedit ad Getas asperos. Sicuti tamen ipse cernis, conor pangere carmen: sed illud non fit lenius forte mea. Me pudet exarasse, quando relego, quia video multa merita eradi, me etiam arbitro, qui scripsi. Neque interim corrigo: hic labor gravior quam scribere: & animus morbidus nihil potest sufferre difficile. Nimirum instituam uti asperius lima, & submittam omnes voces judicio? Namque fatum levius urget, nisi Nilus decurrat in Hebrum, & Athos adjiciat folia Alpibus?

NOTÆ.

(b) *Exilii*) Pro malis, quæ ex eo oriuntur.

(c) *Ne videare*) *Quin potius ex ingenii languore exsilii mei mala intelligas.*

(d) *Capiant vit.*) Putrescunt *scilicet*.

(e) *Ducendi*) *Componendi*.

(f) *Situ*) Pro desidia.

(g) *Non libet*) Cæterum, ut jam sæpius admonuit, Carmina non nisi ex ingenii alacritate proveniunt.

(h) *Tales*) Quales versus scribendi poscunt.

(i) *Nec venit*) Sese exulem innuit ad scribendos versus non posse animum instituere.

(k) *Mollior*) Duros esse versus suos dicit sicut & fortuna sua. Quod tamen haud ita est.

(l) *Lini*) *Deleri*.

(m) *Scilicet*) Fortius negat, quam si simpliciter se non posse dixisset.

(n) *Parum*) Ironia est.

(o) *Nilus*) Maximus est Ægypti fluvius; cui curas suas, vel minimas pares facit; ut nihil opus sit aliunde illis majorem cumulum quærere.

(p) *Hebrum*) Thraciæ est fluvius ex Rhodope monte defluens; per quem quas sibi creare nolit curas Poeta intelligit.

(q) *Confluat*) Curis, adeoque curas addam.

(r) *Athos*) Mons Macedoniæ in mare excurrens, a Xerxe olim perfossus. Idem autem hac comparatione quod superiori innuit: nihil sibi opus esse videlicet curas curis stipare.

(s) Par-

(ſ) Parcendum eſt animo miſerabile (t) vulnus habenti.
Subducant oneri colla (u) peruſta boves.
At, (x) puto, fructus adeſt juſtiſſima cauſſa laborum:
Et ſata cum multo fœnore reddit (y) ager.
Tempus ad hoc nobis (repetas licet omnia) (z) nullum
Profuit (atque (a) utinam non nocuiſſet!) opus.
Cur igitur ſcribam miraris? miror & ipſe:
Et mecum quæro ſæpe, (b) quid inde feram.
An populus (c) vere ſanos negat eſſe poetas;
Sumque fides (d) hujus maxima vocis ego?
Qui (e) ſterili toties cum ſim deceptus ab arvo,
Damnoſa perſto (f) condere ſemen humo.
(g) Scilicet eſt cupidus ſtudiorum quiſque ſuorum;
Tempus & aſſueta ponere in arte juvat.
Saucius ejurat pugnam gladiator, & idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil ſibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
Et ducit remos, qua modo navis aqua.
Sic ego conſtanter ſtudium non utile carpo;
Et repeto, nollem quas coluiſſe, (h) Deas.

INTERPRETATIO.

Ignoſcendum eſt menti ferenti luctuoſam plagam. Juvenci ſubtrahant jugo cervices laſſas. At credo utilitas non deeſt, ratio optima laborum, & arvum rependit ſemina cum fructu ubere. Quamvis omnia tempora revolvas, nullum opus huc uſque nobis fuit utile; atque utinam non obfuiſſet! Miraris cur ergo exarem verſus? Miror ego etiam, & frequenter apud me exquiro quid inde reportem. An plebs dicit cum ratione vates non eſſe ſui compotes, atque ego ſum teſtis certiſſimus hujus ſententiæ? Qui cum ſim toties deluſus ab infertili agro, pergo obruere ſemen ingrata terra. Nimirum quiſque addictus ſuis ſtudiis, & gratum eſt abſumere dies in arte uſitata. Gladiator vulneratus devovet certamina, & idem oblitus veteris plagæ induit arma. Naufragium paſſus ait, nihil ſibi fore cum fluctibus, & agitat remos in aqua per quam modo cucurrit. Ita ego me trado obſtinate ſtudio inutili; & reviſo Deas quas nollem celebraſſe.

NOTÆ.

(ſ) *Parcendum*) Ne denique impar ſit oneri ferendo.

(t) *Vulnus*) De exſilio ſuo loquitur.

(u) *Peruſta*) Jugo *ſcilicet*: quod atterendo urere videtur.

(x) *Puto*) Per objectionem iſtud proponit, ut maxime contra evenire oſtendat.

(y) *Ager*) De libellis ſuis aut ſtudio Poetico loquitur, in quo fruſtra operam ſuam collocaſſe queritur.

(z) *Nullum profuit*) Steriliſſimus vero eſt ſtudiorum ager, niſi illis quiſque contentus fuerit quæ propria manu emerit, aut in Mæcenatem inciderit quempiam. Naſoni autem ſaviſſe illum primum qui cæteris nomen fecit minus eo fit veriſimile, quod ejus uſpiam, quod quidam recurrat, meminerit.

(a) *Utinam*) Propter libros Amatorios iſtud dicit, quorum cauſa Naſo pulſus voluit videri.

(b) *Quid inde feram*) *Quid inde capiam commodi.*

(c) *Vere negat*) *Ut & ipſe nulla ratione, ſed vaſania quodam ad ſcribendum impellar.*

(d) *Hujus*) Quod nimirum non ratione ſed furore quodam Poetæ verſus ſcribant.

(e) *Sterili arvo*) *Studio* ſcil. *Poetico, ex quo nullum fructum conſequutus ſum.*

(f) *Condere ſemen*) *Carmen componere.*

(g) *Scilicet*) Aliam aſſignat cauſſam quamobrem verſus ſcribat.

(h) *Deas*) Muſas.

(i) Quid

(*i*) Quid potius faciam? non sum qui segnia ducam
Otia. (*k*) mors nobis tempus habetur iners.
Nec juvat (*l*) in lucem nimio (*m*) marcescere vino:
Nec tenet (*n*) incertas alea (*o*) blanda manus,
Cum dedimus somno, quas corpus postulat, horas.
Quo ponam vigilans tempora longa modo?
(*p*) Moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus; & trahar arte (*q*) loci?
Hoc quoque me (*r*) studium prohibent assumere (*ſ*) vires;
Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Cum bene quæsierit, quid agam; magis utile nil est
Artibus his, quæ (*t*) nil utilitatis habent.
(*u*) Consequor ex illis (*x*) casus oblivia nostri:
Hanc satis est messem si mea reddit (*y*) humus.
Gloria (*z*) vos acuat: vos ut recitata probentur
Carmina (*a*) Pieriis invigilate choris.

INTERPRETATIO.

Quid agam potius? Non sum qui indulgeam ignavo otio: dies inutilis putatur a nobis esse interitus. Neque placet languere tota nocte nimio immoderato mero: neque lenis alea mulcet manus dubias. Postquam indulsimus quieti tempus, quod corpus expetit, quomodo insumam experrectus vastum spatium temporis? Anne immemor consuetudinis patriæ experiar arcus Sarmaticos, & ducar arte loci? Vires insuper vetant me indulgere huic studio; & animus noster est firmior macilento corpore. Postquam multum pervestigaverit quid possim facere; nihil magis conducit hoc studio, quod nihil habet compendii. Obliviscor per hoc nostram calamitatem, sufficit si meus ager prabet hanc messem. Gloria vos stimulet: excolite cœtus Musarum, ut versus recitati laudentur.

NOTÆ.

(i) *Quid potius*) A necessitate novam captat scribendi rationem.

(k) *Mori*) Utinam plurimis istud in mentem veniret, quod tam certum est atque utile.

(l) *In lucem*) Adeoque tota nocte.

(m) *Marcescere*) Non feritatem modo inducit nimium merum, & morbos plurimos; sed languidum insuper & inutile reddit corpus, mentemque hebetat.

(n) *Incertas*) Omnino, siquidem incertæ aleæ sua bona credunt aleatores.

(o) *Blanda*) Quia spe lucri facile ducuntur qui aleæ student.

(p) *Moris*) *Romana disciplina.*

(q) *Loci*) Tomorum *scil.* aut Tomitanorum.

(r) *Studium*) Quod in intendendo arcu positum.

(ſ) *Vires*) Quæ tenues sunt.

(t) *Nil util.*) Namque.

Mæonides nullas ipse reliquit opes.

(u) *Consequor*) Vera est una hæc ratio; siquidem.

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Cæterum neque desperavit Naso reditum sibi per ingenium parare.

(x) *Casus*) Exsilii.

(y) *Humus*) Studium dicit Poeticum.

(z) *Vos*) Poetæ *scilicet*, quibus sunt res secundæ.

(a) *Pieriis*) Adeoque Musarum; quæ Pierum Thessaliæ montem, ubi a quibusdam natæ dicuntur, incoluerunt; deinde & Pierides fucum certare ausas in picas deformaverunt.

Quod

Quod venit (*b*) ex facili, satis est componere nobis:
Et nimis intenti (*c*) caussa laboris abest.
Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
An verear, ne non approbet illa Getes?
Forsitan (*d*) audacter faciam, sed glorior Istrum
Ingenio nullum majus habere meo.
Hoc (ubi vivendum) satis est si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poeta Getas.
(*e*) Quo mihi (*f*) diversum (*g*) fama contendere in orbem?
(*h*) Quem Fortuna dedit, Roma (*i*) sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro.
Sic merui; magni sic voluere (*k*) Dei.
Nec reor (*l*) hinc istuc nostris iter esse libellis,
Quo (*m*) Boreas (*n*) penna deficiente venit.
Dividimur (*o*) cœlo; quæque est procul (*p*) urbe Quirini;
Aspicit hirsutos (*q*) cominus (*r*) Ursa Getas.
Per tantum terræ, tot aquas (*s*) vix credere possim
Indicium studii transiluisse mei.

INTERPRETATIO.

Satis est nobis condere quod nullo labore datur: & vatis nimia opera nulla est. Quamobrem ego elimem meos versus cura anxia? An metuam ne Getes non laudet illos? Forte temere dicam, verum glorior Danubium nullum habere ingenium præstantius meo. Abunde est si obtineo in hac terra, in qua degendum, esse vates inter Getas feros. Quorsum mihi eniti fama in orbem dissitum? Ille locus, quem fors obtulit sit Roma. Misera mea Musa est expleta hoc theatro. Sum ita meritus; excelsi Dii ita jusserunt. Neque puto dari viam hinc istuc nostris libellis, quo Aquilo accedit alis defessis. Disjungimur cœlo, atque Ursa quæ est longe ab orbe Romuli videt cominus Getas hispidos. Ægre possim credere signum mea curæ transgressum esse tantum terræ, & tot aquas.

NOTÆ.

(b) *Ex facili*) Sine ullo labore.

(c) *Caussa*) Quia neque gloria, neque spe reditus in patriam, aut alio præmio ducebatur.

(d) *Audacter*) Ingenium meum laudando.

(e) *Quo*) *Cui bono.*

(f) *Diversum*) *Longe hinc positum.*

(g) *Fama cont.*) *Famam atque laudem meam magnam facere, ut Romam perveniat.*

(h) *Quem fort.*) *Adeoque mihi satis sit qualibuscumque versibus apud Scythas vatis famam reportare.*

(i) *Sit*) *Habeatur Scythia mihi pro Roma.*

(k) *Dei*) Ad Augustum istud præsertim spectat.

(l) *Hinc istuc*) E Scythia Romam.

(m) *Boreas*) Utcumque ventus vehementissimus.

(n) *Penna*) Pro viribus. Alati autem venti finguntur propter velocitatem.

(o) *Cœlo*) Non enim sub eodem climate comprehenduntur Romani & Scythæ.

(p) *Urbe*) *Quirini, Roma*) quam Romulus, qui & *Quirinus* in cœlo dictus, ædificavit.

(q) *Cominus*) Quia multo plus ad plagam Septemtrionalem spectant Getæ quam Romani.

(r) *Ursa*) Sydus illud Septemtrionale jam sæpe vidimus.

(s) *Vix*) Rhetorice istud dicitur: namque satis apparet ex iis quæ hactenus legimus, sæpius Poetam Romæ accepisse litteras, quæ de comissis suis libellis pro cul dubio mentionem facerent.

Finge

Finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
Auctorem certe res juvet (t) ista nihil.
Quo tibi, si calida positus laudere (u) Syene;
Aut ubi (x) Taprobanen (y) Indica cingit aqua?
Altius ire libet? si te distantia longe
(z) Pleiadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus (a) istuc;
Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
(b) Vosque, quibus perii, tunc cum mea fama (c) sepulta est,
Nunc quoque de nostra (d) morte tacere reor.

I N T E R P R E T A T I O.

Pone evolvi, & quod est stupendum, pone arridere; profecto istud nihil prodest auctori. Quodnam tibi compendium, si proberis situs calida Syene, aut ubi aqua Indica circumfluit Taprobanen? Placet ulterius progredi? Si sydera longe remota Pleiadum te extollant laudibus, quid inde consequaris? Verum neque pervenio istuc versibus communibus & fama fugit ab Urbe cum Domino suo. Atque opinor vos, quibus sum ablatus tunc, cum mea fama est extincta, nunc etiam silere de nostro interitu.

N O T Æ.

(t) *Ista*) *Quod placeant libelli a me conscripti.*

(u) *Syene*) Urbs est Ægypti Æthiopiæ juncta, quæ ideo calida dicitur, quod sub Tropico æstivo, seu Cancro, sita; adeoque prope sub zona torrida.

(x) *Taprobanen*) Insula est magna Asiæ, in Oceano Indico, fœlici aromatum proventu nobilis, quæ hodie *Ceylan* dicitur.

(y) *Indica*) Oceani Indici.

(z) *Pleiadum*) De iis stellis, seu sydere, quod Latinis *Vergiliæ*; sæpius dictum in præcedentibus.

(a) *Istuc*) Romam *scilicet*.

(b) *Vos*) De amicis suis loquitur.

(c) *Sepulta*) Augusti judicio, qui Poetam damnavit, atque exilio mulctavit.

(d) *Morte*) Exilium Naso mortem esse duxit.

E P I S T O L A VI.

G R Æ C I N O.

A R G U M E N T U M.

Ecquid ut audisti.) *Ad Græcinum scribens, dolet Poeta eum non affuisse eo tempore quo ab Augusto relegatus est: quem arbitratur magnum cepisse dolorem, cum primum rem omnem acceperit. Secundo eum rogat, ut alloquio suo & litteris saltem consoletur: nec scire cupiat quam ob causam exularit, ne recrudescant vulnera jam occlusa. Postmodum docet non prorsus sibi ademptam esse spem reditus: Fateturque simul, in Cæsaris clementia plurimum sperare: quem ut sibi reconcilietur, precatur. Demum dicit omnia impossibilia potius fieri posse, quam credere se a Græcino fido & veteri amico posse destitui.*

ECquid ut audisti (nam te (a) diversa tenebat
Terra) meos casus, cor tibi triste fuit?

I N T E R P R E T A T I O.

Nonne postquam accepisti meam calamitatem, (nam remota terra te habebat), cor tuum mœrore affectum est?

N O T Æ.

(a) *Diversa*) Romæ non erat Græcinus, cum Urbe pulsus Naso.

Dis-

Dissimules, metuasque licet, Græcine, fateri;
  Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis (b) istos;
  Nec minus a studiis dissidet illa tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
  Pectora mollescunt, asperitasque fugit:
Nec quisquam (c) meliore fide complectitur illas,
  Qua sinit officium, militiæque labor.
Certe ego, cum primum potui (d) sentire quid essem,
  (Nam fuit attonito mens mihi nulla diu)
Hoc quoque (e) Fortunæ sensi, quod amicus abesses:
  Qui mihi præsidium grande (f) futurus eras.
Tecum tunc aberant ægræ solatia mentis,
  Magnaque pars animæ consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, (g) eminus unam:
  Alloquioque juva pectora nostra tuo.
Quæ (non mendaci si quidquam credis amico)
  (h) Stulta magis dici, quam scelerata, decet.
Nec leve, nec (i) tutum, peccati quæ sit origo,
  Scribere. tractari vulnera nostra (k) timent.
Qualicunque modo mihi sint ea facta, rogare
  Desine. (l) non agites, si (m) qua coire velis.

INTERPRETATIO.

Quamvis tegas, Græcine, & nolis agnoscere, si satis mihi perspectus es constat te mæstum fuisse. Sævitia invisa non venit in istos mores; neque illa minus discrepat a tuis studiis. Corda leniuntur, & feritas pellitur disciplinis liberalibus, quibus maximam das operam. Neque quisquam favet illis animo magis sincero, quantum officium, & labor militiæ concedit. Profecto postquam ego potui cognoscere primum quid essem (nam nullus sensus fuit diu mihi stupido) adverti hoc etiam esse fati, quod amicus longe esset, qui mihi fuisses magnum præsidium. Tunc solatia animi dejecti longe erant, & bona pars mentis; & consilii mei. At nunc, quæso quod restat, auxilium unum præbe e longinquo, & fove cor nostrum tuis sermonibus. Quod, si quam fidem habes amico veraci, debet potius vocari imprudens quam nefarium. Neque parvum, neque cautum scribere quisnam sit fons culpæ: nostra vulnera metuunt tangi. Omitte exquirere quocunque modo ea sint mihi inflicta: si cupias aliqua conglutinari, ne moveas.

NOTÆ.

(b) *Istos*) Græcini liberales, atque amabiles.

(c) *Meliore fide*) *Constantius, & ex sincero amore.*

(d) *Sentire*) Attonitum fuisse, quasi fulmine afflatus esset, quo tempore exilio mulctatus est, indicat Poeta.

(e) *Fortuna*) Adversæ *scil.*

(f) *Futurus*) *Siquidem adfuisses.*

(g) *Eminus*) Per Epistolas.

(h) *Stulta*) *Improvida, minus cauta.*

(i) *Tutum*) Propter offensum Augustum.

(k) *Timent*) Illud dicit, periculosum esse de culpa sua verba facere, ne admonitu Cæsaris ira recrudesceret, ex qua calamitas sua augeretur.

(l) *Non agites*) Optimum consilium, illis præsertim qui cum potentioribus res habent difficiles.

(m) *Qua*) Vulnera *scilicet.*

Quicquid (n) id est, ut non facinus, sic culpa vocandum,
(o) Omnis an in magnos culpa Deos, scelus est?
Spes igitur menti pœnæ, Græcine, levandæ
Non est ex toto nulla relicta meæ.
(p) Hæc Dea, (q) cum fugerent sceleratas numina terras,
In Dis invisa sola (r) remansit humo.
Hæc facit, ut vivat vinctus quoque compede (ſ) fossor;
Liberaque a (t) ferro crura futura putet.
Hæc facit, ut, videat cum terras undique nullas,
Naufragus in mediis brachia (u) jactet aquis.
Sæpe aliquem sollers medicorum cura reliquit;
Nec spes huic (x) vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem:
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quam multos laqueo sua colla ligantes
Non est (y) proposita (z) passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
(a) Arcuit, injecta (b) continuitque manu.

INTERPRETATIO.

Quidquid illud est, ut non dicendum flagitium, sic dicendum *peccatum: an omne peccatum in excelsos Deos est flagitium? Non ergo nulla est penitus spes concessa animo meo supplicii minuendi, Græcine. Illa Dea sola restitit in terra odiosa Diis cum illi discederent a terris scelestis. Illa præstat; ut fossor etiam constrictus compedibus vivat; atque credat tibias fore immunes ferri. Illa facit, ut naufragium passus agitet lacertos in mediis aquis, quamquam nullas aspiciat terras undique. Sæpe prudens cura medicorum destituit aliquem; neque spes hunc deficit vena silente. Conjecti in carcerem dicuntur sperare salutem; atque aliquis cruci affixus vota concipit. Illa Dea non sivit plurimos prementes sua colla laqueo interire morte constituta. Probibuit me etiam nitentem finem imponere ærumnæ ferro, & repressit manu injecta.*

NOTÆ.

(n) *Id est*) *Quamobrem sum exilio mulctatus.*

(o) *Omnis an*) Summa arte & scelus a se amolitur, & Augusto adblanditur.

(p) *Hæc*) Spes *scilicet.*

(q) *Cum fugerent*) Propter hominum scelera, finito sæculo aureo. Deos autem terris excessisse testatur etiam Maro Georgic. 2.

(r) *Remansit*) Illud ideo fictum, quod neminem unquam spes sua destituat.

(ſ) *Fossor*) Servus qui in ergastulis colendi agri causa retinetur.

(t) *Ferro*) *Compedibus.*

(u) *Jactet*) Spe enatandi, aut quoquo modo evadendi natant, qui in alto etiam naufragium passi sunt.

(x) *Vena*) Quando non amplius micat aut salit arteria, viribus collapsis; quod quidem inter mortis signa recenset Plinius.

(y) *Proposita*) *Genere mortis destinato, ut laqueo vitam finirent.*

(z) *Passa*) Quia ad lætiora converti posse omnia spes morituro suasit.

(a) *Arcuit*) Fortissimis quibusdam Ethnicorum solenne fuit in morte perfugium adversus omnes ærumnas suas quærere; maxime vero per eam sese ab infensis tyrannis vindicare. Neque unquam aliter, nisi Deo jubente, quisquam sentiat, cui aliquis sensus virtutis, aut sanæ mentis mica reliqua fuerit. Quasi vero alienæ superbiæ atque crudelitati quasi victimam, aut ludibrium sese ultro reservaverit, cui in fata sua licuerit? Pudendum itaque fuit inter viros præsertim, qui viros esse gloriarentur, in deploratis, mulierum more conqueri. Istud dedecus ut effugiat Naso, a Spe mitl quidem sed potentissima Dea prohibitum se, ne gladio finiret dolorem, ingeniosissime testatur.

(b) *Continuit*) Ut hinc, & proxime præcedentis vi vocis intelligas, sæpius sibi violentas manus Nasonem intentare cupivisse; nisi Spes obstitisset.

Quid

Quidque facis? (*c*) lacrymis opus est, non sanguine, dixit
Sæpe per has flecti Principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate (*d*) Dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Græcine, precare;
Confer & in votum tu quoque verba meum.
(*e*) Inque Tomitana jaceam tumulatus arena,
Si te non nobis (*f*) ista vovere liquet.
Nam prius incipiant turres vitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas;
Quam male se præstet veteri Græcinus amico.
Non ita sunt fatis omnia versa meis.

INTERPRETATIO.

Quidque agis? inquit: Opus est fletibus non cruore. Sæpe indignatio Imperatoris solet molliri per illos. Tametsi ergo est indebita nostris meritis, tamen est magna spes in bonitate Dei. Qui ne sit mihi durus, orato, Græcine; & tu etiam conferto voces in desiderium meum. Atque jaceam sepultus in pulvere Tomitano, nisi constet te exoptare nobis ista. Nam columbæ ante incipient fugere turres, feræ speluncas, bruta herbas, mergus aquas, quam Græcinus male se præbeat antiquo amico. Omnia non sunt ita mutata mea sorte.

NOTÆ.

(c) *Lacrymis*) Aptissima Spei oratio, & Nasonis lepidum commentum. Namque stultissime ille sanguinem suum profuderit, qui lacrymis aliquid parare potuerit.

(d) *Dei*) *Augusti*: quem quidem iniquissimo animo toties, qui nunquam debuit, sanctissimo nomine appellatum video.

(e) *Inque*) Vitium est procul dubio hoc in loco. Quare pro *inque*, *namque* in Interpretatione reposui.

(f) *Ista*) *Ne Augustus sit mihi difficilis, atque in patriam concedatur reditus.*

EPISTOLA VII.

MESSALINO.

ARGUMENTUM.

Littera pro verbis.) *E Ponto ad Messalinum hanc scripsit Epistolam Ovidius: docetque simul ejus patris fratrisque amorem. Loquitur deinde de pœna, qua eum affecit Augustus: cujus causa se ab eo minime rejiciendum esse colligit. Ostendit postremo, se officiosum semper fuisse in ejus domum.*

Littera (*a*) pro verbis tibi, Messaline, salutem,
Quam legis, a sævis attulit usque Getis.

INTERPRETATIO.

Messaline, epistola quam legis attulit tibi pro verbis, salutem usque a feris Getis.

NOTÆ.

(a) *Pro verbis*) *Quibus præsens Romæ olim te salute impertiebar.*

Indicat auctorem (*b*) locus? an, nisi nomine lecto,
Hæc me Nasonem scribere verba latet?
Ecquis in extremo positus jacet orbe tuorum,
Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Di procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
(*c*) Hujus notitiam gentis abesse velint.
(*d*) Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
Vivere: si vita est (*e*) mortis habenda genus.
(*f*) Nos premat aut (*g*) bello tellus, aut frigore cælum:
Truxque Getes armis, grandine pulset hyems:
Nos habeat regio nec pomo fœta nec uvis;
Et cujus nullum cesset ab hoste latus.
Cetera sit sospes cultorum turba tuorum;
In quibus, ut (*h*) populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis (*i*) istis:
Nosque (*k*) negas ulla parte fuisse tuos!
(*l*) Idque sit ut verum, (*m*) mentito ignoscere debes.
Nil demit laudi (*n*) gloria nostra tuæ.
(*o*) (Quis se Cæsaribus notus non fingit amicum?
Da veniam fasso; tu mihi Cæsar eris.)

INTERPRETATIO.

Locus proditne autorem? an nescis, nisi nomine lecto, me Nasonem exarare has litteras? Ecquis suorum desertus prostratus est ultimo orbe, me tamen dempto, qui cro esse tuus? Dii velint cognitionem hujus nationis longe esse ab omnibus qui te colunt & diligunt! Satis est nos vitam ducere inter glaciem & spicula Scythica; si genus mortis est credendum esse vita. Nos aut terra urgeat bello, aut aer gelu, & ferus Getes armis, hyems feriat grandine; plaga neque pomis gravida, neque racemis, & cujus nullum latus quiescat ab hoste nos teneat: reliqua cohors clientium tuorum, inter quos, tanquam in turba, ego fui pars exigua, sit incolumis. Me infelicem si tu laderis his vocibus; & inficiaris non fuisse tum ullo modo! Et quamvis illud sit verum, debet parcere mihi mentito: nostra gloria nihil detrahit tua fama. Quis cognitus Casaribus non protestetur se amicum? ignosce confitenti; tu eris mihi Cæsar.

NOTÆ.

(b) *Locus*) Quia nullus alius inter Getas, qui ad Messalinum scriberet præter Ovidium.

(c) *Hujus*) Scythicæ, & maxime barbaræ.

d) *Nos satis est*) *Ne insuper alii tui amici, Messaline, in hanc incidant calamitatem, qua ego protritus sum.*

(e) *Mortis genus*) De exilio loquitur quod inter feros homines sit tolerandum.

(f) *Nos premat*) Sibi soli male precari videtur Naso, ut cæteros Messalini amicos ab omni malo liberet: eademque opera, quasi aliud agendo, quæ sua sint incommoda cum verecunde, tum maxime ingeniose declarat.

(g) *Bello*) Hoc dicit quia inter Scythas præda & bello assuetos vivebat.

(h) *Populo*) Hinc ergo apud potentiores valuisse hunc Messalinum patet; oratioque est Nasonis honestissima.

(l) *Istis*) *Cum me tuum dixi.*

(k) *Negas*) Metuendum Nasoni istud fuit; siquidem omnes in Augusti offensionem incurrere timebant.

(l) *Id*) *Quod me negas tuum esse.*

(m) *Mentito*) *Mihi, qui tuum esse scripsi.* Hoc dicit autem ne amicum lædat, cui maxima fuit cautio Augustum non lædere.

(n) *Gloria*) *Qua tuum fuisse profiteor.*

(o) *Quis*) Utcumque suspectum habuerit istud distichon clar. Heinsius, ingeniosum tamen esse nullus credo non confitebitur.

Nec

Nec tamen irrumpo, quo non licet ire: satisque est,
(p) Atria si nobis non patuisse negas.
(q) Utque tibi fuerit mecum nihil amplius; uno
Nempe salutaris, quam prius, ore minus.
Nec tuus est genitor nos inficiatus amicos,
Hortator studii caussaque (r) faxque mei.
Cui nos & lacrymas, supremum in funere munus,
Et dedimus medio (s) scripta canenda foro.
Adde quod est (t) frater tanto tibi junctus amore,
Quantus in (u) Atridis (x) Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem nec dedignatus amicum est:
(y) Si tamen (z) hæc illi non nocitura putas.
Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor.
Clausa mihi potius tota sit (a) ista domus.
Sed neque claudenda est; & (b) nulla potentia vires
Præstandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem, (c) culpam quoque posse negari;
Sic facinus nemo nescit abesse mihi.

INTERPRETATIO.

Neque tamen irruo quo non conceditur ingredi: atque sufficit, si non negas atria nobis patuisse. Et quamvis nihil fuerit tibi mecum amplius; nimirum salutaris uno ore minus quam antea. Neque tuus pater instigator, causa & lumen studii mei, cui nos præbuimus fletus, donum ultimum in funere & versus cantandos in medio foro, negavit nos esse amicos. Adde quod est tibi frater vinctus tanto amore, quantus fuit in Atridis, & Tyndaridis. Ille neque sprevit me sodalem, neque amicum, si tamen credis ista non obfutura illi. Sin aliter, agnoscam me fuisse quoque falsum hac parte. Hæc tota domus sit potius mihi obserata. Sed neque est obseranda, neque ulla potentia habet vires efficiendi ne amicus in quod peccatum incidat. Et tamen sicuti optarem peccatum quoque posse negari; ita nemo ignorat flagitium nullum in me esse.

NOTÆ.

(p) *Atria*) *Quæ cum multis aliis, salutandi gratia, frequentavi.*

(q) *Utque*) Nihil isto potuit fingi ingeniosius, quo se Messalinus ab Augusti offensione, si qua forte ob Nasonis esset amicitiam, posset liberare.

(r) *Fax*) Quia eo instigatore, aut etiam duce, studio Poetico sese Naso addixerit.

(s) *Scripta*) Versus in Messalini honorem; ex more apud Romanos aliosque etiam vetustissimo, quibus solenne defunctos laudare.

(t) *Frater*) *Qui quidem mihi est arctissima amicitia conjunctus: quare neque te amicitia mea pudere debet.*

(u) *Atridis*) Agamemnone & Menelao, Atrei filiis.

(x) *Tyndaridis*) Castore & Polluce; quorum Tindareus pater dictus, quamvis alterius Jupiter fuit, si fabulis fides.

(y) *Si tamen*) Hinc, ni fallor, apparet satis ita primo fuisse scriptas has epistolas, ut si quid fuisset periculum, ne ex illis Nasonis amicis minus Augustus faveret, facile possent supprimi.

(z) *Hæc*) *Quæ de ejus in me amore dico.*

(a) *Ista*) Messalinorum.

(b) *Nulla pot.*) Hæc est Nasonis ratiocinatio. *Mihi non est claudenda tua domus, Messaline: quia ob meam amicitiam, si tibi irasci velit Augustus, ipse sibi injurius videatur. Nihil enim commeruisti aut peccasti: qui non potuisti impedire ne qua scriberem minus illi grata, aut te mihi amicum vere aut falso prædicarem.*

(c) *Culpam*) Errorem dicit, propter quem sese agnoscit exilio multatum.

Quod nisi delicti pars excusabilis esset;
(*d*) Parva relegari pœna futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Cæsar;
Stultitiam dici crimina posse mea.
Quaque ego (*e*) permisi, quaque est res passa, pepercit:
Usus & est modice fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti:
Si sua per vestras victa sit ira preces.
At (*f*) graviter cecidi. (*g*) quid enim mirabile, si quis
A Jove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut jam vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus (*h*) Pelias hasta tulit.
Judicium nobis igitur cum (*i*) vindicis adsit,
Non est cur tua me janua nosse neget.
Culta quidem (fateor) (*k*) citra, quam debuit illa:
Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum.
(*l*) Hic illic vestro sub Lare semper eram.
Quæque tua est pietas; ut te non excolat ipsum,
Jus aliquod tecum fratris amicus habet.

INTERPRETATIO.

Quod nisi pars peccati esset excusabilis; supplicium fuit futurum leve relegari. Sed ipse Cæsar, qui perspicit omnia, hoc intellexit, mea delicta posse appellari incogitantiam. Et quatenus ego fivi, & quatenus res tulit, ignovit: & est usus parce flamma fulminis sui. Neque sustulit vitam, neque facultates, neque posse redire, si sua ira sit superata per vestras preces. At graviter cecidi: quid enim mirum, si quis ictus a Jove fert altam plagam? Quanquam ipse Achilles retineret etiam suas vires; hasta Pelias impegit magnas plagas. Cum ergo sententia judicis nobis faveat, non est causa quamobrem ostium tuum diffiteatur me nosse. Illa quidem frequentata (agnosco) minus quam par fuit: sed credo hoc fuit etiam in forte mea. Neque tamen alia sensit magis nostram reverentiam: hic illic eram semper sub vestra tutela. Et ut se habet tua pietas; quamvis amicus fratris non amplectatur te ipsum, habet tecum jus aliquod.

NOTÆ.

(d) *Parva*) Scopus est Poetæ ostendere, eam non fuisse relegandi caosam, ut ideo ita alienatus fuerit, ne amicis secum rem habere per Augustum licuerit.

(e) *Permisi*) Hoc maxime intendit, sibi non ita esse infensum Cæsarem; sed quasi coactum, & Poetæ delicto impulsum, ipsum relegasse: ne scilicet contagium ex clade sua amici reformidarent.

(f) *Graviter*) Natum istud ex eo quod dixit Poeta, sibi Augustum pepercisse, quod minus cum gravissimis suis querimoniis stare videbatur.

(g) *Quid enim*) Jam objectioni respondet, atque acutissime, neque sine maxima Augusti adolatione.

(h) *Pelias*) Achillis hasta fraxinea.

(i) *Vindicis*) Augusti, qui Nasonem exilio, non morte mulctavit.

(k) *Citra*) *Minus*.

(l) *Hic illic*) Atque adeo *ubique*. Sese semper præsidium in Messalinorum amicitia habuisse testatur. Operosior autem videtur hæc Epistola; neque temere aliquid intervenisse suspiceris, quod callide atque latenter quasi excusare nitatur Naso.

Quid,

Quid, quod, ut *(m)* emeritis referenda est gratia semper,
  Sic est *(n)* fortunæ promeruisse tuæ?
Quod si permittis nobis suadere, quid optes:
(o) Ut des, quam reddas, plura, precare Deos.
  Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
(p) (Officii caussa pluribus esse dati:)
Quo libet in numero me, Messaline, repone:
  Sim modo pars vestræ non aliena domus.
Et mala Nasonem (quoniam meruisse videtur)
  Si non ferre doles, at *(q)* meruisse dole.

INTERPRETATIO.

Quid, quod, sicuti gratia est semper reddenda pro meritis, ita est fortuna tua conciliasse? Quod si nobis concedis consulere, quid voveas; orato Deos ut plura prabeas, quam referas. Atque id facis, & quantum possum recordari, consueveras esse auctor multis beneficii prastiti. Messaline habeto me in quolibet ordine, dum sim pars aliqua vestra domus. Et si non fers agre Nasonem pati arumnas, quando quidem videtur dignum esse, at agre feras eum *meritum esse.*

NOTÆ.

(m) *Emeritis*) Ii sunt qui suis erga amicos sunt functi officiis.

(n) *Fortuna*) Est namque potentioris, prior ut beneficiis suis minorem suum faciat.

(o) *Ut des*) Plus vero est atque jucundius Dare quam Accipere, docente id ipso Supremo mundi Doctore.

(p) *Officii*) Quid sibi velit Naso satis apparet: Messalinum nempe plurimis consuluisse & dedisse potius quam accepisse. Quid autem ejus verba sonent latine vix quisquam satis declaret. Nempe hic latet mendum.

(q) *Meruisse*) Acute sane.

EPISTOLA VIII.

SEVERO.

ARGUMENTUM.

A tibi dilecto.) *Severo amico exponit se cinctum hostibus, in assiduis semper praliis versari, miroque amicorum, conjugis, filia, & patria desiderio teneri. Simul dolet, quod cum careat pradiolo, & hortis, arando, seminando curas imminuat. Colligit tamen pra hostium multitudine, qua Tomitanam civitatem semper infestat, non posse id sibi prastari. Postremo latatur quod contra in Severo sint omnia secunda: monetque, ut impetret locum aliquem magis propinquum dari sibi ab Augusto.*

A Tibi dilecto missam Nasone salutem
  Accipe, pars animæ magna, Severe, meæ.
Neve roga, quid agam: si persequar omnia, flebis.
  Summa satis nostri sit tibi nota mali.

INTERPRETATIO.

Severe, pars magna anima mea, accipe salutem missam a Nasone tibi caro. Neve quaras quid faciam: si retulero cuncta, lacrymaberis. Abunde si summa nostri mali sit cognita.

Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
Dira pharetrato bella movente Geta.
Deque (*a*) tot expulsis sum miles in exsule solus:
Tuta (nec invideo) cætera turba jacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
Hæc in (*b*) procinctu carmina facta leges.
Stat vetus, ripæ vicina (*c*) binominis Istri,
Mœnibus & positu vix adeunda loci.
(*d*) Caspius Ægypsos (de se si credimus ipsis)
Condidit; & proprio nomine dixit (*e*) opus.
Hanc ferus (*f*) Odrysiis inopino (*g*) Marte peremtis
Cepit, & in Regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, (*h*) virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec prius abscessit, merita quam cæde nocentum
Se nimis ulciscens extitit ipse (*i*) nocens.
(*k*) At tibi, Rex, ævo detur, fortissime, nostro,
Semper honorata sceptra tenere manu.
Teque, quod & præstat, (quid enim tibi plenius optem?)
(*l*) Martia cum mago Cæsare Roma probet.

INTERPRETATIO.

Vivimus inopes pacis in armis continuis, Geta pharetrato citnte sæva bella: & de tot ejectis sum solus miles in exsule: reliqua turba est secura: neque invideo. Et quo magis ignoscas nosteis libellis, leges hos versus scriptos in expeditione. Est Urbs antiqua proxima ripa Danubii binominis, aere subeunda propter mucos, & situm loci. Siquidem fidem habemus ipsis de se, Ægypsos Caspius illam *posuit; & appellavit opus nomine proprio. Sævus Getes invasit hanc bello subito, Odrysiis mactatis: & cepit arma in Regem. Ille non oblitus nobilis generis, quod amplificat Virtute, continuo accurrit stipatus ingentibus copiis. Neque prius recessit, quam ipse fuit nocens ulciscens se supra modum cæde merita noxiorum. At, o Rex strenuissime nostro tempore, detur tibi tractare semper sceptra manu honorata, & Roma Martia cum ingenti Cæsare tibi faveat, quod facit etiam, (quid enim tibi voveam amplius?)*

NOTÆ.

(a) *Tot*) Quæ res non multum Augusti clementiam commendat.

(b) *Procinctu*) *Apparatu*; & quidem bellico.

(c) *Binominis*) Qui *Danubius* usque ad Axium oppidum præsertim; inde vero usque ad mare *Ister* dicitur.

(d) *Caspius*) Ex gente Caspia oriundus, quæ Caspio mari nomen dedit.

(e) *Opus*) Urbem *scilicet*, quam Ægypsum appellavit.

(f) *Odrysiis*) Ægypsi urbis incolis; Odrysa, Thraciæ urbe, oriundis.

(g) *Marte*) *Prælio inexpectato.*

(h) *Virtute*) Scilicet generi virtus splendorem addit, qua sola vera paratur nobilitas.

(i) *Nocens*) Non equidem ego nocentem dixero, qui grassantes latrones ad unum sustulerit.

(k) *At tibi*) Sermonem ad regem istum, non inepta ad scopum figura, cautus Naso convertit.

(l) *Martia*) Non modo quia Martem generis sui auctorem propter Romulum jactabat; sed revera belli studiosissima erat.

Sed

Sed memor *(m)* unde abii, queror, o jucunde sodalis,
Accedant nostris sæva quod *(n)* arma malis.
Ut careo vobis *(o)* Stygias detrusus in oras,
Quatuor *(p)* autumnos *(q)* Pleias orta facit.
(r) Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Nasonem. *(ſ)* quærit & illa tamen.
Nam modo vos animo dulces reminiscor amici;
Nunc mihi cum cara conjuge *(t)* nata subit:
Eque domo rursus pulcræ loca vertor ad *(u)* Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit *(x)* æquata *(y)* porticus omnis humo.
Gramina nunc *(z)* Campi pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque & *(a)* Euripi, *(b)* Virgineusque liquor.

INTERPRETATIO.

Verum non oblitus unde digressus sum, queror, o grate amice, quod crudelia arma adjiciantur nostris malis. Pleias orta facit quatuor Autumnos, ex quo non fruor vobis pulsus in oras Stygias. Neque tu existimaveris Nasonem optare commoda vitæ urbanæ; & tamen optat illa. Nam aliquando vos mente recolo, Cari amici; modo filia se mihi offert cum dilecta uxore: & rursus me refero ex domo ad loca formosa Urbis, & mens perlustrat illa omnia suis oculis. Modo fora, modo Templa, modo Theatra strata marmore, modo omnis porticus recurrit, terra æquata. Modo gramina Campi prospicientis in formosos hortos subeunt, & stagna, & Euripi, & aqua virginea.

NOTÆ.

(m) *Unde*) A querimoniis, *scilicet*, ad illius regis laudes qui regnum suum forter afferuit.

(n) *Arma*) Quæ inferunt Getæ finitimi.

(o) *Stygas*) Periade Naso de exilio suo loquitur, ac si ad Inferos deturbatus esset. Sciunt quippe omnes Stygam Inferorum paludem esse.

(p) *Autumnos*) Pro annis posuit.

(q) *Pleias*) De eo sydere, quod fecerunt Atlantis filiæ jam sæpe dictum. Oriuntur autem 4. Nonas Apriles Ovidio Cosmice, ut ipse docet in Fastis. Sed hic de Acronico, quem vocant, commodius intelligas, quo vesperi supra terram feruntur. Id enim fit Autumno, quo tempore pulsus Naso. Per ortus vero atque occasus astrorum tempora æstimari atque numerari nihil est opus ut admoneamus.

(r) *Nec quærere*) Illa enim non quærimus quæ consequi omnino non possumus.

(ſ) *Quærit*) Recurrit vero semper quærere, quæ amamus, utcumque consequi minus minusve queamus.

(t) *Nata*) Perilla, *scilicet*, quam solam habuisse Nasonem vel hinc satis liquet.

(u) *Urbis*) Romæ, *scilicet*, quam ut maximam & Orbis dominam, *Urbem*, simpliciter, honoris causa, vocitabant.

(x) *Æquata*) Pavimentis æquis strata.

(y) *Porticus*) Inter clara fuerunt Urbis ædificia; vel ædibus sacris, vel illustrium virorum domibus, vel publicis ædificiis annexæ, necessitatis, ornamenti, & voluptatis causa extructæ; ubi plerumque animi gratia, æstivis præsertim caloribus, ad captandam umbram inambulabant.

(z) *Campi*) Martium intellige propter celebritatem.

(a) *Euripi*) Canales dicit seu aquæ ductus, cujusmodi fuerunt præsertim in Circo maximo, ubi aquæ stagnabant.

(b) *Virgineum*) Virgineam aquam dicit, quam Agrippa ædilis in agro Lucuiliano collectam Romam perduxit; quod quærentibus militibus fontes, virguncula quasdam venas monstravit, quas sequuti qui foderant aquæ ingentem modum invenerunt.

At,

At, (c) puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
  Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus (d) amissos animus desiderat agros,
  Ruraque (e) Peligno conspicienda solo:
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
  Spectat (f) Flaminiæ (g) Clodia juncta viæ.
Quos ego (h) nescio cui colui, quibus ipse solebam
  Ad sata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt (i) ibi, si vivunt, nostra quoque consita quondam,
  Sed non & nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
  Hic saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego (k) pendentes ((l) liceat modo) rupe capellas,
  Ipse velim baculo pascere (m) nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
  Ducam ruricolas sub juga panda boves.
Et discam Getici quæ (n) norint verba juvenci:
  Assuetas illis adjiciamque minas.

INTERPRETATIO.

At, credo, jucunditas Urbis ita est mihi ademta, ut possim saltem frui quolibet agro. Mens mea non optat campos perditos, & agros videndos in solo Peligno; neque hortos sitos in clivis Piniferis, quos via Clodia juncta Flaminia prospicit. Quos ego nescio cui ornavi, in quibus ipse consueveram ducere aquas fontanas ad segetes, neque pudet. Sunt ibi, si vivunt poma etiam posita olim nostra manu, sed non etiam colligenda nostra manu. Pro quibus perditis utinam possit obvenire hic mihi exuli cespes colendus. Ipse ego, modo concedatur optem pascere capras affixas rupibus: ipse incumbens fusti optem pascere oves. Ipse ego ne cor inhæreat curis quotidianis agam tauros ruricolas sub curva juga. Et discam voces quas boves Getici cognoscant, & addam minas illis familiares.

NOTÆ.

(c) *Puto*) Minime vero putabat Poeta. Ironicus est loquendi modus.

(d) *Amissos*) Quos non eripuerat relegato Augustus, sed relinquere coegerat.

(e) *Peligno*) Sulmo enim Poetæ patria in Pelignis fuit, inter Marsos & Samnites.

(f) *Flaminia*) Eam viam Roma per Thusciam & Umbriam usque Ariminum C. Flaminius M. Lepidi collega in consulatu stravit.

(g) *Clodia*) Hæc in parte Hetruriæ, ubi & præfectura Claudii, & forum Claudii, non procul a lacu Cimino: ut sit Nasonis sententia, se neque jam hortos, quos in Pelignis habuit desiderare, neque eos quos juxta Flaminiam coluit, eo loco ubi Flaminia & Claudia via jungebantur. Namque de via Appia seu Claudia, quam a porta Capena Capuam usque muniendam curavit Appius Claudius Censor, non possis intelligere.

(h) *Nescio cui*) Quod certe maxime molestum.

(i) *Ibi*) *In hortis illis quos irrigare solebam.*

(k) *Pendentes*) Amant vero illæ loca aspera & prærupta sequi: unde pendere videntur.

(l) *Liceat*) Dixit antea Naso vix Tomitanis licere portam aut mœnia, hostium metu, egredi.

(m) *Nixus*) Pastorum more.

(n) *Norint*) Scilicet habent bubulci suum quique modum & propria verba quibus in diversis regionibus diverse boves ad opus urgeant, aut regant.

Ipse

Ipse manu (*o*) capulum prensi moderatus aratri
Experiar (*p*) mota spargere semen humo.
Nec dubitem (*q*) longis purgare ligonibus arva:
Et dare jam, sitiens quas bibat hortus, aquas.
Unde sed (*r*) hoc nobis, minimum quos inter & hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti (quod toto pectore lætor)
Nerunt fatales (*s*) fortia fila Deæ.
Te modo (*t*) Campus habet, (*u*) densa modo porticus umbra:
Nunc, in quo ponis tempora (*x*) rara, Forum.
(*y*) Umbria nunc revocat: nec non (*z*) Albana petentem
(*a*) Appia (*b*) ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hic (*c*) optes, ut justam supprimat iram
Cæsar; & hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta:
Et voti, quæso, (*d*) contrahe vela tui.
Terra velim (*e*) propior, nullique obnoxia bello
Detur: erit nostris pars bona demta malis,

INTERPRETATIO.

Ipse tenens manu stivam prehensi aratri, tentabo spargere semen in terram subactam. Neque abnuam repurgare agros longis rutris: & jam dare aquas quas hortus sitiens absorbeat. Verum unde hoc nobis, inter quos & hostem murus & obserata valvæ faciunt exiguam distantiam? At Deæ fatales (quod gaudeo corde) duxerunt tibi nascenti fila valida. Nunc Campus te tenet, nunc Porticus umbra opaca: nunc forum cui das exiguum temporis. Nunc Umbria te revocat, & Appia ducit euntem in agros Albanos rota fervida. Forte hic voveas, ut Cæsar extinguat justam iram; & villa tua sit meum diversorium. Ah amice, quod optas est nimium! vove minus; &, precor, coge vela tui desiderii. Optem solum propius, & nulli bello opportunum mihi concedatur: Pars multa erit detracta nostris ærumnis.

NOTÆ.

(o) *Capulum*) Stivam. *Le manche de la charrue*,

(p) *Mota*) *Aratro inversa*.

(q) *Longis*) Non propter capulum, ut alii censuerunt, sed propter dentes longos.

(r) *Hoc*) Ut liceat hortum colere, &c.

(s) *Fortia*) Quæ nulla calamitas frangat. Nihil autem opus jam, toties repetita de Parcis, quas hominum partui atque sorti præesse voluerunt, denuo inculcare.

(t) *Campus*) Martium intellige, ubi exercitationes & certamina.

(u) *Densa*) Propter adjunctos hortos nemorosos.

(x) *Rara*) Quia vix aliud magis invisum cordato viro quam forum aut lites.

(y) *Umbria*) Quæ regio in Thuscos & Sabinos jacebat; ubi procul dubio villam aliquam, Severus habuit.

(z) *Albana*) Prædia dicit quæ Severus ad Albam, Marsorum oppidum, inter Sabinos & Pelignos habuit.

(a) *Appia*) Via *scilicet*, de qua paulo antea.

(b) *Ferventi*) Cita adeoque; quod ad voluptatem facit maxime. Incalescere autem rotas quæ celeriter moventur frustra admonuerim.

(c) *Optes*) Admodum verecunde officii Severum admonet.

(d) *Contrahe*) A nautis petita metaphora, minus quid optandum indicat.

(e) *Propior*) Minus ab Urbe distans quam Tomi.

EPI-

EPISTOLA IX.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Quæ mihi de rapto.) *Factus certior Poeta litteris Maximi, de obitu Celsi amici; a quo unice amabatur: sperabatque ejus precibus Maximum daturum operam, ut reduceretur in patriam: dicit se eam epistolam lacrymis madefecisse: nec acerbius sibi quicquam ea re contigisse eo toto tempore quo fuit in Ponto, simul ejus erga se, ac etiam Maximum fidem & amorem exponit. Quam ob causam fatetur velle se quoque potest modo ejus funus decorare, sibi quoque haud secus ac mortuo ut opem ferat precatur.*

QUæ mihi de (*a*) rapto tua venit epistola Celso,
  Protinus est lacrymis humida facta meis.
Quodque (*b*) nefas dictu, fieri nec posse putavi,
  Invitis oculis littera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures
  Ut sumus in Ponto; perveniatque precor.
Ante meos oculos tanquam (*c*) præsentis imago
  Hæret: & exstinctum vivere fingit amor.
Sæpe refert animus lusus gravitate (*d*) carentes:
  Seria cum liquida sæpe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis;
  Quæ vellem vitæ summa fuisse meæ.
Cum domus ingenti subito mea lapsa ruina
  Concidit, in domini procubuitque caput.
Adfuit ille mihi, cum (*e*) pars me magna reliquit,
  Maxime; Fortunæ (*f*) nec fuit ipse comes.

INTERPRETATIO.

Littera tua, quæ mibi allata sunt de Celso sublato, statim sunt madefacta meis lacrymis. Et quod horrendum memoratu, nec credidi posse evenire, epistola tua est lecta oculis abnuentibus. Neque quidquam tristius pervenit ad nostras aures, ex quo tempore sumus in Ponto; & precor perveniat. Vultus ejus est præ meis oculis, tanquam præsentis; & amor fingit mortuum vivere. Mens sæpe reminiscitur jocos minus severos: sæpe refert seria absoluta cum fide sincera. Nulla tamen tempora frequentius mibi recurrunt illis, quæ vellem fuisse ultima vitæ meæ: cum domus mea repente collapsa maxima clade ruit, & cecidit in cervices domini. Ille mibi adstitit, Maxime, cum pars multa me destituit, neque ipse fuit comes fortunæ.

NOTÆ.

(a) *Rapto*) *Immaturo funere sublato.*

(b) *Nefas*) Quia lætis oculis amicorum epistolæ perleguntur.

(c) *Præsentis*) Celsi *scilic.* quem vehemens amor morti quasi surripiebat.

(d) *Carentes*) *Minus severos.*

(e) *Pars*) Amicorum *scil.* tempori & fortunæ servientium.

(f) *Nec fuit*) Quia, neglecta Augusti offensione, Nasonem amicum in adversis solatus.

Illum

Illum ego non aliter flentem mea *(g)* funera vidi,
  Ponendus quam si frater *(h)* in igne foret.
Hæsit in amplexu, consolatusque jacentem est:
  Cumque meis lacrymis miscuit usque suas.
O quoties vitæ custos invisus amaræ
  Continuit *(i)* promtas in mea fata manus!
O quoties dixit, Placabilis ira *(k)* Deorum est.
  Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
(l) Vox tamen illa fuit celeberrima, Respice quantum
  Debeat auxilii *(m)* Maximus esse tibi.
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
  Ne sit ad extremum Cæsaris ira tenax.
Cumque suis fratribus vires adhibebit, & omnem,
  Quo levius doleas, experietur opem.
Hæc mihi verba malæ minuerunt tædia vitæ.
  Quæ tu, ne fuerint, Maxime, vana; *(n)* cave.
(o) Huc quoque venturum mihi se jurare solebat;
  (p) Non nisi te longæ jus sibi dante viæ.
Nam tua non alio coluit *(q)* penetralia ritu,
  Terrarum *(r)* dominos quam colis ipse Deos.

INTERPRETATIO.

Ego illum intuitus sum non secus deplorantem meam cladem, quam si frater fuisset collocandus in igne. Maesit in amplexu, & est consolatus dejectum; & miscuit semper suas lacrymas cum meis. O quoties custos gravis vitæ invisæ prohibuit manus expeditas in meam necem! O quoties dixit ira Deorum est placabilis: Vive, neque diffitearis tu posse tibi parci. Illa tamen fuit vox celeberrima, Vide quantum opis Maximus debeat esse tibi. Maximus annitetur; &, quæ est ejus pietas, orabit, ne ira Cæsaris perstet usque ad finem. Et adhibebit gratiam fratris cum sua, & conabitur omnibus viribus, ut lenius doleas. Hic sermo lenivit mihi odium vitæ aerumnosæ. Quæ ne fuerint inania prospicias, Maxime. Consueverat etiam mihi jurare se huc concessurum non nisi te faciente sibi jus longinqui itineris. Nam non secus coluit tuam domum, quam ipse colis Deos Dominos terrarum.

NOTÆ.

(g) *Funera*) De exilio & calamitate sua loquitur.

(h) *In igne*) Atque adeo mortuus, & de more antiquo comburendus.

(i) *Promtas*) *In meam necem paratas.*

(k) *Deorum*) Atque adeo Augusti, ejusque liberorum. Notum illud Horatii.

Informeis hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet. Non si male nunc & olim
Sic erit:

(l) *Vox*) Celsi, *scilicet*. Ingeniose autem admodum Maximum de officio sibi præstando admonet.

(m) *Maximus*) Hic fuit, ad quem scripsit Naso, gratia multum pollens apud Cæsarem.

(n) *Cave*) Atque adeo pro me fac ut enitaris.

(o) *Huc*) Tomos, *scil.* ubi Poeta relegatus degebat.

(p) *Non nisi*) Id est, *Te, Maxime, id probante.*

(q) *Penetralia*) Loca secretiora domus pro tota posuit, domum deinde pro ipso domino.

(r) *Dominos*) Non male de Augusto ejusque liberis intelligas.

Cre-

Crede mihi: multos habeas cum (*f*) dignus amicos,
  Non fuit e multis quolibet ille (*t*) minor.
Si modo nec census, nec clarum nomen avorum,
  Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Jure igitur lacrymas Celso libamus (*u*) ademto,
  Cum (*x*) fugerem, vivo quas dedit ille mihi.
Carmina jure damus (*y*) raros testantia mores;
  Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
(*z*) Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis;
  Hoc solum est istic, quod liquet esse meum.
Funera nec potui (*a*) comitare, nec (*b*) ungere corpus:
  Aque tuis (*c*) toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
  Præstitit (*d*) officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exsequias, & magni funus honoris
  Fecit; & in gelidos fudit (*e*) amoma sinus.
(*f*) Diluit & lacrymis mœrens unguenta profusis;
  Ossaque (*g*) vicina condita texit humo.
Qui quoniam exstinctis, quæ debet, præstat amicis,
  (*h*) Et nos exstinctis annumerare potest.

INTERPRETATIO.

Habeas mihi fidem; quanquam tibi sint merito multi amici, ille non fuit inferior quolibet ex multis; si saltem, neque opes, neque illustre nomen majorum, sed candor & ingenium facit magnos. Ergo merito damus lacrymas Celso sublato, quas ille mihi præbuit, cum proficiscerer in exilium. Merito exhibemus versus declarantes eximios mores; ut posteri legant tua nomina, Celse. Istud est quod possum tibi mittere ab agris Geticis: istud est hic unum quod certum est esse meum. Neque licuit prosequi funus, neque ungere corpus: & disjungor toto Orbe a tuis bustis. Maximus qui potuit, quem tu superstes habebas pro numine, tibi præstitit omne officium. Ille tibi adornavit exequias, & funus magni honoris: & sparsit amoma in sinus frigidos. Flens diluit etiam unguenta lacrimis profusis; & operuit ossa composita terra proxima. Qui siquidem præbet amicis defunctis, quæ debet, potest etiam recensere nos inter defunctos.

NOTÆ.

(f) *Dignus*) *Qui virtute & beneficiis illos parasti.*

(t) *Minor*) *Minoris pretii.*

(u) *Ademto*) *Morte sublato.*

(x) *Fugerem*) *In exilium proficiscerer.*

(y) *Raros*) Omni virtute decoratos, cujusmodi pauci inter mortales esse solent.

(z) *Hoc*) De carminibus suis loquitur Poeta.

(a) *Comitare*) In activa forma posuit: quod rarum.

(b) *Ungere*) De more: quomodo & apud Maronem,

Corpusque lavant frigentis, & unguent.

(c) *Toto*) Quia in Septemtrionali plaga illo, in meridionali Celsus fuerat.

(d) *Officium*) In curando funere.

(e) *Amoma*) Hujus odorati fruticis usus fuit multus in ungendis & condiendis defunctorum corporibus: qui tamen hodie ignoratur.

(f) *Diluit*) Lacrymæ *scilicet* ad diluenda unguenta non ineptæ. Maximum dicit largos in Celsi funere fletus effudisse.

(g) *Vicina*) Non peregrina, cujusmodi obrui Naso metuere se alicubi testatur.

(h) *Et nos*) Ingeniosissime certe Maximi opem & officia petit Naso.

EPI-

EPISTOLA X.

FLACCO.

ARGUMENTUM.

Naso suo pronuges.) *Ad Flaccum scribens Poeta, corporis languorem; ejusque rei causam exponit, eumque rogat cum fratre, ut sibi opem ferat, Augustumque ei mitiorem reddat.*

NAso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
(*a*) Longus enim curvis vitiatum corpus amaris
Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror (*b*) anhelis;
Et peragit soliti (*c*) vena tenoris iter.
Os (*d*) hebes est, positæque movent fastidia mensæ:
Et queror, invisi cum venit hora cibi.
Quod (*e*) mare, quod tellus, appone, quod educat (*f*) aer,
Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
(*g*) Nectar & (*h*) ambrosiam, latices epulasque Deorum,
Det mihi formosa nava (*i*) Juventa manu;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum:
Stabit & in stomacho pondus (*k*) inerte diu.
(*l*) Hæc ego non ausim, cum sint verissima, cuivis
Scribere; (*m*) delicias ne mala nostra vocent.

INTERPRETATIO.

Flacce, Naso exul mittit tibi amico suo salutem; si quis potest mittere rem quam ipse non habet. Mæror enim diutinus non finit corpus corruptum gravibus curis obtinere suas vires. Neque quisquam dolor adest, neque ardeo febribus anhelis; & vena absolvit iter tenoris consueti. Os est languidum, & mensæ appositæ creant nauseam: & queror cum tempus escæ odiosæ adest. Offer quod mare, quod terra, quod aer nutrit, nihil erit ibi quod a nobis appetatur. Juventa sedula præbeat mihi pulchra manu Nectar, & Ambrosiam, potus, & cibos Deorum, tamen ille sapor non irritaverit palatum languens: & pondus diu hærebit in pigro ventriculo. Quanquam hæc sint certissima, ego non ausim scribere cuivis; ne appellent ærumnas nostras, delicias.

NOTÆ.

(a) *Longus*) Quamobrem salute careat ostendit.

(b) *Anhelis*) *Quæ corpus anhelum faciunt.*

(c) *Vena*) Quæ ultra modum micare & salire solet febricitantibus.

(d) *Hebes*) Quod tibi nulla appetentia movetur.

(e) *Mare*) Unde pisces.

(f) *Aer*) Aves significat, quia & in aerem tolluntur, tametsi ex terra aut aqua victum suum plerumque sumant.

(g) *Nectar*) Quam Græci dixerunt Deorum potionem.

(h) *Ambrosiam*) Qui cibus cœlestium, suavissimus.

(i) *Juventa*) Quæ & *Hebe*, Junonis filia, Diis pocula ministrare, Postarum munere, solita.

(k) *Inerte*) Qui cibos neque concoquit, neque digerit.

(l) *Hæc*) Quæ de ciborum dico meo fastidio.

(m) *Delicias*) Quasi delicati sim palati.

(n) Sci-

(n) Scilicet is ſtatus eſt, ea rerum forma mearum,
Deliciis etiam poſſit ut eſſe locus?
Delicias illi precor has contingere, ſi quis,
Ne mihi ſit levior Cæſaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili (o) cibus eſt in corpore, ſomnus,
Non alit officio corpus inane ſuo.
Sed vigilo, vigilantque mei ſine fine dolores;
Quorum materiam dat locus ipſe mihi.
(p) Vix igitur poſſis viſos agnoſcere vultus:
Quoque ierit, quæras, qui fuit ante, color.
Parvus in exiles ſuccus mihi pervenit artus
Membraque ſunt cera pallidiora nova.
Non hæc immodico contraxi damna (q) Lyæo:
Scis mihi quam ſolæ pæne bibantur aquæ.
Non epulis oneror: quarum ſi tangar amore,
Eſt tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnoſa voluptas.
Non ſolet in mœſtos illa venire toros.
(r) Unda locuſque nocent: & cauſſa valentior iſtis,
Anxietas animi, quæ mihi ſemper adeſt.
Hanc niſi tu pariter (ſ) ſimili cum fratre levares,
Vix mens triſtitiæ mœſta tuliſſet onus.
Vos eſtis fragili tellus (t) non dura phaſelo:
Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.

INTERPRETATIO.

Nimirum ea eſt conditio, ea facies rerum mearum, ut locus etiam eſſe poſſit deliciis? Voveo hujuſmodi delicias illi obvenire, ſi quis metuit ne ira Cæſaris ſit mihi minor. Ille etiam ſomnus, qui eſt alimentum in corpore macilento non fovet corpus exſangue ſuo beneficio. Sed ſum expergefactus, & ærumnæ meæ ſunt ſemper experrectæ, quibus ipſe locus præbet mihi eſcam. Adeoque ægre poſſis agnoſcere faciem viſam, & petas quo color exceſſerit, qui fuit prius. Exiguus ſuccus illabitur in membra gracilia, & artus ſunt pallidiores cera recenti. Non acceſſivi illa incommoda nimio mero: noſti quam prope pura aqua potetur a me. Non gravor cibis, quorum amore ſi movear, nulla eſt tamen abundantia in locis Geticis. Neque voluptas pernicioſa Veneris ſubtrahit vires. Illa non ſolet venire in triſtes lectos. Aqua & locus obſunt: & ſollicitudo mentis cauſa potentior iſtis, quæ nunquam recedit a me. Niſi tu juxta cum fratre tibi ſimili hanc minueres, ægre animus triſtis par fuiſſet ponderi mœſtitiæ. Vos eſtis terra propitia fragili cymbæ, & vos præbetis mihi auxilium quod multi recuſant.

NOTÆ.

(n) *Scilicet*) Ironice, neque ſine ſtomacho loquitur.

(o) *Cibus*) Namque is corpus maxime mulcet & reficit.

(p) *Vix*) Quia color exſanguis, carnes flaccidæ aut nullæ, &c.

(q) *Lyæo*) *Baccho*, aut certe vino illius munere.

(r) *Unda*) Ex locis vero aquaticis odores tetri aut maligni vapores ſaltem educi ſolent, qui corpus morbis plurimis inquinant.

(ſ) *Similis*) Quia utriuſque eadem virtus, uterque inſuper Poetæ auxilium ſuum præſtabat.

(t) *Non dura*) Se dicit exulem & adverſa fortuna, quaſi in undis vexatum, apud Flaccum ejuſque fratrem, cum portum tum terram hoſpitalem inveniſſe.

Ferre;

Ferte, precor, ſemper, quia ſemper egebimus illa;
Cæſaris offenſum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
Suppliciter (*u*) veſtros quiſque rogate Deos.

INTERPRETATIO.

Præbete ſemper, quæſo, quia ſemper opus habebimus illo, quandiu numen Cæſaris erit mihi infeſtum. Qui ut leniat non extinguat iram, qua dignus ſum, orate quiſque humiliter veſtros Deos.

NOTÆ.

(u) *Veſtros*) De Auguſti liberis agit, quos ſciebat Naſo ab amicis ſuis ſumma cura cultos, multa deinde gratia apud Cæſarem potentes.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER II.

EPISTOLA I.

GERMANICO CÆSARI.

ARGUMENTUM.

Huc quoque Cæſarei.) *Tiberii Neronis ovationem, quam hic digniori nomine* triumphum *appellat poeta, ad ſe in Scythiam fama pertulerat, quam dicit ſibi magnam lætitiam attuliſſe, ejuſque formam deſcribens, Cæſaris clementiam laudat, qui cum hoſtibus in bello captis vitam conceſſerit, ſperat quoque majorem in modum illum uſurum in ſe eadem clementia. Deinde deos precatur, ut Tiberio longiorem vitam concedant.*

HUc quoque Cæſarei pervenit fama (*a*) triumphi,
Languida quò (*b*) feſſi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi,
(*c*) Jam minus hic odio eſt, quam fuit ante, locus.

INTERPRETATIO.

FAma triumphi Cæſarei penetravit etiam huc, quo ſpiritus exhauſtus Noti laſſi ægre pervenit. Credidi nihil mihi futurum ſuave in regione Scythica. Jam hic locus eſt mihi minus inviſus quam fuit ante.

NOTÆ.

(a) *Triumphi*) De Pannonio ſermo eſt, quem Tiberius egit: neque ea res ex tabulis chronologicis dubia eſſe poteſt.

(b) *Feſſi*) Quaſi tantum ab Italicis oris diſſita fuiſſet regio Scythica, ubi Naſo commorabatur, ut vix a' meridie ſpirans Notus illuc penetrare potuiſſet.

(c) *Jam minus*) Ingenioſiſſime profecto Tiberio aſſentatur Poeta.

Tandem aliquid *(d)* pulsa curarum nube serenum
   Vidi; Fortunæ verba *(e)* dedique meæ.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Cæsar;
   Velle potest cuivis hæc tamen una *(f)* dari.
Di quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
   Tristitiam poni per sua festa jubent!
(g) Denique, quod certus furor est audere fateri,
   Hac ego lætitia, si vetet ipse, fruar.
Jupiter utilibus quoties juvat imbribus agros,
   Mixta tenax segeti crescere *(h)* lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
   Numen; & invita sæpe juvamur ope.
Gaudia *(i)* Cæsareæ mentis pro parte virili
   Sunt mea: privati *(k)* nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi: per quam spectata triumphi
   Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper *(l)* visenda coisse
   Innumeras gentes ad Ducis ora sui.
Quæque *(m)* capit vastis immensum mœnibus orbem,
   Hospitiis Romam vix habuisse locum.

INTERPRETATIO.

Spectavi denique aliquid lætum, nebula sollicitudinum remota; & fefelli fortem meam. Quamvis Cæsar nolit ullam voluptatem mihi obvenire, nihilominus potest cupere hanc unam concedi cuivis. Dii etiam imperant mœrorem omitti tempore suorum festorum, ut colantur ab omnibus alacri pietate. Tandem, quod est certus furor non vereri agnoscere, ego fruor hoc gaudio tametsi ipse prohibeat. Quoties Jupiter irrigat arva fœcunda pluvia, lappa tenax mixta segeti consuevit crescere. Nos etiam gramen inutile experimur numen benignum; & sæpe sustentamur auxilio invito. Lætitia animi Cæsarei est mea quantum queo: Illa domus nihil habet proprium. Fama tibi est gratia, per quam pompa Triumphi est visa a me clauso in mediis Getis. Intellexi te docente, nationes innumeras convenisse nuper ad spectandos vultus sui Imperatoris: Et Romam, quæ comprehendit amplis muris orbem immensum; ægre habuisse locum hospitiis.

NOTÆ.

(d) *Pulsa*) Triumphi fama, quem de Pannoniis egisse Tiberium modo diximus.

(e) *Dedi*) *Qui per lætitiam ex Tiberii triumpho fortuna adversa deludo.*

(f) *Dari*) Quia *scilicet* ex re sui etiam Augusti ut Tiberius filius de hostibus suis triumpharet.

(g) *Denique*) Vix aliud fingi potuit magis ingeniosum, ut favorem quo totam domum Cæsaris prosequebatur, in aperto poneret.

(h) *Lappa*) *De la Bardane.* Herba in agro inutilis, cui se similem facit Naso, ut sibi pariter Augusti beneficio lætari liceat, sicuti illi ex Jovis imbribus conceditur crescere.

(i) *Cæsareæ*) Quæ Cæsar ex victoria concepit.

(k) *Nil habet*) Siquidem pro voto etiam Augusti, omnes de bonis ejus gaudeant, atque sua faciant.

(l) *Visenda*) Romam *scilicet* confluebant undique populi ad triumphi spectandum apparatum & pompam, itemque duces victores, victosque, &c.

(m) *Capit*) Quia etiam regit, & quicquid in orbe est præstantissimum suum facit,

Tu

Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
Fuderit assiduas nubilus Auster aquas,
Lumine cælesti Solem fulsisse serenum,
Cum populi vultu (n) conveniente die.
Atque ita victorem, cum magno vocis honore,
Bellica laudatis (o) dona dedisse viris:
Claraque sumturum (p) pictas insignia vestes,
Thura prius sanctis imposuisse focis:
Justitiamque sui caste placasse (q) Parentis;
(r) Illo quæ templum pectore semper habet.
Quaque ierit, felix adjectum plausibus omen;
Saxaque (ſ) roratis (t) erubuisse rosis.
Protinus (u) argento versos imitantia muros
Barbara cum victis oppida lata viris.
Fluminaque, & montes, & in altis pascua silvis;
Armaque cum telis in strue mista suis.
Deque (x) triumphato, quod Sol (y) incenderit, auro
(z) Aurea (a) Romani tecta fuisse fori.

INTERPRETATIO.

Tu mihi retulisti, cum multis diebus ante Notus nubibus sparserit imbres continuos, solem purum splenduisse numine cælesti, die congruente cum vultu populi. Atque ita victorem præbuisse dona bellica viris celebratis cum magno honore sermonis; & illum capturum vestes pictas, illustria insignia, immisisse prius thura sacris focis: & placasse caste justitiam sui patris, quæ habet semper Templum in illo pectore, & qua transierit omen lætum additum plausibus, & saxa erubuisse rosis roratis. Continuo Urbes Barbaras transvectas referentes ex argento muros dejectos, cum viris victis. Et fluvios, & montes, & pascua in montibus excelsis, & arma in cumulo, mista cum telis. Et tecta fori Romani fuisse aurea de auro trimphato, quod Sol illustraverit.

NOTÆ.

(n) *Conveniente*) Serenum vero cœlum lætitiæ, quam nubilium aut pluvia deformatum melius multo respondet.

(o) *Dona*) Armillas, hastas, torques, aliaque id genus solemne fuit illis dare qui sese fortiter in bello gessissent.

(p) *Pictas*. Togam dicit palmatam seu Trabeam, qua induti vehebantur triumphantes.

(q) *Parentis*) Augusti vitrici, qui & Tiberii pater fuit per adoptionem.

(r) *Illo*) Tiberii *scilicet*, quasi justus maxime justitiam coluerit.

(ſ) *Roratis*) Atque adeo recentibus, & splendentibus; neque vero parum ad pulchritudinem rosarum confert ros leviter aspersus.

(t) *Erubuisse*) Quia maxima copia per vias projectæ, ad decorandum Tiberii triumphum.

(u) *Argento*) Ex quo structæ urbium imagines, quæ a Tiberio eversæ, & in triumphi ferculis una cum montibus & fluminibus aliisque, de more, latæ.

(x) *Triumphato*) Quod in triumphum latum fuit.

(y) *Incenderet*) Ardere vero videntur metalia expolita, cum Solis radiis illustrantur.

(z) *Aurea*) Ex repercussu radiorum Solis ex auro fulgentium. Namque aliam hujus loci expositionem non probo.

(a) *Romani*) Vetus & magnum dictum fuit inter Capitolinum & Palatinum montes, cui templum Capitolinum imminebat, quo Triumphantes ascendebant.

Totque tulisse duces captivis addita collis
Vincula, pæne hostes (*b*) quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt:
In quibus & belli summa caputque (*c*) Bato.
Cur ego posse negem minui mihi (*d*) Numinis iram,
Cum videam (*e*) mites hostibus esse Deos?
Pertulit huc idem nobis, (*f*) Germanice, rumor,
Oppida sub titulo nominis isse tui.
Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,
Nec satis (*g*) ingenio tuta fuisse loci:
Di tibi dent annos! a te nam cætera sumes;
Sint modo virtuti (*h*) tempora longa tuæ.
Quod precor eveniet. sunt quiddam oracula vatum.
Nam Deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem (*i*) Tarpeias scandere in arces
Læta (*k*) coronatis Roma videbit equis.
Maturosque Pater nati spectabit honores,
Gaudia percipiens, quæ dedit ipse suis.

INTERPRETATIO.

Et tot duces tulisse laqueo injectos collis subditis, quot fere satis fuit esse hostes. Maxima pars horum consecuti sunt vitam & veniam, inter quos etiam Bato summa & caput belli. Quam ob rem ego nolim iram numinis mihi infensi posse leniri, cum cernam Deos esse lenes hostibus? Fama eadem pertulit nobis huc, Germanice, Urbes transvectas sub titulo nominis tui. Atque eas neque crassitudine muri, neque armis, neque natura loci fuisse satis tutas adversus te. Dii tibi præbeant vitam! Nam capies cætera a te; dum tempora sint longa tuæ Virtuti. Quod oro fiet: Oracula Poetarum sunt aliquid: nam Deus fecit signa læta voventi. Roma læta aspiciet etiam te victorem ascendere in arces Tarpeias equis coronatis, & pater intuebitur honores properatos filii, sentiens lætitiam quam ipse præbuit suis.

NOTÆ.

(b) *Quot*) *Quot in toto aliquo hostium exercitu satis esset, fuisse.* Captivi, inquit, justum exercitum facere potuissent.

(c) *Bato*) Pannonius dux fuit, quem præmiis ingentibus donatum Tiberius Ravennam transtulit, gratiam referens, ut ait Svetonius, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset evadere.

(d) *Numinis*) De Augusto loquitur.

(e) *Mites*) Siquidem Tiberius, Augustusque adeo Batoni aliisque ducibus Pannoniis pepercerunt.

(f) *Germanice*) Filius fuit Drusi, a Tiberio patruo, Augusti voluntate adoptatus, qui cum Tiberio eodem præclara multa in Germania gessit; ob quæ oppida dicit isse sub titulo nominis sui, deinde solus Triumphum alium meruit, quem quarto, ab Augusti obitu, anno de Chattis & Cheruscis multo ante decretum egit.

(g) *Ingenio*) Cum aut in paludibus, aut præruptis montibus posita essent ea oppida.

(h) *Tempora*) Non abs te vitam Germanico præcabatur, qui veneno a Pisone, non sine Tiberii fraude, tollendus fuit.

(i) *Tarpeias*) In monte Tarpeio positum erat Capitolium, quo Triumphantes Diis gratias acturi ascendere solebant. Dictus autem fuit eo nomine mons ille a Tarpeia virgine Vestali, scutis ibidem ab iisdem Sabinis obruta quibus patri suo concreditam Capitolinam arcem prodiderat.

(k) *Coronatis*) Lauro vero coronabantur etiam quatuor equi albi, qui triumphalem currum trahebant.

Jam

Jam nunc hæc a me, juvenum belloque (*l*) togaque
Maxime, dicta tibi vaticinante, nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum:
(*m*) Sufficiet nostris si modo vita malis:
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas:
Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si, me salvo, dabitur tibi (*n*) laurea templis;
Omina (*o*) bis dices vera fuisse mea.

INTERPRETATIO.

Maxime juvenum & bello & pace, hæc nunc jam perspecta dicta tibi a me vaticinante. Forte cantabo quoque hunc triumphum versibus; si modo vita sufficiet nostris ærumnis; nisi ipse tinxero prius spicula Scythica & sævus Getes reciderit hoc caput gladio. Quod si laurea tibi offeretur in templis me salvo fateberis præsagia mea fuisse bis vera

NOTÆ.

(l) *Toga*) Pacis tempore.

(m) *Sufficiet*) Atqui non suffecit; namque circa Triumphi hujus tempora diem obivit.

(n) *Laurea*) Corona ex lauro, quam diis deponebant in Capitolio qui triumphaverant.

(o) *Bis*) Quia & Tu triumphum duxeris, & ipse salvus fuero.

EPISTOLA II.

MESSALINO.

ARGUMENTUM.

Ille domus vestræ..) *Messalinum rogat, ut eo quo solebat vultu, salutem accipiat missam vel ab ipso mari Euxino, ubi Poeta exulabat. Eumque monet, ut lecto ejus nomine, non dubitet etiam legere totam epistolam: quandoquidem non perpetravit tot ac tanta mala, ut ejus carmina non possint ab eo legi. Deinde illum artificiose precatur, ut quum tempus ad id idoneum extet, sibi Augustum reconciliet. Postremo monet, ut hoc tentet ea lege, si viderit sibi id minime nociturum.*

ILle domus vestræ primis venerator ab annis
Pulsus ad Euxini Naso (*a*) sinistra freti;
Mittit ab indomitis hanc, Messaline, salutem,
Quam solitus præsens est tibi ferre, Getis.
Hei mihi, si lecto vultus tibi nomine non est
(*b*) Qui fuit, & dubitas cætera perlegere!

INTERPRETATIO.

Ille Naso cultor domus vestræ a prima ætate relegatus ad læva Ponti Euxini, mittit tibi, Messaline, hanc salutem a feris Getis, quam consueverit ferre præsens. Væ mihi misero, si nomine viso facies non est tibi eadem quæ fuit, & verearis perlegere reliqua!

NOTÆ.

(a) *Sinistra*) Tomi enim ab Euxini maris parte sinistra illuc venientibus apparent.

(b) *Qui fuit*) Serenus scilicet atque hilaris.

Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
  Urbe licet vestra versibus esse meis.
Non ego concepi, si (c) Pelion Ossa tulisset,
  Clara mea (d) tangi sidera posse manu.
Nec nos, (e) Enceladi dementia castra secuti,
  In rerum dominos movimus arma Deos.
Nec, quod (f) Tydidæ temeraria dextera fecit,
  Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quæ me perdere solum
  Ausa sit, & nullum majus adorta nefas.
Nil nisi non sapiens possum timidusque vocari:
  Hæc duo sunt animi nomina (g) vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Cæsaris iram,
  Difficilem precibus te quoque jure meis.
Quæque tua est pietas in totum (h) nomen Iuli,
  Te lædi, cum quis læditur (i) inde, putas.
Sed licet arma (k) feras, & vulnera sæva mineris;
  Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis (l) Achæmeniden Grajum Trojana recepit;
  Profuit & (m) Myso (n) Pelias hasta duci.

INTERPRETATIO.

Perlege, neque pelle pariter meos sermones mecum: Conceditur meis carminibus esse in Urbe vestra. Ego non induxi in animum astra lucida posse tangi mea manu, si Ossa tulisset Pelion. Neque nos secuti castra furiosa Enceladi, gessimus arma adversus Deos Dominos rerum. Neque, quod manus audax Tydida patravit, ullus Deus vulneratus est armis meis. Meum peccatum est magnum, sed quod potuerit perdere me solum, neque incepit majus flagitium. Nihil possum appellari nisi non cautus, & pavidus: hæc duo sunt vera nomina mei ingenii. Agnosco equidem te esse merito durum precibus meis, post iram meritam Cæsaris. Et ut se habet tua pietas in totam gentem Julii, credis te offendi, cum aliquis ex illa offenditur. Verum tametsi geras arma, & inferes feras plagas, non tamen consequaris, ut metuaris a me. Navis Trojana recepit Achæmeniden Græcum, & hasta Pelias opem tulit duci Myso.

NOTÆ.

(c) *Pelion*) Thessaliæ mons fuit altissimus, cui Ossam ejusdem regionis alium montem Gigantes olim cœlum petituri imposuisse dicuntur.

(d) *Tangi*) Ut deinde giganteo more Diis bellum intentarem.

(e) *Enceladi*) Quem terræ filium, fulmine ictum, Jupiter Ætnæ monti supposuit.

(f) *Tydida*) Diomedis, Tydei filii, qui Venerem bello Trojano ferro violavit.

(g) *Vera*) Ut graviori nota non possit argui.

(h) *Nomen*) Gentem Juliam, quæ ab Julo Æneæ filio in Julium Cæsarem derivata, tum temporis in Augusto, Julii filio per adoptionem, florebat.

(i) *Inde*) Ex domo Julia.

(k) *Feras*) *Stes a partibus Cæsaris*: namque armis nihil opus hic fuit. Tropice loquutus est.

(l) *Achemeniden*) Hunc Ulyssis infelicem comitem Æneas in navem recepit, cujus admonitu Cyclopum effugit sævitiam, ut elegantissime narrat Virgilius.

(m) *Myso*) Telepho, Herculis filio, regi Mysiæ in Phrygia; qui quidem ab Achille vulneratus, quo tempore hic in Trojam navigaret, oraculo admonitus fuit, ut ex eadem hasta, sibi remedium peteret, qua fuerat percussus. Quare Herculi reconciliatus, ex illius hastæ rubigine malagma paravit, quo sanitati pristinæ restitutus fuit.

(n) *Pelias*) Eo nomine appellata hasta Achillis quam præter ipsum nullus ob magnitudinem vibrare poterat.

Con-

Confugit interdum templi violator ad aram,
Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit *(o)* hoc aliquis tutum non esse; fatemur.
Sed *(p)* non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii. Fortuna miserrima *(q)* tuta est:
Nam timor eventus deterioris abest.
(Qui rapitur fatis, *(r)* quid præter fata requirat?
Sæpe *(ſ)* creat molles aspera spina rosas.
Qui rapitur spumante salo, sua brachia cautî
Porrigit, & spinas duraque saxa capit.)
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
Audet ad humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto;
Quæ fugit infestos territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrymis, mitissime, nostris:
Nec rigidam timidis vocibus obde forem.
Verbaque nostra favens *(t)* Romana ad Numina perfer,
Non tibi *(u)* Tarpejo culta Tonante minus.
Mandatique mei legatus suscipe causam:
Nulla meo quamvis *(x)* nomine caussa bona est.
Jam prope *(y)* depositus, certe jam frigidus æger,
Servatus per te, si modò server, ero.

INTERPRETATIO.

Nonnunquam violator templi confugit ad altare; Neque aversatur poscere auxilium Dei læsi. Aliquis dixerit hoc non esse tutum; Agnoscimus: verum navis mea non currit per aquas quietas. Alii sequantur tuta. Fortuna miserrima est tuta: namque nullus est metus prioris eventus. Qui abstrahitur fatis, cujus opem poscat nisi fati? sæpe spina sæva gignit teneras rosas. Qui aufertur mari spumoso tendit suos lacertos rupi, & prehendit spinas, & saxa aspera. Avis metuens accipitrem pennis trementibus, lassa non reformidat venire ad sinus humanos. Neque cerva tremens quæ vitat canes sævos veretur se credere domui proximæ. Præbe quæso, lenissime, aditum nostris fletibus: neque occlude januam sævam verbis pavidis. Et æquus perfer nostros sermones ad Deos Romanos, tibi non minus honoratos tonante Tarpejo. Atque orator præcepti mei admitte causam; tametsi causa nequaquam est bona meo nomine: Jam fere sepultus, sane jam ægrotus gelidus, ero restitutus per te, si saltem restituar.

NOTÆ.

(o) *Hoc*) Ad violati numinis aras confugere.

(p) *Non it*) Omnia adeoque, si forte prosim, uti in maximo periculo tentanda.

(q) *Tuta*) Est sane, siquidem nihil pejus possit accedere.

(r) *Quid præter*) Istud significat, siquidem fatis abripiatur per fata, & quasi sine consilio, sibi omnia esse tentanda.

(ſ) *Creat*) Atque adeo ex mediis calamitatibus lætissima quandoque exurgunt. Tempestate in portum nonnunquam naves impelluntur.

(t) *Romana*) Augustum & liberos.

(u) *Tarpejo*) Jove Capitolino.

(x) *Nomine*) Quod Augusto invisum.

(y) *Depositus*) *Sepultus*.

Nunc tua pro lapsis nitatur gratia rebus;
Principis (z) æterni quam tibi præstat amor.
(a) Nunc tibi & eloquii nitor ille domesticus adsit,
Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis;
Et (b) res hæredem repperit illa suum.
Hanc ego (c) non, ut me defendere tentet, adoro.
Non est confessi caussa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris imagine factum,
An nihil expediat (d) tale movere, vide.
(e) Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse putem.
Lingua, (f) sile: non est (g) ultra narrabile quidquam.
Posse velim cineres (h) obruere ipse meos.
Sic igitur, (i) quasi me nullus deceperit error,
Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
Cumque serenus erit, (k) vultusque remiserit illos,
Qui secum terras imperiumque movent;
Exiguam ne me prædam sinat esse Getarum,
Detque solum miseræ mite, precare, fugæ,

INTERPRETATIO.

Favor tuus quem tibi præstat amor Principis immortalis nunc contendat pro rebus perditis. Nunc etiam splendor ille familiaris eloquentiæ, quo poteras juvare reos pavidos tibi præsto sit. Lingua enim diserti patris est superstes in vobis, & illa res invenit hæredem suum. Ego illam non imploro, ut conetur me tueri; causa rei confessi non est defendenda. Perpende tamen an excuses factum specie erroris, an nihil juvet tale incipere. Illud est genus vulneris, quod cum non sit medicabile, arbitrer esse melius non tangi. Lingua tace: nihil est amplius dicendum. Ipse cupiam posse sepelire meos cineres. Perinde ergo loquere, ac si nulla inscitia me fefellerit, ut fruar vita quam ipse indulsit. Et cum lubens erit, & posuerit illos vultus, qui agitant secum terras & imperium, orato ne patiatur me esse tenuem prædam Getarum, & præbeat quietam terram infelici exilio.

NOTÆ.

(z) *Æterni*) *Immortalis Augusti.*

(a) *Nunc*) *Cum pro me orabis.*

(b) *Res*) Lingua *scilicet* facundi parentis, aut eloquentia.

(c) *Non adoro ut*) *Quia me reum esse fateor.*

(d) *Tale*) Excusare factum imagine erroris, quasi imprudens & nolens Poeta Augustum læserit.

(e) *Vulneris*) De crimine suo agit, potius Cæsaris offensione.

(f) *Sile*) Siquidem vulnus non sanabile.

(g) *Ultra*) Postquam non sanabile esse intelligitur.

(h) *Obruere*) Ne quicquam de me extet amplius.

(i) *Quasi*) Cautissimum istud fuit. Namque Poeta si quasi ob errorem relegatum se finxisset, graviori pœnæ locum dedisset, si forte majus ejus crimen cognovisse postea Augustus testatus esset. Confitendo contra se ob crimen suum, cujuscumque generis illud denique fuerit, ab Augusto pulsum; siquidem Poetæ vitam concessisset, injurium non fuit ab eodem petere, uti igitur commutato exilii loco, ea frui liceret, quæ Tomis pro sententia ejus non concederetur.

(k) *Vultus*) Graves ac severos.

Tem.

Tempus adest aptum precibus. valet ipse, videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis (*l*) conjux sua (*m*) pulvinaria servat:
Promovet (*n*) Ausonium (*o*) filius imperium.
(*p*) Præterit ipse suos animo Germanicus annos,
Nec vigor est (*q*) Drusi nobilitate minor.
Adde (*r*) nurus, (*s*) neptesque pias, natosque nepotum,
Cæteraque Augustæ (*t*) membra valere domus,
Adde triumphatos modo (*u*) Pæonas, adde quieti
Subdita montanæ brachia (*x*) Dalmatiæ.
Nec dedignata est abjectis (*y*) Illyris armis
(*z*) Cæsareum famulo vertice ferre pedem.
(*a*) Ipse super currum placido spectabilis ore
Tempora (*b*) Phœbea virgine nexa tulit.

INTERPRETATIO.

Tempus adest idoneum precibus: ipse valet, & videt opes tuas, quas fecit pollere, o Roma. Uxor salva servat sua pulvinaria: filius auget imperium Ausonium. Ipse Germanicus superat animo suam ætatem, neque vigor Drusi est inferior nobilitate. Adde nurus, & pias neptes, & filios nepotum, & reliquas partes domus Augustæ valere. Adde Pæonas modo triumphatos; adde vires Dalmatiæ montanæ pacatas. Neque Illyris negavit ferre pedem Cæsareum capite subdito, armis projectis. Ipse conspiciendus vultu leni in curru habuit tempora vincta Virgine Phœbea.

NOTÆ.

(l) *Conjux*) Livia.

(m) *Pulvinaria*) Optime pro thalamo seu conjugio posito pulvinaria scripsit Mycillus. Adulandi enim causa tanquam de Diis loquitur, quibus in templis pulvinaria sterni solebant.

(n) *Ausonium*) *Italum*: namque ab Ausonibus antiquissimis Italiæ populis Ausonia quoque ea dicta est.

(o) *Filius*) Tiberius *scilicet*, cui, ob res fortiter gestas, jam diu decretus triumphus; quem tamen, ob cladem Varianam mœsta civitate, distulit.

(p) *Præterit*) Major quia fuit virtus, quam per ætatem liceret.

(q) *Drusi*) Huic fuit Tiberii ex Agrippina filius; cujus uxor Livia soror Germanici; de quo Tacitus.

(r) *Nurus*) Antoniam Drusi Tiberii fratris, Agrippinam Germanici, Liviamque Drusi Tiberii filii, uxores intellige; namque de Caii & Lucii Cæsarum jam diu defunctorum, uxoribus minus commode accipias.

(s) *Neptes*) Per neptes nepotesque, Germanici Drusique junioris, de quo modo, liberos intellige, in quibus quidem Caligula, qui Tiberio successit, Agrippina, quæ primum Domitio nupsit, unde Nero, mox Claudo imperatori juncta est, Julia item & Drusilla, aliique, de quibus Tacitus.

(t) *Membra*) Propinquos & quoque modo Augustæ domui conjunctos dicit.

(u) *Pæonas*) Gens fuit in Mysiæ superioris confinio, non longe ab Illyris & Pannoniis, quas in partes Tiberius una cum Germanico Romanas acies intulit.

(x) *Dalmatia*) Illyrici pars est, cujus regionis incolæ plerumque sub sylvis agebant, unde in latrocinia promtissimi, sæpius etiam adversus Romanos rebelles.

(y) *Illyris*) Regio est ad oram maris Adriatici Italiæ opposita.

(z) *Cæsareum*) Tiberii, qui de Dalmatis & Pannoniis, aliisque ejus tractus gentibus triumphavit.

(a) *Ipse*) Tiberius *scilicet*, non Augustus, sicuti nonnulli exposuerunt.

(b) *Phœbea*) Lauro, in quam Daphne mutata Penei filia, Phœbo carissima.

Quem

Quem pia (c) vobiſcum (d) proles comitavit euntem,
Digna parente ſuo, (e) nominibuſque datis.
(f) Fratribus aſſimilis, quos proxima templa tenentes
Divus ab excelſa Julius (g) æde videt.
(h) His Meſſalinus, quibus omnia (i) cedere debent,
Primum lætitiæ non negat eſſe locum.
(k) Quicquid ab his ſupereſt, (l) venit in certamen amoris:
Hac hominum nulli parte ſecundus eris.
(m) Hunc colis, (n) ante diem per quem decreta (o) merenti
Venit honoratis laurea digna comis.
(p) Felices, quibus hos licuit ſpectare triumphos,
Et (q) Ducis ore Deos (r) æquiparante frui.
At mihi Sauromatæ pro Cæſaris ore videndi,
Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.
Si tamen hæc audis, & vox mea pervenit iſtuc;
Sit (ſ) tua (t) mutando gratia blanda loco.

INTERPRETATIO.

Quem pii liberi, digni patre ſuo, & nominibus conceſſis comitati ſunt vobiſcum dum incederet. Perſimilis eſt fratribus, quos habentes ædes proximas, divus Julius videt ex ſublimi templo. Meſſalinus non diffitetur primum locum lætitiæ eſſe his, quibus omnia debent cedere. Quicquid reliquum eſt ab iſtis, venit in certamen amoris: nulli hominum eris inferior hac in parte. Iſtum veneraris, per quem laurea digna decreta ante tempus merenti venit comis decoratis. Beati quibus conceſſum eſt cernere hos triumphos, & gaudere vultu Imperatoris ſimilî Diis. At Sauromatæ ſunt mihi ſpectandi pro vultu Cæſaris, & tellus neſcia pacis, & aqua compacta glacie. Si tamen audis hæc, & verba mea pertingunt iſtuc, favor tuus ſit lenis ad commutandum locum.

NOTÆ.

(c) *Vobiſcum*) De Meſſalino aliiſque Tiberio additis ducibus loquitur, qui currum ejus proſequuti, dum triumpharet.

(d) *Proles*) Druſus *ſcilicet*, Tiberii filius.

(e) *Nominibus*) Cæſar quippe appellabatur, ſicut & reliqui ex domo Auguſta.

(f) *Fratribus*) Cajum & Lucium Cæſares intelligendos eſſe omnino cenſeo, qui tanquam ſucceſſores Julii Cæſaris, Auguſti vero ex filia nepotes, in æde Veneris genitricis ſub ipſius Cæſaris ſimulacro locati fuerant. Quanquam aliorum ſequi opinionem ſi quis voluerit per me licet; neque auxie hujuſmodi nugas aſtruere unquam libuerit.

(g) *Æde*) Julio vero Cæſari divini honores attributi, templa etiam dicata, Romæ quidem in ea regione, ubi ædes Caſtoris.

(h) *His*) Quos memoravit ex gente Auguſta.

(i) *Cedere*) Namque illos maxime ex victoria partoque triumpho lætari decuit.

(k) *Quicquid*) Hominum *ſcilicet* reliquum eſt poſt illos ſupra recenſitos.

(l) *Venit*) Quia nulli ceſſurus eſt præterea Meſſalinus.

(m) *Hunc*) De Tiberio intelligendum, qui Meſſalino Pannoniæ præfecto ornamenta triumphalia ab Auguſto impetravit. Quæ res ex Suetonio & Dione comprobatur.

(n) *Ante diem*) Quia juvenis admodum cum Tiberio triumphavit.

(o) *Merenti*) Prudentiſſime addita vox iſta, ne ex Tiberii favore minor videretur Meſſalini virtus.

(p) *Felices*) Suum amorem hac maxime declarat exclamatione Poeta.

(q) *Ducis*) Non Auguſti, ſed Tiberii.

(r) *Æquiparanti*) Jovis quippe ornatu decorati, toga picta, laureaque, curruque aurato vecti, Triumphantes in Capitolium aſcendebant.

(ſ) *Tua*) Qua polles apud Cæſares.

(t) *Mutando*) *Atque adeo propius Romam, aut in locum mitiorem transferar.*

Hoc

Hoc pater *(u)* ille tuus, primo mihi cultus ab ævo,
Si quid *(x)* habet sensus umbra *(y)* diserta, petit.
Hoc petit & frater: quamvis fortasse veretur,
Servandi *(z)* noceat ne tibi cura mei.
Tota *(a)* domus petit hoc. nec tu potes ipse negare,
Et nos in *(b)* turbæ parte fuisse tuæ.
Ingenii certe, quo nos *(c)* male sensimus usos,
Artibus exceptis, sæpe probator eras.
Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
Esse potest domui vita pudenda tuæ.
Sic igitur vestræ vigeant *(d)* penetralia gentis;
Curaque sit Superis *(e)* Cæsaribusque tui.
Mite, sed iratum merito mihi *(f)* Numen, adora;
Eximat ut Scythici me feritate loci.
(g) Difficile est, fateor, sed tendit in ardua virtus:
Et talis meriti gratia major erit.
Nec tamen *(h)* Ætnæus vasto Polyphemus in antro
Accipiet voces *(i)* Antiphatesve tuas:

INTERPRETATIO.

Ille tuus genitor honoratus a me ab annis teneris, si Manes facundi habent aliquid sensus, istud desiderant. Frater tuus etiam istud desiderat, tametsi forte metuit ne desiderium mei servandi tibi obsit. Tota domus istud expetit. neque tu ipse potes diffiteri nos quoque fuisse in parte tui agminis. Certe artibus demtis, sæpe laudabas ingenium, quo sensimus nos male usos. Neque vita mea potest esse erubescenda domui tuæ, si modo tollas errorem ultimum. Ita ergo penetralia vestra domus floreant, & Dii atque Cæsar te ament. Precare Deum lenem, sed mihi jure infensum, ut me liberet asperitate loci Scytici. Arduum est, agnosco, verum Virtus petit difficilia: & Gratia hujusmodi officii erit major. Neque vero Polyphemus Ætnæus in ampla caverna, vel Antiphates accipiet verba sua:

NOTÆ.

(u) *Ille*) Dignitatem atque reverentiæ testimonium habet vox ista.

(x) *Habet*) Quasi dicat hoc maxime in parentis Messalini votis esse, si quid sentiat eorum quæ in terris geruntur, ut Nasonem gratia sua adjuvet.

(y) *Diserta*) Orator enim eloquentissimus fuit Messalinus.

(z) *Noceat*) *Si forte invitis oculis Augustus aut Tiberius viderint quod mihi faveat.*

(a) *Domus*) Messalinorum *scilicet.*

(b) *Turba*) Facit hoc ad Messalini dignitatem; quem plurimos habuisse clientes hinc apparet.

(c) *Male*) Quia ad Amores irritandos ingenio abusus, in libris præsertim de Arte amandi, uti ille quidem fatetur.

(d) *Penetralia*) Domus, atque adeo quæcumque ad gentem attinent vestram.

(e) *Cæsaribusque*) Augusto, Tiberio, Germanico, Druso, illisque omnibus qui in Cæsaream domum adoptati.

(f) *Numen*) Ad Augustum refert.

(g) *Difficile*) *Istud*, scilicet, *ab Augusto consequi, ut me loci feritate eximat.*

(h) *Ætnæus*) Polyphemum crudelissimum, atque inter Cyclopas viribus præstantissimum. Ætnæum quoque, quique illius montis antra celebraret, finxit Virgilius.

(i) *Antiphates*) Læstrygonum anthropophagorum rex, de cujus feritate in Metamorph. Callidissime vero horum monstrorum commemoratione, Augustum a sævitia, si forte suas epistolas inspiceret, Naso studet revocare: namque cum eum dicat non esse qui Polyphemi aut Antiphatæ mores induerit, iisdem parem fore tacite indicat, si quid gravius in amicos pro se orantes statuerit.

Sed

Sed placidus facilisque Parens, veniæque paratus;
Et qui fulmineo sæpe *(k)* sine igne tonat.
Qui, cum triste aliquid statuit, *(l)* fit tristis & ipse:
Cuique fere pœnam *(m)* sumere, pœna sua est.
Victa tamen vitio est hujus clementia nostro:
Venit & *(n)* ad vires ira coacta suas.
(o) Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti;
Nec licet ante ipsos procubuisse Deos;
Quos colis, ad Superos hæc fer mandata *(p)* sacerdos:
Adde sed & *(q)* proprias in mea verba preces.
Sic tamen hæc tenta, si non nocitura putabis.
Ignoscas: *(r)* timeo naufragus omne fretum.

INTERPRETATIO.

sed lenis pater atque facilis, & placabilis: & qui frequenter tonat sine flamma fulminea. Qui cum decernit aliquid luctuosum, ipse etiam luget: cuique est fere supplicium suum repetere pœnas. Attamen hujus mansuetudo est superata nostra culpa: & ita coacta sumpsit vires suas. Qui quandoquidem sumus disjuncti a patria toto orbe, neque datur procubuisse coram ipsis Diis, ita sacerdos perferto hæc jussa ad superos quos veneraris; sed etiam adjice proprias preces meo nomine. Ceterum experiaris ista si credas non obfutura. Parcas mihi: naufragus metuo omne mare.

NOTÆ.

(k) *Sine igne*) Quasi dicat verbis, non factis aut suppliciis injurias suas ulcisci Cæsarem.

(l) *Fit tristis*) Ea vero Deo laus digna.

(m) *Sumere*) A reis reposcere.

(n) *Ad vires*) *Ut per vim non verbis tantum, crimen meum argueret.*

(o) *Qui*) De seipso loquitur Poeta.

(p) *Sacerdos*) Cujus officium & partes pro aliis orare.

(q) *Proprias*) Verecunde; quasi plus quid & quomodo a Diis Augusto Tiberioque petendum fuerit Messalinus quam Naso intellexerit.

(r) *Timeo*) Allegorice loquitur, ut se omnia timere doceat.

EPISTOLA III.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Maxime qui claris, &c.) *Maximi fidem & constantiam in rebus suis miseris & perditis laudat Poeta, qui non utilitate, ut vulgus ignobile, sed honestate & virtute eos probat, quos semel amandos suscepit, hortaturque illum ut in fide perstet, & sibi quantum potest opem ferat.*

Maxime, qui claris numen virtutibus *(a)* æquas,
(b) Nec sinis ingenium nobilitate premi;

INTERPRETATIO.

Maxime, qui æquiparas nomen illustribus virtutibus, neque pateris ingenium obscurari genere:

NOTÆ.

(a) *Æquas*) Quippe adeo summis virtutibus præditus: namque *Maximus* nomine.

(b) *Nec sinis*) Tantum valuit ingenio, quantum nobilitate, aut generis dignitate.

Cul-

Culte mihi (quid enim ſtatus *(c)* hic a funere differt ?)
(d) Supremum vitæ tempus aduſque meæ:
Rem facis, afflictum non averſatus amicum,
Qua non eſt ævo rarior ulla *(e)* tuo.
Turpe quidem dictu, ſed (ſi modo vera fatemur) .
Vulgus amicitias utilitate *(f)* probat.
Cura quid expediat prius eſt, quam quid ſit honeſtum:
Et cum Fortuna ſtatque caditque fides.
Nec facile invenias multis e millibus unum,
(g) Virtutem pretium qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti, facti ſi præmia deſint,
(h) Non movet, & gratis pœnitet eſſe probum.
Nil, niſi quod prodeſt, carum eſt. i, detrahe menti
Spem fructus avidæ, nemo *(i)* petendus erit.
At reditus jam quiſque ſuos amat, & ſibi quid ſit
Utile, *(k)* ſollicitis ſupputat articulis.
Illud Amicitiæ quondam venerabile nomen
(l) Proſtat, & in queſtu pro meretrice ſedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, niſi cui Fortuna ſecunda eſt.
Quæ ſimul intonuit, proxima quæque fugat.

INTERPRETATIO.

honorate a me uſque ad ultimum tempus vitæ meæ (quid enim hic ſtatus diſtat a morte?) facis rem, qua nulla eſt rarior ætate tua, non dedignatus amicum proſtratum. Eſt equidem turpe dictu, ſed ſi modo agnoſcimus vera, vulgus laudat amicitias ex uſu. Quæritur ante quid proſit, quam quid ſit decorum; & fides permanet & deficit cum fortuna. Neque temere reperias unum ex multis millibus, qui credat virtutem eſſe ſibi mercedem. Ipſa pulchritudo virtutis non tangit, ſi merces abſit, & piget eſſe bonum gratis. Nihil eſt dilectum, niſi quod eſt utile. Ito, deme animo cupido ſpem mercedis. Nemo erit petendus. At quiſque jam quærit ſuos proventus, & numerat auxiliis digitis quid ſibi ſit utile. Illud nomen olim venerandum Amicitiæ proſtat, & ſedet in queſtu pro ſcorto. Quare magis admiror, te non etiam abripi ſorde vulgaris vitii, tanquam aquis currentibus. Nullus amatur, niſi cui fortuna fovet: Quæ ſimul intonuit, in fugam vertit omnia proxima.

NOTÆ.

(c) *Hic*) *Quo ego ſum inter barbaros.*

(d) *Supremum*) Quia, ut dixit, jam inter defunctos cenſendus.

(e) *Tuo*) Non temere dixit, ſed quaſi ipſe non amplius in vivis.

(f) *Probat*) Neque ſine utilitate amicos ullos curat.

(g) *Virtutem*) Id eſt, *qui credat ſibi Virtutem præmium eſſe maximum.* Contra tamen ſi quis reputaverit nullum aliud majus, neque præſtabilius, neque propius bonum quam eſſe ſeipſum bonum atque Deo proximum invenerit. Verum Simiis noſtris haud quaquam iſtud in animum induxero, quandiu circulus non deerit ubi choreas celebrare, & crura jactare licuerit.

(h) *Non movet*) Quod ni ſit tamen, cur quiſquam ſibi plaudat, aut Deum amare ſe quamobrem jactet, plane non video.

(i) *Petendus*) Qui virtutem velit colere.

(k) *Sollicitis*) Sollicitos digitos pro mente poſuit ſollicita, quæ in digitis proventus ſuos enumeret.

(l) *Proſtat*) Quaſi vile ſcortum eſſet pretio deliniendum.

En

En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis;
(m) Ut fera nimboso tumuerunt æquora vento,
In mediis lacera puppe relinquor aquis.
Cumque alii nolint etiam me nosse videri,
Vix duo projecto tresve tulistis opem.
Quorum tu (n) princeps. nec enim comes esse, sed auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil (o) exacto, nisi nos peccasse fatentem
Sponte sua probitas officiumque (p) juvant.
Judice te mercede (q) caret, per seque petenda est
Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum;
Qodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum supponere mento;
Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid (r) Æacides post mortem præstet amico:
Instar & (ſ) hanc vitam mortis (t) habere puta.
Pirithoum Theseus (u) Stygias comitavit ad undas:
A Stygiis (x) quantum sors mea distat aquis!

INTERPRETATIO.

Ecce ego olim stipatus plurimis amicis, quandiu ventus propitius impulit vela mea: cum primum maria inflata sunt vento imbrifero, deferor in mediis aquis navi fracta. Et cum alii metuant videri etiam me novisse, vix duo aut tres juvistis afflictum. Quorum tu primus; neque enim merebaris esse socius, sed auctor, neque sumere exemplum, sed dare. Probitas, & officium satis sunt tibi sponte sua, nihil agnoscenti accurate, nisi nos errasse. Virtus tuo judicio caret præmio, & quærenda est per se destituta bonis externis. Credis probrosum esse amicum expelli, quod sit deflendus; & cessare esse tuum quod sit miser. Lenius est submittere manum mento defesso, quam deprimere os natantis in aquis fluidis. Vide quid Æacides faciat amico post fata: atque crede hanc vitam habere pondus mortis. Theseus secutus est Pirithoum ad aquas inferas: quantum fata mea differunt ab aquis inferis!

NOTÆ.

(m) *Ut fera*) Grande sonat hic versus, advetic. Quamobrem tute vides.

(n) *Princeps*) Cæteris antecelluisse in præstanda fide, & juvando amico testatur.

(o) *Exacto*) Adverbium videtur, ut sit sensus, Maximum ita a Nasonis partibus stetisse, ut quanquam Augusti gratia peccasse quidem illum fateretur, nullum tamen criminis indicium faceret. Utut sit, fuerit hæc prudentiæ & amicitiæ egregia cautio.

(p) *Juvant*) *Abunde tibi est in virtutis mercedem probum & officiosum fuisse.*

(q) *Caret*) Verissime sane: Utcumque enim cordato viro etiam mercaturam facere & profiteri sui causa liceat, quæ est nostra inopia; non tamen illud ipsum laudi duxerit, aut sibi virtutis loco apposuerit, quod non scelestissima modo hominum, sed brutorum ferocissima ingenia minus minusve omiserint.

(r) *Æacides*) Achilles Æaci nepos, qui Patrocli amici causa arma induit.

(ſ) *Hanc*) *Ærumnosam quam hic in Getis traho.*

(t) *Habere*) *Ut cum hac vita mortis loco habeatur, mei non aliter curam geras, quam Patrocli mortui Achilles.*

(u) *Stygias*) Stygis inferorum fluvii. Si quis autem tritissimas hasce non intelligit fabulas, Indicis beneficio quære in superioribus.

(x) *Quantum*) Parum, uti quidem vult videri.

Ad-

Adfuit infano (*y*) juvenis Phocæus Oreftæ:
 Et mea non minimum culpa (*z*) furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes (*a*) admitte virorum,
 Utque facis, (*b*) lapfo, quam potes, affer opem.
Si bene te novi; fi, quod prius effe folebas,
 Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui.
Quo Fortuna magis fævit, magis ipfe refiftis:
 Utque decet, ne te vicerit illa, caves.
Et bene uti pugnes, bene pugnans (*c*) efficit (*d*) hoftis.
 Sic eadem (*e*) prodeft cauffa, (*f*) nocetque mihi.
Scilicet indignum, juvenis (*g*) rariffime, ducis
 Te fieri comitem ftantis in orbe (*h*) Deæ.
Firmus es; &, quoniam non funt ea qualia velles,
 (*i*) Vela regis quaffæ qualiacunque ratis.
Quæque ita concuffa eft, ut jam cafura putetur,
 Reftat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua jufta, nec ipfo
 Lenior, offenfus qui mihi jure fuit.
Quique dolor pectus tetigiffet Cæfaris alti,
 Illum jurabas protinus effe tuum:

INTERPRETATIO.

Adolefcens Phocæus opem tulit Orefta vefano: meus error etiam non caret multa infania. Tu etiam admitte gloriam virorum illuftrium; & ficuti facis prabe auxilium quod potes decepto. Si bene te novi, fi et nunc etiam quod confueveras effe antea, atque virtus tua non elanguit, quo magis fortuna furit, ipfe magis ftas contra; & ficuti decet profpicis ne illa te fuperaverit. Atque hoftis fortiter dimicans, facit uti fortiter certes: ita eadem caufa mihi prodeft & obeft. Nempe, adolefcens praclariffime, putas indecorum te fieri aqualem Dea ftantis in orbe. Fortis es; & quandequidem vela non funt qualia cuperes, flectis vela qualiacumque navis fracta. Et qua ita impulfa eft ut jam credatur peritura, reftat adhuc ruina fuftentata humeris tuis. Ira quidem tua fuerat jufta initio, nec mitior ipfo qui fuit mihi infenfus. Et jurabas illum dolorem qui læfit cor excelfi Cafaris, effe continuo tuum.

NOTÆ.

(y) *Juvenis*) Pylades Strophii Phocenfis filius, qui Oreftem ob matrem interfectam furiis agitatum nunquam deferuit.

(z) *Furoris*) Ut non fponte, fed mente alienatus peccaffe videatur.

(a) *Admitte*) *Ut tua fint per virtutem, fidem præfertim, amicos, me in primis, fublevando.*

(b) *Lapfo*) Qui nolens peccavi.

(c) *Efficit*) Ita quidem, cum eo fuerit ingenio Maximus, ut fævienti fortunæ magis refifteret.

(d) *Hoftis*) Adverfam fortunam, intellige,

(e) *Prodeft*) Quia ex fortunæ fævitia incalefcit Maximi virtus.

(f) *Nocet*) Quia per ejufdem fortunæ fævitiam exulabat Nafo.

(g) *Rariffime*) Siquidem pauciffimi amicitiam non ex re, feu commodo fuo, fed ex ipfa & virtute metiantur.

(h) *Dea*) Fortunæ *fcilicet*, quæ & fuper volubili orbe, propter levitatem, depingi folet.

(i) *Vela*) Favores exponunt: male: namque Auras aut ventos fecundos dixiffes. Vela, Neg... credideris Poetæ, quibus Augufti favorem opus fuit conciliare.

Ut

Ut tamen audita eſt noſtræ tibi cladis origo;
Diceris erratis ingemuiſſe meis.
Tum tua me primum ſolari littera cœpit;
Et læſum flecti ſpem dare poſſe Deum.
Movit amicitiæ tum te conſtantia longæ;
(*k*) Ante tuos ortus quæ mihi (*l*) cœpta fuit.
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus:
Quodque tibi in cunis oſcula prima dedi.
Quod, cum veſtra domus teneris mihi ſemper ab annis
Culta ſit, eſſe vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater Latiæ facundia linguæ,
Quæ (*m*) non inferior nobilitate fuit,
Primus ut auderem committerre carmina Famæ
Impulit. ingenii dux fuit ille mei.
(*n*) Nec, quo ſit primum nobis a tempore cultus,
Contendo fratrem poſſe referre tuum
Te tamen ante omnes ita ſum complexus, ut unus
Quolibet in caſu gratia noſtra fores.
Ultima me tecum vidit, mœſtiſque cadentes
Excepit lacrymas Æthalis (*o*) Ilva genis.
Cum tibi quærenti, num verus nuncius eſſet,
Attulerat culpæ quem mala fama meæ:
(*p*) Inter confeſſum dubie dubieque negantem
Hærebam pavidas dante timore notas:

INTERPRETATIO.

Poſtquam tamen fons noſtra calamitatis eſt tibi cognitus, diceris indoluiſſe meis peccatis. Tum epiſtola tua cœpit me primum conſolari; & ſpem facere Deum infenſum poſſe leniri. Tum conſtantia longa amicitiæ, qua inſtituta fuit a me ante tuos natales, movit te. Et quod eras factus amicus aliis, natus mihi; & quod obtuli tibi prima ſua via incunabulis. Quod, cum veſtra domus ſemper mihi culta ſit a prima ætate, nunc cogor tibi eſſe onus. Ille tuus genitor eloquentia lingua Latina, qua non fuit minor nobilitate, primus ſuaſit, ut non vererer credere verſus famæ. Ille fuit moderator mei ingenii. Sponſione certavero fratrem tuum non poſſe dicere a quo tempore ſit primum nobis cultus. Attamen te ita amavi præ cæteris, ut ſolus eſſet voluptas noſtra in quolibet infortunio. Ilva Æthalis ultima vidit me tecum, & excepit lacrymas fluentes ex triſtibus oculis. Cum hærebam inter confeſſum, & dubie atque dubie negantem, metu præbeatæ timida indicia tibi petenti, an nuncius quem pravus rumor attulerat mei peccati eſſet verus.

NOTÆ.

(k) *Ante tuos*) *Priuſquam naſcereris.*

(l) *Cœpta*) Quia familiariter Maximi patre utebatur.

(m) *Non inferior*) *Par eloquentia & nobilitatis ſplendore.*

(n) *Nec quo*) Senſus eſt, A cunis ipſis inceptam amicitiam, quæ inter Maximi fratrem atque Poetam intercedebat.

(o) *Ilva*) Tyrrheni maris eſt inſula, Græcis dicta *Æthalia*,

—inexhauſtis chalybum generoſa metallis, Virgilio, Gall. *L'Isle d'Elbe.*

(p) *Inter confeſſum*) Quod potuit vir honeſtus ingenioſe profitetur.

Exem-

Exemploque nivis, quam ſolvit aquaticus Auſter,
(*q*) Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Hæc igitur referens; & quod mea crimina (*r*) primi
Erroris venia poſſe latere vides;
Reſpicis antiquum lapſis in rebus amicum;
Fomentiſque juvas vulnera noſtra tuis.
Pro quibus optandi ſi nobis copia fiat,
Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed ſi (*ſ*) ſola mihi dentur tua vota; precabor,
Ut tibi ſit ſalvo Cæſare ſalva parens.
Hæc ego, cum (*t*) faceres altaria pinguia thure,
Te ſolitum memini prima rogare Deos.

INTERPRETATIO.

atque gutta prodiens fluebat per malas attonitas ad modum nivis, quam Notus aquaticus diluit. Ergo revolvens iſta, & quod cernis mea peccata poſſe tegi venia primi erroris, reſpicis veterem amicum in rebus afflictis, & opem fers noſtris vulneribus tuis fomentis. Pro quibus ſi nobis liceat vota concipere, optavero mille bona tam bene promerito. Sed ſi tua deſideria ſola mihi concedantur, vovebo uti mater ſit tibi ſalva ſalvo Cæſare. Recordor te conſuevisſe petere iſta prima a Diis, cum faceres altaria pinguia thure.

NOTÆ.

(q) *Gutta*) *Lacryma*.

(r) *Primi*) Ignoſcitur vero non ita ægre, ſi quis primo peccaverit.

(ſ) *Sola*) *Ut ex voto tuo tantum bene precari oporteat.*

(t) *Faceres*) *Sacrificares adeoque.*

EPISTOLA IV.

ATTICO.

ARGUMENTUM.

Accipe colloquium.) *Attico veterem amicitiam, ejuſque fructus ultro citroque jucundiores commemorat: quibus fretus dicit ſibi perſuadere, illum quamvis abſentem, adhuc in fide permanere: quod ut faciat, hortatur.*

Accipe colloquium gelido Naſonis ab Iſtro,
Attice, judicio (*a*) non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
(*b*) Deſerit an partes languida cura ſuas?

INTERPRETATIO.

Attice non incerte amice judicio meo, accipe colloquium Naſonis a Danubio frigido. Ecquid recordaris adhuc miseri amici? An cura ſegnis deſtituit partes ſuas?

NOTÆ.

(a) *Non dubitande*) *Qui certus es amicus.*

(b) *Deſerit*) *Si forte parcius me amas.*

Non ita Di (*c*) triſtes mihi ſunt, ut credere poſſim,
Faſque putem jam te non meminiſſe mei.
Ante meos oculos tua ſtat, tua ſemper imago eſt:
Et videor vultus mente videre tuos.
(*d*) Seria multa mihi tecum collata recordor:
Nec data jucundis tempora pauca jocis.
Sæpe citæ longis viſæ ſermonibus horæ:
Sæpe fuit (*e*) brevior quam mea verba, dies.
Sæpe tuas factum venit modo carmen ad aures;
Et (*f*) nova judicio ſubdita Muſa tuo eſt.
Quod tu laudaras, populo (*g*) placuiſſe putabam:
(*h*) Hoc pretium curæ dulce recentis erat.
Utque meus (*i*) lima raſus liber eſſet amici,
Non ſemel admonitu facta (*k*) litura tuo eſt.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
Nos via, nos (*l*) junctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, cariſſime, ſemper,
Quantus in (*m*) Æacide (*n*) Neſtorideque fuit.
Non ego, ſi biberes (*o*) ſecuræ pocula Lethes,
Excidere hæc credam pectore poſſe tuo.

INTERPRETATIO.

Dii non ſunt ita mihi infenſi ut poſſim credere, & arbitrer fieri poſſe, te jam mei non recordari. Tua facies eſt ſemper præ meis oculis, & videor cernere animo tuam ſpeciem. Memini multa ſeria a me tractata tecum, neque exigua tempora adhibita gratis luſibus. Sæpe hora viſa præcipites prolixis diſcurſibus: ſæpe dies fuit brevior quam mei ſermones, ſæpe Verſus modo compoſiti venerunt ad aures tuas; & nova Muſa ſubmiſſa eſt judicio tuo. Arbitrabar id *quod tu probaveras gratum fuiſſe plebi: hæc erat grata merces novæ curæ. Atque ut liber meus eſſet politus lima amici, litura facta eſt ſæpe tua admonitione. Fora viderunt nos pariter, omnis porticus nos vi*dit, *nos via, nos curva Theatra* in *locis proximis. Denique tantum amor fuit ſemper nobis, dilectiſſime, quantus in Æacide & in Neſtoride. Ego non credam iſta poſſe deleri ex memoria tua, quanquam hauries pocula Lethes oblivioſa.*

NOTÆ.

(c) *Triſtes*) *Infenſi*.

(d) *Seria*) Hæc eadem; quanquam aliis verbis, ſupra de Celſo memoravit.

(e) *Brevior*) Solet iſtud inter amicos evenire, quippe qui ſermonum jucunditate tempus fallunt.

(f) *Nova*) Quaſi novum Naſonis Carmen, Muſæ inſtinctu deductum.

(g) *Placuiſſe*) Quaſi Attici tam exquiſitum judicium fuerit, ut quod ipſe probaſſet a nemine poſſet improbari.

(h) *Hoc*) Quod tibi placere, atque adeo populo placitura carmina mea intelligerem.

(i) *Lima*) Metaphorice de cenſura aut caſtigatione Attici amici loquitur.

(k) *Litura*) Ut quod minus probatum tolleretur, melius aliquid reponeretur.

(l) *Junctis*) Quia aſſidebant, & una ſemper erant, utcumque licebat, amicorum more.

(m) *Æacide*) *Achille*; Æaci nepote.

(n) *Neſtoride*) Antilochum dicit, Achilli etiam inter familiares. Quanquam hic ſibi non conſtant ſcripta exemplaria; habentque plurima *Actorideque*) hiatu Naſoni non uſitato. Hic ab iſta lectione ſi te minus deterreat, per *Actoriden*, Patroclum ſummum illum Achillis intellige Actoris nepotem, filium Menœtii.

(o) *Securæ*) Quia Lethes inferorum fluvii, ſi quis aquas guſtaſſet præteritorum omnium obliviſcebatur.

Lon-

Longa dies citius (*p*) brumali ſidere, noxque
  Tardior hiberna (*q*) ſolſtitialis erit.
Nec (*r*) Babylon æſtum, nec frigora (*ſ*) Pontus habebit,
  (*t*) Calthaque (*u*) Pæſtanas vincet odore roſas;
Quam tibi noſtrarum veniant oblivia rerum.
  Non ita pars fati (*x*) candida nulla mei.
Ne tamen hæc dici poſſit fiducia mendax,
  Stultaque credulitas noſtra fuiſſe, cave;
Conſtantique fide veterem tutare ſodalem
  (*y*) Qua licet, & quantum non onerosus ero.

I N T E R P R E T A T I O.

Dies erit citius prolixa ſole biberno, & nox ſolſtitialis longior biberna. Neque Babylon ſentiet calorem, neque Pontus frigora, & Caltba ſuperabit odore roſas Pæſtanas; quam oblivia rerum noſtrarum te capiant. Non ita nulla pars ſortis mea eſt lata. Vide tamen ne hac fiducia poſſit dici falſa, & credulitas noſtra fuiſſe falſa; atque defende firma fide antiquum amicum quatenus conceditur, & quantum non ero moleſtus.

N O T Æ.

(p) *Brumali*) Solſtitio hyberno.

(q) *Solſtitialis*) Æſtivam intellige; namque & hybernum eſt ſolſtitium, quo nox longiſſima. Quanquam *Solſtitium* ſimpliciter de æſtivo dicitur; *Bruma* de hyemali.

(r) *Babylon* Fuit urbs illa Aſiæ maxima a Belo condita, a Semiramide muris cincta, inter ſeptem mundi miracula; quæ ad meridiem magis poſita procul dubio fervidos ſenſit Solis radios.

(ſ) *Pontus*) De cujus regionis nivibus & glacie ſæpe querentem habuimus Poetam.

(t) *Caltba*) *La fleur de Soulci*; cujus lenis eſt odor.

(u) *Pæſtanas*) Quæ apud Pæſtum Lucaniæ oppidum magna copia & fragrantiſſimo odore naſcuntur.

(x) *Candida*) *Læta*.

(y) *Qua licet*) Nolebat Naſo ut ſua cauſſa Atticus in Cæſaris offenſionem incurreret.

E P I S T O L A V.

S A L A N O.

A R G U M E N T U M.

Condita diſparibus numeris.) *Ad Salanum ſcribit, agitque illi gratias, quandoquidem tam moleſte tulerit relegationem ſuam, quamvis modico amicitiæ uſu illi junctus fuerit: dicitque ſibi gratum fuiſſe, carmina ſua a ſe laudata fuiſſe. Eum deinde rogat, ut ſi ad ejus aures libri de triumpho Germanici pervenerit, ejus tutelam ſuſcipiat. Poſtremo docet quandam eſſe conjunctionem ingeniorum.*

Condita (*a*) diſparibus numeris ego Naſo Salano
  Præpoſita miſi verba ſalute meo.

I N T E R P R E T A T I O.

Ego Naſo miſi voces adſtrictas numeris inæqualibus Salano meo amico ſalute præmiſſa.

N O T Æ.

(a) *Diſparibus*) Quia verſibus elegis ſcripſit.

Quæ rata ſit cupio, *(b)* rebuſque ut comprobet omen,
  Te precor a ſalvo poſſit, amice, legi.
Candor, in hoc ævo res intermortua pæne,
  (c) Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus uſu;
  Diceris exſiliis ingemuiſſe meis.
Miſſaque ab *(d)* extremo legeres cum carmina Ponto;
  Illa tuus juvit qualiacumque favor.
Optaſtique brevem ſalvi mihi Cæſaris iram;
  (e) Quod tamen optari, ſi ſciat, ipſe ſinat.
(f) Moribus iſta tuis tam mitia vota dediſti:
  Nec minus idcirco ſunt ea grata mihi.
Quodque magis moveare malis, doctiſſime, noſtris,
  Credibile eſt *(g)* fieri conditione loci.
Vix hac invenias totum (mihi crede) per orbem,
  Quæ minus *(h)* Auguſta Pace fruatur, humum.
Tu tamen hic ſtructos *(i)* inter fera prælia verſus
  Et legis, & lectos ore favente probas.
Ingenioque meo, *(k)* vena quod paupere manat,
  Plaudis; & e rivo flumina magna facis.
Grata quidem ſunt hæc animo ſuffragia noſtro;
  (l) Vix ſibi cum miſeros poſſe placere putes.

INTERPRETATIO.

Quæ opto ſit firma: & ut faciat omen votum per res ipſas: oro poſſit legi a te incolumi, amice. Sinceritas tua res prope extincta his temporibus facit, ut concipiam hujuſmodi vota. Nam etſi tibi fuerim notus parva conſuetudine, diceris indoluiſſe mea fuga: Et cum legeret verſus miſſos ab ultimo Ponto, favor tuus defendit illa qualiacumque. Atque cupiviſti mihi brevem iram Cæſaris incolumis, quod tamen ſi ipſe intelligat deſiderari, patiatur. Præbuiſti iſta vota tam lenia tuis moribus: neque ideo illa ſunt mihi minus accepta. Et quo magis tangaris noſtris ærumnis, litteris excultiſſime, credibile eſt fieri ſorte loci. Crede mihi ægre reperias in orbe terram quæ minus gaudeat pace Auguſta hac. Tu tamen & legis carmina condita hic inter fæva certamina: & laudas lecta ore æquo. Atque plaudis ingenio meo, quod fluit vena tenui, & facis ingentes fluvios ex rivulo. Illa quidem ſuffragia placent animo meo, quamquam vix credas infelices poſſe ſibi acceptos eſſe.

NOTÆ.

(b) *Rebus*) Salute ipſa *ſcilicet*.

(c) *Exigit*) Ad Salani commendandum candorem ſpectat vox iſta.

(d) *Extremo*) Ibi vero ſita urbs Tomi, ubi exulavit Naſo.

(e) *Quod*) Ut Auguſti in Naſonem ira ſit brevis.

(f) *Moribus*) Quaſi dicat ſe non meritum Salani favorem.

(g) *Fieri*) *Ut movearis noſtris malis.*

(h) *Auguſta*) *Excellenti atque Venerabili ab Auguſto parata.*

(i) *Inter fera*) Seceſſum vero & otia boni verſus amant.

(k) *Vena paup.*) Infœcunditatem culpat ingenii.

(l) *Vix ſibi*) Suffragia dicit Salani ſibi grata, tametſi, ſibi neque ipſe, utpote miſer, neque ſui adeo verſus, placere poſſint.

Dum

Dum tamen in *(m)* rebus tentamus carmina parvis;
Materiæ gracili sufficit ingenium.
Nuper ut huc magni pervenit Fama *(n)* triumphi;
Ausus sum tantæ sumere molis *(o)* opus.
Obruit audentem *(p)* rerum gravitasque nitorque:
(q) Nec potui cœpti pondera ferre mei.
(r) Illic quam laudes; erit officiosa voluntas,
Cætera materia *(ſ)* debilitata jacent.
Quod si forte liber vestras pervenit ad aures;
Tutelam mando sentiat ille tuam.
(t) Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
Accedat *(u)* cumulus gratia nostra levis.
Non ego laudandus; sed sunt tua pectora, lacte
Et non calcata candidiora nive.
Mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse;
Nec lateant *(x)* artes, eloquiumque tuum.
Te juvenum *(y)* Princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Cæsar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis junctus ab annis,
Ingenio mores æquiparante, places.
Te dicente prius fit protinus *(z)* impetus illi:
Teque habet, *(a)* elicias qui sua verba tuis.

INTERPRETATIO.

Dum tamen conamur scribere versus in materia tenui, ingenium par est materia tenui. Nuper ut fama magni triumphi penetravit huc, non veritus sum aggredi opus tanti molìminis. Gravitas & splendor argumenti depressit audentem; neque potui ferre onus mei ausus. Ibi erit voluntas obsequiosa quam probes: reliqua deficiunt fracta argumento. Quod si forte liber pervenit ad aures vestras, hortor ille sentiat tuum favorem. Gratia nostra superveniat cumulus levis tibi præstituro idem, etiamsi ipse non orarem. Ego non sum laudandus, verum cor tuum est candidius lacte & nive intacta. Atque suspicis alios, cum ipse sis suspiciendus: Neque Virtus & eloquentia tua sint in occulto. Cæsar Princeps juvenum, cui Germania dat nomen, consuevit habere te sodalem ad studia. Tu comes vetus, tu addictus a teneris unguibus gratus es ingenio consimili moribus. Te prius concionante continuo fit ille impetus: & habet te; qui moveas suam vocem tua.

NOTÆ.

(m) *Rebus parvis*) *Tenui argumento.*

(n) *Triumphi*) De eo supra.

(o) *Opus*) Ut triumphum illum versibus suis comprehenderet.

(p) *Rerum*) Gestarum *scilicet*, quæ triumphum meruerant.

(q) *Nec potui*) Non videbantur versus materiæ æquare dignitatem.

(r) *Illic*) In Triumphi descriptione.

(ſ) *Debilitata*) Quia Res gestæ ampliores quam Nasonis versibus dicerentur.

(t) *Hoc*) Ut Nasonis libellum defenderet.

(u) *Cumulus gratia*) Appositio est. Optat Poeta, ut sui causa Salanus, aliquid illi addat quod ex se facturus erat.

(x) *Artes*) Bonas intellige, & disciplinas, quibus imbutus Salanus.

(y) *Princeps*) Germanicus est, cui a pacata Germania datum nomen.

(z) *Impetus*) Dicendi *scilicet*, & eloquentia sua æquiparandi.

(a) *Elicias*) Quasi æmulus Salani fuerit Germanicus.

Cum tu desisti, *(b)* mortaliaque ora quierunt,
 Clausaque non longa conticuere mora;
Surgit *(c)* Iuleo juvenis cognomine dignus,
 Qualis *(d)* ab Eois *(e)* Lucifer ortus aquis.
Dumque *(f)* silens adstat, *(g)* status est vultusque diserti,
 Spemque decens doctæ vocis *(h)* amictus habet.
Mox, ubi pulsa mora est, atque os cœleste solutum,
 Hoc Superos jures more solere loqui.
Atque, Hæc est, dicas, facundia Principe digna:
 Eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu cum placeas, *(i)* & vertice sidera tangas,
 Scripta tamen profugi vatis *(k)* habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia *(l)* junctis,
 Et *(m)* servat studii fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
 Rectorem *(n)* dubiæ navita puppis amat.
Tu quoque *(o)* Pieridum studio, studiose, teneris;
 Ingenioque faves, ingeniose, meo.

INTERPRETATIO.

Cum tu absolvisti, & os mortale quievit, & clausum non conticuit longo tempore, Juvenis dignus cognomine Juleo surgis, qualis lucifer ortus ab aquis Eois. Et dum adstas tacens, status & vultus est eloquentis, & vestitus decorus facit expectationem vocis disertæ. Mox, postquam sublata est cunctatio, atque os cœleste apertum; jures Deos consuevisse loqui hoc modo. Atque dicas. Hæc est eloquentia digna Principe tantum nobilitatis inest dictioni. Cum tu gratus sis huic, & tangas astra vertice, credis tamen scripta Poetæ relegati esse habenda. Nimirum aliqua est concordia ingeniis junctis, & quisque tuetur jura studii sui. Agrestis amat agricolam, miles moventem sæva bella, nauta gubernatorem incertæ navis. Tu quoque studiose faves studio Pieridum, & ingeniose, amas ingenium meum.

NOTÆ.

(b) *Mortalia*) Hinc Germanici & os & eloquentiam immortalem intelligas.

(c) *Juleo*) Cæsares dicebantur quotquot in Juliam gentem per adoptionem adsciti.

(d) *Ab Eois*) Quia ex mari oriri, & in idem occidere astra videntur, ideo quasi de re vera eo modo Poetæ locuti sunt.

(e) *Lucifer*) Stella matutina, quæ Solem orientem solet antecedere.

(f) *Silens*) Præstantissimorum Oratorum more, qui priusquam exordiantur, mora aliqua auditorum solent quodammodo sollicitare attentionem.

(g) *Status & vultus*) Quæ deo non parum ad Oratoris præstantiam conferunt.

(h) *Amictus*) Habet & hic, quantumvis leve quid videatur, vim suam ad faciendam expectationem.

(i) *Et vertice*) Felicem dicit Salanum quod Germanico placeat.

(k) *Habenda*) Atque adeo probanda.

(l) *Junctis*) Quæ idem amant.

(m) *Servat*) Non sine cautione istud accipiendum: namque contra evenit sæpe ut sociis suis plurimi invideant.

(n) *Dubiæ*) Quia tempestatibus ut plurimum objecta.

(o) *Pieridum*) Musarum; quæ a Piero Thessaliæ monte, aut Pieri filiabus in Picas mutatis, quod cum Musis certare ausæ, eo nomine dictæ sunt.

(p) Di-

(p) Distat opus nostrum; sed (q) fontibus exit ab isdem:
Artis & ingenuæ cultor uterque sumus.
((r) Thyrsus enim vobis, gestata est (s) laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet inesse (t) calor.)
Utque meis numeris (u) tua dat facundia nervos;
Sic venit a (x) nobis in (y) tua verba nitor.
Jure igitur studio confinia carmina vestro,
Et (z) commilitii sacra tuenda putas.
Pro (a) quibus ut maneat, (b) de quo censeris, amicus
Comprecor ad vitæ tempora summa tuæ:
Succedatque (c) suis orbis moderator habenis.
Quod mecum populi vota precantur idem.

INTERPRETATIO.

Opus nostrum differt; verum prodit ex iisdem fontibus: & uterque sumus cultor artis Liberalis. Namque Thyrsus est latus a vobis, laurea a nobis: cæterum ardor debet esse ambobus. Atque ut tua eloquentia prabet vires meis numeris, ita splendor oritur a nobis tuis sermonibus. Merito ergo credis versus affines studio vestro, & sacra commilitii esse defendendo. Pro quibus oro, ut amicus, de quo censeris, perstet ad ultima tempora vitæ tuæ: Et succedat moderator orbis suis loris. Quod idem vota populi orant mecum.

NOTÆ.

(p) *Distat*) Quia Poeticæ Naso, Oratoriæ Salanus vacabat.

(q) *Fontibus*) Quibus præsunt Musæ.

(r) *Thyrsus*) Bacchi fuit gestamen, hasta hedera involuta: per quam hoc in loco Oratoriam intellige facultatem, eam præsertim quæ in administrandis rebus politicis elucet: Bacchus quippe, si Horatio credis, non Imperator tantum sed Doctor fuit eximius.

(s) *Laurea*) Qua Poetæ ornari solebant.

(t) *Calor*) Mentis quidam impetus, quo sine vix quisquam aliquid memoria dignum incipiat.

(u) *Tua*) Perinde in Amici gratiam loquitur, ac si ille Oratoriæ facultatis fontes servaret.

(x) *Nobis*) A Poetica facultate.

(y) *Tua*) Scilicet a Poetis plurima mutuantur Oratores; atque ut habet Cicero, *Est finitimus Oratori Poeta numeris adstrictior paulo, verborum autem licentia liberior; multis vero ornandi generibus socius ac pene par &c.*

(z) *Commilitii sacra*) Deos, & jura intellige, quibus conjuncti Oratores & Poetæ, quasi commilitones, sese invicem tuerentur.

(a) *Quibus*) Quod *scilicet* sacra tuenda putas, faves, &c.

(b) *De quo*) Ex cujus gratia & favore censum habes; & ab omnibus tua dignitas & æstimatio augetur.

(c) *Suis*) Veterem lectionem revocavi, quam excluserat clar. Heinsii auctoritas, utcumque vetustis exemplaribus nixa. Nullum enim satis idoneum sensum ex hac, optimum ex illa decerpimus. Vovet nimirum Poeta, ut, postquam Germanicus Cæsaris auspiciis multa præclara gesserit, ex sese & arbitrio proprio Orbem terrarum regat.

EPISTOLA VI.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Carmine Græcinum.) *Ad Gracinum scribens Poeta, eum monet ne crimen admissum culpet, quandoquidem præterita mutari non possunt. Illum postremo monet, ut malit sibi apso opem aliquam ferre, ut facit, quam ea damnare quæ potius excusanda sunt.*

CArmine Græcinum, qui præsens voce solebat,
Tristis ab *(a)* Euxinis Naso salutat aquis.
Exsulis hæc vox est. præbet mihi *(b)* litera linguam:
Et, si non liceat scribere, *(c)* mutus ero.
Corripis, *(d)* ut debes, stulti peccata sodalis:
Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meæ convicia culpæ.
Aspera confesso verba *(e)* remitte reo.
Cum poteram *(f)* recto transire *(g)* Ceraunia velo,
Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi *(h)* naufragio quid prodest discere facto,
Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potius prendenda natanti:
Nec pigeat *(i)* mento supposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor. sic mater & uxor,
Sic tibi sint fratres, totaque salva domus.

INTERPRETATIO.

Naso mœstus qui consueverat salutem dicere voce, cum adesset, salutat Græcinum versibus ab aquis Euxinis. Hæc est vox relegati: epistola dat mihi linguam: & nisi liceat scribere ero mutus. Arguis ut debes errata insani amici: atque ostendis me pati mala leviora meritis. Facis aqua sed tarda convicia peccato meo. Parce sævis dictis erga reum confessum. Eram admonendus, ut effugerem sævas rupes, cum poteram præterire Ceraunia velo recto. Nunc quid me juvat discere, naufragio facto, quodnam iter meus Phaselus debuerit tenere? Porrige potius lacertos corripiendos natanti defesso, neque pigeat submisisse manum mento. Atque id præstas, & præstes oro: ita genitrix & conjux, ita fratres & tota domus sit tibi incolumis.

NOTÆ.

(a) *Euxinis*) Tomis nempe exulabat Naso, ad Ponti-Euxini oram occiduam.

(b) *Littera*) Illis vero absentes alloquimur.

(c) *Mutus*) Vix enim ad absentes aliter quam litteris verba liceat facere.

(d) *Ut debes*) Omnino, siquidem & amico vere, & sibi caute prospicere vellet.

(e) *Remitte*) Optime cete Naso, namque officii admonere oportet amicum cum ad peccandum pronus est, non autem postquam & peccavit & peccatum agnovit.

(f) *Recto*) Hoc est Vitam sapienter instituere. Metaphora est a navigantibus petita.

(g) *Ceraunia*) Montes sunt Epiri in mare excurrentes prænavigantibus periculosissimi.

(h) *Naufragio*) Postquam & peccavi, & in exilium missus sum.

(i) *Mento supp.*) Quod solent facere qui lasso aut vix satis enatanti opem ferunt.

Quod-

(*k*) Quodque foles animo, quod femper voce precari,
Omnia Cæfaribus fic tua facta probes.
Turpe erit in miferis veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tuliffe tuum.
Turpe (*l*) referre pedem, nec paffu ftare tenaci:
Turpe laborantem deferuiffe ratem.
(Turpe fequi cafum, & fortunæ cedere amicum
Et, nifi fit felix, effe negare fuum.)
Non ita vixerunt (*m*) Strophio atque (*n*) Agamemnone nati:
Non hæc (*o*) Ægidæ Pirithoique fides.
Quos prior eft mirata, fequens mirabitur ætas:
In quorum plaufus tota (*p*) theatra fonant.
Tu quoque, per durum fervato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: &, quoniam laudem pietate mereris,
Non erit officii gratia (*q*) furda tui.
Crede mihi, (noftrum fi non mortale futurum
Carmen) in ore frequens pofteritatis eris.
Fac modo permaneas (*r*) lapfo, Græcine, fidelis;
Duret & in longas (*ſ*) impetus ifte moras.
Quæ tu cum præftes, (*t*) remo tamen utor in aura.
Nil nocet admiffo fubdere calcar equo.

INTERPRETATIO.

Et, quod foles vovere animo, & petere femper voce, ita approbes omnia tua facta Cæfaribus. Indecorum erit nullà parte tuliffe opem tuam tuo fodali in rebus afflictis. Indecorum retrocedere, atque confiftere firmo greffu: indecorum deftituiffe navem fatifcentem. Indecorum amicum fequi cafum, & cedere fortunæ, & nifi fit beatus inficiari effe fuum. Filii Strophii atque Agamemnonis non fic vixerunt: non hæc fuit fides Ægidæ & Pirithoi. Quos ætas præterita mirata eft & futura mirabitur, in quorum plaufus tota Theatra perftrepunt. Tu etiam mereris confequi famam inter tantos viros, amico fervato per durum tempus. Mereris: &, quandoquidem dignus es laude per pietatem, meritum beneficii tui non erit vanum. Crede mihi, fi verfus noftri non funt interituri, multum eris in ore pofterorum. Fac modo, Græcine, perftes fidelis lapfo, & ifte fervor maneat in longum tempus. Quæ cum tu facias, adhibeo tamen remos adfpirante vento. Nihil obeft addere calcar equo incitato.

NOTÆ.

(k) *Quodque*) Ut, *fcilicet* te Cæfaribus approbes. Namque apud Magnates habenda eft etiam gratia fi quid in bonam partem accipiunt quod bene factum fuerit.

(l) *Referre*) Amicitia defiftere. Metaph. eft a militibus.

(m) *Stophio*) Pyladem dicit, de quo fæpius, Orefti amicitia conjunctiffimus.

(n) *Agamemnone*) Fuit hic Oreftis pater notior quam ut de eo quicquam dicatur.

(o) *Ægidæ*) Thefei Ægæi filii, cujus cum Pirithoo fæpe jam vidimus certam amicitiam.

(p) *Theatra*) Illorum nempe amicorum decantata fides in Tragœdiis.

(q) *Surda*) Ut quam iniifti, neque intelligam, neque referam.

(r) *Lapfo*) *Mihi qui erravi.*

(ſ) *Impetus*) Ardor amicitiæ. At enim & laudat, & callide officii amicum admonet Nafo.

(t) *Remo tam.*) Eleganti Metaph. rationem reddit, cur amicum fponte fua opem ferentem, officii admoneat.

EPI-

EPISTOLA VII.

ATTICO.

ARGUMENTUM.

Esse salutatum. *Ad Atticum scribens, primo eum salutat. Deinde percunctatur quid agat, & an eum amet: queriturque de fortuna, ac mala sua breviter commemorat, & innumerabilia esse dicit. Postremo in tot tantisque malis solam sibi spem relictam solatio esse asserit: precaturque, in fide pristina permaneat, nec se amicum deserat.*

Esse salutatum vult te mea littera primum
A (*a*) male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas;
Et si, quicquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit: sed me timor ipse (*b*) malorum
Sæpe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quæso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis (*c*) æra subesse putat.
Sæpe canem longe visum fugit agna, lupumque
Credit; & ipsa (*d*) suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
Vanaque (*e*) sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego Fortunæ telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil nisi triste meo.

INTERPRETATIO.

Attice, mea epistola scripta a Getis male domitis jubet primum te esse salutatum. Proxima voluptas subsequitur accipere quid facias, & si quicquid facias me ames: Neque sum incertus quin id fiat; verum ipse metus malorum sæpe subigit frustra timere. Parce, precor, & da veniam nimio timori. Naufragus metuit etiam aquas quietas. Piscis semel vulneratus ab hamo doloso, arbitratur æra curva latere sub omnibus escis. Sæpe agna vitat canem longe conspectum, & arbitratur esse lupum, & ignara ipsa fugit præsidium suum. Artus vulnerati metuunt etiam levem contactum: & umbra vana creat timorem iis qui sunt anxii. Ita ego saucius infestis telis fortunæ nihil induco in animum meum nisi lugubre.

NOTÆ.

(a) *Male pacat.*) Quia bellum semper inter illos barbaros.

(b) *Malorum*) Cujuscumque fuerint generis. Solent vero illi qui adversam fortunam senserunt, ad omnia extimescere.

(c) *Æra*) Ex quibus hami conficiuntur.

(d) *Suam*) Quia a canibus oves adversus lupos defenduntur.

(e) *Sollicitis*) Qui sibi tuti satis non videntur, & ex diverso impendentia mala reformidant.

Jam

Jam mihi fata liquet (*f*) cœptos servantia cursus
　Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare Deos, ne quid mihi cedat amice;
(*g*) Verbaque Fortunæ vix puto posse dari;
Est illi curæ me perdere; quæque solebat
　Esse (*h*) levis, constans & bene certa nocet.
Crede mihi, si sum (*i*) veri tibi cognitus oris,
　Nec fraus in nostris casibus esse potest;
(*k*) Cinyphiæ segetis citius numerabis aristas,
　Altaque quam multis floreat (*l*) Hybla thymis:
Et quot aves motis nitantur in aera pennis;
　Quotque natent pisces æquore, certus eris:
Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
　Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
　Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quæ tibi si memori coner perscribere versu,
(*m*) Ilias est fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quod te rear esse verendum,
　Cujus amor nobis pignora mille dedit:
Sed quia res timida est omnis miser; & quia longo
　Tempore lætitiæ janua clausa meæ est.

INTERPRETATIO.

Jam mihi constat fata tenentia cursus inceptos itura semper per iter solitum. Arbitror, amice, Deos invigilare ne quid mihi bene vertat, & vix fortunam posse decipi. Est illi cura me perdere, & quæ consueverat esse inconstans, obest constans & bene confirmata. Fidem mihi habe, si sum tibi perspectus veridicus, neque dolus potest esse in nostris infortuniis; Recensebis prius spicas segetis Cinyphiæ, & quam multis thymis Hybla excelsa floreat; & quot aves tollantur in aerem alis agitatis, & tibi constabit quot pisces natent in mari, quam tibi desiniatur summa malorum nostrorum, quæ ego toleravi terra, quæ ego toleravi aqua. Nulla natio est ferocior in toto mundo quam Getæ sed tamen hi doluerunt nostris ærumnis. Quæ si tentavero tibi enumerare carmine fideli, longa Ilias futura est meis fatis. Non ergo metuo, quod putem te esse metuendum, cujus amor exhibuit nobis mille indicia. Verum quia omnis infelix est res meticulosa, & quia fores occlusæ sunt meo gaudio longo spatio.

NOTÆ.

(f) *Cœptos*) Poetæ maxime iniquos.

(g) *Verba fortunæ*) Ut decepta mihi nocere non possit.

(h) *Levis*) Quia data opera ideo tantum favere videtur, ut gravius noceat: neque diu eadem manet.

(i) *Veri oris*) Atque adeo minime mendax.

(k) *Cynizbia*) Libycæ, est namque Cinyphs Libyæ fluvius, per uberrima arva decidens, Mela teste. Quare & Libya horreum dictum Romanorum.

(l) *Hybla*) Mons fuit Siciliæ Thymo & melle optimo celeberrimus; juxtaque urbs ejusdem nominis.

(m) *Ilias*) Id est, longum opus; cujusmodi fuit Homeri Poema de bello Trojano, quod *Ilias* dicitur.

Jam

Jam dolor in morem venit meus: utque caducis
Percussu crebro saxa cavantur aquis;
Sic ego continuo Fortunæ vulneror ictu:
Vixque habet in nobis jam nova plaga locum:
Nec magis assiduo vomer tenuatur ab usu,
Nec magis est curvis (n) Appia trita rotis,
Pectora quam mea sunt serie (o) cæcata laborum:
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quæsita est gloria multis:
Infelix perii (p) dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, & sine labe peracta:
Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur sæpe suorum:
Omnis pro nobis gratia (q) muta fuit.
Adjuvat in duris alios (r) præsentia rebus:
Obruit hoc absens vasta (s) procella caput.
Quæ non horruerint tacitam quoque Cæsaris irám?
Addita sunt pœnis aspera verba meis.
Fit (t) fuga temporibus levior: (u) projectus in æquor
(x) Arcturum subii (y) Pleiadumque minas.

INTERPRETATIO.

Jam dolor meus mutatus est in consuetudinem, & quemadmodum silices teruntur frequenti ictu aquis decidentibus, ita ego lædor assiduo percussu fortunæ, atque jam vix novum vulnus habet locum in nobis. Neque vomer magis minuitur usu continuo, neque Appia est magis trita curvis rotis, quam meum cor est obsessum caterva malorum; neque quicquam reperi, quod mihi auxilio esset. Multi invenerunt gloriam per artes liberales: Miser ipse interii per meas dotes. Vita anteacta est sine culpa & absoluta absque macula: illa nihil profuit mihi infelici. Sæpe grave peccatum condonatur precibus suorum: omnis favor fuit mutus pro nobis. Præsentia prodest aliis in rebus asperis: ingens procella subvertit hoc caput absens. Quæ non reformidaverint iram etiam mutam Cæsaris? Voces sævæ adjectæ sunt supplicio meo. Exilium fit tolerabilius pro tempestatibus: ego pulsus in mare me objeci Arcturo & minis Pleiadum.

NOTÆ.

(n) *Appia*) Viam dicit ab Appio Censore stratam & cognominatam, quæ ab Roma Brundusium usque pertingebat.

(o) *Cæcata*) Alii codices habent *calcata*: verum illa vox altera multo melius atræ curæ designat molestias & horrores.

(p) *Dotibus*) Quia per artes Poeticas seu potius Amatorias exilio multatus.

(q) *Muta*) Quia vel pro me amici Imperatorem non oraverunt, vel eorum preces inutiles fuerunt.

(r) *Præsentia*) Quia *scilicet* pro se caussam dicunt præsentes, ad amicos confugiunt, &c.

(s) *Procella*) De Cæsaris ira loquitur, quæ absentem premebat.

(t) *Fuga*) De sua non loquitur: sed in genere leniri exilium eorum dicit, qui tempore navigationi apto, proficiscuntur.

(u) *Projectus*) Quasi certo periturus.

(x) *Arcturum*) Stella est in majoris Ursæ cauda, quæ exortu suo tempestates dicitur ciere; quas & subiisse queritur Naso. Oritur autem illa octavo Calendas Octobris.

(y) *Pleiadum*) Stellæ sunt septem in capite Tauri, quæ quanquam navigandi tempus suo exortu indicant, qui in quartum nonas Apriles rejicitur, nihilominus tamen imbres trahere credebantur.

Sæpe

Sæpe solent hyemem placidam sentire carinæ:
  Non (z) Ithacæ puppi (a) sævior unda fuit.
Recta fides (b) comitum poterat mala nostra levare:
  Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exsilium faciunt loca: tristior ista
  Terra sub (c) ambobus non jacet ulla polis.
Est aliquid patriis vicinum finibus esse:
  Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Præstat & exsulibus pacem tua (d) laurea, Cæsar:
  Pontica finitimo terra sub hoste jacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
  Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie cæli corpusque animusque juvantur:
  Frigore perpetuo (e) Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci (f) non invidiosa voluptas:
  Æquoreo bibitur cum sale mista (g) palus.
Omnia deficiunt: animus tamen omnia vincit.
  Ille etiam vires corpus habere facit,
Sustineas ut (h) onus, nitendum vertice pleno est;
  At flecti nervos si patiare, cadet.

INTERPRETATIO.

Sæpe naves consueverunt experiri hyemem lenem: Aqua non fuit asperior navi Ithacensi. Fides intemerata sociorum poterat minuere nostros labores: scelestum agmen auctum est meis spoliis. Loca reddunt fugam minus asperam; nulla terra est sub utroque axe mæstior ista. Est aliquid esse proximum finibus patriis: remotissima terra, pars mundi remotissima tenet me. Tua laurea certam facit pacem profugis, Cæsar: terra Pontica est sub hoste proximo. Suave est traducere tempus in agricultura: Hostis Barbarus non sinit terram subigi. Corpus & animus exhilarantur temperatura aeris: regio Sarmatica indurata est continuo frigore. Est voluptas non invidiosa in aqua dulci: palus potatur confusa cum sale marino. Omnia desunt: tamen animus superat omnia; ille facit etiam corpus habere vires. Contendendum est totis cervicibus, ut feras pondus: at si finas nervos flecti, ruit.

NOTÆ.

(z) *Ithaca*) Ulyssis Ithacensis, qui per decennium erravit, & multa adversa pertulit, priusquam Ithacam suam tangere posset. Insulam autem illam in Jonio mari fuisse, e regione Acarnania, nihil opus est, credo, toties repetere.

(a) *Savior*) Quam mihi fuit, supple, aut navi qua vectus sum.

(b) *Comitum*) De amicis non intellexero, verum de iis hominibus qui cum Poeta, rei faciendæ causa, aut ob alias rationes navigationis se commiserant.

(c) *Ambobus*) Arctico scil. & Antarctico.

(d) *Laurea*) Coronam a lauro pro Cæsaris gloria & imperio posuit, quia illa Victoriarum & Gloriæ signum.

(e) *Sarmatis*) Tomos in Sarmantiam relegatum Poetam centies vidimus.

(f) *Non invid.*) Quia omnibus haurire licet.

(g) *Palus*) *Aqua palustris.*

(h) *Onus*) *Quo quis premitur.* In genere & sententiose hoc dicit, sui quasi hortandi causa, & consilium probandi: quomodo dicimus Gallice; *Il faut bien faire ferme lors qu. &c.*

Spes

Spes quoque, posse mora mitescere Principis iram,
Vivere ne nolim deficiamque, (*i*) cavet.
Nec vos parva datis (*k*) pauci solatia nobis,
Quorum spectata est per mala nostra fides.
(*l*) Cœpta tene, quæso; nec in æquore desere (*m*) navem:
Meque simul serva, (*n*) judiciumque tuum.

INTERPRETATIO.

Spes est etiam, iram Principis posse molliri tempore; prospicit ne nolim vivere atque deficiam. Neque prabetis nobis levem consolationem, vos pauci, quorum fides probata est per nostras ærumnas. Permaneas, oro, in instituto, neque destitue navem in mari; atque tuere me simul & judicium tuum.

NOTÆ.

(i) *Cavet*) Spes *scilicet*, quæ ultima miserorum consolatio.

(k) *Pauci*) De amicis loquitur.

(l) *Cœpta*) *In meam gratiam.*

(m) *Navem*) Allegorice de se loquitur, quasi dicat, *Ne me destituas in meis periculis.*

(n) *Judicium*) Venia dignum Poetam censuerat Atticus, vel bene sperandum dixerat.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Redditus est nobis.) *Hanc epistolam scribit ad Cottam, eique gratias agit, quod ad se miserit Augusti Cæsaris, Liviæ, ac etiam Tiberii imagines: quos quoniam præsentes, & aliter videre non poterat, pro diis venerabatur. Rogat deinde eos, ut sibi mitius exilium concedant, nec patiantur eorum imagines, quas habet, semper secum esse in hostili & inviso loco.*

Redditus est nobis (*a*) Cæsar cum Cæsare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, Deos.
Utque tuum munus numerum, (*b*) quem debet, haberet,
Est ibi Cæsaribus Livia juncta (*c*) suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod fuerit pretium cum (*d*) rude, (*e*) numen habet.

INTERPRETATIO.

Maxime Cotta, Cæsar cum Cæsare, quos Deos mihi misisti nuper, nobis est redditus: atque, ut tuum donum haberet numerum, quem debet, Livia est ibi addita suis Cæsaribus. Argentum beatum, atque felicius omni auro, quod cum fuerit pretium rude habet numen.

NOTÆ.

(a) *Cæsar cum Cæsare*) Augusti & Tiberii imagines.

(b) *Quem debet*) Quia sine Livia sua, altera sui parte, Augusto satis prospectum non fuisset.

(c) *Suis*) Marito *scilicet* & filio.

(d) *Rude*) Non signatum.

(e) *Numen*) Propter impressas in argento antea rudi Cæsarum imagines.

Non

Non mihi divitias dando majora dediſſes,
(*f*) Cælitibus miſſis noſtra ſub ora tribus.
Eſt aliquid ſpectare Deos, & adeſſe putare;
Et quaſi cum vero numine poſſe loqui.
Præmia quanta, Dei! (*g*) nec me tenet ultima tellus:
Utque prius media ſoſpes in Urbe moror.
Cæſareos video vultus, velut ante videbam:
Vix hujus voti ſpes fuit ulla mihi.
Utque ſalutabam, numen cæleſte ſaluto.
Quod reduci tribuas, nil (puto) majus habes:
Quid noſtris oculis niſi ſola (*h*) Palatia deſunt?
Qui locus, ablato Cæſare, vilis erit.
Hunc ego cum ſpectem, videor mihi cernere Romam.
Nam patriæ faciem ſuſtinet ille ſuæ.
Fallor? an irati mihi ſunt in imagine vultus:
Torvaque neſcio quid forma minantis habet?
Parce, (*i*) vir immenſo major virtutibus orbe,
Juſtaque vindictæ (*k*) ſupprime lora tuæ.
Parce, precor, ſæcli decus indelebile noſtri;
Terrarum dominum quem ſua cura facit.
Per patriæ nomen, quæ te tibi carior ipſo eſt;
Per nunquam ſurdos in tua vota Deos;
Perque (*l*) tori ſociam, quæ par tibi ſola reperta eſt,
Et cui majeſtas non oneroſa tua eſt;

INTERPRETATIO.

Præbendo mihi divitias, non obtuliſſes majora munera tribus cæleſtibus miſſis ſub noſtrum conſpectum. Eſt aliquid intueri Deos: & credere adeſſe, & poſſe loqui tanquam cum vero numine. Quantum munus, Dii! Neque remotiſſima terra me habet: & incolumis verſor in media Urbe, ut antea. Intueor faciem Cæſaris, ſicuti prius intuebar. Vix ulla mihi ſpes fuit hujus voti. Atque ſaluto numen cæleſte, ſicut ſalutabam. Credo, nihil habes majus, quod præbeas reduci. Quid niſi ſola palatia deſunt noſtris oculis? qui locus erit contemtus, Cæſare ſublato. Cum ego hunc videam, mihi videor ſpectare Romam: nam ille tuetur formam patriæ ſuæ. Decipior, an facies eſt mihi infenſa in effigie, & figura iniqua habet neſcio quid minantis? Ignoſce vir major virtutibus mundo immenſo, & attrahe juſtas habenas vindictæ tuæ. Ignoſce, oro, honos indelebilis noſtri ævi, quem ſua cura facit dominum terrarum, oro per nomen Patriæ, quæ eſt tibi carior te ipſo, per Deos nunquam difficiles in tua deſideria; & per conſortem lecti, quæ ſola inventa eſt tibi æqualis, & cui Majeſtas tua non eſt inventa oneroſa;

NOTÆ.

(f) *Cælitibus*) In conſpectum datis tribus, quos tanquam Deos Naſo, ſicut & alii, venerabatur, aut certe venerari teſtabatur.

(g) *Nec me tenet*) Se jam dicit in Scythia non eſſe, cum Deos præſentes habeat, qui Romæ imperium habebant. Subtiliſſima eſt adulatio.

(h) *Palatia*) Ubi Auguſtus habitavit, in Palatino monte.

(i) *Vir*) Auguſtum in numiſmate alloquitur.

(k) *Supprime*) Hæc ab aurigis petita metaphora, iram ſuam coercere cupit Auguſtum.

(l) *Tori ſociam*) Liviam *ſcilicet*, quæ Auguſti fuit uxor.

Per.

Perque tibi *(m)* similem virtutis imagine natum,
Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque *(n)* tuos vel *(o)* avo vel dignos *(p)* patre nepotes,
Qui *(q)* veniunt magno per tua vota gradu;
Parte leva minima nostras & contrahe pœnas;
Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
Et tua, (si fas est) a Cæsare *(r)* proxime Cæsar,
Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum *(ſ)* pavido Germania vultu
Ante triumphantes serva feratur equos:
Sic *(t)* pater in *(u)* Pylios, *(x)* Cumæos mater in annos
Vivant; & possis filius esse diu.
(y) Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
Accipe non dura supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum *(z)* prole *(a)* nepotes,
Cumque bonis nuribus quas peperere nurus.
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, *(b)* Drusus
Pars fuerit partus sola caduca tui.
Sic tibi fraterni mature funeris ultor
(c) Purpureus niveis *(d)* filiusinstet equis.

INTERPRETATIO.

& per filium tibi similem specie virtutis, qui potest agnosci esse tuus per mores; & per nepotes tuos dignos vel avo vel patre, qui veniunt magno gressu per tua desideria, minue nostrum supplicium, & leva parte minima, atque assigna locum longe ab hoste Scythico. Tum, Cæsar proxime a Cæsare, tua numina ne sint contraria meis votis, si fas est. Ita sæva Germania feratur brevi serva facie timida ante equos triumphantes. Ita pater vivat in annos Pylios, & *mater in* annos *Cumæos, & possis esse diu filius. Tu etiam uxor apta magno marito, audi vota supplicis aure propitia. Ita maritus sit tibi incolumis, ita nepotes cum posteris* suis, *& nurus quas pepererunt cum bonis nuribus sint* incolumes. *Ita Drusus, quem fera Germania tibi abstulit, fuerit sola pars caduca tuorum liberorum. Ita filius purpura indutus sit tibi cito vindex necis fraterna in equis candidis.*

NOTÆ.

(m) *Similem*) Tiberium dicit.
(n) *Tuos*) Tiberii filios.
(o) *Avo*) Augusto.
(p) *Patre*) Tiberio.
(q) *Veniunt*) Virtute & dotibus omnis generis augentur.
(r) *Proxime*) Tiberium alloquitur.
(ſ) *Pavido*) Quomodo victam pingi oportuit aut repræsentari in curru triumphali.
(t) *Pater*) Augustus.
(u) *Pylios*) Longissimos, quales Nestoris Pylii fuerunt, qui ad tertiam pervenit ætatem. Pylo vero Peloponnesi urbe ortum Nestorem sæpius in præcedentibus.
(x) *Cumæos*) Quales dicuntur fuisse Sibyllæ Cumanæ.
(y) *Tu*) Liviam Augusti uxorem, quam apud maritum plurimum posse intelligebat, Naso alloquitur.
(z) *Plebe*) Tiberio.
(a) *Nepotes*) Tiberii filios.
(b) *Drusus*) Frater fuit Tiberii; atque is in Germania periit, cujus obitus causa ad matrem Liviam Naso carmen scripsit consolatorium.
(c) *Purpureus*) Purpura Triumphali indutus, de more.
(d) *Filius*) Tiberius *scilicet*.

Annuite o timidis mitissima numina votis.
(e) Præsentes aliquid prosit habere Deos.
Cæsaris (f) adventu tota gladiator arena
(g) Exit; & auxilium (h) non leve vultus habet.
Nos quoque vestra juvet quod, (i) qua licet, ora videmus:
Intrata est Superis quod domus una (k) tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deum coram corpora (l) vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum;
Quos dedit ars votis, effigiemque colo.
(m) Sic homines novere Deos, quos arduus æther
Occulit: & colitur pro Jove forma Jovis.
Denique, quæ mecum est, & erit sine fine, cavete,
Ne sit in (n) inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recidi,
Et patiar fossis lumen abire genis:
Quam caream raptis, o publica numina, vobis.
Vos eritis nostræ (o) portus & ara fugæ.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis:
Vosque meas (p) Aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor:
Aut spes exsilii commodioris adest.

INTERPRETATIO.

O Dii lenissimi favete precibus pavidis; aliquid iuvet habere Deos præsentes. Gladiator exit tota arena adventu Cæsaris, & facies ejus præbet non parvam opem. Nobis etiam prosit, quod intuemur vestros vultus quatenus conceditur; quod una domus est visitata a tribus Diis. Beati illi qui non intuentur imagines, sed ipsos, & qui vident Deum coram, & corpora vera. Quod cum iniquum fatum nobis negavit, veneror simulacrum & quos ars obtulit desideriis. Ita homines noverunt Deos, quos excelsum cœlum velat, & forma Jovis colitur pro Jove. Denique prospicite ne vestra effigies, quæ est & erit usque mecum, sit in loco odioso. Nam sinam potius caput avelli a nostris cervicibus, & oculos erui genis fossis, quam vobis ablatis destituar, o numina communia. Vos eritis portus & ara nostro exilio. Ego vos complectar, si fuero circumventus armis Geticis, & sequar vos meas Aquilas, vos mea signa. Vel ego mihi impono, & decipior nimio desiderio, vel spes exilii commodioris adest.

NOTÆ.

(e) *Præsentes*) Quia ex argento expressas habuit imagines hoc dicit; ad illud alludens quod *præsentem Deum* idem sit, quod *propitium* habere.

(f) *Adventu*) Cum in Circum venit.

(g) *Exit*) Circo arena strato egreditur. Victi nimirum Gladiatores ad pedes Cæsaris confugiebant, & dimittebantur.

(h) *Non levis*) Imo maximum, siquidem servi liberarentur.

(i) *Quod licet*) Ex imagine *scilicet* argento expressa.

(k) *Tribus*) Augusto, Liviæ, & Tiberio.

(l) *Vera*) Non imagines.

(m) *Sic*) Per Imagines. Subtilissime istud adjecit, ut quemadmodum Jupiter ex imagine præsentem opem indulget, ita & Augustus suam præbeat.

(n) *Inviso*) Hostili *scil.* ubi perire possit.

(o) *Portus*) Proverbio dictum, pro *Salus & perfugium*.

(p) *Aquilas*) Cujusmodi in exercitu Signa sequebantur.

Nam minus & minus eſt facies in imagine triſtis;
Viſaque ſunt dictis annuere ora meis.
Vera precor fiant timidæ præſagia mentis:
Juſtaque quamvis eſt, ſit minor ira Dei.

INTERPRETATIO.

Nam species minus atque minus eſt ſevera in effigie, & vultus viſus eſt favere meis ſermonibus. Oro omina animi mei pavidi ſint certa, & quamvis ira Dei ſit juſta ſit levior.

EPISTOLA IX.

COTYI REGI.

ARGUMENTUM.

Regia progenies.) *Ad Cotium filium Cotii regis Thraciæ hanc epiſtolam ſcribit, laudatque illum a generis origine; monetque, regium ac divinum eſſe, miſeris ſuccurrere, & ſibi potiſſimum, ob ſtudia poeticæ facultatis: ſiquidem illa quaſi quoddam amicitiæ vinculum habent. Poſtremo eum rogat, ut oranti terra ſua bellicoſa, in qua exulabat, ſit, ei fida & amica.*

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in (a) Eumolpi pervenit uſque, (b) Coty;
Fama loquax veſtras ſi jam pervenit ad aures,
Me tibi finitimi parte jacere ſoli:
Supplicis exaudi, juvenum mitiſſime, vocem:
Quamque potes profugo (nam potes) affer opem.
Me Fortuna tibi (de quâ ne conquerar, (c) hoc eſt)
Tradidit; hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non (d) duro littore noſtrum,
(e) Ne fuerit terra tutior unda tua.

INTERPRETATIO.

Coty, Soboles regia, cui origo nobilitatis pertingit uſque in nomen Eumolpi; ſi fama garrula jam pervenit ad aures veſtras, me jacere in parte terræ tibi vicinæ, leniſſime juvenum, obtempera voci ſupplicis; & præbe auxilium quod potes exſuli, namque potes. Fortuna, de qua hoc eſt ne conquerar, dedit me tibi, non infenſa mihi hoc ſolo. Excipe naufragium noſtrum littore non ſævo, ne aqua fuerit tutior tua terra.

NOTÆ.

(a) *Eumolpi*) Hic Neptuni & Chiones fuit filius, rex Thracum; qui Eleuſinis adverſus Athenienſes opem ferens ab Erechteo fuit obtruncatus: *Apollodorus*.

(b) *Coty*) Hic Cotys, Cotius, aut Cotyſon, nam idem videtur eſſe ex Tranquillo, rex fuit Thraciæ in Getas imperium ſuum proferens.

(c) *Hoc*) Quod Tibi *ſcilicet* ſum vicinus. Ne, inquit, de fortuna quererer, fecit ut tibi traderer.

(d) *Duro*) *iniquo*.

(e) *Ne fuerit*) Toto in mari tuo navigavi, inquit; Tuto igitur & in terra tua habitem; ne hæc illo, contra naturam iniquior videatur.

(f) Re-

(*f*) Regia (crede mihi) res est, succurrere lapsis:
Convenit & tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam (*g*) decet hoc istam: quæ maxima cum sit,
Esse potest animo vix tamen æqua tuo.
Conspicitur nunquam meliore potentia caussa,
Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ille tui generis, desiderat: hoc est
A Superis ortæ nobilitatis opus.
Hoc tibi & (*h*) Eumolpus generis clarissimus auctor,
Et prior Eumolpo suadet (*i*) Erichthonius.
Hoc tecum commune Deo: quod uterque rogati
Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Num quid erit, quare solito dignemur honore
Numina, si demas (*k*) velle juvare Deos?
Jupiter oranti (*l*) surdas si præbeat aures;
Victima pro templo (*m*) cur cadat icta Jovis?
Si pacem nullam (*n*) Pontus mihi præstet eunti,
(*o*) Irrita Neptuno cur ego thura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
Accipiat gravidæ cur (*p*) suis exta Ceres?

INTERPRETATIO.

Fidem mihi habe, res est regia subvenire illis qui ceciderunt, & decet tantum virum, quantus tu es. Istud convenit huic fortunæ, quæ cum sit summa, vix tamen potest esse par tuo animo. Potentia nunquam cernitur caussa potiore, quam quoties non patitur preces esse inanes. Splendor ille tuæ stirpis istud expetit, hoc est opus nobilitatis derivatæ a Diis. Eumolpus illustrissimus autor gentis, & Erichthonius antiquior Eumolpo suadet tibi hoc. Istud commune Deo tecum, quod ambo rogati consuevistis auxilium præbere vestris supplicibus. An aliquid erit quamobrem honoremus Deos de more, si tollas numina velle prodesse? Si Jupiter præbeat aures surdas precanti, quare hostia percussa procumbat ad templum Jovis? Si mare nullam indulgeat tranquillitatem mihi eunti, quamobrem ego præbeam thura vana Neptuno? Quamobrem Ceres accipiat viscera porcæ prægnantis, si illudat inanibus votis agricolæ opus facientis?

NOTÆ.

(f) *Regia*) Verissime sane, namque & ita Deus Gloriam suam amat patefacere. At enim quibus istud inculcet hodie ægre reperiuntur. Melius videtur plerisque brutis quæ humana larva tegit, ex protritorum sanguine dapes sibi inemtas apparare.

(g) *Decet*) Sæpissime hac voce utuntur boni autores, ad illud significandum quod maxime necessarium est, & homini præsertim convenit. Verum quid deceat quid non oblitos esse decere maxime plerique hodie arbitrantur.

(h) *Eumolpus*) Qui Eleusiniis opem tulit.

(i) *Erichthonius.*) Hic pedibus draco ex Vulcani semine procreatus, Athenarum regnum, pulso Amphictyone, invasit; ad illum Chione Eumolpi mater genus suum referebat, ut prolixe narratur ab Apollodoro, quem vide si tanti est.

(k) *Velle juvare*) Scilicet juvare vult Deus vero saltem: ast opem ejus contemnunt depravatione sua excæcati homines.

(l) *Surdas*) Inexorabiles.

(m) *Cur*) Stultissime quidem Illum quisquam veneretur, quem nullius boni auctorem cognoverit.

(n) *Pontus*) *Mare*, in quod Neptunus imperium obtinet.

(o) *Irrita*) *Vana*, quæque ad votorum confirmationem nihil conferunt.

(p) *Suis*) Cereri frugum Deæ sus mactabatur præsertim fœmina, quia illius munitibus præ cæteris animalibus infesta.

Nec dabit intonſo jugulum caper hoſtia Baccho,
Muſta (q) ſub adducto ſi pede nulla fluant.
Cæſar ut imperii moderetur fræna precamur,
Tam bene quod patriæ conſulit ille ſuæ.
Utilitas igitur magnos homineſque Deoſque
Efficit; auxiliis (r) quoque favente ſuis.
Tu quoque fac proſis (ſ) intra tua caſtra jacenti,
O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini eſt, hominem ſervare, voluptas:
Et melius nulla quæritur arte favor.
Quis non (t) Antiphaten Læſtrygona devovet? aut quis
Munifici mores improbat (u) Alcinoi?
Non tibi (x) Caſſandreus pater eſt gentiſve (y) Pheree;
(z) Quive repertorem torruit arte ſua:
Sed quam Marte ferox, & vinci neſcius armis,
Tam nunquam facta pace cruoris amans.
Adde, quod ingenuas didiciſſe fideliter artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.
Nec Regum quiſquam magis eſt inſtructus ab illis,
Mitibus aut ſtudiis tempora plura dedit.

INTERPRETATIO.

Neque bædus victima præbebit jugulum Baccho crinito, ſi nulla muſta currant ſub pede calcante uvas. Oramus ut Cæſar tractet habenas imperii, quod ille tam bene proſpicit ſuæ patriæ. Ergo commodum facit homines & Deos magnos; ſingulis tuentibus ſua præſidia. Tu etiam fac juves proſtratum intra tua caſtra, o Coty, ſoboles digna patre tuo. Voluptas eſt homine digna, ſervare hominem; neque gratia melius conciliatur ulla arte. Quis non execratur Antiphaten Læſtrigonem; aut quis damnat mores liberalis Alcinoi? Caſſandreus non eſt tibi genitor, aut gentis Pheræ, vel qui torruit inventorem arte ſua: ſed quam ſævus bello, & neſcius ſuperari armis, tam nunquam gaudens ſanguine pace facta. Adjice quod doctum eſſe accurate artes liberales facit mores placidos, neque patitur eſſe ſævos. Neque ullus regum eſt magis ornatus ab illis, aut præbuit plura tempora ſtudiis mollibus.

NOTÆ.

(q) *Sub pede*) Si nullam vini copiam, cui præeſt Bacchus, præbeat.

(r) *Quoque favente*) Singulis utilitati ſuæ conſulentibus.

(ſ) *Intra tua*) Quia undiquaque Scythis Cotyis imperio ſubjectis cinctus erat, ſic loquitur.

(t) *Antiphaten* Hic Læſtrigonum rex fuit efferis moribus, populis conſimilis ingenii imperitans, qui primo Formiis, deinde in extrema Italia Siciliam verſus habitaverunt. Illum docet Homerus ex Ulyſſis ſociis unum devoraviſſe.

(u) *Alcinoi*) Phæacum rex fuit juſtiſſimus, cujus liberalitatem ſenſit Ulyſſes naufragus.

(x) *Caſſandreus*) Apollodorum Caſſandriæ tyrannum intellige, de cujus ſævitia præ cæteris Ælianus variæ hiſtoriæ lib. 14. cap. 41.

(y) *Pheræa*) Alexandrum Pheræorum in Theſſalia crudeliſſimum tyrannum deſignat, ab uxore Thebe ejuſque fratribus denique obtruncatum: de quo Xenophon, Diodorus Siculus, Plutarchus, Valer. Maximus, Alii.

(z) *Quive*) Phalaris is fuit, qui Perillum ænei bovis repertorem, quo homines incluſi torrentur, primum omnium ſua arte excruciavit. De quibus in ſuperioribus.

Car-

Carmina testantur; quæ, (*a*) si tua nomina demas,
(*b*) Threicium juvenem composuisse negem.
Neve sub (*c*) hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
(*d*) Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Utque tibi est animus, (*e*) cum res ita postulat, arma
Sumere, & hostili tingere cæde manum;
Atque ut es excusso jaculum torquere lacerto,
Collaque velocis flectere doctus equi;
Tempora sic data sunt studiis ubi justa paternis,
Utque suis (*f*) humeris forte quievit opus;
Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
Lucida (*g*) Pieria tendis in astra via.
(*h*) Hæc quoque res aliquid tecum mihi fœderis adfert:
Ejusdem (*i*) sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
Terra sit exsiliis ut tua fida meis.
Non ego cæde nocens in Pontica littora veni;
Mistave sunt nostra dira venena manu:
Nec mea subjecta (*k*) convicta est (*l*) gemma tabella
Mendacem linis imposuisse notam.
Nec quidquam, quod lege veter committere, feci.
Et tamen his gravior noxa fatenda mihi est.

INTERPRETATIO.

Versus faciunt fidem; quos negem juvenem Thracium scripsisse, si tollas suum nomen. Et ne Orpheus esset unicus Poeta sub hac plaga, tellus Bistonis sese effert tuo ingenio. Utque properas arma capere, & inficere manum nece hostili, cum res ita suadet; atque ut es peritus mittere jaculum brachio impulso, & torquere colla equi pernicie; sic postquam tempora juncta data sunt studiis paternis, & cum opus asperum suis numeris intermissum est, ne tua otia languescant per pigros somnos petis cœlum splendidum via Pieria. Ea res etiam facit mihi aliquid fœderis tecum: sumus ambo cultores ejusdem sacri. Ego *Poeta porrigo brachia precantia ad Poetam; ut tua terra sit tuta mea fuga. Ego non accessi homicida in oras Ponticas, aut fera toxica fuit mista manu nostra: Neque meus annulus convictus est infixisse signum fallax linis, tabella supposita. Neque patravi quicquam, quod prohibear lege patrare: Et tamen majus peccatum est mihi agnoscendum.*

NOTÆ.

(a) *Si demas*) Ut a quo conscripta fuerint carmina per nomen appositum non intelligatur.

(b) *Threicium*) Atque adeo barbarum, minimeque Latinis litteris excultum.

(c) *Hoc*) Thracio *scilicet*, ubi Orpheus olim, Poeta & Philosophus insignis, Cotys deinde rex vixerunt.

(d) *Bystonis*) *Thracia*) a Bistone stagno sic dicta.

(e) *Cum res*) Laus summa.

(f) *Humeris*) Nisi hic latet mendum *Sui humeri* dicuntur qui opus aut onus suum absolverunt aut pertulerunt.

(g) *Pieria*) A Musis instituta, quæ *Pieriæ* & *Pierides* vel a Piero monte, vel a Piero natis virginibus in Picas mutatis appellatæ.

(h) *Hæc res*) Quod Musas colis.

(i) *Sacri*) Apollinis namque Sacerdotes Poetæ, itemque Musarum.

(k) *Convicta*) Quasi falso apposita fuerit illa aut sigillum meum.

(l) *Gemma*) Pro sigillo.

Neve roges quid ſit; ſtultam conſcripſimus (*m*) Artem;
Innocuas nobis hæc vetat eſſe manus.
Ecquid præterea peccarim, quærere noli:
Ut pateat ſola culpa ſub Arte mea.
Quidquid id eſt, habui moderatam vindicis iram:
Qui niſi natalem nil mihi demſit humum.
Hac quoniam careo; tua nunc vicinia præſtet,
Inviſo poſſim tutus ut eſſe loco.

INTERPRETATIO.

Neve quaras quid ſit Ars ſtulta; quam ſcripſi, ea probibet manus eſſe nobis innocentes. Ne petas ecquid peccaverim praterea, ut peccatum meum cognoſcatur ſub ſola arte mea. Quicquid id eſt, babui iram ultoris lenem; qui nibil mibi abſtulit prater terram natalem. Quandoquidem ea ſum privatus, nunc tua vicinitas faciat ut poſſim eſſe ſecurus in loco odioſo.

NOTÆ.

(m) *Artem*) Amandi *ſcilicet*.

EPISTOLA X.

MACRO.

ARGUMENTUM.

Ecquid ab impreſſæ.) *Ad Macrum poetam ſcribens, multis indiciis oſtendit, debere eum eſſe memorem ſui, & priſtina amicitia: cujus fructus & amoris ſigna, ſi illi in mentem venerint, dicit ſe abſentem futurum illi tanquam praſentem ſemper ante oculos: quod ut ipſe quoque efficiat impenſe precatur Poeta.*

ECquid ab impreſſæ cognoſcis imagine ceræ
Hæc tibi Naſonem ſcribere verba, Macer?
Auctoriſque ſui ſi non eſt annulus index,
Cognitane eſt noſtra littera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit (*a*) horum,
(*b*) Nec repetunt oculi ſigna vetuſta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmæque manuſque,
Exciderit tantum ne tibi cura mei.

INTERPRETATIO.

Macer ecquid cognoſcis ab figura cera impreſſa Naſonem tibi ſcribere bas voces? Et ſi annulus non eſt index ſui autoris, littera eſtne cognita ſcripta noſtra manu? An ſpatium temporis tollit tibi memoriam borum? neque oculi tui revocant ſigna antiqua? Eſto oblivioni tradideris pariter ſigillum & manum, modo ne amor mei a te receſſerit.

NOTÆ.

(a) *Horum*) Cum ſigilli, tum ſcripturæ Poetæ.

(b) *Nec repetunt*) Revocare nequeunt; aut in memoriam reducere.

Quam tu vel longi debes convictibus ævi,
Vel mea quod conjux non aliena tibi;
Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus:
Utque decet, nulla factus es Arte nocens.
Tu canis æterno quicquid (*c*) restabat Homero,
Ne careant summa Troica bella manu.
Naso parum prudens, Artem dum tradit Amandi,
Doctrinæ pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poetis;
Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem (quamquam procul absumus esse)
Suspicor; & casus velle levare meos.
Te duce magnificas Asiæ perspeximus urbes;
(*d*) Trinacris est oculis (*e*) te duce nota meis.
Vidimus (*f*) Ætnea cælum splendescere flamma;
Suppositus monti quam vomit ore (*g*) gigas:
(*h*) Hennæosque lacus, & olentia stagna (*i*) Palici,
Quaque suis (*k*) Cyanen miscet (*l*) Anapus aquis.
Nec procul hinc (*m*) Nymphen, quæ, dum fugit (*n*) Elidis amnem,
Tecta (*o*) sub æquorea nunc quoque currit aqua.

INTERPRETATIO.

Quem tu debes vel convictibus longi temporis; vel quod mea uxor non est tibi aliena, vel studiis, quibus es usus prudentius, quam nos, & nulla Arte factus es reus, ut decet. Tu cantas quicquid supererat immortali Homero, ne bella Trojana careant manu ultima. Naso magister parum sapiens habet lugubrem mercedem doctrinæ dum docet Artem amandi. Poetæ habent tamen sacra communia inter se: quamvis singuli teneamus viam diversam. Quorum suspicor te esse memorem, quamvis procul dissiti sumus, & cupere subvenire meo infortunio. Lustravimus splendidas urbes Asiæ te duce; Sicilia est cognita oculis meis te duce. Vidimus aerem lucere igne Ætnæo, quem Gigas subjectus monti eructat ore; & lacus Hennæos, & stagna olentia Palici, & quâ Anapus jungit Cyanen aquis suis: Neque longe hinc vidimus Nympham, quæ dum fugit fluvium Elidis nunc etiam fluit tecta sub aqua marina.

NOTÆ.

(c) *Restabat*) Usque ad mortem Hectoris, carmen suum Homerus de bello Trojano perduxerat; cætera scribenda assumserat Macer.

(d) *Trinacris*) Sicilia; quæ a triangulari forma tribusque promontoriis eo nomine dicta.

(e) *Te duce*) Cum Macro igitur multas regiones lustraverat Naso.

(f) *Ætnæa*) Quæ ex Ætna Siciliæ incenso monte erumpit.

(g) *Gigas*) Typhœus scilicet de quo in Metamorph.

(h) *Hennæos*) Qui ab Enna Siciliæ urbe insigni in insulæ umbilico, fontibus irrigua, nomen fortiti sunt.

(i) *Palici*) Hi fratres fuerunt, quos Jovis filios nonnulli, Hesychius Adriani cujusdam melius scripsit; a quibus lacus duo sulphureo odore in Sicilia, inde illi prodiisse dicuntur, nomen acceperunt.

(k) *Cyanen*) Fons est Siciliæ, in quem Nympha hujus nominis Proserpinæ a Plutone raptæ dolore, mutata; de quâ in Metam.

(l) *Anapus*) Siciliæ fluvius per campos Syracusanos in mare defluens.

(m) *Nymphen*) Arethusa est, Dianæ comes, quæ in fontem sui nominis, dum Alpheum amnem fugit, mutata est: ut prolixe dictum in Metam.

(n) *Elidis*) Regiuncula est Peloponnesi, quam & irrigat Alpheus fluvius.

(o) *Sub æquorea*) Istud dicit, quia per subterraneos meatus Siciliam usque, ne suas aquas cum Alpheo commisceret, Arethusa perfugit.

(*p*) Hic mihi labentis pars anni magna peracta est.
Eheu, quam dispar est locus ille Getis!
Et (*q*) quota pars hæc sunt rerum, quas vidimus ambo,
Te mihi jucundas efficiente vias!
Seu rate cæruleas picta sulcavimus undas:
(*r*) Esseda nos agili sive tulere rota.
Sæpe brevis nobis (*s*) vicibus via visa loquendi;
Pluraque, si numeres, verba fuere (*t*) gradu.
Sæpe dies sermone minor fuit; inque loquendum
(*u*) Tarda per æstivos defuit hora dies.
Est (*x*) aliquid, casus pariter timuisse marinos;
Junctaque ad æquoreos vota tulisse Deos:
Et modo res egisse simul; modo rursus ab illis,
Quorum non pudeat, posse referre jocos.
Hæc tibi si subeant (absim licet), omnibus horis
Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse quidem extremi cum sim sub cardine mundi,
Qui semper liquidis (*y*) altior extat aquis;
Te tamen intueor, quo solo pectore possum;
Et tecum (*z*) gelido sæpe sub axe loquor.
Hic es, & ignoras: & ades celeberrimus absens:
Inque Getas media (*a*) jussus ab Urbe venis.
Redde vicem: &, quoniam regio felicior (*b*) ista est,
Illic me memori pectore semper habe.

INTERPRETATIO.

Hic bona pars anni currentis a me transacta est. Eheu quam ille locus est dissimilis Getis! Atque hæc quantula sunt pars rerum quas ambo spectavimus, tu mihi præstante iter gratum! Sive eruimus aquas glaucas navi picta; sive carpenta nos vexerunt rota fervida. Sæpe iter visum est nobis breve vicibus confabulandi, & si recenseas voces fuerunt plures quam gressus. Sæpe dies fuit brevior colloquiis, & longa hora per dies æstivos defuit. Est aliquid metuisse æqualiter casus æquoreos, atque una nuncupavisse vota Diis marinis: & nunc tractasse negotia simul; nunc rursus ab illis posse commemorare ludos, quorum non pudeat. Si hæc veniant tibi in mentem singulis horis, quanquam sim procul, ero coram oculis, tanquam modo conspectus. Ego quidem, tametsi sim sub polo orbis ultimi qui semper apparet excelsior aquis fluidis, nihilominus te specto animo, quo solo licet, & fabulor sæpe tecum sub cardine frigido. Hic es, & nescis, & absens ades frequentissimus; & venis ab Urbe media in conspectus Scythicos. Par pari refer; & quandoquidem plaga ista est beatior, habe me semper illic corde memori.

NOTÆ.

(p) *Hic*) In Sicilia.

(q) *Quota*) Minimam innuit.

(r) *Esseda*) Vehiculi genus, more Gallico.

(s) *Vicibus loq.*) Sermones alternatim cedendo.

(t) *Gradu*) Singulis quippe passibus pluscula verba proferebant.

(u) *Tarda*) Æstate nimirum dies sunt longiores.

(x) *Aliquid*) Quo *scil.* foveatur amicitia.

(y) *Altior*) Polus vero Arcticus, cui propior Naso, in Getis agens, Oceano nunquam mergitur.

(z) *Gelido*) Scilicet Septentrionalis plaga frigidior.

(a) *Jussus*) Poetæ phantasia *scilicet*.

(b) *Ista*) Italiam vero nullus Scythicis regionibus feliciorem non crediderit.

EPI-

EPISTOLA XI.

RUFO.

ARGUMENTUM.

Hoc tibi Rufe brevi.) *Ad Rufum Fundanum uxoris fua avunculum banc epiftolam fcribit Poeta: cujus merita dicit fe babere in memoria, quamvis fit longiffimo intervallo remotus. Demum deos precatur, ut illi meritas gratias referant.*

(*a*) HOc tibi, Rufe, brevi (*b*) properatum tempore mittit
Nafo (*c*) parum fauftæ conditor Artis opus:
Ut, quanquam longe toto fumus orbe remoti,
Scire tamen poffis nos meminiffe tui.
Nominis ante mei veniant oblivia nobis,
Pectore quam pietas fit tua pulfa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
Quam fiat meriti gratia (*d*) vana tui.
Grande voco lacrymas meritum, quibus ora rigabas,
Cum mea concreto ficca dolore forent.
Grande voco meritum, mœftæ folatia mentis;
Cum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem, per feque mea eft laudabilis uxor;
(*e*) Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod (*f*) Hermiones Caftor fuit, Hector (*g*) Iuli,
(*h*) Hoc ego te lætor conjugis effe meæ.
Quæ, ne diffimilis tibi fit probitate, laborat;
Seque tui (*i*) vita fanguinis effe probat.

INTERPRETATIO.

Rufe, Nafo auctor Artis parum beata mittis tibi boc opus feftinatum exiguo tempore: ut quamvis fumus procul diffiti toto orbe, poffis tamen intelligere nos recordari tui. Prius oblivifcar nominis mei, quam amor tuus excidat meo corde. Atque prius efflabimus fpiritum in tenuem aerem, quam gratia beneficii tui vanefcat. Dico magnum meritum lacrymas quibus fpargebas faciem, cum mea effet arida dolore coacto. Dico magnum meritum confolationes triftis animi, cum praberes illas tibi juxta & nobis. Equidem mea conjux eft bona ultro & per fe, attamen illa fit laudabilior tuo confilio. Namque quod Caftor fuit Hermiones, Hector Juli, ego gaudeo te boc effe mea uxoris; qua contradit ne fit tibi difpar moribus, & oftendit vita probitate effe tui generis.

NOTÆ.

(a) *Hoc*) De fecundo libro hoc loquitur.
(b) *Properatum*) *Feftinanter perfcriptum.*
(c) *Parum fauftæ*) Quia ideo relegatus.
(d) *Vana*) Per meam oblivionem.
(e) *Admonitu*) Confiliis & hortationibus.
(f) *Hermiones*) Ea fuit Helenæ filia, cujus ergo Caftor Helenæ frater, fuit avunculus.
(g) *Juli*) Hic Æneæ filius, matrem habuit Creufam Hectoris fororem; ideoque Hectorem ipfum avunculum.
(h) *Hoc*) Avunculum ergo,
(i) *Vita*) Integra & honefta *fcil.*

Ergo,

Ergo, quod fuerat ſtimulis factura ſine ullis,
Plenius (*k*) auctorem te quoque nacta facit.
Acer, & ad (*l*) palmæ per ſe curſurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde, quod abſentis cura mandata fideli
Perficis, & nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non poſſumus ipſi,
Di tibi: qui referent, ſi pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus iſtis,
Maxima (*m*) Fundani gloria, Ruſe, ſoli.

INTERPRETATIO.

Quod igitur erat factura ſine ullo ſuaſu facit melius nacta te repulſorem. Equus generoſus, & curſurus per ſe ad honores palmæ, curret tamen melius, ſi inſtiges. Adde quod exequeris juſſa abſentis cura fideli, & nullum onus quereris portare. O quandoquidem ipſi non poſſumus, Dii tibi referant gratias, qui referent ſi aſpiciant pia facta: Atque corpus ſubminiſtret quoque diu iſtis moribus, Ruſe honos maxime terræ Fundanæ.

NOTÆ.

(k) *Auctorem*) Qui virtute tua illi meæ uxori facem præfers.

(l) *Palmæ*) Quæ victoribus in honoris teſtimonium datur.

(m) *Fundani*) Fundi oppidum fuit Campaniæ, hujus Ruſi patria, ad quem ſcribit Naſo.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER III.

EPISTOLA I.

UXORI.

ARGUMENTUM.

Æquor Jasonio pulsatum remige.) *Hanc hujus libri primam epistolam ad uxorem mittit, cui Ponticæ regionis, ubi exulabat, incommoda narrat, quibus dicit debere illi minime mirum videri, si mitioris soli exilium petit: qua in re ipsa pro marito debet præ cæteris laborare, si vult bonæ uxoris officio fungi. Docet deinde id sibi præstari posse, si ad Liviæ Augusti uxoris præsidium confugerit: cujus clementiam ac benignitatem exponit, ad quam rem peragendam eligendum esse tempus idoneum admonet. quo pacto autem id agendum, quidve petendum sit, elegantissime colligit Poeta.*

ÆQuor *(a)* Iasonio pulsatum remige primum,
Quæque nec hoste fero, nec nive *(b)* terra cares,
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
In minus hostilem jussus abire locum?
An mihi Barbaria vivendum semper in ista?
Inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tibi, Pontica tellus,
Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim; tu pessima duro
Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas.

INTERPRETATIO.

MAre primum agitatum a remige Jasonio, & Terra, quæ neque destituta es hoste sævo, neque nive, eritne aliquod tempus, quo ego Naso vos deseram, jussus concedere in aliquem locum minus invisum? An semper mihi degendum in ista Barbaria, & necesse est sepeliar in terra Tomitana? Pace tua, si ulla est pax tibi, Terra Pontica, quam hostis vicinus pulsat equo veloci, velim dixisse pace tua: Tu es pars gravissima in aspero exilio, tu auges nostra incommoda.

NOTÆ.

(a) *Jasonio*) Jasonem Argo navi per Ponticum mare ad rapiendum vellus aureum vectum in Metam. vidimus.

(b) *Terra*) Scythicam alloquitur.

Tu

Tu neque ver sentis cinctum florente corona:
Tu (*c*) neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes: & in æquore piscis
Inclusus (*d*) tecta sæpe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi pæne marini:
Qui potus dubium sistat (*e*) alatne sitim.
Rara, (*f*) neque hæc felix, in apertis eminet arvis
Arbor; & in terra est (*g*) altera forma maris.
Non avis (*h*) obloquitur: silvis nisi si qua remotis
Æquoreas rauco gutture potat aquas.
(*i*) Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
(*k*) Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, & quod (*l*) murus pulsatur ab hoste;
Tinctaque mortifera (*m*) tabe sagitta madet.
Quod procul hæc regio est, & ab omni devia cursu;
Nec pede quo quisquam, nec rate tutus eat.
Non igitur mirum, finem quærentibus (*n*) horum
Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non (*o*) hoc evincere, conjux;
Inque meis lacrymas posse tenere malis.

INTERPRETATIO.

Tu neque sentis ver coronatum sertis florentibus; Tu neque cernis corpora nuda messorum. Neque Autumnus tibi præbet racemos pampineos, sed omnes tempestates habent frigus immoderatum. Tu tenes maria compacta gelu, & piscis clausus mari natavit sæpe, aqua operta. Neque habes fontes, nisi fere aqua marina, qui potus incertum est leniat an accendat sitim. Rara arbor, neque hæc fœcunda apparet in campis patentibus, & altera est species maris in terra. Non avis obmurmurat; nisi si qua bibit aquas marinas in sylvis remotis. Amara absynthia surgunt per vastos agros: & messis ingrata conveniens suo loco. Adde timores, & quod mœnia impetuntur ab hoste, & spicula infecta fluunt veneno pestifero; quod hic tractus est longe, & remotus ab omni itinere, & quo nullus securus transeat neque pede, neque navi. Non mirum igitur si altera terra semper rogatur a nobis expetentibus finem horum. Magis mirandum est, uxor, te non sequi istud & posse compescere fletus in meis ærumnis.

NOTÆ.

(c) *Neque messorum*) Adeoque nec æstatem.

(d) *Tecta*) Glacie scilicet.

(e) *Alat*) Sal nempe sitim acuit.

(f) *Neque felix*) Quia aut nihil, aut fructus profert asperos.

(g) *Altera*) Quia æquor aut planities sterilis, & gignentium vacua.

(h) *Obloquitur*) *Cantat*. Sed ad varias alludit Metamorphoses.

(i) *Tristia*) *Amara*.

(k) *Conveniens*) Quia locus asper & ingratus.

(l) *Murus*) Tomitana mœnia.

(m) *Tabe*) Veneno saggitas suas tingere solebant Scythæ.

(n) *Horum*) Quæ mala commemoravit.

(o) *Hoc*) Ut altera humus mihi assignetur.

Quid

Quid facias, quæris? quæras hoc scilicet ipsum;
Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet;
Et faciat somnos hæc tibi cura *(p)* breves.
(q) Velle reor multos: quis enim mihi tam sit iniquus,
Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto cunctisque incumbere nervis,
Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque juvent alii, tu debes *(r)* vincere amicos,
Uxor; & ad *(s)* partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris *(t)* persona libellis:
Conjugis exemplum diceris esse bonæ.
(u) Hanc cave degeneres: ut sint præconia nostra
Vera vide; Famæ quo *(x)* tuearis opus.
Ut nihil ipse querar; tacito me Fama queretur,
Quæ debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo Fortuna videndum;
Et plus notitiæ, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus *(y)* Capeneus de fulminis ictu:
Notus humo mersis *(z)* Amphiaraus equis.

INTERPRETATIO.

Petis quid agere oporteat? Nimirum quæras istud ipsum: Reperies, si cupias invenire. Leve est velle, opus est optes ut rem consequaris, & hoc negotium reddat tibi somnos exiguos. Puto multos velle; quis enim sit mihi tam infensus, ut cupiat meum exilium esse sine pace? Decet te niti toto animo, & totis viribus, & contendere pro me die & nocte. Atque ut cæteri opem ferant, tu conjux debes superare amicos, & prima succedere officio tuo. Magna Persona est tibi data nostris libellis. Diceris esse exemplum bonæ uxoris. Prospice ne hanc corrumpas: fac laudes nostræ sint veræ, ut protegas opus famæ. Quanquam ego nihil conquerar, fama queretur, me silente, nisi cura mei quæ debet esse fuerit tibi. Sors mea exposuit me spectandum populo, & dedit plus nominis quam fuit prius. Capaneus celebratus est de ictu fulminis; Amphiaraus cognitus equis absorptis terra.

NOTÆ.

3 (p) *Breves*) Nocte adeoque aliquid excogites, quo Imperator flectatur, & mitius faciat mihi exilium.

(q) *Velle*) Id est, sine studio aut cura approbare.

(r) *Vincere*) *Opera & diligentia in me juvando alios superare.*

(s) *Partes*) *Ad officium tuum, mibi succurrendo.*

(t) *Persona*) Pro nomine & fama posuit.

(u) *Hanc deg.*) Degenerase honorem, propinquos, palmas apud bonos auctores invenias: quas locutiones quid sibi velint nullus non intelligit.

(x) *Tuearis*) Falsa enim si fama prædicet, statim dissolvitur.

(y) *Capaneus*) Unus fuit ex ducibus Argivis, qui una cum Polynice ad bellum Tebanum profectus, dum muris scalas admoveret lapidibus obrutus est: quare a Jove fulmine ictum finxerunt.

(z) *Amphiaraus*) Oeclei fuit filius & Græcus vates, qui Eriphiles uxoris fraude ad bellum Thebanum ab Adrasto productus, hiatu terræ absorptus est; tum pro Deo cultus.

Si minus (*a*) erraffet, notus minus effet Ulyffes;
Magna (*b*) Philoctetæ vulnere fama fuo eft.
Si locus eft aliquis tanta inter nomina parvis;
Nos quoque confpicuos noftra ruina facit.
Nec te nefciri patitur mea pagina; qua non
Inferius (*c*) Coa Battide nomen habes.
Quicquid ages igitur, fcena fpectabere magna:
Et pia non parvis teftibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine noftro,
Qui legit has laudes, an mereare rogat.
Utque favere reor plures virtutibus (*d*) iftis,
Sic tua non paucæ carpere facta volent.
Quare, tu præfta, ne livor dicere poffit;
Hæc eft pro miferi lenta falute viri.
Cumque ego deficiam, nec poffim (*e*) ducere currum;
Fac tu fuftineas (*f*) debile fola jugum.
Ad (*g*) medicum fpecto venis (*h*) fugientibus æger:
Ultima pars (*i*) animæ dum mihi reftat, (*k*) ades.
Quodque ego præftarem, fi te magis ipfe valerem,
Id mihi, cum valeas fortius, ipfa refer.
Exigit hoc focialis amor, fœdufque maritum:
Moribus hoc, conjux, exigis ipfa tuis.

INTERPRETATIO.

Si Ulyffes minus erraffet, effet minus cognitus; fama Philoctetæ eft ingens plaga fua. Si aliquis eft locus parvis inter tanta nomina, noftra clades reddit nos etiam claros. Neque mei libelli finunt te ignorari, quibus confequuta es famam non leviorem Battide Coa. Quicquid ergo facies, confpicieris magno theatro: & eris conjux fida non parvis teftibus. Crede mihi, quoties celebraris noftris verfibus, qui legit hæc præconia quærit an fis digna. Atque ut puto multas plaudere iftis virtutibus, fic non paucæ cupient reprehendere acta tua. Quare fac tu, ne invidia queat dicere, Hæc eft tarda pro falute infelicis mariti. Et cum deficiam, neque poffim agere currum, vide ut tu fola feras infirmum jugum. Ægrotus refpicio ad medicum venis deficientibus: faveat mihi dum pars noviffima fpiritus fupereft: & redde mihi quod ego facerem, fi ipfe fruerer firmiori valetudine te, cum tu fruaris meliori. Amor conjugalis, & fœdus maritum hoc pofcit: tu ipfa uxor pofcis hoc ex moribus tuis.

NOTÆ.

(a) *Erraffet*) Per decem annos terra marique jactatum priufquam in patriam reverti poffet decantaverunt Poetæ.

(b) *Philoctetæ*) De hoc Herculis comite, ejufque fagittis venenatis, itemque ipfius vulnere, jam fæpius dictum.

(c) *Coa*) Coo infula oriunda, quam Philetas carminibus fuis celebravit.

(d) *Iftis*) Tuis, quas laudo.

(e) *Ducere currum*) *Meis rebus præeffe*. Metaph. ab aurigis petita.

(f) *Debile jugum*) Res afflictas & dubias.

(g) *Medicum*) Uxorem fuam non fecus ac Medicum in extremis fpectare fe Nafo agnofcit.

(h) *Fugientibus*) *Deficientibus*. Quæ res ad commovendos bonæ uxoris affectus maxime idonea.

(i) *Animæ*) Pro vita pofuit.

(k) *Ades*) *Fer opem*.

Hoc

Hoc domui debes, de qua (*l*) censeris, ut illam
Non magis officiis, quam probitate, colas.
Cuncta licet facias; nisi sis laudabilis, uxor,
Non poterit credi (*m*) Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec (si vis vera fateri)
Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fœnore nobis,
Nec te, si cupiat lædere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adjunge prioribus unum;
Pro nostris ut sis (*n*) ambitiosa malis.
Ut minus infesta jaceam regione, labora:
(*o*) Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti;
Utque ea non (*p*) teneas, (*q*) tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
Quod facis, ut facias, (*r*) teque imitere, rogo.
Fortibus assuevit tubicen (*ſ*) prodesse; suoque
Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne;
(Sit (*t*) virtus etiam non probitate minor.)

INTERPRETATIO.

Debes hoc domui, de qua censeris, ut illam exornes non plus officiis quam probitate. Quamvis omnia agas, nisi sis bona conjux, Marcia non poteris credi honorata a te. Neque sumus immeriti: neque, si vis agnoscere verum, nulla gratia debetur meis beneficiis. Illa quidem refertur nobis cum magno fructu; neque invidia habet quod possit carpere, si cupiat: verum tamen adjice hoc unum factis præcedentibus, ut sis ambitiosa pro nostris calamitatibus. Contende ut jaceam in plaga minus tumultuosa; neque ulla pars officii tui erit infirma. Posco ingentia, sed non tamen invidiosa oranti: & quanquam non consequaris, repulsa tua est secura. Neque mihi irascaris, si oro toties nostris versibus ut agas quod agis; & te æmuleris. Tubicen consuevit accendere strenuos, & imperator hortatur suo ore viros fortiter dimicantes. Probitas tua perspecta est, & probata in omne tempus; fortitudo sit quoque non minor probitate.

NOTÆ.

(l) *Censeris*) In censu numeraris. Scilicet omnes familiæ in censum referebantur,

(m) *Marcia*) Maximi fuit uxor, Martii Philippi, Vitrici Augusti, filia.

(n) *Ambitiosa*) Id est, quæ sollicite quorumlibet gratiam & favorem, mea caussa ambire nunquam desinas.

(o) *Clauda nec*) Omnia præstiteris, quæ ex te optare possim.

(p) *Teneas*) *Consequaris*.

(q) *Tuta*) Neque eo quicquam tibi mali eveniet.

(r) *Teque imit.*) Acute sane uxorem ad officium præstandam hortatur.

(ſ) *Prodesse*) Injurium quia videtur, neque sine causa, quempiam ad illud hortari, quod ex se ultro præstare debeat; Ideo exemplis ostendit Naso contra posse fieri ut ad bonos & sponte sua officio fungentes hortamina dirigantur.

(t) *Virtus*) Plura ad virtutem, seu animi fortitudinem & honarum rerum audaciam, quam ad probitatem requiruntur.

Non

Non tibi *(u)* Amazonia est pro me sumenda securis,
Aut *(x)* excisa levi pelta gerenda manu.
(y) Numen adorandum est; non ut mihi fiat amicum,
Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrymæ tibi *(z)* gratia fient.
Hac potes, aut nulla, parte movere Deos.
Quæ tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur:
(a) Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meæ res sunt, omni (puto) tempore flebis:
Has Fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua (quod abominor) esset:
(b) Admeti conjux, quam sequereris, erat.
Æmula Penelopes fieres, si fraude pudica
Instantes velles *(c)* fallere nupta procos.
Si comes extincti manes sequerere mariti,
Esset dux fati *(d)* Laodamia tui.
(e) Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
Corpus in accensos mittere forte rogos.
Nil opus est letho, nil *(f)* Icariotide tela.
Cæsaris at *(g)* conjux ore precanda tuo.

INTERPRETATIO.

Securis Amazonia non tibi capienda, aut scutum excisum gerendum alacri manu pro me. Deus orandus est, non ut fiat mihi amicus, sed sit minus infensus quam fuit prius. Si nullus est favor, fletus tibi conciliabunt favorem: potes flectere numina hac parte aut nulla. Qui ne te destituant bene prospicitur per nostras ærumnas: & cum sim tibi maritus, adest tibi ampla materia lacrymandi. Atque, ut res meæ se habent, lacrymabis, credo, omni tempore. Nostra fortuna tibi præbet eas divitias. Si obitus meus esset compensandus tuo, quod detestor, uxor erat Admeti, quam imitaceris. Fieres æmula Penelopes, si uxor velles decipere dolo verecundo procos instantes. Si comes sequereris Manes viri mortui, Laodamia esset dux fati tui. Iphias erat tibi sistenda ante oculos, cum velles dare corpus strenuum in rogos accensos. Nihil est opus morte, nihil tela Icariotide: Uxor Cæsaris est orandâ tuo ore:

NOTÆ.

(u) *Amazonia*) Cujusmodi utebantur Amazones mulieres bellicosæ. A negotii facilitate uxorem suam Naso hortatur.

(x) *Excisa*) Quiaí ad Lunæ decrescentis similitudinem facta scuta illa quibus Amazones utebantur.

(y) *Numen*) Augusti *scilicet*.

(z) *Gratia fient*) Plurimum posse apud cordatos & generosos viros, modo ut dolis ne sint conficta, experientia testatur.

(a) *Me viro*) *Cum me tam infelicem habeat maritum.*

(b) *Admeti*) Hic Pheræorum in Thessalia rex fuit, cujus uxor Alcestis, Peliæ filia, pro eo mortem oppetere non dubitavit.

(c) *Fallere*) Quomodo illa procorum importunitatem tela sua eluserit videsis in Epistolis.

(d) *Laodamia*) Quæ Protesilai sui fata sequta est, sicuti in præcedentibus vidimus.

(e) *Iphias*) Evadne est Iphidis filia, quæ sese in ardentem Capanei sui rogum, per nimium amorem, præcipitem dedit.

(f) *Icariotide*) Cujusmodi Icarii filia Penelope in decipiendis procis suis usa est.

(g) *Conjux*) Livia.

Quæ

Quæ præstat virtute sua, ne prisca vetustas
Laude pudicitiæ sæcula nostra *(h)* premat.
(i) Quæ Veneris formam, mores Junonis habendo;
Sola est cælesti digna reperta toro.
Quid trepidas, & adire times? non impia *(k)* Progne;
(l) Filiave Æetæ voce movenda tua est:
Nec *(m)* nurus Ægypti, nec sæva *(n)* Agamemnonis uxor;
(o) Scyllaque, quæ Siculas inguine terret aquas;
(p) Telegonive parens vertendis nata figuris;
Nexaque nodosas *(q)* angue *(r)* Medusa comas.
Fœmina sed Princeps; in qua Fortuna *(ſ)* videre
Se probat, & cæcæ crimina falsa tulit.
(t) Qua nihil in terris, *(u)* ad finem Solis ab ortu
Clarius, excepto Cæsare, mundus habet.
(x) Eligito tempus captatum sæpe rogandi,
(y) Exeat adversa ne tua navis aqua.

INTERPRETATIO.

quæ facit per suam virtutem, ne prisca antiquitas vincat nostrum avum laude pudicitia; quæ cum habeat pulchritudinem Veneris, & mores Junonis, sola inventa est digna lecto cælesti. Quid tremis, & metuis accedere? Non fera Progne, aut nata Æeta est flectenda tua voce; neque nurus Ægypti, neque crudelis conjux Agamemnonis, & Scylla quæ terrorem incutit aquis Siculis inguine: vel mater Telegoni facta ad transmutandas formas, seu Medusa habens capillos impexos implicatos serpentibus. Sed fœmina princeps, in qua fortuna ostendit se cernere, & quod tulit falsa crimina cæca; qua Orbis nihil habet illustrius in terris ab ortu Solis ad occasum, si excipias Cæsarem. Elige tempus sæpe quæsitum orandi, ne tua navis solvatur aqua contraria.

NOTÆ.

(h) *Premat*) Pudicarum fœminarum laude nostrum sæculum superet.

(i) *Quæ Veneris*) Laus magna Liviæ, quam raris tribuas.

(k) *Progne*) Quæ, ut habetur in Metam. filium Ityn patri Tereo epulandum apposuit.

(l) *Filia*) Medea est Æetæ Colchorum regis filia, cujus crudelitatem in patrem, fratrem, maritum, aliosque, sæpius vidimus.

(m) *Nurus*) Quælibet Danaidum puellarum, quæ una nocte maritos suos patrueles Ægypti filios omnes præter Hypermnestram occiderunt.

(n) *Agamemn. uxor*) Clytemnestra, quæ in adulteri gratiam maritum suum Troja redeuntem occidit.

(o) *Scylla*) Hæc patrem Nisum Minoi hosti non verita est una cum regno ejus tradere.

(p) *Teleg. par*) Circe est de qua toties, cum qua postquam consuevisset Ulysses, Telegonum peperit.

(q) *Angue*) In angues a Pallade Medusæ mutati capilli quibus maxime placebat, quod in ejus templo cum Neptuno sese commiscuisset.

(r) *Medusa*) Phorci fuit filia, immane monstrum denique, quod nullus tam cauæ intueri posset, quin saxi formam indueret, donec illi Minervæ ope Perseus caput abstulit, cui tamen vis sua permansit.

(ſ) *Videre*) Neque cæcam esse, ut plerique omnes calumniantur. Dicit Poeta siquidem ad Principatum Liviam sors evexerit, tantæ virtutis fœminam, judicio esse quod non temere, sed consulto, & pro merito eorum quos extollit, sua bona conferat.

(t) *Qua*) Livia, *scil.* fœmina principe.

(u) *Ad fin. m*) *Ad occasum.*

(x) *Eligito*) Optimum, si ullum datur, consilium, ex quo insuper quam miserum sit cum potentioribus rem habere, nisi generosissimi fuerint, quivis intelligat.

(y) *Exeat*) Ne, sicuti navis, quæ ventis adversis & turbatæ aquæ infeliciter quandoque ab imperitis creditur: tu etiam inania verba & vanas preces in Liviæ aures ingeras.

(Non ſemper (*z*) ſacras reddunt oracula ſortes:
Ipſaque non omni tempore fana patent.)
Cum ſtatus Urbis erit, qualem nunc auguror eſſe;
Et nullus popoli (*a*) contrahet ora dolor;
Cum domus Auguſti, (*b*) Capitoli more colenda,
Læta, quod eſt, (*c*) & ſit, plenaque pacis erit;
(Tum tibi Di faciant adeundi copia fiat,
Profectura aliquid tum tua verba puta.)
(*d*) Si quid aget majus, differ tua cœpta; caveque
Spem feſtinando præcipitare meam.
(Nec rurſus jubeo, dum ſit vacuiſſima (*e*) quæras.)
Corporis ad curam vix vacat illa ſui.
((*f*) Curia cum (*g*) patribus fuerit ſtipata verendis;
Per rerum turbam tu quoque oportet eas.)
Cum tibi contigerit vultum (*h*) Junonis adire,
Fac ſis (*i*) perſonæ, quam tuare, memor.
Nec factum defende meum: mala cauſſa ſilenda eſt:
Nil niſi ſollicitæ ſint tua verba preces.
(*k*) Tum lacrymis demenda mora eſt: ſubmiſſaque terræ
Ad (*l*) non mortales brachia tende pedes.

INTERPRETATIO.

Oracula non proferunt ſemper ſacras ſortes, & templa ipſa non ſunt ſemper aperta. Cum ſtatus urbis erit, qualem conjicio nunc eſſe, & nulla ærumna corrugabit faciem plebis; cum domus Auguſti colenda ritu Capitolii, quod eſt læta, & ſit & erit plena pacis; tum dii faciant tibi liceat accedere, crede tuas voces aliquid tum opis allaturas. Si quid faciat majus, protrahe tuum inſtitutum, & noli perdere ſpem meam urgendo. Neque contra horror, ut quæras donec ſit otioſiſſima: Illa vix habet ſpatium ad curandum ſuum corpus. Cum Palatia erunt plena Senatoribus venerandis, oportet ut tu etiam accedas per turbam rerum. Cum potueris venire in conſpectum Junonis, fac recorderis perſonæ quam ſuſtineas. Neque tuere factum meum: cauſſa mala eſt tacenda; tuæ voces nihil ſint niſi preces anxiæ. Tum ſine cunctatione indulgendum fletibus; & porrige brachia in terram, inclinata ad pedes divinos.

NOTÆ.

(z) *Sacras*) Quas venereris, & ames.

(a) *Contrahet*) Corrugabit, ut ſolet, cum gravis eſt dolor.

(b) *Capitoli*) Quod per lætitiam & triumphos intratur.

(c) *Et ſit*) Mali ominis avertendi cauſa; quaſi non ſemper lætam fore Auguſti domum innuiſſet, cautiſſime hæc verba ſubjecit.

(d) *Si quid aget*) O optimum conſilium! cujuſmodi ſemper uti ſi prudentia daret, animi impotentia non prohiberet!

(e) *Quæras*) *Rogandi capies opportunitatem.*

(f) *Curia*) Auguſti domus.

(g) *Patribus*) *Senatoribus*, qui gratulabundi ad Auguſti ædes per publicam lætitiam confluunt.

(h) *Junonis*) Liviam Junoni parem facit.

(i) *Perſona*) Mœſtiſſimæ uxoris *ſcilicet*, quam ſumma ope & ante omnes cauſſam meam agere, & pro me niti decet.

(k) *Tum lacrymis*) Egregius artifex.

(l) *Non mort.*) Liviæ *ſcilicet*.

Tum

Tum pete nil aliud, sævo nisi ab *(m)* hoste recedam:
  Hostem Fortunam sit *(n)* satis esse mihi.
Plura quidem subeunt. sed jam turbata timore
  Hæc quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor *(o)* hoc damno tibi non fore: *(p)* sentiat illa
  Te majestatem pertimuisse suam.
(Nec tua si fletu scindentur verba, nocebit.
  Interdum lacrymæ pondera vocis habent.)
(q) Lux etiam cœptis facito bona talibus adsit:
  Horaque conveniens, *(r)* auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
  Thura fer ad magnos vinaque pura Deos.
E quibus ante omnes Augustum numen adora;
  (ſ) Progeniemque piam, *(t)* participemque tori.
Sint utinam mites solito tibi more; tuasque
  Non duris lacrymas vultibus aspiciant!

INTERPRETATIO.

Nihil aliud tum posce, nisi ut removear ab hoste crudeli: sufficiat fortunam esse mihi infensam. Plura quidem veniunt in mentem; sed jam turbata metu, ægre etiam poteris proferre hæc ore tremente. Auguror hoc tibi non futurum detrimento: illa cognoscat te reveritam esse Majestatem suam. Neque oberit, si voces tuæ abrumpantur lacrymis. fletus habent nonnunquam vim sermonis. Vide etiam ut faustus dies detur hujusmodi inceptis, itemque tempus idoneum, & propitium augurium. Verum igni admoto antea sacris aris præbe thura & merum magnis Diis; e quibus cole præ cæteris numen Augustum, & piam prolem, & sociam lecti. Utinam fiat tibi faciles de suo more, & cernant tuos fletus placidis vultibus!

NOTÆ.

(m) *Hoste*) Scytha *scilicet*.

(n) *Satis*) Ne insuper Scytharum experiar sævitiam.

(o) *Hoc*) Quod timore turbata vix loqui poteris.

(p) *Sentiat*) Plaudi autem sibi in sua excelsitate amant Magnates. Num tuto, ipsi videant.

(q) *Lux*) Dies felix, inter atros non numeratus.

(r) *Auspicium*) Namque, ut habet Virgilius,

Nihil invitis fas quemquam fidere Divis.

(ſ) *Progeniem*) Tiberium intellige præsertim.

(t) *Particip.*) Liviam *scilicet*, Augusti conjugem.

EPISTOLA II.

COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Quam legis a nobis.) *Ad Cottam Romanum scribens, ejus fidem laudat Poeta: quod cum alii amicum in rebus adversis deseruerint, ipse semper in amicitia firma opinione permanserit, cujus merita dicit futura sibi semper in memoria; quoad vixerit, ac etiam post ejus mortem, si modo ejus scripta ad posteros pervenerint.*

QUam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
 Missa sit ut (*a*) vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers;
 Utque sit e nobis pars bona salva, facis.
Cumque labent (*b*) alii, jactataque (*c*) vela relinquant;
 Tu laceræ remanes (*d*) anchora sola rati.
Grata tua est igitur pietas. ignoscimus illis,
 Qui cum Fortuna terga dedere fugæ.
Cum feriant unum, (*e*) non unum fulmina terrent:
 Junctaque percusso turba pavere solet.
Cumque dedit paries venturæ signa ruinæ,
 Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis ægri contagia vitat?
 Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
 Non odio, quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
 Defuit: adversos extimuere Deos.

INTERPRETATIO.

Oro, Cotta, ut salus quam legis tibi missam a nobis sit vere missa & ad te perveniat. Namque incolumis multum demis meis doloribus, & facis ut bona pars mei sit intacta. Et cum alii vacillent, & deserant lintea agitata, tu perstas sola anchora navi quassæ. Adeoque tua pietas est accepta. Parcimus illis qui dilapsi sunt cum fortuna. Cum fulmina percutiant unum non incutiunt terrorem soli, & agmen proximum illi qui ictus est consuevit formidare: & cum paries fecit indicia ruinæ futuræ, ille locus deseritur pavore anxio. Quis meticulosus non fugit commercia cum morbido, timens ne inde contrahat morbum proximum? Nonnulli etiam ex familiaribus meis deseruerunt me nimio pavore & metu, non odio. Non Amor, non voluntas officiosa defuit: reformidaverunt Deos infensos.

NOTÆ.

(a) *Vere*) Atque adeo valeas.

(b) *Alii*) Ex amicis olim meis.

(e) *Vela*) Hic somniavit Interpres. *Vela jactata* expone Nasonis fortunam dubiam.

(d) *Anchora*) Rerum mearum firmamentum.

(e) *Non unum*) *Non te solum* exposuerunt. Dormitabant. Amicos temperarios excusat Naso; dicitque in genere ita fieri, ut uno afflicto plurimi, quasi eodem fulmine afflati essent, dejiciantur.

Tum

Utque magis cauti possunt timidique videri,
Sic appellari non meruere mali:
At meus excusat caros ita candor amicos:
Utque *(f)* habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hac contenti venia, *(g)* signentque licebit
Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in arctis
Ferre mihi nullam turpe putastis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
Cum cinis *(h)* absumto corpore factus ero,
(i) Fallor, & illa meæ superabit tempora vitæ.
Si tamen a memori posteritate legar:
Corpora debentur *(k)* mœstis exsanguia bustis:
Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit & Theseus, & *(l)* qui comitavit Oresten:
Sed tamen in laudes *(m)* vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt sæpe nepotes;
Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hic quoque Sauromatæ jam vos novere Getæque:
Et *(n)* tales animos barbara turba probat.
Cumque ego de vestra nuper probitate referrem,
(Nam didici Getice Sarmaticeque loqui)
Forte senex quidam, cœtu cum staret in illo,
Reddidit ad nostros talia verba sonos:

INTERPRETATIO.

Et sicuti possunt videri provídi & meticulosi, ita non digni sunt dici improbi. At candor meus sic excusat dilectos amicos, & favet ne habeant ulla crimina de me. Sint expleti hac indulgentia; & concedetur scribant suum factum exemtum esse ab omni culpa, me etiam teste. Pauci estis pars melior, qui credidistis non esse indecorum præbere mihi omne auxilium in rebus afflictis. Gratia ergo vestri beneficii tunc intercidet, cum ero factus pulvis corpore consumto. Decipior;: atque illa porrigetur ultra spatium vitæ meæ, si tamen legar a posteris memoribus. Corpora mortua debentur tristibus rogis; fama atque gloria subtrahuntur structis pyris. Et Theseus, & qui comitatus est Oresten mortuus est; sed tamen uterque superstes est in suam gloriam. Ultimi successores celebrabunt vos quoque frequenter, & laus vestra erit illustris meis versibus. Sauromatæ & Getæ jam quoque vos noverunt hic, & agmen barbarum laudat hujusmodi animos. Et cum nuper verba facerem de vestro candore, (nam didici loqui Getice & Sarmatice) cum forte senex quidam esset in illa turba, excepit nostram orationem hujusmodi narratione.

NOTÆ.

(f) *Habeant de me*) Mea causa nulli sint crimini obnoxii.

(g) *Signent*) Testentur.

(h) *Absumto*) Igne *scil.* in rogo post mortem meam.

(i) *Fallor*) Corrigit illud quod gratitudini metas posuerat, vult namque versibus suis æternam.

(k) *Mœstis*) Quia a mœstissimis colliguntur ex bustis defunctorum ossa & cineres.

(l) *Qui comit.*) Pylades *scil.* de quo paulo antea.

(m) *Vivit*) Quia a Poetis fides & amicitia eorum celebrata.

(n) *Tales*) Tam fidos.

Nos quoque amicitiæ nomen bene novimus, *(o)* hospes
Quos procul a vobis frigidus Ister habet.
(p) Est locus in Scythia, (*(q)* Tauros dixere priores)
Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra *(r)* (patriæ nec pœnitet) ortus,
(s) Consortem Phœbi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis;
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic *(t)* signum cæleste fuisse.
Quoque minus dubites, stat basis *(u)* orba Dea.
Araque, quæ fuerat natura candida saxi,
(x) Decolor affuso tincta cruore rubet.
Fœmina sacra facie *(y)* tædæ non nota jugali:
Quæ superat Scythicas nobilitate *(z)* nurus.
Sacrifici genus est, (sic instituere priores)
Advena *(a)* virgineo cæsus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit *(b)* Mæotide clarus in ora.
Nec fuit Euxinis notior alter *(c)* aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas *(d)* fecisse per auras
Nescio quam dicunt Iphigenian iter.

INTERPRETATIO.

Nos etiam, peregrine, quos frigidus Danubius tenet longe a vobis, novimus bene nomen amicitiæ. Est locus in Scythia, (veteres appellaverunt Tauros) qui non ita procul distitus est a terra Getica. Ego sum ortus illa terra. (neque me piget patriæ.) Illa natio adorat sororem Apollinis. Templa stant hodie imposita columnis ingentibus, & ascenditur in illa per quadraginta gradus. Fama prædicat illic fuisse statuam cælestem; & quo minus diffidas, basis restat destituta dea. Atque altare, quod fuerat album natura marmoris, decolor rubet infectum sanguine asperso. Puella non cognitā faci connubiali quæ vincit nobilitate puellas Scythicas habet: curam sacrificii. Genus est sacri, ut peregrinus interemtus procumbat cultro virgineo. (veteres ita sanxerunt.) Thoas illustris in regione Mæotide tenuit imperium, neque alius fuit illustrior in aquis Euxinis. Cum ille potiretur sceptro, ajunt nescio quam Iphigeniam advenisse per aerem fluidum.

NOTÆ.

(o) *Hospes*) Ad Nasonem orationem suam dirigebat hic senex Geta.

(p) *Est locus*) Principium est narrationis Scythæ.

(q) *Tauros*) In Chersoneso Taurica ad paludem Mæotim, paulo ultra Getas, ad Septentrionem fuisse famosam illam Dianæ aram de qua mox dicetur, nullus nescit qui aliquem Poetam inspexerit.

(r) *Patria*) Optime sane; namque & Ranis sua placent stagna.

(s) *Consortem*) Dianam *scil.* Phœbi, seu Apollinis sororem.

(t) *Signum*) Deæ statua *scil.*

(u) *Orba*) Quia Deam Orestes una cum Iphigenia sorore fugiens abstulit.

(x) *Decolor*) Nativo candore destituta.

(y) *Tæda non*) Atque adeo virgo: namque cum tædis celebrari solitas nuptias sæpius in Amoribus diximus.

(z) *Nurus*) Pro puellis positæ, ut vides.

(a) *Virgineo*) Virginis Sacerdotis.

(b) *Mæotide*) Ad Mæotim paludem sita.

(c) *Aquis*) Id est Populis qui ad mare Euxinum positi.

(d) *Fecisse*) Dianæ immolandam Iphigeniam, a Dea per aerem in Tauricam regionem delatam, cerva pro ea aræ supposita, in Metam. vidimus.

Quam

Quam levibus ventis sub nube per æquora vectam
  Creditur his *(e)* Phœbe deposuisse locis.
Præfuerat templo multos ea rite per annos,
  (f) Invita peragens tristia sacra manu.
Cum duo velifera juvenes venere carina;
  Presseruntque suo littora nostra pede.
Par fuit his ætas, & amor: quorum alter Orestes,
  Alter erat Pylades: nomina fama tenet.
Protinus immitem *(g)* Triviæ ducuntur ad aram,
  Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit *(h)* aqua captos lustrali *(i)* Graja sacerdos,
  Ambiat ut fulvas *(k)* infula longa comas.
Dumque parat sacrum; dum velat tempora vittis;
  Dum tardæ caussas invenit usque moræ,
Non ego crudelis, juvenes ignoscite, dixit;
  Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus *(l)* is est gentis: qua vos tamen urbe venitis?
  Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit, &, audito patriæ pia nomine virgo,
  Consortes *(m)* urbis comperit esse suæ.
Alteruter votis, inquit, cadat hostia sacris;
  Ad patrias sedes nuncius alter eat.
Ire jubet Pylades carum periturus Oresten.
  Hic negat: inque vicem pugnat uterque mori.

INTERPRETATIO.

Quam latam per aerem sub nube ventis velocibus Diana dicitur deposuisse in his locis. Ea præposita fuerat rite delubro per multos annos, absolvens lugubria sacrificia manu repugnante: cum duo adolescentes appulerunt navi velifera, & calcaverunt nostra littora suo pede. Ætas & amor fuit illis æqualis, quorum alter Orestes, alter erat Pylades: fama servat nomina. Continuo ducuntur ad triste altare Triviæ, habentes ambas manus religatas post suum dorsum. Sacerdos Græca aspergit captos aqua lustrali, ut prolixa infula cingat flavos capillos. Et dum adornat sacrum; dum coronat tempora vittis: dum reppetit sine fine caussas retardationis: Juvenes, inquit, date veniam, Ego non sum crudelis; facio sacra sæviora suo loco. Is est mos nationis. Vos tamen ex qua urbe acceditis, quove contendistis navi parum felici? Dixit, & virgo pia, nomine audito Patriæ, invenit esse consortes urbis suæ. Alteruter, ait, procumbat victima votis sacris; alter eat nuntius ad habitationes patrias. Pylades moriturus jubet dilectum Orestem discedere; hic negat; & uterque certat vicissim procumbere.

NOTÆ.

(e) *Phœbe*) Diana Phœbi soror.

(f) *Invita*) Parum quippe virgini vivos homines mactare & aris admovere placebat.

(g) *Trivia*) Dianæ, quæ viis triviisque præesse credebatur; quare & in triviis ei sacrificabatur.

(h) *Aqua lustr.*) Qua ad lustrandas purgandasque hostias utebantur.

(i) *Graja*) Scilicet Iphigenia Agamemnonis filia Græca fuit.

(k) *Infula*) Fascia fuit in modum diadematis, a qua vittæ ab utraque parte dependebant.

(l) *Is*) Homines Dianæ immolare.

(m) *Urbis*) Mycenarum *scilicet*, ubi Agamemnon Orestis & Iphigeniæ imperium tenebat.

Exſtitit *(n)* hoc unum, quo non convenerit illis,
Cætera par concors & ſine lite fuit.
Dum peragunt pulchri juvenes certamen amoris,
Ad fratrem ſcriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
(Humanos caſus aſpice) frater erat.
(o) Nec mora; de templo rapiunt ſimulacra Dianæ:
Clamque per immenſas puppe feruntur aquas.
Mirus amor juvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata eſt poſtquam vulgaris ab illo,
Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam (qua nulla ferocior) ora
Nomen amicitiæ barbara corda movet.
Quid facere *(p)* Auſonia geniti debetis in Urbe,
Cum tangant diros talia facta Getas?
Adde, quod eſt animus ſemper tibi mitis; & altæ
Indicium *(q)* mores nobilitatis habet;
Quos *(r)* Voleſus patrii cognoſcat nominis auctor;
Quos *(ſ)* Numa maternus non neget eſſe ſuos:
(t) Adjectique probent genitiva ad nomina Cottæ,
Si tu non eſſes, *(u)* interitura domus.

INTERPRETATIO.

Iſtud unum fuit in quo non congruerent: in cæteris fuerunt par concors, & ſine rixa. Dum adoleſcentes abſolvunt litem egregia amicitia, illa ſcribit epiſtolam ad fratrem. Dabat juſſa ad fratrem, & (vide ſortes humanas) ille erat frater cui juſſa dabantur. Et ſine cunctatione, tollunt ſignum Dianæ ex templo, & vehuntur ſecreto per vaſtum æquor. Stupendus amor adoleſcentum, tametſi tot anni effluxerunt, habent nunc etiam præclaram famam in Scythia. Poſtquam fabula trita recitata eſt ab illo, omnes probarunt acta & piam fidem. Nimirum regione etiam iſta, qua nulla truculentior, nomen amicitiæ tangit animos feroces. Quid debetis præſtare nati in urbe Auſonia, cum hujuſmodi acta moveant crudeles Getas? Adjice quod eſt ſemper tibi animus lenis, & mores præbent teſtimonium excelſæ nobilitatis. Quos Voleſus auctor nominis patrii probet, quos Numa maternus non diffiteatur eſſe ſuos: & Cottæ additi tuis nominibus gentilitiis, domus peritura niſi tu eſſes, laudent.

NOTÆ.

(n) *Hoc*) Quod neuter ſocium mori paſſus eſt: uterque pro amici ſalute mactari cupiit.

(o) *Nec mora*) Namque ſtatim per eas litteras & quæ eſſet Iphigenia Oreſti, & quis eſſet Oreſtes Iphigeniæ patuit.

(p) *Auſonia*) Roma *ſcil.* Pulchre vero ratiocinatur Naſo, longeque melius quam plurimi faciunt Chriſtiani; qui vix aliter ſapere quam ut jus ſit male facere didicerunt.

(q) *Mores*) Illos *ſcil.* de quibus agitur, manſuetos & humanos.

(r) *Voleſus*) Ab illo paternum genus traxiſſe Cottam indicat, quem Spartanam propaginem ſcripſit Silius.

(ſ) *Numa*) Romanorum rex ſecundus.

(t) *Adjecti*) Adoptione innuit hunc ad quem ſcribit amicum Naſo in Aureliam Cottarum familiam tranſiiſſe. Verum lege Interpretationem; neque Commentatorem audieris ſomniantem.

(u) *Interitura*) Hinc defeciſſe Cottarum gentem intelligas, in quam hic cooptatus.

Di-

Digne vir hac (x) serie, lapso succurrere amico
Conveniens istis moribus esse puta.

INTERPRETATIO.

Vir digne! eo Majorum ordine crede esse erravit. congruum istis moribus subvenire amico qui

NOTÆ.

(x) *Serie*) Majorum ordine, quocumque modo spectaveris.

EPISTOLA III.

FABIO MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Si vacat exiguum.) *Ad Fabium Maximum scribens, fingit sibi in lecto cubanti sese obtulisse Cupidinem, postamque de illo questum, quod quum ejus causa in exilium objectus sit, velit etiam efficere, ut Augustus placatus, mitius exilium concedat. Postremo inducit etiam Cupidinem ad ea respondentem.*

SI vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O sidus Fabiæ Maxime gentis, ades:
Dum tibi quæ vidi referam; seu corporis umbra,
Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat: & (a) bifores intrabat Luna fenestras,
Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
Fusaque erant toto languida membra toro:
Cum subito pennis agitatus inhorruit aer;
Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum:
Pulsus & e trepido pectore somnus abit.
Stabat (b) Amor vultu, non quo prius esse solebat,
(c) Fulcra tenens læva tristis acerna manu.

INTERPRETATIO.

Si licet præbere breve spatium amico exsuli, adesto, o Maxime, splendor gentis Fabiæ: dum tibi narrabo quæ intuitus sum, sive illud fuit spectrum, sive repræsentatio veri, sive somnus. Nox erat, & Luna subibat fenestras bipartitas, propemodum quanta solet splendere mense medio. Sopor communis requies curarum tenebat me; & artus inertes erant strati toto lecto; cum repente aer concussus alis intremuit, & fenestra mota crepuit exiguo sono. Tremefactus tollo meos artus in cubitum sinistrum; & sopor fugatus excessit ex pavido pectore. Amor consistebat vultu, non quo ante consueverat, mœstum tractans manu sinistra scipionem acernum;

NOTÆ.

(a) *Bifores*) Bipartitas.
(b) *Amor*) Cupido deus.
(c) *Fulcra*) Baculum ex acere ligno factum.

Nec torquem collo, nec habens (*d*) crinale capillis;
  Nec bene dispositas comtus, ut (*e*) ante, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli;
  Et visa est oculis humida penna meis.
Qualis in aeriæ tergo solet esse columbæ,
  Tractantum multæ quam tetigere manus.
Hunc simul agnovi, (neque enim mihi notior alter)
  Talibus affata est libera lingua sonis:
O puer, exsilii decepto caussa (*f*) magistro,
  Quem fuit utilius non (*g*) docuisse mihi;
(*h*) Huc quoque venisti, pax ubi tempore nullo,
  Et coit (*i*) adstrictis barbarus Ister aquis?
Quæ tibi caussa viæ? nisi uti mala nostra videres?
  Quæ sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti juvenilia carmina primus:
  Apposui (*k*) senis te duce quinque pedes.
Nec me (*l*) Mæonio consurgere carmine, nec me
  Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, (*m*) arcus & ignis
  Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuæque (*n*) parentis,
  In nullum mea mens grande vacavit opus.

INTERPRETATIO.

neque habens torquem in collo, neque crinale in capillis, neque crines bene compositos ornatos ut prius. Crines delicati fluebant super faciem hispidam; & alæ visæ sunt madidæ oculis meis: Quales solent esse in tergo columbæ aeriæ, quam multæ manus tractantium tetigerant. Cum primum cognovi, (neque enim alius mihi familiarior) lingua mea libera est alloquuta eum hujusmodi vocibus. O puer caussa fugæ delusò præceptori, quem fuit mihi commodius non erudivisse, accessisti etiam huc, ubi nunquam pax datur, & Danubius barbarus concrescit gelidis aquis? Quæ tibi caussa itineris; nisi ut cerneres nostram calamitatem? quæ, si ignoras, est tibi invidiæ. Tu primus suggessisti mihi versus juveniles: te autore adjeci quinque pedes senis. Neque sivisti me fieri clarum versu Homerico, neque me cantare facta ingentium imperatorum. Arcus & ignis fregerunt vires ingenii mei forte parvas, attamen non nullas. Namque dum ego celebro tua regna, & tuæ matris, ingenium meum non dedit operam alii magno Poemati.

NOTÆ.

(d) *Crinale*) Fasciam, qua cohibentur crines, ne in os defluant.

(e) *Ante*) Quo tempore Amatoria Nasoni suadebat.

(f) *Magistro*) Me Ovidio Amorum Doctore.

(g) *Docuisse*) Cupidinem Amoris Magistrum habuit Naso *scilicet*.

(h) *Huc*) In Scythiam ubi exulo.

(i) *Adstrictis*) Gelu compactis.

(k) *Senis*) Pedibus *scil.* quibus constat hexameter pentametro præpositus. Cujusmodi versuum genere Amatoria scripsit Naso.

(l) *Mæonio*) *Heroico*, quali usus est Homerus Mæonius,

(m) *Arcus*) Quæ arma sunt Cupidinis, a quo corruptum ingenium aut comminutum queritur Poeta.

(n) *Parentis*) Veneris *scilicet*.

Nec

Nec satis id fuerat; stultus quoque carmina feci,
(o) Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exsilium misero mihi reddita merces:
Id quoque in extremis, & sine pace, locis.
At non *(p)* Chionides Eumolpus in *(q)* Orphea talis;
In *(r)* Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.
Præmia nec *(ſ)* Chiron ab Achilli talia cepit,
Pythagoræque ferunt non nocuisse *(t)* Numam.
Nomina neu referam longum collecta per ævum,
Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum *(u)* damus arma tibi, dum te, lascive, docemus,
(x) Hæc te discipulo dona magister habet.
Scis tamen; ut liquido juratus dicere possis,
Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus hæc istis, quarum nec *(y)* vitta pudicos
Contingit crines, nec *(z)* stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas;
Et facere *(a)* incertum per mea jussa genus?
(b) An sit ab *(c)* his omnis rigide submota libellis,
Quam lex *(d)* furtivos arcet habere viros?

INTERPRETATIO.

Neque illud satis fuerat: insanus scripsi quoque versus, ut posses non esse imperitus aut ineptus meis Artibus. Pro quibus exsilium est attributum præmium mihi infelici, atque illud in locis remotissimis & sine pace. At Eumolpus Chionides non erat talis erga Orpheum; neque Olympus talis erga Satyrum Phrygem. Neque Chiron reportavit similem mercedem ab Achille; & dicunt Numam non obfuisse Pythagoræ. Neve recenseam nomina deportata ex prolixis temporibus, ego solus interii a meo discipulo. Dum instruimus te armis, dum erudimus te; lascive, præceptor refert hæc præmia te discipulo. Habes tamen compertum, & possis profiteri vere juratus, me nihil quicquam machinatum esse adversus lectos legitimos. Ista scripsimus iis, quarum neque vitta tangit comas pudicas, neque prolixa stola pedes. Dic, quæso, ecquando doctus es decipere nuptas, & reddere sobolem incertam per mea præcepta. An omnis fœmina sit severe repulsa ab his libellis, quam lex vetat habere viros adulteros?

NOTÆ.

(o) *Artibus*) Libris de Arte amandi.

(p) *Chionides*) Chiones filium Eumolpum supra diximus.

(q) *Orphea*) Orpheum insignem vatem & Theologum Thracium jam sæpius habuimus.

(r) *Phryga*) Marsyam dicit Celænis Phrigiæ oppido oriundum, qui tibia Apollinem ausus provocare.

(ſ) *Chiron*) Centaurus, de quo in Metam. Achillis præceptor.

(t) *Numam*) Ex illorum opinione loquitur, qui hunc Romanorum regem secundum Pythagoræ Philosophi discipulum credunt fuisse.

(u) *Damus arma*) Præcepta sua de expugnandis puellis arma vocat.

(x) *Hæc*) Exilium *scilicet*.

(y) *Vitta*) Vestalium & matronarum capitis tegmen aut fascia coercendis crinibus fuit.

(z) *Stola*) Vestis erat quæ ad imos pedes defluebat.

(a) *Incertum*) Nothi certe quo patre nati sint ut plurimum ignorant.

(b) *An sit*) Vana excusatio; namque venenum quod in Amoribus Naso propinavit ad omnes pariter est derivatum.

(c) *His*) Amatoriis *scilicet*.

(d) *Furtivos*) Cujusmodi sunt adulteri, qui furtim ad alienas uxores commeant.

Quid

Quid tamen hoc prodest, vetiti si (*e*) lege severa
 Credor adulterii composuisse (*f*) notas?
At tu (*g*) sic habeas ferientes cuncta (*h*) sagittas;
 Sic nunquam rapido (*i*) lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terrasque coerceat omnes
 Cæsar; ab (*k*) Ænea qui tibi fratre nepos;
Effice, sit nobis non implacabilis ira;
 Meque loco plecti commodiore velit.
Hæc ego visus eram (*l*) puero dixisse volucri.
 Hos visus nobis ille dedisse (*m*) sonos.
Per mea tela faces, & per mea tela sagittas,
 Per matrem juro, Cæsareumque caput;
Nil, nisi concessum, nos te didicisse magistro;
 (*n*) Artibus & nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere cætera posses?
 Scis aliud, quod te læserit, esse magis.
Quicquid id est (neque enim debet dolor ille referri)
 Non potes a culpa dicere abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres;
 Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen aspicerem, consolarerque jacentem,
 Lapsa per immensas est mihi penna vias.

INTERPRETATIO.

Quid tamen istud juvat, si dicor scripsisse præcepta adulterii interdicti lege rigida? At tu, sic habeas spicula vulnerantia omnia; sic nunquam faces careant flamma violenta: Sic Cæsar, qui est tibi nepos a fratre Ænea, administret imperium, & compescat omnes terras, fac ira ejus non sit nobis inexorabilis, & patiatur me puniri in loco minus molesto. Ego visus eram dixisse hæc puero alato; ille visus est reposuisse nobis has voces. Juro per mea tela tædas, & per mea tela sagittas, per genitricem & Caput Cæsareum, nos nihil didicisse te præceptore nisi permissum: & nullum crimen esse in Artibus tuis: Utinam posses tueri cætera sicut istud! Nosti esse magis aliud quod te perdiderit. Quicquid illud est (neque vero ille dolor debet memorari) non potes dicere carere tuo crimine. Quamvis tu tegas delictum sub specie erroris, ira ultoris non fuit sævior merito. Ut tamen viderem & consolarer te afflictum, ala mea descendit per immensas vias.

NOTÆ.

(e) *Lege*) Juliam dicit; quæ in adulteros gladio neque temere animadvertebat.

(f) *Notas*) Versus intelligit, quibus adulteria suasisse Naso arguebatur.

(g) *Sic*) Formula utitur solenni, cum quidpiam impense magis aliquis ab alio expeteret.

(h) *Sagittas*) Quæ altera arma Cupidinis.

(i) *Lampades*) *Faces*, Cupidinis altera tela, ut docuit noster in lib. de Arte.

(k) *Ænea fratre*) Cupidinis Æneas frater, si quidem matrem uterque habuit Venerem. Augustus vero Cupidinis nepos, quia Julii Cæsaris filius per adoptionem, qui Julius ab Julo seu Ascanio Æneæ filio, genus suum ducebat, aut ducere dicebatur.

(l) *Puero*) Cupidini alato.

(m) *Sonos*) *Verba*.

(n) *Artibus*) *Libellis de Arte Amandi*.

(c) Hæc

(*o*) Hæc loca tum primum vidi, cum matre rogante
 (*p*) Phasias est telis fixa puella meis.
Quæ nunc cur iterum post sæcula longa revisam,
 Tu facis, o castris miles amice meis.
Pone metus igitur; mitescet Cæsaris ira:
 Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas; tempus, quod quærimus, instat:
 Cunctaque lætitiæ plena (*q*) triumphus habet.
Dum (*r*) domus, & nati, dum mater Livia gaudet:
 Dum gaudes Patriæ magne Ducisque (*ſ*) Pater;
Dum tibi gratatur populus, totamque per Urbem
 Omnis (*t*) odoratis ignibus ara calet:
Dum faciles aditus præbet venerabile (*u*) templum;
 Sperandum nostras posse valere preces.
Dixit; & aut ille est tenues dilapsus in auras,
 Cœperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, quin his faveas, o (*x*) Maxime, dictis,
 (*y*) Memnonio cignos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor:
 (*z*) Nec, quod erat candens, fit (*a*) terebinthus, ebur.

INTERPRETATIO.

Aspexi tum primum hæc loca, cum jussu genitricis puella Phasias est vulnerata meis telis. Quæ quidem loca tu causa es ut nunc repetam demum post longa tempora, o miles amice castris meis. Omitte ergo timores: ira Cæsaris lenietur; & tempus mitius dabitur tuis desideriis. Et ne metuas dilationem, hora quam poscimus prope est; & Triumphus habet omnia plena gaudii. Dum domus & filii, dum genitrix Livia lætatur; dum lætaris Pater ingens Patriæ & ducis; dum plebs sibi gratulatur, & omne altare est incensum flammis odoratis: dum templum venerandum dat accessus faciles, sperandum preces nostras posse valere. Dixit, & aut ille evanuit in subtilem aerem, aut mei sensus cœperunt vigilare. Si dubitem quin faveas his vocibus, o Maxime, credam cygnos esse colore Memnonio. Sed neque liquor lacteus transit in atram picem, neque ebur quod erat album, fit terebinthus.

NOTÆ.

(o) *Hæc*) Scythica *scil.*

(p) *Phasias*) Medea est, cui a Phasi Colchorum fluvio, quibus imperabat Æetes ejus pater, hoc nomen datum.

(q) *Triumphus*) Pannonium intellige seu Dalmaticum, quem quarto anno ab Ovidii fuga Tiberius egit.

(r) *Domus*) Augusta *scil.* cum Augusti filiis, Tiberio, & Germanico, itemque uxore Livia.

(ſ) *Pater*) Augustum dicit Tiberii ducis patrem per adoptionem, & patriæ per amorem & curas. Cæterum assentaturne utrique, Tiberio præsertim, nihil opus est ut ego dicam.

(t) *Odoratis*) Ex thure per triumphi lætitiam apposito.

(u) *Templum*) Capitolium *scil.* quo Triumphantes ascendebant, Jovi gratias acturi.

(x) *Maxime*) Fabium Maximum alloquitur Naso.

(y) *Memnonio*) Nigro, cujusmodi Memnonis Æthiopis Auroræ ex Tithono filii color fuisse dicitur.

(z) *Nec quod*) Adeoque neque Tu, Maxime, unquam mutaberis.

(a) *Terebynthus*) Arbor est eximii ac nigri splendoris in Syria præsertim nascens.

Con-

Conveniens animo genus est tibi: nobile namque
Pectus & (*b*) Herculeæ simplicitatis habes.
Livor iners vitium mores non exit in (*c*) istos;
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum:
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri:
Tinctaque mordaci (*d*) spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est assueta juvandis:
In quorum numero me precor esse velis.

INTERPRETATIO.

Genus est tibi simile animo: namque habes cor generosum & candoris Herculei. Invidia vitium ignavum non infestat istos mores; & repit veluti vipera condita terra infima. Animus tuus excelsus tollitur supra nobilitatem ipsam; neque nomen est tibi illustrius natura. Alii igitur obsint afflictis, & cupiant esse pavori, & ferant sagittas infectas felle amaro. At tua domus solet opem ferre abjectis; in quorum numero oro patiaris me esse.

NOTÆ.

(b) *Herculea*) Qualis fuit in Hercule, quem Plutarchus Fabiæ gentis auctorem scripsit.

(c) *Istos*) Tuos candidos.

(d) *Spicula*) De linguæ intelligit præsertim venenatis aculeis.

EPISTOLA IV.

RUFINO.

ARGUMENTUM.

Hæc tibi non vanam.) *Tiberii ovationem seu triumphum de Germania, vel potius de Illyrio, Romam mittens Poeta Rufino amico & doctissimo viro commendat. Excusatque se multis rationibus, quod non ita eleganter materiam istam absolvat, ut aequum fuerat. Postremo vertit sermonem ad Liviam Cæsaris matrem, vaticinaturque fore, ut brevi alterum etiam triumphum de Germania ipsa consequatur, ut inferius dicemus.*

HÆc tibi non vanam portantia verba salutem,
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus;
Utque (*a*) suo faveas mandat, Rufine, Triumpho;
In vestras venit si tamen ille manus.

INTERPRETATIO.

Naso tuus mittit tibi ab urbe Tomitana has voces ferentes salutem veram, Rufine, atque jubet ut faveas suo triumpho, si tamen ille venit in vestras manus.

NOTÆ.

(a) *Suo*) Quia illum in Tiberii honorem scripserat; quem temporis injuria, ut multa alia, nobis præripuit.

Est opus exiguum, (*b*) vastisque paratibus impar.
  Quale tamen cunque est, ut tueare rogo.
Firma valent per se, nullumque (*c*) Mochaona quærunt:
  Ad medicam dubius confugit æger opem.
Non opus est magnis placido lectore poetis:
  Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
  Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
Viribus infirmi, vestro (*d*) candore valemus.
  Quem mihi si demas, (*e*) omnia rapta putem:
Cunctaque cum mea sint propenso nixa favore
  Præcipuum veniæ (*f*) jus habet (*g*) ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum,
  Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam (*h*) vulgo captata per aurem
  Scripsimus: atque oculi (*i*) fama fuere mei.
Scilicet affectus similes, aut impetus idem,
  Rebus ab auditis conspicuisque (*k*) venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, & auri,
  Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror.
Sed loca, sed gentes (*l*) formatæ mille figuris
  Nutrissent carmen, (*m*) præliaque ipsa meum.

N O T Æ.

Opus est tenue, neque conveniens magno apparatui. Qualecumque tamen est, oro ut defendat. Quæ sana sunt stant per se, neque recurrunt ad ullum Machaonem; ægrotus incertus implorat auxilium medici. Non opus est lectore indulgente Poetis excellentibus: tenent quantumvis nolentem & morosum. Nos quibus labores diutini fregerunt ingenium, aut forte quoque nullum prius fuit, debiles viribus, probamur vestro favore: quem si mihi auferas, credam omnia sublata. Et cum omnia mea sint sustentata favore benevolo, ille liber habet jus maximum indulgentiæ. Alii Poetæ descripserunt Triumphum conspectum. Est aliquid signare visa manu memori. Nos scripsimus ea ægre quæsita per vulgus aure cupida: atque oculi mei fuerunt rumor. Quasi vero affectus pares, seu idem furor oriatur ex rebus auditis & visis? Neque doleo quod splendor argenti & auri, quem vos aspexistis, & illa purpura mihi defuerit. Verum loca, verum nationes ficta mille modis, & ipsa certamina aluissent meos versus.

N O T Æ.

(b) *Vastis*) Non sine maximo apparatu *scil.* Triumphus ille de Illyriis & Pannoniis actus est.

(c) *Machaona*) Fuit Machaon insignis inter Græcos ad Trojam medicus Æsculapii filius; cui Rufinum similem facit Naso, ut ejus ope, quam orat, Carmen suum stare possit.

(d) *Candore*) Animi æquitate & benevolentia.

(e) *Omnia*) Ut carmen meum nullius sit pretii.

(f) *Jus*) Quia Materia amplissima, & de Imperatoris Tiberii Triumpho.

(g) *Ille*) De Cæsaris triumpho.

(h) *Vulgo*) Neque ullo certo Auctore, qui singula accurate referret.

(i) *Fama*) Quia non aliter quam audiendo quæ fuerit Triumphi pompa cognoscere potuit.

(k) *Venit*) Ut minor sit impetus ex auditis, quam qui ex visis oritur.

(l) *Formatæ*) In tabulis pictæ, quæ per triumphum ostentabantur.

(m) *Prælia*) In tabulis descripta.

Et

Et (*n*) Regum vultus certiſſima (*o*) pignora mentis;
Juviſſent aliqua forſitan illud opus.
Plauſibus ex ipſis populi lætoque favore
Ingenium quodvis incaluiſſe poteſt,
Tamque ergo ſumſiſſem tali clangore vigorem;
Quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora ſint nobis nivibus glacieque licebit,
Atque hoc, quem patior, (*p*) frigidiora loco:
(*q*) Illa Ducis facies in curru ſtantis (*r*) eburno
Excuteret frigus ſenſibus omne meis.
His ergo defectus, dubiiſque auctoribus uſus,
Ad veſtri venio jure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec ſunt mihi nota locorum
Nomina: materiam vix habuere manus.
(*ſ*) Pars quota de tantis rebus, quam Fama referre,
Aut aliquis nobis ſcribere poſſet, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoſcere, ſi quid
Erratum eſt (*t*) illic, præteritumve mihi.
Adde, quod aſſiduam (*u*) domini meditata querelam
Ad (*x*) lætum carmen vix mea verſa (*y*) lyra eſt.
Vix bona poſt (*z*) tanto quærenti verba ſubibant:
Et gaudere aliquid, res mihi viſa nova eſt.

INTERPRETATIO.

Atque facies regum, indicia indubitata animi, contuliſſent forte aliquid ad illud poema. Quodlibet ingenium poteſt efferbuiſſe ex ipſis plauſibus & alacri favore plenis. Atque ego tam cepiſſem vires hujuſmodi acclamationibus, quam miles inexpertus belli audita tuba. Tametſi cor eſſet nobis frigidus nivibus & glacie, atque iſto loco, quem fero, ille vultus Imperatoris ſedentis in curru eburneo expelleret omnem torporem ſenſibus meis. Ego deſtitutus iſtis, & uſus auctoribus incertis non ſine cauſa recurro ad auxilium veſtri favoris. Neque nomina ducum; neque nomina locorum ſunt mihi perſpecta: manus ægre habuerunt argumentum. Quota pars erat de tantis rebus, quam fama poſſet narrare nobis, aut quiſpiam ſcribere? Quo magis, o Lector, debes dare veniam, ſi quid eſt ibi peccatum & prætermiſſum a me. Adjice quod mea lyra quæ incubuit continuæ querimoniæ domini, ægre mutata eſt ad feſtivum poema: Vix læta voces recurrebant mihi *inveſtiganti tanto* tempore *poſt; atque lætari ob rem aliquam eſt mihi viſa res inuſitata.*

NOTÆ.

(n) *Regum*) Qui vincti in Triumphi ſpectaculis.

(o) *Pignora*) Vultus enim animi index.

(p) *Frigidiora*) Atque adeo ad inveniendum & componendum minus apta.

(q) *Illa Duc.*) Magnifice & calidiſſime, quaſi aliud agendo, Tiberio aſſentatur Naſo.

(r) *Eburno*) Quia in illo Sella curulis eburnea.

(ſ) *Pars quota*) Minimam fuiſſe innuit.

(t) *Illic*) In Triumphi deſcriptione.

(u) *Domini*) Naſonis *ſcil.*

(x) *Lætum*) Cujuſmodi eſſe debet Triumphale.

(y) *Lyra*) Pro ingenio aut ſcribendi arte poſuit.

(z) *Tanto*) *Tempore* ſupple: quemadmodum *longo poſt tempore* dixit Virgilius:

Uique

Utque reformidant insuetum lumina Solem,
Sic ad lætitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum (*a*) novitas gratissima rerum:
Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Cætera certamina de magno scripta triumpho
Jampridem populi suspicor ore legi.
(*b*) Illa bibit sitiens, lector mea pocula plenus:
Illa recens pota est, nostra (*c*) tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
Factaque eunt ad vos, annus abisse potest.
(*d*) Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
An sera carpas pæne relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
Si Duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, hæc vatum contra sua carmina ne quis
Dicta putet. pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poetæ;
In vestro (*e*) miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animæ mecum vixistis, amici:
Hac ego vos absens nunc quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendanda favori
Carmina, non possum pro (*f*) quibus ipse loqui.

INTERPRETATIO.

Et quemadmodum oculi metuunt Solem insolitum, ita animus meus erat piger ad gaudium. Novitas est etiam gratissima omnium rerum; & favor destituit officium quod cunctatio remoratur. Conjicio, cætera scripta certamin de magno triumpho jam pridem teri ore populi. Lector avidus potas illa pocula expletus mea: ille liquor novus haustus est, noster languescit. Ego non requievi, neque ignavia reddidit tardum; novissima regio magni maris habet me. Dum fama huc penetrat, & versus festinati panguntur, & compositi transmittuntur ad vos, annus potest effluxisse. Neque minimum interest primus legas rosaria integra, an fere omissa, manu tarda. Quid mirum si horto spoliato floribus collectis, sertum non est compositum dignum suo duce? Absit, ut quisquam Poetarum credas hæc prolata adversus suos versus; Musa mea loquuta est pro se. O Poetæ, sacra sunt mihi communia vobiscum, si conceditur miseris esse in vestro cœtu. Atque amici vixistis mecum pars animæ meæ; ego quoque vos veneror nunc dissitus in hac regione. Versus ergo mei, pro quibus ego non possum loqui, sint commendandi vestra benevolentia.

NOTÆ.

(a) *Novitas*) Ut qui primi Poetæ Tiberii triumphum descripserint dum recens erat in potiori fuerint conditione. Qua ex re sibi ignoscendi novam rationem petit Naso.

(b) *Illa*) Aliorum poemata poculis quæ sitientes avide corripiant, comparat.

(c) *Tepescit.*) Nauseam vero creat aqua tepida; cui argute Carmen suum simile facit Poeta.

(d) *Nec minimum*) Comparatio nova; qua insuper se favore dignum esse contendit.

(e) *Miseris*) Qualis ego sum.

(f) *Quibus*) Carminibus *scil.* quæ in tantum remotus non possum defendere.

(g) Scri-

(g) Scripta placent a morte fere: quia lædere vivos
Livor, & injusto carpere dente solet.
Si genus est mortis (h) male vivere; terra (i) moratur:
Et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus nostræ culpetur ut undique curæ,
(k) Officium nemo qui reprehendat erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
Hac ego contentos auguror esse Deos.
Hæc facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras;
Et placeat cæso non minus agna bove.
(l) Res quoque tanta fuit, quantæ (m) subsistere summo
(n) Æneidos vati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
Pondera (o) disparibus non potuere rotis.
Quo pede (p) nunc utar, dubia est sententia nobis.
Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt præsagia vatum,
Danda Jovi (q) laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum submotus ad (r) Istrum,
Non bene pacatis flumina pota Getis:

INTERPRETATIO.

Scripta prope grata sunt post obitum, quia invidia consuevit mordere & appetere superstites dente iniquo. Si species est obitus infeliciter vivere, terra me expectat: & sola sepulcra desunt meæ morti. Denique, quamvis opus nostri studii reprehendatur, nullus erit qui damnet studium & voluntatem meam. *Tametsi vires deficiant, nihilominus conatus est probandus: conjicio Deos esse contentos eo. Is præstat, ut inops accedat etiam gratus ad altaria, & agna non minus sit accepta tauro mactato. Res etiam tanta fuit, quantam ferre fuisset onus magnum præstantissimo Auctori Æneidos. Teneri quoque elegi non potuerunt portare rotis inæqualibus tam magna pondera triumphi. Quo pede nunc utar incertus sum, alter enim triumphus de te prope est Rhene. Omnia veridicorum poetarum non sunt vana. Laurus offerenda Jovi dum illa prior viret. Neque legis mea dicta, qui sum relegatus ad Danubium fluvium haustum a Getis male pacatis.*

NOTÆ.

(g) *Scripta*) Rationem dicit, ob quam versus sui sint minus carpendi; quia *scilic.* in mortuis magis quam in vivis sit recensendus.

(h) *Male*) Infeliciter.

(i) *Moratur*) Quasi mortuum expectat.

(k) *Officium*) *Studium, & Voluntatem.*

(l) *Res*) Triumphi descriptio.

(m) *Subsistere*) *Parem esse oneri ferendo.*

(n) *Æneid.*) Virgilio *scil.*

(o) *Disparibus*) Illud dicit, quia in Carmine Elegiaco Hexameter uno pede Pentametro major est.

(p) *Nunc*) Postquam heroico carmine ab aliis, Elegis a se Tiberii descriptus sit Triumphus, & novus describendus instet.

(q) *Laurus*) Lauro coronati in Capitolium ascendebant Triumphantes, qui ibidem more optimo, cætera si paria fuissent, Jovi Lauream suam deponebant. Per illud adeoque quod novam laurum Jovi dandam dicit dum prior viret, intellige eum dicere, novum Triumphum a Tiberio ducendum de Germania, dum laurea ex Illyrico Triumpho in Capitolio virescerer.

(r) *Istrum flumina*) Appositio.

Ista

Ista (*s*) Dei vox est: Deus est in pectore nostro:
Hæc duce prædico vaticinorque Deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
Livia? jam (*t*) nullas dant tibi bella moras.
(*u*) Perfida (*x*) damnatas Germania projicis hastas,
Jam (*y*) pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
Filius, & junctis, ut prius, (*z*) ibit equis.
Prome, quod injicias humeris victoribus, (*a*) ostrum
Ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta, sed & guleæ gemmis radientur & auro,
Stentque super vinctos (*b*) trunca trophæa viros.
(*c*) Oppida turritis cingantur eburnea muris:
Fictaque res (*d*) vero more putetur agi.
Squallidus immissos (*e*) fracta sub (*f*) arundine crines
Rhenus, & (*g*) infectas sanguine portet aquas.
Barbara jam capti poscunt (*h*) insignia Reges,
Textaque fortuna (*i*) divitiora sua.

INTERPRETATIO.

Ista est vox Dei; Deus est in nostro corde: Prædico & Vaticinor hac Deo duce. Livia quid moraris adornare currum & pompam Triumphis? Nulla bella jam te retinent. Perfida Germania abjicit hastas damnatas. Jam dices præsagium meum habere pondus. Fidem habe, & brevi fides fiet, filius repetet honorem, atque vehetur ut antea equis junctis. Para purpuram, quam injicias humeris victoribus. Ipsa laurea potest cognoscere caput assuetum: Verum cassides & clypei distinguantur gemmis & auro, & trophæa trunca stent super viros ligatos. Urbes eburneæ muniantur muris turritis; & res ficta credatur agi vero more. Rhenus squallidus ferat capillos collectos sub junco lacero, & aquas tinctas cruore. Jam reges captivi petunt ornamenta barbara, & vestes pretiosiores forte sua.

NOTÆ.

(s) *Dei*) Apollinis *scil.* a quo correptum se Poeta innuit.

(t) *Nullas*) Quasi dicat, nullam deinceps gentem adversus Tiberium stare posse.

(u) *Perfida*) Propter cladem Vari istud dicit, qui a Germanis in silvas per fraudem deductus, cum tribus legionibus, sex cohortibus & tribus aiis equitum cæsus est; nisi quod ipse & multi alii sibi manus intulerunt.

(x) *Damnatas*) Utpote sceleris pœnitens, bella damnabat Germania.

(y) *Pondus*) Non esse vanum.

(z) *Ibit*) Triumphabit de novo.

(a) *Ostrum*) Purpuream togam & palmatam, qua Triumphantes in Capitolium ducebantur.

(b) *Trunca*) Quia ex arboribus amputatis hosti detracta arma & spolia, monumenta victoriæ, suspendebant.

(c) *Oppida*) Illorum simulacra ex ebore aut argento in Triumphorum ferculis transvehebantur.

(d) *Vero*) Quasi non simulacra urbium, sed urbes vere essent.

(e) *Fracta*) Propterea quod victus.

(f) *Arundine*) Corona arundinea, cujusmodi fluviorum diis affixerunt Poetæ.

(g) *Infectas*) Ex interfectorum cruore.

(h) *Insignia*) Quia patrio more decorati, quanquam vincti per Triumphum victi reges ducebantur.

(i) *Divitiora*) Quia ipsi reges omnibus exuti fortunis suis.

Et (*k*) quæ præterea virtus invicta (*l*) tuorum
Sæpe (*m*) parata tibi, sæpe paranda facit.
Di quorum monitu sumus eventura locuti,
Verba (precor) (*n*) celeri nostra probate fide.

INTERPRETATIO.

Et quæ præterea a te adornata sæpe virtus invicta tuorum facit sæpe adornanda. *Dii, quorum jussu diximus futura, confirmate, oro, vaticinia nostra fide veloci.*

NOTÆ.

(k) *Quæ*) Pro me *scil.*
(l) *Tuorum*) Augusti & liberorum.
(m) *Parata*) Quia illi triumphaverunt.
(n) *Celeri*) Quæ celeri effectu appareat

EPISTOLA IX.

MAXIMO COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Quam legis.) *Ad Maximum Cottam hanc epistolam mittit, ad quem etiam superius scripserat: laudatque ejus orationem, quam Romæ in foro judiciali habitam, legendam miserat: precaturque, ut crebro studii sui hujusmodi pignora mittat. Deinde dicit se absentem illum tanquam præsentem intueri: viderique cum eo Romæ esse, tanquam in cœlo. Cum vero meminit se esse in Scythia, dicit videri se ad inferos reverti.*

QUam legis, unde tibi mittatur epistola, quæris?
Hinc, ubi (*a*) cæruleis jungitur Ister aquis.
Ut (*b*) regio dicta est; succurrere debet & auctor,
(*c*) Læsus ab ingenio Naso poeta suo.
Qui tibi, quam mallet præsens afferre salutem,
Mittit ab (*d*) hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o juvenis, patrii non degener (*e*) oris,
Dicta tibi pleno (*f*) verba diserta foro.
Quæ, quanquam lingua mihi sunt (*g*) properante per horas
Lecta satis (*h*) multas, (*i*) pauca fuisse queror.

INTERPRETATIO.

Petis unde epistola quam legis ad te mittatur? Hinc ubi Danubius miscetur aquis glaucis. Postquam ora dicta est, autor Naso, vates afflictus ab ingenio suo debet etiam in mentem venire. Qui mallet afferre tibi præsens salutem, quam mittit ab hispidis Getis. Legimus, o juvenis, qui non descivisti ab ore patrio, verba prolata a te in foro frequenti. Quæ quamvis sunt lecta a me lingua festina per horas satis multas, doleo fuisse pauca.

NOTÆ.

(a) *Cæruleis*) Maris Pontici.
(b) *Regio*) In qua ego vitam traho.
(c) *Læsus*) Quia propter ingenium, seu potius illius in scribendis amatoriis abusum patria pulsus.
(d) *Hirsutis*) Quia hirsutis pellibus induti, qui moribus & vultu asperi atque hispidi.
(e) *Oris*) Pro Eloquentia posuit.
(f) *Verba*) *Orationem.*
(g) *Properante*) Ut solent qui aliquid jucundum legunt.
(h) *Multas*) Ut hinc copiosum Cottæ dicendi genus intelligatur.
(i) *Pauca*) Quia gratissima.

Plu-

Plura sed hæc feci *(k)* relegendo sæpe; nec unquam
  Non mihi, quam primo, grata fuere *(l)* magis.
Cumque nihil toties lecta e dulcedine per dant,
  Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus hæc ipso cognoscere in *(m)* actu,
  Et tam facundo contigit ore frui.
Nam quanquam sapor est allata dulcis in unda,
  Gratius ex ipso *(n)* fonte bibuntur aquæ.
Et magis *(o)* adducto pomum decerpere ramo,
  Quam de cælata sumere lance juvat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset;
  Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Utque fui solitus, sedissem *(p)* forsitan unus
  De centum judex in tua verba viris.
Major & implesset præcordia nostra voluptas,
  Cum *(q)* traherer dictis annueremque tuis.
(r) Quem quoniam fatum, vobis patriaque relictis,
  Inter inhumanos maluit esse Getas:
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legendo,
  Sæpe, precor, studii *(ſ)* pignora mitte tui.

INTERPRETATIO.

Verum feci ea plura relegendo sæpe, neque unquam fuerunt mihi non magis accepta quam primo. Et cum toties lecta nihil amittant de sua jucunditate, illa grata sunt suis viribus non novitate. Beati quibus licuit cognoscere hæc in ipso actu, & frui ore tam diserto. Nam tametsi sapor est gratus in aqua allata, liquor ducitur gratius ex ipsa scaturigine: atque magis placet decerpere pomum ramo adducto, quam petere ex patina sculpta. At nisi errassem, nisi mea Musa me rejecisset, vox tua obtulisset opus quod legi. Et ubi consuevi, forte abstitissem unus arbiter ex centum viris in tua dicta. Atque major voluptas implevisset nostra viscera, dum ducerer vocibus tuis, & assentirer. Quem siquidem sors maluit esse inter feros Getas, vobis relictis & patria, mitte sæpe, oro, pignora studii tui. quod conceditur, ut videar amplius esse tecum legendo.

NOTÆ.

(k) *Relegendo*) Fatearis oportet ingenii vim magnam fuisse Nasoni nostro, qui aliquid si vellet verbis ornare tam facile posset.

(l) *Magis*) Fuerit ergo perfectissima illa oratio necesse est; namque ejus rei istud maximum indicium: quod iis maxime observandum, qui aliquid memoria dignum student in medium proferre.

(m) *Actu*) Gestus enim & recitandi modus, si bonus est, quantam vim afferat orationi, difficile non est intelligere.

(n) *Fonte*) Optime vero hac comparatione illud nescio quid designat Naso, quod ex intimo cujusque ingenio & sensu, in accentum & vocis sonum derivatur; & ad persuadendum vim maximam habet.

(o) *Adducto*) *Ad se tracto.*

(p) *Forsitan*) Quia & Naso in centum viris fuit; uti supra dictum.

(q) *Traherer*) *Rationibus tuis in sententiam tuam adducerer.*

(r) *Quem*) Me *scil.*

(ſ) *Pignora*) Filii patrum pignora, dicuntur; tum scripta Auctorum quasi liberi intelliguntur.

Exemploque meo, nisi dedignaris (*t*) idipsum,
Utere: quod nobis (*u*) rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii jam pridem, Maxime, vobis,
Ingenio nitor non periisse meo.
Redde vicem: nec rara tui monumenta laboris
Accipiant nostræ grata futura manus.
Dic tamen, o juvenis studiorum (*x*) plene meorum;
Ecquid ab his ipsis admoneare mei?
Ecquibus ut recitas factum modo carmen amicis
Aut, quod sæpe soles, exigis ut recitent.
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit?
(*y*) (Nescio quid certe sentit abesse sui)
Utque loqui de me multum præsente solebas,
Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu,
(Et sit perjuri quam (*z*) prope pœna vides)
Te nisi momentis video pæne omnibus absens.
Gratia Dis, menti (*a*) quolibet ire licet.
(*b*) Hac ubi perveni, nulli cernendus, in Urbem,
Sæpe loquor tecum; sæpe loquente fruor.
Tam, mihi difficile est, quam sit bene, dicere; quamque
Candida judiciis illa sit hora meis.
Tum me, (si qua fides) cœlesti sede receptum
Cum fortunatis suspicor esse Deis.

INTERPRETATIO.

atque utere exemplo mei, nisi contemnis id ipsum, quod ipse melius nobis praberes. Namque ego, qui jam diu perii vobis, Maxime, contendo non periisse ingenio meo. Par pari refer, neque manus nostra accipiant rara indicia tui studii futura mihi *grata. Dic tamen, o juvenis plene meorum studiorum, ecquid admonearis mei ab his ipsis? Ecquibus cum recitas amicis, aut legis versus modo conditos; aut quod sape consuevisti, requiris ut legant; doletne nonnunquam tuus animus, immemor quid desideretur? (Sane sentit nescio quid sui desiderari.) Et sicuti consueveras multum loqui de me prasente, nuncne etiam nomen Nasonis est in ore tuo? Ego quidem occidam vulneratus ab arcu Getico, & sit supplicium perjurii quod prope cernis, nisi absens intueor te prope omnibus momentis. Gratia Diis, conceditur animo vadere quo lubet. Postquam illo perveni in Urbem, nemini conspiciendus, sape loquor tecum: sape fruor confabulante. Difficile est mihi dicere, quam sit tum bene, quamque illa hora sit fausta mea sententia. Si quid* mihi *creditur, tum conjicio me admissum in sedes cœlestes esse cum Diis beatis.*

NOTÆ.

(t) *Idipsum*) Exemplum meum, & opuscula quæ ad te remitto.

(u) *Rectius*) Quia melius scribis, & dignior es quem ego imiter.

(x) *Plene*) Quia ad eandem artem Poeticam animum suum adjecerat Cotta, istud dicit Naso.

(y) *Nescio quid*) Sese inquit Naso a Cotta desiderandum.

(z) *Prope*) Quia quotidie a Getis imminetet periculum.

(a) *Quoilbet*) Beneficium maximum; namque omnibus non licet eo modo seipsis frui, & quæcumque volunt mente agitare.

(b) *Hac*) Mente scilicet,

Rut-

Rursus, ut huc redii, (c) cælum Superosque relinquo.
A (d) Styge (e) nec longe Pontica distat humus.
Unde ego si fato nitor prohibente reverti;
Spem sine profectu, Maxime, (f) tolle mihi.

INTERPRETATIO.

Cum rursus huc reversus sum, desero cœlum, & Deos, neque terra Pontica procul remota est a Styge: Unde si ego contendo redire fato obstante, o Maxime, deme mihi spem nihil profuturam.

NOTÆ.

(c) *Cœlum*) Magnifice de Roma & Amicis suis loquitur.

(d) *Styge*) Quæ Inferorum palus pro ipsis Inferis sæpe sumitur.

(e) *Nec longe*) Quia in Ponto inter Barbaros vivere, & in Inferis esse prope idem Poetæ visum.

(f) *Tolle*) Per litteras ostendendo, fieri non posse, ut redeam. Quanquam enim in bonis nostris spem quoque recenseamus; excidere ea si fuerit necesse, non leve est, mihi quidem, mature idipsum intelligere. Quanquam aliter sensisse alicubi videtur Poeta: nisi magis rhetorice suæ ibi serviisse causæ & votis arbitreris.

EPISTOLA VI.

AMICORUM CUIDAM.

ARGUMENTUM.

Naso suo posuit.) *Ad amicum quendam, qui nolebat a Poeta in scriptis suis propter Augustum nominari, hanc epistolam scribit. colligitque nihil timendum esse, quandoquidem Cæsare nihil sit clementius; tamen pollicetur se non ulterius ejus nomen monumentis suis inserturum. Postremo rogat, ut quandoquidem tuto non possit se aperte amare, latenter saltem amicitiæ velit meminisse.*

NAso suo, nomen posuit cui pæne, sodali
Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
Forsitan officio parta (a) querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
Appellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in media clementia Cæsaris ira,
Ex me, si nescis, certior esse potes.

INTERPRETATIO.

Naso mittit suo socio, cui fere addidit nomen, istud exiguum poema ab aquis Euxinis. At si manus parum provida scripsisset quis esset, forte querimonia esset parta officio meo. *Quamobrem tamen, cum cæteri arbitrentur istud esse securum, solus petis ne versus nostri te indicent. Potes cognoscere ex me, si ignoras, quanta sit lenitas Cæsaris in media ira.*

NOTÆ.

(a) *Querela*) Quippe questus esset amicus, quod sese eo pacto amicum esse palam fecisset: quod plurimi propter Augusti offensionem nolebant.

Huic ego, quam patior, nil possem demere pœnæ,
Si judex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quenquam meminisse sodalis:
Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum:
Mollibus & verbis aspera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia (*b*) talis
Fiat in Augustos (*c*) invidiosa Deos?
Fulminis afflatos interdum vivere telis,
Vidimus, & refici non prohibente Jove.
Nec, quia Neptunus navem (*d*) lacerarat Ulyssis,
(*e*) Leucothoe nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris cælestia numina parcunt:
Nec semper læsos & sine fine premunt.
Principe nec nostro Deus est moderatior ullus
Justitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Cæsar facto de marmore (*f*) templo,
Jampridem posuit (*g*) mentis in æde suæ.
Jupiter in multos (*h*) temeraria fulmina torquet,
Qui pœnam culpa non meruere pari.
Obruerit sævis cum tot (*i*) Deus æquoris undis,
Ex illis mergi pars quota digna fuit?

INTERPRETATIO.

Si cogerer esse arbiter mei meriti, ego nihil possem detrahere supplicio quod patior. Ille non prohibet quemquam recordari sui amici, neque vetat me tibi scribere, teque mihi. Neque patraveris flagitium si consolatus fueris sodalem, & leniveris crudele fatum blandis vocibus. Quamobrem, dum reformidas quæ sunt secura, facis ut talis timor & observantia fiat invidiosa in Deos Augustos? Nonnunquam aspeximus tactos telis fulminis vita frui, & recreari Jove non obstante. Neque, quia Neptunus disjecerat navem Ulyssis, Leucothoe abnuit præbere auxilium naviganti. Crede mihi, numina cælestia ignoscunt afflictis, neque urgent semper & sine fine vulneratos. Neque ullus Deus est lenior nostro Principe. Ille facit modum potentiæ suæ justitia. Cæsar posuit eam nuper in templo structo ex marmore, jam diu in templo mentis suæ. Jupiter mittit fulmina temeraria in multos, qui non digni fuerunt per crimen pati pœnam. Cum Deus maris tot merserit undis asperis, quota pars ex illis meruit obrui?

NOTÆ.

(b) *Talis*) Quæ facit, ut ne amicum quidem te mihi esse velis intelligi.

(c) *Invidiosa*) Omnes scilicet, odio habent illos, qui ita sunt iracundi & ad vindictam proni, ut nullas metas in ulciscendis inimicis ponant.

(d) *Lacerarat*) Propterea quod Polyphemum filium occæcaverat.

(e) *Leucothoe*) Nympha maris, in quam mutata Ino Cadmi filia.

(f) *Templo*) De eo cum nihil apud idoneos auctores legatur, ad Martis ultoris ædem forte alludit, quod ab ultione Cassii & Bruti appellatum fuit. Est enim vindicta pars quædam Justitiæ.

(g) *Mentis*) Qua sede nulla Justitiæ magis acceptum templum.

(h) *Temeraria*) Quæ temere & sine consilio decidunt. Ethnico more loquutus est.

(i) *Deus æquor.*) Neptunus.

Cum

Cum pereant acie fortiſſima quæque, vel ipſo
  Judice, *(k)* delectus Martis iniquus erit.
At, ſi forte velis in *(l)* nos inquirere, nemo eſt
  Qui ſe, quod patitur, commeruiſſe neget.
Adde, quod extinctos vel *(m)* aqua, vel *(n)* Marte, vel *(o)* igni
  Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies.
Reſtituit multos, aut pœnæ parte levavit,
  Cæſar; & in multis me velit eſſe precor.
An tu, cum tali populus ſub Principe ſimus,
  (p) Alloquio profugi credis ineſſe metum?
Forſitan hæc domino *(q)* Buſiride jure timeres,
  Aut *(r)* ſolito clauſos urere in ære viros.
Deſine mitem animum vano infamare timore.
  Sæva quid in placidis ſaxa vereris aquis?
Ipſe ego, quod primo ſcripſi ſine nomine vobis,
  Vix excuſari poſſe mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat uſum;
  Ceſſerat omne novis conſiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
  Terrebar titulo nominis ipſe mei.
Hactenus *(ſ)* admonitus memori concede poetæ;
  Ponat ut in chartis nomina cara ſuis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus uſu.
  Si nulla libri parte legare mei.

I N T E R P R E T A T I O.

Siquidem omnia fortiſſima occidant in bello, electio Martis erit injuſta, vel ipſo judice. At ſi forte velis in nos Romanos *inquirere, nullus eſt qui diffiteatur ſe commeruiſſe quod patitur. Adde quod nulla dies poteſt denuo refeciſſe oppreſſos vel aqua, vel bello, vel igne. Cæſar recreavit multos, aut ademit partem pœnæ, atque oro ut velit me eſſe inter multos. An, cum vivamus ſub ejuſmodi Principe, putas eſſe timorem in colloquio exſulis? forte metueres hæc merito Buſiride domino, vel ſolito torrere homines clauſos in ære. Omitte dedecorare placidam mentem inani metu. Quamobrem times aſpectus ſcopulos in aquis tranquillis? Ipſe ego vix mihi videor poſſe excuſari, quod ſcripſi vobis ſine nomine. Verum timor ſuſtulerat uſum rationis attonito; & omne conſilium receſſerat recentibus ærumnis. Atque reformidabam meam ſortem, non iram ultoris, ipſe expaveſcebam titulo nominis mei. Admonitus eo uſque indulge vati non oblito tui, ut referat nomina dilecta in ſuas chartas. Indecorum erit utrique, ſi mihi conjunctus longa conſuetudine nulla parte libri mei legaris.*

N O T Æ.

(k) *Delectus*) Quo fortiſſimos quoſque perimit.

(l) *Nos*) Romanos *ſcilicet*.

(m) *Aqua*) Mari aut Neptuno.

(n) *Marte*) Seu bello.

(o) *Igni*) Fulmine aut Jove.

(p) *Alloquio*) Periculoſum credis alloqui profugum, & amicum confiteri.

(q) *Buſiride*) Qui Ægypti rex fuit crudeliſſimus.

(r) *Solito*) Phalaride, qui ſolitus bove æreo incluſos homines igni ſuppoſito torquere.

(ſ) *Admonitus*) *Multis rationibus inductus*; quæ tamen omnes præclare inventæ, aſt ſatis non tutæ.

Ne

Ne tamen iste metus (*t*) somnos tibi rumpere possit;
Non ultra, quam vis, officiosus ero.
Teque tegam, qui sis: nisi cum permiseris ipse.
Cogetur nemo (*u*) munus habere meum.
Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
Si res est (*x*) anceps ista, latenter ama.

INTERPRETATIO.

Ne tamen hic timor queat tibi turbare somnos, non ero officiosus plus quam finis. Atque celabo, qui sis, nisi cum ipse concesserie. Nullus cogetur frui meo beneficio. Tu tantum, si res ista est dubia, occulte amato, quem poteras amare securus etiam palam.

NOTÆ.

(t) *Somnos*) Ex timore *scil.* ne dicto tuo nomine, te mihi amicum esse Augustus intelligat.

(u) *Munus*) Ut in meis versibus legatur.

(x) *Anceps*) *Dubia.* Si me amare palam non sit tutum.

EPISTOLA XI.

AMICIS.

ARGUMENTUM.

Verba mihi, &c.) *Ad amicos e Ponto scribens Poeta, de eis queritur, quod suis precibus nullus jam finis imponatur: sibique, cum antea variis epistolis ab eisdem petierit, ut scilicet eorum opera aut reditus, aut mitius exilium ab Augusto impetretur, dicit jam verba deesse: variandamque nunc esse materiam, ne illis molestus sit, ac etiam uxori, quæ præ timore non audebat sibi opem ferre. Ea autem omnia sibi ferenda æquo animo proponit, quandoquidem majora etiam tulerit. Postremo in exilio sibi moriendum esse colligit.*

VErba mihi desunt eadem tam sæpe roganti,
Jamque pudet vanas fine carere preces.
Tædia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostraque quid portet jam nostis epistola, quamvis
Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur nostri sententia scripti,
Ne toties contra, quam rapit (*a*) amnis, eam.

INTERPRETATIO.

Voces destituunt me orantem toties eadem, jamque pudet preces inanes carere fine. Puto tadere vos versuum consimilium, & omnes intellexisse quid orem. Jamque cognovistis quid nostra epistola velit, quamvis charta non sit soluta suis vinculis. Adeoque sensus nostri scripti mutetur, ne toties ferar contra quam fluvius trahit.

NOTÆ.

(a) *Amnis*) Fortunæ malignitas, aut fati iniquitas.

Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
    Talia peccandi jam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar: quæ scilicet in me
    Quam proba, tam timida est, (*b*) experiensque parum.
(*c*) Hæc quoque, Naso, feres: etenim pejora tulisti.
    Jam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum:
    Subtrahit & duro colla novella jugo.
Nos, quibus assuevit fatum (*d*) crudeliter uti,
    Ad mala jam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis:
    (*e*) Parcaque ad extremum, qua mea cœpit, eat.
(*f*) Spem juvet amplecti; quæ non juvat irrita semper;
    Et fieri cupias si qua, (*g*) futura putes.
Proximus (*h*) huic gradus est, (*i*) bene desperare salutem,
    Seque semel vera scire perisse fide.
(*k*) Curando fieri quædam majora videmus
    Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda;
    Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis;
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
    Finibus, & terra prosperiore frui?

INTERPRETATIO.

Date veniam, amici, quod bene speravi de vobis: nunc omittam sic errare. Neque dicar onerosus conjugi, quæ scilicet tam timida est, & parum solers, quam bona. Patieris hæc etiam, Naso: namque passus es graviora. Nullum onus jam potest sentiri a te. Bos captus ab armento refugit ab aratro, & subtrahit cervicem insolitam aspero jugo. Nos, quibus fatum consuevit uti crudeliter; non sumus novi jamdiu ad ulla mala. Accessimus ad oras Geticas, moriamur in illis: & mea sors feratur usque ad finem quæ instituit. Juvet admittere spem, quæ juvat non semper vana: & si cupias quædam evenire, credas futura. Bene deponere spem salutis, & intelligere semel certa fide se periisse, est gradus proximus huic. Cernimus nonnullas plagas fieri graviores dum curantur, quas cautius fuisset non tetigisse. Ille perit lenius qui obruitur unda celeri, quam qui fatigat suos lacertos aquis turgidis. Quamobrem ego induxi in animum me posse removeri a finibus Scyticis, & frui terra commodiore?

NOTÆ.

(b) *Experiens*) *Solers.*

(c) *Hæc*) Mala *scil.* & amicorum atque uxoris vanam aut nullam operam.

(d) *Crudel. uti*) *Crudeliter tractare.*

(e) *Parca*) Pro sorte sua posuit, cui Parcæ aut fata aspera jam pridem sævitiam suam assignaverant.

(f) *Spem juvet*) Egregia sententia dixit istud.

(g) *Futura putes*) Rationes ne desint quæ spem foveant.

(h) *Huic*) Qui in bene sperando positus.

(i) *Bene desper.*) Quamobrem enim sese quisquam spe vana producat, quo ad alia opportunitas surripiatur, millies bonum idem & in perpetuum denique auferatur.

(k) *Curando*) *Dum curantur*, Egregia comparatio.

Cur

Cur aliquid de me ſperavi lenius unquam?
An Fortuna mihi (*l*) ſic mea nota fuit?
Torqueor en gravius; repetitaque forma locorum
Exſilium renovat triſte recenſque facit.
Eſt tamen utilius, ſtudium (*m*) ceſſaſſe meorum:
Quam, quas admorint, non valuiſſe preces.
(*n*) Magna quidem res eſt, quam non audetis, amici:
Sed ſi quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis (*o*) hoc Cæſaris (*p*) ira negarit;
Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

INTERPRETATIO.

Quamobrem unquam ſperavi aliquid mitius de me? An mea ſors ſic mihi fuit perſpecta? Ecce crucior atrocius, & pulchritudo locorum revocata renovat lamentabilem fugam, & facit recentem. Eſt tamen utilius affectum meorum ceſſaſſe, quam preces quas adbibuerint non babuiſſe locum. Æquidem ees quam non audetis, amici, eſt magna; ſed erat qui cuperet concedere, ſi quis poſceret. Dummodo ira Cæſaris non vobis iſtud denegaverit, fungemur fato animo conſtanti in aquis Euxinis.

NOTÆ.

(l) *Sic*) Seſe arguit, quod fati ſui malignitatem cognoſcere prius neſciverit.

(m) *Ceſtaſſe*) Qui de reditu meo apud Auguſtum nihil quicquam tentaverint.

(n) *Magna*) Quanquam de reditu ſuo cum amicis ſeſe amplius nolle agere dixit Poeta, latenter tamen & callide idem repetit.

(o) *Hoc*) Revertine in patriam, an immori aquis Euxinis?

(p) *Ira*) Calidiſſima adulatio.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Quæ tibi quærebam.) *Ad Maximum Poeta pharetram cum ſagittis e Scythia mittens, oſtendit ſe nullum aliud munus habere, rogans eum ut id accipiat, & qualecumque boni conſulat.*

QUæ tibi quærebam (*a*) memorem teſtantia curam
Dona Tomitanus mittere poſſet ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
Sed te, (*b*) cum donas, iſta juvare ſolent.

INTERPRETATIO.

Anxius eram quæ munera indicantia gratum amorem ager Tomitanus poſſet tibi mittere. Dignus es argento, atque etiam dignior flavo auro: verum iſta ſolent tibi prodeſſe cum dono das.

NOTÆ.

(a) *Memorem*) Mei memoris, & beneficiorum tuorum non obliti.

(b) *Cum donas*) Maxima vero olim apud Ethnicos fuit voluptas, ſeſe magnos virtute ſua & munificentia præſtare; namque ea vera eſt hominis magnitudo. At Chriſtiani plerique, quod a Deo illis male vertet, poſtquam Charitatis aliarumque virtutum magnifica nomina peculiari neſcio quo jure ſua fecerunt, res ipſas, quaſi ſplendida peccata eſſent, uti loqui amant, omiſerunt.

Nec

Nec tamen hæc loca sunt ullo pretiosa metallo:
Hostis ab agricola vix sinit illa (c) fodi.
Purpura sæpe tuos fulgens prætexit (d) amictus:
Sed non Sarmatico tingitur illa mari.
Vellera dura ferunt pecudes, & (e) Palladis uti
Arte Tomitanæ non didicere nurus.
Fœmina pro lana (f) Cerealia munera frangit;
Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hic pampineis (g) amicitur vitibus ulmus:
Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet hæc calamos, hos hæc habet ora libellos,
Hæc viget in nostris, Maxime, (h) Musa locis.
Quæ quanquam misisse pudet, quia parva videntur;
Tu tamen hæc, quæso, consule missa boni.

INTERPRETATIO.

Neque tamen hæc loca sunt ditata ullo metallo; vix hostis patitur illa verti ab agricola. Sæpe purpura fulgens velavit tua vestimenta: verum illa non inficitur mari Sarmatico. Oves gerunt lanas asperas; & fœminæ Tomitanæ non didicerunt uti arte Palladis. Fœmina terit dona Cerealia pro vellere, & fert aquam ponderosam capite submisso. Ulmus non hic vestitur vitibus pampineis: Nulla poma onerant ramos suo pondere. Agri hispidi ferunt amara absynthia, & tellus indicat per fructum quam sit ingrata. Nihil erat ergo in tota ora Ponti lævi, quod mea cura posset mittere. Misi tibi tamen sagittas Scythicas clausas pharetra: oro ut illæ madeant cruore hostis tui. Hæc regio habet has pennas, hæc habet hos libros: Hæc musa colitur in nostris locis, Maxime. Quæ quamvis pudet misisse, quia videntur tenuia; tu tamen, in bonam partem accipe hæc missa, oro.

NOTÆ.

(c) *Fodi*) *Coli*, *Arari*; ut multo minus metalla, si qua essent, erui sinerent.

(d) *Amictus*) Vestes quæ sub toga gestantur.

(e) *Palladis*) Quæ lanificii Dea est.

(f) *Cerealia*) Fruges molit.

(g) *Amicitur*) *Maritatur*. Nullæ, inquit, hic vites ulmis junguntur.

(h) *Musa*) Quasi dicat hoc unum agere & curare Scythas ut sagittas & arma tractent.

ELE-

EPISTOLA IX.

BRUTO.

ARGUMENTUM.

Quod fit in his eadem fententia.) *Ad Ovidium fcripferat Brutus, quendam carpere ejus carmina, quod in his nil aliud contineretur, quam querela locorum, in quibus exulabat, rogaretque ut frueretur propriore terra: cui Poeta refpondet, dicens, in fuis carminibus plura effe vitia: forsque bene, fi unum tantum vitium in eis deprehenderetur. Cur autem ea non emendet, caufas affignat. Poftremo refpondet ad ea, quæ Brutus fcripferat, rationem refert quare idem fæpius fcripferis.*

QUod fit in his (*a*) eadem fententia, Brute, libellis,
Carmina nefcio quem carpere noftra refers;
Nil nifi me terra fruar ut (*b*) propiore rogare;
Et, quam fim denfo cinctus ab hofte, queri.
O quam de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat folum fi mea Mufa, bene eft.
Ipfe ego librorum video delicta meorum;
Cum fua plus jufto carmina quifque probet.
Auctor opus laudat. fic forfitan (*c*) Agrius olim
Therfiten facie dixerit effe bona.
Judicium tamen hic noftrum non decipit error;
Nec quicquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, fi me videam delinquere, peccem,
Et patiar fcripto crimen ineffe, rogas?
(*d*) Non eadem ratio eft, fentire & demere morbos.
Senfus ineft cunctis; tollitur arte malum.
Sæpe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo;
Judicium (*e*) vires destituuntque meum.

INTERPRETATIO.

Dicis, Brute, nefcio quem reprehendere noftros verfus, quod idem fit fenfus in his libellis: Me nihil orare, nifi ut potiar terra propinquiore; & dolere quam fim circumfufus hofte frequenti. O quam de multis vitiis unum carpitur! Si mea Mufa in eo tantum errat bene eft. Ego ipfe cognofco errata meorum libellorum cum quifque faveat plus æquo fuis verfibus. Auctor probat opus fuum. *Ita forte Agrius dixerit olim Therfiten effe pulchra facie. Hic tamen error non fallit noftrum judicium: neque diligo continuo quicquid produxi. Petis quamobrem ergo errem, & feram vitium effe in fcripto* meo *fi videam me errare? Non eft eadem ratio cognofcere & tollere morbos. Senfus ineft omnibus, vitium tollitur arte. Sæpe optans mutare aliquam vocem, relinquo, & vires defunt judicio meo.*

NOTÆ.

(a) *Eadem fententia*) Id unum *fcil.* querebat Nafo, ut mitius exilium pateretur.

(b) *Propiore*) Non tantum ab Italia diffita.

(c) *Agrius*) Therfitæ Græcorum turpiffimi & ignaviffimi pater.

(d) *Non eadem*) O quam pulchre refpondet Nafo; fi modo judices habeat æquos ejus qui fapiant exemplo!

(e) *Vires*) Ars & Ingenium, quod, utcumque fuerit maximum, ægritudo & ærumna imminuit.

Sæpe

Sæpe piget (quid enim dubitem tibi vera fateri?)
Corrigere, & (f) longi ferre laboris onus.
Scribentem juvat ipse (g) favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens (h) pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus (i) Aristarcho (k) major Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore (l) lædit,
(m) Ut cupidi cursor fræna retentat equi.
Atque ita Di mites minuant mihi Cæsaris iram,
Ossaque (n) pacata nostra tegantur humo:
Ut mihi conanti nonnunquam (o) intendere curas,
Fortunæ species (p) obstat acerba meæ.
(q) Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus;
Inque feris curem corrigere illa Getis;
Nil tamen e scriptis magis excusabile nostris,
Quam sensus cunctis pæne quod unus inest.
Læta fere lætus cecini, cano tristia tristis.
Conveniens operi tempus utrumque suo est.

INTERRPRETATIO.

Sæpe piget emendare (quamobrem enim verear confiteri tibi vera?) & ferre tædium longi laboris. Ipse favor delectat scribentem, & levat laborem: & opus crescens incalescit cum suo ingenio. At emendare est res tanto difficilior, quanto magnus Homerus erat major Aristarcho. Perinde offendit animum languido, torpore curarum, ac eques coercet habenas equi proni in cursum. Atque ita Dii propitii mihi leniant iram Cæsaris, & nostra ossa condantur terra placida, ut forma crudelis mea sortis impedit sæpe me volentem intendere curas. Atque ægre mihi videor compos mentis, quod pangam versus, & digner emendare illos inter sævos Getas, Nihil tamen est magis dignum venia in scriptis nostris, quam quod idem fere sensus est in omnibus. Lætus cantavi fere læta, mœstus canto mœsta: tempus utrumque respondet suo operi;

NOTÆ.

(f) *Longi*) Quippe difficilius multo poema emendare quam scribere.

(g) *Favor*) Populi exposuerunt; male, ni fallor: namqua idem ille, si ad scribendum accedat, quidni & ad corrigendum? Per favorem itaque secretum illum amorem intellige Poetæ ipsius, qui dum scribit, & furore quodam; correptus est, fictiones suas probat; postquam ille se remisit non satis videt idoneas.

(h) *Pectore*) Aut ejus calore & furore.

(i) *Aristarcho*) Grammaticus fuit Alexandrinus, judicii adeo exquisiti & castigati, ut, quem ipse non probaret, Homeri versus non putaretur. Proverbio ab illo Aristarchi dicuntur qui aliorum scripta asperius carpunt.

(k) *Major*) Quia facile composuit quæ multa opera atque anxio conatu Aristarchus emendavit: ut illius opus hujus vires exhauserit.

(l) *Lædit*) Corrigere *scil.* lædit. Est vero illud opus maxime tædiosum & molestum causis quas sciunt Magistri.

(m) *Ut cupidi*) Quemadmodum, inquit, cursor, seu eques maximam creat molestiam equo cupienti currere, cum fræno ejus impetum cohibet, sic Corrigere, aut Corrigendi cura, quæ furorem mentis coercet, & ad singula retractanda cogit est maxime importuna.

(n) *Pacata*) Neque in Scythia sepeliar, ubi arma semper obstrepunt.

(o) *Intendere*) Ne versus inertes; aut alio quopiam vitio laborent.

(p) *Obstat*) Quia in diversa cum trahitur animus, viribus suis non bene utitur:

(q) *Vix*) Animi enim quieti, non afflicti, opus sunt carmina.

Quid,

Quid, nisi de vitio scribam regionis amaræ?
  Utque solo moriar commodiore, precer?
Cum toties eadem dicam, vix audior ulli:
  Verbaque profectu (r) dissimulata carent.
Et tamen hæc eadem cum sint, non scribimus isdem:
  Unaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eundem,
  Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit (s) hoc tanti; confesso ignoscite, docti.
  Vilior est operis fama salute mea.
Denique (t) materia, quam quis sibi finxerit ipse,
  Arbitrio variat multa poeta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum;
  Atque incorruptæ pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
  Littera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcunque sine ordine, junxi:
  Hoc opus (u) electum ne mihi forte putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
  Caussa, sed utilitas officiumque, fuit.

INTERPRETATIO.

Quid scribam nisi de incommodis plagæ asperæ, & orem ut fato fungar in terra jucundiore? Cum toties repetam eadem vix audior ab ullo, & voces dissimulatæ destituuntur successu. Et tamen, cum hæc sint eadem, non misimus iisdem: & mea vox una quærit auxilium per plures. An ne lector inveniret bis eandem sententiam, Brute, unus amicorum erat orandus? Istud non fuit tanti: docti parcite confitenti. Approbatio poematis est vilior salute mea. Denique vates variat multa pro libitu per argumentum quod quis sibi ipse invenit. Musa mea est index nimium quoque vera ærumnarum; & habet fidem testibus incorrupta. Neque scopus & votum meum fuit, uti liber pangeretur, sed ut sua epistola traderetur cuique. Postea junxi collectas utcumque sine ordine: ne arbitreris forte hoc opus fuisse electum. Ignosce scriptis, quorum non laus fuit caussa, verum utilitas & officium.

NOTÆ.

(r) *Dissimulata*) Quæ amici dissimulant, & quasi non accepissent irrita faciunt.

(s) *Hoc*) Quod Lector sensum reperiret eundem. Neque vero temere istud contemsit Naso, siquidem, quod magis mirandum, rem eamdem, quam pluribus debuit, tam varie inculcavit.

(t) *Materia*) *Per materiam*. Namque veterem lectionem revocavi, quæ optima videtur.

(u) *Electum*) Quasi bonas meas epistolas elegerim & emendaverim. Non ita factum; omnes namque promiscue collegi.

P. OVIDII NASONIS EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER IV.

EPISTOLA I.

SEXTO POMPEJO.

ARGUMENTUM.

Accipe Pompei.) *Ad Sextum Pompejum scribens Poeta, impium esse dicit, quod nusquam illum in suis scriptis nominaverit: quandoquidem ejus erga se beneficia tanta sint, ut nulli oblivioni tradi debeant. Postremo fatetur se servatum esse ejus opera, ejusque munere se vivere.*

Accipe, Pompei, deductum carmen ab illo,
   Debitor est vitæ qui tibi, Sexte, suæ.
Qui seu non prohibes a me tua nomina (*a*) poni,
   Accedet meritis hæc quoque summa tuis.
Sive (*b*) trahis vultus; equidem peccasse fatebor.
   Delicti tamen est caussa (*c*) probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, (*d*) teneri.
   Sit precor officio non gravis ira pio.
O quoties ego sum libris mihi visus in istis
   Impius, in nullo quod legerere loco!
O quoties, alii vellem cum scribere, nomen
   Rettulit in ceras (*e*) inscia dextra tuum!

INTERPRETATIO.

Sexte Pompei, accipe Poema compositum ab illo qui est tibi debitor vitæ suæ. Qui, seu non vetas nomina tua scribi a me, hæc etiam summa supervenies beneficiis tuis. Sive corrugas frontem; equidem agnoscam errasse; tamen caussa peccati mei est laudanda. Animus meus non potuit impediri quo minus esset memor. Quæso ira ne sit aspera benevolo officio. O quoties visus sum mihi impius in istis libellis, quod nullibi legereris! O quoties cum cuperem scribere ad alium, manus imprudens scripsit nomen tuum in cera.

NOTÆ.

(a) *Poni*) In meis carminibus *scilicet*.

(b) *Trahis*) Quod judicium est animi quidpiam nolentis.

(c) *Probanda*) Quia ex gratitudinis officio, & amici memoriam ad posteros transmittendi causa, ejus nomen in scripta sua referebat.

(d) *Teneri*) *Probiberi*.

(e) *Inscia*) *Temere nomen tuum scribens.*

Ipse mihi placuit mendis in talibus error;
Et vix invita facta *(f)* litura manu est.
(g) Viderit, ad summum dixi. licet ipse queratur;
Ah pudet *(h)* offensam non meruisse prius?
Da mihi, si quid *(i)* ea est, hebetantem pectore *(k)* Lethen,
Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque finas oro; nec fastidita repellas
Verba: nec officio crimen inesse putes.
Et levis *(l)* hæc meritis referatur gratia tantis.
Sin minus; invito te quoque gratus ero.
(m) Nunquam pigra fuit nostris tua gratia rebus:
Nec mihi *(n)* munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil *(o)* subitis *(p)* clementia territa fatis
Auxilium vitæ fertque feretque meæ.
Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri
Sit mihi, quod fecit *(q)* quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est & gloria *(r)* Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas:

INTERPRETATIO.

Ipse error gratus fuit in ejusmodi peccatis: & litura ægre facta est manu repugnante. Viderit denique, dixi: licet ipse queratur: Ah pudet non meruisse citius offensam! Præbe mihi Lethen retundentem memoriam, si ea est aliquid: non tamen potero esse immemor tui. Atque precor id mihi concedas, neque respuas voces contemtas, neque credas esse vitium in officio; & hæc tenuis gratia rependatur tuis beneficiis: sin minus ero etiam gratus te nolente. Nunquam favor tuus fuit segnis in nostris negotiis: neque tuum scrinium denegavit mihi divitias liberales. Nunc etiam benevolentia tua nihil repulsa mea clade repentina præbet & præbebit opem vitæ meæ. Requirat forsitan, unde sit mihi tanta spes futuri. Quisque defendit opus quod struxit. Quemadmodum Venus quæ siccat capillos humidos aqua maris est labor & laus artificis Coi.

NOTÆ.

(f) *Litura*) In expungendo nomine tuo.

(g) *Viderit*) *Dixi denique*, Viderit, ipse prospexerit.

(h) *Offensam*) Cum reponerem nomen tuum in meis versibus.

(i) *Ea*) De qua Lethæa loquitur: quomodo a sibi etiam, quasi dicat, nullam esse; & quanquam fuerit non posse tamen tantam vim habere ut amici tam fidi inducat oblivia.

(k) *Lethen*) De fluvio illo omnium rerum oblivia inducente jam sæpe dictum.

(l) *Hac*) Cum verbis gratum animum testantibus nomen tuum consecro immortalitati.

(m) *Nunquam pig.*) Quin alacri benevolentia me semper juvisti.

(n) *Munificas*) *Divitias hominis munifici & liberalis*. Re ergo etiam Poetam juvit hic Sextus.

(o) *Subitis*) *Quæ me subita calamitate afflixerunt*.

(p) *Clementia*) Lenitas & Amor.

(q) *Quisque*) Tuque adeo, qui me hactenus sustentasti, perges porro opus tuum tutari.

(r) *Coi*) Apellis pictoris, ex Coo, Ægæi maris insula oriundi, qui insignem illam pinxit toties celebratam ex mari exeuntem Venerem.

Ar-

Arcis ut (*s*) Actææ (*t*) vel eburna vel (*u*) ænea (*x*) custos
Bellica Phidiaca stat Dea facta manu;
Vendicat ut (*y*) Calamis laudem, quos fecit, equorum,
Ut similis veræ vacca (*z*) Myronis opus;
Sic ergo pars rerum non ultima, Sexte, tuarum;
Tutelæque feror munus opusque tuæ.

INTERPRETATIO.

quemadmodum Dea bellica custos vel eburnea, vel ænea arcis Atheniensis erecta est manu Phidiæ; quemadmodum Calamis asserit gloriam equorum, quos fecit quemadmodum Vacca *opus Myronis* est *similis veræ* vaccæ, *ita ego pars non postrema rerum tuarum*, Sexte, *dicor munus & opus defensionis tuæ.*

NOTÆ.

(*s*) *Actææ*) *Athenienses.*
(*t*) *Vel eburna*) Viginti cubitorum fuit hæc Minervæ statua ex ebore & auro, Phidiæ Atheniensis sculptoris opus præstantissimum.
(*u*) *Ænea*) Minervæ ejusdem ex ære tam eximiæ pulchritudinis statuam fecit idem Phidias, ut a forma cognomen acceperit.
(*x*) *Custos*) Non modo quia belli Dea, sed & Athenas peculiariter in tutela habebat.
(*y*) *Calamis*) Cælandi laude insignis artifex; equis semper sine æmulo expressis.
(*z*) *Myronis*) Celeberrimus fuit etiam statuarius, cujus bucula præsertim junix multis Poetarum versibus claruit. Hunc pene hominum animas, ferarumque ære comprehendisse, neque hæredem invenisse, testatur Petronius.

EPISTOLA II.

SEVERO.

ARGUMENTUM.

Quod legis, o vates magnorum maxime regum.) *Ad Severum poetam hanc epistolam scribit Ovidius, se multis rationibus excusans, quod nondum ejus nomen suis scriptis celebrarit, quamvis tamen nunquam cessaverit ad eum epistolas soluta oratione scriptas mittere.*

QUod legis, o Vates magnorum maxime (*a*) Regum,
Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.
Cujus adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
Si modo permittis dicere vera, pudet.

INTERPRETATIO.

Quod legis, o Severe, Poeta maxime Regum magnorum venit usque ab intonsis Getis. Cujus pudet libellos nostros nondum expressisse nomen, si modo concedis agnoscere vera.

NOTÆ.

(*a*) *Regum*) Quia Tragœdiarum scriptor; ubi Reges celebrari; dixitque alibi noster.

Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis,

(*b*) Orba tamen numeris cessavit epistola nunquam
Ire per (*c*) alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi (*d*) memorem testantia curam
Non data sunt. quid enim, (*e*) quæ facis ipse, darem?
Quis mel (*f*) Aristæo, quis Baccho vina (*g*) Falerno,
(*h*) Triptolemo fruges, poma det (*i*) Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque (*k*) Helicona colentes
Uberius nulli provenit ista (*l*) seges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere silvis.
Hæc mihi cunctandi caussa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante:
Sed siccum (*m*) sterili vomere (*n*) littus aro.
Scilicet ut limus (*o*) venas excæcat in undis,
(*p*) Læsaque suppresso fonte resistit aqua;
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum:
Et carmen vena pauperiore fluit.
Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum;
Esset, crede mihi, factus & ille (*q*) Getes.

INTERPRETATIO.

Nunquam tamen epistola officiosa destituta numeris omissa proficisci per vices alternas. Soli versus significantes amorem gratum non sunt ad te missi: Quamobrem enim offerrem quæ ipse pangis? Quis præbent mel Aristæo, quis vina Baccho Falerno, fruges Triptolemo, poma Alcinoo? Est tibi ingenium fæcundum; & inter eos qui celebrant Heliconem, nulli ista seges germinat copiosius. Mittere versus ad hunc erat cumulare sylvas foliis. Hæc ratio fuit mihi differendi, Severe. Neque tamen ingenium nobis favet ut prius: sed colo littus aridum vomere inutili. Nimirum, sicuti cœnum occludit meatus in aquis, & liquor repressus sistitur scaturigine excæcata; sic ingenium meum est obtusum luto ærumnarum mearum, & versus currit vena tenuiore. Si quis misisset ipsum Homerum in hoc solum, crede mihi, ille etiam factus esset Getes.

NOTÆ.

(b) *Orba numeris*) Soluta oratione ad Severum scripsisse sæpius, indicat.

(c) *Alternas*) Sæpius adeoque rescripserat etiam Severus.

(d) *Memorem*) Mei memoris.

(e) *Quæ facis*) Quippe maximus Poeta Severus.

(f) *Aristæo*) Hunc Apollinis filium Justinus dicit primum mellis & olei usum, itemque lactis coagulum aliaque invenisse. Multa præterea de illo Poetæ fabulati sunt.

(g) *Falerno*) Campaniæ monte petita scil.

(h) *Triptolemo*) Hic Cereris inventricis jussu primus in Græcia agriculturæ & frugum usum dicitur docuisse.

(i) *Alcinoo*) Qui Phæacum rex hortos dicitur habuisse cultissimos:

(k) *Helicona*) Id est, Musas & politiores litteras excolentes. Fuit namque Helicon Bœotiæ mons Musis sacer: neque, opinor, hujusmodi tropos subinde opus sit inculcare.

(l) *Seges*) Versus dicit.

(m) *Sterili*). Cujus auxilio nihil quicquam liceat excitare.

(n) *Littus*) Ingenium suum ingrato littori comparat, quod frustra Poetica arte sollicitet; cum ærumnis suis sit exhaustum.

(o) *Venas exc.*) *Meatus aquarum claudit.* Quod verum est.

(p) *Læsa*) *Occlusa*.

(q) *Getes*) *Barbarus*, qualis ego factus sum.

Da veniam fasso; studiis quoque fræna (r) remisi:
Ducitur & digitis littera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix (s) venit ad partes, vix sumtæ Musa tabellæ
Imponit pigras pæne coacta manus.
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
Est mihi: nec (t) numeris nectere verba juvat.
Sive quod (u) hinc fructus adeo non cepimus ullos,
(x) Principium nostri res sit ut ista mali:
Sive quod (y) in tenebris numerosos ponere gressus,
Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium; laudataque virtus
Crescit; & immensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem nisi flavis scripta (z) Corallis,
Quasque alias gentes, barbarus Ister habet?
(a) Sed quid solus agam? quaque infelicia perdam
Otia materia, (b) surripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quæ clam tacitum tempus abire solet;
Nec me, quod cuperem, (c) si per fera bella liceret,
Oblectat cultu terra novata suo:

INTERPRETATIO.

Ignosce confitenti; laxavi etiam habenas studii; & rara littera scribitur meis digitis. Ille sacer furor, qui alit animum poetarum, qui antea consueverat esse in nobis, recessit. Musa ægre venit ad partes; ægre coacta admovet manus lentas tabellæ sumtæ. Et exigua, ne dicam nulla est mihi voluptas scribendi; neque placet astringere voces numeris. Sive quod adeo non percepimus hinc ullam utilitatem, ut res ista sit initium nostri mali, sive quod idem est ponere passus numerosos in tenebris, & scribere versus, quos nemini legas. Auditor acuit studium, & virtus probata augetur, & laus habet præstantissimum stimulum. Hic, cui legam mea scripta nisi flavis Corallis, & nationibus quas crudus Danubius habet? Verum quid faciam solus? aut quare teram misera otia, & decipiam tempus? Nam quia neque vinum, neque alea dolosa me capit, per quæ tempus tacitum consuevit effluere, neque terra novata sua cultura me recreat, quod optarem, si concederetur per sæva bella;

NOTÆ.

(r) *Remisi*) *Studium poeticum prope destrui.*

(s) *Venit*) Ut versus dictet.

(t) *Numeris nectere*) Quod Poetarum negotium.

(u) *Hinc*) Ex Poetica arte; aut versibus.

(x) *Princip.*) Quia propter Carmina amatoria relegatus; uti quidem credi volebat Naso.

(y) *In tenebr.*) Id est, in loco obscuro, nullisque testibus, pedes suos ad numeros Musicos componere, seu saltare. Namque hæc vera est, ni fallor, loci hujus expositio. Saltare in tenebris, & scribere versus inter Getas æque dicit esse ridiculum.

(z) *Corallis*) Qui populi fuerunt ad oram Pontici maris, maxime Barbari.

(a) *Sed quid*) Coactum innuit sese scribere, quique adeo bene non possit, Quamquam certe elegantissima multa & maturi judicii habent istæ epistolæ.

(b) *Surripiam*) *Decipiam*, ne tantum ærumnis meis liceat vacare,

(c) *Si per*) Jam sæpius dixit, a Scythis vel Tomitanos mures infestari.

Quid, nisi Pierides solatia (*d*) frigida, restat,
(*e*) Non bene de nobis quæ meruere Deæ?
At tu, cui bibitur felicius (*f*) Aonius fons,
Utiliter studium quod tibi cedit, ama.
Sacraque Musarum merito cole: quodque legamus,
Huc aliquod curæ mitte recentis opus.

INTERPRETATIO.

Quid superest nisi Musæ languida solatia, quæ Deæ non bene meruerunt de nobis? At tu a quo fons Aonius ducitur felicius, ama studium quod tibi vertitur in commodum. Et cole merito sacra Musarum, & mitte huc aliquod opus cura nova quod legamus.

NOTÆ.

(d) *Frigida*) Quia non ex animo, sed coactus malorum suorum, scribendo, refricabat memoriam.

(e) *Non bene*) Quia per illarum carmina relegatus.

(f) *Aonius*) Hippocrene *scil.* quæ in Bœotia, cujus pars montana *Aonia* dicta: atque de hujus fontis aquis Poetæ bibere dicebantur.

EPISTOLA III.

AMICO INSTABILI.

ARGUMENTUM.

Conquerar an taceam?) *Amicum suppresso nomine taxat, ejusque perfidiam ac levitatem ostendit: quod cum antea a teneris annis secum conjunctissime semper vixerit, tandem in adversa ejus fortuna non modo eum deserat, sed etiam simulet se non cognoscere. Postremo illum monet, ut fortunæ variantis vicissitudines, & levitatem, ante oculos ponat.*

Conquerar, an taceam? ponam sine (*a*) nomine crimen!
An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, ne commendere querela;
Quæraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea (*b*) puppis erat valida fundata (*c*) carina,
Qui mecum velles (*d*) currere, primus eras.

INTERPRETATIO.

Conqueror, an sileam? Ponamne crimen sine nomine: an cupiam esse perspectum cunctis qui sis? Non utar nomine, ne celebreris querimonia mea, & fama tibi comparetur carmine meo. Quandiu mea navis erat stabilita firma carina, primus eras qui cuperes iter facere mecum.

NOTÆ.

(a) *Nomine*) Tuo *scil.* amice perfide.

(b) *Puppis*) Pro seipso aut fortuna sua seu sorte posuit.

(c) *Carina*) Per carinam firmamentum intellige seu præsidium quo Poeta nitebatur res florentes.

(d) *Currere*) *Vivere*, *Agere*, &c.

Nunc,

Nunc, quia (*e*) contraxit vultum Fortuna, recedis,
  Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri:
  Quique sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quanquam non vis audire, vetusta
  Pæne puer puero junctus amicitia.
Ille ego, qui primus tua seria nosse solebam,
  Qui tibi jucundis primis adesse jocis.
Ille ego convictor, (*f*) densoque domesticus usu,
  Ille ego judiciis (*g*) unica Musa tuis.
Idem ego sum, qui nunc an vivam, perfide, nescis:
  Cura tibi de quo quærere nulla fuit.
Sive fui nunquam carus, simulasse (*h*) fateris:
  Seu non fingebas, inveniere levis.
Eia age dic aliquam, quæ te mutaverit, iram.
  Nam nisi justa tua est, justa querela mea est.
Quæ te consimilem res nunc vetat esse (*i*) priori?
  An crimen, cœpi quod miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas;
  (*k*) Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed & insultare jacenti
  Te mihi, nec verbis parcere, Fama refert.
Quid facis, ah demens? cur si Fortuna recedat,
  Naufragio lacrymas (*l*) eripis ipse (*m*) tuo?

INTERPRETATIO.

Nunc, quia fortuna corrugavit frontem; laberis, cum intelligis me indigere tua ope. Atque insuper dissimulas; neque vis videri me nosse: & postquam audivisti nomen meum, *petis quis sit Naso. Ego sum ille, tametsi renuis accipere, fere puer nexus tibi puero antiqua amicitia.* Ego sum *ille, qui consueveram primus cognoscere tua seria, qui primus adesse gratis ludis. Ego* sum *ille convictor, & domesticus frequenti consuetudine:* ego sum *ille Musa sola tuo arbitrio. Ego sum idem, qui nunc utrum vivam ignoras, perfide, de quo percontari nulla fuit tibi sollicitudo. Seu nunquam tibi fuit dilectus, agnoscit te finxisse: seu non fingebas, comprobaris inconstans. Eia age; indica aliquem dolorem qui te immutaverit: nam nisi tua querimonia est aqua, mea est aqua. Quæ res prohibet te esse nunc consimilem priori? An appellas crimen, quod* cœpi *esse infelix? Si nullum auxilium mihi præbebas rebus & factis; charta mitteretur signata tribus vocibus. Ægre equidem fidem adhibeo; verum rumor etiam perhibet te insultare mihi protrito, neque abstinere dictis. Quid agis ab insane? Quamobrem ipse demis fletus tua ærumna, si fortuna deserat te.*

NOTÆ.

(e) **Contraxit**) Illorum more qui irati frontem corrugant.

(f) *Denso usu*) Frequenti consuetudine.

(g) *Unica Musa*) Solus eo nomine dignus Poeta.

(h) *Fateris*) Re ipsa *scilicet*, cum jam minus notum Nasonem profitetur.

(i) *Priori*) Qualis esse solebas antea.

(k) *Venisset*) Mitteres saltem epistolam tribus verbis.

(l) *Eripis*) Quia, ut ait Horatius, in nosmet legem sancimus iniquam, cum in alios quidpiam, quod nos pariter urgere possit, statuimus.

(m) *Tuo*) Si forte eveniat; quod non ita difficile.

Hæc (*n*) Dea non ſtabili quam ſit levis orbe fatetur,
Quem ſummum (*o*) dubio ſub pede ſemper habet.
Quolibet eſt folio, quavis incertior aura.
Par illi levitas, improbe, ſola tua eſt.
Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo.
Et ſubito caſu, quæ valuere, ruunt.
Divitis audita eſt cui non opulentia (*p*) Crœſi?
Nempe tamen vitam captus ab hoſte tulit.
(*q*) Ille Syracuſia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram reppulit (*r*) arte famem.
Quid fuerat (*ſ*) Magno majus? tamen ille rogavit
Submiſſa fugiens voce (*t*) clientis opem.
(*u*) (Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipſe magis.)
Ille (*x*) Jugurthino clarus (*y*) Cimbroque triumpho,
Quo victrix (*z*) toties Conſule Roma fuit;
In (*a*) cœno latuit Marius cannaque paluſtri:
Pertulit & tanto multo (*b*) pudenda viro.

INTERPRETATIO.

Hac dea agnoſcit quam ſit inconſtans in orbe incerta, quem extremum habet ſemper ſub pede levi. Eſt levior quovis folio, quovis vento: ſola tua inconſtantia eſt illi aqualis, peſſime. Cuncta mortalium ſunt alligata exiguo filo: & qua firma fuerunt decidunt repentina ruina. Cui non eſt relata potentia Crœſi opulenti? Nimirum tamen captus habuit vitam ab hoſte. Ille modo tremendus in urbe Syracuſia agre depulit acrem famem vili arte. Quid fuerat majus Magno? tamen ille fugiens imploravit auxilium clientis ſono humili. Atque ipſe homo factus pauperior omnibus cui totus orbis terrarum obtemperavit. Ille Marius illuſtris triumpho Jugurthino & Cimbro, quo toties Conſule Roma fuit victrix delituit in luto & juncis paluſtribus, atque perpeſſus eſt multa erubeſcenda tanto viro.

NOTÆ.

(n) *Dea*) Fortuna *ſcil.* quæ extremo pede, levitatis indicandæ gratia, orbem volubilem tangere tantum fingitur, & pingitur.

(o) *Dubio*) Quia & vertitur orbis, cui innititur fortuna, & ipſa leviter tantum illum attingit in fugam paratiſſima.

(p) *Crœſi*) Qui rex Lydiæ potentiſſimus & ditiſſimus a Cyro Perſarum rege victus, & rogo impoſitus; vix tandem, agnita rerum humanarum; quam Solon illi inculcaverat, vanitate, vita donatus eſt. Quam hiſtoriam prolixe & eleganter habes apud Herodotum.

(q) *Ille*) Dionyſium dicit Siciliæ tyrannum, qui Syracuſis pulſus, Corinthi pueros inſtituere pro maximo munere habuit.

(r) *Arte*) Docendo pueros.

(ſ) *Magno*) Pompejum intellige, cujus luctuoſa facta videſis, vel apud Florum.

(t) *Clientis*) Ptolemæi *ſcilicet* regis Ægypti, ad quem, victus a Cæſare, confugit.

(u) *Cuique*) Expungas licet iſtud Diſtichon, ut optime cenſuit clariſſ. Heinſius.

(x) *Jugurthino*) Fuit Jugurtha Numidarum rex in Africa nefarius: quem Marius, obſcuro quidem loco natus, ſed præclarus Imperator vicit, & in triumphum duxit.

(y) *Cimbro*) De Cimbris Germaniæ populis Marius idem, poſtquam illos in Italia deleviſſet, magna gloria triumphavit.

(z) *Toties*) Septies enim eum honorem adeptus eſt; quod nemini obtigerat.

(a) *Cœno*) Is vero, cum Syllæ rabiem effugeret, in paludibus Minturnarum deliteſcere coactus eſt.

(b) *Pudenda*) Ex palude enim ſua retractus in carcerem conjectus eſt; quo & immiſſus percuſſor, quem tamen vultus auctoritate deterruit.

Ludit

Ludit in humanis divina potentia rebus;
Et certam præsens vix habet hora (c) fidem,
Littus ad Euxinum, si quis mihi (d) diceret, ibis,
Et metues arcu ne feriare Getæ;
I, (e) bibe, dixissem, purgantes pectora succos:
Quicquid & in tota nascitur (f) Anticyra.
Sum tamen hæc passus: nec si mortalia possem,
Et summi poterant tela cavere Dei.
Tu quoque fac timeas; &, quæ tibi læta videntur
(g) Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

INTERPRETATIO.

Potentia divina ludit in rebus humanis; & tempus præsens ægre habet fidem. Si quis mihi dixisset, fugies ad littus Euxinum, & timebis ne vulnereris arcu Getæ; Ito, dixissem, potato succos purgantes pectora & quicquid germinat in tota Anticyra. Attamen pertuli ista; neque si possem me defendere a telis mortalibus, poteram etiam me defendere a telis supremi Dei. Vide tu etiam metuas, & crede posse fieri aspera dum verba facis, quæ tibi videntur læta.

NOTÆ.

(c) *Fidem*) In tanta namque rerum vanitate, nihil est quod certum quisquam facere aut dicere possit.

(d) *Diceret*) Pro *dixisset*, ut sæpe alibi.

(e) *Bibe*) Siquidem insanus es, caputque geris atra bile turbatum. Intendit Naso dicere, nisi fortunæ vices expertus esset, nunquam potuisse credere futurum ut exilio in Getas pelleretur.

(f) *Anticyra*) Insula est sinus Maliaci; ubi Helleborum magna copia nascitur; cujus succum ad depellendam insaniam multum conferre veteres crediderunt.

(g) *Dum loqueris*) Horæ momento.

EPISTOLA IV.

SEXTO POMPEJO.

ARGUMENTUM.

Nulla dies adeo est.) *Ad Sextum Pompejum scribens Poeta, nullam rem tam tristem esse dicit, quæ non habeat aliquando aliquid lætitiæ: quod sibi contigisse ostendit. Quum enim tristis in littore Pontico spatiaretur, fama ei nunciavit, Sextum Pompejum consulem designatum esse. Quam rem dicit maximam sibi lætitiam attulisse. Postmodo dolet non posse, cum magistratum inibit Pompejus, illi interesse. Postremo illum precatur ut aliquando sui recordetur.*

NUlla dies adeo est australibus humida nimbis,
(a) Non intermissis ut fluat imber aquis.

INTERPRETATIO.

Nulla dies est adeo pluviosa imbribus australibus, ut pluvia distillet aquis non cessantibus.

NOTÆ.

(a) *Non intermissis*) Hac comparatione Naso nullam rem tam tristem esse significat, quin aliquo lætitiæ radio quandoque distinguatur.

Nec

Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
Mista fere duris utilis herba (*b*) rubis.
Nil adeo Fortuna gravis miserabile fecit,
Ut minuant nulla gaudia parte malum.
Ecce domo, patriaque carens, oculisque meorum,
Naufragus in Getici littoris actus aquas;
Qua tamen inveni vultum (c) diffundere caussa
Possem, (*d*) Fortunæ nec meminisse meæ.
Nam mihi cum fulva tristis spatiarer arena,
Visa est a tergo (*e*) penna dedisse sonum.
Respicio: nec corpus erat, quod cernere possem:
Verba tamen sunt hæc aure recepta mea:
En ego lætarum venio tibi nuncia rerum,
Fama per immensas aere lapsa vias.
Consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
Candidus & felix proximus annus erit.
Dixit: &, ut læto (*f*) Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc (*g*) Dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter (*h*) nova gaudia curis,
Excidit asperitas hujus iniqua loci.
Ergo ubi, Jane (*i*) biceps, (*k*) longum reseraveris annum,
Pulsos & a (*l*) sacra mense December erit;

INTERPRETATIO.

Neque ullus locus est ita infœcundus, ut non sit fere in illo gramen salubre mistum asperis rubis. Fortuna adversa nihil fecit adeo deplorandum ut lætitia nulla parte leniat malum. Ecce ego destitutus domo & patria, & conspectu meorum, naufragus, pulsus in aquas littoris Getici repperi tamen caussam qua possem exporrigere frontem, neque recordari sortis meæ. Nam cum deambularem mœstus in flava arena, ala visa est mihi strepuisse a tergo. Respicio, neque erat corpus quod possem videre: at tamen hæ voces sunt audita aure mea: Ecce ego fama delapsa cœlo per longas vias adsum tibi nuncia rerum festivarum. Annus proximus erit splendidus & beatus Consule Pompeio, quo alter non est tibi charior. Dixit: & postquam implevit Pontum grato susurro, Dea flexit hinc iter ad alias nationes. At oblitus sum feritatis asperæ hujus loci, solicitudinibus disjectis inter nova gaudia. Adeoque, Jane bifrons, postquam aperueris longum annum, & December erit fugatus a sacro mense,

NOTÆ.

(b) *Rubis*) Rubus *Un buisson. Un Eglantier.*

(c) *Diffundere vult.*) Exhilarare, adeoque cor meum; namque ejus rei est indicium frontis alacritas.

(d) *Fortuna*) Adversæ.

(e) *Penna*) Quam famæ fuisse mox indicabit.

(f) *Pontum*) Regionem Ponticam, ubi Naso exulabat.

(g) *Dea.*) Fama *scil.*

(h) *Nova*) De Pompeji Consulatu.

(i) *Biceps*) Janus antiquissimus Italiæ rex prudentissimus & futurorum non ignarus ideo bifrons dictus est; quem Macrobius Deum anni scribit, noster in Fastis; sacite labentis anni originem, quia illi Januarius primus mensis sacer.

(k) *Longum*) Vel quia longus annus Solaris duodecim mensibus constans, præ Lunari triginta circiter dierum; vel potius quia longus Nasoni, qui jam Pompejum suum Consulem habere cuperet.

(l) *Sacro*) Tibi *scil.* Jane,

(m) Pur.

(m) Purpura Pompeium (n) summi velabit honoris:
(o) Ne titulis quicquam debeat ille suis.
Cernere jam videor (p) rumpi penetralia turba;
Et populum (q) lædi deficiente loco;
(r) Templaque Tarpeiæ primum tibi (ſ) sedis adiri;
Et (t) fieri faciles in tua vota Deos.
Colla boves (u) niveos (x) certæ præbere securi,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Cumque Deos omnes, tum quos impensius æquos
Esse tibi cupias, cum Jove Cæsar erit.
(y) Curia te excipiet, (z) Patresque e more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox (a) hilaraverit ore:
Utque solet, (b) tulerit prospera verba dies;
Egeris & meritas Superis (c) cum Cæsare grates:
Qui caussam, (d) facias cur ita sæpe, (e) dabit:
Inde domum repetes toto (f) comitante Senatu;
(g) Officium populi vix capiente domo.

INTERPRETATIO.

ostrum supremi honoris vestiet Pompejum ; ne ille quicquam debeat sua gloria. Jam videor videre domum fatiscere magna vi hominum; & plebem collidi loco deficiente ; atque templa soli Tarpeii primum a te intrari, & Deos fieri propitios in tua desideria; Tauros candidos, quos gramen Faliscum nutrivit in suis agris exhibere cervices bipenni inevitabili. Et cum optes Deos omnes esse tibi propitios, tum aliquos amplius, Cæsar erit cum Jove. Curia excipiet te, & Senatores congregati de more arrigent aures ad tua dicta. Postquam tua oratio oblectaverit illos ore diserta, & dies habuerit voces lætas, ut consuevit; atque egeris dignas gratias Diis cum Cæsare, qui præbebit materiam quamobrem sic facias sæpe, inde reverteris domum tota Senatu comitante, domo ægre continente officium populi.

NOTÆ.

(m) *Purpura*) Ex qua Trabea seu toga picta Consulum.

(n) *Summi*) Qualis est Consulatus.

(o) *Ne debeas*) Sibi vero unusquisque hoc debet, ut ad summam virtutem veramque laudem quæ ab ea est, quantum licet, promoveatur. Neque aliunde quisquam solatium verum possit aucupari.

(p) *Rumpi*) Propter frequentiam congratulantium.

(q) *Lædi*) Inter se collidi; ut fieri solet in turba.

(r) *Templa*) Capitolium est; illud namque templum in Capitolino monte, qui & Tarpejus a Vestali Tarpeii filia ibi obruta dictus fuit; positum. Illuc vero novi Consules ascendebant sacrificaturi Calendis Januariis: unde & Togam pictam sumebant.

(ſ) *Sedis*) Sedisse, aut positum esse in Tarpejo monte Capitolium modo diximus.

(t) *Fieri fac*) Per sacrificia *scil.*

(o) *Niveos*) Ex agro Falisco, in Thuscia, ubi aqua Clitumnii amnis epota boves facit albos, juvenci petebantur, qui Jovi solenni ritu Cal. Januariis mactabantur.

(x) *Certa*) Quæ certo ictu juvencos ferit.

(y) *Curia*) Locus in quem Senatus convocabatur.

(z) *Patres*) Senatores.

(a) *Hilaravit*) Novi Consules *scil.* blandis vocibus gratias pro delato sibi Magistratu agebant.

(b) *Tulerit*) Nempe, in re tali ut solet, læta & prospera omnia a congratulante turba dicebantur.

(c) *Cum Cæsare*) Et Cæsari.

(d) *Facias ita*) Gratias agas.

(e) *Dabit*) Seu Consulem designando, seu aliis beneficiis demerendo.

(f) *Comitante*) Morem nota laudabilem & maxime honorificum.

(g) *Officium populi*) Pro populo officioso.

Me

Me miserum, turba quod non ego cernor in illa:
Nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo:
Aspiciet vultus Consulis illa (*h*) sui.
Di faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
Nomen; &, Heu, dicas, quid miser (*i*) ille facit?
Hæc tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
Protinus exsilium mollius esse meum.

INTERPRETATIO.

Me infelicem! quod ego non conspicior in illo agmine, neque oculi nostri poterunt frui istis. Cernam animo quo possum quantumvis absentem: ille intuebitur faciem Consulis sui. Dii annuant, nomen nostrum sibi recurrat aliquo tempore, & heu! dicas, quid ille infelix agit? Si quis retulerit mihi hæc tuis voce, agnoscam continuo exsilium meum esse mitius.

NOTÆ.

(h) *Sui*) *Pompeii sui amici.* (i) *Ille*) *Naso meus.*

EPISTOLA V.

EIDEM JAM CONSULI.

ARGUMENTUM.

Ite leves elegi.) *Alloquitur per prosopopœiam carmen suum Poeta: illudque Romam mittit ad Pompejum, ad quem etiam scripsit superiorem epistolam: mandataque exponit, & perbelle fatetur primo se illi summopere devinctum, declarans se propter ejus beneficia fore semper illius mancipium. Postremo precatur, ut se donatum vita, ejus opera, etiam servet in præsentia.*

ITe, (*a*) leves elegi, doctas ad (*b*) Consulis aures;
Verbaque (*c*) honorato ferte legenda viro.
(*d*) Longa via est, (*e*) nec vos pedibus proceditis æquis:
Tectaque brumali sub nive terra latet.
Cum gelidam (*f*) Thracen, & opertum nubibus (*g*) Hæmon,
Et maris (*h*) Jonii transieritis aquas;

INTERPRETATIO.

Discedite expediti Elegi ad doctas aures Consulis, & portate voces evolvendas viro honorato. Iter est prolixum, neque vos inceditis pedibus paribus: & tellus obducta nive hyemali abscondita est. Postquam superaveritis Thracen frigidam, & Hæmon tectum nubibus, & aquas maris Jonii,

NOTÆ.

(a) *Leves*) Quia ad leviora scribenda magis idonei; minoris sunt operæ, & citius currunt.

(b) *Consulis*) Pompeii, *scil.*

(c) *Honorato*) *Consulatum gerenti.*

(d) *Longa*) Tomis Romam usque.

(e) *Ne vos*) Quia uno pede Pentameter Hexametro est brevior.

(f) *Thräcen* Thracia regio est ampla Europæ a Macedonia Septentrionem versus in ortum porrecta, qua ex Ponto in Italiam iter erat.

(g) *Hæmon*) Mons est altissimus Thraciæ.

(h) *Jonii*) Illud est quod Siciliam inter & Græciam patet.

Luce

Luce minus (*i*) decima dominam venietis in Urbem,
(*k*) Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeia petatur.
Non est (*l*) Augusto junctior ulla Foro.
Si quis, (*m*) ut in populo, qui sitis, & unde, requiret:
Nomina decepta (*n*) quælibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri;
Verba (*o*) minus certe ficta timoris habent.
Copia (*p*) nec vobis ullo prohibente videndi.
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget (*q*) ille suos dicendo jura Quirites;
Conspicuum signis cum premet altus (*r*) ebur:
Aut populi (*ſ*) reditus positam (*t*) componet ad hastam,
Et minui magnæ non sinet Urbis opes.
Aut, ut erunt Patres in (*u*) Julia templa (*x*) vocati,
De tanto dignis Consule rebus aget.
Aut feret Augusto solitam (*y*) natoque salutem:
Deque (*z*) parum noto consulet officio.

INTERPRETATIO.

die minus decima appuleritis in Urbem dominum, quamvis non properetis aut acceleretis iter. Inde continuo domus Pompeia requiratur. Nulla est propinquior foro Augusto. Si quis, ut in plebe, petat qui sitis & unde; reportet quævis nomina aure delusa. Quamvis enim sit securum, sicut ego existimo, verum agnoscere, sane voces falsa habent minus formidinis. Neque licebit vobis adire Consulem ullo obstante, cum ad ostium veneritis. Aut ille curabit suos Romanos declarando jura cum sublimis innitetur ebori insigni figuris & imaginibus; aut statuet de proventibus populi ad hastam positum, & non patietur censum ingentis Urbis extenuari. Vel cum Senatores erunt citati in ædem Julium tractabit de rebus dignis tanto Consule. Vel salutabit Augustum & filium de more, atque petet consilium de officio minus perspecto.

NOTÆ.

(i) *Decima*) Postquam mare transieritis Jonium.

(k) *Ut festinat.*) *Quamvis non properetis.*

(l) *Augusto*) Junctum fuit istud forum foro Cæsaris, quod hodie in hortos mutatum. Inter miracula Urbis refertur a Plinio.

(m) *Ut in pop.*) *Quemadmodum populus solet requirere.*

(n) *Qualibet*) Quævis alia, excepto vero.

(o) *Minus tim.*) Nullus namque si intellexerit Ovidii exsulis esse libellos, nullus ea caussa infestus fuerit.

(p) *Nec erit*) Quia *scil.* negotiis districto consule, quanquam nullus aditum prohibeat, per illa accedere non licet.

(q) *Ille*) Consul Pompejus.

(r) *Ebur*) Sellam eburneam & curulem variis figuris distinctam.

(ſ) *Reditus*) Publica vectigalia.

(t) *Componet*) Posita in foro hasta præconis, ut inquit Cicero, publica vectigalia in auctione emenda conducendave proponet. *Il reglera les revenus de l'Etat, les faisant crier au plus offrant.*

(u) *Julia*) In foro Romano fuit istud templum, in quo Veneris genitricis mari exeuntis imaginem Augustus dicavit.

(x) *Vocati*) Non enim in unum atque eundem locum semper conveniebant Senatores.

(y) *Nato*) Tiberio *scil.* Augusti filio per adoptionem,

(z) *Parum noto*) Quia ex Cæsaris nutu omnia componenda. Namque aliter si exponas, vix satis ad Pompeii laudes istud quadraveris.

Tem-

Tempus ab his vacuum Cæsar (*a*) Germanicus omne
Auferet. a (*b*) magnis (*c*) hunc colit (*d*) ille Deis.
Cum tamen a turba rerum requieverit harum,
Ad (*e*) vos mansuetas porriget ille manus:
Quidque (*f*) parens ego vester agam, fortasse, requiret.
Talia vos illi reddere verba velim.
Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
Quam prius a miti Cæsare munus habet.
Te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre,
(*g*) Barbariæ tutas exhibuisse vias.
Sanguine (*h*) Bistonium quod (*i*) non tepefecerit ensem,
Effectum cura pectoris esse tui.
Addita præterea vitæ quoque multa tuendæ
Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referetur gratia, jurat,
Se fore mancipii tempus in omne tui.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
Et freta (*k*) velivolas non habitura rates,
Fluminaque in fontes cursu reditura (*l*) supino;
(*m*) Gratia quam meriti possit abire tui.

INTERPRETATIO.

Postea Germanicus habebit omne tempus reliquum: ille observat hunc post magnos Deos. Postquam tamen resipuerit a multitudine horum negotiorum, ille offeret vobis mites manus; & forte petet quid ego vester pater faciam. Cupio vos illi reponere hujusmodi voces. Vivit adhuc, & agnoscit se teneri tibi vita, quam ante obtinet donum a leni Cæsare. Consuevit memorare ore grato, te præbuisse sibi vias securas, cum in exilium proficisceretur. Evenisse cura tui animi quod non calefecerit gladium Bistonium sanguine suo. Adjecta insuper plurima dona vitæ conservandæ, ne minueret proprias divitias. Pro quibus beneficiis ut gratia rependatur, jurat se futurum tui juris in omne avum. Nam ante colles destitutum iri arbore umbrosa, & maria caritura navibus velivolis, & fluvios reversuros in scaturigines fluxu contrario atque inverso, quam gratia tui beneficii possit deleri.

NOTÆ.

(a) *Germanicus*) Hic vero, Sexto Pompejo, & Sexto Appulejo Consulibus, quo anno Augustus decessit, Romæ fuit, quanquam ab illo in Germaniam paulo ante obitum dimissus est. Drusi autem, Tiberii fratris, filius fuit, quem & a rebus in Germania præclare gestis eo titulo cognominatum, & a Tiberio Augusti jussu adoptatum jam supra diximus.

(b) *Magnis*) Augusto & Tiberio.

(c) *Hunc*) Germanicum.

(d) *Ille*) Pompejus.

(e) *Vos*) Libellos suos aut Elegos alloquitur Naso.

(f) *Parens*) Sunt nempe Poetæ atque Oratores quasi patres suorum operum.

(g) *Barbariæ*) Per gentes barbaras *scil.* transeundum fuit, cum in exilium Naso proficisceretur. Tutas ut essent viæ Sextus præcaverat.

(h) *Bistonium*) Bistonum, qui Thraciæ fuerunt populi ferocissimi; quia Nasoni in Scythicas regiones eunti transeundum fuit.

(i) *Non tepefeceris*) Adeoque interfectus Naso non fuerit.

(k) *Velivolas*) Quæ velorum usu flantibus ventis huc illuc ducuntur.

(l) *Supino*). *Contrario.*

(m) *Gratia quam*) *Quam obliviscar beneficii.*

Hæc

Hæc ubi dixeritis, *(n)* servet sua dona, rogate.
(o) Sic fuerit vestræ caussa peracta viæ.

INTERPRETATIO.

Postquam ea protuleritis, orate, ut tueatur sua munera: ita caussa vestri itineris fuerit expleta.

NOTÆ.

(n) *Servet*) *Ea tueatur quæ in me contulit e ac mihi porro benefacere pergat.*

(o) *Sic*) *Postquam hæc mandata impleveritis.*

EPISTOLA VI.

BRUTO.

ARGUMENTUM.

Quam legis ex illis.) *Ad Brutum Romanum scribens, narrat se quinquennium egisse in Ponto: & cum maxime reditum speraret precibus Fabii Maximi, in quo spem habebat, eum periisse docet. Fatetur tamen Brutum nihilo inferiorem amore erga se esse. Postremo ejus amorem & virtutes peculiares exponit: profiteturque nunquam se fore ingratum meritorum, quæ apud se ab amicis collocata sunt.*

QUam legis, ex *(a)* illis tibi venit epistola, Brute,
Nasonem nolles in quibus esse locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
Hei mihi, plus illud, quam tua vota, valet!
In Scythia nobis *(b)* quinquennis Olympias acta est:
(c) Jam tempus lustri transit in alterius.
(d) Perstat enim Fortuna tenax, votisque malignum
(e) Opponit nostris insidiosa pedem.
(f) Certus eras pro me, Fabiæ laus, Maxime, gentis,
Numen ad Augustum supplice voce loqui.

INTERPRETATIO.

Brute, littera quas legis adsunt tibi ex illis locis, in quibus nolles Nasonem esse. Verum luctuosum fatum voluit quod tu nolles. Hei mihi! illud plus potest quam tua desideria! Olympias quinquennis est nobis transacta in Scythia: jam tempus egreditur in tempus alterius lustri. Namque fortuna pertinax perseverat, atque insidiosa objicit pedem malitiosum nostris desideriis. Constitueras, o decus maximum gentis Fabiæ, facere verba ad numen Augustum pro me voce humili.

NOTÆ.

(a) *Illis locis*) Pontica regione *scilicet*,

(b) *Quinquennis*) Quinquennem facit Olympiadem Naso quæ quatuor integros annos tantum complectebatur, quintum numerando, in quem Olympicorum ludorum celebratio recurrebat.

(c) *Jam tempus*) Omnino siquidem lustrum quatuor est annorum tantum.

(d) *Perstat*) *Pertinaciter me vexat.*

(e) *Opponit*) Cursorum aut luctantium more, qui antagonistam, pedis objectu, supplantant.

(f) *Certus eras*) *Decreveras.* Ad Fabium Maximum fato functum sermonen vertit; de cujus amicitia plurima in Epistolis ad eum scriptis vidimus.

Occi.

Occidis (*g*) ante preces; (*h*) caussamque ego, Maxime, mortis
(Nec fueram tanti) me reor esse tuæ,
Jam (*i*) timeo nostram cuiquam mandare salutem:
(*k*) Ipsum morte tua concidit auxilium.
Cœperat Augustus (*l*) deceptæ ignoscere culpæ:
(*m*) Spem nostram terras (*n*) deseruitque simul.
Quale tamen potui de (*o*) cælite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quæ prosit pietas utinam mihi; sicque malorum
Jam modus, & (*p*) sacræ mitior ira domus!
Te quoque (*q*) idem, liquido possum jurare, precari,
O mihi non dubia cognite Brute nota.
Nam cum præstiteris verum mihi semper amorem;
Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quippe tuas pariter lacrymas nostrasque videret;
Passuros pœnam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit Natura, nec ulli,
Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit.
Ut qui, quid valeas, ignoret, (*r*) Marte forensi,
Posse tuo (*s*) peragi (*t*) vix putet ore reos.

INTERPRETATIO.

Fato fungeeis ante preces, Maxime, & ego arbitror me esse caussam tui obitus, neque fuuram tanti: Nunc metuo commendare cuiquam meam salutem, Ipsum adjumentum interiit tuo obitu. Augustus cœperat veniam dare errori exolescenti: destituis simul terras & spem nostram. Dissitus tamen emisi in vestrum conspectum poema de cœlesti quale potui, Brute. Qua pietas utinam mihi sit utilis, jamque sit finis arumnarum, & ira domus sacra lenior. Possum certo jurare, te etiam idem orare, o Brute, mihi perspecti indicio indubitato. Nam cum exhibueris semper mihi sincerum amorem, amor tamen auctus est tempore hoc duro. Et qui aspiceret pariter tuos fletus & meos, arbitraretur duos esse passuros supplicium. Natura te fecit mitem infelicibus, neque prabuit animum leniorem cuiquam quam tibi, Brute: ita ut qui nesciat quid possis in carmine forensi, agre arbitretur noxios posse exagitari tuo ore.

NOTÆ.

(g) *Ante preces*) *Priusquam pro me Augustum oraveris.*

(h) *Caussam*) Quasi fortuna illos etiam insectari studuerit, qui Nasoni faverent. Neque enim aliorum placet expositio.

(i) *Timeo*) Ne illi quoque fortunæ insidiis pereant amici, quibus salutem meam commendavero.

(k) *Ipsum*) In illo Fabio spes ergo opesque omnes sitæ.

(l) *Decepta*) Id est cujus jam Augustus tempore obliviscebatur: namque aliorum non placet expositio.

(m) *Spem*) *Quam de reditu fecerat, aut certe ego animo preceperam.*

(o) *Deseruit*) Augustus *scilicet*, qui hoc Ipso anno quinto ab Ovidii fuga, Pompejo, Appuleioque Consulibus, e vivis excessit.

(o) *Cœlite*) Augusto.

(p) *Sacræ*) Augustæ *scil.* Namque & virens Augustus pro Deo, ut fuit dementia, habebatur.

(q) *Idem*) Ut *scilicet* sacræ domua mitior ira.

(r) *Marte forensi*) In disceptationibus forensibus, ubi non minori impetu quam in bello certatur.

(s) *Peragi*) Eloquentia tua ita exagitari, ut a judicibus damnetur. Peragere; *faire condamuer.*

(t) *Vix*) Quia ita lenis es.

Sci-

(u) Scilicet ejusdem est, quamvis (x) pugnare videtur,
Supplicibus facilem, fontibus esse trucem.
Cum tibi (y) suscepta est legis vindicta severæ;
Verba velut tinctum singula (z) virtus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in (a) armis
Sentire, & linguæ tela subire tuæ.
Quæ tibi tam (b) tenui cura limantur, ut omnes
(c) Istius ingenium corporis esse negent.
At si quem lædi Fortuna cernis iniqua,
(d) Mollior est animo fœmina nulla tuo.
Hoc ego præcipue sensi, cum magna (e) meorum
Notitiam pars est inficiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor unquam,
Qui mala sollicitii nostra levastis, ero.
Et prius (heu nobis nimium conterminus!) Ister
In (f) caput Euxino de mare vertet iter:
Utque (g) Thyesteæ redeant si tempora mensæ,
Solis ad Eoas currus agetur aquas:
Quam quisquam vestrum, qui me doluistis ademto,
Arguat ingratum non meminisse sui.

INTERPRETATIO.

Nimirum est ejusdem, tametsi videatur non convenire, esse mitem erga humiles, terribilem adversus nocentes. Cum ultio legis rigida a te suscepta est, singula voces habent quasi venenum infusum. Accidat hostibus experiri quam sis aspee in armis, & sentire spicula tua lingua. Quæ acuuntur a te cura tam subtili, ut cuncti dicant non esse ingenium istius corporis. At si videas aliquem premi sorte injusta, nulla fœmina est lenior tuo ingenio. Ego expertus sum istud præsertim, cum pars magna meorum abnegavit cognitionem mei. Oblitus ero illorum, nunquam immemor vestri, qui anxii minuistis nostras ærumnas. Atque ante Ister, heu nimium nobis proximus! flectet iter ex Ponto Euxino in fontem: Et quemadmodum si tempora mensa Thyestea recurrant, ante currus Solis feretur ad aquas orientis, quam ullus vestrum, qui ægre tulistis me sublatum, exprobret me ingratum non recordari sui.

NOTÆ.

(u) *Scilicet*) *Mais c' est pourtant.*]

(x) *Pugnare*) Esse scilicet lenem, & aspere noxios persequi.

(y) *Suscepta*) Ut pro vindicta verba facias.

(z) *Virus*) Quod reum perstringat.

(a) *Armis*) Illis *scilicet*, de quibus agitur quæque ab oratore tractantur.

(b) *Tenui*) *Subtili diligentia.*

(c) *Istius*) Quod tam mite videtur.

(d) *Mollior*) *In misericordiam proclivior.*

(e) *Meorum*) Amicorum *scil.*

(f) *Caput*) Fontes *scil.* unde derivatur.

(g) *Thyestea*) *In quibus Thyesti fratri Atreus filium epulandum apposuit*, sicuti in præcedentibus vidimus. Quod nefas Sol ne videret, currum suum auroram versus revocavit.

EPISTOLA VII.

VESTALI.

ARGUMENTUM.

Missus es Euxinas.) *Ad Vestalem scribens Poeta; cui ora Pontica regenda, delata fuerat: eum testem facit incommodorum quæ sunt in ea regione, post ejus virtutem laudat, quam pollicetur suo carmine testatum fore in omne tempus.*

MIssus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Ut positis reddas jura (a) sub axe locis;
Aspicis en, Præses, quali jaceamus in arvo:
Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostræ,
Alpinis juvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum.
Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat (b) Iazyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Aspicis & mitti sub (c) adunco toxica ferro,
Et telum caussas mortis habere (d) duas.
Atque utinam pars hoc tantum spectata fuisset,
Non etiam proprio cognita Marte tibi!
(e) Tenditis ad (f) primum per densa pericula pilum:
Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
Ipsa tamen virtus ordine major erit.

INTERPRETATIO.

Siquidem o Vestalis jussus es venire ad aquas Euxinas, ut jus dicas in locis sitis sub polo; ecce vides, Præposite, in quali agro positi simus: & erit testis me non consuevisse conqueri ficta. Juvenis oriunde regibus Alpinis, fides certa adveniet nostris dictis per te. Ipse cernis sane Pontum congelari frigore; ipse cernis vina concreta gelu aspero. Ipse cernis ut sævus bubulcus Jazix agat vehicula onusta per medias aquas Danubii. Cernis quoque venena mitti sub ferro hamato, & spiculum habere duas caussas mortis. Atque utinam hæc pars tantum visa fuisset, non etiam tibi perspecta proprio certamine. Aspiratis ad primum pilum per crebra discrimina: qui honos nuper tibi obtigit pro merito. Quanquam hæc dignitas sit tibi spectanda plurimis fructibus, ipsa tamen fortitudo erit præstabilior ordine.

NOTÆ.

(a) *Sub axe*) *Sub polo*. Quanquam multum ab eo distat regio Pontica. Sed ita invidiose & loci odio loquitur Poeta.

(b) *Jazix*) Fuerunt Jazyges Scythiæ Europeæ populi.

(c) *Adunco*) Hamato & curvo, ne adacta spicula possint retrahi.

(d) *Duas*) Ferrum *scil.* & venenum.

(e) *Tenditis*) Vos Romani *scil.* qui arma geritis, tuque Vestalis in primis.

(f) *Primum*) Primipilus, seu Centurio primi pili dicebatur qui dux aut princeps legionis; cui muneri & honos & opes adjunctæ.

Non

Non negat hoc (*g*) Ister: cujus tua dextera quondam
 Puniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non negat (*h*) Ægypsos, quæ te subeunte recepta
 Sensit in (*i*) ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, (*k*) positu melius defensa (*l*) manuve,
 Urbs erat in summo nubibus æqua jugo.
(*m*) Sithonio Regi ferus interceperat illam
 Hostis, & ereptas victor habebat opes.
Donec (*n*) fluminea devecta (*o*) Vitellius unda
 Intulit (*p*) exposito milite signa Getis.
At (*q*) tibi, progenies alti fortissima Dauni,
 Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longe fulgentibus armis,
 Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra (*r*) ferrumque (*ſ*) locumque,
 Saxaque brumali grandine plura, (*t*) subis.
Nec te missa super jaculorum turba moratur,
 Nec quæ (*u*) vipereo tela cruore madent.
Spicula cum (*x*) pictis hærent in casside pennis:
 Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.

INTERPRETATIO.

Danubius non istud inficiatur: cujus tua dextera fecit olim aquam rubram cruore Getico. Ægypsos non istud inficiatur, quæ recuperata te intrante experta est nihil esse auxilii in natura loci. Nam oppidum erat in ultimo cacumine montis *æquum nubibus, incertum munitumne melius situ an opere. Hostis sævus ademerat illam regi Sithonio, & victor potiebatur divitiis sublatis: donec Vitellius immisit Getis signa devecta aqua fluminea, milite* in terram *traducto. At o strenua soboles excelsi Dauni ardor te corripuit irruere in hostes. Et sine cunctatione, spectabilis armis longe micantibus, prospicis ne præclara gesta possint ignorari: & ascendis magno passu adversus ferrum & locum, & lapides crebriores grandine hyemali. Neque vis telorum missa super te, neque sagittæ infectæ sanguine vipereo te retinent. Sagittæ cum pennis versicoloribus stant in galea, nullaque pars propemodum clipei est sine plaga.*

INTERPRETATIO.

(g) *Ister*) Pro accolis ejus posuit per metonymiam.

(h) *Ægypsos*) Oppidum fuit munitissimum in Scythia non longe ab Istro fluvio.

(i) *Ingenio*) *Natura loci.*

(k) *Positu*) *Situ & loci ingenio.*

(l) *Manuve*) *Arte paratis propugnaculis.*

(m) *Sithonio*) *Thracio*: namque ejus pars Sithonia.

(n) *Fluminea*) Danubii *scil.* per quem arma militesque ex finitimis locis deportati.

(o) *Vitellius*) Quis hic homo fuerit non liquet.

(p) *Exposito*) *In terram traducto.*

(q) *Tibi*) Vestalem alloquitur, cujus ut demereatur benevolentiam laudes persequitur.

(r) *Ferrum*) Illorum qui oppidum defendebant.

(ſ) *Locumque*) Ingenio loci munitum illud oppidum modo vidimus.

(t) *Subis*) *Ascendis.*

(u) *Vipereo*) Pro veneno posuit quo sagittas suas aut certe earum ferrum barbari imbuebant.

(x) *Pictis*) Pulchritudinis causa *scil.* diversis coloribus sagittarum pennas pingebant.

(y) Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Trojam (z) Danais pro navibus Ajax
Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextræ,
Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid (a) Mars tuus egerit illic,
Quotque neci dederis, (b) quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi (c) minor ordine Pili:
Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua præterit omnes,
Ante citos quantum (d) Pegasus ibat equos.
Vincitur Ægypsos: (e) testataque tempus in omne
Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

INTERPRETATIO.

Neque corpus vitavit feliciter omnes ictus: verum dolor est minor vehementi cupidine gloriæ. Talis Ajax dicitur sustinuisse faces Hectoreas apud Trojam pro navibus Græcorum. Postquam ventum est propius, & dextera juncta dexteræ, & res potuit geri sævo gladio, difficile est dicere, quid tua fortitudo fecerit ibi, quotque opposuerit morti, quosque, & quibus modis. Victor premebas cumulos factos gladio tuo; & plurimus Getes erat sub pede imposito. Inferior ordine certat, ad exemplum Primi Pili, & miles accipit multas plagas, multas infert. Verum virtus tua tantum vincit cæteros, quam Pegasus superabat veloces equos. Ægypsos capitur; atque, o Vestalis, tua facinora sunt comprobata in omne ævum versibus meis.

NOTÆ.

(y) *Nec corpus*) Vulneratum Vestalem innuit eo certamine.

(z) *Danais pro*) Hectorem vidimus in Metamorphosi navibus Græcorum ignem inferentem; itemque Ajacem ea caussa, quod tantam pestem depulisset, gloriantem.

(a) *Mars*) Pro virtute bellica.

(b) *Quos*) Strenuos *scil.* & inter Getas maxime conspicuos.

(c) *Minor*) Centurio *scilicet*, qui sub Primipilo Vestali ejus permotus exemplo acriter pugnat.

(d) *Pegasus*) Alatus equus ex Medusæ sanguine ortus; de quo plurima in præcedentibus.

(e) *Testata*) *Testimonio comprobata.* Reconnus, Averez. *Quo testatior esset improborum pœna* dixit Cæsar: *Afin que le supplice des mechans fut plus connu.*

EPISTOLA VIII.

SUILLIO.

ARGUMENTUM.

Littera fera quidem.) *Mortuo Augusto, ut diximus, hanc epistolam mittit Ovidius ad Suillium uxoris suæ generum, agitque ei gratias pro ejus epistola a se scripta: quam, etsi sero perlatam, gratissimam tamen fuisse dicit. Postmodum eum rogat, ut Germanicum juniorem sibi reconciliet. Polliceturque se in hujus rei gratiam non erecturum ei templa de marmore, sed carmine complexurum ejus laudes. Ostenditque nihil esse posse principibus aptius, quam carmine officiosum se præstare. Tum nactus occasionem Poeta, carminis excellentiam extollit: precaturque ut sibi carmina prosint, & si non possit reditum in patriam obtinere, saltem urbi propinquius exilium, quo possit Cæsaris gesta intelligere, & carmine celebrare.*

Littera sera quidem, studiis (*a*) exculte Suilli,
(*b*) Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen.
Qua, (*c*) pia si possit (*d*) Superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut jam (*e*) nil præstes, animi sum factus amici
Debitor; & meritum, velle juvare, voco.
(*f*) Impetus iste tuus longum modo duret in ævum;
Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Jus aliquod faciunt affinia vincula nobis,
Quæ semper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia (*g*) pæne est:
Et quæ te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
(*h*) Ducis, & affinem te pudet esse meum!

INTERPRETATIO.

Suilli expolite studiis, tua epistola pervenit quidem huc tarda, sed tamen mihi accepta. Qua asseris te mihi præbiturum auxilium, si pia gratia posset mollire Superos orando. Tametsi nihil etiam promoveas, sum factus debitor animi amici: & appello beneficium, velle prodesse. Modo iste ardor perstet in longum tempus, neve tuus amor defatigetur meis malis. Necessitudines affinitatis dant nobis jus aliquod, quæ oro perstent semper illæsæ. Nam quæ est tibi uxor, eadem fere est mihi filia: & illa quæ appellat te generum, me appellat maritum. Hei mihi, si tu contrahis faciem, his carminibus lectis, & te pudet esse meum affinem.

NOTÆ.

(a) *Exculte*) *Disciplinis liberalibus expolite.*
(b) *Huc*) In Scythiam.
(c) *Pia gratia*) *Amor tuus erga me pius.*
(d) *Superos*) Tiberium, Germanicum aliosque ex domo Augusti.
(e) *Nil præstes*) *Nihil possis in mei gratiam perficere.*
(f) *Impetus*) Ardor quo ad opem Nasoni ferendam Suillius tenebatur.
(g) *Pæne*) Quia filia fuit uxoris Ovidii.
(h) *Ducis*) *Corrugas.* Quod solent quibus aliquid molestum est.

EPISTOLA IX.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Unde licet, non unde juvat.) *Factus certior Poeta quod Gracinus consul designatus sit, dolet quod absit, nec possit lætitiam conceptam coram exponere, fruique spectaculis. quare cum aliter nequeat, jubet hanc epistolam partes suas obire. Deinde eum rogat, ut pro se precetur, ac reditum impetret. postremo dicit se non minus gaudere, quod illi in consolatu successurus sit ejus frater, quos ambos precatur ut sibi opem ferant: exportat exilii sui incommoda.*

UNde licet, non unde (*a*) juvat, Græcine, salutem
  Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque Di faciant (*b*) Auroram occurrat ad illam,
  (*c*) Bis senos fasces quæ tibi prima dabit.
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia Consul,
  Et fiam (*d*) turbæ pars ego nulla tuæ,
In domini subeat partes, & præstet amici
  Officium jusso littera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
  Et mea (*e*) sincero currerer axe (*f*) rota;
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset,
  Lingua salutandi munere functa tui.
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis.
  Nec minus (*g*) ille meus, quam tuus, esset honor.
Illa (confiteor) sic essem luce superbus,
  (*h*) Ut caperet fastus vix domus ulla meos.

INTERPRETATIO.

Græcine, Naso mittit tibi hanc salutem ab aquis Euxinis, unde concessum est, non unde gratum est. Atque Dii veliat missa veniat ad illum diem, qui primus tibi offeret duodenos fasces: ut, siquidem Consul venies in Capitolium sine me, & ego non ero pars tui agminis, epistola nostra præstet vicem domini, & fungatur officio amici die assignato. Atque si ego essem natus fatis æquioribus, & mea rota reveheretur axe integro, lingua nostra obiisset munus tui salutandi, quod munus nunc obit per scriptum; & congratulatus obtulissem oscula cum leni oratione; neque ille honor minus esset meus quam tuus. Confiteor, ita essem elatus illo die, ut vix ulla domus teneret meam superbiam.

NOTÆ.

(a) *Juvat.*) *Me* scil. qui te in Urbe, vel ex loco saltem propinquiore salutare mallem.

(b) *Auroram*) Pro die posuit; Calendis *scil.* Januarii, quo in Capitolium designati Consules ad vota nuncupanda ascendebant.

(c) *Bis senos*) Adeoque Consolatum demandabit: duodecim namque lictores cum singulis virgarum fascibus mediaque securi Consules præcedebant.

(d) *Turba*) Quæ te in Capitolium euntem comitabitur.

(e) *Sincero*) *Non mutilato, aut fere fracto.*

(f) *Rota*) Pro vita; similitudine a quadrigis sumta.

(g) *Ille*) Quo fruebatur per Consolatum.

(h) *Ut caperet*) Proverbio dixit, quomodo & nos diceremus, *Il n'y auroit pas assez d'une maison pour contenir ma fierté.*

Dum-

Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quæ de parva Dis pauper libat (t) acerra,
Thura minus, grandi quam data lance, valent.
Agnaque tam (u) lactens, quam gramine (x) pasta (y) Felico,
Victima (z) Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
Principibus res est (a) gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt præconia laudum:
Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus; expersque sepulcri,
Notitiam seræ posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas;
Nulla que res majus tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: (b) scriptis (c) Agamemnona nosti;
Et quisquis contra, vel simul arma tulit.
Quis (d) Thebas septemque duces sine carmine nosset,
Et quicquid post (e) hæc, quicquid & ante fuit?
Di quoque carminibus (si (f) fas est dicere) fiunt:
Tantaque majestas ore canentis (g) eget.

INTERPRETATIO.

Verum ille est gratus satis superque, qui prabet quam potuit maxima; atque illa pietas pervenit ad suum finem. Neque thura qua inops prabet de tenui thuribulo minus grata sunt quam exhibita magna patina. Tamque agna lactens quam hostia nutrita herba Falisca, percussa tinxit altaria Tarpeja. Neque tamen ulla res est magis accepta viris principibus officio exhibito per versus Poetarum. Versus absolvunt celebrationes vestrarum laudum; & prospiciunt ne fama factorum vanescat. Virtus fit immortalis & immunis sepulcri versibus: pervenit ad ultimos nepotes. Languida vetustas conterit ferrum & saxa, nullaque res pollet majoribus viribus tempore. Scripta patiuntur ævum: cognovisti Agamemnonem scriptis & quisquis gessit arma adversus ilium, *vel una* cum illo. *Quis nosset Thebas & septem reges sine versibus, & quicquid fuit post hæc, & prius? Dii quoque, si fas est dicere, fiunt per versus; & tanta Majestas opus habet ore celebrantis.*

NOTÆ.

(t) *Acerra*) Vas est ubi thus adolebant.

(u) *Lactens*) Adeoque pusilla.

(x) *Pasta*) Quæ ergo specie & valore præstantior.

(y) *Falisco*) De eo populo superius, ubi vide.

(z) *Tarpejos*) Capitolinas aras, quæ in monte Capitolino seu Tarpejo; de quo & supra sæpius.

(a) *Gratior*) Quia *scil.* quovis ære stabilior gloria quæ versibus celebratur.

(b) *Scriptis*) Homeri, puta, aliorumque deinde Poetarum.

(c) *Agamemnona*) Qui rex regum, atque eorum dux qui ad bellum Trojanum profecti sunt, notior est, quam ut de eo quicquam proferre sit opus.

(d) *Thebas*) Bœoticas intellige. (nam plures fuerunt) adversus quas Adrastus; Polynices, Hippomedon, Tydeus, Amphiaraus, Parthenopæus, & Capaneus reges insurrexerunt, ut docet Hyginus.

(e) *Hæc*) Thebas, duces, bella, &c.

(f) *Fas*) Fas vero fuerit dicere, siquidem tantum nefas ausi Poetæ, ut quos libuerit in cœlum transtulerint.

(g) *Eget*) Eget vero maxime, siquidem tot deorum, nisi quæ Poetarum figmentis celebratur Majestas nulla est.

Sic (*h*) Chaos, ex illa (*i*) naturæ (*k*) mole priori,
  Digestum partes scimus habere suas:
Sic affectantes cælestia regna (*l*) Gigantas,
  Ad (*m*) Styga (*n*) nimbifero (*o*) vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis (*p*) Liber ab Indis,
  (*q*) Alcides capta traxit ab (*b*) Oechalia.
Et (*s*) modo, Cæsar, (*t*) Avum, quem virtus addidit astris,
  Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
Si (*u*) quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
  Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere (*x*) vates:
  Judicio pretium res habet ista (*y*) tuo.
Quod nisi te (*z*) nomen tantum ad majora vocasset,
  (*a*) Gloria Pieridum summa futurus eras,
Sed dare (*b*) materiam nobis, quam carmina, mavis:
  Nec tamen ex toto deserere illa potes.

INTERPRETATIO.

Ita intelligimus Chaos distinctum habere partes suas ex illa massa natura prioris. Ita noscimus Gigantes cupientes invadere regna syderea detrusos ad Tartara flamma imbrifera ultoris. Ita Bacchus victor consequutus est gloriam ab Indis domitis; Alcides ab Oechalia victa. Et nuper, Cæsar, consecrarunt versibus aliqua parte avum tuum, quem Virtus intulit syderibus. Si ergo aliquid vividi superest in ingenio nostro, Germanice, omne serviet tibi. Tu Poeta non potes spernere officium poeta: Res ista habet meritum tuo arbitrio. Quod nisi tantum nomen addixisset te ad præstantiora, futurus eras laus ultima Musarum. Verum mavis præbere nobis argumentum, quam versus: neque tamen potes illos in totum omittere.

NOTÆ.

(h) *Chaos*) Primam illam elementorum commixtionem.

(i) *Natura prioris*) Hoc est molis istius, quæ suo modo extitit antequam in elementa transiret.

(k) *Mole*) Quæ chaos est ipsum.

(l) *Gigantes*) De illorum audacia vide in Metam.

(m) *Styga*) Atque adeo ad Inferos, ubi ea palus.

(n) *Nimbifero*) Nimirum nimbi atque nubes assidui fulminum atque tonitruum comites vel causæ.

(o) *Vindicis*) Jovis *scil.* qui eam pestem ad Tartara detrusit, si fabulis fides.

(p) *Liber*) Bacchus, Indorum a Poetis domitor decantatus.

(q) *Alcides*) Hercules, cui a robore Græci illud nomen dederunt.

(r) *Oechalia*) Plures fuerunt urbes eo nomine; sed illa fuit in tractu Messeniaco, quam Hercules ideo diruit, quod pactam sibi Jolem fillam Eurytus rex non daret. Verum de istis omnibus jam sæpius dictum.

(s) *Modo*) Hoc dicit, quia nuper e vivis Augustus excesserat.

(t) *Avum*) Per adoptionem: namque ita Germanicus, de quo hic agitur Tiberii fuit filius, Tiberius Augusti; uti jam sæpe numero inculcatum.

(u) *Quid vivi*) Quod mala mea non penitus extinxerint.

(x) *Vates*) Poeta vero fuit, Tranquillio aliisque si qua fides.

(y) *Tuo judicio*) Siquidem Poeticæ arti operam navaveris.

(z) *Nomen*) Cæsaris *scil.* cui quidem bellica laude partam famam si jubet addideris.

(a) *Gloria Pieridum*) *Deus. Musarum*, atque adeo summus Poeta.

(b) *Materiam*) *Argumentum*, quod a Poetis tractetur. Haud par vero sequitur gloria scriptorem & actorem rerum.

Nam

Nam modo bella geris, (c) numeris modo verba coerces,
Quodque aliis opus est, hoc tibi (d) ludus erit.
Utque nec ad (e) citharam, nec ad (f) arcum segnis Apollo est;
Sed venit ad sacras nervus (g) uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes:
Mista sed est animo cum (h) Jove (i) Musa tuo.
(k) Quæ quoniam nec nos unda submovit ab (l) illa;
Ungula (m) Gorgonei quam cava fecit equi;
Prosit, opemque ferat (n) communia sacra tueri:
Atque iisdem studiis imposuisse manum.
Littora pellitis nimium subjecta Corallis
Ut tandem sævos (o) effugiamque Getas,
Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,
Qui minus (p) Ausonia distet ab Urbe, loco.
Unde tuas possim laudes celebrare (q) recentes,
Magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc votum cœlestia, care Suilli,
Numina, pro socero (r) pæne precare tuo.

INTERPRETATIO.

Namque interdum geris bella, nonnunquam astringis voces numeris; & quod est negotium aliis est tibi jocus. Et sicuti Apollo neque piger est ad citharam, neque ad arcum, sed nervus uterque tangitur a sacris manibus; ita neque docti, neque Principis artes tibi desunt; verum Musa est juncta Jovi in mente tua. *Quæ* Musa *quandoquidem, neque nos repulit ab illa aqua, quam ungula cava equi Gorgonei aperuit, juvet me, & auxilium præbeat incumbere iisdem sacris; atque admovisse manum iisdem studiis, ut denique recedam ab oris nimium subditis Corallis pellibus indutis, & feris Getis. Atque, si patria est interdicta* mihi *infelici, ut collocer in sedibus quæ sint minus remota ab Urbe Ausonia: unde queam tollere gloriam tuam novam, & celebrare facta fortia quam minimo spatio temporis. Orato, dilecte Suilli, pro socero fere tuo, ut hoc votum moveat Deos superos.*

INTERPRETATIO.

(c) *Numeris modo*) Illud vero est versus pangere.

(d) *Ludus*) Atque id eo laus summa.

(e) *Citharam*) Quæ Musicæ est instrumentum, quo per otium utimur.

(f) *Arcum*) Qui in bello usum suum obtinet.

(g) *Uterque*) Quo & cithara movetur, & arcus tenditur.

(h) *Jove*) Hoc est Principis & Imperatoris Prudentia & Politica.

(i) *Musa*) Poetica facultas.

(k) *Quæ*) Musa scilicet.

(l) *Illa*) Fontis Hippocrenes, quem in Parnasso monte ictu pedis Pegasus equus alatus aperuit.

(m) *Gorgonei*) Jam sæpius alatum illum equum ex Medusæ Gorgonis sanguine procreatum fuisse admonuimus.

(n) *Communia*) Tibi, o Germanice, nobisque Nasoni.

(o) *Effugiam*) Illud erat, quo communia sacra sibi prodesse cupiebat.

(p) *Ausonia*) Roma est; cui ab Ausonibus antiquissimis Italiæ populis hoc datum nomen.

(q) *Recentes*) Cum primum præclare aliquid a te gestum, non longo post tempore, uti id cogor facere quandiu in Scythas sum remotus.

(r) *Pæne*) Quia ut supra dixi, illius fuit maritus Naso, cujus filiam Suillius duxerat uxorem.

EPI-

At nihil *(i)* hic dignum poteris reperire pudore,
Præter Fortunam, quæ mihi cæca fuit.
Seu genus excutias; Equites, ab origine prima;
Usque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis, qui sint, mores inquirere nostros;
(k) Errorem misero detrahe, *(l)* labe carent,
Tu modo, si quid agi sperabis posse precando,
Quos colis, exora supplice voce Deos.
Di tibi sunt *(m)* Cæsar juvenis. tua numina placa.
Hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis unquam
Esse preces. nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exigua si nos *(n)* ea juverit aura,
Obruta de mediis *(o)* cymba resurget *(p)* aquis.
(q) Tunc ego thura feram rapidis solemnia flammis;
Et, valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de *(r)* Pario statuam, Germanice, templum
Marmore. carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatæ;
Naso suis *(ſ)* opibus carmine gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
Cum pro concessa verba salute damus.

INTERPRETATIO.

At nihil poteris hic invenire dignum rubore, prater fortunam, qua fuit mihi caca. Sive inquiras in originem meam, inveniemur equites a prima stirpe, usque per avos innumeros. Sive velis scrutari qui sint nostri mores, (deme incogitantiam infelici) sunt sine macula. Tu tantum, si credis aliquid posse promoveri orando, implora voce humili favorem Deorum quos veneraris. Dii tibi sunt Casar juvenis. Delinito tua numina: profecto nullum altare est tibi notius isto. Illud non patitur preces sui sacerdotis esse unquam inanes. Quare hinc auxilium nostris rebus. Si ille ventus quantumvis lenis nobis secundus fuerit, navis mea demersa prodibit ex mediis aquis. Tunc ego prabebo thura sollemnia ignibus fervidis, & indicio ero quantum dii possint. Neque tibi ponam adem ex marmore Pario, Germanice. Illa clades sustulit meas divitias. Domus & oppida felicia statuant vobis ades. Naso erit gratus suis divitiis nempe versibus. Agnosco equidem exigua dona rependi pro ingentibus, cum prabemus voces pro incolumitate data:

NOTÆ.

(i) *Hic*) Apud me.

(k) *Errorem*) Ubique errore non scelere peccasse dicit Naso.

(l) *Labe careat*) *Sunt sine macula.*

(m) *Cæsar juvenis*) Germanicus est de quo supra, Tiberii per adoptionem Augusti jussu filius.

(n) *Ea*) Favor *scilicet* Germanici, non Augusto modo olim, sed omni populo Romano carissimi.

(o) *Cymba*) Navis mea, ipse ego, aut res meæ afflictæ.

(p) *Aquis*) Per aquas pericula, & res adversas intellige.

(q) *Tunc*) Postquam cymba resurrexerit, atque ego salvus fuero.

(r) *Pario*) Quod candidissimum ex Paro insula, inter Cyclades maris Ægei una, petebatur.

(ſ) *Opibus carmine*) Appositio est. Carmina Poetarum sunt divitiæ.

Sed

Dumque latus sancti cingit tibi turba Senatus,
Consulis ante pedes (*i*) ire viderer Eques.
Et quanquam cuperem semper tibi proximus esse,
(*k*) Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis elidere, essem:
Sed foret a populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Densaque quam longum turba teneret iter.
(Quoque magis noris quam me vulgaria tangant,
Spectarem, qualis purpura te tegeret.)
(*l*) Signa quoque in (*m*) sella nossem formata cusuli;
Et totnm (*n*) Numidæ sculptile dentis opus.
At cum (*o*) Tarpeias esses deductus in arces,
Dum (*p*) caderet jussu victima sacra tuo;
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
Audisset, media qui sedet æde, (*q*) Deus.
Thureque (*r*) mente magis, plena, quam lance, dedissem
(*s*) Ter quater, imperii lætus honore tui.
Hic ego præsentes inter numerarer amicos;
Mitia (*t*) jus Urbis si modo fata darent,
Quæque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.

INTERPRETATIO.

Dumque agmen sancti Senatus stipabit tuum latus, ego eques cernerer incedere ante pedes Consulis. Et tametsi optarem esse semper tibi junctus, lætarer non habuisse spatium ad latus. Neque quererer, tametsi premerer multitudine; verum esset mihi suave tum lædi a populo. Prospicerem lætus quanta esset series incedentium, & quam longum iter spissum agmen teneret. Et ut magis intelligas quantum trivialia me moveant, aspicerem qualis purpura te vestiret. Exquirerem etiam simulacra ficta in sella curuli, & totum opus sculptum dentis Numidici. At cum esses deductus in Capitolium, dum hostia sacra mactaretur tuo imperio, Deus qui stat in medio templo audisset me etiam agentem sibi gratias secreto. Atque obtulissem thura magis animo pleno quam patina, gaudens ter & quater gloria tui Consulatus. Ego hic recenserer inter præsentes amicos, si modo sors lenis concederet jus urbis. Et gaudium quod nunc percipio sola cogitatione esset tunc quoque usurpandum oculis.

NOTÆ.

(i) *Ire*) De more equitum, qui senatum solebaut Per hujumodi pompam præcedere.

(k) *Cuderatm*) Quia maximæ turbæ faventis, & majoris honoris indicium.

(l) *Signa*) *Simulacra & rerum imagines.*

(m) *Sella*) *Sede Consulari eburnea.*

(n) *Numidæ*) Elephantls Numidici & Afrlcani. Norunt *scil.* omnes ebur Elephantorum dentes esse.

(o) *Tarpejas* Capitolium dicit, de quo toties.

(p) *Caderet*) *Diis in sacrificium mactaretur.*

(q) *Deus*) Jupiter *scil.*

(r) *Mente magis*) Sensit adeoque hic Ethicus homo quod docet verus Deus, non hostiis sed pie mente esse colendum.

(s) *Ter quater*) *Sæpius.*

(t) *Jus urbis*) Id est, *Ut in Urbe esse possem.*

Non

EPISTOLA VII.

VESTALI.

ARGUMENTUM.

Missus es Euxinas.) *Ad Vestalem scribens Poeta, cui ora Pontica regenda, delata fuerat; eum testem facit incommodorum quæ sunt in ea regione, post ejus virtutem laudat, quam pollicetur suo carmine testatum fore in omne tempus.*

MIssus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Ut positis reddas jura (*a*) sub axe locis;
Aspicis en, Præses, quali jaceamus in arvo:
Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostræ,
Alpinis juvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum.
Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat (*b*) Iazyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Aspicis & mitti sub (*c*) adunco toxica ferro,
Et telum caussas mortis habere (*d*) duas.
Atque utinam pars hoc tantum spectata fuisset,
Non etiam proprio cognita Marte tibi!
(*e*) Tenditis ad (*f*) primum per densa pericula pilum:
Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
Ipsa tamen virtus ordine major erit.

INTERPRETATIO.

Siquidem o Vestalis jussus es venire ad aquas Euxinas, ut jus dicas in locis sitis sub polo; ecce vides, Præposite, in quali agro positi simus; & eris testis me non consuevisse conqueri ficta. Juvenis oriunde regibus Alpinis, fides certa adveniet nostris dictis per te. Ipse cernis sane Pontum congelari frigore; ipse cernis vina concreta gelu aspero. Ipse cernis ut sævus bubulcus Jazix agat vehicula onusta per medias aquas Danubii. Cernis quoque venena mitti sub ferro hamato, & spiculum habere duas caussas mortis. Atque utinam hæc pars tantum visa fuisset, non etiam tibi perspecta proprio certamine. Aspiratis ad primum pilum per crebra discrimina: qui honos nuper tibi obtigit pro merito. Quanquam hæc dignitas sit tibi spectanda plurimis fructibus, ipsa tamen fortitudo erit præstabilior ordine.

NOTÆ.

(a) *Sub axe*) *Sub polo*. Quanquam multum ab eo distat regio Pontica. Sed ita invidiose & loci odio loquitur Poeta.

(b) *Jazix*) Fuerunt Jazyges Scythiæ Europeæ populi.

(c) *Adunco*) Hamato & curvo, ne adacta spicula possint retrahi.

(d) *Duas*) Ferrum *scil.* & venenum.

(e) *Tenditis*) Vos Romani *scil.* qui arma geritis, tuque Vestalis in primis.

(f) *Primum*) Primipilus, seu Centurio primi pili dicebatur qui dux aut princeps legionis; cui muneri & honos & opes adjunctæ.

Non

Non negat hoc *(g)* Ister: cujus tua dextera quondam
Puniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non negat *(h)* Ægypsos, quæ te subeunte recepta
Sensit in *(i)* ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, *(k)* positu melius defensa *(l)* manuve,
Urbs erat in summo nubibus æqua jugo.
(m) Sithonio Regi ferus interceperat illam
Hostis, & ereptas victor habebat opes.
Donec *(n)* fluminea devecta *(o)* Vitellius unda
Intulit *(p)* exposito milite signa Getis.
At *(q)* tibi, progenies alti fortissima Dauni,
Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longe fulgentibus armis,
Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra *(r)* ferrumque *(s)* locumque,
Saxaque brumali grandine plura, *(t)* subis.
Nec te missa super jaculorum turba moratur,
Nec quæ *(u)* vipereo tela cruore madent.
Spicula cum *(x)* pictis hærent in casside pennis:
Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.

INTERPRETATIO.

Danubius non istud inficiatur: cujus tua dextera fecit olim aquam rubram cruore Getico. Ægypsos non istud inficiatur, qua recuperata te intrante experta est nihil esse auxilii in natura loci. Nam oppidum erat in ultimo cacumine montis *aquum nubibus, incertum munitumne melius situ an opere. Hostis savus ademerat illam regi Sithonio, & victor potiebatur divitiis sublatis: donec Vitellius immisit Getis signa devecta aqua fluminea, milite* in terram *traducto. At o strenua soboles excelsi Dauni ardor te corripuit irruere in hostes. Et sine cunctatione, spectabilis armis longe micantibus, prospicis ne praclara gesta possint ignorari: & ascendis magno passu adversus ferrum & locum, & lapides densiores grandine hyemali. Neque vis telorum missa super te, neque sagitta infecta sanguine vipereo te retinent. Sagitta cum pennis versicoloribus stant in galea, nullaque pars propemodum clipei est sine plaga.*

INTERPRETATIO.

(g) *Ister*) Pro accolis ejus posuit per metonymiam.

(h) *Ægypsos*) Oppidum fuit munitissimum in Scythia non longe ab Istro fluvio.

(i) *Ingenio*) *Natura loci.*

(k) *Positu*) *Situ & loci ingenio.*

(l) *Manuve*) *Arte paratis propugnaculis.*

(m) *Sithonio*) *Thracio*: namque ejus pars Sithonia.

(n) *Fluminea*) Danubii *scil.* per quem arma militesque ex finitimis locis deportati.

(o) *Vitellius*) Quis hic homo fuerit non liquet.

(p) *Exposito*) *In terram traducto.*

(q) *Tibi*) Vestalem alloquitur: cujus ut demereatur benevolentiam laudes persequitur.

(r) *Ferrum*) Illorum qui oppidum defendebant.

(s) *Locumque*) Ingenio loci munitum illud oppidum modo vidimus.

(t) *Subis*) *Ascendis.*

(u) *Vipereo*) Pro veneno posuit quo sagittas suas aut certe earum ferrum barbari imbuebant.

(x) *Pictis*) Pulchritudinis causa *scil.* diversis coloribus sagittarum pennas pingebant.

 (y) Nec

(y) Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Trojam (z) Danais pro navibus Ajax
Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextræ,
Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid (a) Mars tuus egerit illic,
Quotque neci dederis, (b) quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi (c) minor ordine Pili:
Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua præterit omnes,
Ante citos quantum (d) Pegasus ibat equos.
Vincitur Ægypsos: (e) testataque tempus in omne
Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

INTERPRETATIO.

Neque corpus vitavit feliciter omnes ictus: verum dolor est minor vehementi cupidine gloriæ. Talis Ajax dicitur sustinuisse faces Hectoreas apud Trojam pro navibus Græcorum. Postquam ventum est propius, & dextera juncta dexteræ, & res potuit geri sævo gladio, difficile est dicere, quid tua fortitudo fecerit ibi, quotque opposuerit morti, quosque, & quibus modis. Victor premebas cumulos factos gladio tuo; & plurimus Getes erat sub pede imposito. Inferior ordine certat, ad exemplum Primi Pili, & miles accipit multas plagas, multas infert. Verum virtus tua tantum vincit cæteros, quam Pegasus superabat veloces equos. Ægypsos capitur; atque, o Vestalis, tua facinora sunt comprobata in omne ævum versibus meis.

NOTÆ.

(y) *Nec corpus*) Vulneratum Vestalem innuit eo certamine.

(z) *Danais pro*) Hectorem vidimus in Metamorphosi navibus Græcorum ignem inferentem; itemque Ajacem ea caussa, quod tantam pestem depulisset, gloriantem.

(a) *Mars*) Pro virtute bellica.

(b) *Quos*) Strenuos *scil.* & inter Getas maxime conspicuos.

(c) *Minor*) Centurio *scilicet*, qui sub Primipilo Vestali ejus permotus exemplo acriter pugnat.

(d) *Pegasus*) Alatus equus ex Medusæ sanguine ortus; de quo plurima in præcedentibus.

(e) *Testata*) *Testimonio comprobata*. Reconnus, Averez. *Quo testatior esset improborum pœna* dixit Cæsar: *Afin que le supplice des mechans fut plus connu.*

EPISTOLA VIII.

SUILLIO.

ARGUMENTUM.

Littera fera quidem.) *Mortuo Augusto, ut diximus, hanc epistolam mittit Ovidius ad Suillium uxoris suæ generum, agitque ei gratias pro ejus epistola a se scripta: quam, etsi sero perlatam, gratissimam tamen fuisse dicit. Postmodum eum rogat, ut Germanicum juniorem sibi reconciliet. Pollicetur que se in hujus rei gratiam non erecturum ei templa de marmore, sed carmine complexurum ejus laudes. Ostenditque nihil esse posse principibus aptius, quam carmine officiosum se præstare. Tum nactus occasionem Poeta, carminis excellentiam extollit: precaturque ut sibi carmina prosint, & si non possit reditum in patriam obtinere, saltem urbi propinquius exilium, quo possit Cæsaris gesta intelligere, & carmine celebrare.*

Littera sera quidem, studiis (*a*) exculte Suilli,
(*b*) Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen.
Qua, (*c*) pia si possit (*d*) Superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut jam (*e*) nil præstes, animi sum factus amici
Debitor; & meritum, velle juvare, voco.
(*f*) Impetus iste tuus longum modo duret in ævum;
Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Jus aliquod faciunt affinia vincula nobis,
Quæ semper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia (*g*) pæne est:
Et quæ te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
(*h*) Ducis, & affinem te pudet esse meum!

INTERPRETATIO.

Suilli expolite studiis, tua epistola pervenit quidem huc tarda, sed tamen mihi accepta. Qua asseris te mihi præbiturum auxilium, si pia gratia posset mollire Superos orando. Tametsi nihil etiam promoveas, sum factus debitor animi amici; & appello beneficium, velle prodesse. Modo iste ardor perstet in longum tempus, neve tuus amor defatigetur meis malis. Necessitudines affinitatis dant nobis jus aliquod, quæ oro perstent semper illæsæ. Nam quæ est tibi uxor, eadem fere est mihi filia: & illa quæ appellat te generum, me appellat maritum. Hei mihi, si tu contrahis faciem, his carminibus lectis, & te pudet esse meum affinem.

NOTÆ.

(a) *Exculte*) *Disciplinis liberalibus expolite.*
(b) *Huc*) In Scythiam.
(c) *Pia gratia*) *Amor tuus erga me pius.*
(d) *Superos*) Tiberium, Germanicum aliosque ex domo Augusti.
(e) *Nil præstes*) *Nihil possis in mei gratiam perficere.*
(f) *Impetus*) Ardor quo ad opem Nasoni ferendam Suillius tenebatur.
(g) *Pæne*) Quia filia fuit uxoris Ovidii.
(h) *Ducis*) *Corrugas.* Quod solent quibus aliquid molestum est.

EPISTOLA IX.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Unde licet, non unde juvat.) *Factus certior Poeta quod Græcinus consul designatus sit, dolet quod absit, nec possit lætitiam conceptam coram exponere, fruique spectaculis. quare cum aliter nequeat, jubet hanc epistolam partes suas obire. Deinde eum rogat, ut pro se precetur, ac reditum impetret. postremo dicit se non minus gaudere, quod illi in consulatu successurus sit ejus frater, quos ambos precatur ut sibi opem ferant: exponens exilii sui incommoda.*

UNde licet, non unde (*a*) juvat, Græcine, salutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque Di faciant (*b*) Auroram occurrat ad illam,
(*c*) Bis senos fasces quæ tibi prima dabit.
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia Consul,
Et fiam (*d*) turbæ pars ego nulla tuæ,
In domini subeat partes, & præstet amici
Officium jusso littera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
Et mea (*e*) sincero currerest axe (*f*) rota;
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset,
Lingua salutandi munere functa tui.
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis,
Nec minus (*g*) ille meus, quam tuus, esset honor.
Illa (confiteor) sic essem luce superbus,
(*h*) Ut caperet fastus vix domus ulla meos.

INTERPRETATIO.

Græcine, Naso mittit tibi hanc salutem ab aquis Euxinis, unde concessum est, non unde gratum est. Atque Dii velint missa veniat ad illum diem, qui primus tibi offeret duodenos fasces: ut, siquidem Consul venies in Capitolium sine me, & ego non ero pars tui agminis, epistola nostra præstet vicem domini, & fungatur officio amici die assignato. Atque si ego essem natus fatis æquioribus, & mea rota reverteretur axe integro, lingua nostra obiisset munus tui salutandi, quod munus nunc obit per scriptum; & congratulatus obtulissem oscula cum leni oratione; neque ille honor minus esset meus quam tuus. Confiteor, ita essem elatus illo die, ut vix ulla domus teneret meam superbiam.

NOTÆ.

(a) *Juvat.*) *Me* scil. qui te in Urbe, vel ex loco saltem propinquiore salutare mallem.

(b) *Auroram*) Pro die posuit; Calendis *scil.* Januarii, quo in Capitolium designati Consules ad vota nuncupanda ascendebant.

(c) *Bis senos*) Adeoque Consolatum demandabit: duodecim namque lictores cum singulis virgarum fascibus mediaque securi Consules præcedebant.

(d) *Turba*) Quæ te in Capitolium euntem comitabitur.

(e) *Sincero*) *Non mutilato, aut fere fracto.*

(f) *Rota*) Pro vita; similitudine a quadrigis sumta.

(g) *Ille*) Quo fruebatur per Consolatum.

(h) *Ut caperet*) Proverbio dixit, quomodo & nos diceremus, *Il n'y auroit pas assez d'une maison pour contenir ma fierte.*

Dum-

Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quæ de parva Dis pauper libat (t) acerra,
Thura minus, grandi quam data lance, valent.
Agnaque tam (u) lactens, quam gramine (x) pasta (y) Felico,
Victima (z) Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
Principibus res est (a) gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt præconia laudum:
Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus; expersque sepulcri,
Notitiam seræ posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas;
Nulla que res majus tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: (b) scriptis (c) Agamemnona nosti;
Et quisquis contra, vel simul arma tulit.
Quis (d) Thebas septemque duces sine carmine nosset,
Et quicquid post (e) hæc, quicquid & ante fuit?
Di quoque carminibus (si (f) fas est dicere) fiunt:
Tantaque majestas ore canentis (g) eget.

INTERPRETATIO.

Verum ille *est gratus satis superque, qui prabet quam potuit maxima; atque illa pietas pervenit ad suum finem. Neque thura qua inops prabet de tenui thuribulo minus grata sunt quam exhibita magna patina. Tamque agna lactens quam hostia nutrita herba Falisca, percussa tinxit altaria Tarpeja. Neque tamen ulla res est magis accepta viris principibus officio exhibito per versus Poetarum. Versus absolvunt celebrationes vestrarum laudum; & prospiciunt ne fama factorum vanescat. Virtus fit immortalis & immunis sepulcri versibus: pervenit ad ultimos nepotes. Languida vetustas conterit ferrum & saxa, nullaque res pollet majoribus viribus tempore. Scripta patiuntur avum: cognovisti Agamemnonem scriptis & quisquis gessit arma adversus* illum, *vel una* cum illo. *Quis nosset Thebas & septem reges sine versibus, & quicquid fuit post hac, & prius? Dii quoque, si fas est dicere, fiunt per versus; & tanta Majestas opus habet ore celebrantis.*

NOTÆ.

(t) *Acerra*) Vas est ubi thus adolebant.

(u) *Lactens*) Adeoque pusilla.

(x) *Pasta*) Quæ ergo specie & valore præstantior.

(y) *Felisco*) De eo populo superius, ubi vide.

(z) *Tarpejos*) Capitolinas aras, quæ in monte Capitolino seu Tarpejo; de quo & supra sæpius.

(a) *Gratior*) Quia *scil.* quovis ære stabilior gloria quæ versibus celebratur.

(b) *Scriptis*) Homeri, puta, aliorumque deinde Poetarum.

(c) *Agamemnona*) Qui rex regum, atque eorum dux qui ad bellum Trojanum profecti sunt, notior est, quam ut de eo quicquam proferre sit opus.

(d) *Thebas*) Bœoticas intellige. (nam plures fuerunt) adversus quas Adrastus; Polynices, Hippomedon, Tydeus, Amphiaraus, Parthenopæus, & Capaneus reges insurrexerunt, ut docet Hyginus.

(e) *Hac*) Thebas, duces, bella, &c.

(f) *Fas*) Fas vero fuerit dicere, siquidem tantum nefas ausi Poetæ, ut quos libuerit in cœlum transtulerint.

(g) *Eget*) Eget vero maxime, siquidem tot deorum, nisi quæ Poetarum figmentis celebratur Majestas nulla est.

Sic (*h*) Chaos, ex illa (*i*) naturæ (*k*) mole priori,
  Digestum partes scimus habere suas:
Sic affectantes cælestia regna (*l*) Gigantas,
  Ad (*m*) Styga (*n*) nimbifero (*o*) vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis (*p*) Liber ab Indis,
  (*q*) Alcides capta traxit ab (*b*) Oechalia.
Et (*ſ*) modo, Cæsar, (*t*) Avum, quem virtus addidit astris,
  Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
Si (*u*) quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
  Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere (*x*) vates:
  Judicio pretium res habet ista (*y*) tuo.
Quod nisi te (*z*) nomen tantum ad majora vocasset,
  (*a*) Gloria Pieridum summa futurus eras,
Sed dare (*b*) materiam nobis, quam carmina, mavis:
  Nec tamen ex toto deserere illa potes.

INTERPRETATIO.

Ita intelligimus Chaos distinctum habere partes suas ex illa massa naturæ prioris. Ita noscimus Gigantes cupientes invadere regna syderea detrusos ad Tartara flamma imbrifera ultoris. Ita Bacchus victor consequutus est gloriam ab Indis domitis; Alcides ab Oechalia victa. Et nuper, Cæsar, consecrarunt versibus aliqua parte avum tuum, quem Virtus intulit syderibus. Si ergo aliquid vividi superest in ingenio nostro, Germanice, omne serviet tibi. Tu Poeta non potes spernere officium poetæ: Res ista habet meritum tuo arbitrio. Quod nisi tantum nomen addixisset te ad præstantiora, futurus eras laus ultima Musarum. Verum mavis præbere nobis argumentum, quam versus: neque tamen potes illos in totum omittere.

NOTÆ.

(h) *Chaos*) Primam illam elementorum commixtionem.

(i) *Naturæ prioris*) Hoc est molis istius, quæ suo modo exstitit antequam in elementa transiret.

(k) *Mole*) Quæ chaos est ipsum.

(l) *Gigantes*) De illorum audacia vide in Metam.

(m) *Styga*) Atque adeo ad Inferos, ubi ea palus.

(n) *Nimbifero*) Nimirum nimbi atque nubes assidui fulminum atque tonitruum comites vel caussæ.

(o) *Vindicis*) Jovis *scil.* qui eam pestem ad Tartara detrusit, si fabulis fides.

(p) *Liber*) Bacchus, Indorum a Poetis domitor decantatus.

(q) *Alcides*) Hercules, cui a robore Græci illud nomen dederunt.

(r) *Oechalia*) Plures fuerunt urbes eo nomine; sed ista fuit in tractu Messeniaco, quam Hercules ideo diruit, quod pactam sibi Jolem filiam Eurytus rex non daret. Verum de istis omnibus jam sæpius dictum.

(ſ) *Modo*) Hoc dicit, quia nuper e vivis Augustus excesserat.

(t) *Avum*) Per adoptionem: namque ita Germanicus, de quo hic agitur Tiberii fuit filius, Tiberius Augusti; uti jam sæpe numero inculcatum.

(u) *Quid vivi*) Quod mala mea non penitus extinxerint.

(x) *Vates*) Poeta vero fuit, Tranquillo aliisque si qua fides.

(y) *Tuo judicio*) Siquidem Poeticæ arti operam navaveris.

(z) *Nomen*) Cæsaris *scil.* cui quidem bellica laude partam famam si lubet addideris.

(a) *Gloria Pieridum*) *Decus Musarum*, atque adeo summus Poeta.

(b) *Materiam*) *Argumentum*, quod a Poetis tractetur. Haud par vero sequitur gloria scriptorem & actorem rerum.

Nam

Nam modo bella geris, (c) numeris modo verba coerces,
  Quodque aliis opus est, hoc tibi (d) ludus erit.
Utque nec ad (e) citharam, nec ad (f) arcum segnis Apollo est;
  Sed venit ad sacras nervus (g) uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes:
  Mista sed est animo cum (h) Jove (i) Musa tuo.
(k) Quæ quoniam nec nos unda submovit ab (l) illa;
  Ungula (m) Gorgonei quam cava fecit equi;
Prosit, opemque ferat (n) communia sacra tueri:
  Atque iisdem studiis imposuisse manum.
Littora pellitis nimium subjecta Corallis
  Ut tandem sævos (o) effugiamque Getas,
Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,
  Qui minus (p) Ausonia distet ab Urbe, loco.
Unde tuas possim laudes celebrare (q) recentes,
  Magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc votum cœlestia, care Suilli,
  Numina, pro socero (r) pæne precare tuo.

INTERPRETATIO.

Namque interdum geris bella, nonnunquam astringis voces numeris; & quod est negotium aliis est tibi jocus. Et sicuti Apollo neque piger est ad citharam, neque ad arcum, sed nervus uterque tangitur a sacris manibus: ita neque docti, neque Principis artes tibi desunt; verum Musa est juncta Jovi in mente tua. Quæ Musa *quandoquidem, neque nos repulit ab illa aqua, quam ungula cava equi Gorgonei aperuit, juvet me, & auxilium præbeat incumbere iisdem sacris, atque admovisse manum iisdem studiis, ut denique recedam ab oris nimium subditis Corallis pellibus indutis, & feris Getis. Atque, si patria est interdicta* mihi *infelici, ut collocer in sedibus quæ sint minus remota ab Urbe Ausonia: unde queam tollere gloriam tuam novam, & celebrare facta fortia quam minimo spatio temporis. Orato, dilecte Suilli, pro socero fere tuo, ut hoc votum moveat Deos superos.*

INTERPRETATIO.

(c) *Numeris modo*) Illud vero est versus pangere.

(d) *Ludus*) Atque id eo laus summa.

(e) *Citharam*) Quæ Musicæ est instrumentum, quo per otium utimur.

(f) *Arcum*) Qui in bello usum suum obtinet.

(g) *Uterque*) Quo & cithara movetur, & arcus tenditur.

(h) *Jove*) Hoc est Principis & Imperatoris Prudentia & Politica.

(i) *Musa*) Poetica facultas.

(k) *Quæ*) Musa *scilicet*.

(l) *Illa*) Fontis Hippocrenes, quem in Parnasso monte ictu pedis Pegasus equus alatus aperuit.

(m) *Gorgonei*) Jam sæpius alatum illum equum ex Medusæ Gorgonis sanguine procreatum fuisse admonuimus.

(n) *Communia*) Tibi, o Germanice, nihique Nasoni.

(o) *Effugiam*) Illud erat, quo communia sacra sibi prodesse cupiebat.

(p) *Ausonia*) Roma est; cui ab Ausonibus antiquissimis Italiæ populis hoc datum nomen.

(q) *Recentes*) Cum primum præclare aliquid a te gestum, non longo post tempore, uti id cogor facere quandiu in Scythas sum remotus.

(r) *Pæne*) Quia ut supra dixit, illius fuit maritus Naso, cujus filiam Suillius duxerat uxorem.

EPI-

Dumque latus sancti cingit tibi turba Senatus,
Consulis ante pedes (*i*) ire viderer Eques.
Et quanquam cuperem semper tibi proximus esse,
(*k*) Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis elidere, essem:
Sed foret a populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Densaque quam longum turba teneret iter.
(Quoque magis noris quam me vulgaria tangant,
Spectarem, qualis purpura te tegeret.)
(*l*) Signa quoque in (*m*) sella nossem formata curuli;
Et totnm (*n*) Numidæ sculptile dentis opus.
At cum (*o*) Tarpeias esses deductus in arces,
Dum (*p*) caderet jussu victima sacra tuo;
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
Audisset, media qui sedet æde, (*q*) Deus.
Thureque (*r*) mente magis, plena, quam lance, dedissem
(*ſ*) Ter quater, imperii lætus honore tui.
Hic ego præsentes inter numerarer amicos;
Mitia (*t*) jus Urbis si modo fata darent,
Quæque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.

INTERPRETATIO.

Dumque agmen sancti Senatus stipabit tuum latus, ego eques cernerer incedere ante pedes Consulis. Et tametsi optarem esse semper tibi junctus, lætarer non habuisse spatium ad latus. Neque quererer, tametsi premerer multitudine; verum esset mihi suave tum lædi a populo. Prospicerem latus quanta esset series incedentium, & quam longum iter spissum agmen teneret. Et ut magis intelligas quantum trivialia me moveant, aspicerem qualis purpura te vestiret. Exquirerem etiam simulacra ficta in sella curuli, & totum opus sculptum dentis Numidici. At cum esses deductus in Capitolium, dum hostia sacra mactaretur tuo imperio, Deus qui stat in medio templo audisset me etiam agentem sibi gratias secreto. Atque obtulissem thura magis animo pleno quam patina, gaudens ter & quater gloria tui Consulatus. Ego hic recenserer inter præsentes amicos, si modo fors lenis concederet jus urbis. Et gaudium quod nunc percipio sola cogitatione esset tunc quoque usurpandum oculis.

NOTÆ.

(i) *Ire*) De more equitum, qui senatum solebant Per hujusmodi pompam præcedere.

(k) *Cuderem*) Quia maximæ turbæ faventis, & majoris honoris indicium.

(l) *Signa*) *Simulacra & rerum imagines.*

(m) *Sella*) *Sede Consulari eburnea.*

(n) *Numidæ*) Elephantis Numidici & Africani. Norunt *scil.* omnes ebur Elephantorum dentes esse.

(o) *Tarpejas* Capitolium dicit, de quo totles.

(p) *Caderet*) *Diis in sacrificium mactaretur.*

(q) *Deus*) Jupiter *scil.*

(r) *Mente magis*) Sensit adeoque hic Ethicus homo quod docet verus Deus, non hostiis sed pia mente esse colendum.

(ſ) *Ter quater*) *Sæpius.*

(t) *Jus urbis*) Id est, *Ut in Urbe esse possem.*

Non

Non ita cœlitibus visum est, & forsitan æquis:
(*u*) Nam quid me pœnæ caussa negata juvet?
Mente tamen, quæ sola loco (*x*) non exsulat, utar,
(*y*) Prætextam, (*z*) fasces aspiciamque tuos.
(*a*) Hæc modo te populo reddentem jura videbit:
Et se secretis finget adesse locis.
Nunc (*b*) longi reditus (*c*) hastæ supponere lustri
Cernet, & (*d*) exacta cuncta locare fide.
Nunc facere in medio (*e*) facundum verba Senatu,
Publica (*f*) quærentem quid petat utilitas.
Nunc, pro Cæsaribus, Superis (*g*) decernere grates;
Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cum jam fueris potiora precatus,
Ut mihi placetur (*h*) numinis ira, roges!
(*i*) Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara;
Deque bonum voto lucidus omen (*k*) apex.
Interea, qua (*l*) parte licet, ne cuncta queramur,
Hic quoque te festum consule tempus agam.

INTERPRETATIO.

Non ita placitum Superis, & forte justis: nam quid mihi prosit caussa negata supplicii? Utar tamen animo, qui solus non pellitur loco, & spectabo trabeam, & fasces tuos. Ille tantum te aspiciet dicentem jus plebi: & putabit se adesse in locis secretis. Modo videbit subjicere hastæ proventus prolixi lustri, & addicere omnia fide accurata. Modo te disertum dicere in frequenti Senatu, disquirentem quid commune bonum exigat. Modo decernere gratiarum actiones Diis pro Cæsaribus, vel percutere cervices albas taurorum pinguium. Atque utinam, postquam jam oraveris majora, petas, ut ira Dei leniatur mihi! flamma pia emicet ex pleno altari ad hanc vocem; & cacumen splendidum præbeat latum omen voto. Interea, ne queramur omnia agitabo etiam hic diem festum te Consule; qua parte conceditur.

NOTÆ.

(u) *Nam quid*) Quia æquos forte Deos dixerat hoc addidit; uti illos æquos fane declaret.

(x) *Non exsulat*) Quia quæcumque cupit secum volvit: quæ prærogativa quanta sit nullus satis miretur.

(y) *Prætextam*) Vestem Consularem.

(z) *Fasces*) Quos Consuli præferri a lictoribus jam sæpius diximus.

(a) *Hæc*) Mens mea *scil.*

(b) *Longi*) Quippe quatuor annorum spatium continentis, in quod tempus vectigalia publica locabantur.

(c) *Hasta*) Id est, publicæ auctioni, quæ per præconem, apposita hasta peragebatur.

(d) *Exacta*) Ne quid boni publici per negligentiam dilabatur.

(e) *Facundum*) Græcinum *scil.* Consulem mens mea cernet.

(f) *Quærentem*) *Generis deliberativi oratione despicientem.*

(g) *Decernere*) *Statuere*, ut Diis gratiæ agerentur, & victimæ cæderentur seu pro victoria, seu alio quopiam beneficio.

(h) *Numinis*) Tiberii *scil.* qui tum temporis imperium, defuncto Augusto, tractabat.

(i) *Surgat*) Boni augurii caussa.

(k) *Apex*) Extrema flamma in cœlum sublata; cujus præsertim rationem habebant.

(l) *Parte*) Rerum *scil.* aut temporis.

Alte-

Altera lætitiæ, nec cedens caussa *(m)* priori,
(n) Successor tanti frater honoris, erit.
Nam tibi finitum *(o)* summo, Græcine, Decembri
(p) Imperium, *(q)* Jani suscipit ille die.
Quæque est in vobis pietas, alterna feretis
Gaudia, tu fratris *(r)* fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris Consul, bis Consul & ille;
Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quanquam est ingens, & *(ſ)* nullum Martia summo
Altius imperium Consule Roma videt;
Multiplicet tamen hunc gravitas auctoris honorem:
Et majestatem res data dantis habet.
Judiciis igitur liceat Flaccoque tibique
Talibus Augusti tempus in omne frui.
Ut tamen a rerum cura *(t)* propiore vacabit;
Vota precor votis addite vestra meis.
Et, si quem dabit aura *(u)* sinum, *(x)* laxate rudentes;
Exeat e Stygiis ut mea *(y)* navis *(z)* aquis.
Præfuit his, Græcine, locis modo *(a)* Flaccus; & illo
(b) Ripa ferox Istri ab duce tuta fuit.

INTERPRETATIO.

Altera caussa gaudii, neque minor priore, frater tuus erit successor tanti Honoris. Nam ille init imperium die Jani, tibi ab solutum ultimo Decembri, Græcine. Et, qui est vobis amor, fruemini lætitia mutua, tu fascibus fratris, ille tuis. Ita tu fueris bis Consul, & ille bis Consul, & duplex honor videbitur in domo. Qui quanquam est amplus, neque Roma bellicosa aspicit imperium excelsius supremo Consule; nihilominus majestas auctoris auget hanc dignitatem, & res data habet amplitudinem præbentis. Concedatur ergo & Flacco, & tibi frui semper hujusmodi judiciis Augusti. Cum tamen licebit vobis per curas quæ ad vos magis spectent, jungite quæso vestras preces meis votis. Et, si ventus faciet aliquem sinum, solvite rudentes ut mea navis emergat ex aquis infernis. Flaccus præpositus fuit nuper his locis, Græcine, & sævum littus Danubii fuit securum illo præside.

NOTÆ.

(m) *Priori*) Illi *scil.* quam de Græcini consulatu Naso conceperat.

(n) *Successor*) Ille vero in Consulum ordine apparet cum C. Cœlio Rufo: non hic ad quem scribit Poeta.

(o) *Summo Dec.*) Ultimo die Decembris.

(p) *Imperium*) Consulatum *scil.* qui prioribus deponendus, cum singulis annis novi duo crearentur, nisi iidem confirmarentur.

(q) *Jani die*) Calendis Januarii.

(r) *Fascibus*) Consulatu, qui per faces intelligitur, de quibus jam toties.

(ſ) *Nullum*) Si modo Imperatoris ipsius dignitatem excipias.

(t) *Propiore*) Quæ magis ad res suas spectet.

(u) *Sinum*) In velis vero sunt sinus, si qua parte impellant venti. Cæterum per sinum opportunitatem intellige seu favorabilem occasionem ad aliquid pro Nasone impetrandum.

(x) *Laxate*) Pergit ex eadem metaphora Naso Græcinum, quid pro se opus sit facto, edocere; ut nimirum sicuti rudentum ope ventorum vim in vela nautæ pro arbitrio determinant, ita prudenter sua oratione Græcinus cum fratre opportunitate in commodum suum utantur.

(y) *Navis*) Pro Nasone ipso, aut ejus vita.

(z) *Aquis*) *Inferis*; quibus Scythicam regionem parem facit.

(a) *Flaccus*) Frater tuus.

(b) *Ripa*) Pro gentibus posuit, quæ Danubii frequentabant ripam.

Hic

Hic tenuit (*c*) Myſas gentes in pace fideli,
Hic arcu fiſos terruit enſe Getas.
Hic captam (*d*) Troſmin celeri virtute recepit,
Infecitque (*e*) fero ſanguine Danubium.
Quære loci faciem, Scythicique incommoda cœli;
Et quam vicino terrear hoſte, roga.
Sintne litæ tenues ſerpentis felle ſagittæ:
(*f*) Fiat an humanum victima dira caput.
Mentiar, an coeat duratus frigore pontus;
Et teneat glacies jugera multa freti.
Hæc ubi narrarit, quæ ſit mea fama, require;
Quoque modo peragam tempora dura, roga.
Nec ſumus hic odio, nec ſcilicet eſſe meremur:
Nec cum Fortuna mens quoque (*g*) verſa mea eſt.
Illa (*h*) quies animo, quam tu laudare ſolebas,
Ille vetus ſolito perſtat in ore (*i*) pudor.
(Sic ergo ſum longe, ſic hic, ubi barbarus (*k*) hoſtis,
Ut fera plus valeant legibus arma, facit;
Re queat ut nulla tot jam, Græcine, per annos
Fœmina de nobis virve puerve queri.
Hoc facit, ut miſero faveant adſintque Tomitæ;
(*l*) Hæc quoniam tellus teſtificanda mihi eſt.

INTERPRETATIO.

Hic tenuit nationes Myſas in pace certa, hic tremefecit gladio Getas confiſos arcu. Hic recuperavit expromta virtute Troſmin ſublatam, & tinxit Iſtrum cruore barbaro. Percontare ex illo formam loci, & moleſtias aeris Scythici; & pete quam proximo hoſte terrear. Spicula parva ſiatne tincta felle anguis; caputne humanum fiat crudelis hoſtia. Fingam, an Pontus concretus frigore congeletur, & glacies occupet multa jugera maris. Poſtquam hæc retulerit, interroga quæ ſit mea fama, & pete quomodo exigam tempora aſpera. Neque hic ſumus inviſi, neque videlicet meremur eſſe: neque animus meus mutatus eſt etiam cum ſorte mea. Illa pax mentis, quam tu conſueveras probare, illa verecundia antiqua permanet in vultu aſſueto. Ita ego ſum longe, ita hic ubi ferus hoſtis facit, ut arma crudelia plus poſſint legibus, Græcine, ut nulla fœmina aut maritus, aut puer poſſit conqueri de nobis re ulla per tot jam annos. Iſtud cauſſa eſt, ut Tomitæ bene cupiant mihi, & juvent miſerum; quandoquidem hæc terra eſt mihi in teſtem vocanda.

NOTÆ.

(c) *Myſas*) Populos Myſiæ, qui intra Hæmum montem & Danubium fluvium continentur, magiſque *Mœſi* dicuntur.

(d) *Troſmin*) Miſiæ inferioris eſt oppidum, quod Scythæ Romanis ſuſtulerant.

(e) *Fero*) Ferorum Scytharum.

(f) *Fiat*) Hoſpites vero immolabant etiam Scythæ.

(g) *Verſa*) Ut ex bona prava facta ſit, ſicuti ex læta ſors mea in triſtiſſimam mutata eſt.

(h) *Quies animo*) Bonæ mentis tranquillitas, quæ in vultum & omnem actionem diffunditur. Qua quidem virtute vix aliud pluris facias, modo ſatis quid ille voluerit quidve dicam intelligas.

(i) *Pudor*) Qui de ſe modeſte, de aliis bene ſentire quempiam indicat.

(k) *Hoſtis*) Getæ *ſcil.* non Tomitani.

(l) *Hæc quoniam*) Quaſi dicat nos ſatis idoneos eſſe teſtes Tomitanos, qui de exquiſitiori ſua virtute judicarent.

Illi me, quia velle vident, discedere malunt;
Respectu cupiunt hic tamen esse sui.
Nec mihi credideris: exstant decreta, quibus nos
Laudat; & *(m)* immunes publica *(n)* cera facit.
(o) Conveniens miseris hæc quanquan gloria non est,
Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec *(p)* pietas ignota mea est: videt hospita tellus
In nostra *(q)* sacrum Cæsaris esse domo.
(r) Stant pariter *(s)* natusque pius, *(t)* conjuxque sacerdos,
Numina jam *(u)* facto non leviora Deo.
Neu desit pars ulla *(x)* domus: stat *(y)* uterque nepotum.
(z) Hic aviæ lateri proximus, *(a)* ille patris.
His ego do toties cum thure precantia verba,
(b) Eoo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licet quæras, hoc me non fingere dicet,
Officii testis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, *(c)* quantis hac possumus ora,
(d) Natalem ludis scit celebrare Dei.

INTERPRETATIO.

Illi malunt me hinc proficisci, quia cernunt me cupere, voverint tamen hic esse sua caussa. Neque habueris mihi fidem: supersant decreta quibus tabula communes nos probant & præstant exemtos omni onere. Tametsi hæc gloria non est conveniens infelicibus, vicina urbes præbent nobis eandem immunitatem. Neque mea pietas est occulta: terra hospitalis cernit sacellum Augusti esse in nostris ædibus. Atque pias filius ejus, & uxor sacerdos, numina non minora Deo jam sacrato, juxta etiam sunt erecti. Neve pars aliqua domus absit, ambo nepotes stant, hic junctus lateri avia, ille patris. Offero toties illic voces supplices cum thure, quoties dies exoritur a plaga Orientali. Tellus Pontica tota conscia officii mei non dicet me mentiri istud, quanquam requirat. Tellas Pontica novit me celebrare diem *natalem Dei ludis quantis possumus in hac regione.*

NOTÆ.

(m) *Immunes*) *Ab omni civitatis onere & tribatis exemtos facis.*

(n) *Cera*) Qua tabulæ ad scribendum illinebatur, vel etiam Reipublicæ sigilla continebantur.

(o) *Conveniens*) Miserum enim gloriari non decet.

(p) *Pietas*) In Cæsares *scil.* uti mox patebit.

(q) *Sacrum*) Sacellum Augusto dicatum.

(r) *Stant*) In eodem sunt Sacello.

(s) *Natus*) Tiberius.

(t) *Conjux sacerd.*) Livia Augusti uxor castissima, quæ non aliter maritum suum quam Sacerdos Deum colit.

(u) *Facto*) De Augusto loquitur, inter cœlites, etiam dum mortales auras duceret, recensitus.

(x) *Domus*) Augustæ *scil.*

(y) *Uterque*) Germanicus *scil.* & Drusus: namque de extinctis Cajo, Lucioque Cæsaribus si intellexeris, illos superstites Naso neglexisset.

(z) *Hic*) Germanicus *scil.* cui Livia avia fuit.

(a) *Ille*) Drusus Tiberii filius.

(b) *Eoo*) *Orientali.*

(c) *Quantis*) Quibuscumque liceret modis se dicit Naso Augusti natales celebrare, athleticis etiam ludis & gymnicis de more.

(d) *Natalem*) Diem quo natus Augustus, nonum *scilicet* Calendas Octobris, ex veteri temporum ratione; namque Cicerone & Antonio Consulibus, anno ante Christum natum 6?. circa initium mensi Julii, si ex Calendario Juliano numeres natus ille dicitur.

Nec

Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
(*e*) Misit in has si quos longa (*f*) Propontis aquas.
Is quoque, quo (*g*) lævus fuerat sub Præside Pontus;
Audierit frater forsitan ista tuus.
(*h*) Fortuna est impar animo, talique libenter
Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus hæc oculis procul Urbe remoti:
Contenti tacita sed pietate sumus,
Et tamen hæc tangent aliquando Cæsaris aures.
Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hoc, Superis (*i*) adscite, videsque,
Cæsar; ut est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Perveniant istuc & carmina forsitan illa,
Quæ de te (*k*) misi cælite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina; nec tu
Immerito nomen mite (*l*) Parentis habes.

INTERPRETATIO.

Neque hujusmodi pietas est minus perspecta peregrinis, si longa Propontis dimisit aliquos in has aquas. Ille etiam tuus frater, sub, quo Præfecto Pontus sinister fuerat, accepérit forte ista. Sors est dispar menti, atque pauper insumo alacriter parvas opes ad hujusmodi officium. Neque longe dissiti ab Urbe exhibemus ista vestris oculis: verum sumus contenti secreta pietate. Et tamen hæc venient aliquando in aures Cæsaris. Nihil illi est occultum quod geritur in toto mundo. Tu Cæsar addite Diis certe nosti istud, atque intueris, ut tellus est subjecta tuis oculis. Tu positus inter rotunda astra audis nostras orationes, quas offerimus ore anxio. Forte etiam accedant illuc illi versus compositi, quos emisi de te recenti Deo. Hariolor ergo tua numina molliri istis; neque tu habes nomen lene Patris sine causa.

NOTÆ.

(e) *Misit*) Præbuit aditum.

(f) *Propontis*) In longitudinem vero porrigitur mare ab Hellesponto in Thracium Bosphorum, quod *Propontis* dicitur.

(g) *Lævus*) Mysas gentes quandoquidem in pace tenuerit Flaccus, Græcini frater, ut supra vidimus, difficile non est intelligere quid sit Pontus lævus, Mœsia *scil.* Dacorum atque Getarum confinia.

(h) *Fortuna est*) Id est: Non tantum quantum cuperem possum in declaranda mea, erga Augustam domum, pietate insumere.

(i) *Adscite*) *Inter Deos relate.*

(k) *Misi*) Romam *scil.* sed illud Poema periit.

(l) *Parentis*) *Pater patriæ* augustissimo nomine ultro a Senatu Augustus appellatus est.

EPISTOLA X.

ALBINOVANO.

ARGUMENTUM.

Hic mihi Cimmerio.) *Ad Pedonem Albinovanum amicum & poetam scribens Ovidius, tempus exprimit, quo ipse Pontica ora vitam egerit inter Getas pellitos: malaque sua, commemorat, malis Ulyssis majora esse colligit. Postremo illum rogat, ut fidem sibi servet in adversis: imiteturque Thesaum, cujus gesta ipse carmine complectebatur.*

HIc mihi (*a*) Cimmerio bis tertia ducitur æstas
 Littore pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, cariſſime, ferrum
 Duritiæ (*b*) confers, Albinovane, meæ?
Gutta cavat lapidem; consumitur annulus usu;
 Etteritur preſſa vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur, (*c*) præter nos, omnia perdet?
 Ceſſat duritia mors quoque victa mea.
(*d*) Exemplum eſt animi nimium patientis Ulyſſes,
 Jactatus dubio per (*e*) duo luſtra mari.
Tempora ſolliciti ſed non tamen omnia fati
 Pertulit; & placidæ ſæpe fuere (*f*) moræ.
An grave ſex annis pulchram foviſſe (*g*) Calypſo,
 Æquoreæque fuit concubuiſſe Deæ?

INTERPRETATIO.

Sexta æstas agitur hic mihi incipa Cimmeria, traducenda inter Getas pellibus indutos. Anne dilectiſſime Albinovane, comparas saxa ulla, aut ullum ferrum meæ duritiæ? Gutta terit saxum, annulus consumitur usu, & vomer curvus minuitur terra solida. Adeoque tempus vorax absumet omnia, præter me? Mors languet superatâ etiam duritia mea. Ulyſſes eſt exemplum animi supra modum fortis, agitatus per decem annos incerto mari. Attamen non paſſus eſt omnia tempora fortis anxia, & fuerunt frequenter spatia commoda. An fuit *molestum amplecti formosam Calypso sex annis, & cubuiſſe cum Dea marina?*

NOTÆ.

(a) *Cimmerio*) Pro Scythico posuit; namque Cimmerium multo remotius ad paludem Mæoticam.

(b) *Confers*) *Comparas*. Sibi innuit maximam eſſe in ferendis malis animi magnitudinem.

(c) *Præter nos*) Per indignationem iſtud a Poeta dictum; quem vivere tædebat.

(d) *Exemplum*) Quanquam tanta non eſt paſſus quanta ego pertuli.

(e) *Duo luſtra*) *Decennium*. Quanquam enim quatuor annorum spatium tantum luſtrum comprehenderet, uti ipſemet Naſo ſupra indicavit; tamen, quia per quintum annum in quem definebat numerabatur, illum quoque, ut & alii fecerunt poetica licentia comprehendit.

(f) *Mora*) Verbi gratia apud Calypſonem, Æolum, &c.

(g) *Calypſo*) Quæ Oceani & Thetidis filia; adeoque æquorea a Naſone appellatur.

Excipit *(h)* Hippotades; qui dat pro munere ventos,
(i) Curvet ut impulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantes labor est audisse *(k)* puellas;
Nec degustanti *(l)* lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriæ faciant oblivia, *(m)* succos
Parte meæ vitæ, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem *(n)* Læstrygonis unquam
Gentibus, *(o)* obliqua quas obit Ister aqua.
Nec vincet sævum *(p)* Cyclops feritate *(q)* Phyacen:
(r) Qui quota terroris pars solet esse mei!
(ſ) Scylla feris *(t)* trunco quod latrat ab inguine monstris;
(u) Heniochæ nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre *(x)* Charybdin *(y)* Achæis;
Ter licet epotum ter vomat illa fretum.
Qui quanquam *(z)* dextra regione licentius errant;
Securum latus hoc non tamen esse sinunt.

INTERPRETATIO.

Hippotades eum excipit, qui præbet ventos in donum, ut flatus propitii sinuent vela impulsa. Neque labor est audisse puellas pulchre canentes; neque lotos fuit amara degustanti. Ego comparem parte vitæ meæ hos succos, qui inducant oblivia patriæ, si modo inveniantur. Neque tu compara veris unquam urbem Læstrigonis nationibus, quas Danubius præterlabitur aqua obliqua. Neque Cyclops superabit crudelem Phyacen sævitia: qui quota solet esse pars mei pavoris? Cum Scylla latret sævis monstris ab inguine trunco, naves Heniochæ plus obfuerunt nautis. Neque potes comparare Charybdin crudelibus Achæis, quamvis illa ter reddat mare ter absortum. Qui tametsi audacius agantur dextra ora, non tamen patiuntur hanc plagam esse tutam.

NOTÆ.

(h) *Hippotades*) Æolus est Hippotæ filius rex ventorum, a quo benigne Ulyssea acceptus, & ventis, quibus in patriam rediret donatus.

(i) *Curvet*) Curvantur vero & sinuantur vela, cum ventis traduntur.

(k) *Puellas*) Sirenes dicit, Parthenopen, Leucoham, & Lygiam, Acheloi & Calliopes, filias, quæ allectos cantu in mare deturbabant; has tamen Ulysses, cera sociorum auribus obturatis, malo alligatus, ipse impune, Circes usus consilio, audivit.

(l) *Lotos*) Arbor fuit in Africa, cujus fructus tam gratus, ut degustato illo, patriæ atque sociorum obliti sint quos sciscitatum miserat Ulyssea.

(m) *Succos*) Qui ex loto exprimuntur.

(n) *Læstrigonis*) De Antiphate, Læstrigonum rege, qui alterum ex Ulyssis nuntiis voravit, supra dictum.

(o) *Obliqua*) Quia non recto sed flexuoso cursu per Scythiæ populos labitur.

(p) *Cyclops*) Poliphemus *scil.* qui aliquot ex Ulyssis sociis devoravit.

(q) *Phyacen*) Scytarum rex quispiam immanis.

(r) *Qui*) Phyax *scilicet*, incursionibus suis multum tremendus.

(ſ) *Scylla*) De eo monstro, aut scopulo, vide quæ Metamorph. lib. 14. dicta sunt: frustra namque toties eadem repeteremus.

(t) *Trunco*) Truncum dicit, quia ea parte forma humana a monstris lupis *scil.* & canibus subjectis, separata erat.

(u) *Heniochæ*) Heniochorum piratarum, qui in Colchica regione montosa & importuosa latrociniis maritimis vixere.

(x) *Charybdin*) Hanc quoque fœminam seu potius voraginem vide in Matam.

(y) *Achæis*) Populi fuerunt Scythiæ ferocissimi rapto viventes.

(z) *Dextra*) Per dexteram oram maris Pontici.

Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis:
Hic freta vel. pediti pervia reddit hyems.
Ut, qua remus iter (a) pulsis modo fecerit undis,
Siccus contemta nave viator eat:
Qui veniunt (b) illinc, vix vos ea credere dicunt.
Quam miser est, qui fert asperiora (c) fide!
Crede tamen: nec te caussas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems.
Proxima sunt nobis (d) plaustri præbentia formam,
Et quæ præcipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur (e) Boreas, oræque domesticus huic est;
Et sumit vires a propiore loco.
At (f) Notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
Est procul; & rarus languidiorque venit.
Adde quod hic (g) clauso miscentur flumina Ponto,
(h) Vimque fretum multo perdit ab amne suam. tesque
Huc(i)Lycus,huc(k)Sagaris,(l)Peniusque,(m)Hypanisque(n) Cra-
Influit, & crebro vortice tortus (o) Halys:

INTERPRETATIO.

Campi sunt hic sine frondibus, hic sagitta sunt illita venenis: hic frigus facit maria pervia etiam peditis ut viator navi neglecta incedat pede sicco, qua remus fecerat modo iter aquis impulsis. Qui accedunt istinc ajunt, vos vix fidem habere. Quam infelix est, qui patitur graviora fide! Crede tamen; neque patiemur caussas te latere, quamobrem asperum frigus congelet mare Sarmaticum. Astra exhibentia figuram vehiculi, & quæ sunt causa maximi frigoris sunt nobis proxima. Boreas hinc surgit, & est familiaris huic plagæ; atque sumit impetum a loco viciniore. At Auster, qui flat calidius a polo opposito longe est, & rarus & debilior accedit. Adde quod fluvii hic junguntur mari clauso, & mare amittit vim suam a plurimis fluviis. Lycus, & Sagaris, & Penius, & Hypanis, & Crates, & Halys vorticosus frequenti turbine huc devolvuntur.

NOTÆ.

(a) *Pulsis*) Remis *scil.* pulsantur undæ.

(b) *Istinc*) Roma, aut ex partibus meridionalibus.

(c) *Fide*) *Quam ut credi possint.*

(d) *Plaustri*) Septentriones dicit, seu Ursam, quæ quidem frigoris non caussa, sed signum, siquidem terræ quæ polum propius spectant a Sole magis fiunt remotæ.

(e) *Boreas*) Ventus frigidissimus.

(f) *Notus*) Ventus a Sole & meridie spirans.

(g) *Clauso*) Per solum Bosphorum enim diffunditur.

(h) *Vim*) Salsuram *scilicet*, & amaritiem.

(i) *Lycus*) Armeniæ est fluvius.

(k) *Sagaris*) Hic per Phrygiam Bithyniamque flexuoso cursu non ita longe a Bosphori faucibus in Pontum delabitur.

(l) *Penius*) Inter Heniochorum gentes & Sebastopolim urbem quæ & *Dioscurias* dicitur, ad Ponti-Euxini partem maxime Septentrionalem ortum versus, hujus fluvii ostia posuerunt Plinius & Strabo.

(m) *Hypanis*) Scythiæ est fluvius ex magna palude profluens sapore primum dulcissimo, donec ad quadragesimum milliare fonticulus ei admiscetur, qui amaritie sua totum corrumpit.

(n) *Cratesque*) De isto cum nulla alibi uspiam mentio fiat, non abs re docti castigandum hunc locum censuerunt. Qua re in Isaaci Vossii viri summi scientiam facillime concessero, qui ex Eustathio & Thucydide *Cales*, quem tractus Pontici illi faciunt fluvium, reponendum esse indicavit; sicut affirmat clariss. Heinsius.

(o) *Halys*) In Tauri montis radicibus oritur, per quæ Cappadociæ & Paphlagoniæ agros in Pontum devolvitur.

Partheniusque rapax, & volvens saxa *(q)* Cynapes
Labitur; & nullo tardior amne *(r)* Tyras.
Et tu, fœmineæ *(s)* Thermodon *(t)* cognite turmæ;
Et quondam Graiis *(u)* Pgasi petite *(x)* viris.
Cumque *(y)* Borysthenio liquidissimus amne *(z)* Dyraspes,
Et tacite peragens lene *(a)* Melanthus iter.
(b) Quique duas terras, Asiam *(c)* Cadmique sororem
Separat, & cursus inter utramque facit.
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi, *(d)* Nile, negat.
Copia tot laticum, *(e)* quas auget, adulterat undas;
Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis pigræque paludi.
Cæruleus vix est, diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marina est;
Quæ proprium misto de sale pondus habet.
Si roget hæc aliquis, cur sint narrata *(f)* Pedoni,
Quidve loqui certis juverit ista *(g)* modis;

INTERPRETATIO.

atque Parthenius rapidus, & Cynapes trahens silices, & Tyras nullo flumine segnior huc decurrunt. Tu quoque Thermodon cognite agmini fœmineo, & Phasi olim quæsite a viris Græcis. Et Dyraspes purissimus cum flumine Borysthenio, & Melanthus absolvens leniter cursum placidum. Et qui dividit duas terras, Asiam & sororem Cadmi, & fluit inter utramque. Atque alii innumeri, inter quos omnes maximus Danubius negat se tibi inferiorem esse, Nile. Abundantia tot aquarum corrumpit aquas quas auget; neque sinit mare obtinere vim suam. Quinetiam simile stagno & inerti paludi ager est glaucum, & color minuitur. Aqua dulcis innatat mari, & est levior æquorea, quæ habet proprium pondus de sale mixto. Si quis petat, quamobrem hæc fiat relata Pedoni, quidve profuerit dicere ista adstrictis numeris;

NOTÆ.

(p) *Parthenius*) Paphiagonum iste est, quem Plinius Carambi promontorio facit proximum.

(q) *Cynapes*) De isto nihil alibi reperitur.

(r) *Tyras*) In finistram Pontici maris oram, a Mœsia inferiore defluit.

(s) *Thermodon*) Cappadociæ est fluvius in Ponti Euxini oram meridionalem decurrens.

(t) *Cognite*) Dicit istud, quia juxta istud flumen sedes suas habuerunt Amazones.

(u) *Phasi*) Fluvius est ingens qui Colchidem præterlabitur.

(x) *Viris*) Argonautas dicit, qui ad vellus aureum rapiendum cum Jasone in Colchos per Phasim navigaverunt.

(y) *Borysthenio*) Borysthenes fluvius est secundum Istrum omnium maximus, a sinistra parte in Euxinum defluens.

(z) *Dyraspes*) Hujus alibi nulla mentio.

(a) *Melanthus*) Hic in Pontum a dextra parte incurrit.

(b) *Quique*) Tanais est; is namque Asiam ab Europa disterminat.

(c) *Cadmi sor.*) Europa est, quæ ab Europa Agenoris filia nomen habuit, si fabulis credas; cum revera ex Phœnicum lingua derivatum sit; aptissima insuper etymologia qua Europæis faciei candor præ Asiis assignatur.

(d) *Nile*) Ægypti maximus est fluvius.

(e) *Quas*) Marinas *scil.*

(f) *Pedoni*) Albinovano Poetæ, ad quem Naso scribit.

(g) *Modis*) Modulationibus & Carminibus veris.

Deli-

Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli.
Hunc fructum præsens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scribimus ista, dolori:
In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu non dubito, cum carmine (*h*) Thesea laudes,
Materiæ titulos (*i*) quin tueare tuæ;
Quemque refers, imitere virum. vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis (*k*) esse fidem.
(*l*) Qui quanquam est factis ingens, & (*m*) conditur a te
Vir tanto, (*n*) quanto debuit ore cani;
Est tamen ex (*o*) illo nobis imitabile quiddam,
Inque fide Theseus (*p*) quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro (*q*) clavaque domandi,
Per quos vix ulli pervius (*r*) Isthmos erat;
Sed præstandus amor, res non operosa volenti.
Quis labor est puram non temerasse fidem?
Hæc tibi, qui perstas indeclinatus amico,
Non est quod (*s*) lingua dicta querente putes.

INTERPRETATIO.

referam, insumsi tempus, & decepi sollicitudines. Hora præsens præbuit mihi hanc utilitatem. Dum pangimus ista, procul fuimus a consuetis ærumnis, neque advertimus nos esse in mediis Getis. At non sum incertus, quin, cum celebres Theseum versibus, tu defendas gloriam argumenti tui, & imiteris virum quem cantas. Certe ille prohibet fidem esse comitem temporis prosperi. Qui tametsi est insignis gestis, & celebratur a te Vir tanta facundia, quanta debuit celebrari, est tamen aliquid nobis imitabile ex illo, & quivis potest esse Theseus in fide. Hostes non sunt tibi vincendi clava & ense, per quos vix Isthmus erat adeundus cuiquam: sed amor reddendus, res non difficilis volenti. Quis est labor non violasse sincerum fidem? Non est quod arbitreris hæc dicta esse lingua querula tibi, qui permanes integer amico.

NOTÆ.

(h) *Thesea*) De Theseo toties, deque ejus erga Pirithoum amore, ut frustra quicquam addiderim.

(i) *Quin tueare*) Atque adeo amicis tuis fidum te præstes.

(k) *Esse*) Pro *demonstrari* posuit.

Tempore nam duro est inspicienda fides. Neque sincera ea est, quæ inter prospera tantum simulatur.

(l) *Qui*) Theseus *scil.*

(m) *Conditur*) *Celebratur*.

(n) *Quanto*) Fuit adeoque Albinovanus summus Poeta.

(o) *Illo*) Theseo *scil.*

(p) *Quilibet*) Albinovanum callide ad fidem sibi præstandam hortatur.

(q) *Clava*) Quæ Thesei fuit etiam gestamen.

(r) *Isthmos*) Corinthiacum dicit, unde insidiantes latrones a Theseo depulsos in Epistolis Heroidibus vidimus.

(s) *Lingua querente*) Sermone quo de te videar conqueri.

EPISTOLA XI.

GALLIONI.

ARGUMENTUM.

Gallio, crimen erit.) *Factus Poeta certior Gallionis amici litteris de obitu uxoris; primo dicit nefas ducere non celebrare illum suis carminibus, quandoquidem ille casum suum lacrymis & dolore semper prosecutus sit, quod itidem dicit se fecisse audita uxoris ejus morte. Deinde exponit minime audere eum consolari, propterea quod ipse prudentior optime norit ea quæ sunt in eam rem ab autoribus scripta: additque fore, ut toto intervallo illo temporis, quo ejus literas accepit, quoque ipse suas ad eum mitteret propter locorum distantiam, dolor ejus jam imminutus sit. Tertiam etiam rationem subjungit, cur nolit ullo consolationis genere uti quod fortasse alia ducta uxore nova hujusmodi littera intempestive accederent.*

GAllio, crimen erit vix excusabile nobis,
 Carmine te (*a*) nomen non habuisse meo:
Tu quoque enim (memini) cælesti (*b*) cuspide facta
 Fovisti lacrymis vulnera nostra tuis.
Atque utinam, rapti jactura læsus (*c*) amici,
 Sensisses ultra, quod querere, nihil!
Non ita Dis placuit, qui te spoliare pudica
 Conjuge crudeles non habuere nefas.
Nuncia nam luctus mihi nuper epistola venit:
 Lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
Sed neque prudentem solari (*d*) stultior ausim,
 (*e*) Verbaque doctorum nota referre tibi:
Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
 Ipsa jam pridem suspicor esse (*f*) mora.

INTERPRETATIO.

Gallio, vix crimen erit nobis excusandum, te non habuisse famam versibus meis. Namque tu etiam, recordor, curasti fletibus tuis nostras plagas impactas mucrone divino. Atque utinam dolens damno sublati amici nihil expertus esses amplius quamobrem quereris. Non ita visum Superis, qui sævi non arbitrati sunt esse nefas te privare uxore casta. Nam epistola nuntia mœroris nuper mihi reddita est, & tua damna sunt visa cum lacrymis meis. Verum neque ego stultior ausim consolari sapientem, & tibi commemorare perspectos sermones doctorum: & conjicio dolorem tuum jam pridem exoletum, si non ratione, at ipso tempore.

NOTÆ.

(a) *Nomen*) *Famam; & candidi amici laudem.*
(b) *Cuspide*) Iram Augusti intellige.
(c) *Amici*) De se loquitur Poeta.
(d) *Stultior*) *Minus doctus & prudens ego.*
(e) *Verba*) Quibus a mœrore ob res vanas mortales retrahunt.
(f) *Mora*) Temporis enim longinquitas quemlibet lenit dolorem.

Dum

Dum tua pervenit, dum littora noſtra recurrens
Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium ſolatia dicere (*g*) certi eſt:
Dum dolor in curſu eſt, dum petit æger opem.
At cum longa dies ſedavit vulnera mentis;
Intempeſtive qui.(*b*) fovet illa, novat.
Adde quod (atque utinam verum tibi venerit omen!
Conjugio felix jam potes eſſe novo.

INTERPRETATIO.

Dum tua epiſtola perlata eſt, dum noſtra recurrens obit tot ripas, tot æquora ac terras, annus effluxit. Proferre conſolationes eſt officium certi cujuſdam temporis, quamdiu dolor ſævit, cum mæſtus quærit auxilium. At cum longum tempus compoſuit vulnera animi, qui medetur illis intempeſtive, ea redintegrat. Adde quod jam potes eſſe beatus novo conjugio: atque utinam præſagium tibi evenerit certum!

NOTÆ.

(g) *Certi*) Niſi enim ſuo tempore conſolationes ſubjeceris, refricare magis, quam lenire dolorem, videaris.

(h) *Fovet*) *Remedium conatur afferre.*

EPISTOLA XII.

TUTICANO.

ARGUMENTUM.

Quo minus in noſtris.) *Ad Tuticanum ſcribens Poeta, cauſam aſſignat, cur nullam ejus mentionem fecerit in libris ſuis. Deinde commemorat amicitiam, quæ ſibi cum illo fuit a puero ſemper arctiſſima. Poſtremo illum rogat, ut apud principem tueatur partes ſuas.*

QUo minus in noſtris ponaris, amice, libellis,
Nominis efficitur (*a*) conditione tui.
Aſt ego non alium prius (*b*) hoc dignarer honore:
Eſt aliquis noſtrum ſi modo carmen honos.
(*c*) Lex pedis (*d*) officio naturaque nominis obſtant:
Quaque (*e*) meos adeas, eſt via nulla, modos.

INTERPRETATIO.

Amice; fit qualitate tui nominis quominus ſcribaris in noſtris libellis. At ego non judicarem alium potius dignum hoc honore, ſi ſaltem noſtri verſus ſunt aliquis honor. Lex pedis, conditio nominis impediunt officium, neque eſt ulla ratio qua excipiaris in meos numeros.

NOTÆ.

(a) *Conditione*) Quomodo iſtud ſit intelligendum mox docebit.

(b) *Hoc*) In libellis meis nomen tuum reponendo.

(c) *Lex pedis*) Ratio metrica; Spondæis enim & Dactylis tantum conſtant Elegi; niſi in Hexametri fine Trochæum poſueris: ſyllaba autem *ti* brevis ſola in voce *Tuticanus* ante ca longam, neque in Spondæi neque in Dactyli ſtructuram poteſt venire.

(d) *Officio*) *Meo* ſcil. ex quo te carminibus meis celebrare tenebar.

(e) *Meos*) Elegos *ſcil.*

Nam pudet in geminos ita nomen findere versus,
(f) Desinet ut prior (g) hoc, incipiatque (h) minor:
Et pudeat, si te, (i) qua syllaba parte (k) moratur,
(l) Arctius appellem, Tuticanumque vocem.
Nec potes in versum Tuticani more venire;
Fiat ut e longa syllaba prima brevis.
Aut producatur, (m) quæ nunc correptius exit;
Et sit porrecta longa (n) secunda mora.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
Ridear, & merito (o) pectus habere neger.
Hæc mihi caussa fuit dilati muneris hujus,
Quod meus adjecto fœnore reddet (p) ager.
Teque canam quacunque (q) nota: tibi carmina mittam,
Pæne mihi puero cognite pæne puer.
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
Non mihi, quam fratri frater, amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
Cum (r) regerem tenera fræna novella manu.
Sæpe ego correxi sub te censore libellos;
Sæpe tibi admonitu facta litura meo est:

INTERPRETATIO.

Nam pudet ita dividere nomen in duos versus, ut prior terminetur hoc, & brevior hoc *initium habeat. Pudeat etiam, si nominem te brevius qua parte syllaba* me *retinet, & appellem Tuticanum. Neque potes succedere in versum more Tuticani, ut prior syllaba fiat brevis ex producta; aut fiat longa, quæ nunc profertur brevius, & secunda fit longa producta mora. Si ego audeam corrumpere nomen his vitiis, exsibiler & dicar jure carere judicio. Hæc mihi fuit caussa hujus muneris procrastinati, quod meus ager tribuet addito lucro. Atque te celebrabo quocunque indicio. mittam tibi versus puer cognite a me fere puero, & non minus dilecte a me quam frater a fratre per spatium tot annorum, quot ambo habemus. Tu fuisti bonus monitor, tu dux, tu socius, cum temperarem novas habenas manu tenera. Sæpe ego emendavi libellos sub te monitore; sæpe litura est facta a te meo suasu*

NOTÆ.

(f) *Desinat*) Quod fieret si *Tuti* in Hexametri fine, & *canus*, *canum* aut *cane*, in Pentametri initio posuisset.

(g) *Hoc*) Nomine *scil.*

(h) *Minor*) Pentameter *scilicet* Hexametro uno pede minor.

(i) *Qua parte*) Syllaba *ca* scil.

(k) *Moratur*) *Retinet:* Syllaba longa namque diutius illum qui loquitur, quam syllaba brevis retinet.

(l) *Arctius*) Dicit istud, quia syllabam *ca* corripiendo, quæ longa est, quomodo fecit in hoc versu, nomen istud *Tuticanus* tempore uno truncatur; syllaba namque longa pro duabus brevibus venit.

(m) *Quæ nunc*) *Ti* syllaba *scil.*

(n) *Secunda*) De eadem syllaba *ti* loquitur.

(o) *Pectus*) Pro mente aut ratione posuit.

(p) *Ager*) Pro ingenio. Metaphorice.

(q) *Nota*) *Signo* seu *indicio*, quo me de te verba facere intelligetur.

(r) *Regerem*) *Cum inciperem vitæ meæ modum ponere, & versus scribere.*

Di-

Dignam (*f*) Mæoniis (*t*) Phæacida condere chartis
Cum te (*u*) Pierides perdocuere tuæ.
Hic (*x*) tenor, hæc viridi concordia cœpta juventa
Venit ad (*y*) albentes illabefacta comas.
(*z*) Quæ nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
Esse, vel inducto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint & bellum & frigora terræ,
Invisus nobis quæ duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, & sit præfrigidus Auster,
Et possit fatum mollius esse meum;
Quam tua sunt (*a*) lapso præcordia dura sodali.
Hic cumulus nostris absit, (*b*) absitque, malis.
Tu modo per Superos, quorum (*c*) certissimus (*d*) ille est,
Quo tuus assidue Principe crevit honor:
Effice, constanti profugum pietate tuendo,
Ne sperata meam deserat (*e*) aura (*f*) ratem.
Quid mandem, quæris? peream, nisi (*g*) dicere vix est.
Si modo, qui periit, ille perire potest.
Nec quid agam invenio, nec quid nolimve velimve:
Nec satis utilitas est mea nota mihi.

INTERPRETATIO.

cum Musæ tuæ perdocuerunt te celebrare Phæacidem dignam chartis Mæoniis. Hæc continuatio amoris, *hæc unanimitas cœpta a prima juventa venit intacta ad albos capillos. Quæ nisi te tangant, credam te habere cor ex ferro rigido, vel septum adamante circumposito. Verum ante bellum, & frigora desint huic terræ, quæ duo Pontus nobis odiosus habet, & Aquilo sit calidus, & Notus præfrigidus, & sors mea possit esse lenior, quam tuum cor sit immite decepto socio. Hoc fastigium absit nostris ærumnis; atque absit. Tu tantum* oro *per Deos, quorum ille est fidissimus, quo Principe tua gloria indesinenter aucta est, fac, defendendo exsulem firmo amore, ne ventus speratus destituat meam navem. Petis quid præcipiam? Inteream, nisi vix possum proferre; si modo ille qui interiit potest interire. Neque reperio quid agam, neque quid vel nolim, vel velim: neque meum commodum est satis perspectum mihi.*

NOTÆ.

(f) *Mæoniis*) Mæonias chartas appellat in quibus Tuticanus versus Homericus comparandus scripsit. Ex quo maxima illi virtus Poetica assignatur.

(t) *Phæacida*) Phæacidem appellaverat Tuticanus Poema suum, quo Alcinoi Phæacum regis æquissimi laudes forte celebrabantur; vel potius, ut colligere est ex hujus libri Elegia 16. vers. 27. Ulyssis errores fabulæque, quas Alcinoo Phæacum regi insignis ille veterator in convivio mentitus erat, continebantur.

(u) *Pierides*) *Musæ*.

(x) *Tenor*) *Ordo & continuatio Amoris*.

(y) *Albentes*) *Senectam*.

(z) *Quæ*) Supradicta *scil.*

(a) *Lapso*) *Propter errorem fugato*,

(b) *Absit*) Quia certissimus es Amicus.

(c) *Certissimus*) *Indubitatus, quique certo tibi faveat*.

(d) *Ille*) Tiberium dicit.

(e) *Aura*) Favor aliquis, quo Patriam possit revisere.

(f) *Ratem*) Metaphorice de se loquitur.

(g) *Dicere vix est*) *Vix possum dicere*.

Cer-

Crede mihi; miseros (*b*) prudentia prima relinquit:
Et sensus cum re consiliumque fugit.
Ipse precor quæras, qua sim tibi parte juvandus:
Quoque viam facias ad mea vota vado.

I N T E R P R E T A T I O.

Crede mihi prima prudentia deserit infelices, & intelligentia & judicium abit cum re. Tu, oro, dispicias, qua parte sim juvandus a te: vel quo vado prabeas iter meis desideriis.

N O T Æ.

(b) *Prudentia*) Non tam prudentia, quam quod sine remedio esse sua nimis vident.

E P I S T O L A XIII.

C A R O.

A R G U M E N T U M.

O mihi non dubios.)*Ad amicum nomine Carum, poeta, & Cæsarum praceptorem scribens primo dicit eum posse intelligere ex charta colore, & carminis structura, unde hac epistola veniat: Postea subit se carmen etiam composuisse lingua Getica in laudem Augusti, Livia, & ejus liberorum: Postremo eum per amicitiam rogat, ut quum jam agatur sextus annus, quo exulat, velit procurare, ut saltem in locum faciliorem traducatur.*

O Mihi non dubios inter memorande sodales,
Qui, quod es, id vere, Care, vocaris; ave.
Unde saluteris, (*a*) color hic tibi protinus index,
Et structura mei carminis esse potest.
Non quia mirifica est, sed quod (*b*) nec publica certe:
Qualis enim cunque est, non latet esse meam:
Ipse quoque ut chartæ titulum de fronte revellas:
Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscere libellis;
Perque observatas inveniere notas.

I N T E R P R E T A T I O.

O recensende a me inter amicos fidos, qui vere diceris id quod es, Care, salve. Hic color & compositio mei versus potest tibi esse continuo index unde saluteris. Non quia mira est, sed quod neque sane vulgaris: namque qualiscumque est, non fugit esse meam. Quamvis etiam tu tollas inscriptionem ex prima facie charta, videor posse profiteri quod sit opus tuum. Dignosceris, quamvis situs inter multos libellos, & invenieris per signa observata.

N O T Æ.

(a) *Color*) Chartæ attritæ & attrectantium manibus squalidæ.

(b) *Nec publica*) Locum istum, ni fallor, non intellexerunt. Hoc dicit Poeta; quanquam mirifica non sit structura suorum versuum, aliquid tamen habere proprium quod omnes non possint imitari.

Pro

Prodent auctorem vires, quas Hercule dignas.
Novimus, atque (c) illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest proprio deprensa colore
Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala (d) Thersiten prohibebat forma latere,
Quam pulcher (e) Nireus conspiciendus erat
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
Carmina, quæ faciam pæne poeta (f) Getes.
Ah pudet! & Getico scripsi sermone libellum
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui (gratare mihi), cœpique poetæ
Inter inhumanos nomen habere Getas.
(g) Materiam quæris? laudes de Cæsare dixi.
Adjuta est novitas numine nostra Dei.
Nam (h) patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus; in ætherias (i) numen abisse domos:
Esse parem virtute patri, (k) qui fræna coactus
Sæpe recusati ceperit imperii.
Esse pudicarum te (l) Vestam, Livia, matrum,
Ambiguum (m) nato dignior, anne (n) viro.
Esse (o) duos juvenes firma adjumenta Parentis,
Qui dederint animi pignora certa sui.

INTERPRETATIO.

Vires, quas scimus dignas Hercule, atque æquales illi quem celebras, manifestant auctorem. Musa mea agnita propria qualitate potest forte esse notabilis vitiis suis. Deformitas tam obstabat ne Thersites ignoraretur, quam Nireus erat spectabilis elegantia. Neque decebit te mirari si versus sint mendosi, quos compono fere Poeta Getes. Ah pudet & adornavi libellum lingua Getica, & voces barbaræ sunt ordinatæ secundum nostros numeros. Atque placui (gratulare mihi) & cœpi habere famam inter feros Getas. Petis argumentum: Scripsi præconia Cæsaris. Nostra novitas est sustentata numine Dei. Nam ostendi corpus Parentis Augusti fuisse morti obnoxium; animam excessisse in sedes cœlestes. Illum qui coactus sumserit habenas imperii sæpe recusati, esse æqualem patri virtute: Te, Livia, dubium dignior nato an viro esse Vestam matronarum castarum. Duos juvenes esse firma præsidia patris, qui præbuerint indubitata indicia sui animi.

NOTÆ.

(c) *Illi*) Herculem scilicet.

(d) *Thersiten*) Græcorum fuit qui ad Trojam iverunt deformissimus & ignavissimus.

(e) *Nireus*) Hunc Charopis filium pulcherrimum scribit Homerus.

(f) *Getes*) Atque adeo Barbarus Latinæ linguæ oblitus.

(g) *Materiam*) Poematis Getici.

(h) *Patris*) Quæ vox est venerationis plena. *Patrem Patriæ* dictum Augustum jam sæpe admonuimus.

(i) *Numen*) Animam intellige divina quadam præditam virtute & potentia.

(k) *Qui fræna*) Scilicet ille subdolus & insidiosus Princeps diu imperii summam recusavit.

(l) *Vestam*) Hoc est maxime pudicam, & matronarum Deam.

(m) *Nato*) Tiberio.

(n) *Viro*) Augusto.

(o) *Duos*) Germanicum *scil.* Tiberii filium per adoptionem, & Drusum ejusdem filium per naturam.

Hæc

Hæc ubi (*p*) non patria perlegi ſcripta Camœna,
(*q*) Venit & ad digitos ultima charta meos;
(*r*) Et caput & plenas omnes movere pharetras,
Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, *Scribas hæc cum de Cæſare*, dixit,
Cæſaris imperio reſtituendus eras.
Ille quidem dixit, ſed me jam, Care, (*ſ*) nivali
Sexta relegatum bruma ſub axe videt.
Carmina nil proſunt. nocuerunt carmina quondam:
Primaque tam miſeræ cauſſa fuere fugæ.
At tu per (*t*) ſtudii communia fœdera ſacri,
Per non vile tibi nomen amicitiæ;
Sic capto Latiis Germanicus hoſte catenis,
Materiam veſtris afferat ingeniis;
Sic valeant (*u*) pueri, votum commune (*x*) duorum;
Quos laus formandos eſt tibi magna datos,
Quanta potes (*y*) præbe noſtræ monumenta ſaluti:
Quæ niſi mutato nulla futura loco eſt.

INTERPRETATIO.

Poſtquam perlegi hæc ſcripta Camœna peregrina, & noviſſima charta pervenit ad digitos meos, omnes agitaverunt caput & pharetras plenas, & prolixus ſuſurrus fuit in ore Getico. Atque aliquis dixit: Cum ſcribas iſta de Cæſare, redintegrandus eras juſſu Cæſaris. *Ille quidem dixit; verum, Care, jam ſexta hyems videt me exſulem ſub polo brumali. Verſus nihil proſunt: verſus obfuerunt olim, & fuerunt cauſſa prima tam infelicis exilii. At tu, oro per jura communia ſacri ſtudii, per nomen amicitiæ tibi non contemnendum: ſic Germanicus præbeat argumentum veſtris ingeniis, hoſte vincto catenis Latinis: Sic pueri, votum commune amborum, quos datos tibi inſtituendos eſt tibi magnus honor, valeant; fac quod potes maxime inſigne ad noſtram ſalutem, quæ nulla futura eſt niſi loco mutato.*

NOTÆ.

(p) *Non patria*) Non Latina, ſed Getica.

(q) *Venit*) *Ultimam paginam abſolvi, & apud Getas recitavi.*

(r) *Et caput*) In teſtimonium applauſus, & quaſi parati eſſent pro Poeta decertare.

(ſ) *Nivali ſub axe*) *In plaga Septentrionali*, ubi nives & gelu.

(t) *Studii*) *Poeticæ artis*; quæ ab Apolline & Muſis hominum mentibus inſpiratur.

(u) *Pueri*) Neronem dicit, Druſum, & Cajum Cæſares, Germanici filios, quos Caro inſtituendos dederat.

(x) *Duorum*) Tui, meique.

(y) *Præbe monumenta*) *Aliquid inſigne præſtato pro mea ſalute.*

EPI-

EPISTOLA XIV.

TVTICANO.

ARGUMENTUM.

Hæc tibi mittuntur.) *Ad eundem Tuticanum, ad quem superius scripserat, hanc etiam epistolam mittit Poeta: dicitque se quemcumque locum, vel incommodissimum, magis optare ubi exulet, quam Tomitanam urbem. Deinde se excusat, quod non debent Tomitæ id ægre ferre, siquidem locum, non homines vituperat. Postremo, fatetur se ab eis affectum fuisse beneficiis.*

HÆc tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quod adhuc utcunque valemus,
Nil, te præterea quod juvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus: suntque ultima vota,
Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quam muter ut ista,
Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias *(a)* Syrtes, mediam mea vela *(b)* Charybdin
Mittite, præsenti dum careamus humo.
(c) Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro:
Si quid & inferius, quam Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo;
Proxima *(d)* Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitæ,
Iraque *(e)* carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo nunquam per carmina lædi,
Plectar & incauto semper ab ingenio?

INTERPRETATIO.

Ista tibi mittuntur, quem sum nuper questus versibus meis non habere nomen idoneum meis modis. In quibus, excepto quod valemus adhuc utcumque, nihil præterea reperies quod placeat. Ipsa etiam salus est odiosa, & ultima desideria sunt videlicet quovis concedere ex istis locis. Nulla est mihi solicitudo, nisi ut transferar ex isto solo: quia omne erit jucundius isto quod intueor. Mittite mea carbasa in medias Syrtes, in *mediam Charybdin, modo longe simus ab hac terra. Styx, si ea est aliquid, si mundus habet aliquid inferius Styge, commode mutabitur Danubio. Arvum subactum minus horret herbas, hirundo minus aversatur frigus; quam Naso loca propinqua bellicosis Getis. Tomitæ mihi irascuntur ob hujuscemodi sermones, atque ira publicè excitata* est *meis versibus. Nunquam igitur non lædar per versus: & semper puniar ab ingenio improvido?*

NOTÆ.

(a) *Syrtes*) Loca sunt duo vadosa littoris Africani, maxime periculosa, de quibus Sallustius.

(b) *Charybdin*) Voraginem illam maris Siculi jam sæpe vidimus.

(c) *Styx*) Inferorum palus.

(d) *Marticolis*) Martem & bellum amantibus.

(e) *Carminibus*) Quibus male de istis locis prædico.

Ergo

Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor,
(f) Telaque adhuc demens, quæ nocuere sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor, & illas,
In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admisi; nulla est mea culpa, Tomitæ;
Quos ego, cum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris;
Littera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, & incursus omni de parte timendos.
Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi.
Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.
(g) Esset perpetuo sua quam vitabilis (h) Ascra,
Ausa est (i) agricolæ Musa docere senis.
At fuerat terra (k) genitus, qui scripsit, in illa:
(l) Intumuit vati nec tamen Ascra suo.
Quis patriam sollerte magis dilexit Ulysse?
Hoc tamen asperitas indice (m) nota loci est.
Non loca, (n) sed mores scriptis vexavit amaris
(o) Scepsius (p) Ausonios, (q) actaque Roma rea est.
(r) Falsa tamen passa est æqua convicia mente,
Obfuit auctori nec fera lingua suo.

INTERPRETATIO.

Cessone igitur amputare digitos, ne scribam; atque adhuc amens faveo telis, quæ obfuerunt? Deflecto rursus ad antiquos scopulos, & illas aquas in quibus navis naufraga est elisa. Verum nihil feci; nullum est meum crimen, Tomitæ, quos ego diligo, quanquam odio habeam vestras sedes. Quivis inquirat in monumenta nostri laboris, mea littera nihil sunt questa de vobis. Conqueror frigus, & impetus formidandos ex omni latere, & quod mœnia quatiantur ab hoste. Objeci verissima crimina in loca, non homines. Vos etiam damnatis sæpe vestram terram. Musa senis agricolæ non vetita est ostendere quam Ascra sua esset semper fugienda. At qui scripsit fuerat natus in illa terra; neque tamen Ascra insurrexit in Poetam suum. Quis magis amavit suam patriam vafro Ulysse? Duritas loci est tamen cognita illo judice. Scepsius non damnavit loca, sed mores Italos scriptis asperis, & Roma accusata est: tulit tamen probra falsa æquo animo; neque lingua maledica nocuit domino suo.

NOTÆ.

(f) *Tela*) Carmina dicit.

(g) *Esset*) Exemplis ostendit in eo nihil mali esse, quod loca sibi invisa damnaverit.

(h) *Ascra*) Bœotiæ fuit vicus in solo sterili & aspero, Hesiodi patria.

(i) *Agricola*) Quia de agricultura scripsit.

(k) *Genitus*) Quique adeo suos vides lædere minus debuit.

(l) *Intumuit*) *Iratus est.*

(m) *Nota*) Apud Homerum *scil.* de Ithacæ patriæ asperitate & sterilitate conqueritur sæpe.

(n) *Sed mores*) Quod majus est, quam de locis conqueri.

(o) *Scepsius*) Philosophus an Poeta, aut quis hic fuerit non liquet.

(p) *Ausonios*) Romanos.

(q) *Acta rea*) Accusata, quod depravata moribus.

(r) *Falsa*) Quia falsa prædicabat Scepsius, siquidem tamen Nasoni hac in parte fides.

At

At (*s*) malus interpres, (*t*) populi mihi concitat iram,
Inque (*u*) novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore (*x*) candidus essem,
Exstat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod (*y*) Illyrica si jam pice (*z*) nigrior essem,
Non mordenda mihi (*a*) turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea (*b*) sors excepta, Tomitæ,
Tam mites (*c*) Grajos indicat esse viros.
Gens mea (*d*) Peligni, regioque domestica Sulmo,
Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
Is datus a vobis est mihi nuper (*e*) honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris;
Exceptis, si qui (*f*) munera legis habent,
(*g*) Tempora sacrata mea sunt velata (*h*) corona,
Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur (*i*) Latonæ (*k*) Delia tellus,
Erranti tutum quæ dedit (*l*) una locum;

INTERPRETATIO.

An iniquus interpres movet iram plebis contra me, & arguit nostros versus inusitata culpa. Utinam essem tam beatus, quam ego sum innocens animo, nullus est adhuc vulneratus ore meo. Adjice quod, tametsi essem plus ater quam pix Illyrica, caterva amica non erat mihi lacerenda. Sors mea excepta benigne a vobis, Tomitæ, indicio est homines tam lenes esse Græcos. Peligni Populus meus, & Sulmo tractus domesticus, non potuit esse mitior nostris ærumnis. Honos, quem ægre exiberetis cuiquam integro & valido, is exhibitus est mihi nuper a vobis. Ego sum adhuc solus exemtus ab omni onere in vestris regionibus, exceptis si qui fruuntur beneficio legis. Tempora mea sunt ornata corona sacrata, quam benevolentia publica imposuit mihi nolenti. Quam ergo terra Delia, quæ sola præbuit locum securum vaganti, est accepta Latonæ.

NOTÆ.

(s) *Malus*) Qui Tomitanis retulit me non regionem modo, sed incolarum Tomitanorum mores arguere.

(t) *Populi*) Tomitani *scil.*

(u) *Novum*) Quia jam pridem Romæ ob lasciviam damnata fuerant sua carmina; nunc vero ob mordacitatem arguebantur, istud dicit Naso.

(x) *Candidus*) *Innocens.* Erat autem certe, uti quidem ex ejus ingenio & scriptis apparet.

(y) *Illyrica*) Ad oram jacet maris Adriatici Illyris, Italiæ opposita. Inde nigerrima olim & laudatissima per orbem pix mittebatur.

(z) *Nigrior*) Qui dente nigro mordere quosvis insuevissem.

(a) *Turba*) Tomitani amici.

(b) *Sors*) *Infortunium.*

(c) *Grajos*) Id est, *minime Barbaros.* Docuit autem supra Tomitanos origine esse Græcos, Tomosque a Græcis conditam.

(d) *Peligni*) Populi fuerunt Italiæ, Marsis finitimi, quorum caput fuit Sulmo Nasonis patria.

(e) *Honor*) Quis ille fuerit sequens Distichon exponit.

(f) *Munera*) Immunitatem exponit Commentator, quæ his dabatur qui Olympias vicissent. Quasi vero apud eam gentem Olympiorum aliqua ratio fuerit. Civitates habent omnes immunitates suas & privilegia, quibus, aut bene meritis, aut ex aliqua conditione, privatim nonnulla tribuuntur.

(g) *Tempora*) *Caput.*

(h) *Corona*) Ex hedera Baccho sacra, qua Poetæ decorabantur.

(i) *Latonæ*) Quæ Apollinis & Dianæ mater.

(k) *Delia*) Delos maris Ægæi insula, quæ olim fluctuans tectaque mari, repente Latonæ parturienti, & locum ad pariendum quærenti, sese obtulit; qua re illi gratissima.

(l) *Una*) *Sola;* namque immisso contra Latonam serpente Pythone, Juno pellicem ex omnibus terris summovebat.

Tam

Tam mihi cara Tomis: patria quæ sede *(m)* fugatis
Tempus ad hoc nobis *(n)* hospita fida manet.
Di modo fecissent, placidæ *(o)* spem posset habere
Pacis, & a *(p)* gelido longius axe foret.

INTERPRETATIO.

tam mihi dilecta Tomis, quæ hospita perstat fidelis huc usque nobis pulsis domo paterna. Dii tantum præstitissent ut posset habere spem tranquillæ pacis, & esset remotior a polo glaciali.

NOTÆ.

(m) *Fugatis*) *Mihi fugato.*
(n) *Hospita*) *Quæ me recepit.*
(o) *Spem*) Ne semper Getarum esset incursionibus obnoxia.
(p) *Gelido*) Ut mitiori aere frueretur.

EPISTOLA XV.

SEXTO POMPEJO.

ARGUMENTUM.

Si quis adhuc usquam.) *Ad Sextum Pompejum, scribens Poeta, profitetur se illi ante omnes debere, Cæsare tamen excepto, cui vitam debet. Deinde eum precatur, ut ab Imperatore, quem summa colit pietate, impetret sibi mitius exilium: excusatque se invitum hæc eadem sæpius petere, sed præ nimia & immoderata cupidine se excusandum esse.*

SI quis adhuc usquam nostri non immemor extat,
Quidve relegatus Naso, requirit, agam,
(a) Cæsaribus vitam, Sexto debere *(b)* salutem
Me sciat; a Superis *(c)* hic mihi primus erit.
Tempora nam miseræ complectar ut omnia vitæ;
A meritis ejus pars mihi nulla vacat.
(d) Quæ numero tot sunt; quot in horto fertilis arvi
(e) Punica sub *(f)* lento cortice grana *(g)* rubent.

INTERPRETATIO.

Si quis est adhuc ullibi non oblitus nostri, vel petat quid ego Naso exsul rerum geram, intelligat me debere vitam Cæsaribus & salutem Sexto; hic erit mihi primus a Diis. Quamvis enim colligam omnia tempora meæ vitæ miseræ; nulla pars est mihi vacua beneficiorum ejus. Quæ tot sunt numero, quot grana Punica rubeant sub molli cortice in horto fœcundi soli.

NOTÆ.

(a) *Cæsaribus*) Augusto defuncto, ejusque liberis, *scil.*
(b) *Salutem*) Nasonem quippe opibus & favore suo juverat; ut ipse superius testatus est Poeta.
(c) *Hic*) Pompejus. *scil.*
(d) *Quæ*) Sexti Pompeii merita *scil.*
(e) *Punica*) Mali Punici, *de Grenade*: quæ ideo a Pœnis nomen sortita, quod circa Carthaginem Pœnorum urbem primariam feliciter nascerentur.
(f) *Lento*) *Flexibili.*
(g) *Rubens*) Grana vero Punici mali rubere nemo nescit.

Africa

(h) Africa quot segetes, quot (i) Tmolia terra racemos,
Quot (k) Sicyon baccas, quot parit (l) Hybla favos.
Confiteor. (m) testere licet. (n) signate Quirites.
Nil opus est legum (o) viribus: ipse loquor,
Inter opes & me rem parvam (p) pone paternas.
Pars ego sum census quantulacunque tui.
Quam tua (q) Trinacria est, (r) regnataque terra Philippo,
Quam domus Augusto (s) continuata Foro;
Quam (t) tua rus oculis domini Campania gratum,
Quæque (u) relicta tibi, Sexte, vel emta tenes:
Tam tuus en ego sum. cujus te munere tristi
Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam (x) possis, & detur amicius arvum;
Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in (y) Dis est, tenta lenire precando
Numina, perpetua quæ pietate colis.

INTERPRETATIO.

Quot segetes Africa profert, quot uvas tellus Tmolia, quot baccas Sicyon, quot favos Hybla. Agnosco, licet testes facias a signate Quirites: nihil est opus viribus legum: ipse loquor. Annumera me etiam rem tenuem divitiis paternis. Ego sum pars utcumque exigua tui census. Quam Trinacria est tua, & tellus regnata Philippo; quam domus juncta foro Augusto; quam tua Campania rus jucundum oculis domini & qua possides tibi relicta vel emta, Sexte, tam ego sum tuus, cujus lugubri dono non potes dicere te nihil habere in Ponto. Atque utinam possis, & prabeatur locus gratior, & costituas rem tuam in agro feliciore! Quod quoniam pendes ex Diis, conator mollire orando numina, qua colis pietate continua.

NOTÆ.

(h) *Africa*) Tantam vim frumenti proferebat olim, ut alterum Romæ horreum dici mereretur.

(i) *Tmolia*) Tmolus mons Lydiæ vino & croco nobilis.

(k) *Sicyon*) Achajæ oppidum in Peloponneso olivis suis itemque marmore & metallis celebris.

(l) *Hybla*) Mons atque urbs Siciliæ apibus & melle a Poetis præsertim celebrata.

(m) *Testere*) *Ratum facias testimonio publico.*

(n) *Signate*) Nomina & sigilla apponite ad constabiliendam fidem.

(o) *Viribus*) Ut quod certissimum est in lucem proferatur, si quis forte inficiaretur.

(p) *Pone*) Sextum alloquitur in cujus sensu se esse, utcumque minoris pretii, Naso agnoscit.

(q) *Trinacria*) Sicilia; quæ a tribus promontoriis & triangulari forma sic dicta. Credere est vero & præsidem & patronum fuisse hujus insulæ Sextum, quomodo Romæ singuli habebant populi suos defensores.

(r) *Regnata*) Macedoniam intelligo, ubi Philippus Alexandri magni pater regnavit: quam regendam & defendendam ab Augusto seu Tiberio habuisse Sextum credideris: nisi potius Rus aliquod aut oppidum in Macedonia habuisse eum suspiceris.

(s) *Continuata*) *Juncta foro Augusti.*

(t) *Tua*) Propter rus illud quod in Campania Sextus possidebat.

(u) *Relicta*) a patre *scil.* & majoribus tuis.

(x) *Possis*) Dicere *scil.* te hic habere nihil; atque adeo alio transferar.

(y) *Dis*) Tiberio *scil.* & liberis.

(z) Erroris nam tu, vix est decernere, nostri
Sis (a) argumentum majus an auxilium.
Nec dubitans oro; sed flumine sæpe secundo
Augetur (b) remis cursus euntis aquæ.
Et pudet, & metuo, semperque eadenque precari;
Ne subeant animo tædia justa tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est.
Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere sæpe aliud cupiens delabor eodem:
Ipsa locum (c) per se littera nostra rogat.
Seu tamen (d) effectus habitura est gratia; seu me
Dura jubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblita repetam tua munera mente:
Et (e) mea me tellus audiet esse tuum,
Audiet & cælo posita est quæcunque sub illo;
Transit nostra feros si modo Musa Getas.
Teque meæ caussam servatoremque salutis;
Meque tuum (f) libra norit & ære (g) minus.

INTERPRETATIO.

Nam vix licet distinguere tune sis majus indicium erroris nostri an solatium. Neque incertus precor; Verum sæpe flumine propitio fluxus aquæ currentis augetur remis. Et pudet, & vereor orare semper atque eadem, ne justa tædia occupent animum tuum. Sed quid agam? Desiderium est ris immodica. Ignosce, amice lenis, vitio meo. Sæpe optans scribere aliud, recido eodem, ipsa epistola orat locum per se. Sive tamen favor tuus est consequuturus effectum; sive immite fatum cogit me obire sub polo glaciali, recolam semper tua beneficia animo memori; & terra mea sciet me esse tuum. Quacumque etiam terra est sita sub ullo cælo accipiet, si saltem Musa nostra exspatiatur ultra savos Getas; atque intelliget te caussam & tutamen meæ salutis, meque esse tuum excepta libra & ære.

NOTÆ.

(z) *Erroris.*) Argumentum erroris sui dicit esse Sextum, seu per errorem, non per flagitium, seu Nasonem peccasse contra Augustum, indicio esse Sextum, non sine hujus laude maxima, suique callidissima defensione. Una enim eademque opera & illum quasi acerrimum facit æquitatis vindicem, qui ultro peccatis nequaquam patrocinium susciperet; & se infelicem, qui contra animi sententiam misere cespitaverit.

(a) *Argumentum*) Quia ex spectatissima gesti virtute, non flagitiosum, sed miserum esse Nasonem pronum erat colligere.

(b) *Remis*) Preces suas Naso, quibus ad opem sibi ferendam Sextum invitat eleganti Metaphora remis comparat.

(c) *Per se*) Quia ad absentes loco dissiti scribimus. Utcumque nollet Naso, scribens tamen sese remotum indicabat, & tacite loci mutationem poscebat.

(d) *Effectus*) *Impetraturus est tuus favor apud Cæsarem quod cupio.*

(e) *Mea*) Quamcumque incolam.

(f) *Libra*) Libra & ære in mancipationibus & venditionibus servorum sic utebantur. Quinque adhibitis testibus Romanis, atque eo qui libripens dicebatur, is qui mancipium accipiebat ita loquebatur, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse ajo, isque mihi emtus est hoc ære æneaque libra.*

(g) *Minus*) *Quamquam æs & libra mancipationi non adfuerint. Vel mancipii sum tui per omnia, nisi quod per æs, & libram aut ea solemnitate non sum emtus.*

EPI-

EPISTOLA XVI.

AD INVIDUM.

ARGUMENTUM.

Invide quid laceras.) *Admonet in hac ultima epistola Poeta invidum, ne carmen suum laceret, ostendens se exulem, esse tanquam mortuus: affirmatque solere livorem nasci tantum in vivis, post cineres vero quiescere, & hac ratione dicit eum debere non ulterius in carmen suum distringere invidiæ stimulos ac dentes, cum sint multi alii celebres poetæ, quos enumerat: docetque eos posse commodius reprehendi.*

INvide quid laceras Nasonis carmina (*a*) rapti?
(*b*) Non solet ingenii summa nocere dies.
Famaque post cineres major venit: & mihi nomen
Tunc quoque, cum vivis annumerarer, erat.
Dum foret & (*c*) Marsus, (*d*) magnique Rabirius oris;
(*e*) Iliacusque Macer, (*f*) sidereusque Pedo:
Et, qui Junonem (*g*) læsisset in Hercule, (*h*) Carus;
Junonis si non jam gener ille foret.

INTERPRETATIO.

Invide, quid discerpis versus Nasonis sublati? Ultimus dies non consuevit obesse ingenii. Quia fama augetur post cineres: atque erat mihi etiam gloria tunc cum recenserer in superstitibus. Cum & Marsus viveret, & Rabirius magnæ eloquentiæ, & Macer Iliacus, & Pedo sidereus, & Carus qui offendisset Junonem in Hercule, nisi ille esset jam gener Junonis.

NOTÆ.

(a) *Rapti*) *Sublati*. Sese exsulem perinde ac mortuum esse, adeoque Invidiæ minus obnoxium dicit.

(b) *Non solet*) Immo si Lyrico fides, sicuti virtutem incolumem oderunt, ita sublatam ex oculis quærunt Invidi.

(c) *Marsus*) Hic Domitius Marsus Poetæ nostri tempore vixit, ut patet ex ejus operibus quatuor adhuc supersunt versus in Tibulli obitum; itemque hic in Oblivium sævum ludimagistrum,

Si quos Oblivius ferula, scuticaque cecidit.

(d) *Magni*) Quia, Fabio teste, Epici carminis scriptor; quod multum animi ac virium expetit.

(e) *Iliacus*) Scripsisse hunc Macrum de rebus Iliacis seu Trojanis ab Homero relictis supra in Elegia quadam eidem Macro inscripta vidimus. Atque hinc quamobrem *Iliacus* dicatur, intelligitur.

(f) *Sydereus*) Hunc Pedonem Albinovanum habuimus etiam supra; quem Epigrammata scripsisse ex Martiali colligitur. Ejus in Mortem Drusi superest Elegia elegantissima & sydereo Poeta digna: ut non immerito ex styli sublimitate *sydereum* a Nasone nostro appellatum credideris: nisi forte, quæ injuria temporum interciderint, de syderibus & astris scripserit.

(g) *Læsisset*) Quia, priusquam Herculi Heben filiam suam uxorem dedisset Juno, illi maxime, utpote ex pellice nato, infensa erat: cujus adeoque laudes celebrare tum, illæsa Dea, Carus non posset.

(h) *Carus*) De eo jam supra in Epistola quam illi inscripsit Naso.

Quique dedit Latio carmen (*i*) regale Severus;
Et cum (*k*) subtili Priscus uterque Numa.
Quique vel (*l*) imparibus numeris, (*m*) Montane, vel (*n*) æ
Sufficis; & (*o*) gemino carmine (*p*) nomen habes.
Et (*q*) qui (*r*) Penelopæ rescribere (*ſ*) juſſit (*t*) Ulyſſen,
Errantem ſævo per (*u*) duo luſtra mari:
Quique ſuam (*x*) Trœzena, imperfectumque dierum
Deſeruit celeri morte Sabinus opus.
Ingeniique ſui dictus cognomine (*y*) Largus,
Gallica qui (*z*) Phrygium (*a*) duxit in arva ſenem.

INTERPRETATIO.

& Severus, qui dedit poema regale Latio, & Priſcus uterque cum Numa ſubtili. Itemque Montane; qui par es verſibus inæqualibus, vel æquis, & conſequutus es famam duplici carmine. Et qui docuit Ulyſsen errantem aſpero mari per duo luſtra reſpondere Penelopæ. Atque Sabinus, qui reliquit ſuam Trœzena, & opus faſtorum imperfectum morte accelerata: & nominatus Largus cognomine ingenii ſui, qui duxit ſenem Phrygium in campos Gallicos.

NOTÆ.

(i) *Regale*) Propterea quod Tragœdias etiam ſcripſerat, ut dictum ſupra in epiſtola illi inſcripta: namque de eodem Caſſio Severo, Naſonis amico, non de Cornelio hunc locum intelligendum ſuadet quæ fuit cum illo priori Poetæ noſtri amicitia. Patet vero, tametſi nullus admoneam, honoris cauſa appellatos hic a Naſone Poetas ſui temporis, quos præſertim coluit.

(k) *Subtili*) Quia Numæ Pompilii, ſecundi Romanorum regis, carmine ſubtili atque eleganti uterque Priſcus vitam comprehendere.

(l) *Imparibus*) Elegis *ſcil.* Hexametro & Pentametro conſtantibus, qui verſus inæquales ſunt.

(m) *Montane*) Hic Julius Montanus Tiberio gratus fuit.

(n) *Æquis*) Hexametris ſolis.

(o) *Gemino*) *Elego*, quod alternis Hexametro & Pentametro, & *Heroico*, quod ſolis Hexametris conſtat.

(p) *Nomen*) *Famam*.

(q) *Qui*) Sabinus eſt Poeta, qui Epiſtolis heroidibus ab Ovidio ſcriptis reſpondit.

(r) *Penelopa*) Ovidii prima epiſtola ex illis quas finxit Heroidum Penelopes eſt Ulyſſi, qua heroides omnes intelliguntur.

(ſ) *Juſſit*) Quia ipſe Sabinus illius epiſtolæ auctor quam Penelopæ ſuæ Ulyſſem reſcribere finxit, juſſiſſe reſcribere illum Naſo dicit.

(t) *Ulyſſen*) Per Ulyſſen omnes intellige qui epiſtolis a Naſone, Heroidum titulo ſcriptis, reſpondiſſe a Sabino finguntur.

(u) *Duo*) Luſtra iterum quinque annorum facit completorum, quæ quatuor tantum incluſive complectebantur, ob rationem in præcedentibus allatam. Per decem namque annos terra marique jactatum Ulyſſem notum omnibus,

(x) *Træzena*) Amicæ hocne nomen fuerit cujuſpiam, an potius operis, Tragœdiæ puta, &c. non liquet. Imperfectum reliquiſſe Sabinum fato præventum teſtatur Naſo: Ex quo aliquid majus eſſe ſatis intelligitur.

(y) *Largus*) Hic, ab ingenii ubertate cognominatus, Antenoris Trojani adventum in Galliam Ciſalpinam ubi Patavium condidit, carmine complexus eſt.

(z) *Phrygium*) *Trojanum*. Antenorem *ſcilic.* ex Trojanis Principibus unum, qui proditionis ſuſpicionem apud multos non effugit.

(a) *Duxit*) Quia de eo Antenore Carmen compoſuit.

Qui-

Quique canit domitam *(b)* Camerinus ab *(c)* Hercu le Trojam,
Quique sua nomen *(d)* Phyllide Tuscus habet.
(e) Velivolique maris *(f)* vates, qui credere possis
Carmina *(g)* cæruleos *(h)* composuisse Deos.
(i) Quique acies Libycas Romanaque prælia dixit;
Et Marius, scripti *(k)* dexter *(l)* in omne genus.
(m) Trinacriusque suæ *(n)* Perseidos auctor & auctor
(o) Tantalicæ reducis *(p)* Tyndaridosque Lupus.
Et *(q)* qui *(r)* Mæoniam Phæacida *(s)* vertit, & una
(t) Pindaricæ fidicen tu quoque, Rufe, lyræ.

INTERPRETATIO.

& Camerinus qui cantat Trojam captam ab Hercule; & Tuscus qui habet famam a Phyllide sua. Atque Poeta maris velivoli, cui possis credere Deos cæruleos dictasse versus; & qui celebravit exercitus Libycos & certamina Romana, & Marius solers ad omne genus scripti; & Trinacrius auctor sua Perseidos, & Lupus auctor Tantalidæ reducis & Tyndaridos. Et qui transtulit Phæacidem Mæoniam, atque simul tu etiam Rufe, Poeta lyræ Pindaricæ.

NOTÆ.

(b) *Camerinus*) Quisnam hic fuerit aliunde non cognoscitur.

(c) *Hercule*) Laomedontia enim Trojanorum regis tempore, Herculea Trojam, seu Ilium, ea ante ultimum excidium anno expugnaverat.

(d) *Phillide*) Amicane fuerit Poetæ, an Phyllis illa Lycurgi Thracum regis filia, quæ patri in regnum admodum puella successit, ambigitur; siquidem non Carmen tantum sed Poetæ ipsius Thusci nomen propemodum perierit.

(e) *Velivoli*) Per quod velis quasi volatur.

(f) *Vates*) P. Terentius Varro est, Atacinus, quem inter Satyræ peritissimos scriptores Fab. Quintilianus recenset. Præter cætera, Argonautica ex Apollonio Rhodio pleraque scripsit.

(g) *Cæruleos*) *Marinos.*

(h) *Compos. Deos*) Hinc adeoque operis, & Poetæ præstantia intelligitur.

(i) *Quique acies*) Quis hic fuerit non scio; namque de Ennio aut Nævio frustra Commentator exposuit; siquidem Nasonis ætate, multo antiquiores, non floruerunt.

(k) *Dexter*) *Peritus.*

(l) *In omne genus*) Seu soluta, seu numeris astricta oratione opus esset; quovis insuper Carminum genere.

(m) *Trinacrius*) *Siculus.* Sicilia enim *Trinacria* a tribus promontoriis dicta; ut sæpe inculcatum.

(n) *Perseidos*), Tragœdiæ de Perseo Jovis & Danaes filio, quam quisquis hic fuit, scripserat Siculus Poeta.

(o) *Tantalidæ*) Menelaus est a Tantalo oriundus, de cujus in patriam reditu Lupus Poema conscripserat.

(p) *Tyndaridos*) Helenæ, Menelai uxoris, Tyndari autem filiæ.

(q) *Qui Mæon.*) Tuticanus est, uti ex 12. hujus libri Elegia apparet, atque istis maxime versibus,

Dignam Mæoniis Phæacida condere chartis
Cum te Pierides perdocuere Deæ.

(r) *Mæoniam*) *Homericam.*

(s) *Vertit*) *in Latinum ex Græco transtulerit.* Videsis quæ ad Elegiæ 12. hujus libri 27. versum annotavimus.

(t) *Pindaricæ*) Cujusmodi usus est Pindarus Thebanus, Lyricorum Græcorum Princeps; quem imitari cum magister summus, Horatium dico, in tantum arduum esse scripserit, laude maxima hunc Rufum evehit Naso.

(u) *Rufe*) Quis hic fuerit ut divinando assequerentur multum sese fatigaverunt Viri docti: at frustra ni fallor, neque certi quicquam in illorum notis video. Ne tamen a nobis vacuus discedas, te quæso, Lector, altius semel & in perpetuum disquiras, cum tanti sit nomina, quorum statim obliviscaris, tam anxie exquirere. Res, atque illæ, nobis quæ sunt usui, sunt potius totis viribus dispiciendæ.

Mu-

Musaque (*x*) Turrani Tragicis innixa (*y*) cothurnis:
Et tua cum socco Musa, (*z*) Melisse, (*a*) levis.
Cum (*b*)Varus (*c*)Gracchusque (*d*) darent (*e*) fera dicta (*f*) tyranni,
(*g*) Callimachi (*h*) Proculus (*i*) molle teneret iter:
(*k*) (Tityrus antiquas & erat qui (*l*) pasceret herbas,)
Aptaque venanti (*m*) Gratius arma daret,
(*n*) Naidas a Satyris canaret (*o*) Fontanus amatas,
(*p*) Clauderet imparibus verba (*q*) Capella modis.

INTERPRETATIO.

Atque Musa Turrani innixa cothurnis tragicis, & Musa tua levis, Melisse, cum socco. Cum Varus & Gracchus exhiberent sæva dicta tyranni, Proculus sequeretur lascivos modos Callimachi. Atque erat Tityrus, qui pasceret gramina antiqua, & Gratius praberet arma apta venatori. Cum Fontanus celebraret Naidas amatas a Satyris, Capella coerceret voces numeris imparibus.

NOTÆ.

(x) *Turrani*) Neque de isto aliud novi quam quod indicat Naso, Poetam *scil.* fuisse Tragicum.

(y) *Cothurnis*) Calceamenti quoddam genus fuit *Cothurnus*, quo in agendis Tragœdiis utebantur, sicuti *soccus* in Comœdiis usum suum habuit.

(z) *Melisse*) Hunc Togatas scripsisse testis est Scholiastes Horatii ad Artem Poeticam. De eo etiam Svetonius, qui præter illas Comœdias, quas *Trabeatas* inscripsisse dicit, illius laudat ineptiarum seu jocorum libellos, quibus & mimos diversi operis addiderit. Clariss. Heinsius autem jocos illos ex Apologis Æsopicis constitisse credit: id enim scribendi genus *jocos* vocabant, uti ex Phedro & Martiali ille idem ostendit. Porro Mæcenatis libertum fuisse Melissum, non modo docet, ex Plinio *scil.* verum insuper *Cajum Cilnium Melissum* mutuatis, de more, a Patrono Mæcenate prænomine ac nomine, ex eo appellatum opinatur, quod de prænomine inter Svetonium & Scholiasten Horatii parum conveniat, *Cajusque* ab hoc, ab illo *Cneus* nominetur. Verum supra modum in nugis immoramur.

(a) *Levis*) Utpote qui levia in Commœdiis tractavit.

(b) *Varus*) Quandoquidem Thyestis etiam a Vario conscripti meminit Tacitus in libro de Oratoribus, atque apud Horatium nunc *Varus*, nunc *Varius* unus atque idem Poeta appelletur, dubium non videtur, quin unus atque idem sit, quem Horatius & Quintilianus non obscure cuilibet Græcorum in Tragœdia scribenda parem faciunt. Cremonensis fuit, eques Romanus, illorum unus quibus Æneidem Augustum dedit emendandam.

(c) *Gracchus*) Hic, ut testatur Naso, idem quod Varius ceperat Tragœdiæ argumentum.

(d) *Darent*) Hoc est in Poemate suo describerent.

(e) *Fera*) *Aspera & horrenda.*

(f) *Tyranni*) Thyestis *scil.* Pelopis filii de cujus in Atreum fratrem odio, adulterio cum ejusdem uxore, itemque prandio ex appositis ab Atreo in epulas filiis multa in superioribus vidimus.

(g) *Callimachi*) Poeta Græcus fuit Quintiliani testimonio Elegiæ Princeps.

(h) *Proculus*) Hic famam a Nasone solo consequutus est hodie.

(i) *Molle*) Lascivum scribendi genus de Amore & hujusmodi ineptiis.

(k) *Tityrus*) Pastor est apud Virgilium in Bucolicis, qui pro ipso Poeta sumendus,

(l) *Pasceret*) Hoc est *Bucolica scriberet*. Illud namque ex eo intelligendum quod de se sub Tityri persona Virgilius scripsit in primo Bucolico, sibi & oves pascere, & cantare amores per Augusti benignitatem liceret, cum cæteri pastores sedibus suis pellerentur.

(m) *Gratius*) Nisi hic mendum latet, fuerit Gratius Poeta, qui de venatione poema scripserit. At in quibusdam codicibus sic legitur,

Aptaque bellanti gratius arma dares,

ut & illud ad Maronem referatur, qui melius multo Arma virumque suum in Æneide cantaverit, quam Bucolica scripserit.

(n) *Naiades*) Ita dicebantur Nymphæ, quæ in fontibus habitare putabantur.

(o) *Fontanus*) Poeta, quem fabulas & amores Satyrorum scripsisse testatur Naso; aliunde non cognoscimus.

(p) *Clauderet*) *Verba astringeret scribendo Elegos.*

(q) *Capella*) Non is videtur esse qui Mercurii nuptias, Epigrammata, aliaque scripsit: quamquam de hoc nostro nihil compertum habeo.

Cum-

Cumque forent *(r)* alii, quorum mihi cuncta referre
Nomina longa mora est, carmina *(ſ)* vulgus habet.
Eſſent & *(t)* juvenes, quorum quod *(u)* inedita *(x)* cura eſt
Appellandorum *(y)* nil mihi juris adeſt;
Te tamen in turba non auſim, *(z)* Cotta, ſilere;
(a) Pieridum lumen, *(b)* præſidiumque fori.
Maternos Cottas cui *(c)* Meſſalaſque paternos
Maxima nobilitas *(d)* ingeminata dedit.
Dicere *(e)* ſi fas eſt, claro *(f)* mea nomine Muſa,
Atque inter tantos, quæ legeretur, erat.
Ergo ſubmotum patria proſcindere, livor,
Deſine, neu *(g)* cineres ſparge, *(h)* cruente, meos.
Omnia perdidimus, tantummodo vita relicta eſt,
Præbeat ut ſenſum materiamque malis.]
Quid juvat extinctos *(i)* ferrum dimittere in artus?
(k) Non habet in nobis jam nova plaga locum.

INTERPRETATIO.

Cumque alii eſſent, quorum memorare omnia nomina longum eſt tempus, vulgus habet Poemata. Eſſent etiam juvenes, quorum nominandorum nullum jus habeo, quia Poemata non ſunt vulgata. Non auſim tamen te præterire in tanto agmine, Cotta, gloria Muſarum, & columen fori: cui maxima nobilitas duplicata præbuit Cottas maternos, & Meſſalas paternos. Si fas eſt dicere; Muſa mea erat fama illuſtri, & qua legeretur inter tantos. Invidia ergo omitte lacerare pulſum patria, neve ſparge cineres meos, crudelis. Omnia amiſimus tantummodo vita eſt conceſſa, ut exhibeat ſenſum & cauſam malis. Quid prodeſt dimittere enſem in membra mortua? Nova plaga non jam habet locum in nobis.

NOTÆ.

(r) *Alii* Poetæ *ſcilicet*.

(ſ) *Vulgus habet*) Atque adeo vulgo probantur.

(t) *Juvenes*) Poetæ *ſcilicet*.

(u) *Inedita*) *Publici juris facta*.

(x) *Cura*) Pro poematibus poſuit, quæ multa cura componuntur.

(y) *Nil mihi*) Quid enim de illis prædicaret quos non inſpexerat?

(z) *Cotta*) Hujus Poeta noſter ſuperius meminit, libri tertii de Ponto Eleg. ſecunda; ubi illum a Numa maternum genus ducere dicit.

(a) *Pieridum*) Muſarum ſplendorem atque Poetarum.

(b) *Præſidium fori*) Qui eloquentia tua jura defendis & legum Majeſtatem ſervas.

(c) *Meſſalas*) Familia fuit Romæ florentiſſima, quæ ex Valer. Corvino derivata, a Meſſana Siciliæ urbe quam hic vicerat, nomen habuit. Translato enim urbis nomine in ſe *Meſſana* primo, dein, lapſu temporis permutatis litteris, *Meſſala* appellatus eſt.

(d) *Ingeminata*) *Materno & paterno ſplendore duplicata*.

(e) *Si fas eſt*) Arrogantiæ labem iſta vitat præmunitione, ne ſibi nimium tribuiſſe videatur.

(f) *Mea Muſa*) *Mea Poemata*.

(g) *Cineres*) Sepultum ſe innuit, qui Patria ſit pulſus.

(h) *Cruente*) Pro crudeli.

(i) *Ferrum dimitte*) Non minus crudeliter ergo invidus & malignus calumniator quam latro lædit, ſi Naſoni, mihique venenatas & ſceleratas linguas experto etiam, aliquam fidem adhibeas.

(k) *Non habet*) Non temere dixerit, ſiquidem hæc ultima Poetæ epiſtola.

P. OVIDII NASONIS

LIBELLUS IN (a) IBIN.

ARGUMENTUM.

Ibis Ovidii nomen ubique maledictis lacerabat, atque ipsum falsis crimiaationibus in invidiam atque odium vocabat. Tum ejus uxorem perpetuis flagitationibus sollicitabat. Deaique tanquam vulturius fortunis ejus inbiaat, quas naufragii sui tabulas *appellat, ipsum ad extremam inopiam redigere conabatur. Et profitetur se Callimachum imitari, a quo Apollonius Rhodius, Ibidis nomine ornatus, diris & exsecrationibus devotus est, Salvagnius* suspicatur Hgyaum esse, quem Ovidius* Ibin *appellat; illum, inquam, de quo Sueton. meminit libro de claris Grammaticis, is autem est, cujus mythologici libri, omnium manibus triti supersunt.*

TEmpus ad hoc, lustris jam *(b)* bis mihi quinque peractis,
    Omne fuit Musæ carmen *(c)* inerme meæ:
Nullaque, quæ possit, scriptis tot millibus exstat
    Littera Nasonis, *(d)* sanguinolenta legi.
Nec quemquam nostri, nisi nos, læsere libelli:
    Artificis periit cum caput *(e)* Arte sua.
(f) Unus (& hoc ipsum est injuria magna) perennem
    Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est (nam nomen adhuc *(g)* utcunque tacebo),
    Cogit *(h)* inassuetas sumere tela manus.

INTERPRETATIO.

LUstris decem jam transactis a me, omne tempus mea Musa fuit hactenus pacificum; nullaque est littera ex tot millibus scriptis Nasonis qua possit legi cruenta. Neque nostri libri fuerunt damno cuiquam nisi nobis, cum caput auctoris periit sua industria. Unus (atque hoc ipsum est magna injuria) non patitur laudem mei candoris esse perpetuam. Quisquis is est, (nam dissimulabo adhuc quodam modo nomen) subigit manus insolitas capere arma.

NOTÆ.

(a) *Ibia*) Volucris est in Ægypto eo nomine, serpentibus infesta, quæ rostri aduncitate, ut Plinius est auctor, per eam partem se proluit, qua reddi ciborum onera salubre maxime est. Cum igitur tanta sit hujus spurcitas, ut proprio ore ventrem purget, eo nomine probri caussa, atque hominem ut a patria tacite indicaret, Apollonium discipulum, patria Ægyptium, Callimachus insectatus est: ad cujus imitationem in Hyginum Grammaticum, uti quidem non temere suspicati sunt, quem etiam Alexandrinum nonnulli scripserunt Naso noster hoc poema composuit.

(b) *Bis quinque*) Quinquaginta annos natus erat Poeta cum in exilium missus: adeoque statim a fuga scriptum esse istud Poema ex hoc loco patet.

(c) *Inerme*) Quia carminibus suis neminem distrinxerat Naso istud dicit. Metaphora est cum Metonymia conjuncta.

(d) *Sanguinolenta*) *Maledica*.

(e) *Arte*) Jam sæpius ob Artes suas seu libros de Arte amandi sese exilio multatum esse questus est Naso: sed alia causa fuit, ut sæpius diximus.

(f) *Unus*) Ibis *scil.* quisquis illo denique nomine intelligatur.

(g) *Utrumqae*) Cautissime Naso, qui ita inimicum suum insectatur, ut ipse in pœnam minus incurrat, qua tenebantur famosorum libellorum scriptores ut tamen in illum probra & maledicta omnia cadant quæ profert, cum a patria aliisque indiciis ultro cognosceretur.

(h) *Inassuetas*) Neminem namque versibus suis læserat Naso hactenus.

Ille

Ille relegatum gelidos Aquilonis ad (*i*) ortus
Non sint exsilio delituisse suo.
(*k*) Vulneraque immitis requiem quærentia (*l*) vexat:
Jactat & in toto verba (*m*) canina foro:
(*n*) Perpetuoque mihi sociatam fœdere lecti
(*o*) Non patitur (*p*) vivi funera flere viri.
Cumque ego quassa meæ complectar (*q*) membra carinæ;
Naufragii tabulas pugnat (*r*) habere mei.
Et qui debuerat subitas (*f*) exstinguere (*t*) flammas;
Is prædam medio raptor ab igne (*u*) petit.
Nititur ut (*x*) profugæ desint alimenta senectæ;
Heu quanto nostris ditior ipse malis!
Di melius! quorum longe mihi maximus (*y*) ille,
Qui nostras inopes (*z*) noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, ubicunque licebit,
Pro tam mansueto pectore semper (*a*) agam.

INTERPRETATIO.

Ille non patitur pulsum ad ortus frigidos Boreæ latitasse exsilio suo. Atque sævus vellicat vulnera expetentia quietem, & jacit verba mordacia in toto foro. Neque finit junctam mihi indissolubili fœdere tori lamentari funera mariti vivi. Et cum ego retineam partes laceras meæ navis, contendit obtinere tabulas mei naufragii. Et qui tenebatur oprimere flammas repentinas, is prædo corripuit rapinam ex igne medio. Dat operam ut alimenta desint senectæ exsuli; heu quanto ipse dignior nostris calamitatibus! Dii melius prospexerunt! *quorum ille mihi longe maximus, qui noluit nostros errores esse egenos. Adeoque agam semper illi gratias dignas, ubicumque dabitur pro animo tam leni.*

NOTÆ.

(l) *Ortus*) Magis enim ad Septentrionem porrectas Tomos quam Roma.

(k) *Vulnera*) De exilii causis, ipsoque adeo exilio agit.

(l) *Vexat*) Obloquendo, & in majus omnia trahendo, ut merito relegatum neque unquam revocandum Nasonem suaderet.

(m) *Canina*) Ex mordaci & infesto ingenio.

(n) *Perpetuo*) Ad priorum duarum uxorum differentiam, quibuscum Nasonis infirmæ fuerunt nuptiæ.

(o) *Non patitur*) Quia illam dictis aut factis etiam vexabat.

(p) *Vivi*) Frequenter de exilio suo sicuti de morte loquitur.

(q) *Membra*) Metaphorice de bonis suis, tanquam tabulæ essent naufrago, non abs re loquitur.

(r) *Habere*) Ille *scilicet* hortis Nasonianis atque ejusdem domui, sicuti proscriptus esset, inhiabat:

(f) *Extinguere*) Vicinorum atque amicorum more qui, si boni sunt, operam suam incendii in periculo solent præstare.

(t) *Flammas*) Metaph. de exilio suo loquitur.

(u) *Petit*) Quod vilissimi & pessimi est nebulonis.

(x) *Profugæ alimenta Senectæ*) Hæ Nasonis junctæ voces quæ ad movendam erga se misericordiam sunt in primis idoneæ, non minorem inimico conflant invidiam.

(y) *Ille*) De Augusto loquitur, cui vivo divini honores tributi.

(z) *Noluit*) Namque, ut alibi testatur Naso, opes intactas Augustus illi reliquit.

(a) *Agam*) Cum referre prohibeat Augusti Majestas.

Au-

Audiet (*b*) hæc Pontus. faciat quoque forſitan idem,
Terra ſit ut propior (*c*) teſtificanda mihi,
At tibi, calcaſti qui me, violente, jacentem,
Quamlibet & (*d*) miſero debitus hoſtis ero.
Deſinet eſſe prius contrarius ignibus humor;
(*e*) Junctaque cum Luna lumina Solis erunt;
Parſque eadem cæli Zephyros emittet & Euros;
Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;
Et nova (*f*) fraterno veniet (*g*) concordia fumo,
Quem vetus accenſa ſeparat (*h*) ira pyra;
Et Ver Autumno, Brumæ miſcebitur Æſtas;
Atque eadem regio Veſper & Ortus erunt:
Quam mihi ſit tecum poſitis, quæ ſumſimus, armis
Gratia, commiſſis, improbe, rupta tuis.
Pax erit hæc nobis; donec mihi vita manebit,
Cum (*i*) pecore infirmo quæ ſolet eſſe lupis.
Prima quidem (*k*) cœpto committam prælia verſu,
Non ſoleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque (*l*) petit primo plenum flaventis arenæ
Nondum (*m*) calfacti (*n*) velitis haſta ſolum;
Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto:
Protinus inviſum nec petet haſta caput.

INTERPRETATIO.

Pontus iſta intelliget. Idem forte etiam faciat, ut terra propinquior ſit mihi teſtificanda. At ero tibi hoſtis debitus, crudelis, qui inſultaſti mihi protrito. Aqua citius omittet eſſe contraria igni, & lux Solis erit juncta cum Luna; Atque pars eadem cœli proferet Zephyros & Euros, & Auſter calidus ſpirabit a polo frigido, & concordia inſolita accedet fumo fraterno, quem antiquum odium dividit rogo accenſo: Et Ver jungetur Autumno, Æſtas Hyemi, atque eadem plaga erit ortus & occaſus, quam amicitia ſit mihi tecum armis omiſſis, quæ fracta eſt tuis flagitiis. Quandiu vita fruar ea erit pax inter nos, qua ſolet eſſe lupis cum pecudibus infirmis. Inibo quidem prima certamina carmine incepto, quanquam bella non ſoleant geri iſto pede. Et ſicuti jaculum velitis nondum accenſi mittitur primo in ſolum plenum arena flava; ita ego non te invadam adhuc ferro acuto, neque haſta mittetur continuo in caput odioſum.

NOTÆ.

(b) *Hac.*) Quod Auguſto meritas grates ago, &c.

(c) *Teſtificanda*) Teſtis citanda meæ ingratitudinis.

(d) *Miſero*) Infortunium prædicit hoſti ſuo Naſo vates.

(e) *Junctaque*) Meridie ipſo plena Luna aerem illuſtrabit. Quod fieri non poteſt.

(f) *Fraterno*) De Eteocle & Polynice loquitur, quorum fabulam habes in ſuperioribus.

(g) *Concordia*) *Scinditur in partes atra favilla duas*; dum illi in rogo eodem cremantur, ut dictum antea.

(h) *Ira*) Quæ duos fratres Eteoclem & Polynicem vivos torſit: fato functos diviſit.

(i) *Pecore inf.*) Ovibus *ſcilicet*.

(k) *Cœpto*) Elegiaco *ſcil.* quanquam Jambis melius res iſta geritur.

(l) *Petit*) In aggerem jaculantur velites ſeſe exercendi cauſa, priuſquam ad legitimum certamen veniant.

(m) *Calfacti*) *Ad pugnam incenſi.*

(n) *Velitis*) Velites dicebantur viliſſimi quique & levis armaturæ milites.

Et

Et neque (*o*) nomen in hoc, nec dicam (*p*) facta libello:
Teque (*q*) brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi (*r*) liber Jambus
Tincta (*ſ*) Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc, quo (*t*) Battiades inimicum (*u*) devovet Ibin,
Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina (*x*) cæcis:
Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius (*y*) ambages imitatus in Ibide dicar;
Oblitus moris judiciique mei.
Et quoniam, qui sis, nondum quærentibus edo;
Ibidis interea tu quoque nomen habe.
Utque mei versus aliquantum (*z*) noctis habebunt;
Sic vitæ series tota sit (*a*) atra tuæ;
Hæc tibi (*b*) natali faxo (*c*) Janique Kalendis
Non mentituro quilibet ore legat.

INTERPRETATIO.

Et neque proferam nomen; neque facinora in hoc libello: & patiar te qui sis tegere in exiguum tempus. Si insistat porro, Jambus audax præbebit mihi adversus te arma infecta cruore Lycambeo. Nunc ego devoveo & te & tuos eo modo, quo Battiades devovet Ibin inimicum. Et sicuti ille, implicabo versus fabulis obscuris, tametsi ego non consueverim imitari hoc genus. Imitatus circuitus ejus in Ibide, dicar immemor meæ consuetudinis & judicii. Et siquidem nondum dico qui sis petentibus, tu interim habeto etiam nomen Ibidis. Et sicuti mea carmina habebunt aliquantum caliginis, ita tota series vitæ tuæ sit nigra; faxo quivis legat tibi hæc ore non vano die natali, & Calendis Jani.

NOTÆ.

(o) *Nomen*) Latet vero usque adhuc; nisi quod, ut dixi, Hyginum esse indubitatis prope conjecturis suspicati sunt. Atque credere est maxime tacitis indiciis & amicorum verorum susurrationibus ad quem hæ diræ spectarent Romæ cognitum fuisse; ut *scil.*, quod cupiebat Naso fieret, & male fidos amicus denique quiesceret.

(p) *Facta*) Ea tamen supra quodammodo insinuavit.

(q) *Brevi*) *In paucos dies.*

(r) *Liber*) Non tam metri ratione, quam quia eo genere versus ad molesta & probra ingerenda utebantur.

(ſ) *Lycambeo*) Neambules puellæ pater fuit Lycambes, qui Archilocho Poetæ eam filiam suam despondit, deinde ob turpem futuri generi faciem eidem tradere noluit. Eo permotus Archilochus asperrimos in Lycamben Jambos scripsit, quibus perstrictus laqueo vitam finivit. Tincta adeoque tela sanguine Lycambeo, quæ Nasoni Jambos præbeat, sunt versus ipsi Jambici virulenti, quibus ad laqueum inimicum Ibin velit compellere.

(t) *Battiades*) Callimachus est, a Batto patre Cyrenes conditore, eo nomine dictus.

(u) *Devovet*) Diris illum addicendo per imprecationes.

(x) *Cæcis*) Obscuris, minus adeoque cognitis, quæ ut oraculorum fidem, ita & anxiam habeant expectationem, qua Ibis percellatur.

(y) *Ambages*) Ambages dicuntur sermones obscuri qui multo ambitu & circuitu vix denique quid sibi quispiam velit aperiunt.

(z) *Noctis*) Difficultatis & obscuritatis.

(a) *Atra*) *Infelix.*

(b) *Natali*) Quo *scilicet*, si quid infausti accidisset, ominosum esse & in totum annum malum derivare, credebant.

(c) *Jani*) Prospera omnia, sicuti & hodie consueverant, recurrente anno novo, Januarii adeoque Calendis, invicem comprecari solebant: pro quibus imprecationes cujusque generis Ibidi recitandas Naso dicit sese curaturum.

Di-

Di maris & terræ, quique (*d*) his meliora tenetis
Inter (*e*) diversos cum Jove regna polos;
Huc precor, huc vestras omnes advertite mentes,
Et finite optatis pondus inesse meis.
Ipsaque tu (*f*) Tellus, ipsum cum fluctibus Æquor,
Ipse meas (*g*) Æther accipe summe preces:
Sideraque, & radiis circumdata Solis imago;
Lunaque, quæ (*h*) nunquam, quo prius, orbe micas;
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum:
Quæque ratum (*i*) triplici pollice netis opus;
(*k*) Quique per infernas horrendo murmure valles
Imperjuratæ laberis amnis aquæ;
(*l*) Quasque ferunt torto (*m*) vittatis angue capillis
(*n*) Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque (*o*) plebs Superum (*p*) Fauni, Satyrique, (*q*) Laresque,
Fluminaque, & Nymphæ, Semideumque genus;

INTERPRETATIO.

Dii maris & terræ, & qui obtinetis potiora cum Jove inter axes oppositos, adhibete, oro, huc omnes vestros animos, & facite vim inesse meis votis. Tuque Terra ipsa, mare ipsum cum undis, ipsum Cœlum supremum, fave meis precibus; favete etiam astra, & simulacrum Solis ornatum radiis, atque Luna, quæ nunquam splendes orbe quo prius; itemque Nox horrenda forma tuæ caliginis; & quæ trahitis opus certum triplici pollice; quique fluvius aquæ perjurio non temeratæ defluit murmure horrifico per valles infernas; & quas perhibent sedere ante portas atras carceris crinibus serpentibus intortis in modum vittarum; Vos etiam populus deorum Fauni, & Satyri, & Lares, & Fluvii, & Nymphæ, & genus Semideorum.

NOTÆ.

(d) *His*) Mari & terra *scil.*: cœlum namq; præstantius.

(e) *Diversos*) Diversissimi sunt vero poli Arcticus ad Septentrionem, Antarcticus ad meridiem.

(f) *Tellus*) Quæ & Vesta & Magna Deum mater, aliis insuper appellatur nominibus; numenque suum habere credebatur.

(g) *Æther*) Qui Jupiter creditus.

(h) *Nunquam*) Quia indesinenter crescit aut decrescit.

(i) *Triplici*) Quia tres Parcæ Clotho, Lachesis, & Atropos, Erebi & Noctis filiæ, fatorum indeclinabilem ordinem hominibus præstituentes.

(k) *Quique*) Styx est, Inferorum fluvius,
Di cujus jurare timent & fallere numen:
quamobrem aquam ejus imperjuratam Naso noster dicit.

(l) *Quasque*) Furias dicit, Alectonem, Tisiphonem & Megæram.

(m) *Vittatis*) *Anguibus, tanquam vittis ornatis.*

(n) *Carceris*) Ejus *scil.* qui est apud Inferos, ubi facinorosi plectuntur.

(o) *Plebs*) Deos appellarunt minorum gentium, Indigetes, aliisque insuper nominibus; minori honore fulgentes, quos, ut testatur Cicero, sua merita Diis adscripserunt; neque tamen ob meriti tenuitatem cœlo recepti sunt. Dæmones Græcis, Latinis Genii dicti sunt, majoribus diis ministri, hominumque custodes, & ad illos interpretes.

(p) *Fauni*) Colluviem istam Deorum aut dæmonum potius silvestrium jam satis superque habuimus in præcedentibus.

(q) *Lares*) Hi, Nasonis nostri sententia;
Compita servant,
Et vigilant nostra semper in æde Lares.
Dii adeoque domestici fuerunt.

(r) *Semideum*) Hi *Semones* etiam dicti, neque homines neque Dii in totum; quos tamen ab heroibus diversos nonnulli volunt; utpote ex Deo & mortali orti. Fabulæ.

De-

Denique ab antiquo Divi (ſ) veteresque (t) novique,
In nostrum (u) cuncti tempus adeste, Chao;
Carmina dum capiti malefido dira canuntur,
Et peragunt partes (x) ira dolorque suas:
Annuite optatis omnes ex ordine nostris;
Et pars sit voti nulla caduca mei.
Quæque precor, fiant: ut non mea dicta, sed illa
(y) Pasiphaes (z) generi (a) verba fuisse putet.
Quasque ego transiero pœnas, patiatur (b) & istas.
Plenius ingenio sit miser ille meo.
Neve (c) minus valeant fictum execrantia nomen
Vota, minus magnos commoveantve Deos;
(d) Illum ego devoveo, quem mens intelligit, Ibin;
Qui se scit factis has meruisse preces.
Nulla mora est in me: peragam rata vota sacerdos.
Quisquis ades sacris, (e) ore favete, meis.
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba,
Et fletu madidis Ibin adite genis:

INTERPRETATIO.

denique Divi omnes antiqui & recentes a Chao veteri ad nostrum ævum adeste: dum fera carmina cantantur capiti perfido, atque ira & dolor absolvunt partes suas. Cuncti ex ordine favete votis nostris; neque pars ulla desiderii mei sit vana. Atque eveniant quæ voveo; ut non credat fuisse meas voces, sed ea verba generi Pasiphaes. Multetur quoque iis cruciatibus quos prætermiserim: ille sit miser plenius ingenio meo. Et ne preces devoventes nomen fictum minus sint efficaces, & minus tangant magnos Deos, ego illum Ibin diris addico, quem mens cogitat, qui novit se dignum esse his votis per flagitia. Nulla est cunctatio in me, sacerdos absolvam certas preces. Quisquis ades sacris meis favete ore, proferte tristia dicta, & accedite ad Ibin oculis humidis lacrymis:

NOTÆ.

(ſ) *Veteres*) *Consentes* & *Selecti*, qui semper Dii habiti.

(t) *Novi*) *Indigetes* qui ob merita Diis ascripti.

(u) *Cuncti*) Namque periculosum fuit quemquam ex istis negligere, qui solus plus fecisset mali, quam cæteri omnes boni. Quare ritu Pontificio omnes invocat Naso.

(x) *Ira*) Mea *scilicet*.

(y) *Pasiphaes*) Solis filia, Minois uxor; de qua multa in superioribus.

(z) *Generi*) Theseus fuit qui Ariadnam Minois & Pasiphaes filiam uxorem duxit. Quamobrem autem Hippolitum filium uxoris deceptus accusatione falsa devoverit; hicque ab territis equis discerptus sit, vide in Epistolis Heroid. Epist. 4. At enim de Glauco vate insigni, & veridico, qui & cum Ariadna rem habuerit intelligi posse hunc locum erudite ostendit Illustrissimus ille præses Dionysius Salvagnius, cujus utinam exquisiti Commentarii, maturius ad nos pervenissent.

(a) *Verba fuisse*) Atque adeo rata, quemadmodum fuerunt Thesei in Hippolitum filium, qui quidem ab equis suis discerptus est.

(b) *Istas*) Ut omni prorsus pœnarum genere afficiatur Ibis, aut quem eo nomine Naso intelligebat.

(c) *Minus*) Necesse erat proprium nomen ejus exprimere in carmine quo quis diris devovebatur; alioqui vota inania erant. Ea caussa additum istud a Nasone.

(d) *Illum*) Quasi digito demonstratum Ibin indicat, ne alium temere diræ appeterent. Cautione namque opus fuit maxima, ne in alium quam destinata essent vota execrantia parva demonstratione transirent.

(e) *Ore favete*) Silete, aut verba eodem, quo vota, spectantia dicite. Namque hic verus est sensus hujus formulæ.

Omi-

Ominibusque malis pedibusque occurrite *(f)* lævis:
Et *(g)* nigræ vestes corpora vestra tegant.
(h) Tu quoque, quid dubitas *(i)* ferales sumere vittas?
Jam stat, ut ipse vides, funeris *(k)* ara tui.
(l) Pompa parata tibi est: votis mora *(m)* tristibus absit.
Da jugulum cultris, hostia dira, meis.
(n) Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas:
Deneget afflatus ventus & aura suos.
Nec tibi Sol clarus, nec sit tibi lucida Phœbe:
Destituant oculos sidera cuncta tuos.
Nec se *(o)* Vulcanus, nec se tibi præbeat aer:
Nec tibi det tellus; nec tibi pontus iter.
Exul inops erres, alienaque limina *(p)* lustres:
Exiguumque petas ore *(q)* tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet ægra dolore:
Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper; *(r)* nec iis miserabilis ulli.
Gaudeat adversis fœmina virque tuis.
Accedat lacrymis odium, dignusque putere,
Qui mala, cum tuleris plurima, plura feras.

INTERPRETATIO.

atque obviam procedite sinistris ominibus, & pedibus lævis; & vestes pullæ velent vestra corpora. Tu etiam quid differs capere vittas lugubres? Jam paratum est, uti ipse cernis, altare necis tuæ. Pompa est tibi adornata, procul sit cunctatio feralibus precibus: victima execranda præbe jugulum meis cultris: Tellus te arceat a suis fructibus, flumen ab suis aquis: Ventus & aer denegent auras suas. Neque Sol sit tibi purus, neque Luna sit tibi splendida: omnia astra deserant tuos oculos. Neque ignis, neque aer se det tibi. Neque terra, neque mare tibi præbeat viam. Profugus vageris destitutus, & quæras fores alienas, & mendices tenuem victum ore trepido. Neque corpus neque animus morbidus careas dolore querulo, & nox sit tibi molestior die, dies nocte. Atque sis semper infelix, neque sis cuiquam miserandus: & mas & fœmina lætetur tuis infortuniis. Odium superveniat luctibus, atque credaris meritus pati plura cum passus sis plurima.

NOTÆ.

(f) *Lævis*) *Sinistris & ominosis.*

(g) *Nigra*) Utpote in re tali: namque infernalia sacra a sacerdotibus pulla veste indutis peragi, ad Umbrarum similitudinem *scil.* ex decoro fuit.

(h) *Tu*) Ibin alloquitur victimam omnibus malis cruciandam.

(i) *Ferales*) *Lugubres*, quæque insuper victimam Diis inferis mactandam ornarent.

(k) *Ara*) De Poemate suo intelligit, quod eo deductum, ut cultrum Ibidis jugulo immittere jam videatur.

(l) *Pompa*) Apparatus sacrorum, qui sane ex præcedentibus est insignis.

(m) *Tristibus*) Quæ te, Ibis, quovis afficiant infortunio.

(o) *Terra*) Jam male precari in Ibin incipit Naso.

(o) *Vulcanus*) Pro igne. Metonym. est.

(p) *Lustres*) Ita ut huc illuc errando nuspiam sedem invenias.

(q) *Tremente*) Pavore, frigore, fame.

(r) *Nec sis mis.*) *Nullus malis tuis moveatur.* Copiam vero admirare Nasonis.

Sit-

Sitque, quod est ratum, (*r*) solito defecta favore
Ærumnæ facies (*ſ*) invidiosa tuæ.
Causaque non (*t*) desit, desit tibi copia mortis.
Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
Deserat; & longa torqueat ante mora.
Evenient, dedit ipse mihi modo signa futuri
Phœbus: & a læva (*u*) mœsta (*x*) volavit avis.
Certe ego, quæ voveo, Superos motura putabo
Speque tuæ mortis, perfide, semper alar.
(Finiet illa dies, quæ te mihi subtrahit olim:
Finiet illa dies, quæ mihi tarda venit.)
Et prius hanc animam, nimium tibi sæpe petitam,
Auferet illa dies, quæ mihi sera venit;
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit:
Leniat aut odium tempus & hora meum.
Pugnabunt jaculis dum Thraces, (*y*) Jazyges arcus,
Dum tepidus (*z*) Ganges, frigidus Ister erit;
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,
Dum Tiberis (*a*) flavas (*b*) Tuscus habebit aquas;

INTERPRETATIO.

Et quod non sæpius evenit, vultus tui doloris sit invidiosus & destitutus benevolentia ordinaria. Atque ne absit causa mortis, desit tibi copia ejus: *Vita coacta evitet obitum desideratum. Et postquam Anima diu certaverit destituat membra torta, & prius cruciet longo tempore. Fient* ista. *Ipse Apollo præbuit mihi modo indicia futuri, & avis lugubris volavit a sinistra. Certe ego credam quæ opto tactura Deos, & semper efficiar spe tuæ necis, perfide. Illa dies præteribit, quæ te aliquando mihi tollet: illa dies præteribit, quæ mihi lenta oritur. Atque illa dies, quæ mihi tarda exoritur ante tollet hunc spiritum nimis frequenter a te quæsitum, quam hic dolor possit unquam dissipari tempore, vel mora & dies minuat odium meum. Dum Thraces certabunt jaculis, Jazyges arcu e dum Ganges erit calidus, Danubius gelidus; dum colles vestientur quercubus, dum agri teneris graminibus; dum Tiberis volvet aquas flavas.*

NOTÆ.

(r) *Solito*) Consueverunt nempe homines, nisi ferarum naturam induerint miseriis tangi consortium suorum.

(ſ) *Invidiosa*) Quæ odium pro miseratione moveat.

(t) *Desit copia mortis*) Atrocissima est ista imprecatio. Adeoque Tiberius cuidam pœnæ maturitatem precanti, *Nondum*, inquit, *tecum in gratiam redii*.

(u) *Mœsta*) *Mali ominis*, quales fuerunt Vultur, Bubo, Stryx, Cornix: quanquam de corvo aut cornice videtur intelligere, quæ aliter a læva aut occasu cum præfertim vocem quasi strangulati gluttirent, exitium *scil.* apportabant.

(x) *Volavit*) Alii habent *sonavit*, ut augurium videatur firmius.

(y) *Jazyges*) Hos supra vidimus populos Ponti accolas.

(z) *Ganges*) Indiæ fluvius maximus, tepidus ideo quod in plaga est meridionali.

(a) *Flavas*) Propter arenas ejus coloris.

(b) *Tuscus*) Quia per Tusciam labitur Tiberis priusquam Romam alluat.

Bella

Bella geram tecum: nec mors mihi finiet iras;
Sæva sed in (c) Manes Manibus arma dabit.
Tum quoque, cum vacuas fuero (d) dilapsus in auras,
Exanimis mores oderit (e) umbra tuos.
(f) Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
Insequar & vultus ossea larva tuos.
Sive ego, quod nolim, longis consumtus ab annis;
Sive manu facta morte solutus ero:
Sive per immensas jactabor naufragus undas;
Nostraque longinquus viscera piscis edet:
Sive (g) peregrinæ carpent mea membra volucres;
Sive meo tingent sanguine rostra lupi:
Sive aliquis dignatus erit supponere terræ,
Et dare (h) plebejo corpus inane rogo.
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
Et tendam gelidas ultor in ore manus.
Me vigilans cernes: tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo;
Et querar, & nulla sede quietus eris.
Verbera torta dabunt sonitum; nexæque colubris
(k) Conscia fumabunt semper ad ora faces.

INTERPRETATIO.

movebo arma adversus te, neque mors mihi componet iras; sed præbebit fera tela manibus in Manes. Tum etiam, cum fuero dispersus in aerem inanem, Umbra exsanguis aversabitur tuos mores. Tum etiam accedam Umbra non oblita flagitiorum tuorum: & larva ossea persequar faciem tuam. Seu ego exhaustus fuero longis annis, quod nolim; seu solutus morte facta manu; seu naufragus agitabor per vastos fluctus, atque piscis peregrinus pascetur nostris præcordiis; seu aves extraneæ lacerabunt meos artus; seu lupi inficient rictus meo sanguine; sive aliquis erit dignatus mandare terræ & dare corpus vacuum rogo plebejo: quidquid fuero, contendam evadere ex oris Stygiis & immittam manus frigidas in vultus. Aspices me experrectus; ego visus adstare per silentium noctis opacæ turbabo somnos tuos. Denique quidquid facies, volabo ante vultus & oculos; & conquerar, & nullibi eris quietus. Verbera intorta reddent sonum, & faces implicitæ anguibus semper fumum emittent ad vultus conscios.

NOTÆ.

(c) *Manes*) Tunc *scilicet*.

(d) *Dilapsus*) Ex populari opinione, aut certe ea loquitur, quam perstrinxit Plato.

(e) *Umbra*) Mea *scil.*

(f) *Tum quoque*) Credebant *scilicet* quod hodieque apud nonnullos pro certo ducitur, vagari passim Manes defunctorum, noctuque inimicis terriculamento esse.

(g) *Peregrinæ*) Vultures intellige, quos ex adverso orbe, quanquam falso, advolare crediderunt.

(h) *Plebejo*) *Humili*; cujusmodi ex plebe hominibus sine omni apparatu destinantur.

(i) *Nexa colubris*) Furiales adeoque.

(k) *Conscia*) *Nolite putare*, inquit Cicero, *eos qui aliquid impie sceleratèque commiserunt agitari & perterreri tædis ardentibus. Sua quemque fraus, suus error maxime vexat: suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiaque animi terrent. Eæ sunt impiis assiduæ, domesticæque furiæ, quæ dies noctesque parentum pœnas a sceleratissimis filiis repetant.*

His

His vivus furiis agitabere: mortuus iisdem.
Et brevior pœna vita futura tua est.
Nec tibi contingent funus lacrymæque tuorum.
Indeploratum projiciere caput.
Carnificisque manu populo plaudente traheris;
Infixusque tuis ossibus (*l*) uncus erit.
Ipsæ te fugient, quæ carpunt omnia, flammæ:
Respuet invisum justa cadaver humus.
Unguibus & rostro (*m*) tardus trahet ilia vultur;
Et scident avidæ perfida corda canes.
Deque tuo fiet (*n*) (licet hac sis laude superbus)
Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab (*o*) Elysiis (*p*) diversa fugabere campis;
Quasque tenet sedes noxia turba, coles.
(*q*) Sisyphus est illic saxum volvensque petensque;
(*r*) Quique agitur rapidæ vinctus ab orbe rotæ:
(*s*) Quæque gerunt humeris (*t*) perituras Belides undas:
Exsulis (*u*) Ægypti turba (*x*) cruenta nurus.
Poma (*y*) pater Pelopis præsentia quærit, & idem
Semper eget, liquidis semper abundat aquis;

INTERPRETATIO.

Vexabere his furiis vivus, vexabere iisdem fato functus: & vita erit brevior supplicio tuo. Neque funus & fletus tuorum tibi obvenient. Abjicieris caput indeploratum. Atque traheris manu tortoris plebe latante; & uncus impactus erit tuis ossibus. Ipse ignis qui corripit omnia te fugiet; aqua terra rejiciet cadaver odiosum. Vultur ferus laniabit latera unguibus & rostro, & canes famelica discerpent cor perfidum. Et, quamvis celebreris hac laude, lis erit inter lupos inexpletos de tuo corpore. Abjicieris in loca disjita a campis Elysiis, & tenebis loca quæ impium agmen obtinet. Ibi est Sisyphus volvens & repetens lapidem, & qui ligatus rapitur ab orbe cita rota: & Belides, nurus Ægypti profugi agmen crudele, quæ ferunt humeris aquas perituras. Pater Pelopis inhiat pomis præsentibus; & idem semper est inops, & semper affluit aquis fluidis;

NOTÆ.

(l) *Uncus*) Carnificis *scil.* quo ad scalas Gemonias Ibis trahatur.

(m) *Tardus*) Qui deinde ad fœtidum cadaver postquam satis superque execratum fuerit, advolet, illique laniando insistat.

(n) *Licet hac*) Dicit istud quasi nimium Ibidi sua imprecatione tribuat, quod de eo rixa inter lupos moveatur.

(o) *Elysiis*) Sedes beatorum piis assignatæ apud Inferos ab Ethnicis dicuntur *Elysium*.

(p) *Diversa*) Tartarus est, quo facinorosi, diverso itinere a bonis, gravissimis suppliciis plectendi detrudebantur.

(q) *Sisyphus*) Æoli filius latrociniis suis famosus, quem Theseus ad inferos depulit.

(r) *Quique*) Ixion est; de quo jam [illegible].

(s) *Quæque*) Filias dicit Danai, Beli neptes.

(t) *Perituras*) Quia quantum in dolium pertusum ingerunt, tantum diffluit, neque unquam scelestarum minuitur labor.

(u) *Ægypti*) Frater fuit Danai, a quo expulsus est.

(x) *Cruenta*) Danaides quippe 50. patrueles suos sibi desponsatos, Hypermnestra excepta, quæ Lynceo suo pepercit, una nocte peremerunt. [illegible] fabulas has omnes sæpius jam repetitas habes in præcedentibus.

(y) *Pater Pel.*) Tantalus est.

Jugeribusque novem (*z*) qui summus distat ab imo;
Visceraque assiduæ (*a*) debita præbet avi.
(*b*) Hic tibi de Furiis scindet latus una flagello;
Ut sceleris numeros confiteare tui:
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus.
(*c*) Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra; tuasque
(*d*) Æacus in pœnas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta reorum:
Manibus antiquis (*e*) caussa quietis eris.
Sisiphe, cui tradas revolubile (*f*) pondus, habebis:
Versabunt celeres nunc nova membra (*g*) rotæ.
Hic erit, & (*h*) ramos frustra qui captet & undas
Hic inconsumto viscere (*i*) pascet avem.
(*k*) Nec mortis pœnas mors altera finiet hujus:
Horaque erit tantis ultima nulla malis.

INTERPRETATIO.

& qui supremus longe est ab infimo novem jugeribus, & offert præcordia debita volucri instanti. Hic una furiarum lacerabit tibi ilia flagro, ut agnoscas numeros tui flagitii: altera præbebit membra lacerata serpentibus Stygiis: tertia uret igne genas fumantes. Manes scelerosi torquebuntur mille modis, & Æacus erit subtilis in tua supplicia. Transferet in te cruciatus antiquorum noxiorum: eris caussa otii Umbris veteribus. Sisyphe habebis, cui reddas onus revolubile: Rota rapida nunc agitabunt novos artus. Hic erit qui frustra nitatur carpere ramos & aquas; hic præbebit pabulum aliti præcordiis inconsumtis. Neque mors altera finem imponet cruciatibus hujus mortis: nullaque hora erit novissima tantis doloribus.

NOTÆ.

(z) *Qui summus*) *Cujus caput a pedibus novem distat jugeris.* Tytius est, Jovis & Elaræ filius, qui de stupro Latonam non veritus appellare, Jovis fulmine ad Inferos deturbatus, vulturi jecur assidue exedendum præbet.

(a) *Debita*) Scillicet addicunt sese pœnæ quicumque per facinus ab officio suo descifcunt. Quod utinam ita esse major pars saltem hominum non dedignaretur meditari.

(b) *Hic*) In Tartareo carcere *scil.*

(c) *Tertia*) Tres enim sunt omnino Alecto, Tisiphone, & Megæra; quas vide; quæso, suo ordine ut ex Nasonis ingenio, singulæ in scelerosum Ibidem insurgant.

(d) *Æacus*) Qui cum Minos & Rhadamantho judex apud Inferos a Plutone constitutus non tam quam ipse Naso in pœnas ingeniosus.

(e) *Caussa*) Quasi Ibis solus tortorum Tartareorum rabiem satiare debuerit.

(f) *Pondus*) Lapidem *scil.* illum ingentem, quem in montis verticem habet provolvendum, qui statim deorsum revolvitur, ut iterum atque iterum eundem ille subeat laborem.

(g) *Rota*) Quibus torquetur Ixion.

(h) *Ramos*) Illos intelligit quos Tantalus frustra apud Inferos, ut inde poma decerpat, captare fingitur; nunc ab Ibide eodem quo ille, conatu & labore nequicquam captandos.

(i) *Pascet*) Quemadmodum solitus est Tityus pascere.

(k) *Nec mortis*) *Quanquam, inquit, mala alia sine numero te maneant, quæ sibi per totam vitam mortis vicem præstent; non ideo tamen tanta illa quæ memoravi quibus sine fine post fata torquearis ullo modo minuentur.*

(l) In-

(*l*) Inde ego pauca canam; frondes ut si quis ab (*m*) Ida,
Aut summam Libyco de (*n*) mare carpat aquam.
Nam neque quot flores Sicula nascantur in (*o*) Hybla,
Quotve ferat dicam terra (*p*) Cilissa crocos,
Nec cum tristis hyems Aquilonis inhorruit alis,
Quam multa fiat (*q*) grandine canus (*r*) Athos:
Nec mala voce mea possint tua cuncta referri;
Ora licet tribuas (*ſ*) multiplicata mihi.
Tot tibi væ misero venient talesque ruinæ,
Ut cogi in lacrymas me quoque posse putem.
(*t*) Illæ me lacrymæ facient sine fine beatum:
Dulcior hic risu tum mihi (*u*) fletus erit.
Natus es infelix (ita Di voluere): nec ulla
Commoda nascenti stella (*x*) levisque fuit.
Non (*y*) Venus affulsit, non illa (*z*) Jupiter hora:
Lunave non (*a*) apto Solve fuere loco.
Nec satis utiliter positos tibi præbuit ignes,
(*b*) Quem peperit magno lucida Maja Jovi.

INTERPRETATIO.

Ego pauca inde indicam, ut si quis sumat folia ab Ida, vel aquam supremam de mare Libyco. Nam neque recensere possim quot flores nascantur in Hybla, vel quot crocos tellus Cilissa ferat. Nec, cum mœsta hyems sævit alis Borea, quam multa grandine Athos fiat albus. Neque tua ærumnæ possint omnes recenseri mea voce, quamvis des mihi ora multiplicata. Væ tot talesque clades oppriment te infelicem, ut credam me etiam posse ad fletus cogi. Illi fletus facient me beatum sine fine: tunc hæ lacrymæ erunt mihi suaviores risu. Natus es miser: (sic placitum Diis) neque ullum astrum fuit utile aut facile nascenti. Neque Venus, neque Jupiter affulsit illa hora; & Luna vel Sol fuerunt in loco minus idoneo. Neque ille, quem splendida Maja peperit magno Jovi misit tibi ignes positos satis utiliter.

NOTÆ.

(l) *Inde*) *Ex illis malis quæ tibi ferenda per vitam.*

(m) *Ida*) Monte Phrygiæ, aut Cretæ: quanquam Eustathius auctor est pro quovis edito monte Idan sumi.

(n) *Mare*) Pro *mari*. Antique. Libycum autem seu Africanum pro quovis mari, aut mari simpliciter positum.

(o) *Hybla*) Monte Siciliæ, thymo suo celebri, ut sæpe dictum.

(p) *Cilissa*) Cilicia vero minoris Asiæ regio croco suo, illo præsertim qui in Coryco monte legebatur, fuit notissima.

(q) *Grandine*) Pro nive posuit, qua ejus montis vertex semper tegitur.

(r) *Athos*) Altissimus in Macedonia mons fuit ad mare protensus.

(ſ) *Multiplicata*) Tanta certe copia, totque ex locis mala ipsa multiplicat Naso, ut hæc ejus prope non videatur hyperbole.

(t) *Illæ me*) Facit Poetæ ingenium; ut vix irratum fuisse intelligatur.

(u) *Fletus*) Lacrimæ quas calamitatibus tuis notus vel invitus fundam.

(x) *Levis*) Quæ fata tua non urgeret.

(y) *Venus*) Quæ Stella gratiam & felicitatem ex Mathematicorum disciplina mortalibus dicitur portendere, si bene nascentibus affulserit.

(z) *Jupiter*) Hic Planeta in nativitatibus si bene affulserit Saturni dicitur frangere malignitatem, & prospera significare. Cæterum quam hæc reconditæ tam sunt incertæ cognitionis.

(a) *Apto*) Ex diverso vero Planetarum aspectu & Irradiatione sua conantur etiam dogmata & conjecturas astruere Mathematici.

(b) *Quem*) Mercurius est, Majæ Atlantis, & Jovis filius: cujus plurima habetur ratio in horoscopis.

Te fera, nec quicquam placidum spondentia, (c) Martis
Sidera presserunt, falciferique (d) senis.
Lux quoque natalis (ne quid, nisi triste, videres)
Turpis & inductis nubibus (e) atra fuit.
Hæc est, in Fastis cui dat gravis (f) Allia nomen;
Quæque dies (g) Ibin publica damna tulit.
Qui simul impura matris (h) prolapsus ab alvo
(i) Ginyphiam fœdo corpore pressit humum;
Sedit in (k) adverso nocturnus culmine bubo,
Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus (l) Eumenides lavere (m) palustribus ulvis.
Qua (n) cava de Stygiis fluxerat unda vadis;
Pectoraque unxerunt (o) Erebeæ felle colubræ:
(p) Terque cruentatas increpuere manus:
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino.
Hic (q) primus pueri venit in ora cibus,

INTERPRETATIO.

Stella sæva, neque quicquam lene pollicentes Martis & senis falciferi te urserunt. Dies etiam natalis (ne aspiceres aliquid nisi luctuosum) fuit turpis & caliginosus nubibus immissis. Ille est, cui gravis Allia dat nomen in fastis; quique produxit Ibin malum commune. Qui statim atque prolapsus ab utero obscœno parentis tetigit terram Cinyphiam turpi corpore, nocturnus bubo sedit in fastigio opposito, & protulit horrendas voces rostro ferali. Continuo furiæ illum abluerunt ulvis palustribus, quas aqua nigra fluxerat ex vadis Stygiis; atque unxerunt pectus felle anguis Erebei, & ter plauserunt manibus sanguinolentis: atque impleverunt ora infantia lacte canino. Hoc primum alimentum venit in buccas infantis.

NOTÆ.

(c) *Martis*) Cujus stella infelicissima omnia, nisi a Jove aut Venere temperetur, præsagire dicitur.

(d) *Senis*) Saturnum dicit, quem falce ideo instructum non abs re credideris, quod ea patris genitalia absciderit; ejusdemque deinde usum in agricultura docuerit. Ejus autem stella tarda & frigida cum dominium habet in nativitate, mala plurima portendit.

(e) *Atra*) Ad dies illos atros quos dixerunt & infaustos alludit.

(f) *Allia*) Fluvius est Italiæ quindecim millibus ab Urbe, apud quem prope ad internecionem Romanorum a Gallis cæsus exercitus. Qua re dies ille ex veteri superstitione inter atros atque infaustos recensitus: ut dies *Alliensis*, & dies inauspicatus idem fuerit; quo natus Ibis intelligitur.

(g) *Ibin publica damna*) Appositio.

(h) *Prolapsus*) Quasi de bruto loquitur; quanquam & de hominibus quandoque illud verbum dicitur.

(i) *Cinyphiam*) Fuit Cinyphs Africæ fluvius putidis hircis nobilitatus, ex quo Terra dicta Cinyphia. Siquidem autem verum fuerit quod nonnulli tradunt, & revera esse videtur Ibidis nomine intellectum Hyginum Alexandrinum fuisse, Cinyphia humus pro Alexandria posita fuerit: nisi ut est Nasonis ingenium, monstri, quod insectatur dedecus in terram ipsam in qua natus sit transtulisse credideris, ut Cinyphia & putida facta sit quam infamis ille tetigerit.

(k) *Adverso*) Ut inde ferali voce Ibidis futuras calamitates significaret.

(l) *Eumenides*) *Furiæ*.

(m) *Palustribus*) Adeoque putridis; & putidis, non vivis, quarum usus erat in sacris.

(n) *Cava*) *Obscura*.

(o) *Erebeæ*) Ex inferis petitæ: Erebus namque deus sæpissime pro inferis ipsis positus.

(p) *Ter*) Ut numerus ille sacer *scil.* magicæ rei quam machinabantur horrorem ratum faceret.

(q) *Primus*) Quique adeo altissime in Ibidis præcordia delapsus illi tantam mordendi inspiravit rabiem.

Per-

Perbibit inde suæ rabiem nutricis alumnus;
 Latrat & in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis (r) ferrugine pannis,
 (s) A male deserto quos rapuere rogo.
Et, ne non fultum nuda tellure jaceret,
 Molle (t) super silices imposuere caput.
Jamque recessuræ (u) viridi de stipite factas
 Admorunt oculis usque sub ora faces.
Flebat, ut est infans fumis contactus amaris;
 De (x) tribus est cum sic una locuta soror:
Tempus in immensum lacrymas tibi vovimus istas,
 Quæ semper caussa sufficiente cadant.
Dixerat. at (y) Clotho jussit promissa valere:
 Nevit & infausta stamina (z) pulla manu.
Et ne longa suæ præsagia diceret horæ;
 Fata canet vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego sum vates. ex me tua vulnera disces.
 Di modo dent vires in mea verba suas.
Carminibusque meis accedent pondera rerum,
 Quæ rata per luctus experiare tuos.
Neve sine (a) exemplis ævi cruciere prioris;
 Sint tua Trojanis non leviora malis.

INTERPRETATIO.

Inde alumnus imbutus est rabie suæ nutricis, & latrat voces caninas in toto foro. Atque coercuerunt artus linteis infectis ferrugine, qui sustulerunt ex rogo male deserto. Et ne non fultum jaceres in terra nuda, imposuerunt caput tenerum super saxa. Et jam profectura admoverunt usque oculis sub ora tædas factas ex trunco viridi. Postquam puer est contactus fumis acerbis, lacrymatus est, cum una ex tribus sororibus sic locuta est: Destinavimus tibi hos fletus in immensum tempus, qui semper fluant caussa urgente. Absolverat; at Clotho imperavit pollicita stare, atque traxit nigra stamina manu infelici. Et ne proferret longa omina suæ horæ, erit, inquit, fatidicus, qui aperiet tua fata. Ego sum ille fatidicus; cognosces ex me tua mala; modo Dii præbeant suas vires in meas voces. Atque efficacia rerum adsit meis versibus, quos sentias esse certos per tuas ærumnas. Et ne torquearis sine exemplis ætatis præteritæ, damna tua non sint minora Trojanis.

NOTÆ.

(r) *Ferrugine*) Qui color feralis & Erebeus ex Poetarum phantasmatibus.

(s) *A male*) Vix credere est homini cuiquam tantam esse fingendi facultatem, ut ex singulis rebus quodlibet possit ad scopum derivare: qualem quidem in Nasone videmus. Male autem desertum rogum intellige, in quo semiustum cadaver vulturibus deinde laniandum relictum sit.

(t) *Super silices*) Ut *scilicet* duritiem & sævitiam ibi primum disceret.

(u) *Viridi*) Fumido adeoque & mali ominis, ut furiarum tædas esse decuit.

(x) *Tribus*) De Parcis non de furiis intellige: Illarum namque est singulis fata sua asserere.

(y) *Clotho*) Quæ una est Parcarum.

(z) *Pulla*) *Atra*, adeoque lugubria; uti sæpius inculcatum in præcedentibus.

(a) *Exemplis*) Quæ futuræ Ibidis calamitatis sint quædam quasi pignora, ut ne incredibilis videatur.

Quantaque clavigeri *(b)* Pæantius Herculis hæres,
Tanta *(c)* venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam *(d)* qui bibit ubera cervæ;
(e) Armatusque tulit vulnus, *(f)* inermis opem.
(g) Quique ab equo præceps in *(h)* Aleia decidit arva;
Exitio facies cui sua pæne fuit.
Id, quod *(i)* Amyntorides, videas; trepidumque ministro
Prætentes baculo luminis orbus iter.
Nec plus aspicias, quam *(k)* quem sua filia rexit,
Expertus scelus est cujus uterque parens.
Qualis erat, postquam est judex de lite jocosa
Sumtus, Apollinea *(l)* clarus in arte *(m)* senex.

INTERPRETATIO.

Atque feras tanta vulnera pede læso quanta Pæantius hæres Herculis claviferi tulit. *Neque minus doleas, quam qui suxit ubera cervæ, atque armis instructus vulneratus est, inermis sanatus. Quique decidit præceps ab equo in campos Aleios, cui sua forma fere in cladem fuit. Cernas illud quod Amyntorides, & captus oculis prætentes baculo adjutore viam incertam. Neque plus videas, quam quem sua filia duxit, cujus flagitium uterque parens sensit. Qualis erat senex celeber arte Apollinea postquam est electus arbiter de lite jocosa.*

NOTÆ.

(b) *Pæantius*) Philoctetes est Pæantia filius, sagittarum Herculis hæres, quarum una vulneratas in pede quo illius tumulum contra sacramenti fidem indicaverat, decem prope annis immedicabilis vulneris fœtore & dolore cruciatus est.

(c) *Venenato*) Namque & Herculis sagittæ veneno seu felle hydræ imbutæ.

(d) *Qui bibit*) Telephas est Herculis ex Auge Nympha filius, qui hasta ab Achille vulneratus sola illius rubigine post multos cruciatus sanari potuit.

(e) *Armatus tulit vuln.*) Ab Achilla quippe vulneratus cum bellum adversus illum gereret.

(f) *Inermis*) Sanatus fuit ab Achille Telephus postquam cum illo reconciliatus.

(g) *Quique*) Bellerophontem dicit, cujus amore capta Stenobœa seu Antia Præti uxor illum apud maritum quasi sese de stupro appellasset, non verita est accusare. Qua re a Prœto ad Jobaten Antiæ reginæ patrem dimissus; illum *scil.* ut Chimeræ Lyciorum fines vastanti rex ille filiæ pudicitiam defendens per dolum objiceret. Victor tamen inde profugiebat: verum cum ad cœlum contenderet Pegaso, equo alato œstrum Jupiter tanta audacia offensus immisit, atque ita equo excussus Bellerophon in Aleja Lyciæ arva decidit.

(h) *Aleja*) A Græco *ἀλάσθαι Errare* dicti illi campi, quod in iis fracto corpore erraverit Bellerophon.

(i) *Amyntorides*) Phœnix est, Achillis præceptor, qui diris imperitus a patre quod cum ipsius concubina rem habuisset, ex patria profugere coactus, oculis denique captus est.

(k) *Quem*) Oedipus est, qui & patrem occidit, & matrem duxit uxorem, utrumque inscius: quamobrem re cognita sibi ipse in pœnam oculos eruit, quem Antigona filia deinde circumduxit, & perimere se volentem prohibuit.

(l) *Clarus*) Namque ut Tiresiæ calamitatem Jupiter levaret, vaticinandi arte, quæ Apollinis est propria, insigni beneficio donavit.

(m) *Senex*) Tiresiam intelligit, qui septem ætates vixisse dicitur, a Junone occæcatus ideo, quod ab ea simul & Jove sumtus judex, virine an mulieris libido major esset, non pro ipsa, sed in illius gratiam sententiam tulisset.

Qua-

Qualis & ille fuit, *(n)* quo præcipiente columba
Eſt data Palladiæ prævia duxque *(o)* rati.
(p) Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum:
(q) Inferias nato quos dedit orba parens.
(r) Paſtor ut Ætnæus, cui caſus ante futuros
(ſ) Telemus Eurymedes vaticinatus erat.
Ut duo *(t)* Phinidæ, quibus idem lumen ademit,
Qui dedit: ut *(u)* Thamyræ, *(x)* Demodocique caput.
Sic aliquis tua membra ſecet; *(y)* Saturnus ut illas
Subſecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi ſit melior tumidis Neptunus in undis,
Quam *(z)* cui ſunt ſubitæ frater & uxor aves.
Sollertique *(a)* viro, laceræ quem fracta tenentem
Membra ratis *(b)* Semeles eſt miſerata ſoror.

INTERPRETATIO.

Qualis quoque is fuit, quo jubente columba data eſt navi Palladia, quæ ipſi praeiret illamque duceret. Quique oculis quibus aurum male perſpexerat fuit privatus, quot mater orba filios dedit inferias. Ut paſtor Ætnæus cui Telemus Euymedes prædixerat infortunium futurum. Ut duo Phinidæ, quibus idem ſuſtulit oculos, qui præbuit, ut caput Thamyræ, & Demodo... . Ita aliquis reſcindat tuos artus, ut Saturnus reſcidit illas partes, ex quibus erat genitus. Neque Neptunus ſit tibi mitior in fluctibus turgidis, quam cui frater & conjux ſunt volucres repentinæ: atque viro prudenti, quem tenentem partes navis fractæ ſoror Semeles juvit.

NOTÆ.

(n) *Quo præcip.*) Phinei tangit fabulam, de qua in Metam. cui a Diis ideo eruti oculi, quod liberos ex Cleopatra ſuſceptos novercæ Ideæ ſuaſu excæcaſſet. Ille namque Argonautis auctor fuit Columbam quam Dii mitterent ſequerentur, cujus ope Cyaneas petras evitarent.

(o) *Rati*) De Argo navi loquitur, Minervæ ſeu Palladis arte fabricata, qua Argonautæ in Colchidem vecti.

(p) *Quique ocul.*) Polymneſtor eſt rex Thraciæ, quem Hecuba ideo occæcavit quod Polydorum filium auri cupiditate impulſus, quod olim rebus ſuis diffidens crediderat Priamus, per ſummum ſcelus occidiſſet. Quam rem prolixe habes in Metam.

(q) *Inferias*) Eo nomine appellantur mortuis quæ perſolvuntur.

(r) *Paſtor*) Polyphemus in Æthna monte Cyclops, ut vulgo creditum, quem ſtipite aduſto Ulyſſes lumine privavit.

(ſ) *Telemus*) Inter Cyclopas vates inſignis, de quo Metam. 13.

(t) *Phinidæ*) Crambus & Orythus à Phineo patre novercæ inſtinctu excæcati.

(u) *Thamyræ*) Poeta fuit Thracius, Philammonis & Argiopes Nymphæ filius, qui a Lino Muſicam edoctus, Muſas etiam lyra provocare auſus eſt, a quibus victus fuit occæcatus.

(x) *Demodoci*) Hunc cæcum Homerus cantorem induxit ſuaviſſimum in convivium Alcinoi.

(y) *Saturnus*) Ille vero dicitur patri genitalia falce abſcidiſſe.

(z) *Cui*) Ceyx Trachiniæ in Theſſalia rex cujus naufragium deſcripſit ipſe Naſo Metam. 11. Illius namque uxor in Halcyonem, ſicut & ipſa, mutata; frater vero

Cum ſe Dædalion ſaxo miſiſſet ab alto,
Miſeratus Apollo,
fecit avem, & ſubitis pendentem ſuſtulit alis.

Quas fabulas videſis prolixe in Metam. namque opera & charta abutamur, ſi toties eadem repetierimus.

(a) *Viro*) De Ulyſſe loquitur, cui Neptunus propter excæcatum filium Polyphemum valde infenſum fuit, quemque tantum non perdidit.

(b) *Semeles*) Hæc Cadmi fuit filia, cujus ſoror Ino in Leucotheam marinam deam mutata Ulyſſi naufrago opem tulit.

Ac, velut *(n)* Etracides magno ter ab Hercule quintus.
  Cæsus in immensum projiciare fretum.
Aut, ut *(o)* Amyntiaden, turpi dilectus amore
  Oderit, & sævo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
  Quam *(p)* qui cornigero de Jove natus erat.
More vel intereas capti suspensus *(q)* Achæi,
  Qui miser *(r)* aurifera teste pependit aqua.
Aut ut *(s)* Achillidæ cognato nomine *(t)* clarum
  Opprimat hostili tegula jacta manu.
Nec tua, quam *(u)* Pyrrhi, felicius ossa quiescant;
  Sparsa per Ambracias quæ jacuere vias.
(x) Nataque ut Æacidæ, jaculis moriaris adactis,
  (y) Non licet hoc Cereri dissimulare nefas.
Utque *(z)* nepos dicti nostro modo carmine regis
  (a) Cantharidum succos dante parente bibas.

INTERPRETATIO.

Atque sicut Etracides quintus ab Hercule ter magno, mactatur præcipiteris in vastum mare. Vel puer amatus obscœno amore avertetur, & interficiat gladio fero, ut Amyntiaden. Neque pocula magis tuta tibi possint parari quam illi *qui ortus erat ex Jove cornifero. Vel pereas suspensus in modum Achæi capti, qui infelix pependit aqua aurifera teste. Vel tegula impulsa manu infensa te occidat, ut insignem nomine cognato Achillidæ. Neque ossa tua melius quiescant quam Pyrrhi, quæ jacuerunt disjecta per vias Ambracias. Atque pereas ut filia Æacidæ, jaculis impactis. Non licet tegere istud flagitium Cereri. Et ut nepos regis modo appellati nostro versu, potes succos Cantharidum matre præbente.*

NOTÆ.

(n) *Etracides*) Quis hic fuerit non scio: sed neque permagni interest.

(o) *Amyntiaden*) Philippus est rex Macedonum Amyntæ filius, quem Pausanias adolescens; iratus quod frustra de stupro eb Attalo illato apud illum quereretur, imo & irrideretur, tandem confodit.

(p) *Qui cornig.*) Alexandrum dicit magnum multoque stultiorem, qui Jovis Hammonis dici & haberi voluit filius. Hunc vero veneno nonnulli Antipatrii suasu sublatum tradiderunt.

(q) *Achæi*) Andromachi fuit filius, qui cum universam cis Taurum montem Asiam imperio suo regeret, a Bollde & Cambylo proditus, & ad regem Antiochum adductus, crudelissimo supplicio non longe a Pactolo fluvio, atque adeo illo teste, interiit. Rem totam narrat Polybius.

(r) *Aurifera*) Pactolus enim Lydiæ fluvius arenas dicitur vehere aureas.

(s) *Achillida*) Pyrrhi seu Neoptolemi, Achillis filii.

(t) *Clarum*) Pyrrhus est rex Epirotarum qui eodem nomine atque origine claruit quo Pyrrhus ille Achillis filius. Tegula vero, anili quidem manu immissa, Rex est iste exanimatus.

(u) *Pyrrhi*) De Neoptolemo intellige; namque hæc eadem refert de illo Hyginus ipse, in quem ista omnia vulgo congesta putant.

(x) *Nataque*) Laodamia est Pyrrhi Æacidæ Epirotarum regis filia, quæ ad Cereris aram quamvis confugisset, populi concursu interfecta est. Quod facinus dii immortales assiduis cladibus, sterilitate, fame, & prope interitu totius populi vindicaverunt; ut fuse narrat Justinus lib. 28. Noster proximo versu satis aperte indicat.

(y) *Non licet*) Illud est quod modo dixi, fame afflictos Epirotas propter scelus & neglectum Cereris numen.

(z) *Nepos*) Hunc magni Pyrrhi, cujus in Italia res gestæ memorantur, volunt fuisse nepotem; quem, ut ex Athenæo pronum est suspicari, mater seu avia Olympias una cum Tigride puella quadam Leucadia concubina ejus veneno sustulit.

(a) *Cantharidum*) Quæ muscæ sunt ita venenatæ, ut pro veneno a Cicerone usurpentur.

Aut pia te cæso dicatur adultera: ficut,
Qua cecidit Leucon vindice, dicta (b) pia eft.
Inque pyram tecum cariffima pignora mittas.
Quam finem vitæ (c) Sardanapallus habet.
Utque Jovis Libyci templum violare (d) parantes,
Acta Noto vultus condat arena tuos.
Utque necatorum (e) Darei fraude fecundi,
Sic tua fubfidens devoret ora cinis.
Aut, ut olivifera quondam (f) Sicyone (g) fugato,
Sit frigus mortis caufla famefque tuæ.
Aut, ut (h) Atarnites, infutus pelle juvenci
Tupiter ad dominum præda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu jugulere (i) Pheræi:
Qui datus eft leto conjugis enfe fuæ.

INTERPRETATIO.

Vel adultera vocetur pia te mactato, quemadmodum appellata eft pia, quam ultrice Leucon occidit. Atque projicias tecum in rogum liberos dilectiffimos; quem vitæ exitum Sardanapallus confequutus eft. Et arena jactata obruat faciem tuam, quemadmodum obruit *illos qui aggreffi funt populari templum Jovis Libyci. Atque cinis fubfidens abforbeat tuam faciem, ficut interfectorum dolo Darei fecundi. Vel frigus & fames fit cauffa mortis tuæ, ut olim pulfo Sicyone olivifera. Vel ut Atarnites feraris indecore præda ad dominum tuum infutus pelle juvenci. Atque macteris in tuo cubiculo ficut Pheræus, qui occifus eft cultro fua uxoris.*

NOTÆ.

(b) *Pia*) Fabula eft obfcura, quam nonnulli ex vetuftis quibufdam interpretibus ad Leuconem quendam referunt, qui fratrem Spartacum ex Perficis regibus unum, aut Oxilochum regem Ponti, occiderit; fperans *fcilicet* fiquidem cum fratris uxore adultera rem haberet, ultro fefe regnum adepturum. At enim illa mariti vicem ulcifci maluit; atque hinc pietas ejus laudata. Fides vero harum fabularum penes auctores fuerit.

(c) *Sardanap.*) Ultimus fuit rex Affyriorum qui luxuria fua primo victus, deinde Arbace duce a fuis ad ultima compulfus, fefe in pyram in regia extructam, congeftis eodem quæcumque habuit cariffima, viros imitatus hoc uno, conjecit.

(d) *Parentes*) De exercitu loquitur, quem Cambyfes, Cyri filius, fuperftitionibus offenfus Ægyptiorum, ad Hammonis templum diruendum mifit. Illi enim arenarum cumulis obruti funt.

(e) *Darei*) Ad Ochum referunt non male qui Dareus eft dictus. Hic, ut Valer. Max. prolixe refert, quos neque veneno, neque ferro, neque ulla vi aut inopia alimentorum fefe interfecturum juraverat, hac fraude fuftulit. Locum munitum altis parietibus cinere complevit: inde fuppofito tigno, largo epulo eos quos perdere vellet accipiebat, qui confopiti in congeriem illam cineris decidebant & obruebantur.

(f) *Sicyone*) Hæc vero Peloponnefi urbs fuit baccis fuis & oleo celeberrima.

(g) *Fugato*) Hic Neocles aut Nicocles ex vetuftiffimo interprete, a Zarotto dicitur: de quo etiam Paufanias, itemque Plutarchus: tametfi de exilio ejus tantum loquuntur.

(h)) *Atarnites*) De Hermia Atarnæ Myfiæ urbis tyranno Turnebus bene videtur expofuiffe, qui ex Diodoro, illum, quia a Perfarum rege defecerat, ab Hectore quodam hujus duce circumventum & in poteftatem illius fuiffe redactum dicit. Quanquam enim juvenci infutum pelle non teftetur Diodorus, aliunde iftud potuit didiciffe Nafo; neque ideo, ut cenfuerunt nonnulli, hunc locum emendandum credideris.

(i) *Pherai*) Alexandrum dicit, qui tyrannidem apud Pheræos in Theffalia exercuit. Uxorem Theben admodum dilexit, ab illa tamen propter pellicatus fufpicionem interfectus eft; ut docet Cicero.

Quof-

Quosque putas fidos, ut Lariffæus *(k)* Alevas,
Vulnere non fidos experiare tuo.
Utque *(l)* Milon, fub quo cruciata eft Pifa tyranno,
Vivus in occultas præcipiteris *(m)* aquas.
Quæque in Adimantum *(n)* Phliafia regna tenentem
Ab Jove venerunt, te quoque tela petant.
Aut ut *(o)* Amaftriacis quondam Lenæus ab oris
Nudus Achillea deftituaris humo.
Utque vel *(p)* Eurydamas ter circum bufta Thrafylli
Eft Lariffæis raptus ab hofte rotis.
Vel *(q)* qui quæ fuerat tutatus mœnia fæpe
Corpore luftravit non diuturna fuo:
Utque novum paffa eft genus *(r)* Hippomeneia pœnæ,
Tractus in *(f)* Actæa fertur adulter humo:

INTERPRETATIO.

Et ut Alevas Lariffæus fentiat infidos plaga tua quos credis fidos. Et ficut Milon, fub quo tyranno Pifa eft vexata vivus præjiciaris in aquas occultas. Et jacula quæ impulfa funt ab Jove adverfus Adimantum obtinentem regna Phliafia, te etiam feriant. Vel ut Lenæus olim ab oris Amaftriacis relinquaris nudus in terra Achillea. Atque vel ut Eurydamas eft ter raptus ab hofte circum bufta Thrafylli rotis Lariffæis; feu qui luftravit corpore fuo muros non diuturnos quos defenderat; & ut Hippomeneja paffa eft novum genus pœnæ, adulter dicitur diftractus in terra Actæa.

NOTÆ.

(k) *Alevas*) Hic Lariffæ in Theffalia dicitur dominatum tenuiffe, & civium timore fatellites habuiffe, a quibus denique interfectus.

(l) *Milon*) Plures fuerunt illo nomine, ex quibus unus Pifam in Elide tenuit, de quo hic agitur fi vetuftiffimo interpreti credimus. Quanquam alii pro *Milo*, *ille* legunt, & ex Paufania de Pantaleone hunc locum exponunt.

(m) *Aquas*) Alphei fluminis, qui terra abforbetur.

(n) *Phliafia*) Phlius, urbis, geminum fuit Peloponnefi oppidum. Cæterum de ifto Admanto nihil præterea dicitur, nifi quod Deorum contemtor effet maximus. Idque ex veteri Interprete tantum, cui cunctanter credendum.

(o) *Amaftriacis*) Amaftris urbs eft Paphlagoniæ, quam, ut fcribunt nonnulli, Amaftris Oxyartis filia uxor Dionyfii tyranni Heracleenfis condidit. Hic autem nomine Dionyfius forte quia utroque appellatus Bacchus, *Lenæus* dictus eft, qui a Mithridate expulfus in locum venit quem *Achillis Curfum* ab ejus exercitatione vocitarunt, ubi a fuis defertus, & omni ope deftitutus periit. Fabulæ. Scribit equidem Ammianus Infulam effe Leucon fine habitatoribus ullis Achilli dedicatam; in quam fi fuerint quidam forte delati, vifis Antiquitatis veftigiis, temploque & donariis eidem Heroi confecratis, vefperi repetere naves. Neminem enim fine vitæ difcrimine illic pernoctare; quia *fcilicet* ut ait Dionyf. Alexandrinus fama fuit illic Achillis, & aliorum heroum animas *verfari defertas per valles*. Atque adeo, cum ea Infula Boryfthenis oftio fit objecta, aliquem forte eo deportatum Amaftrii Lenæum credideris. Verum enimvero tanta copia veterum librorum cum male perierit, ex quibus fua decerpit Nafo, vix aliter quam conjecturis nonnulla liceat aucupari. Atque hæc prolixa nimis.

(p) *Eurydamas*) Hunc ex veteri Theffalorum more ita tractum fcripfit vetus Homeri Commentator.

(q) *Qui quæ*) Hector eft Priami filius, qui circum muros Iliacos ter ab Achille raptatus.

(r) *Hippomeneja*) Hippomenes Athenarum fuit princeps fæviffimus, qui filiam Limonem in adulterio deprehenfam equo devorandam expofuit, quem cum ipfa fine alimentia inclufit.

(f) *Actæa*) *Athenienfi*.

Sic

Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
  Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulus tua figat; ut olim
  Fixa sub *(t)* Euboico Graja fuere *(u)* sinu.
Utque ferox periit & fulmine & æquore *(x)* raptor;
  (y) Sic te mersuras adjuvet ignis aquas.
Mens quoque sic Furiis vecors agitetur, ut *(z)* illi
  Unum cui toto corpore vulnus erat.
Utque *(a)* Dryantidæ *(b)* Rhodopeia regna tenenti,
  In gemino dispar cui pede cultus erat.
Ut fuit *(c)* Oetæo quondam, *(d)* generoque draconum,
  (e) Tisamenique patri, *(f)* Callirhoesque viro.

INTERPRETATIO.

ita, postquam vita invisa destituerit membra tua, equi vindices discerpant obscœnum cadaver. Aliquis scopulus perinde fodiat tua pracordia, ut Graca fuerant fossa olim sub sinu Euboico. Et quemadmodum sævus prædo oppressus est fulmine & mari, ita ignis sit auxilio aquis te mersuris. Anima etiam improba perinde vexetur, ut illi, cui unum vulnus erat toto corpore: Et sicut Dryantidæ tenenti regna Rhodopeja, cui cultus erat dissimilis in pede gemino. Quemadmodum evenit olim Oetæo, & genero draconum, & patri Tisameni, & marito Callirhoes.

NOTÆ.

(t) *Euboico*) Eubœæ insulæ; ubi Locrenses *Unius ob noxam, & furias Ajacis Oilei,* Troja in patriam redeuntes misere afflicti sunt.

(u) *Sinu*) Ille est qui Eubœam insulam a Bœotia modico æstu dividit.

(x) *Raptor*) Ajax est Oilei filius, cui Pallas ideo infensa, quod Cassandram Priami filiam in templo suo stuprasset. Ea vero, si Maroni credas,

Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis:
Illum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.

(y) *Sic*) Quemadmodum Ajax igne cœlitus immisso & aquis æstuantibus suffocatus est.

(z) *Illi*) De Marsia, quem Apollo pelle multavit, nonnulli intelligendum censent: Potior tamen mihi Micylli, viri certe doctissimi, videtur sententia, qui ad Ajacem Telamonium istud refert. Is vero & furiis agitatus est, & toto corpore invulnerabilis præterquam ea parte qua pelle Herculis leonina infans contectus non fuerat. Cæterum non tædet modo harum fabularum, verum & minus apte congestæ viderentur quas non tam ira, quam cacozelia, aut nimiæ scientiæ affectatio produxisset, nisi Poeta & institutum istud esse suum; & ita postulare rationem carminis prædixisset.

(a) *Dryantida*) Lycurgum intellige; Dryantis filium, (nam plures fuerunt) qui insania a Libero fugato immissa, cum vites excidere conatus esset, sibi unum pedem amputavit; quamobrem etiam disparem cultum in pede gemino Naso fuisse dicit.

(b) *Rhodopeja*) *Thracia*, a Rhodope Thraciæ monte.

(c) *Oetæo*) De Hercule agitur, qui in Oeta Thessaliæ monte, furens ex quo tunicam Centauri Nessi sanguine atque Hydræ veneno tinctam induit, flammis insaniam & vitam finivit. Quam rem ex Epistolis heroidibus licet repetere.

(d) *Genero*) Athamas est Cadmi atque Hermioniæ gener, qui in dracones mutati, ut dictum in Metam. Athamantis autem ab Junone immissam rabiem prolixe vidimus in Metam.

(e) *Tisamenique pat.*) Orestes est, qui ex Hermione Tisamenum suscepit: de cujus Orestæ furiis jam sæpius dictum.

(f) *Callirhoes*) Hæc Acheloi fuit filia. Eam autem uxorem duxit Alcmæon, Amphiarai filius; qui propter occisam Eriphylem matrem in furorem versus est.

Nec

Nec tibi contingat matrona pudicior illa,
Qua potuit (*g*) Tydeus erubuisse nuru.
(*h*) Quæque sui Venerem junxit cum fratre mariti,
Locris in ancillæ dissimulata necem.
Di quoque tam facient possis gaudere fideli
Conjuge, quam (*i*) Talai (*k*) Tyndareique gener.
(*l*) Quæque parare suis letum patruelibus ausæ
Belides assidua colla premuntur aqua.
(*m*) Byblidos & (*n*) Canaces, sicut facit, ardeat igne.
Nec, nisi per crimen, sit tibi nota soror.
Filia si fuerit; sit quod (*o*) Pelopea (*p*) Thyestæ:
(*q*) Myrrha suo patri, (*r*) Nyctimeneque suo.
Neu pia, neve magis capiti at fida paterno,
Quam tibi vel, (*s*) Pterela, vel tibi, (*t*) Nise, fuit.
Infamemque locum (*u*) sceleris quæ nomine fecit,
Pressit & indutis membra paterna rotis.

INTERPRETATIO.

Neque uxor eveniat tibi castior illa, qua nuru Tydeus potuit suffundi pudore. Et quæ Locris miscuit Venerem cum fratre mariti sui, tecta per cadem ancilla. Dii faciant etiam possis lætari uxore tam fideli, quam gener Talai & Tyndarei. Et quam Belides fuerunt, quæ non verita intentare mortem suis patruelibus guttur habent oppressum aqua jugi. Uratur, ut uritur, igne Byblidos & Canaces: neque soror sit tibi cognita nisi per crimen. Si filia fuerit, sit quod Pelope a Thyesta, Myrrha suo patri, & Nyctimene suo. Neve sit magis pia, aut fida capiti paterno, quam fuit, vel tibi, Pterela, vel tibi, Nise. Et quæ fecit locum infamem nomine sceleris, & pressit artus paternos rotis immissis.

NOTÆ.

(g) *Tydeus*) Diomedis fuit pater, qui quidem Diomedes Ægialen duxit uxorem tanto furore a Venere immisso perciam, ut se passim omnibus juvenibus prostitueret. Hæc Diomedi relata gratia, qui Venerem Æneæ suo faventem bello Trojano vulneraverat.

(h) *Quæque*) Hanc fuisse volunt Hypermnestram Locrensem, quæ cum fratris mariti sui concubitum appeteret, clam nocturno tempore id assequuta, mane pudore affecta, ut scelus suum dissimularet, ancillam, quasi eam in concubitu deprehendisset, necare non dubitavit.

(i) *Talaique*) Amphiaraus est, qui Eriphylen Talai filiam duxit uxorem, a qua monili corrupta proditus est, coactusque ad bellum Thebanum proficisci, ubi vivus terra absorptus est.

(k) *Tyndareique gen.*) Agamemnonem dicit, qui Clytæmnestram Tyndari filiam habuit uxorem, a qua Ægysthi adulteri ope, fuit interfectus.

(l) *Quæque*) Danai dicit filias, de quibus jam toties.

(m) *Byblidos*) Caunum fratrem amasse vidimus in Metam.

(n) *Canaces*) Extat ejus Epistola in Heroidibus, ubi vide.

(o) *Pelopea*) Hæc vero cum inscio patre rem habuit, ex quo nefario concubitu Ægisthus natus pulcherrimus infans, qui grandior Atreum & Agamemnonem sustulit.

(p) *Thyesta*) Hunc Pelopis filium, nefariumque adulterum jam sæpe vidimus.

(q) *Myrrha*) De ea Cynaræ Cypriorum regis filia, Adonidis matre dictum quoque in Metam.

(r) *Nyctimene*) Hujus quoque fabulam in quarto Metam. reperias.

(s) *Pterela*) Hujus narratur fabula ab Apollodoro, qui a Cymethone aut Comæthone Amphitryonis amore capta, & patriam, & patrem, de hujus capite aureo capillo defecto, proditum narrat.

(t) *Nise*) Scyllæ filiæ proditione fatalem crinem amisisse etiam in Metam. legimus.

(u) *Sceleris*) Dictus est nempe vicus sceleratus Romæ in quo per interfecti patris ora carpentum Tullia Tarquinii non filia, ut male scripsit Commentator, sed uxor, Servii autem filia, consternatos equos egit.

Ut

Ut (*x*) juvenes pereas, quorum faſtigia vultus
Olim Piſeæ (*y*) ſuſtinuere foris.
Ut (*z*) qui perfuſam miſerorum ſæpe procorum
Ipſe ſuo melius ſanguine tinxit humum.
Proditor ut ſævi periit (*a*) auriga tyranni,
Qui nova Myrtoæ nomina fecit aquæ.
Ut qui velocem fruſtra petiere (*b*) puellam;
Dum capta eſt pomis tardior illa tribus.
Ut qui tecta (*c*) novi formam celantia monſtri
Intrarunt cæcæ non redeunda domus.
Ut quorum (*d*) Æacides miſit violentus in altos
Corpora cum ſenis altera ſena rogos.
Ut quos, obſcuri luſos ambagibus oris,
Legimus infandæ (*e*) Sphinga dediſſe neci.
(*f*) Ut qui (*g*) Biſtoniæ templo cecidere Minervæ:
Propter quod facies nunc quoque tecta Deæ eſt.

INTERPRETATIO.

Intereas ſicut juvenes, quorum ora ſuſtinuerunt culmina valvæ Piſææ. Ut qui ipſe æquius infecit ſuo cruore terram, ſæpe infectam ſanguine *infelicium procorum. Quemadmodum periit auriga proditor feri tyranni, qui dedit nomen mari Myrtoo. Sicut illi, qui cupiverunt fruſtra puellam celerem, dum ea capta eſt tardior pomis tribus. Ut qui ſubierunt tecta non remeanda obſcura domus, tegentia figuram novi monſtri. Ut quorum Æacides iratus jecit in excelſos rogos altera ſena corpora cum ſenis. Ut quos legimus Sphingem tradidiſſe morti horrendæ, deceptos ambagibus ambigui ſermonis. Ut qui interierunt in templo Minervæ Biſtoniæ: propter quod vultus Deæ nunc etiam torvus eſt.*

NOTÆ.

(x) *Juvenes*) Hippodamiæ dicit procos, quos Oenomaus Elidis & Piſæ rex curuli certamine victos, ne a genero ipſe, pro oraculi monito interficeretur, mactari jubebat, ut in præcedentibus vidimus.

(y) *Suſtinuere*) Scilicet illorum qui victi eſſent capita Oenomaus portæ affigi imperabat, ut cæteros qui filiæ amore tenerentur ab ejus nuptiis deterreret.

(z) *Qui perfuſ.*) Oenomaus ipſe eſt, quem Myrtili aurigæ fraude a Pelope victum in præcedentibus vidimus.

(a) *Auriga*) Myrtilus eſt Oenomai tyranni, ut modo indicavimus; quem, præmium promiſſum repetentem Pelops in mare precipitem dedit, quod ab illo *Myrtoum* dictum eſt, parſque eſt Ægæi non longe ab Icario.

(b) *Puellam*) Atalantam *ſcilicet*, cujus ne pigeat fabulam ex Metam. repetere.

(c) *Novi*) Minotauri *ſcil.* cujus in Metam., inculcatam hiſtoriam fruſtra huc tranſcriberemus.

(d) *Æacides*) Achilles, qui, ut Homerus narrat, duodecim ex Trojanis eoſque fortiſſimos jugulatos in Patrocli ardentem rogum amico inferias conjecit.

(e) *Sphinga*) Hujus monſtri illiuſque ænigmatis fabulam habes in Metam.

(f) *Ut qui*) Fabula obſcura, quam tamen ex veteri Interprete ad Lemnios quoſdam referunt a Spartanis pro impiæ legis ſententia, qua ne cui hoſpiti Spartæ commorari liceret cavebatur, in templo Palladis, ipſa quidem invita & vultus avertente, mactatos. Verum clariſs. Salvagnius ad hiſtoriam refert, quam Juſtinus habet lib. 20. de 50. juvenibus, a Crotonienſibus Metapontenis & Sybaritanis inter ipſa Minervæ altaria trucidatis: quamobrem peſte & ſeditionibus vexari.

(g) *Biſtoniæ*) Vel quia ex Thracia ad Lacedæmonios translatum Palladis ſimulacrum, quam fabulam ſcripſit Interpres vetus: vel certe quia Minerva dea belli: ut Biſtones pro Bellicoſis, quales certe fuerunt, a Naſone generatim ſumantur.

Ut

Ut qui (*h*) Threicii quondam præsepia regis
Fecerunt dapibus sanguinolenta suis.
(*i*) Therodamanteos ut qui pavere leones:
Quique (*k*) Thoanteæ Taurica sacra deæ.
Ut quos (*l*) Scylla vorax, Scyllæque adversa Chaybdis,
Dulichiæ pavidos eripuere rati:
Ut quas dimisit vastam Polyphemus in alvum:
Ut (*m*) Læstrygonias qui subiere domos.
Ut (*n*) quos dux Pœnus mersit putealibus undis,
Et jacto canas (*o*) pulvere fecit aquas.
Sex bis ut (*p*) Icaridos famulæ (*q*) periere procique,
Inque caput domini (*r*) qui dabat arma procis.
Ut jacet Aonio (*s*) luctator ab hospite fusus,
Qui (mirum) (*t*) victor, cum cecidisset, erat.
Ut quos Antæi fortes pressere lacerti;
Quosque feræ morti (*u*) Lemnia turba dedit.
Ut (*x*) qui post longum sacri monstrator iniqui
Elicuit pluvias victima cæsus aquas.

INTERPRETATIO.

Ut qui fecerunt olim equilia regis Thracii cruentata epulis suis. Ut qui esca fuerunt leonibus Therodamanteis; & qui admoti sunt sacris deæ Thoantiæ. Ut quos Scylla rapax, & Charybdis opposita Scyllæ abstulerunt trepidos navi Dulichia. Ut quos Polyphemus deturbavit in profundum abdomen; ut qui intraverunt ædes Læstrygonias. Ut quos dux Pœnus oppressit aquis putealibus, & fecit aquas albas immisso pulvere. Ut duodecim ancillæ & proci Icaridos, & qui præbebat arma procis in caput domini interierunt. Ut luctator prostratus ab hospite Aonio jacet, qui, (res mira) erat superior, cum occidisset. Ut quos valida brachia Antæi suffocaverunt, quosque agmen Lemnium opposuit sævæ morti. Ut monitor sacri nefandi, qui post longum tempus mactatus in hostiam eduxit aquas pluviales.

NOTÆ.

(h) *Thriicii*) Diomedem dicit, de quo in Metam.

(i) *Therodamant.*) De Therodamante jam quoque in primo de Ponto.

(k) *Thoanteæ*) Dianam dicit in Taurica regione a Thoante rege humanis hostiis cultam, de qua multa in præcedentibus.

(l) *Scylla*) Repete si placet ista omnia ex Metam.

(m) *Læstrigonias*) Antiphatæ Læstrigonis, de quo non multo antea.

(n) *Quos dux*) Acerranorum Senatum dolo malo extra mœnia evocatum eo modo ludibrio habuit Annibal, cum in Campania bellum adversus ipsam fidem acrius quam adversus Populum Romanum gereret. Rem totam referunt Appianus & Valerius.

(o) *Pulvere*) Saxa dicit Appianus.

(p) *Icaridos*) Penelopes Icarii filiæ.

(q) *Periere*) Nebulones sustulisse Ulyssem, qui uxoris suæ fidem sollicitaverant, non semel in superioribus vidimus.

(r) *Qui dabat*) Melanthius caprarum custos sibi istud negotii assumserat; ut narrat Homerus: cui deinde nares & aures abscissæ, genitalia exsecta, & canibus objecta, quod procis in caput Ulyssis arma ministrasset.

(s) *Luctator*) Antæus est, Terræ filius, quem sublatum Hercules Thebis natus, atque adeo Aonius suffocavit.

(t) *Victor*) Namque vires novas subinde cum Terram matrem tangeret accipiebat.

(u) *Lemnia*) De Lemniadibus mulieribus loquitur, quas etiam in præcedentibus maritos suos interfecisse ideo diximus, quod a viris ob fœtorem ab irata Venere immissum contemnerentur.

(x) *Qui post*) Thrasyllus est, seu Thrasius, qui Busiridem hospites immolare docuit, ut pluvias a Jove impetraret; atque primus ejus tyranni jussu non sine caussa tamen mactatus est.

(y) Fra-

(y) Frater ut Antæi, quo sanguine debuit, aras
Tinxit; & exemplis occidit ipse suis.
Ut (z) qui terribiles pro gramen habentibus herbis
Impius humano viscere pavit equos.
Ut quo diversis sub eodem vindice cæsi
Temporibus (a) Nessus, (b) Dexamenique gener.
Ut (c) pronepos, Saturne, tuus: quem reddere vitam
Urbe (d) Coronides vidit ab ipse sua.
Ut (e) Sinis, & Sciron, & cum (f) Polypemone natus,
(g) Quique homo parte sui, parte juvencus erat.
(h) Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
Æquoris aspiciens (i) hujus & hujus aquas.
Quæque Ceres vidit (k) læto percuntia vultu
Corporea Thesea (l) Cercyonea manu.
Hæc (m) tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
Eveniant, aut his non leviora malis.

INTERPRETATIO.

Ut frater Antæi infecit altaria quo sanguine debuit, atque ipse periit exemplis suis. Ut scelestus, qui aluit præcordiis humanis pro herbis habentibus gramen savos equos. Ut duo Nessus scil. *& gener Dexameni mactati diversis temporibus sub eodem ultore. Ut pronepos tuus, Saturne, quem ipse Coronides vidit efflare vitam ab urbe sua. Ut Sinis, & Sciron, & cum Polypemone natus, & qui erat homo parte sui, parte taurus. Quique dabat in aerem ex terra pinus adductas, prospiciens aquas hujus & hujus maris. Et Cercyonea corpora, quæ Ceres vidit cadentia manu Thesea lætis oculis. Istæ calamitates aut non minores his tibi contingant, quem ira mea devovet dignis precibus.*

NOTÆ.

(y) *Frater*) Busiris est Neptuni etiam filius, quem Hercules sustulit.

(z) *Qui terr.*) Diomedem ipsum dicit, quem equis ipsius Hercules tradidit edendum.

(a) *Nessus*) Centaurus ab Hercule cæsus.

(b) *Dexameni*) Hujus vero Dejaniram filiam facit Hyginus, quam quidem vim timens Eurytioni Centauro desponderat, Hercules interfecto isto vindicavit.

(c) *Pronepos*) Peripheian intellige, quem a clave quam gestare solebat Corynetan magis appellaverunt. Hunc latronem Theseus circa Epidaurum, quo loco Æsculapius peculiariter colebatur, mactavit: quare & eum reddere vitam seu mori vidit. Saturni autem pronepos dicitur quia Vulcani fuit filius, cujus mater Juno, Saturno sata.

(d) *Coronides*) Æsculapius Coronidis ex Apolline filius.

(e) *Sinis & Styron*) De his a Thæseo sublatis latronibus in præcedentibus vidimus.

(f) *Polypemone*) Hunc eundem, qui Procustes quoque dicitur esse voluerunt. Hospites cogebat super lectum ascendere, quo si longiores essent, pars superemineus amputabatur; si breviores, distendebatur. Alii Procusten Polypemonis filium faciunt; non alio quam hoc Nasonis loco freti. Ipse certe hæreo.

(g) *Quique homo*) De Minotauro loquitur; quem jam toties vidimus.

(h) *Quique trabes*) Pityocampten designat, qui ab eo nomen habuit, quod victos a se diversis arboribus alligatos laceraret. Diversum a Sini supra memorato Naso videtur facere; quanquam alii eundem esse voluerunt, altero *scilicet* nomine a factis eidem dato.

(i) *Hujus & huj.*) Quia Isthmi angustias obsidens Pityocamptes Jonium simul & Ægæum mare prospiciebat.

(k) *Læto*) Quia *scil.* Cercyonis sublata latrocinia, quibus antea præclusus aditus ad Eleusinem, ubi præcipue Ceres colebatur.

(l) *Cercyonea*) Cercyonis Neptuni filii qui hospites secum lucta Eleusine certare, cogebat, victos mactabat.

(m) *Tibi*) Ibin alloquitur.

Qua-

Qualis *(n)* Achæmenides Sicula desertus in Ætna,
Troica *(o)* cum vidit vela venire, fuit.
Qualis erat nec non furtuna binominis *(p)* Iri,
Quique *(q)* tenent pontem, *(r)* quæ tibi pejor erit.
(ſ) Filius & Cereris frustra tibi semper ametur;
Destituatque tuas usque petitus opes.
Utque per alternos unda labente recursus
Subtrahitur presso mollis arena pedi;
Sic tua nescio quo semper fortuna liquescat:
Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque *(t)* pater solitæ varias *(u)* mutare figuras
Planus inextincta deficiare fame.
Nec dapis humanæ veniant fastidia: quaque
Parte potes, *(x)* Tydeus temporis hujus eris.
Atque aliquid facias, a vespere rursus ad ortus
Cur *(y)* exsternati Solis agantur equi.
(z) Fœda Lycaoniæ repetes convivia mensæ;
Tentabisque cibi fallere fraude Jovem.

INTERPRETATIO.

Qualis Achæmenides, relictus in Ætna Sicula fuit, cum vidit carbasa Trojana accedere. Qualis erat etiam sors Iri binominis; & qui tenent pontem, quæ erit tibi pejor. Filius etiam Cereris nequicquam a te colatur, & quæsitus usque deserat suas facultates. Et quemadmodum mobilis arena surripitur pedi imposito, aqua currente per reciprocos refluxus, ita tua fortuna dilabatur semper nescio quo modo, *& surrepta indesinenter per medias manus distrahatur. Et sicut parens illius quæ consueverat vertere diversas formas plenus conficiaris fame inexplebili: Neque fastidia tibi humani accedant: & qua parte potes, eris Tydeus hujus ævi. Et admittas aliquid, quamobrem equi Solis territi flectantur denuo ab occasu ad ortum. Iterabis nefanda convivia mensæ Lycaoniæ, & aggredieris imponere Jovi fallacia dapis.*

NOTÆ.

(n) *Achæmenides.*) Hunc Ulissis socium in Sicilia relictum cum Polyphemi implas manus fugeret, deinde ab Ænea benigne acceptum in superioribus vidimus.

(o) *Cum vidit*) Horrido vero ille squalore fuit.

(p) *Iri*) Celebrem illum mendicum dicit Ithacensem, qui in proverbium abiit. *Arnæus* appellatus fuit priusquam in mendicando loquacitas illud alterum nomen imposuisset.

(q) *Tenent*) Scilicet angustias viarum obsident importuni rogatores.

(r) *Quæ*) Fortuna *scil.*

(ſ) *Filius*) Plutus est divitiarum Deus, quem Cererem ex Jasio suscepisse tradit Hesiodus.

(t) *Pater sol.*) Erisichthonem intelligit de quo in Metam. cujus inexplebilem famem Mestra seu Dryops filia sæpius vendita frustra lenire tentavit; siquidem proprios artus denique coactus est morsibus depascere.

(u) *Mutare*) Ut modo pro virgine, modo pro alio quopiam animante venderetur.

(x) *Tydeus*) Ille vero prior, Oenei regis filius & Diomedis pater, a Menalippo in bello Thebano lethali vulnere percussus, moribundus allatum hostis caput dentibus corrasit; quod facinus adeo abhorruit Pallas, quæ e cœlo descenderat, ut Tydeum immortalitate donaret, ut se averterit, neque quicquam tribuere voluerit. Qua de re Statius, & Porphyrius.

(y) *Exsternati*) Ad Thyestæ & Atrei decantatissimam fabulam alludit.

(z) *Fœda*) Quia Jovi etiam humanas dapes apponere non est veritus Lycaon. Hujus autem videsis fabulam Metam. 1.

Teque aliquis (*a*) posito tentet vim numinis opto.
(*b*) Tantalides ut sis, (*c*) Tereidesque puer.
Et tua sic latos spargantur membra per agros;
Tanquam (*d*) quæ patrias detinuere vias.
Ære (*e*) Perilleo veros imitere juvencos,
Ad formam tauri conveniente sono.
Utve ferox (*f*) Phalaris, lingua prius ense resecta,
More bovis, (*g*) Paphio clausus in ære gemas.
Dumque redire voles ævi (*h*) melioris in annos,
Ut vetus Admeti decipiare (*i*) socer.
Atque (*k*) eques in medii mergare voragine cœni,
(*l*) Dummodo sint fati nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de (*m*) dentibus orti
Sidonia jactis Graja per arva manu.

INTERPRETATIO.

Atque cupio aliquis tentet potentiam Dei te admato: tu sis Tantalides & filius Terei. Et tui artus ita distrahantur per vastos campos, ut qui represserunt iter paternum. Æmuleris veros tauros ære Perillea, voce respondente figura juvenci. Atque uel sævus Phalaris, lingua ante recisa, queraris ad modum tauri inclusus in ære Paphio Et dum cupies reverti in annos ætatis valentioris, fallaris ut antiquus socer Admeti. Atque eques absorbearis abysso medii luti, dummodo nullus sit banas tuæ sortis. Atque utinam occidas sicut nati ex dentibus sparsis per agros manu Græca.

NOTÆ.

(a) *Posito*) *In dapes adbibito*; quomodo aut Lycaon aut Tantalus humanas carnes Jovi aliisque Diis apposuerunt, illorum divinitatem probaturi.

(b) *Tantalides*) Pelops Tantali filius. Hunc vero nefarium illum parentem Diis obtulisse jam sepæ vidimus.

(c) *Tereides*) Itys est Terei filius, quem mater patri edulandum admovit; uti dictum in Metam.

(d) *Quæ patr.*) Absyrti a Medea sorore discerpti tangit fabulam: quam sæpius in præcedentibus habuimus.

(e) *Perilleo*) De hoc æneo tauro a Perillo invento & Phalaride Agrigentinorum tyranno actum, quoque in superioribus.

(f) *Phalaris*) Ipse namque dicitur, a popularibus impetu facto, in taurum suum conjectus denique.

(g) *Paphio*) Pro quovis ære posuit; quia *scil.* Paphos insulæ Cypri oppidum eo maxime abundat.

(h) *Melioris*) Juvenilis *scil.*

(i) *Socer*) Pelias est, cujus filiam Alcesten Admetus uxorem duxit. Qua fraude autem illum filiarum manibus Medea sustulerit, videsis in Metam.

(k) *Eques*) Ad Curtii alludit historiam, qui Romæ hiatu ingenti terra dehiscente, conscenso equo sese Diis Manibus ex aruspicum responso devovit, & in specum præcipitavit.

(l) *Dummodo*) Addidit istud ne quam laudem ex clade sua Ibis, ut Curtius qui sese pro Patriæ salute devoverat, quoquo pacto consequeretur.

(m) *Dentibus*) Draconis *scil.* quos Cadmus, Palladia jussu seminavit. Fabulam habes Metam. 4.

Et

Et quæ (*n*) Penthides fecit, (*o*) fraterque Medusæ,
Eveniant (*p*) capiti vota sinistra tuo.
(*q*) Et quibus exiguo volucris devota libello est,
Corpora projecta quæ sua purgat aqua.
Vulnera totque feras, quot dicitur (*r*) ille tulisse.
(*s*) Cujus ab inferiis culter abesse solet,
Attonitusque (*t*) seces, ut quos Cybeleia mater
Incitat ad (*u*) Phrygios, vilia membra, modos.
Deque viro fias nec fœmina nec vir, ut (*x*) Attys;
Et quatias (*y*) molli tympana rauca manu.
Inque (*z*) pecus subito Magnæ vertere Parentis:
(*a*) Victor ut est celeri victaque versa pede.

INTERPRETATIO.

Et infelicia vota quæ Penthides, & frater Medusa conceperunt eveniant capiti tuo: atque ea quibus avis devota est parvo libello, quæ proluit suum corpus aqua injecta. Et feriaris tot plagis, quot ille dicitur tulisse, a cujus inferiis culter solet abesse. Et attonitus laceret viles artus, ut quos mater Cybeleja movet ad modos Phrygios. Et de masculo fias nec mas nec fœmina, ut Attys: & pulses rauca tympana manu effeminata. Et muteris repente in brutum Magnæ Matris, sicut victor & victa repente mutati sunt.

NOTÆ.

(n) *Penthides*) De Pentheidæ hujus, ut & Medusæ fratris votis frustra sese torserunt Interpretes: neque vero illi quinam fuerint certo potui reperire. Ne plores tamen, Lector, satis superque nugarum hactenus habuimus: vel si tantopere dolet, ab illustrissimo Præside Salv. quod te oblectet pete. Pythei filium fuisse Hipponactem ex Svida docet, quem quidem Hipponactem notabili vultus fœditate facit Plinius. Eam ob rem, ut ex eodem ille refert imaginem ejus lascivia jocorum Bupalus & Athenis sculptores fratres proposuere ridentium oculis. Quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse; quod falsum est, &c. Jam superest ut pro *Penthides Pytheides* legas, & viro non diligenti minus quam sagaci gratias agas.

(o) *Frater*) Clarissim. Salvagn. legit *mater* ex veteris codicis vestigiis, & de Hecuba interpretatur, cujus in Græcos diræ ut *Canis* appellaretur apud illos meruerunt. Verum ne pigeat Virum sane elegantem adire.

(p) *Capiti*) Optime; namque in eam partem vota dirigebantur,

(q) *Et quibus*) Imprecationes intellige quibus Appollonium Rhodium Callimachus sub Ibidis nomine devovit. Hujus enim volucris naturam rostro ventrem purgare solitam optime proximo Pentametro describit.

(r) *Ille tul.*) De Osiride sermonem esse ajunt, qui a Typhone fratre in minutissimas partes sit concisus, ut regno potiretur *scilicet*: quod tamen secus evenit.

(s) *Cujus*) De eo etiam Svidas, Appianus, Plutarchus.

(t) *Seces*) Virilia sibi amputare soliti erant Cybeles Sacerdotes.

(u) *Phrygios*) Ad tibiæ modulatus sonores, quales in Phrygia, ubi primum Deum magna culta mater, edebantur. Impetum divinum habuisse Lucianus, tradit, cum Lidii modi Bacchicum, Dorii grave, Jonii jucundum haberent.

(x) *Attys*) Qui in furorem actus seipsum eviravit, quanquam a Cybele ipsa id factum tradidit Lucianus.

(y) *Molli*) Utpote Eunuchi seu evirati.

(z) *Pecus*) Leones *scil.* qui magnæ Deum matris seu Cybeles currum trahere dicuntur.

(a) *Victor*) Hippomenes est, cujus, & Atalantæ, cursu ab eo superatæ, fabulam vidimus in Metam.

Solaque (*b*) Limone pœnam ne senserit illam,
   Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut (*c*) Cassandri dominus non (*d*) mitior illo,
   Saucius ingesta contumuleris humo.
Aut, ut (*e*) Abantiades, aut ut (*f*) Lyrnesius heros,
   Clausus in æquoreas præcipiteris aquas.
Victima vel Phœbo sacras macteris ad aras,
   Quam tulit a sævo (*g*) Theudotus hoste necem.
Aut te devoveat certis (*h*) Abdera diebus,
   Saxaque devotum grandine plura petant.
Aut Jovis infesti telo feriare trisulco;
   Ut (*i*) satus Hipponoo, (*k*) Dosithoesque pater.

INTERPRETATIO.

Et ne Limone sola experta sit illam pœnam, equus discerpat tua præcordia dente sævo, Vel ut dominus Cassandri, non lenior illo, vulneratus sepeliaris terra superposita. Vel ut Abantiades, aut ut, heros Cygneius, clausus projiciaris in aquas marinas. Aut juguleris tanquam bestia Apollini ad sacra altaria, quam mortem Theudotus passus est ab hoste crudeli. Vel Abdera te execrationibus exagitet statutis diebus, & lapides crebriores grandine mittantur in te diris addictum. Vel tangaris telo trisulco Jovis infensi, sicut ortus Hipponoo & pater Dosithoes.

NOTÆ.

(b) *Limone*) De hac Hippomenis a patre in adulterio deprehensa jam supra dictum.

(c) *Cassandri*) Herculem videtur designare Alexandri magni filium, Cassandri adeoque dominum, siquidem paterni regni hæres legitimus, quem, ut Justinus scribit, Cassander tacite occidi jussit, & terra obrui.

(d) *Mitior illo*) Ad Ibin referendum istud quem in se non minus crudelem Naso, quam in Alexandri domum Cassandrum esse dicit.

(e) *Abantiades*) Perseus videtur esse Abantis Argivi pronepos, quem una cum matre Danae Acrisius hujus pater arca conclusum in mare projecit; Polydectes tamen servavit, ut alibi dictum.

(f) *Lyrnesius*) De Telepho Herculis ex Auge filio agitur, quem ab Aleo materno avo cum matre expositum, & ad Caycl fluminis ostia delatum, ut Strabo priorque Euripides scripserunt Theutras rex Mysiæ & Ciliciæ imperii fecit hæredem. Lyrnesius autem a Lyrnesso Ciliciæ urbe dicitur. Cæterum pro *Lyrnesius Cignesius* ex Sarraviano codice clariss. Heinsius reposuerat, & de Tene quodam, cujus longa est fabula, exposuerat. Verum in his quisquiliis diutius si immoraremur, pessime & tempore & vita & patientia tua abuti, Lector, videremur. Plurima sunt, quæ nunquam melius intelliguntur quam cum semel atque in perpetuum negliguntur: neque mediocris est judicii ea omnia internoscere.

(g) *Theudotus*) Hic, ex Justino, Bactrianorum rex, atque ab Arsace Parthorum rege mactatus, a Domitio ex eodem illo dicitur. Verum posterius falsum. Quare quis hic fuerit Theudotus merito amplius quærendum censuit Vir doctissimus Salvagnius.

(h) *Abdera*) Urbs Thraciæ, ubi avertendarum calamitatum causa hominem quempiam diris imprecationibus devovere, & lapidibus obruere mos erat.

(i) *Satus Hipp.*) Capaneus est, quem Poetæ in Thebarum oppugnatione, non lapidibus obrutum, uti res erat, sed fulmine de scalis, quarum usum ad oppugnationem urbium docuerat, dejectum fabulati sunt.

(k) *Dosithoesq. p.*) Atracem volunt fuisse Thessaliæ regem illius Hippodamiæ patrem quam Pirithous duxit uxorem, qui quidem Atrax cum Dosithoen filiam a Jove compressam ob eam rem a se rejecisset, fulmine extinctus est. Quo tamen auctore a Commentatoribus Dosithoes pater dicatur Atrax mihi quidem non est compertum.

Ut

Ut (*l*) soror Autonoes, ut (*m*) cui matertera Maja est:
Ut temere optatos (*n*) qui male rexit equos.
Ut ferus (*o*) Æolides, ut sanguine cretus, (*p*) eodem,
Quo genita est, liquidis (*q*) quæ caret Arctos aquis.
Ut (*r*) Macedo rapidis icta est cum conjuge flammis;
Sic precor ætherei vindicis igne cadas.
Prædave sis illis, quibus est (*s*) Latonia Delos,
Ante diem rapto, non adeunda (*t*) Thraso.
Quique verecundæ (*u*) speculantem labra Dianæ,
Quique Crotopiaden diripuere (*x*) Linon.
Neve venenato levius feriaris ab angue,
Quam senis Oeagri Calliopesque (*y*) nurus;
Quam (*z*) puer Hypsipyles; quam (*a*) Qui cava primus acuta
Cuspide (*b*) suspecti robora fixit equi.

INTERPRETATIO.

Ut soror Autonoes, ut cui Maja est matertera; ut qui male gubernavit equos perperam cupitos. Ut sævus Æolides, ut nati ex eodem sanguine, ex quo orta est Ursa, quæ caret aquis fluidis. Quo ut pereas flammis ultoris ætherei, sicut Macedo cum marito afflata est igne fervido. Vel sis illis præda, quibus Delos Latonia non est adeunda, Thraso sublato ante tempus: Vel qui discerpserunt intuentem alveos Dianæ pudicæ, seu qui laceraverunt Linon Crotopiaden. Neve minus mordearis a serpente pestifera, quam nurus Oeagri & Calliopes, quam alumnus Hypsipyles; quam qui primus fodit mucrone acuto vasta ligna equi suspecti.

NOTÆ.

(l) *Soror Autonoes*) Semele est, Bacchi mater, de qua Metam. 3.

(m) *Cui mat.*) Ad Jasium refer Jove & Electra Atlantide natum, cui adeoque Maja Atlantis filia matertera fuerit. Is namque ab Jove etiam fulmine ictus, quod cum Cerere rem habuisset.

(n) *Qui male*) Phaetontem dicit.

(o) *Æolides*) Salmoneus est Æoli cujusdam filius, qui in Elide tenens imperium, machina quadam fulgurabat, sonabat, populi animos conturbabat,

Divumque sibi poscebat honorem,

uti habet Virgilius: quem vero fulmine Jupiter ob superbiam ad Inferos deturbavit. Verum enimvero fabulam si omittas, artificem fuisse egregium idoneis ex auctoribus comperies.

(p) *Eidem sanguine creti*) Lycaonis intellige filios Jovis fulmine necatos, ut testatur Hyginus. Eodem quippe sanguine creti, quo Callysto Lycaonis etiam filia in Arcton, seu Ursam mutata, & in cœlum translata.

(q) *Quæ caret*) Sæpius jam diximus mari non tingi Ursam, quæ in polo nobis sublato posita.

(r) *Macedo*) Hæc in suo exusta fuit thalamo, quæ Macedoniæ nomen dedit, ut quidam tradiderunt, seu fabulati sunt, namque obscura hæc sunt omnia.

(s) *Latonia*) Quia in Delo insula Apollinem & Dianam Latona dicitur enixa.

(t) *Thraso*) Hic Thasus aut Thrasius ab Hygino dicitur, Apollinis Sacerdotis filius; ex quo Delo nullus canis.

(u) *Speculantem*) Actæonem dicit. Fabula notissima.

(x) *Linon*) Hic Crotopiades dicitur ab avo Crotopo, Argivorum rege, cum cujus filia Psamathe Apollo consuevit, ex qua Linus ortus. Hunc autem cum inter virgulta metu patris occultaret, canes lacerarunt.

(y) *Nurus*) Euridice est, Orphei conjux, qui patrem habuit Oeagrum, matrem Calliopen Musam; quare & illa horum nurus.

(z) *Puer Hyps.*) Opheltes est alio nomine dictus Archemorus, Lycurgi Nemeorum regis filius, qui ab Hypsipyle nutrice indiligenter custoditus, serpentis morsu extinctus est.

(a) *Qui cava*) Laocontem dicit Virgiliano Carmine notissimum, qui

validis ingentem viribus hastam.
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorsit:

atque adeo equum ligneum Minervæ factum ut fabulatus erat Sinon violavit; quare a duobus draconibus correptus, & misere involutus.

(b) *Suspecti*) *Equo ne credite, Teucri* ait ille apud Maronem.

Neve gradus adeas (*c*) Elpenore cautius altos:
Vimque feras vini, quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
Juvit inhumanum (*d*) Thiodamanta Dryops.
Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
Proditus inclusæ (*e*) Cacus ab ore bovis.
Quam (*f*) qui dona tulit Lernæo tincta veneno,
Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de præcipiti venias in Tartara saxo,
Ut (*g*) qui Socraticum de nece legit opus.
Ut (*h*) qui Theseæ fallacia vela carinæ
Vidit: ut Iliaca missus ab arce (*i*) puer.
Ut teneri (*k*) nutrix, eadem matertera, Bacchi:
Ut (*l*) cui causa necis serra reperta fuit,

INTERPRETATIO.

Neve accedas prudentius ad excelsas scalas Elpenore, & teneres vim vini, quo modo ille toleravit. Atque intereas non minus victus quam quisquis Dryops opem tulit fero Thiodamanti hortanti ad arma: quam inhumanus Cacus ipse interfectus in suo specu, patefactus ore vaccæ inclusæ, quam qui portavit munera infecta tabo Lernæo, & infecit aquas Euboicas sanguine suo. Vel descendas ad Inferos de rupe prærupta, ut qui legit opus Socraticum de morte. Ut qui spectavit carbasa mendacia navis Theseæ: ut puer dejectus ex arce Trojana. Scut nutrix atque eadem matertera parvi Bacchi: sicuti ille cui serra inventa fuit caussa mortis.

NOTÆ.

(c) *Elpenore*) Hunc Ulyssis socium jam supra vidimus ebrium & de scalis lapsum cervice fracta.

(d) *Thiodamanta*) Driopum populorum ad Pindum montem rex fuit, a quo cum Hylus Herculis filius cibum petiisset, Hercule illac iter faciente, atque ille negasset, Thiodamantis boves mactatos Hercules suis apposuit. Eam injuriam Thiodamas ulcisci aggressus est, educta Dryopum manu: verum solos illos interfecto suo rege in Trachiniam coloniam duxit, & Hylan Thiodamantis filium formæ præstantia captus rapuit.

(e) *Cacus*) Vulcani fuit filius ab Hercule domitus in monte Aventino ob boves raptos una cum juvencis, quarum cauda in in speluncam tractarum.

Reddit una boum vocem vastoque sub antro
Mugit, & Caci spem custodita fefellit.

(f) *Qui dona*) Lichas est qui tunicam venenatam Herculi a Dejanira attulit: quem quidem furens in mare Euboicum projecit

(g) *Qui Socrat.*) Cleombrotum dicit Ambracioten, qui Platonis lecto libro de animæ immortalitate, qui Phædon inscribitur, sese in mare præcipitem dedit. A Socrate vero præsertim de animæ immortalitate sententia dimanaverat.

(h) *Qui Thesea*) Ægeus est Thesei pater, qui cum a Creta Insula revertentis filii vela nigra pro albis aut puniceis, quæ victori imperaverat prospexisset, mortuum putavit, & præ dolore sese in mare, quod ab illo nonnulli dictum volunt, veri nescius præcipitem dedit.

(i) *Puer*) Astyanax est Hectoris filius, quem Ulysses, ardente Ilio, de turri præcipitavit.

(k) *Nutrix*) Ino est soror Semeles quam Bacchus matrem habuit. Illa vero Athamantis mariti furorem fugiens, e scopulo sese cum Melicerte filio in mare dejecit.

(l) *Cui causa*) Perdicem intellige Dædali nepotem ex sorore, quem ille ex invidia quod serram & circinum ingenio suo invenisset, præcipitem ex turri dedit.

(m) Ly-

(*m*) Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
Dixerat invito quæ mala verba deo:
Fœta tibi occurat (*n*) patrio popularis in arvo,
Sitque (*o*) Paphageæ caussa leæna necis.
Quique (*p*) Lycurgiden lætavit & (*q*) arbore natum,
(*r*) Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus: ut (*s*) illi,
Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem simili pinus quem morte peremit:
(*t*) Phryx & venator sis Berecynthiades.
Si tua contigerit (*u*) Minoas puppis arenas;
Te Corcyræum Cressia turba (*x*) putet.

INTERPRETATIO.

Quemadmodum puella Lydia quæ ingesserat probra deo dolenti, se præcipitem dedit ab excelsis rupibus, Leæna prægnans popularis tibi obvia fiat in agro patrio, & sit caussa mortis Paphageæ. Et aper qui læto dedit Lycurgiden, & ortum ex arbore, & temerarium Idmonem te etiam laceret. Atque is vel mortuus tibi impingat plagam, ut illi super quem rostrum apri transfossi cecidit. Seu idem sis Phryx & venator Berecynthiades, quem pinus oppressit simili morte. Si tua navis contigerit arenas Minoas, turba Cressia arbitretur te Corcyræum.

NOTÆ.

(m) *Lydia*) Fabula obscurior, quam ex veteri Interprete sic exponunt. Ilice quidam Iblci Lycii filia Dianæ auxilio freta Mars potiri non poterat, multaque ab illa opprobria pertulerat. Commotus tamen denique puellæ patrem interfecit: cujus morte illa dolens sese e rupe dejecit. Verum optime pro *Lydia* clariss. Salvag. legit *Livida*, atque ex Jano Parrhasio de Aglauro intelligit, de qua Metam. 2. hanc enim ex Athenarum arce sese præcipitem dedisse furiis a Minerva agitatam tradit Apollodorus.

(n) *Patrio popul.*) Ibidis patriam subindicat, & quasi Lybicum facit; quanquam Ægyptium diximus.

(o) *Paphageæ*) Paphagus Ambraciæ rex cum in leænam catulis stipatam incidisset, in hortis suis ab ea est dilaniatus. Clariss. Heinsius legendum vero censebat *Phaleceæ* ex Antonino Liberali. Parrhasius *Phaylleæ* ex Æliano. Utrumvis autem sequaris auctorem, parum interest, cum hic Phayllum Ambraciæ Tyrannum, ille Phalæcum a leæna dilaniatum testentur. Quæ omnia prolixe neque minus eleganter habes apud clariss. Salvagn.

(p) *Lycurgiden*) Ancæum Lycurgi filium facit Hyginus, quem ab apro Calydonio percussum dicit.

(q) *Arbore natum*) Adonis est, scilicet, de quo in 10. Metam.

(r) *Idmonaque*) Hunc Apollinis filium & Argonautam facit Hyginus; audacem ideo, quod vates ipse, cum in expeditione Colchica periturum intelligeret, nihilominus cum Argonautis navem conscendit. A sociis vero postquam aliquantum secessisset ab apro occisus est.

(s) *Illi*) Thoantem nonnulli dicunt. Diodorus ignoto nomine cuidam hanc refert fabulam, qui capto ingenti apro, caput solum arbori appendit, cum & pedes ex voto solenni, debuisset. Qua re mox eodem loco meridiano æstu cum dormiret, solutum apri caput dormientis os oppressit.

(t) *Phrix*) *Eodem modo quo ille pinei pondere casu interficiaris.* Fabula vero obscura quam ex veteri interprete ad Atyn quendam venatorem referunt in Berecyntho Phrygiæ monte, ubi Cybeles sacra fiebant, lassitudine oppressum, & sub pinu dormientem. Mirum in hoc loco latet mendum.

(u) *Minoas*) In Sicilia interfectum Minoem jam supra vidimus. Ejus ossa in patriam cum populares referrent a Corcyræis seu insulæ Corcyræ incolis male tractati sunt. Quare quoscumque illi in Creta corripiebant ad regem suum inferias mittebant.

(x) *Putet*) Adeoque & mactet.

Lapsuramque domum subeas; ut (y) sanguis Alevæ:
(z) Stella (a) Leoprepidæ cum fuit æqua viro.
Utque vel (b) Evenus torrenti flumine mersus
Nomine. des rapidæ, vel (c) Tyberinus, aquæ.
(d) Astacidæque modo decisa cadavere trunco,
Digna feris, homini sit caput esca tuum.
Quodque ferunt (e) Brotean fecisse cupidine mortis,
Des tua succensæ membra cremanda pyræ.

INTERPRETATIO.

Atque ingrediaris domum casuram, ut proles Aleva, cum stella fuit propitia viro Leoprepida. Atque demersus fluvio rapido sicut vel Evenus, vel Tyberinus imponas nomen aquæ currenti. Et sicut Astacida, caput tuum avulsum mutilo cadavere esca digna feris fit esca homini. Et quod ajunt Brotean fecisse desiderio mortis, injicias tuos artus urendos pyra flagranti.

NOTÆ.

(y) *Sanguis Aleva*) Scopas est, ex Alevæ progenie, Creontis & Echecratiæ filius, ut Theocriti interpres tradit. Fabulam vero totam ex Cicerone accipe cujus hæc sunt verba. *Dicunt enim, cum cœnaret Cravone in Thessalia Simonides apud Scopam, fortunatum hominem & nobilem, cecinissetque id carmen, quod in eum scripsisset, in quo multa ornandi causa Poetarum more in Castorem scripta & Pollucem fuissent, nimis illum sordide Simonidi dixisse, se dimidium ejus quod pactus esset pro illo carmine daturum, reliquum a suis Tyndaridis, quos æque laudasset, peteret, si ei videretur. Paulo post ferunt esse nunciatum Simonidi, ut prodiret e juvenes stare ad januam duos quosdam, qui eum magnopere evocarent. Surrexisse illum ipsum, prodisse, vidisse neminem: Hoc interim spatio conclave illud, ubi epularetur Scopas, concidisse; ea ruina ipsum oppressum cum suis interiisse, &c.* Atque istud ipsum Suidas & Valer. Max. referunt.

(z) *Stella*) Castorem & Pollucem esse ex modo relata historia apparet: qui quidem Geminorum sidus constituunt, sed maxime navigantibus numen propitium credunt cum uterque apparent.

(a) *Leopredida*) Simonides est Leoprepis filius, Poeta insignis, patria Ceus.

(b) *Evenus*) Hanc de isto refert fabulam Homeri interpres. Cum Marpissam filiam pulcherrimam haberet, eam poscentes uxorem in certamen currule provocabat; eorum qui victi essent capita foribus affigebat, ut reliquos a contentione deterreret. Idas autem qui Apharei filius ferebatur, cum esset Neptuni, acceptis a patre equis velocissimis, Evenum superavit, Marpissam filiam adduxit uxorem. Evenus autem præ dolore se in Lycormam Ætoliæ fluvium demersit, cui dedit nomen, Idæ tamen prædam auferenti occurrit Apollo puellam ei rapere volens; cumque ad pugnam convenisset, Jupiter Mercurium misit, ut sibi, quem vellet puella eligeret. Hæc vero sapienter Idam accepit, verita *scil.* ne senescentem Apollo rejiceret. Alia tamen alii. Fabulas omnes, ex quibus jucundiorem libuit eligere.

(c) *Tyberinus*) Hic ab Ænea octavus fuit rex Albanorum, qui in Albulam inter prælianter depulsus, in eo periit, atque Illi nomen dedit suum. Quanquam Virgilius aliique diversa tradiderunt.

(d) *Astacida*) Menalippus est Astaci novissimus filius, sicuti legitur apud Apollodorum; cujus a Tydeo lethaliter vulnerato caput, tanquam a cane, non sine Minervæ indignatione, rosum supra diximus.

(e) *Brotean*) Vulcani & Minervæ nonnulli, alii Jovis faciunt filium, qui propter deformitatem cum se contemni videret, in ardentem pyram se conjecit. Consulas, si placet illustriss. Salvagni.

In-

Inclususque necem cavea patiaris, ut *(f)* ille
Non profecturæ conditor historiæ.
Utque *(g)* repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic sit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum stabili *(h)* qui carmine læsit Athenas.
Invisus pereas deficiente cibo.
Utve *(i)* lyræ vates fertur periisse severæ;
Caussa sit exitii *(k)* dextera læsa tui.
Utque Agamemnonio *(l)* vulnus dedit anguis Orestæ;
Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi conjugii nox prima novissima vitæ;
(m) Eupolis hoc periit & nova nupta modo.
Utque cothurnatum cecidisse *(n)* Lycophrona narrant;
Hæreat in fibris fixa sagitta tuis.

INTERPRETATIO.

Atque inclusus cavea morte afficiaris, ut ille fabricator historia non profectura. Et lingua procax perinde fit in perniciem suam ut inventori Jambi pugnacis. Et sicut ille qui insectatus est Athenas versu claudicante moriaris invisus, alimentis deficientibus. Vel ut ajunt poetam lyra mordacis interiisse, dextra seu fides læsa sit caussa tua cladis. Et quemadmodum serpens vulneravit Oresten Agamemnonium, tu etiam pereas de ictu habente venenum. Nox prima conjugii sit tibi ultima vita; Eupolis & & nova nupta occidit hoc modo. Et sicuti dicunt Lycophronem cothurnatum periisse, sagitta impacta stet in visceribus tuis.

NOTÆ.

(f) *Ille non*) Callisthenem dicit Olynthium, quem Alexander Magnus ad prodenda memoriæ gesta Asiatica accivit: deinde tanquam conjurationis conscium quod audacius de insolentia qua sese adorari volebat, palam loqueretur, truncatis membris, abscissis auribus, ac naso, labilsque deformatum: eum cane in cavea clausum circumferri jussit, diuque tortum tandem necavit. Quanquam alia alii scripserunt.

(g) *Repertori*) Archilochus est Poeta primus inter eos qui Jambos scripsere. Tanta vi illos in Lycamben socerum distrinxit quod sibi pactam Neobulen alteri collocasset, ut ad laqueum illum compulerit. Ob versuum autem petulantiam in exilium missus: quanquam non desunt qui ab illius domesticis necatum dicant.

(h) *Qui carmine*) Quidam ad Anaxandriden falso, alii ad Aristotelem quendam referunt. Alciatus & Turnebus de Hipponacte hunc locum intelligendum contendunt, qui claudicante & parum stabili versu, Scazonte *scilicet*, in Bupalum & Athenin invectus sit; quo in carmine ne Athenis quidem pepercerit. Atque hæc posterior sententia cum potior videtur, clar. Salvagn. fuit quoque approbata.

(i) *Lyræ vates*) Alcæum poetam lyricum cum eodem accuratissimo juveni, ut ipse ait, viro certe, crediderim indicari, qui mordacissimis versibus Pittacum præcipue, aliosque in patria tyrannidem exercentes insectatus est. Alii tamen de Stesichoro maledico Poeta intelligunt. Fabula est obscura, in qua conjectura opus est.

(k) *Dextera læsa*) Per dexteram læsam fidem intellige, quam Pittaco obstrinxisse Alcæum conjicias.

(l) *Vulnus*) Hujus historiæ testes Scholiastes nonnulli. De Oreste vero Agamemnonis filio jam sæpius dictum.

(m) *Eupolis*) Hic alius a Comico Poeta fuit, & Niciæ filius. Periit autem cum nova nupta Glycerio nomine, Eudici filia, prima statim nuptiarum nocte collapso thalamo. Qua de re extat Græcorum Epigramma.

(n) *Lycophrona*) Hic cum de antiquorum Poetarum principatu certamen sagitta, ab adversario ictus occidit. Chalcidensis fuit Grammatici cujusdam filius. Obscuræ sunt hæ fabulæ, ex quibus nomina aut nihil potius captamus.

Aut

Aut lacer in silvis manibus spargere tuorum;
Sparsus ut est Thebis angue (*o*) creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis;
Ut tracta est (*p*) conjux imperiosa Lyci.
Quodque suæ passa est (*q*) pellex invita sorori,
Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
(*r*) Conditor ut tardæ læsus cognomine Myrrhæ,
(*ſ*) Orbis in innumeris inveniare locis
Inque tuis opifex, vati quod fecit (*t*) Achæo,
Noxia luminibus spicula condat apis.
Fixis & in duris carparis viscera saxis,
Ut (*u*) cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer (*x*) Harpagides referas exempla Thyestæ;
Inque tui cæsus viscera patris eas.
Trunca geras sævo mutilatis partibus ense,
Qualia (*y*) Mimnermi membra fuisse ferunt.

INTERPRETATIO.

Vel discerptus in silvis disjiciaris manibus tuorum, sicuti natus avo serpente disjectus ʃit Thebis. Atque distraharis per asperos montes tauro rapiente, sicut uxor sæva Lyci distracta est. Et quod pellex sororis invita passa est, lingua tua abscissa cadas ante pedes tuos. Ut conditor tarda Myrrha cognomine læsus inveniaris in locis innumeris orbis. Et apis sedula infigat oculis aculeos noxios, quod fecit poetæ Achæo. Et alligatus asperis rupibus dilanieris præcordia, ut cui Pyrrha fuit filia fratris. Referas exempla Thyestæ, ut puer Harpagides, & mactatus vadas in ventriculum tui parentis. Feras artus mutilos, membris resectis fero gladio, quales dicunt fuisse artus Mimnermi.

NOTÆ.

(o) *Creatus*) Pentheus est de quo in superioribus, a furente matre & hujus sororibus dilaniatus, ille namque Cadmum in Draconem mutatum avum habuit.

(p) *Conjux*) De ea Hyginus fab. 7. Dirce autem intelligitur, quam Zethus & Amphion ex Antiope nati taurorum silvestrium caudis ideo distrahenda revinxerunt, quod concubitus suspicione eum Lyco marito suo Thebarum regi in tenebris claudendam eam imperasset.

(q) *Pellex*) Philomela est cujus fabulam vide in Metam.

(r) *Conditor*) Quis hic fuerit ut invenirent multum sese fatigaverunt Commentatores; frustra meo judicio, neque certi quicquam video, nisi cum doctiss. Salvagnio ita legas

Cognitor ut tarde Blæsus cognomine Cyræ; atque fabulam de Batto intelligas, qui quidem blæsus ut ex Justini 13. lib. apparet, Cyrenæ ex oraculi jussu, quanquam sero, eo minus intellecto, in Cyra monte condidit. At enim Justinum ipsum adi ex quo rem totam intelliges.

(ſ) *Orbis in*) Diu namque erravit Battus antequam in Africam perveniret, quæ ubi esset nesciebat.

(t) *Achæo*) Plures fuerunt eo nomine. Capiti vero hujus de quo nunc agitur, cum in horto ambularet agmen apum insedit; quod cum vellet expellere, earum aculeis oculorum acie dicitur privatus, ut tradit vetus Interpres.

(u) *Cui Pirrha*) Prometheus est; ejus quippe frater Epimetheus filiam habuit Pyrrham. Caucaso autem affixum fuisse illum, ubi jecur a vulture exederetur, jam sæpius dictum.

(x) *Harpagides*) Harpagi filius, ut ex Justino apparet atque Herodoto, Cyaxaris Medorum regis jussu, patri in epulas fuit appositus, quod is Cyrum nepotem, uti mandatum fuerat non peremisset. Clariss. Salvagn. legit *Harpalyces*, & de Clymeni filia sermonem esse contendit; cujus fabulam refert Hyginus.

(y) *Mimnermi*) Quis hic fuerit aliunde non liquet, mihi quidem: nam de Poeta Mimnermo intelligendum esse non arbitror.

Urve

Utve (*z*) Syracosio præstricta fauce poetæ,
Sic animæ laqueo sit via clausa tuæ.
Nudave derepta pareant tua viscera pelle;
Ut Phrygium (*a*) cujus nomina flumen habet.
Saxificæ videas infelix ora Medusæ,
(*b*) Cephenum multos quæ dedit una neci.
(*c*) Potniadum morsus subeas, ut (*d*) Glaucus, equarum:
Inque maris salias, Glaucus ut (*e*) alter, aquas.
Utque duobus (*f*) idem dictis modo nomen habenti,
Præfocent animæ (*g*) Gnosia mella viam,
Sollicitoque bibas, (*h*) Anyti doctissimus olim
Imperturbato quod bibit ore (*i*) reus.
Nec tibi, siquid amas, felicius (*k*) Hæmone cedat:
Utque sua (*l*) Macareus, sic potiare tua.

INTERPRETATIO.

Vel ut Vati Syracosio iter fit præclusum sunt spiritui tuo, gula elisa. Vel tua præcordia nudentur cute detracta, quemadmodum cujus omnis Phrygius obtinet nomen. Miser aspicias vultus Medusæ saxifica quæ una tradidit morti multos Cephenum. Patiaris morsus equorum Potniadum sicut Glaucus, & insilias in aquas maris ut alius Glaucus, Atque mella Gnosia præcludant iter spiritui, ut habenti nomen idem cum duobus superioribus. Et potes ore anxio quod reus doctissimus Anyti bibit olim vultu sereno. Neque, si quid diligas, eveniat beatius Hæmone, & ita potiaris tua sorore, ut Macareus sua.

NOTÆ.

(z) *Syracosio*) Theocritum esse nonnulli volunt Bucolici Carminis scriptorem, ex veteris interpretis testimonio, suspensum ideo quod in ipsum Siciliæ regem Hieronis filium sit invectus. Sed ejus rei fides penes auctorem fuerit.

(a) *Cujus*) Marsias est, de quo supra, & Metam. 6.

(b) *Cephenum*) De his Cephei regis popularibus Metam. 5.

(c) *Potniadum*) E Potniis Bœotiæ oppido.

(d) *Glaucus*) Hic Sisiphi filius, ut equas velociores haberet, illas a coitu prohibebat: quamobrem indignata Venus tantum iis immisit furorem, ut dominum discerpserint. Sed alii aliter.

(e) *Alter*) Piscator hic fuit, qui captos a se pisces cum herbæ cujusdam contactu in aquam resilire advertisset ipse rei de ea degustavit, & repente in aquas insiliit, uti dictum in Metam.

(f) *Idem dictis*) Pro *idem quod dicti*. Phrasis insolens.

(g) *Gnosia*) Ex Gnoso Cretæ urbe petita. Fabulam quod attinet ad alium Glaucum spectat Minois filium qui cum pila luderet, aut murem insequeretur, ut alii tradunt, forte in dolium melle plenum incidit, ubi suffocatus est. Prolixe fabulam habes apud Hyginum & Palæphatum capite de Polydo,

(h) *Anyti*) Nomen est unius ex illis nebulonibus, qui Socratem virum sanctum per invidiam accusaverunt, quasi Atheniensem juventutem pravis moribus & falsis religionibus imbueret.

(i) *Reus*) Socrates est Philosophorum facile princeps inter Ethnicos, sapientissimus ab oraculo judicatus, quem tamen cicuta iniqui judices sustulerunt.

(k) *Hæmone*) Pro *quam Hæmoni*, fuit autem ille Creontis filius, qui regnum Thebarum Eteocle & Polynice interfectis invasit. Antigonem amavit, quam cum videret a patre damnatam, quod contra vetitum Polynicem fratrem tumulasset, sese ipse quoque amoris impatientia interfecit. Quanquam paulo aliter atque varie rem totam diversi tradunt.

(l) *Macareus*) Hunc in Heroidibus ex turpi cum Canace sorore concubitu infamen vidimus.

Vel

Vel videas, quod jam, cum flammæ cuncta tenerent.
  Hectoreus patria vidit ab arce (*m*) puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore (*n*) creatus:
  Per facinus soror est cui tua facta parens.
Ossibus inque tuis teli genus hæreat illud,
  Traditur Icarii quo cecidisse (*o*) gener.
Utque (*p*) loquax in equo est elisus guttur acerno,
  Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut (*q*) Anaxarchus pila minuaris in alta,
  Jactaque pro solitis (*r*) frugibus ossa sonent.
Utque (*s*) patrem Psamathes, condat te Phœbus in ima
  Tartara; quod natæ fecerat ille suæ.
Inque tuos ea (*t*) pestis eat, quam dextra Chorœbi
  Vicit, opem miseris (*u*) Argolicisque tulit.

I N T E R P R E T A T I O.

Vel cernas quod filius Hectoreus spectavit ab arce patria, cum ignes corripuissent jam ferme omnia. Exsolvas flagitia tua *sanguine, sicut ortus avo patre, cui soror sua est facta mater per scelus. Atque illud genus spiculi quo gener Icarii dicitur occidisse infigatur tuis ossibus. Et quemadmodum garruli fauces compressa in equo durateo, ita via vocis tibi præcludatur pollice. Vel ut Anaxarchus tundaris in amplo mortario, & ossa trita strepitum faciant pro solitis frugibus. Atque Apollo te mittat ad Inferos ut patrem Psamathes quod ille fecerat filiæ suæ. Et illud monstrum incurrat in tuos, quod manus Chorœbi superavit, & præbuit auxilium miseris Argolicis.*

N O T Æ.

(m) *Puer*) Astianax est, de quo supra, qui Hectoris filius postquam patriam eversam vidisset da turri Ulyssis suasu in terram projectus est.

(n) *Creatus*) Adonis est Myrrhæ filius, cujus ut & matris Cynaras Cypriorum rex pater fuit, illa vero, siquidem cum patre rem habuerit, mater & soror. Ab apro autem occasum Adonin in Metam. vidimus.

(o) *Gener*) Ulysses est, Icarii quidem gener cum Penelopen ejus filiam duxerit uxorem. Quanquam autem de Ulyssis morte non una est sententia, arbitrantur tamen plerique cujusdam piscis venenata spina qua instructum fuit Telegoni jaculum per tumultum transfixum fuisse, cum hic ex Circe ab illo susceptus patrem suum non nosceret.

(p) *Loquax*) Hunc locum explicat Politianus in Miscellaneis, & ad Anticlum quendam refert, qui cum cæteris Græcis equo durateo inclusus, ad vocem Helenæ simulantis sermonem & verba uxoris illius, respondere voluit. Sed ab Ulysse eo usque illius fauces compressæ, donec cum voce una, & vitam amitteret, auctore Triphiodoro.

(q) *Anaxarchus*) In Anaxarchi vita tradit Laertius Abderitam fuisse & Alexandrum secutum. Habuisse autem inimicum Nicocreontem Cypriorum tyrannum. Proinde cum aliquando cum Alexandro cœnaret, isque de convivii apparatu Anaxarchum interrogaret, respondisse omnia laute atque affatim apparata esse, præterquam quod caput Satrapæ (Nicocreontem innuens) non eodem allatum esset. Hanc vocem postea Nicocreontem mortuo Alexandro ultum, atque Anaxarchum tempestate quadam ad Cyprum appulsum comprehendisse, & pila seu mortario impositum pistillis ferreis contundi jussisse. Quanqaam ille non se sed culeum suum tundi usque asseruit.

(r) *Frugibus*) Quæ *scilicet* in mortario tundebantur.

(s) *Patrem Ps.*) Crotopus est, cujus crudelitate Linum infantem expositum & a canibus laceratum supra vidimus.

(t) *Pestis*) De monstro quodam intelligunt, quod filios matrum sinu educens atque devorans Chorœbus interfecit, ut ex Statio colligitur.

(u) *Argolicis*) Toti Peloponneso infestum fuisse illud monstrum volunt.

Utque

Utque (*x*) nepos Æthræ, (*y*) Veneris periturus ob iram,
Exsul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit (*z*) hospes alumnum;
Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utve ferunt fratres sex cum (*a*) Damasichthone cæsos,
Intereat tecum sic genus omne tuum.
Addidit ut (*b*) fidicen miseris sua funera natis;
Sic tibi sint vitæ tædia justa tuæ.
Utve (*c*) soror Pelopis, saxo dureris oborto,
Et læsus lingua (*d*) Battus ab ipse sua.
Aera si misso vacuum jaculabere disco;
Quo puer (*e*) Oebalides ictus ab orbe cadas.
Siqua per alternos pulsabitur unda lacertos,
Omnis (*f*) Abydena sit tibi pejor aqua.
(*g*) Comicus ut mediis periit dum nabat, in undis;
Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superaris naufragus æquor,
Contacta pereas, ut (*h*) Palinurus „ humo.

INTERPRETATIO.

Et sicut nepos Æthræ, profugus dejiciaris ab equis exterritis, moriturus propter indignationem Veneris. Sicut hospes mactavit alumnum magnarum divitiarum causa, tuus hospes te juguletpropter tenues opes. Vel sicut ajunt sex fratres mactatos cum Damasichthone, ita omnis stirps tua pereat tecum. Quemadmodum fidicen adjecit suam mortem infelicibus liberis, ita fastidia tua vitæ sint tibi justa. Ut soror Pelopis rigeas saxo oborto, & sicut Battis ipse perditus ab lingua sua. Si percutias aerem vacuum disco jacto, procumbas percussus ab orbe quo puer Oebalides. Si aqua aliqua agitabitur per brachia alterna, omnis fluctus sit tibi gravior Abydenus. Quemadmodum Comicus interiit in mediis fluctibus, dum navigaret, aqua Stygia sic præcludat tuum guttur. Vel postquam naufragus superaveris mare procellosum, occidat ut Palinurus, terra contacta.

NOTÆ.

(x) *Nepos Æth.*) Hippolytus est Thesei filius, quem ob falsam novercæ accusationem cujus amorem spreverat, pater deceptus devovit; unde & ab equis quos Phocæ terruerant curru excussus laceratus est. Æthræ autem nepos fuit; siquidem illa Thesei mater.

(y) *Veneris*) Spretæ; siquidem Phædræ amanti morem gerere Hippolytus noluerit.

(z) *Hospes*) Polymnestorem intellige Thraciæ tyrannum, qui Polydorum Priami filium auri sacra fame trucidavit; ut dictum sæpius.

(a) *Damasicht.*) Hoc unius nomen fuit ex Niobes filiis, quos omnes Apollo propter matris nimiam superbiam sustulit, uti videre est in M-ram.

(b) *Fidicen*) Amphion est Niobes maritus Musica arte clarissimus; qui extincta domo sua sibi quoque mortem conscivit.

(c) *Soror*) Niobe est Tantali filia, de qua in Metam.

(d) *Battus*) De eo etiam in Metam.

(e) *Oebalides*) Hyacinthum dicit Phœbo carissimum puerum. Oebali filium, ut placitum nonnullis, quem tamen imprudens disco occidit, ut dictum in Metam.

(f) *Abydena*) Cujusmodi Leander Abydenus ad amicam se conferens periit. Qua de re vide in Heroidibus.

(g) *Comicus*) Alii ad Eupolim referunt, qui bello Peloponnesiaco in Hellesponto periisse dicitur a Svida; alii ad Terentium, quem Donatus naufragio periisse scripsit, cum ex Græcia rediret. Cla-iss. Salvagnius de Menandro cum veteri interprete exponit.

(h) *Palinurus*) Hic Æneæ navis fuit gubernator, qui nimio somno oppressus in mare decidit, & postquam quarto demum die ad littus Velinum enatasset, ab incolis spe prædæ occisus est.

Usque

Utque (*i*) cothurnatum vatem (*k*) tutela Dianæ.
Dilaniet vigilum te quoque turba canum.
Aut tu (*l*) Trinacrii salias super (*m*) ora gigantis,
(*n*) Plurima qua flammas Sicanis Ætna vomit:
Diripiantque tuos insanis unguibus artus
(*o*) Strymoniæ matres; (*p*) Orpheos esse ratæ.
Natus ut Atthææ flammis absentibus arsit,
Sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
(*q*) Ut nova (*r*) Phasiaca (*ſ*) compressa est nupta corona
Utque (*t*) pater nuptæ, cumque parente domus.
Ut (*u*) cruor Herculeos abiit difusus in artus;
Corpora pestiferum sic tua virus edat.
Qua sua Penthiden (*x*) proles est ulta Lycurgum,
Hæc maneat teli te quoque plaga novi.

INTERPRETATIO.

Et turba canum vigilum tutela Dianæ discerpant te etiam sicut poetam cothurnatum. Vel tu mittas te super ora gigantis Trinacrii, qua Ætna Siculo emittit plurimas flammas. Atque matres Strymoniæ dilanient tua membra sævis unguibus, putantes esse membra *Orphei. Oro ut sicuti filius Althææ flagravit flammis dissitis, ita tuus absumatur igne titionis. Ut nova nupta oppressa est corona Phasiaca, ut ve pater nupta, & domus cum patre. Quemadmodum cruor sparsus subiit membra Herculea, ita venenum exitiale rodat tuum corpus. Illud vulnus tibi impendeat etiam teli novi, quo filius suus ultus est Lycurgum Penthiden.*

NOTÆ.

(i) *Cothurn. vat.*) De Euripide Poeta Tragico intelligendum; quem canes ab æmulo quodam immissi discerpserunt, cum domum ab Archelao rege apud quem cœnaverat reverteretur.

(k) *Tutela D.*) Ab Æditu o Dianæ templo præposito immissos ejus canes scripsit Commentator. Verum potius est ut Dianæ tutelam credas, quia Venatrix ipsa, atque adeo canum studiosa.

(l) *Trinacrii*) Enceladus est Gigantum qui adversus Jovem conjuraverunt longe maximus, quem ille fulmine ictum Ætnæ monti supposuit.

(m) *Ora*) *Ruptis flammam expirare caminis* Enceladum scripsit Virgilius, cum de Ætnæ flammis loquitur.

(n) *Plurima*) Quæ plurimam flammam vomit.

(o) *Strymoniæ*) *Thraciæ*, quibus a Strymone Macedoniæ vicino fluvio illud datum nomen.

(p) *Orpheos*) De isto Poeta a Thraciis mulieribus discerpto jam sæpe dictum.

(q) *Natus*) Meleager est, quem vide in superioribus.

(r) *Phasiacā*) Quam obtulit Medea Colchica a Phasi patrio fluvio sic dicta. Quomodo autem Creusa Creontis regis filia, una cum tota regia Medeæ dolo, atque ultro missa corona perierit repete, si placet, ex superioribus.

(ſ) *Compressa*) Non temere mendum esse in hac voce suspicatus est clariss. Salvagnius, cujus loco *combusta*, aut aliquid ejusmodi reponendum.

(t) *Pater nupta*) Creon Corinthiorum rex Creusæ pater, quam Medeæ uxori Jason superinduxit pellicem.

(u) *Cruor*) Illum intellige qui ex Nessi Centauri corpore sagitta venenata eductus, quam Hercules in illum miserat. Eo vero infecta tunica, quam per *Lichan* Dejanira misit Herculi, ex qua virus in totum ejus corpus diffusum, ut dictum superius.

(x) *Proles*) Buten dicunt fuisse qui in patris a Baccho sublati vindictam Sacerdotes ejus occidit. Pentheidem autem vel ex eo appellat quod Penthei facta adversus Liberum patrem sit imitatus, vel quod ex ejus fuerit nepotibus. Fabula obscura.

Utque

Utque (*y*) Milon, robur diducere fissile tentes;
  Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis lædaris, ut (*z*) Icarus; in quem
  Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriæ pia (*a*) filia fecit,
  Vincula per laquei fac tibi guttur eant.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
  Ut legem pœnæ (*b*) cui dedit ipsa parens.
Illius exemplo violes simulacra Dianæ;
  (*c*) Aulidis a portu qui leve vertit iter.
(*d*) Naupliadæve modo ficto pro crimine pœnas
  Morte luas; nec te (*e*) non meruisse juvet.
(*f*) Æthalium vita spoliavit ut Isidis hospes,
  Quem memor a sacris nunc quoque pellit Ion:
Utque (*g*) Melanthea tenebris a cæde latentem
  Prodidit officio luminis orba parens;
Sic tua conjectis fondiantur pectora telis;
  Sic precor auxiliis impediare tuis.

INTERPRETATIO.

Et sicuti Milon coneris dividere quercum fissilem, atque valeas inde retrahere manus compressas. Atque pereas tuis donis, sicut Icarus, in quem agmen ebrium immisit manus armatas. Et quod filia pia fecit mœrore mortis patriæ, fac nodi laquei comprimant tibi fauces. Atque patiaris famem aditu domus præcluso, ut cui ipsa mater posuit legem supplicii. Lædas simulacra Dianæ, sicut ille qui lege iter turbavit a portu Aulidis. Vel pœnas exsolvas morte pro scelere ficto, sicut Naupliades; atque tibi prosit non dignum fuisse. Quemadmodum hospes Isidis spoliavit vita Æthalium, quem hospitem Ion memor arcet nunc etiam a sacris. Et sicut mater orba retexit officio luminis Melantheum delitescentem in tenebris post patratum homicidium; ita tua pectora figantur telis ingestis; ita, oro, opprimaris tuis auxiliis.

NOTÆ.

(y) *Milon*) Hic Crotoniates lacertorum fretus robore, cum lignum semifissum in sylva errans invenisset manibus conatus est diducere: verum comprehensis illis, postquam cunei lapsi essent, feris præda fuit.

(z) *Icarus*) Erigones est pater, qui cum Atticæ colonos vini usum docuisset, ab iisdem ebriis, siquidem paratum venenum putantibus interfectus est.

(a) *Filia*) Ipsa est Erigone Icari filia, quæ paternæ necis dolore laqueo vitam sibi conscivit.

(b) *Cui dedit*) De Pausania Lacedæmoniorum inclito duce agitur, qui cum in Minervæ ædem proditionis reus confugisset, valvis obstructis, lapides etiam ad eam rem afferente matre aut patre, atque avo, eorum judicio turpiter extinctus est.

(c) *Aulidis*) Aulis regiuncula est Bœotiæ, ubi Græci Principes in Trojam navigaturi adversis flatibus Dianæ ira diu retenti, quod cervum aliquem ejus imprudens Agamemnon occidisset. Admotam vero aris Iphigeniam Agamemnonis filiam, placandi causa, sæpius diximus. Hanc itaque tangere fabulam Nasonem hoc loco voluerunt: quamquam cervus simulacrum quomodo dicatur non satis assequor: neque *leve* istud *iter* placet.

(d) *Naupliada*) De Palamede loquitur, qui ab Ulysse quomodo circumventus fuerit dictum in præcedentibus.

(e) *Non mer.*) Quomodo neque Palamedes proditionis reus fuerat, uti finxerat Ulysses.

(f) *Æthalium*) Fabula ignota, cujus nullum uspiam vestigium quod quidem sciam.

(g) *Melanthea*) Neque de isto certa admodum licet proferre. Cæterum ad quendam homicidam referunt, ex vetusto interprete, quem mater sola latebrarum ejus conscia lumine allato prodidit.

Quas

Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
Acta (*h*) Phrygi timido; nox tibi talis eat.
Nec tu quam (*i*) Rhesus somno meliore fruaris;
Quam comites Rheso tum necis, ante viæ:
Ut quos cum (*k*) Rutulo morti (*l*) Rhamnete dederunt
Impiger Hyrtacides; Hyrtacidæque comes.
(*m*) Cliniadæve modo circumdatus ignibus atris
Membra feras Stygiæ semicremata (*n*) rati.
Utve (*o*) Remo muros auso transire recentes,
Noxia sint capiti (*p*) rustica tela tuo.
(*q*) Denique, Sarmaticas inter Geticasque sagittas,
His precor ut vivas & moriare locis.
Hæc (*r*) tibi tantisper subito sint missa libello,
Immemores ne nos esse querare tui.
(*ſ*) Pauca quidem, fateor; sed Di dent plura rogatis,
Multiplicentque suo (*t*) vota favore mea.
Postmodo plura leges; & nomen habentia (*u*) verum:
Et (*x*) pede quo debent acria bella geri.

INTERPRETATIO.

Nox talis a te transigatur, qualem exegit Phryx pavidus pactus equos, quos strenuus Achilles agitabat. Neque tu reficiaris somno jucundiore, quam Rhesus, quam comites Rheso tum mortis, antea itineris: ut quos strenuus Hyrtacides, & comes Hyrtacidæ mactaverunt cum Rhamnete Rutulo. Vel sicut Cliniades circumseptus flammis nigris portes artus semiustos navi Stygia. Vel tela rustica fiat infesta capiti tuo, ut Remo non verito saltu transilire novum vallum. Denique oro ut vivas & mortem obeas in his locis inter spicula Sarmatica & Getica. Ista sint tibi missa tantisper libello subitaneo, ne queraris nos esse oblitos tui. Pauca quidem, agnosco; verum Dii conferant plura petitis, & cumulent vota mea suo favore. Habebis plura brevi, & ferentia nomen verum, & pede quo sæva bella debeat geri.

NOTÆ.

(h) *Phrygi*) De Dolone Trojano sermo est, quem jam sæpius diximus ab Ulysse & Diomede peremtum; cum ad Græcorum castra speculator accessisset.

(i) *Rhesus*) Hunc etiam Thraciæ regem una cum sociis ab iisdem Diomede & Ulysse sublatum, qua prima nocte in auxilium Trojanorum venerant, in præcedentibus diximus.

(k) *Rutulo*) Fuerunt Rutuli populi Latii, quorum *Ardea* fuit metropolis.

(l) *Rhamnete*) Rex & augur fuit Turno gratissimus, cujus sequebatur partes bello quod adversus Æneas gessit. Hunc cum multis aliis Nisus Hyrtaci filius atque Euryalus ejus comes somno oppressos letho dederunt.

(m) *Cliniade*) Alcibiadem dicit Cliniæ filium, quem ferro cum aggredi non auderent qui ab Pharnabazo ad interficiendum illum missi erant, igne circum eam domum, in qua erat, accenso, mox telis missis, cum effugeret, ad Inferos compulerunt.

(n) *Rati*) Charontis intellige cymbam; qua mortuorum animæ ultra Stygias paludes vehuntur.

(o) *Remo*) Hic Romuli frater cum valli angustias saltu increpuisset, quod ad Romæ tutelam sufficere illi videbatur, prima fuit victima quæ eam urbem consecravit.

(p) *Rustica*) Cujusmodi utebantur qui Romuli jussu novæ urbis vallum moliebantur.

(q) *Denique*) Argute sane; ut omnium malorum culmen videatur Tomis inter Barbarorum Barbaros vitam quavis morte duriorem trahere.

(r) *Tibi*) Ibin alloquitur.

(ſ) *Pauca*) Imo plurima, & tædiosa & quæ cohærere non possunt.

(t) *Vota*) Adeoque Ibidis mala.

(u) *Verum*) Id est, quo ille appellabatur quem Ibidis nomine devovit Naso.

(x) *Pede*) Jambo *scilicet* uti dixit supra.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS FASTORUM LIBRI VI.

AMICE LECTOR.

Kalendarium, quod vides, cum in vetustis membranis reperissem, quamvis mendosum fœdeque depravatum multis partibus & ab homine hujus argumenti non satis perito confectum, quia tamen Fastis Nasonianis attexitur plerumque in codicibus antiquis, non quoque illud in editione hac nostra nequaquam duximus omittendum, adornaturi & ipsi aliquando Fastos, qui Nasonianis accuratius respondeant. Vale.

KALENDARIUM.

JANUARIUS.

A	Kal. Januarri.	Janifestum, Junonis, Jovis, & Æsculapii.
b	IV.	No.
c	III.	No. Cancer occidit cosmice.
d	II.	No.
e	Nonis.	Lyra oritur.
f	VIII.	Id.
g	VII.	Id.
A	VI.	Id. Festa Jani Agonalia. Delphin oritur.
b	V.	Id. Medietas hyemis.
c	IV.	Id.
d	III.	Id. Festa Carmentis & Juturnæ.
e	II.	Id.
f	Idibus.	Festum Jovis Redditæ sunt provinciæ populo Romano.
g	XIX.	Kal. Feb. Cæsar Augustus vocatur.
A	XVIII.	Kal. Sacrificium Carmentis. Festum Porrimæ & Postvertæ.
b	XVII.	Kal. Festum Concordiæ
c	XVI.	Kal.
d	XV.	Kal. Sol in aquario.
e	XIV.	Kal.
f	XIII.	Kal.
g	XII.	Kal.
A	XI.	Kal.
b	X.	Kal.
c	IX.	Kal. Lyra occidit.
d	VIII.	Kal. Pectus Leonis occubitur.
e	VII.	
f	VI.	Kal. Festum Castoris & Pollucis.
g	V.	Kal.
A	IV.	Kal.
b	III.	Kal. Festum Pacis.
c	II.	Kal.

FEBRUARIUS.

d	Kal.	Feb. Templum factum est Carmenti Celebratur Asylum.
e	IV.	Non. Lyra penitus occidit.
f	III.	Non. Occidit Delphin.
g	II.	Non.

v	Nonis.	Augustus dictus est pater patriæ. Aquarius vadit ad occasum.
b	viii.	Id.
c	vii.	Id Primus dies Feralium.
d	vi.	Id.
e	v.	Id. Ver incipit.
	iv.	Id. Initium Veris.
fg	iii.	Id. Bootes oritur, & est festum Fauni.
A	ii.	Id.
b	Idibus.	Festum Jovis & Fauni. Nefastus dies Fabiorum.
c	xvi.	Kal. Martii. Anguis, Corvus, Crater oriuntur.
d	xv.	Kal. Sol intrat in Pisces. Iterum Fauni.
e	xiv.	Kal.
f	xiii.	Kal. Festum Quirini. Festum stultorum & Fornacis.
g	xii.	Kal. Feralia.
A	xi.	Kal. Caristia virorum.
b	x.	Kal. Termini.
c	ix.	Kal.
d	viii.	Kal. Fuga Tarquinii Superbi. Veris initium.
e	vii.	Kal.
f	vi.	Kal.
g	v.	Kal.
A	iv.	Kal.
b	iii.	Kal. Equiria in campo Martio.
c	ii.	Kal.

MARTIUS.

d	Martii.	Festum Martis & Junonis. Ancilia feruntur, non est bonum nubere.
e	vi.	Non.
f	v.	Non. Alter piscium conditur. Oritur vindemitor.
g	iv.	Non. Bootes citius, vindemitor tardius occidunt cosmice.
A	iii.	Non. Festum Vestæ. Cathedra Julii.
b	ii.	Non. Festum Vejovis Pegasus oritur heliace.
c	Nonis.	
d	viii.	Id. Corona Ariadnes oritur.
e	vii.	Id.
f	vi.	Id.
g	v.	Id.
A	iv.	Id.
b	iii.	Id.
c	ii.	Id. Altera Equiria fiunt juxta Tyberim.
d	Idibus.	Festum Annæ Perennæ. Julius Cæsar occisus in Capitolio.
e	xvii.	Kal. Aprilis. Scorpius oritur.
f	xvi.	Kal. Milvius oritur. Festum Bacchi. Vilis anicula hederis coronata vendit populo libatum. Melle Libero patri sacrificamus. Libera toga datur. Milvus oritur chronice. Festum est Ledæorum qui fuerunt Argivi, vel Larium.
g	xv.	Kal.
A	xiv.	Kal. Quinquatria Palladis captæ.
b	xiii.	Kal.
c	xii.	Kal.
d	xi.	Kal. Sol in Arietem.
e	x.	Kal. Ultimus dies quinquatruum.
f	ix.	Kal.
g	viii.	Kal. Æquinoctium vernale.
A	vii.	Kal.
b	vi.	Kal.
c	v.	Kal. Festum Jani, Concordiæ, Pacis & Salutis.
d	iv.	Kal.
e	iii.	Kal.
f	ii.	Kal. Festa Lunæ labentis. Templum in Aventino monte.

APRI-

APRILIS.

g	Kal.	April. Festum Veneris & Virilis Fortunæ. Scorpius occidit.
A	IV.	No. Pleiades oriuntur.
b	III.	No. Meretices lavantur sub myrto. Fors Fortuna Virilis. Scorpius occcidit cosmice.
c	II.	Non. Hebæ & Matris Deorum. Megalenses ludi fiunt.
d	Nonis.	Festum Publicæ Fortunæ.
e	VIII.	Id. Orion occidit chronice.
f	VII.	Id. Festum Cerealium ludorum. Libra occidit cosmice. Juba victus est a Jul. Cæsare.
g	VI.	Id.
A	V.	Id.
b	IV.	Id.
c	III.	Id.
d	II.	Id.
e	Idibus.	Festum Jovis victoris. Templum..... Libertatis.
	XVIII.	Kal. Maii. Dies grandinosa. August. Cæsar vicit Mutinenses.
g	XVII.	Kal. Forda litatur Telluri.
A	XVI.	Kal. Triumphus Augusti. Hyades occidunt heliace.
b	XV.	Kal. Sol in Taurum.
c	XIV.	Kal. Equiria. Combustio vulpium.
d	XIII.	Kal. Festa Palis: Roma condita.
e	XII.	Kal.
f	XI.	Kal. Festa Veneris Vinalia.
g	X.	Kal.
A	IX.	Kal.
b	VIII.	Kal.
	VII.	Kal.
d	VI.	Kal. Festum Rubiginis. Aries oritur heliace. * Prothius oritur cosmice, occidit heliace. Tempora Veris prima finita sunt.
e	V.	Kal.
f	IV.	Kal. Festum Floræ & Vestæ.
g	III.	Kal.
A	II.	Kal.

MAJUS.

b	Kal. Maii.	Amalthea. Capra oritur cosmice. Ara Laribus posita.
c	VI.	No. Flat [ventus Argestes. Hyades oriuntur cosmice. Finis Floralium.
d	V.	No. Panthera Chironis oritur chronice.
e	IV.	No.
f	III.	No. Stellificatio Lyræ. Sagittarius oritur.
g	II.	No. Scorpius apparet in parte media.
A	Nonis.	
b	VIII.	Id. Lemuria celebrantur, non est bonum nubere.
c	VII.	Id Orion occidit chronice.
d	VI.	Id. Festum Martis Bisultoris.
e	V.	Id.
f	IV.	Id.
g	III.	Id.
A	II.	Id. Pleiades oriuntur heliace. æstas incipit.
b	Idibus.	Ora Tauri oriuntur heliace. Scirpea simulacra mittuntur in Tiberim Festum est Mercurii.
c	XVII.	Kal. Junii.
d	XVI.	Kal. Junii.
e	XV.	Kal. Sol it in Geminos. Agones Junii fiunt.
f	XIV.	Kal. Canis Orionis exit.
g	XIII.	Kal. Lustra Vulcani fiunt

A xii. Kal.

b xi. Kal.

c x. Kal. Mos sacrorum pro fuga Tarquinii faciundorum, non modo ineſt fuga Tarquinii, ineſt viii. Kal. Mart.

d ix. Kal. Feſtum Publicæ Fortunæ.

e viii. Kal. Roſtrum aquilæ oritur chronice.

f vii. Kal. Bootes occidit heliace.

g vi. Kal. Hyas occidit heliace, oriens coſmice.

A v. Kal.

b iv. Kal.

c iii. Kal.

d ii. Kal.

JUNIUS.

e Junii. Feſta Carnæ, Junonis Monetæ, Martis, & Tempeſtatis. Aquila oritur chronice.

f iv. No. Bellonæ Feſtum.

g iii. No. Hyades oriuntur heliace.

A ii. Non. Dedicatio templi Herculis.

b Nonis. Feſtum Trinomii dei Fidei Sancti Semipatris. malum eſt nubere ante Idus.

c viii. Idus.

d vii. Id. Tergum urſæ occidit heliace, & regis Lycaoni. Lycaonida fiunt ludi Tyberis.

e vi. Id. Datum eſt templum Menti. Feſtum eſt Veſtæ. Aſinus coronatur, ara Priapi. Priori Palladium liberatur ab igni Gallico. Mors Craſſi & ſuorum.

f v. Id. Delphin oritur chronice.

g iv Id. Matralia fiunt. Rutilius & Didius occiduntur. Templum Fortunæ Servius; Concordiæ Livia dedicavit.

A iii. Id.

b ii. Id.

c Idibus. Jovi invicto datum eſt templum. Minora quinquatria Palladis fiunt.

d xviii. Kal. Julii.

e xvii. Kal. Dione orta eſt heliace in fronte Tauri.

f xvi. Kal. Flat Zephyrus proſper navigantibus.

g xv. Kal. Sol in Cancrum. Pallas colitur in Aventina arce.

A xiv. Kal. Secundus ventus. Orion oritur heliace.

b xiii. Kal. Delphin oritur chronice. Sol in Cancrum. Volſci & Æqui vincuntur.

c xii. Kal. Templum datum eſt Sumano Jovi.

d xi. Kal. Æſculapius, qui & dicitur Ophiucus & Serpentarius, chronice oritur.

e x. Kal.

f ix. Kal. Victus eſt Flaminius.

g viii. Kal. Syphax vincitur; Hasdrubal occiditur. Feſtum Fortis Fortunę. Solſtitium.

A vii. Kal. Feſtum Larium & Jovis Statoris.

b vi. Kal. Orion apparet a Zona inferius; Solſtitium.

c v. Kal. Laurum.

d iv. Kal. Templum Quirino factum.

e iii. Kal

f ii. Kal. Feſtum Pieridum;

(a) Fa.

(a) FASTORUM
LIBER I.

(b) TEmpora cum (c) caussis (d) Latium digesta per annum,
(e) Lapsaque sub terras, ortaque (f) signa, canam.
Excipe (g) pacato, Cæsar (h) Germanice, vultu
Hoc opus; & (i) timidæ dirige navis iter.

INTERPRETATIO.

Dicam tempora distributa per annum Latinum, cum rationibus eorum, & Sidera condita sub tellurem, & quæ apparent. Cæsar Germanice, admitte hoc opus facie serena, & dirige viam cimbæ pavidæ.

NOTÆ.

(a) *Fastorum*) Eo nomine a potiori hi libri appellantur, in quibus dierum omnium satio expeditur; quia *scilicet* plures fasti, quibus jus fari & dicere licitum quam nefasti. Festa autem & fabulas festorum hoc opere descripsit Naso. Aliquot astrorum ortus & occasus pro temporum ratione observanda assignavit. Vicem denique præstiterint fasti ejus quod vocamus nos *Calendarium*. Duodecim libros pro mensium ratione & numero scripserat Poeta: sed iniquo fato sex perierunt.

(b) *Tempora*) Ea ex Nasone si propius inspicias, aliud esse non invenio, quam Res ipsas, prout certo quodam subsistendi ordine inter se comprehenduntur atque duratione sua, quæ per prius simul & posterius intelligitur, motu præsertim cæli & astrorum æstimantur.

(c) *Caussis*) Propter quas *scilicet* hæc aut illa eum in ordinem relata, tunc temporia instituta, vel quoquo modo distributa aut conservata.

(d) *Latium*) Qui duodecim fuit mensium: per Lunæ præsertim & Solis motum intellectus.

(e) *Lapsaque*) Torserunt se hic multum, quod rerum ordinem turbasse videatur Poeta, cum prius oriri quam occidere res sit necesse. At enim omissa subtilitate omni, optime ordinem servasse illum dico, qui prius de illis astris mentionem fecerit quæ omnino nobis sunt priora. Quoquo enim modo spectaverimus, nullus illa quæ lapsa sunt prius nobis conspicua fuisse negaverit: tum præterea eadem prius fuisse quæ laterent quam cuiquam apparerent nemini fuerit dubium. Videtur deinde Poeta numeri majoris lapsorum astrorum, habere rationem.

(f) *Signa*) Ordines dicit stellarum, quibus animalium, aliarum etiam rerum figuras affixerunt. De illorum autem ortu atque occasu consulendi qui de sphæra tractant. Namque elevatio Poli eorum ortus atque occasus variet, plurimaque subtilioris disquisitionis pro accurata illorum cognitione requirantur, loci non est hujus ea rimari. Istud unum saltem non omittendum, ortus & occasus astronorum cum Horizontis tum Solis ratione diversis modis assignari atque nominari. Priori respectu *Cosmicus* ortus vel occasus appellatur alicujus astri, cum oriente Sole astrum illud ascendit supra, vel descendit infra Horizontem: posteriori *Heliacus* quando illud idem astrum vel satis a Sole distat ut ex ejus fulgore sese expedire, adeoque apparere, possit, vel contra ita illi est vicinum ut splendore ejus quasi deleatur. *Acronicum* insuper ortum vel occasum ab *ἄκρο extremus* & *νύξ nox* dixerunt, cum Sole infra horizontem descendente, atque adeo in primo noctis termino sydera aut cadunt aut exoriuntur.

(g) *Pacato*) *Non irato*, sicuti Amatorios poetæ libellos Augustus viderat; sed *leni & benevolo*.

(h) *Germanice*) Hic Drusi Claudii Neronis fuit filius, cujus Tiberius patruus fuit natura, deinde, Augusti jussu, pater per adoptionem. Augusto opus suum inscripserat Naso, uti apparet ex 2. Tristium, verum editionem libri, & poetæ sententiam impedivit indignissima ejus relegatio.

(i) *Timidæ*) Hac metaphora Ingenii sui moderatorem expetit Germanicum, non sine apta cautione, & cauta adulatione.

(*k*) Officiique levem non averſatus honorem,
(*l*) En tibi devoto munere, dexter ades.
Sacra (*m*) recognoſces (*n*) Annalibus eruta priſcis;
Et quo ſit (*o*) merito quæque notata dies.
Invenies illic & feſta (*p*) domeſtica vobis.
Sæpe tibi (*q*) Pater eſt, ſæpe legendus (*r*) Avus.
Quæque ferunt illi (*ſ*) pictos (*t*) ſignantia Faſtos,
Tu quoque cum (*u*) Druſo præmia fratre feres.
Cæſaris arma canant alii; nos Cæſaris (*x*) aras;
Et quoſcunque (*y*) ſacris addidit ille dies.
Annue conanti per laudes ire tuorum:
Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum; dederis in carmina vires.
Ingenium (*z*) vultu ſtatque caditque tuo.
(*a*) Pagina judicium docti ſubitura (*b*) movetur
Principis, ut (*c*) Clario miſſa legenda Deo.

INTERPRETATIO.

Et non dedignatus tenuem honorem officii mei, ecce adeſto propitius dono tibi conſecrato. Recoles ſacra deſumta ex antiquis Annalibus; & quo merito ſinguli dies ſint ſignati. Reperies quoque ibi feſta vobis domeſtica, Pater eſt tibi ſæpe legendus, ſæpe Avus. Tu etiam cum fratre Druſo reportabis laudes radiantes faſtos pictos, quos illi ferunt. Alii celebrent arma Cæſaris; nos altaria Cæſaris; & quoſcumque dies ille adjecit ſacris. Fave nitenti diſcurrere per laudes tuorum; & profliga timorem pavidum ex corde meo. Præbe te mihi lenem; præbueris vires ad verſus ſcribendos; ingenium valet & languet vultu tuo. Libellus venturus ſub cenſuram Principis eruditi angitur, tanquam miſſus legendus Deo Clario.

NOTÆ.

(k) *Officii*) *Mei*, quod ex ſacrato tibi opere quoquo modo apparet.

(l) *En*) Omnino pro *En In* reponendum eſſe, clariſſ. Heinſio admonente, crediderim.

(m) *Recognoſces*) Doctiſſimus quippe fuit Germanicus.

(n) *Annalibus*) Tum maxime illis, qui & Pontificales libri dicebantur, in quos, preſſe quidem, res omnes ſingulorum annorum mandabat litteris Pontifex maximus, ut teſtatur Cicero; tum quibuſvis aliis, & vetuſtorum Poetarum monumentis.

(o) *Merito*) *Meritorum præmio* expoſuerunt. Non ita accipio, ſed media ſignificatione vocem illam Naſo uſurpaſſe videtur, ut, ſive candidus ſive ater ſit dies, ejus rei cauſſam ſit declaraturus.

(p) *Domeſtica*) *Domui Cæſareæ pro meritis inſtituta*. Atque hinc maxime capiatur Germanici attentio & benevolentia.

(q) *Pater*) Seu Druſus verus Germanici pater, ſeu potius Tiberius pater per adoptionem.

(r) *Avus*) Auguſtus *ſcil.* per adoptionem, is ſiquidem Tiberium ſibi aſſumſit.

(ſ) *Pictos*) Minio *ſcilicet*.

(t) *Signantia*) Id eſt, quæ in Tabulas publicas ſeu faſtos memoriæ & honoris cauſa relata ſunt. Præter enim Pontificales libros alii fuerunt duo faſtorum nomine, in quorum altero varia dierum jura inſcripta, ſolemnia Deorum, ludi, feriæ, &c. altero Magiſtratuum prope omnium nomina continebantur.

(u) *Druſo*) Hic Tiberii fuit filius, adeoque Germanici frater adoptivus.

(x) *Aras*) Quæ Auguſto ob merita dedicatæ ſunt intelligo.

(y) *Sacris*) Cum ſeu ob victorias, ſeu alios proſperos eventus, feſtos eſſe voluerit.

(z) *Vultu*) Prout per illum favorem tuum aut iram intellexero.

(a) *Pagina*) *Hic liber meus.*

(b) *Movetur*) *Commovetur atque tremit.*

(c) *Clario*) Hoc eſt Apollini, cui *Claros* urbs Ioniæ in minore Aſia dicata; ubi templum & oraculum habuit; quod & Germanicum inviſiſſe teſtatur Tacitus.

(d) Quæ

(d) Quæ sit enim culti facundia sensimus oris:
(e) Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus, & ad *(f)* nostras cum se tulit impetus artes,
Ingenii currant *(g)* flumina quanta tui.
(h) Si licet, & fas est, vates rege vatis habenas;
(i) Auspice te felix totus ut annus eat.
TEmpora digereret cum *(k)* conditor Urbis, in anno
Constituit menses *(l)* quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras:
Curaque finitimos vincere major erat.
Est tamen & ratio, Cæsar, quæ moverit illum:
Erroremque suum quo tueatur *(m)* habet.
(n) Quod satis est, utero matris dum prodeat infans;
Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere conjugis uxor
(o) Sustinet in vidua tristitia *(p)* signa domo.
Hoc igitur vidit *(q)* trabeati cura Quirini;
Cum rudibus populis *(r)* annua jura daret.

INTERPRETATIO.

Percepimus enim quæ sit eloquentia facundi oris, cum movit arma civica pro reis timidis. Novimus quoque quanta torrentia tui ingenii fluant cum ardor se vertit ad nostras artes. Si conceditur & fas est, tu Poeta flecte lora Poetæ, ut totus annus currat lætus te duce.

CUm ædificator Urbis distribueret tempora, statuit menses decem esse in suo anno. Nimirum, Romule, magis peritus erat bellorum quam astrorum: & majus erat votum superare vicinos. Est tamen etiam caussa quæ impulerit illum: & habet quo defendat errorem suum. Quod est satis, donec puerulus prorumpat ex ventre matris, hoc decrevit esse satis temporis in annum. Conjux tolerat per totidem menses lugubria indicia in domo orba a morte mariti. Mens ergo Romuli trabeati istud advertit, cum diceret jura annua populis agrestibus.

NOTÆ.

(d) *Quæ sit*) Germanici benevolentiam ab Oratoriæ & Poeticæ facultatis laude non imperite captat.

(e) *Civica*) Defensiones intellige, seu orationes ad reos tuendos a Germanico paratas.

(f) *Nostras*) Poeticas *scil.*

(g) *Flumina*) Elegans metaphora sibi quid velit frustra credo indicaverim.

(h) *Si licet*) Verecunde admodum & caute loquutus.

(i) *Auspice*) Istud vero maxime ingeniosum, quasi non sibi, sed omni generi humano aut publicæ faustitati consulere Naso videatur. Atque istud omne in Germanici laudem, ut suum faciat Poeta.

(k) *Conditor*) Romulus *scilicet*.

(l) *Quinque bis*) Deceptum esse hac in parte Ovidium Plutarchus aliique crediderunt; neque temere, uti quidem opinor.

(m) *Habet*) Has vero rationes Naso, non Romulus confinxit.

(n) *Quod satis*) Decem enim mensibus Lunaribus seu novem Solaribus perfectus in utero formatur Infans. Verum nugatoria ad anni spatium constituendum illa est ratio.

(o) *Sustinet*) Quod ex tempore desumtum volunt, quo in utero latet infans.

(p) *Signa*) Vestes puta lugubres, cupressos quæ mortuorum domibus affigebantur.

(q) *Trabeati*) Scilicet Romulus qui & Quirinus post fata appellatus, trabea, ut regem decuit, fuit ornatus. Quanquam cujusmodi fuerit jucundum esset cernere.

(r) *Annua*) Quæ ad anni rationem spectarent.

(*s*) Martis erat primus mensis, (*t*) Venerisque secundus.
Hæc (*u*) generis princeps, ipsius ille pater.
(*x*) Tertius a Senibus, Juvenum de nomine quartus:
Quæ sequitur, (*y*) numero turba notata fuit.
At (*z*) Numa nec (*a*) Janum, nec (*b*) avitas præterit umbras;
Mensibus antiquis apposuitque duos.
NE tamen ignores variorum jura dierum:
Non habet officii (*c*) Lucifer omnis idem.
Ille Nefastus erat, per quem (*d*) tria verba silentur:
Fastus erit, per quem (*e*) lege licebit agi.
Neu (*f*) toto perstare die sua jura putaris;
Qui jam Fastus erit, mane Nefastus erat.
Nam simul (*g*) exta Deo data sunt, licet omnia fari;
Verbaque honoratus (*h*) libera Prætor habet.

INTERPRETATIO.

Primus mensis erat Martis, & secundus Veneris: Hæc mater progeniei, ille pater ipsius. Tertius fuit dictus a Senibus, quartus de nomine Juvenum, agmen mensium quod sequitur fuit signatum numero. At Numa neque omisit Janum, neque Manes avitos; & addidit duos menses antiquis.

NE tamen nescias jura variorum dierum: omnis dies non habet idem curæ. Ille dies erat Nefastus, per quem tres voces supprimuntur: fastus erit per quem licebit agi lege. Neve credideris sua jura permanere toto die; qui jam erit fastus, erat Nefastus mane. Nam statim atque viscera oblata sunt Deo, fas est omnia dicere, & Prætor honoratus habet voces liberas.

NOTÆ.

(s) *Martis*) Utpote qui non modo Romulum genuisset, sed imperii Romani fundamenta posuisset.

(t) *Veneris*) Dictum nempe volunt *Aprilem* quasi *Aphrilem* ab ἀφρὸς quod est *spuma*, unde nata Venus, quæ ideo *Aphrodite* appellata. Verum ad plaudendum Cæsaribus, qui ex Venere per Julum atque Æneam natales suos repetebant, conficta ea videtur etymologia; quam alii ab *aperiendo* aut ab *apro* potius desumpserunt, ut videbitur suo loco.

(u) *Generis*) Romani *scil.* propter Cæsares. Quare Martialis ad Vulcanum,

Parce, sumus Martis turba, sed & Veneris.

(x) *Tertius*) Mensi Majo a Majoribus, sicuti Junio a junioribus, honoris gratia, nomen impositum dicit, postquam Romulus populum in Majores & Juniores divisisset.

(y) *Numero*) *Quintilis* nempe quintus mensis appellatus; *Sextilis* sextus; Septimus *September*, &c. Quanquam postea Quintilis ab Julio Cæsare *Julius*, Sextilis ab Augusto *Augustus* dictus est.

(z) *Numa*) Qui secundus Romanorum rex fuit.

(a) *Janum*) Hunc bifrontem Deum seu antiquissimum Italiæ regem, cui Numa Januarium dicavit, neque prætermittet Naso; adeoque de eo plura jam proferre nihil est opus.

(b) *Avitas*) *Avorum animas*, quibus sacrificia fieri Februario mense Numa instituit. De quibus secundo horum Fastorum.

(c) *Lucifer*) Stella est, quæ cum Solem antecedit *Lucifer*, cum sequitur *Vesper* appellatur: atque hic pro die ipso ponitur.

(d) *Tria*) *Do Dico Addico*, id est Do leges, Dico jus, Damno: vel, Do bonorum possessionem, Dico jus, Addico id de quo quæritur; quæ quidem verba a Prætore jus dicturo proferebantur.

(e) *Lege agi*) *Poterit Prætor secundum leges & instituta jus dicere.*

(f) *Toto perst.*) *Intercisi* vocabantur illi dies quibus, mane, verbi gratia, cumque fieret sacrificium jus fari nefas; perfecto autem illo fas erat.

(g) *Exta*) Viscera seu interiora vitalia dicit, quæ maxime extant, & diis offerebantur.

(h) *Libera habet*) *Potest jus dicere.*

Est

Est quoque, (*i*) quo populum jus est includere (*k*) septis:
Est quoque, qui nono semper (*l*) ab orbe redit.
Vindicat (*m*) Ausonias (*n*) Junonis cura Kalendas:
(*o*) Idibus alba Jovi grandior (*p*) agna cadit.
(*q*) Nonarum (*r*) tutela Deo caret. omnibus istis
(Ne fallare cave) (*s*) proximus Ater erit.
Omen (*t*) ab eventu est: illis nam Roma diebus
Damna sub adverso tristia Marte tulit.

INTERPRETATIO.

Est etiam, quo jus est retinere populum septis; est etiam qui redit semper a die nono. Cura Junonis asserit Calendas Latinas: Idibus agna candida major mactatur Jovi. Nonæ carent Deo asserente. Vide ne decipiaris proximus omnibus istis erit infelix. Presagium est ab eventu: nam diebus illis Roma passa est clades miseras sub infesto Marte.

NOTÆ.

(l) *Quo populum*) De diebus comitialibus egit, quibus comitia habebantur; atque creandorum Magistratuum, & ferendorum suffragiorum causa populus conveniebat.

(k) *Septis*) Septa dicebantur in campo Martio locus ubi populus includebatur, suffragiorum gratia quando convocabatur.

(l) *Ab orbe nono*) *A nono Solis circuitu*. *Nundinales* autem dies tangit, ad hoc institutos, ut postquam diebus octo in agris rustici opus fecissent, nono die, ad mercatum, legesque accipiendas Romam venirent, urbanas rusticasque res ordinaturi.

(m) *Ausonias*) *Latinas* seu *Romanas*, Græcis namque nullæ fuerunt.

(n) *Junonis cura*) Cujus, Kalendarum die curam habebant; quæque adeo *Kalendaris* a Kalendis dicta. Majores autem, ut inquit Plutarchus, annum, Jovis, Menses, Junonis esse existimarunt. Quippe hanc Dianam & Lunam esse crediderunt, ex cujus exortu initium mensium servaverunt. Atque, ut ex Macrobio discimus. Priscis temporibus Pontifici minori hæc provincia delegabatur, ut novæ Lunæ primum observaret adspectum, visamque Regi sacrificulo nuntiaret, Sacrificio deinde a Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex *calata*, hoc est vocata in Capitolium plebe, quot numero dies a Kalendis ad Nonas superessent pronuntiabat: & quintanas quidem, dicto quinquies verbo καλῶ, hoc est *voco* septimanas, repetito septies prædicabat. Hunc vero diem qui ex his qui Kalarentur primus esset placuit Kalendas vocari. Nonas quod attinet, imo & Idus, si quis earum rationem perspectam habere cupit, ex duobus sequentibus versibus id facile consequetur.

Sex Majus Nonas, October, Julius & Mars.
Quatuor at reliqui: Dabit Idus quilibet
Octo.

(o) *Idibus*) *Idus* appellabantur dies, qui mensem prope in duas partes dividebant; atque in decimum tertium aut decimum quintum illius, pro vario Nonarum numero, incidebant. Vox a Thuscis derivata, qui *iduare* pro *dividuere*, & quod nunc obtinet *dividere* dicebant.

(p) *Agna*) *Idulis* illa, *sacra Idulia* ab Idibus nuncupata sunt.

(q) *Nonarum*) Nonæ, inde dictæ, quod ab eo die ad Idus novem sunt dies. Quatuor vero aut sex a Calendis proximi ad eas Nonas ita spectabat, ut quintus vel septimus Nonarum nomine appelleretur; cæteri per numeros, sic verbi gratia *quarto Nonas* id est ante Nonas significarentur; nisi quod nunquam *secundo*, sed *pridie Nonas* dicerent, siquidem præcederet, non dies sequeretur.

(r) *Tutela Deo*) Hypallage, pro *Nonæ carent tutela Dei*, quia Nonis nulli sacrificatur.

(s) *Proximus*) Qui sequitur Calendas Nonas, & Idus. Postriduani ideo dicti sunt qui & *Atri*, atque *Alienses* propter infelicem pugnam ad Aliam flumen: quibus nec quoquam exire, nec rem ullam novam ordiri, nec Jovem, nec Janum; nec quemquam Superum præfari fas putabant.

(t) *Ab eventu*) Ab eo quod his diebus accidit, & ab aruspicibus Senatus jussu observatum, postridie Idus Quintiles contra Senones, verbi gratia, dimicaturum Q. Sulpicium sacrificasse, quod male cessit: item ad Cremeram, multisque aliis locis infeliciter dimicatum.

Hæc

Hæc mihi dicta semel, *(u)* totis hærentia Fastis:
(Ne seriem rerum scindere cogar) erunt.

Ecce tibi *(x)* faustum, Germanice, nunciat annum
Inque meo *(y)* primus carmine Janus adest.
Jane *(z)* biceps, anni tacite labentis origo,
Solus de Superis qui tua terga *(a)* vides;
Dexter ades *(b)* Ducibus; quorum secura labore
Otia terra ferax, otia pontus agit.
Dexter ades *(c)* Patribusque tuis, *(d)* Populoque Quirini:
Et resera *(e)* nutu candida *(f)* templa tuo.
(g) Prospera lux oritur: linguisque animisque favete.
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
(h) Lite vacent aures; insanaque protinus absint
Jurgia: differ *(i)* opus, livida lingua, tuum.
Cernis, *(k)* odoratis ut luceat ignibus æther;
Et sonet accensis *(l)* spica Cilissa focis?

INTERPRETATIO.

Ista sparsa per totos fastos semel narrata a me fuerint, ut cogat abrumpere ordinem rerum.

Ecce Janus prædicit tibi annum latum, Germanice, & est primus in meo Poemate. Jane bifrons, initium anni per silentium fluentis: qui solus de cœlestibus aspicis tua terga, fave ducibus, quorum labore tellus fertilis tuto agitat pacem, mare agitat pacem. Fave & Patribus tuis & Populo Quirini: & aperi alba templa tuo numine. Dies læta oritur; favete linguis & animis: Nunc fausta voces sunt proferenda fausto die. Aures careant jurgiis; & rixa furiosa continuo tollantur: lingua invida differ opus tuum. Videsne quomodo aer splendeat flammis odoratis: & spica Cilissa crepitet altaribus incensis?

NOTÆ.

(u) *Totis hær.*) Quia singulis mensibus hæc recurrunt, de quibus adeoque Fastorum libri agunt.

(x) *Faustum*) Antiquissimo eoque laudatissimo more quia bona omnia Januariis Calendis vovere, & bona omina captare consueverant, Germanico faustum annum nunciare Janum, cui primus mensis Sacer dicit Poeta.

(y) *Primus*) Quia *scil.* & Jupiter est & Sol, diei & anni pater, a quo adeoque incipiendum, siquidem & ideo primum mensem illi consecrarunt. Quanquam de Jano qui nullus fuit quæcumque dicta si Arnobio credimus falsa sunt, & Musi imposita arva.

(z) *Biceps*) Biceps seu bifrons ideo pingebatur, vel quod Græcus inter Italos pristinæ linguæ usum ac vitæ rationem mutaverit, vel quod & præterita sciverit rex prudens, & futura providerit; vel quod homines agrestes mansuefecerit.

(a) *Vides*) Quia *scil.* bifrons.

(b) *Ducibus*) Cæsaribus, Augusto, Tiberio, Germanico.

(c) *Patribus*) Senatui.

(d) *Populo Quir.*) Populo Romano.

(e) *Nutu*) Quia januis præsidebat; quamobrem & clavem dextra ex nonnullorum sententia gerebat.

(f) *Templa*) Non sua, quæ aperta belli indicium erant; sed aliorum Deorum, quibus primum in Italia templa posuisse scripsit Xenophon.

(g) *Prospera*) Novo Magistratu, votis & ominibus lætis, muneribus, &c.

(h) *Lite vac.*) Scilicet tam bonus dies litium & jurgiorum debuit habere quietem, ut loquitur Cicero.

(i) *Opus*) Quod in contestandis litibus est situm.

(k) *Odoratis*) Thure aliisque odoribus in Deorum honorem accensis.

(l) *Spica*) De Nardo intellige, qui non modo in Syria, sed & in Cilicia Syriæ juncta nascitur. Inepte enim de croco nonnulli exposuerunt.

Flam-

Flamma nitore suo templorum (*m*) verberat aurum,
Et (*n*) tremulum summa spargit in æde jubar.
Vestibus (*o*) intactis (*p*) Tarpejas (*q*) itur in arces:
Et populus festo concolor ipse suo est.
Jamque novi præeunt (*r*) fasces; nova (*s*) purpura fulget;
Et (*t*) nova conspicuum pondera sentit (*u*) ebur.
Colla (*x*) rudes operum (*y*) præbent ferienda juvenci,
(*z*) Quos aluit campis herba Falisca suis.
Jupiter, (*a*) arce sua totum cum spectet in orbem,
Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve, læta (*b*) dies, meliorque revertere semper,
A (*c*) populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse Deum te dicam, Jane biformis?
Nam tibi par nullum (*d*) Græcia numen habet.
Ede simul caussam, cur de cœlestibus unus,
Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
Hæc ergo cum sumtis agitarem mente tabellis;
Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.

INTERPRETATIO.

Flamma irradiat splendore suo aurum templorum, & spargit fulgorem tremulum in supremo templo. Conceditur in arces Tarpejas vestimentis novis, & ipse populus est concolor suo festo. Jamque novi fasces antecedunt, nova purpura splendet; & ebur nitens sentit nova onera. Tauri inexperti jugum quos herba Falisca nutrivit in campis suis offerunt cervices percutiendas. Cum Jupiter prospiciat in totum orbem ex arce sua, nihil habet quod servet nisi Romanum. Salve, fausta dies, & redi semper lætior, digna coli a populo domino rerum. Quem tamen Deum dicam te esse, Jane bifrons? Nam Græcia nullum habet Deum tibi similem. Da simul rationem, quamobrem solus de superis cernis quod sit a tergo, & quod sit ante. Cum ego hæc volverem animo tabellis assumtis, domus visa est splendidior quam fuit prius.

NOTÆ.

(m) *Verberat*) *Irradiat*.

(n) *Tremulum*) Ex flammæ agitatione.

(o) *Intactis*) Novis, atque anno novo concoloribus.

(p) *Tarpejas*) In Capitolinum montem, ubi templum Jovis; cui a Tarpeja virgine Vestali, ibi ab iisdem Sabinis obruta quibus arcem prodiderat, illud datum nomen.

(q) *Itur*) Solenni enim officio a Senatu & populo in Capitolium Consules Magistratum inituri Calendis Januariis deducebantur.

(r) *Fasces*) Duodecim illi *scilicet*, qui Consulibus præferebantur.

(s) *Purpura*) Per purpuram Togas pictas seu Trabeas intellige Consulum præsertim.

(t) *Nova*) Quia novi Consules Sellam curulem eburneam premebant.

(u) *Ebur*) Pro Sella curuli eburnea, seu ebore decorata posuit.

(x) *Rudes*) Jugo nunquam pressi.

(y) *Præbent*) Non enim rite immolabatur, si ab ara hostia refugeret.

(z) *Quos aluit*) Jam diximus in superioribus, apud Faliscos, qui olim Hetruriæ populi fuerunt, fluvium fuisse quemdam, cujus potata aqua candidos boves efficeret. Singuli vero hujusmodi a singulis Consulibus Jovi in Capitolio immolabantur.

(a) *Arce*) Æthere *scil.* illi assignato. Dicta vero hæc sunt ob Majestatem & Imperii Romani magnitudinem.

(b) *Dies*) Diem per respectum ad homines deosque salvare jubet.

(c) *Populo*) Romano *scil.* gentium domino.

(d) *Græcia*) Fabularum & deorum inventrix.

Tum

Tum facer (*e*) ancipiti mirandus imagine Janus,
Bina (*f*) repens oculis obulit ora meis,
Obſtupui; ſenſique metu (*g*) riguiſſe capillos:
Et gelidum ſubito frigore pectus erat.
Ille tenens dextra (*h*) baculum, clavemque ſiniſtra,
Edidit hos nobis ore (*i*) priore ſonos:
Diſce metu poſito, vates (*k*) operoſe dierum,
Quod petis; & voces percipe mente meas.
Me Chaos (*l*) antiqui (nam res ſum (*m*) priſca) vocabant.
Adſpice, quam longi temporis acta canam.
Lucidus hic aer, &, quæ (*n*) tria corpora reſtant,
Ignis, aquæ, tellus, unus acervus erant.
Ut ſemel hæc rerum ſeceſſit (*o*) lite ſuarum;
Inque (*p*) novas abiit maſſa ſoluta domos;
Flamma petit altum; propior locus aera cepit;
Sederunt medio terra fretumque ſolo.
Tunc ego, (*q*) qui fueram globus, & ſine imagine moles;
In faciem redii dignaque membra Deo.

INTERPRETATIO.

Tum facer Janus mirandus forma duplici ſubito exhibuit vultus binos oculis meis. Obſtupui, & adverti comam ſtetiſſe horrore, & pectus erat rigidum repentino frigore. Ille tractans baculum dextra, & clavem ſiniſtra reddidit nobis has voces ore anteriore. Vates laborioſe dierum, accipe, timore omiſſo, quod quaris, & aſſequere animo verba mea. Priſci appellabant me Chaos, nam ſum res antiqua. Vide quam remoti temporis dicam facta. Hic aer ſplendidus, & tria corpora quæ ſuperſunt ignis, Aqua, Terra erant unus cumulus. Poſtquam hæc maſſa diviſa diſcordia rerum ſuarum diſgregata eſt, & ſeceſſit in novas domos, ignis abiit in ſublime, locus propior excepit aerem; tellus & mare occupaverunt ſedem mediam. Tunc ego qui fueram globus, & maſſa ſine forma, mutatus ſum in vultus & artus dignos Deo.

NOTÆ.

(e) *Ancipiti*) Duplici & bifronti.

(f) *Repens*) Subito atque repente ſe Janus Poetæ obtulit.

(g) *Riguiſſe*) Naturale eſt, ut ex metu aut horrore capilli rigeant.

(h) *Baculum & il.*) Appoſite ſane Janitori & omnium portarum & viarum cuſtodi, ad vim repellendam, & claudendas & referandas fores. Quanquam alii in dextra clavem non imperite, ſi res ipſas ſpectes, repoſuerunt. Admonuimus enim jam Moſem per iſta omnia larvatum.

(i) *Priore*) Ut melius Poeta audiret, quam ſi eo, quod a tergo erat, loquutus eſſet.

(k) *Operoſe*) Multo vero ſtudio & magna opera hanc dierum rationem ſcripſit Naſo.

(l) *Antiqui*) Hæc namque manifeſte ab Heſiodo, atque aliis deinde, ex Moſis ipſius verbis conficta.

(m) *Priſca*) Quippe quæ ante digeſtum orbem extitit.

(a) *Tria*) Ignis *ſcil.* Terra & Aqua; cum Aere unum quid erat, rudis indigeſtaque moles.

(o) *Lite*) *Quia corpore in uno*
frigida pugnabant calidis, humentia
ſiccis, &c.

ut dictum in Metamorph.

Quam Deus, & melior litem Natura diremit:

Naſoni noſtro ſi fidem habeas, qui melius multo illic, quam hic Janus rem ipſam aperuit.

(p) *Novas*) Quippe,

Ignea convexi vis & ſine pondere cœli
Emicuit, ſummaque locum ſibi legit in
arce, &c. Vide in Metam.

(q) *Qui fueram*) Ridicule admodum de ſe prædicat iſte Deus. Verum ex cœcorum hominum, ne dicam opinione, ſed inepta inſulcitate loquitur.

Nunc

Nunc quoque, confusæ quondam nota parva figuræ,
(r) Ante quod est in me, postque videtur idem.
Accipe (ſ) quæsitæ quæ caussa sit altera formæ;
Hanc simul ut noris, (t) officiumque meum.
Quid ubique vides, cœlum, mare, (u) nubila, terras.
Omnia sunt nostra (x) clausa patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi;
Et jus vertendi (y) cardinis omne meum est.
Cum libuit Pacem placidis emittere (z) tectis;
Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miscebitur orbis,
Ni teneant rigidæ condita bella seræ.
Præsideo (a) foribus cœli cum (b) mitibus (c) Horis:
It redit officio (d) Jupiter ipse meo.
(e) Inde vocor Janus. cui cum (f) Cereale sacerdos
Imponit libum, (g) mixtaque farra sali;

INTERPRETATIO.

Nunc etiam quod est *parvum indicium formæ confusæ; quod est ante & post in me apparet idem. Disce qua alia sit caussa figura petita: ut simul noveris eam & officium meum. Quicquid cernis ubique, cœlum, mare, aerem, terram, omnia clauduntur & referantur nostra manu. Custodia magni mundi est in mei unius potestate; & jus omne poli vertendi est meum. Quando placuit emittere Pacem templis tranquillis, illa libera incedit per vias continuas. Totus mundus spargetur cruore mortifero, nisi firmæ seræ reprimant clausa bella. Imperium habeo in claustra cœli cum lenibus Horis: ipse Jupiter meat atque remeat officio meo. Inde appellor Janus: cui cum Sacerdos admovet libum, & farra mixta sali ;*

NOTÆ.

(r) *Ante quod*) Quasi dicat non totum fuisse distinctum, qui idem anterior & posterior est.

(ſ) *Quæsitæ*) Dixerat Naso,
Ede simul caussam tur de cœlestibus, &c.

(t) *Officium*) Potestas est & numen.

(u) *Nubila*) Pro aere posuit.

(x) *Clausa*) Quamobrem Clavem gestat Janus.

(y) *Cardinis*) Pro cœlo, cui cardines, affinxerunt seu polos, in quibus verteretur.

(z) *Tectis*) *Templis*. Ad morem alludit claudendi, pace, vel aperiendi, bello, Jani templum. Qui quidem mos ex eo tractus, quod cum adversus Sabinos Romulus pugnaret, calidæ aquæ vis magna ex eo loco ubi deinde Jani ædes, eruperit, quæ hostes fugaverit.

(a) *Foribus*) Per Janum, inquit Macrobius, volunt Solem demonstrari, & ideo bifrontem, quasi utriusque januæ cœlestis, ortus & occasus, potentem.

(b) *Horis*) Non Poetice modo, sed & Physice ictum istud.

(c) *Mitibus*) Vel quia in genere lenissime omnes fluunt; vel quia matutinæ & vespertinæ cæteris magis temperatæ.

(d) *Jupiter*) Pro Luce ipsa seu Die posuit.

(e) *Inde*) Sunt tamen, qui potius a Jano Januæ nomen derivent, cui ideo introitus & exitus ædium consecrati, quod eo regnante omnium domus religione ac sanctitate munitæ sint. Cicero ab Eundo Jani quasi *Eani* nomen derivarit. Alii a Chao deduxerunt. Quidam a *Javan*, quod Japheti filio nomen fuit. Alii alia comminiscuntur.

(f) *Cereale*) Quia Ceres frugum dea. *Januai* vero illud Libum appellabatur quod Jano tantummodo libabatur: de qua Festus, quem vide.

(g) *Mixta*) *Mola*) dicebatur far tostum, & Sale sparsum.

No-

Nomina ridebis. modo namque (*h*) Patulcius idem,
Et modo sacrifico (*i*) Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diversas significare (*k*) vices.
Vis mea narrata est: caussam nunc disce figuræ.
Jam tamen hanc (*l*) aliqua tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas hinc atque hinc janua frontes:
E quibus hæc populum spectat; at illa (*m*) Larem.
Utque sedens vester primi prope limina tecti
Janitor egressus introitusque videt;
Sic ego perspicio cœlestis janitor aulæ
(*n*) Eoas partes, (*o*) Hesperiasque simul.
(*p*) Ora vides (*q*) Hecates in (*r*) tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi; ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat: & vultu, si plura requirere vellem,
Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumsi animum, gratesque Deo non territus egi:
Verbaque sum (*ſ*) spectans pauca locutus humum.

INTERPRETATIO.

Ridebis nomina, namque idem nunc dicer Patulcius; nunc Clusius ore Sacerdotis. Nimirum illa antiquitas imperita voluit indicare vices diversas nomine alterno. Potestas mea declarata est: nunc accipe rationem formæ. Cernis tamen tu etiam hanc parte aliqua. Omnis janua habet duas frontes hinc atque hinc: e quibus hæc respicit populum, at illa domum. Atque ut vester janitor sedens ad limina prima domus aspicit exitus & ingressus: ita ego Janitor regiæ cœlestis simul video partes quæ ad ortum & quæ ad occasum spectant. Cernis vultus Hecates flexos in tres partes, ut custodiat trivia divisa in ternas vias. Possum quoque videre bina corpore non moto, ne teram tempus flexu colli. Absolveeat., & indicaverat vultu, si non futurum mihi durum, si vellem petere plura. Collegi animos, & intrepidus egi gratias Deo & protuli raucas voces respiciens terram.

NOTÆ.

(h) *Patulcius*) A patendo.

(i) *Clausus*) A *Claudendo*: uti ab ipso Jano mox dicetur.

(k) *Vices*) Aperiendi & Claudendi. Cautio vere fuit maxima superstitiosæ antiquitati, ne quid officiorum aut nominum divinorum in sacris suis prætermitterent.

(l) *Aliqua*) Multa namque jam eo spectantia vidimus.

(m) *Larem*) Pro domo aut iis quæ sunt domi posuit.

(n) *Eoas*) Quæ ad Auroram & Orientem spectant.

(o) *Hesperias*) Quæ ad Hesperum stellam seu Occidentem pertinent.

(p) *Ora*) Ab exemplo ostendit sibi quamobrem sit frons duplex.

(q) *Hecates*) Hæc plurimis aliis nominibus insignita Cereris filia, Plutonis conjux, in Inferis *Proserpina*, in nemoribus *Diana*, in cœlo *Luna* appellatur.

(r) *Tres*) Quia triplicem esse finxerunt hanc, quæ a matre in trivio exposita, triviis præesse credita, atque in iis culta.

(ſ) *Spectans*) Quia fulgidus & radiatus Jani vultus quem humana acies ferre non posset: deinde venerationis caussa.

Dic,

Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus;
Qui (*t*) melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent. tunc est nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis (*u*) amicitur vitibus arbos:
Prodit & in summum (*x*) seminis herba solum:
Et tepidum volucres concentibus aera mulcent;
Ludit & in pratis, luxuriatque pecus.
Tum blandi soles: (*y*) ignotaque prodit hirundo;
Et (*z*) luteum celsa sub trabe fingit opus.
Tum (*a*) patitur cultus ager, & renovatur aratro.
Hæc anni novitas jure vocanda fuit.
Quæsieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in versus sic sua verba duos.
(*b*) Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis.
Principium capiunt (*c*) Phœbus & annus idem.
Postea mirabar, cur (*d*) non sine litibus esset
Prima dies. Caussam percipe, Janus ait.
(*e*) Tempora commisi nascentia rebus agendis;
Totus ab auspicio (*f*) ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo:
(*g*) Nec plus quam solitum testificatur opus.

INTERPRETATIO.

Aperi, quæso, quamobrem novus annus, qui melius erat incipiendus per ver, incboatur frigoribus? Omnia tunc florent: tunc ætas temporis est nova; & gemma seu oculus recens tumet de gravido palmite. Et arbor vestitur vitibus nunc formatis; & herba seminis protruditur in extremam terram; & aves deliniunt aerem tepidum concentibus; & pecus saltat & luxuriat in pratis. Tum Soles lenes, atque birundo nova prodit, & fingit opus luteum sub tigno sublimi. Tum ager colitur, & renovatur aratro: Hæc merito fuit appellanda novitas anni. Petiveram multis: ille non detinuit me multis; comprebendit sic suam orationem duobus versibus. Solstitium est initium novi Solis, & extremum antiqui: Sol & annus sumunt idem initium. Mirabar deinde, quamobrem prima dies non esset sine certaminibus. Rationem disce, inquit Janus. Assignavi tempora orientia rebus agendis, ne totus annus esset desidiosus ab auspicio. Quisque ideo attingit suas artes agendo; nec amplius quam profitetur opus consuetum.

NOTÆ.

(t) *Melius*) Quia scilicet verno tempore omnia reviresunt, & quasi renovantur.

(u) *Amicitur*) Notum vero quomodo ulmis aut populis adjungantur vites.

(x) *Seminis herba*) Quæ ex semine progerminat.

(y) *Ignota*) Vel quia unde redeat nescimus vel quia nova & per hyemem remota.

(z) *Luteum*) Nidum ex luto.

(a) *Patitur cultus*) *Colitur*.

(b) *Bruma*) Solstitium hybernum.

(c) *Phœbus*) Non abs re sane, siquidem, tenebrarum & quasi mortis tempus a Sole diminuitur, lucisque & vitæ ab eodem accessu suo augetur.

(d) *Non sine*) Auspicii enim gratia, non lucri, generis omnis opus Kalendis Januariis instaurabant, & suæ artis professionem aperiebant; causidici etiam litium suarum aliquid agitabant.

(e) *Tempora nasc.*) Anni principium.

(f) *Ne foret*) Qui enim per inertiam prima anni die auspicatus esset, pergere ita deinceps videretur.

(g) *Ne plus*) Id unum quæsitum ut bono omine artem suam quisque profiteretur.

Mcx

Mox ego; Cur; quamvis aliorum numina (*h*) placem,
Jane, tibi primo thura merumque fero?
(*i*) Ut per me possis aditum, qui limina servo,
Ad quoscumque velim prorsus, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis;
Et damus alternas accipimusque preces?
Tum Deus (*k*) incumbens baculo, quem dextra gerebat;
Omnia principiis, inquit, inesse solent.
Ad primam (*l*) vocem (*m*) timidas advertitis aures:
Et visam primum consulit augur (*n*) avem.
Templa (*o*) patent aureique Deum: nec lingua (*p*) caducas
Concipit ulla preces; dictaque pondus habent.
Desierat paucis: nec longa silentia feci;
Sed tetigi verbis (*q*) ultima verba meis:
Quid vult (*r*) palma sibi, rugosaque (*s*) carica, dixi,
Et data sub niveo candida mella favo?
Omen, ait, caussa est, ut (*t*) res sapor ille sequatur;
Et peragat cœptum dulcis ut annus iter.

INTERPRETATIO.

Continuo ego petivi. Quamobrem Jane, tametsi studeam placare numina aliorum Deorum *offero tibi primo thura & vinum? Ut per me, qui custodio fores, possis consequi accessum ad Deos quoscumque velim prorsus. At quamobrem voces fausta proferuntur tuis Calendis: & exhibemus atque accipimus preces alternas. Tum Deus innitens scipioni, quem ferebat dextra: Præsagia, inquit, consueverunt inesse exordiis. Advertitis aures pavidas ad primam vocem: & augur consulit alitem primum visam. Templa & aures Deorum sunt aperta: neque ulla lingua concipit vota infirma: & dicta sunt efficacia. Absolverat paucis: neque diu tacui: sed tetigi novissimas voces verbis meis: Quid, dixi, significat palma, & carica rugosa, & mella alba oblata sub candido favo? Præsagium, inquit, est ratio: ut sapor ille contingat rebus, & ut dulcis annus absolvat iter institutum.*

NOTÆ.

(h) *Placem*) *Placare studeam votis atque sacrificiis*.

(i) *Ut possis*) Annon hac in parte Moses insigniter depictus, qui Dei ad populum Israeliticum, tum populi ad Deum vox fuit?

(k) *Incumbens*) Quasi ad rem arduam sese componens; neque temere. Namque ut dimidium facti qui cœpit, habet, si Horatio nostro credimus, ita certe difficile omnia prope ut par est auspicari: & quod dicit Janus serio animadvertendum.

(l) *Vocem*) Cum auribus oscinum avium captatur augurium.

(m) *Timidas*) Quia incerti bonumne an malum futurum omen.

(n) *Avem*) Quando ex præpetum avium volatu auspicia captabant.

(o) *Patent*) Jano duce *scil.*

(p) *Caducas*) *Irritas*, quæ ad numinis surdas aures non perveniant. *Caduca auspicia* dixerunt veteres, si quid, virga, verbi gratia, manu in templo excideret.

(q) *Ultima*) Quæ protulerat Janus *scil.*

(r) *Palma*) Palmarum fructus. *Des Dattes.*

(s) *Carica*) Genus est fici, cujus in Caria copia fuit maxima. Pro quibusvis autem aridis, adeoque rugosis hic ponuntur.

(t) *Res sapor*) Hypallage. Id est, ut *Res omnes per totum annum, sicut sapor dulcium illorum, sint dulces*. Anilis superstitio. Quanquam non male fecerit, qui absque ea, de renovandis suis & in melius effingendis rebus, novo anno, cogitaverit.

Dul-

Dulcia cur dentur video: (*u*) ſtipis adjice cauſſam.
  Pars mihi de feſto ne labet ulla tuo.
Riſit; &, O quam te (*x*) fallunt tua ſæcula, dixit,
  Qui ſtipe mel ſumta dulcius eſſe (*y*) putes!
Vix ego (*z*) Saturno quenquam regnante videbam,
  Cujus (*a*) non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc eſt ſummus, habe ndi
  Vix ultra; quo jam progrediatur, habet.
(*b*) Pluris opes nunc ſunt, quam priſci temporis annis;
  Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum caſa (*c*) Martigenam capiebat parva Quirinum,
  Et dabat exiguum fluminis (*d*) ulva torum.
Jupiter anguſta (*e*) vix totus ſtabat in æde;
  Inque Jovis dextra (*f*) fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis;
  Paſcebatque ſuas ipſe Senator oves.
Nec pudor, in ſtipula placidam cepiſſe quietem,
  Et fœnum capiti ſuppoſuiſſe, fuit.
Jura dabat populis poſito modo Conſul aratro;
  Et levis argenti (*g*) lamina (*h*) crimen erat.

INTERPRETATIO.

Cerno quamabrem dulcia offerantur: adde cauſſam nummi, ne pars ulla mihi excidat de feſto tuo. Riſit; atque, inquit, o quam tua ætas tibi eſt parum perſpecta, qui credat mel eſſe ſuavius nummo accepto. Vix ego aſpiciebam quemquam Saturno regnum obtinente, cujus ingenio quæſtus non eſſet gratus. Deſiderium habendi auctum eſt cum tempore, quod nunc eſt extremum. Vix habet quo jam procedat longius. Divitiæ nunc ſunt cariores, quam annis veteris temporis, dum populus fuit egenus, dum Roma fuit nova: dum exile tugurium tenebat Quirinum Marte genitum: & ulva fluvii præbebat tenuem lectum. Vix Jupiter totus ſtabat in templo arcto, & culmen fictile erat in dextera Jovis. Decorabant ramis Capitolia, quæ nunc gemmis; & ipſe Senator paſcebat ſuas pecudes. Neque puduit leniter requievisse in culmo, & ſubmiſiſſe fœnum capiti. Conſul dicebat jura populis, aratro modo relicto; & tenuis lamina argenti erat crimen.

NOTÆ.

(u) *Stipis*) Stips nummus eſt ſignatus, Feſto autore.

(x) *Fallunt*) Quia Naſonis quoque temporibus auri ſacra fames pleroſque exercebat.

(y) *Putes*) Non enim in dulcibus ſtipem recenſuerat Naſo.

(z) *Saturno*) Qui Deus antiquiſſimus, cœlo pulſus, apud Janum regem in Italia latuit, a quo & in regni ſocietatem vocatus fuit.

(a) *Non animo*) Adeoque ab omni ævo lucrum dulce; quod minus intelligere videbatur Naſo, qui nequidem ſuo id eſſe putabat. Verum enim vero hic jocus eſt.

(b) *Pluris*) *In majori ſunt pretio.*

(c) *Martig.*) Marte ſatum Romulum ſeu Quirinum Romanorum regem jam ſæpe diximus.

(d) *Ulva*) Paluſtris herba nullius valoris.

(e) *Vix ſtabat*) Propter ædis humilitatem.

(f) *Fictile*) Quia ex figulinis antiquiſſima illa petebantur Deorum ſimulacra.

(g) *Lamina*) Rudis & infabricata eſt materia metalli, craſſior quam bractea.

(h) *Crimen*) Cenſoria enim nota damnabantur qui argenti quinque pondo poſſiderent. Scribit adeoque Val. Maximus, Cornelium Rufinum perinde ac malo exemplo luxurioſum a Fabricio Cenſore Senatu motum, quod vaſa argentea decem pondo comparaſſet.

At poſtquam *(i)* Fortuna loci caput extulit hujus;
Et tetigit ſummos vertice Roma Deos;
Creverunt & opes, & opum furioſa cupido:
(k) Et, cum poſſideant plurima, plura volunt.
Quærere ut abſumant, abſumta requirere certant:
Atque ipſæ vitiis ſunt alimenta *(l)* vices.
Sic, quibus intumuit ſuffuſa venter ab unda,
Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ
(m) In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores;
Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.
Tu tamen. auſpicium ſi ſit ſtipis utile quæris,
Curque juvant noſtras *(n)* æra vetuſta manus.
Æra dabant olim; melius nunc omen in auro eſt.
Victaque *(o)* concedit priſca moneta novæ.
Nos quoque templa juvant; quamvis antiqua probemus,
Aurea. majeſtas convenit iſta Deo.
Laudamus veteres, ſed noſtris *(p)* utimur annis,
Mos tamen eſt æque dignus uterque coli.
Finierat monitus. placidis ita rurſus, ut ante,
(q) Clavigerum verbis alloquor ipſe Deum;
Multa quidem didici. ſed cur *(r)* navalis in ære
Altera ſignata eſt, altera forma biceps?

INTERPRETATIO.

At poſtquam fortuna hujus loci extulit caput, & Roma attigit vertice ſupremos Deos, divitiæ etiam auctæ ſunt, & inſanum deſiderium habendi: & cum habeant plurima, cupiunt plura. Contendunt cumulare, ut diſperdant, & cogere de novo diſperdita: atque ipſa vices ſunt pabulum vitiis. Ita, quibus alvus diſtenta eſt ab aqua ſuffuſa, quo plus aquæ ſunt ſumtæ plus deſiderantur. Hodie nummus eſt carus. Pecunia donat honores; pecunia facit amicitias; pauper ubique proteritur. Tu interea petis num augurium nummi ſit utile; & quamobrem æra antiqua placeant noſtris manibus. Æra faciebant olim præſagium; nunc potius eſt in auro, & nummus antiquus ſuperatus dat locum recenti. Ædes etiam aureæ nobis placent, quanquam laudemus veteres. Iſte ſplendor convenit Deo. Probamus annos præteritos, verum utimur noſtris. Utraque tamen conſuetudo eſt pariter digna obſervari. Abſolverat documenta. Ego denuo verba facio ad deum clavigerum lenibus verbis ut prius: Equidem plurima ſum edoctus: verum quamobrem altera figura cælata eſt navalis in ære, altera biceps?

NOTÆ.

(i) *Fortuna*) Fatum urbis Romæ, & ipſius Reipublicæ ſtatus.

(k) *Et cum*) Creſcit adeoque avarus ſicut hydropicus, ut loquitur Horatius, & mox inculcabit ipſe Naſo.

(l) *Vices*) Viciſſitudines quærendi & abſumendi alunt inexpletam cupiditatem.

(m) *In pretio*) Quaſi dicat pecuniam ſolam magni pendi.

(n) *Æra*) Quæ prius quam argentum aurumve ſignata. Primus vero Janus, ſi Macrobio credis; Servius rex, ſi Plinio, æra ſignaſſe dicitur, pro quibus antea rudi ære eoque penſo Romæ utebantur.

(o) *Concedit*) Quia *ſcilicet* ærea minoris pretii quam argentea, vel aurea.

(p) *Utimur*) Loquitur Janus ex hominum ingenio, ut corruptionis majorem poteſtatem inſinuet, quæ etiam Deos quaſi a vero abſtrahat.

(q) *Clavigerum*) Janum *ſcil.*

(r) *Navalis*) Quamobrem in antiquis numiſmatibus, ex altera parte Janus biceps, ex altera navis eſſet, nunc Naſo quærit.

No-

Noscere (*s*) me duplici posses in imagine, dixit,
Ni verus ipsa dies extenuaret (*t*) opus,
Caussa ratis superest: (*u*) Thuscum rate venit in amnem
Ante (*x*) pererrato (*y*) falcifer orbe Deus.
Hac ego Saturnum memini tellure (*z*) receptum.
Cælitibus regnis ab Jove pulsus erat.
Inde diu (*a*) genti mansit Sartunia nomen:
Dicta quoque est Latium terra, latente Deo.
At bona posteritas puppim servavit in ære;
(*b*) Hospitis adventum testificata Dei.
Ipse solum colui, cujus placidissima lævum
Radit arenosi Tibridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incædua silva virebat:
Tantaque res (*c*) paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
Nuncupat hæc ætas, (*d*) Janiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, (*e*) patiens cum terra Deorum
Esset, & humanis numina mista locis.
Nondum (*f*) Justitiam facinus mortale fugarat.
Ultima de Superis illa reliquit humum.

INTERPRETATIO.

Posses, inquit, noscere me in duplici effigie, nisi ipsum tempus trivisset antiquum opus. Caussa navis restat. Deus falcifer navi appulit in fluvium Thuscum orbe prius perlustrato. Recordor Saturnum receptum hac terra. Pulsus erat regnis calestibus a Jove. Inde nomen Saturnia mansit diu genti: tellus appellata est etiam Latium, a Deo latente. At bona posteritas servavit navem in ære, perhibens testimonium accessui Dei hospitis. Ego obtinui terram, cujus aqua lenissima Tibridis arenosi alluit ripam sinistram. Hic, ubi Roma nunc est, nemus intactum frondebat; & res tanta erat pascua paucis bobus. Arx mea erat tumulus, quem hac ætas pia appellat nomine nostro, & dicit Janiculum. Ego tunc imperium tenebam, cum tellus ferret Deos, & numina mista sedibus humanis. Flagitia hominum nondum pepulerant Justitiam. Illa postrema ex calestibus deseruit terram.

NOTÆ.

(s) *Me*) Janus *scil.* ex bicipiti forma cognoscebatur.

(t) *Opus*) Figuram in ære expressam.

(u) *Thuscum*) Qui Tibris est.

(x) *Pererrato*) Cum Jovem fugeret, cui insidias struxerat.

(y) *Falcifer*) Saturnus est, per quem tempus volunt significari.

(z) *Receptum*) Ab ipso quidem Jano; ut supra dictum.

(a) *Genti*) Italiæ enim non modo a latendo *Latium* dicta est pars illa in qua latuit Saturnus; sed uti terræ, nationi etiam *Saturnia* ab eodem nomen remansit.

(b) *Hospites*) Potius est, ut per navem, vel Arcam Noe, vel fiscellam illam scirpeam pice ac bitumine oblitam credas significari, in qua Moses est expositus. Diximus namque jam supra per Janum Mosem intelligi debere. Verum in tanta sua cecitate passim historias & fabulas permiscuerunt Ethnici. Cæterum diversissima habet plutarchus; quem vide si tanti est. 40. Problem.

(c) *Paucis*) Pauperes quippe coloni paucis bobus tenuitatem suam sublevabant.

(d) *Janiculum*) Janiculus non collis modo fuit, quem postea Roma ædificiis suis nobilem fecit, sed & olim oppidulum habuit a concordibus Jano Saturnoque conditum.

(e) *Patiens esset*) Priusquam sceleribus suis homines Deos fugassent.

(f) *Justitiam*) Astræam appellavit hanc Deam in Metam.

Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat,
Nullus erat, justis reddere jura, labor.
Nil mihi cum bello; pacem postesque tuebar:
Et clavem ostendens, Hæc, ait, arma gero.
Presserat ora Deus. tunc sic nostra ora resolvo,
Voce mea voces eliciente Deo.
Cum tot sint (g) Jani; cur stas sacratus in uno,
Hic ubi juncta (h) foris templa duobus habes?
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
Protinus (i) Oebalii retulit (k) arma Titi.
Utque (l) levis custos armillis capta Sabinis.
Ad summæ Tatium duxerit (m) ar is iter.
Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
Arduus in valles & Fora clivus erat.
Et jam contigerat (n) portam: (o) Saturnia cujus
Demserat appositas insidiosa seras.
Cum (p) tanto veritus (q) committere numine pugnam,
Ipse meæ (r) movi callidus (ſ) artis opus.

INTERPRETATIO.

Atque ipsa verecundia loco timoris docebat populum sine vi. Nullus erat labor jus dicere justis. Nihil erat mihi cum bello. Servabam pacem & januam. atque exhibens clavem. Hæc, inquit, arma gero. Deus clauserat os suum: Tunc sic aperio nostrum, mea voce educente voces Dei. Cum tot sint Jani, quamobrem stas sacratus in uno, hic ubi habes ædem proximam duobus foris? Ille fingens barbam promissam ad pectus, continuo memoravit arma Titi Oebalii: & quemadmodum custos levis amore correpta armillarum Sabinarum duxerit Tatium ad viam ultimæ arcis. Inde, ait, erat collis asper, sicuti nunc est, per quem descenditis in valles & fora. Atque jam pervenerat ad portam, cujus Saturnia insidiosa sustulerat seras affixas. Ego astutus metuens venire in certamen cum tanta Dea movi opus artis meæ.

NOTÆ.

(g) *Jani*) Hoc est Jani statuæ, & templa.

(h) *Foris*) Romano & Boario, aut Boario & Piscario; in eo loco *scil.* unde calida illa aqua exiit adversus Tatium, de qua supra: quem locum *Lautolas* a lavando Varro dictum asserit.

(i) *Oebalii*) Oebalius seu Laconicus dicitur Tatius rex Sabinorum, quia cum Aboriginibus Sabinis Laconum nonnulli profugi sese miscuerant, Laconia vero *Oebalia* ab Oebalo rege dicta.

(k) *Arma*) Quæ adversus Romanos Tatius intulit, & Jani calida aqua modo memorata depulit.

(l) *Levis custos*) Tarpeja, ejus Tarpeji filia, qui Romanæ arci præerat, quæ quidem puella armillarum consequendarum gratia quas sinistris Sabini gerebant, reque adeo parvi momenti, Capitolium rem magnam hostibus prodidit.

(m) *Arcis*) Capitolii *scilicet*.

(n) *Portam*) Viminalem *scil.* quæ & *Janualis* ab eventu dicta est. Verum Tabulis opus est Topographicis, si quis ista accurate cupit perspicere.

(o) *Saturnia*) Possessivum posuit pro Patronymico. Juno nempe de qua hic agitur filia Saturni, Romanis *scil.* a Trojanis usque infensa, cum maxime Carthagini suæ excidio fore eos audivisset.

(p) *Tanto*) Junone *scil.* quæ ad iram & vindictam maxime prona.

(q) *Committere*) Juno vero portam aperuerat.

(r) *Movi opus*) Romanis opem tuli, opus movendo meæ artis.

(ſ) *Artis*) Quæ in aperiendo sicut & claudendo sita.

(r) Ora-

(t) Oraque, qua pollens ope ſum, fontana recluſi;
Sumque repentinas ejaculatus aquas.
Ante tamen gelidis ſubjeci (u) ſulphura venis:
Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cujus ut utilitas pulſis percepta Sabinis;
Quæque fuit, tuto (x) reddita forma loco eſt,
Ara mihi poſita eſt parvo conjuncta (y) ſacello:
Hæc (z) adolet flammis cum (a) ſtrue farra ſuis.
At cur pace (b) lates, (c) motiſque recluderis armis?
Nec mora; quæſiti reddita cauſſa mihi.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
Tota patet demta janua noſtra ſera.
Pace fores obdo; ne qua diſcedere poſſit:
Cæſareoque diu nomine (d) clauſus ero.
Dixit; &, attollens oculos (e) diverſa tuentes,
Adſpexit toto (f) quidquid in orbe fuit.
Pax erat; & veſtri, Germanice, cauſſa triumphi
Tradiderat famulas jam tibi (g) Rhenus aquas.

INTERPRETATIO.

Atque aperui ſcaturigines, potentia qua polleo, & emiſi aquas ſubitaneas. Submiſi tamen prius ſulphura venis frigidis, ut aqua calida obſtrueret aditum Tatio. Cujus aquæ poſtquam auxilium cognitum eſt Sabinis prohibitis, & facies qua fuit, reſtituta eſt loco ſecuro, altare mihi conſtitutum eſt additum exiguo ſacello: hoc conſumit ignibus ſuis farra cum ſtrue. At quamobrem clauderis tempore pacis, & recluderis armis concuſſis? Atque ſine cunctatione, ratio relata mihi petiti. Tota noſtra porta aperta eſt ſublato obice, ut reditus pateant populo profecto ad bella. Pace claudo januas, ne qua poſſit dilabi; & diu ero obſeratus nomine Cæſareo. Abſolvit; atque erigens oculos aſpicientes diverſa, intuitus eſt quicquid fuit in univerſo mundo. Pax erat, & Rhenus cauſſa veſtri triumphi, Germanice, jam tibi obtulerat aquas ſervas.

NOTÆ.

(t) *Ora*) *Scaturigines.*

(u) *Sulphura*) Quorum calore ferveſceret aqua.

(x) *Reddita forma*) Sabinis pulſis & exhauſta aqua.

(y) *Sacello*) *Ædicula*, Jano dicatæ.

(z) *Adolet*) *Urit.*

(a) *Strue*) Libi eſt genus, autore Feſto.

(b) *Lates*) Quando clauditur templum tuum.

(c) *Motis*) Is vero qui belli ſuſceperat adminiſtrationem, ſacrarium Martis ingreſſus, primum ancilia commovebat, deinde haſtam ipſius ſimulacri, dicens, *Mars vigila.*

(d) *Clauſus*) Regnante Numa clauſum primo Jani templum fuerat, ſecundo poſt primum bellum Punicum: tertio, pace terra marique parta, poſt bellum Actiacum Auguſtus obſeravit. Sed apertum poſtea, & clauſum ſæpius, ut ex Dione in primis apparet.

(e) *Diverſa*) Anteriora quippe & poſteriora.

(f) *Quidquid*) In Germanici gratiam dictum iſtud, qui anno Urbis 769. de Cheruſcis, Chattis, & Angrivariis triumphavit. Procul namque dubio & multo ante Germanico decretum iſtum triumphum intellexerat Naſo. Quanquam non ideo clauſum templum Jani; ſiquidem non omnia bella extincta fuerant.

(g) *Rhenus*) Per Rhenum populos ejus accolas intellige quorum voluntate Germanicus victor vehebatur.

Jane, face æternos, Pacem, Pacisque (*h*) ministros:
(*i*) Neve suum, præsta, deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere (*k*) Fastis;
Sacravere Patres (*l*) hac (*m*) duo templa die.
Accepit Phœbo Nymphaque Coronide (*n*) natum
(*o*) Insula, (*p*) dividua quam premit amnis aqua.
Jupiter (*q*) in parte est. cepit locus unus utrumque;
Junctaque sunt magno templa (*r*) nepotis avo.
QUid vetat & stellas, ut quæque oriturque caditque,
Dicere? (*s*) promissi pars sit & ista mei:
Felices animos, quibus (*t*) hæc cognoscere primis,
Inque domos superas (*u*) scandere cura fuit:
Credibile est illos pariter vitiisque locisque
Altius humanis exseruisse caput.
Non (*x*) Venus & vinum sublimia pectora fregit;
Officiumve fori, militiæve labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria (*y*) fuco;
Magnarumve fames sollicitavit opum.

INTERPRETATIO.

Jane, fac Pacem, & ministros Pacis æternos: atque præsta ne auctor destituat opus suum. Patres consecrarunt hac die duas ædes, quod tamen licuit mihi cognoscere ex ipsis fastis. Insula, quam fluvius lambit aqua divisa accepit genitum Phœbo & Nympha Coronide. Jupiter est in parte. Unus locus cepit utrumque; & delubra nepotis sunt proxima magno avo.

QUid probibet indicare stellas, prout quæque oritur & occidit? Ista quoque sit pars officii mei. Beatas mentes, quibus primis sedit in ingenio intelligere hæc, & ascendere in sedes cœlestes! Credere est illas simul extulisse cervicem excelsius & vitiis & sedibus humanis. Non Venus & Bacchus, aut officium fori, & labor belli corrupit corda elata. Neque vana ambitio, & gloria illita fuco, & desiderium magnarum divitiarum illas movit.

NOTÆ.

(h) *Ministros*) Tiberium & Germanicum omnino intelligas postulat & res, & temporum ratio: cæterum Nasonis votum ad Augustum spectare etiam, quo superstite adhuc decretus illis triumphus, ex Annalibus facile est probare.

(i) *Neve*) *Ne qui Pacis Auctor fuit moriendo Pacem destituat.*

(k) *Fastis*) Annalibus & veteribus dierum monumentis

(l) *Hac*) Calendis *scil.* Januariis.

(m) *Duo*) Jovi alterum, alterum Æsculapio.

(n) *Natum*) Æsculapius est Apollins ex Coronide nympha Phlegiæ, vel ut alii tradunt, Leucippi filia, genitus.

(o) *Insula*) Illam intelligit quam Tybris acit.

(p) *Dividua*) Scilicet insulæ objectu dividitur aqua.

(q) *In parte*) Quia in eadem insula illi dicatum templum.

(r) *Nepotis*) Æsculapius Apollinis filius Jovis quidem nepos fuit, siquidem Apollo Jovem patrem habuit.

(s) *Promissi*) Dixit ab initio,

Lapsaque sub terras, ortaque signa canam.

(t) *Hæc*) Cœlestia *scil.* longe ab omni ambitione aliisque pravis terræ cupiditatibus.

(u) *Scandere*) Hoc est, studiose cœlestia scrutari.

(x) *Venus*) Cujus vero bonæ rei sit capax, quem Venus damnosa, aut Vinum violens torquet; ambitiosæ lites, seu bellorum strepitus obtundunt.

(y) *Fuco*) Eoque maxime fallaci.

(z) Ad-

(z) Admovere oculis diſtantia ſidera noſtris,
Ætheraque ingenio (a) ſuppoſuere ſuo.
(b) Sic petitur cœlum: non ut ferat (c) Oſſan Olympus;
Summaque (d) Peliacus ſidera tangat apex.
Nos quoque ſub (e) ducibus cœlum metabimur illis,
(f) Ponemuſque ſuos ad ſtata ſigna dies.
ERgo ubi nox aderit venturis (g) tertia Nonis,
Sparſaque cœleſti rore (h) madebit humus;
Octipedis (i) fruſtra quærentur brachia (k) Cancri:
Præceps occiduas ille ſubivit (l) aquas.
INſtiterint Nonæ; miſſi tibi nubibus atris
(m) Signa dabunt imbres, exoriente (n) Lyra.
QUatuor adde dies (o) ductis ex ordine Nonis;
Janus (p) Agonali luce (q) piandus erit.

INTERPRETATIO.

Admoverunt oculis noſtris aſtra remota, & ſubmiſerunt cœlum ingenio ſuo. Eo modo ſcanditur æther: non ut Olympus ſuſtineat Oſſam, & vertex Pelii tangat ſuprema ſidera. Nos etiam metiemur cœlum ſub illis ducibus, & aſſignabimus ſuos dies ad conſtituta ſigna.

ADeoque poſtquam nox tertia aderit Nonis futuris, & terra erit humida ſtrata rore cœleſti, brachia Cancri octipedis nequicquam quærantur: ille præceps merſus eſt in aquas occiduas.

NOnæ advenerint, nimbi impulſi nubibus fuſcis facient tibi indicia, Lyra exoriente.

ADjice quatuor dies Nonis digeſtis ex ordine, Janus erit placandus die Agonali.

NOTÆ.

(z) *Admovere*) Quia cognitioni noſtræ ſubjecerunt.

(a) *Suppoſ.*) Quia Cœli rationem, &c. inveſtigaverunt.

(b) *Sic*) Perſcrutando cœleſtia.

(c) *Oſſan*) Quos Theſſaliæ montes gigantes ad oppugnandum cœlum dicuntur conſtruxiſſe, ut ſæpe inculcatum.

(d) *Peliacus*) Vertex Pelii Theſſaliæ montis altiſſimi.

(e) *Ducibus*) Philoſophis *ſcil.* & Aſtronomis.

(f) *Ponemus*) Id eſt ſingulis ſignis, quæ ſuo & fixo tempore oriuntur & occidunt, quæ ſunt ſuis circulis affixa, quorum vertigine vertuntur, proprios dies aſſignabimus.

(g) *Tertia*) Tertio Nonas Januarias Cancer occidit, inquit Columella; hoc eſt tertio Januarii. Atque hoc intelligendum de occaſu Coſmico, qui fit pene jam Sole oriente. Cæterum ſpectat ad Aſtronomos ſubtilis harumce rerum diſquiſitio.

(h) *Fruſtra*) Quia occiderint.

(i) *Madebit*) Ex rore matutino.

(k) *Cancri*) Hunc Junonis beneficio in ſidera relatum volunt, qui Herculis pedem momordit in Lernæa palude cum adverſus hydram certaret, atque ab eo eſt protritus. Ejus formam in cœlo ſi cupis ſpectare, compara tibi Hyginum: fruſtra enim que huc alios auctores tranſcripſerimus.

(l) *Aquas*) In mare enim mergi videntur aſtra, quando occidunt.

(m) *Signa dabunt*) Indicio erunt inſtare Nonas, quibus & Lyra exoritur, & tempeſtates ſimul. Atque Lyram quod attinet, quæ & *fidicula* dicta, Nonis oriri intelligas Heliace, & emergere Solis abſceſſu.

(n) *Lyra*) Hæc eſſe creditur, qua Manes olim ſibi conciliaſſe Orpheus dicitur.

(o) *Ductis*) Id eſt, quatuor adde dies; non retrogradiendo, ſicuti numerare conſueverant, ſed ex ordine poſt exactas nonas procedendo; adeoque quinto Idus, ſeu nono Januarii Janus Agonali, &c.

(p) *Agonali*) Feſto die, quo Agonia ſeu hoſtia κατ' ἐξοχὴν; aut princeps gregis Principe civitatis interrogato, immolatur.

(q) *Piandus*) *Hoſtia placandus.*

Nominis esse potes *(r)* succinctus *(s)* caussa *(t)* minister,
Hostia cælitibus quo feriente cadit.
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
Semper (Agone?) rogas, nec nisi jussus agis.
Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum;
(u) Una sit ut proprio littera demta loco.
An, quia prævisos in aqua *(x)* timet hostia cultros,
A pecoris lux est ista notata metu?
Pars etiam, fieri solitis ætate priorum
Nomina de ludis *(y)* Graja tulisse diem.
Et pecus antiquas dicebat Agonia sermo:
Veraque judicio est ultima caussa meo.
Utque ea nunc certa est; ita *(z)* Rex placare sacrorum
Numina lanigeræ conjuge debet ovis,
(a) Victima, quæ dextra cecidit *(b)* victrice, vocatur.
Hostibus amotis *(c)* hostia nomen habet.

INTERPRETATIO.

Sacerdos succincte, quo percutiente victima procumbit diis; potes esse caussa nominis. Qui infecturus cultros cruore calido petis semper, Agone? neque agis nisi monitus. Nonnulli putant diem Agonalem habere nomen ab actu, quia oves non accedant sed agantur. Pars credunt hoc festum appellatum Agnalia *a veteribus, ut una littera sit sublata proprio loco. An, quia victima metuit cultros prævisos in aqua, hæc dies est signata a metu pecoris. Alii quoque* arbitrantur *diem habuisse nomina græca de ludis solitis celebrari tempore majorum. Atque lingua vetus appellabat hostiam Agoniam; & ultima ratio est vera mea sententia. Et sicuti ea nunc certa est, ita Rex sacrorum tenetur placare deos marito ovis lanigeræ. Victima appellatur, quæ procubuit dextra victrice. Hostia habet nomen ab hostibus depulsis.*

NOTÆ.

(r) *Succinctus*) Ut ad opus expeditior esset.

(s) *Caussa*) Varias hujus nominis *Agonalis* caussas seu rationes recenset; & primam quidem ex sacrificuli Regis solenni voce petitam; qui principem seu populum civitatis ita interrogabat *Agone*? seu feriome hostiam? Quæ quidem ratio Varroni placuit.

(t) *Minister*) Sacerdos ipse, seu Rex sacrificulus.

(u) *Una*) O scilicet. Sed subtilior quam verior videtur hæc Etymologia, quia non agna, sed aries atque is princeps gregis eo die mactabatur.

(x) *Timet*) Ἀγωνιᾷν enim Græcorum est *Timeo* seu *Metu anger* Latinorum.

(y) *Graja*) Ἀγὼν enim Græcis est certamen; primusque dicitur Hercules *Agonales* ludos in Elide instituisse.

(z) *Rex sacrorum*) Sacrificulus fuit, Pontifici subjectus, quem post exactos reges Consule Bruto creavere ideo, quod quædam publica sacra per ipsos reges factitata erant, & necubi illorum desiderium esset.

(a) *Victima*) Ansa sumta ex iis quæ de Agonalibus dixit, multa de sacrificiis veterum intrudit.

(b) *Victrice*) Ejus manu qui hostem ipse vicisset.

(c) *Hostia*) Ab hostibus non male crediderim hostiam dici: cæterum cum ab his qui in hostem pergerent, tum illis qui cum vicissent, cujusvis tamen Sacerdotis manu cædebantur.

Ante

(*d*) Ante, Deos homini quod conciliare valeret,
  (*e*) Far erat, & puri lucida mica salis.
(*f*) Nondum pertulerat (*g*) lacrymatas cortice myrrhas
  Acta per æquoreas hospita navis aquas.
Thura nec (*h*) Euphrates, nec miserat India (*i*) costum,
  (*k*) Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta (*l*) Sabinis,
  Et (*m*) non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis,
  Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
  In sacris (*n*) nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine (*o*) porcæ,
  Ulta suas (*p*) merita cæde nocentis opes.
Nam sata vere novo teneris (*q*) lactentia sulcis
  Eruta setigeræ comperit ore suis.

INTERPRETATIO.

Far & granum splendidum salis nitidi olim erat, quod posset facere deos propitios homini. Navis peregrina adducta per aquas marinas nondum advexerat myrrhas stillatas ex cortice. Neque Euphrates miserat thura, neque India costum, neque fila rubri croci fuerant cognita. Altare contentum graminibus Sabinis, & laurus adusta non levi crepitu faciebat fumos. Si quis esset qui posset adjicere violas sertis compositis de flore prati, erat opulentus. Hic culter, qui nunc fodit præcordia tauri percussi nullum habebat opus in sacris. Prima Ceres lætata est cruore suis avida, ulta divitias suas morte nocentis. Nam invenit vere novo segetes lactentes in mollibus sulcis inversas rostro porca setifera.

NOTÆ.

(d) *Ante*) Priusquam in tantum aucta esset Romani Imperii Majestas.

(e) *Far*) Mola ipsa, quæ ex molito farre & sale.

(f) *Nondum*) Jani *scil.* temporibus agrestes & semiferi homines quid myrrha thusve esset parum curabant. Neque satis constat quo primum tempore in Italiam advecta hujusmodi odoramenta.

(g) *Lacrymatas*) Ad locum alludit qui est Metam. 10., ubi Myrrhæ, Cynaræ patris amore correptæ fabula tota narratur: quo ne pigeat recurrere.

(h) *Euphrates*) Qui Mesopotamiæ fluvius maximus in sinum Persicum influens, ab Oriente fœlicem Arabiam, unde thus petitur claudens, merces & Sabæa aromata in alias gentes transmisit.

(i) *Costum*) Frutex est cujus radix gustu fervens, odore eximio; primo statim introitu amnis Indi in Patale insula, itemque in Arabia nascens.

(k) *Nec fuer.*) Quia ex Cicilia nondum advectum, neque per Italiam cultum.

(l) *Sabinis*) Herba est ad Cupressi similitudinem fruticans. *De la Saviniere.*

(m) *Non exiguo*) Quia folia ejus in igne crepitant.

(n) *Nullum*) Donis quippe non victimis Deorum favorem sibi conciliare nitebantur.

(o) *Porca*) *Sus* vero a Græco ὗς, σῦς, vel θῦς; quod antiquius fuit, a verbo θύειν, quod est *immolare*, ideo deductum vocabulum, quod, ut Varro ait, a suillo genere pecori immolandi initium sumtum videtur: cujus vestigia, quod initiis Cereris porci immolantur; & quod initiis pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur; &c

(p) *Merita*) Quia Cereris inventum fruges rostro invertit, adeoque perdit.

(q) *Lactentia*) Videntur vero tenellæ segetes terræ humorem eodem modo sugere quo infantes matrum siccant ubera.

Sus

Sus (r) dederat pœnas. exemplo territus hujus
Palmites (ſ) debueras abſtinuiſſe caper.
Quem ſpectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem: tamen huic, cum ſtabis ad aram,
In tua (t) quod ſpargi cornua poſſit, erit:
(u) Verba fides ſequitur: (x) noxæ tibi deditus (y) hoſtis
(z) Spargitur affuſo cornua, Bacche, mero.
Culpa ſui nocuit. nocuit quoque culpa capellæ.
Quid bos, quid placidæ commeruiſtis oves?
Flebat (a) Ariſtæus, quod apes cum (b) ſtirpe necatas
Viderat inceptos deſtituiſſe favos.
(c) Cærula quem genetrix ægre ſolata dolentem,
Addidit hæc dictis ultima verba ſuis:
Siſte, puer, lacrymas: (d) Proteus tua damna levabit;
Quoque modo repares, (e) quæ periere, dabit.
(f) Decipiat ne te verſis tamen ille figuris;
Impediant geminas vincula firma (g) manus.

INTERPRETATIO.

Porca perſolverat pœnas: caper tremefacte exemplo hujus debuerat abſtinuiſſe palmite. Quem aliquis cernens figentem dentes in vito, protulit talia verba dolore minime ſecreto: Rode vitem, caper, tamen erit illi viti quod poſſit fundi in tua cornua, quando ſtabis ad altare: fides ſequitur dicta: hoſtis proclivis in damna tua, Bacche, habet cornua ſparſa mero affuſo. Noxa obfuit porca, noxa etiam obfuit capellæ. Quid Taure, quidve mites oves commeruiſtis? Ariſtæus lacrymabatur, quod adverterat apes extinctas cum prole reliquiſſe favos inceptos. Quem dolentem mater cærulea vix conſolata, adjecit has noviſſimas voces ſermonibus ſuis: Puer omitte fletus: Proteus minuet tua damna, & docebit quo modo reſtituas quæ perierunt. Attamen validi laquei ligent ambas manus; ne ille tibi imponat mutatis figuris.

NOTÆ.

(r) *Dederat*) Neque vero tam imperite Ethnici quæ cuique Deo maxime contraria pecora credebant impigre mactabant: Immo & inde haud quaquam temere aliquid in uſus tuos expiſceris. Hæc habes apud Maronem ſub finem Georgicorum: quo voluptatis cauſa recurrere ne pigeat. Eadem diſces opera, quamobrem ab ipſo primo mactati boves: quod nunc enarrare incipit noſter.

(ſ) *Debuerat*) Quia ſcil. Baccho ob injurias ſuas mox jugulabitur.

(t) *Quod*) Vinum ſcil. de more præterquam in ſacris Cereris.

(u) *Verba*) Id eſt, Verba re ipſa comprobata ſunt.

(x) *Noxa*) Id eſt, *traditus tibi pro peccato*: namque, ut inquit Feſtus, *Cum lex jubet noxæ dedere, pro peccato dedi jubet.*

(y) *Hoſtis*) Caper ſcil. qui vites roſit.

(z) *Spargitur*) Adeoque poſtmodum Baccho mactatur.

(a) *Ariſtæus*) Hujus Apollinis & Cyrenes filii quam hic Naſo perſtringit fabulam, pro-

(b) *Stirpe*) Omni ſobole.

(c) *Cærula*) Quia aquarum nympha Cyrene Penei amnis filia.

(d) *Proteus*) Hic Oceani & Tetyos, vel Neptuni & Phœnices filius, in omnes formas ſe vertere peritus vates fuit qui noſſet omnia.

(e) *Quæ per.*) Apes ſcil.

(f) *Decipiat*) Namque effugiſſe Proteum crediderat, qui eum ſub eadem forma nuſquam conſpicaretur.

(g) *Manus*) Protei ſcil. qui, ut ait Maro, prius vinculis capiendus, neque ſine vi ulla dat præcepta.

Porc,

Pervenit ad vatem *(h)* juvenis: resolutaque somno
Alligat æquorei brachia capta *(i)* senis.
Ille sua faciem *(k)* transformis adulterat arte:
Mox domitus vinclis in *(l)* sua membra redit.
Oraque cærulea tollens rorantia barba;
(m) Qua, dixit, repares arte requiris apes?
Obrue mactati corpus tellure juvenci:
Quod petis a nobis, obrutus ille *(n)* dabit.
Jussa facit *(o)* pastor. fervent *(q)* examina putri
De bove: mille animas *(q)* una necata dedit.
(r) Poscit ovem fatum. *(s)* verbenas *(t)* improba carpsit;
Quas pia *(u)* Dis ruris ferre solebat anus.
Quid tuti superest; animam cum ponat in aris
Lanigerumque pecus, ruricolæque boves?
Placat *(x)* equo Persis radiis *(y)* Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.
Quod semel est *(z)* triplici pro *(a)* virgine cæsa Dianæ
Nunc quoque pro *(b)* nulla virgine cerva cadit.

INTERPRETATIO.

Adolescens pervenit ad vatem, atque constringit lacertos senis marini solutos sopore. Ille mutabilis vertit vultus sua arte, mox coactus funibus induit denuo suos artus. Atque attollens os stillans, barba cærulea, petis, inquit, quomodo reparet apes? Defodito corpus tauri peremti: ille defossus præbebit quod petis a nobis. Pastor exequitur jussa. Examina pullulant & prorumpunt de tauro putrido: una anima interfecta genuit mille. Fatum vocat ovem: improba vellit verbenas, quas pia anus solebat ferre diis ruris. Quid restat securi; cum ovis lanigera, & tauri ruricolæ deponant animam in altaribus? Persis placat Hyperionem vallatum radiis, ne victima lenta præbeatur Deo cito. Quia cerva est semel mactata Dianæ triplici pro puella, nunc etiam mactatur pro nulla puella.

NOTÆ.

(h) *Juvenis*) Aristæus *scil.*

(i) *Senis*) Protei *scil.* dormientis. namque aliter quomodo alligasset.

(k) *Transformis*) Proteus, qui omnes formas induere arte, qua forte pollebat, magica, didicerat.

(l) *Sua membra*) Primam & propriam formam sumsit.

(m) *Qua*) Quam bene istud & ex coacto ingenio expressit.

(n) *Dabit*) Magno vero consensu anti qui ex putrefactis boum visceribus præsertim nasci apes tradiderunt.

(o) *Pastor*) Aristæus.

(p) *Examina*) Magno numero & festino impetu apes prorumpunt.

(q) *Una*) Juvenci.

(r) *Poscit*) Nunc, venusta certe transitione, ad Ovium fabulam, cur mactentur transit Naso.

(s) *Verbenas*) Cujus herbæ usus multus in sacris.

(t) *Improba*) Temeraria.

(u) *Dis ruris*) Baccho puta, Cereri, aliisque.

(x) *Equo*) Soli quippe celerrimo numini gratum fore citum equum Persæ autumant.

(y) *Hyperiona*) Dicunt nonnulli Titanis & Terræ fuisse filium, Solisque patrem: alia itemque alii non mulæ frugis. Verum pro Sole ipso sæpius sumitur.

(z) *Triplici*) Quia trivia, triceps, & triplici nomine in cœlis, silvis & inferis appellata, ut supra dictum.

(a) *Virgine*) Iphigenia *scil.* Agamemnonis filia, Dianæ aris ideo admovenda, quod ipse, inscius, illius cervam occidisset: pro qua tamen puella deorum miseratione alia cerva supposita. Fabulas vero hujusmodi identidem prolixe repetere non foret tædiosum modo, sed & inutile, cum ubique prostent elegantes libelli qui has omnes enucleent.

(b) *Ulla*) Nulla quippe Iphigenia jam redimenda.

Ex-

Exta (*c*) canum (*d*) vidi Triviæ libare (*e*) Sapæos:
Et quicunque tuas accolit, (*f*) Hæme, nives.
Cæditur & (*g*) rigido custodi ruris asellus.
Caussa pudenda quidem est, huic tamen apta Deo.
(*h*) Festa (*i*) corymbiferi celebrabas Græcia Bacchi,
(*k*) Tertia quæ solito tempore bruma refert.
Di quoque cultores gelidi venere (*l*) Lycæi;
Et quicunque jocis non alienus erat:
(*m*) Panes, & in Venerem (*n*) Satyrorum prona juventus;
Quæque colunt amnes solaque rura Deæ.
Venerat & senior pando (*o*) Silenus asello,
Quique rubro pavida inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
(*p*) Gramine vestitis accubuere toris.
Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam.
Miscendas (*q*) parce rivus agebat aquas.

INTERPRETATIO.

Vidi Sapæos & quisquis positus est ad tuas nives, Hæme, libare Triviæ viscera canis. Asellus mactatur, etiam rigido custodi ruris. Caussa quidem est turpis, sed tamen convenit huic Deo. Græcia celebrabas festa Bacchi corymbiferi, quæ tertia bruma refert tempore consueto. Dii etiam cultores frigidi Lycæi, & quisquis non erat alienus jocis convenerunt. Panes, & juventus Satyrorum proclivis in Venerem, & Deæ quæ frequentant fluvios & rura deserta venerant. Aderat quoque Silenus senior incurvo asello, & qui incutit timorem avibus pavidis rubro inguine. Qui nacti silvam aptam in grata convivia accubuerunt lectis vestitis gramine. Bacchus præbebat merum; singuli tulerunt sibi serta. Rivus vehebat aquas miscendas parce.

NOTÆ.

(c) *Canum*) Non abs re sane; siquidem illorum latratu phantasmata quæ ab Diana seu Hecate aut Proserpina immittuntur, ex istorum hominum opinione contra ejus voluntatem dissolvuntur.

(d) *Vidi*) Quo tempore credas exul per Thracum fines iter habuit, ut dictum in Tristibus.

(e) *Sapæos*) Thraciæ fuerunt populi, qui & *Sintii*, *Sinti* & *Sali* aliquando dicti, habitantes in littore circa Abderam.

(f) *Hæme*) Hæmus mons est Thraciæ nivosus. Verum dubium non est quin de Zerintho, quam urbem & antrum Hecates facit Stephanus, Lycophron *Canis antrum* dixit, cogitaverit Naso. Namque & ipsum illac transiisse in Tristibus vidimus; & ibi solitos præcipue canes Hecate immolari testis Suidas.

(g) *Rigido*) Priapo *scil.* Veneris & Bacchi filio, cujus ridiculi & fascino suo turpissimi dei in hortorum limine statua rudis ponebatur.

(h) *Festa*) Fabulam occipit narrare, ex qua sacri antecedentis origo cognoscatur.

(i) *Corymbiferi*) *Corymbus* fructus est hederæ, ex qua Baccho coronæ plectebantur.

(k) *Tertia*) Tertio enim quoque anno, brumali tempore, Trieterica Baccho majori solennitate quam alia ejus festa, in expeditionis Indicæ memoriam triennio peractæ, celebrabantur. Qua in re, si tamen aliorum veriorem sententiam sequi amas, annua fuisse hæc Bacchi sacra ne dubites. *Trieteris* enim nihil aliud fuit quam tres anni quadrimestres, seu duo semestres.

(l) *Lycæi*) Qui mons fuit Arcadiæ Pani deo sacer.

(m) *Panes*) Fauni, Sylvani, de quibus toties.

(n) *Satyr.*) Qui Bacchi comites, Faunis similes.

(o) *Silenus*) Bacchi fuit nutritius, pædagogus, & comes assiduus, semper ebrius, quem tamen Satyri tanquam patrem observabant.

(p) *Gram. vest.*) Toris gramineis: non enim tapetibus strata humus erat.

(q) *Parce*) Utpote in Bacchi convivio.

(r) Nai-

(*r*) Naides (*ʃ*) effuſis aliæ ſine pectinis uſu;
Pars aderant (*t*) poſitis arte manuque comis.
Illa ſuper ſuras tunicam collecta miniſtrat:
Altera (*u*) diffuto pectus aperta ſinu.
Exſerit hæc humerum: veſtem trahit illa per herbas.
Impediunt teneros (*x*) vincula nulla pedes.
(*y*) Hinc aliæ Satyris (*z*) incendia mitia præbent:
Pars tibi, (*a*) qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inexſtinctæ Silene libidinis, urunt;
(*b*) Nequitia eſt, quæ te non ſinit (*c*) eſſe ſenem.
At ruber hortorum decus & tutela Priapus
Omnibus ex illis (*d*) Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat: ſola ſuſpirat in illa:
Signaque dat nutu; ſollicitatque notis.
Faſtus ineſt pulchris, ſequiturque ſuperbia formam.
Irriſum vultu deſpicit illa ſuo.
Nox erat: &, vino ſomnum faciente, jacebant
Corpora diverſis victa ſopore locis.
Lotis in herboſa ſub acernis (*e*) ultima ramis,
Sicut erat luſu feſſa, quievit humo.
Surgit (*f*) amans: (*g*) animamque tenens, veſtigia furtim
Suſpenſo (*h*) digitis fert taciturna gradu.

INTERPRETATIO.

Naides convenerant pars comis ſparſis ſine uſu pectinis, alia crinibus fictis & arte & manu. Illa miniſtras habens tunicam collectam ſuper ſuras; altera habens pectus nudum veſte ſoluta. Hac profert humerum: illa ducit veſtem per gramina. Nullus calceus vincit molles pedes. Hinc aliæ movent leves ardores Satyris: pars tibi, qui habes tempora vincta pinu. Incendunt te quoque, Silene, libidinis inextincta. Laſcivia eſt qua non patitur te eſſe ſenem. At priapus ruber honos & Cuſtos hortorum erat captus amore Lotidis ex illis omnibus. Cupit hanc, hanc optat, ſuſpirat in illa ſola; & facit indicia nutu, & ſollicitat ſignis. Superbia ineſt formoſis, & faſtus comitatur pulchritudinem. Illa contemnit irritum vultu ſuo. Nox erat; & corpora oppreſſa ſomno, mero inducente ſomnum, proſtrata erant diverſis locis. Lotis laſſa ſicut erat luſu requievit ultima ſub frondibus acernis in terra graminea. Amans ſurgit, & comprimens ſpiritum fert clanculum pedes tacitos ſuſpenſo gradu.

NOTÆ.

(r) *Naides*) Quas deas ſupra dixit colere amnes.

(ſ) *Effuſis*) *Crinibus paſſis & impexis.*

(t) *Poſitis*) *Compoſitis.*

(u) *Diffuto*) Ob diffutam veſtem.

(x) *Vincula*) Pro calceis.

(y) *Hinc*) Ex eo quod ita laſcivientes nymphæ, & prope nudæ.

(z) *Incendia*) Amorem.

(a) *Qui pinu*) Pana indicat: nam pinu coronatur.

(b) *Nequitia*) Laſcivia, blanditiæ, geſtus protervi; &c.

(c) *Eſſe*) Pro *videri*.

(d) *Lotide*) Lotidos amore, quæ nympha in Loton arborem deorum miſeratione converſa.

(e) *Ultima*) Poſtquam cæteri obdormiviſſent.

(f) *Amans*) Priapus *ſcil.*

(g) *Animam ten.*) *Spiritum; aut oris halitum comprimens.*

(h) *Digitis*) Pedum *ſcil.*

Ut tetigit niveæ secreta cubilia Nymphæ,
 Ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
Et jam finitima corpus (*i*) librabat in herba;
 Illa tamen multi plena soporis erat,
Gaudet: &, a pedibus tracto velamine, vota
 Ad sua felici cœperat ire via.
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
 Intempestivos edidit ore sonos.
Territa consurgens Nymphe manibusque Priapum
 Rejicit, & fugiens (*k*) concitat omne nemus.
At Deus, obscœna nimium quoque parte paratus,
 Omnibus ad Lunæ lumina risus erat.
Morte dedit pœnas auctor clamoris: & hinc est
 (*l*) Hellespontiaco victima grata Deo.
(*m*) Intactæ fueratis aves solatia ruris;
 Assuetum silvis, innocuumque genus;
Quæ facitis nidos, quæ plumis ova fovetis,
 Et facili dulces editis ore modos.
Sed nihil ista juvant: quia linguæ crimen habetis,
 Dique putant mentes vos aperire suas.
Nec tamen id falsum. nam, Dis ut proxima quæque,
 (*n*) Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, (*o*) tum denique cæsa est:
 (*p*) Juveruntque Deos (*q*) indicis exta sui.

INTERPRETATIO.

Postquam pervenit ad occulta cubilia Nymphæ candida, cavet ne ventus sui halitus strepitum edat. Atque jam librabat corpus in gramine proximo, illa tamen erat plena plurimi somni. Lætatur, & vinculis detractis pedibus cœperat ire ad sua vota via felici. Ecce asellus Sileni rudens emisit sonum intempestivum ore rauco. Nympha exsurgens tremefacta est, & repulit Priapum manibus, & fugiens concitat omnem silvam. At Deus nimium etiam paratus parte turpi erat ludibrio omnibus ad lumina Lunæ. Auctor clamoris exsolvit pœnas cæde; & inde est victima grata Deo Hellespontiaco. Aves oblectamenta ruris, genus assuetum silvis & innoxium fueratis illibata; quæ struitis nidos, quæ fovetis ova plumis, & emittitis dulces modos ore docto. Verum ista nihil prosunt, quia habetis crimen linguæ, & Dii credunt vos detegere cogitationes suas. Neque tamen id vanum: nam ut quæque est familiaris Diis, facitis indicia certa nunc penna nunc lingua. Soboles avium diu secura tum denique mactata est; & viscera sui indicis placuerunt Diis.

NOTÆ.

(i) *Librabat*) Leviter in herba juxta nympham deponebat.

(k) *Concitat*) Omnes a somno excitat.

(l) *Hellespont.*) Priapo *scil.* Lampsaceno, à Lampsaco urbe, quæ est in littore Hellesponti, in ora Asiatica. Hellespontum autem ab Helle Phryxi sorore, quæ in illud mare decidit, appellatum esse sæpe diximus.

(m) *Intactæ*) Nunc ad avium cædem declarandam pergit Poeta.

(n) *Nunc*) Præpetes *scil.* volatu, Oscines garritu futura prænunciare ex augurali disciplina credebantur.

(o) *Tum denique*) Cum futurorum fecerunt indicia.

(p) *Juverunt*) Quia Diis mactatæ.

(q) *Indicis*) Avis quæ Deorum mentem aperit.

Ergo

Ergo sæpe suo conjux abducta marito
Uritur ignitis alba columba (r) focis.
Nec (s) defensa juvant Capitolia, quo minus anser
Det jecur in lances, (t) Inachi (u) lauta, tuas.
Nocte Deæ (x) Nocti (y) cristatus cæditur ales,
Quod tepidum vigili provocat ore diem.
(z) Interea Delphin clarum super æquora sidus
Tollitur; & (a) patriis exserit ora vadis.
(b) POstera lux hyemem medio discrimine signat;
Æquaque præteritæ, quæ superabit, erit.
(c) PRoxima prospiciet (d) Tithono (e) Aurora (f) relicto
(g) Arcadiæ sacrum (h) pontificale Deæ:

INTERPRETATIO.

Ergo alba columba conjux frequenter avulsa suo marito absumitur aris incensis. Neque Capitolia protecta prosunt, quo minus anser prabeat jecur in patinas tuas, Inachi lauta. Ales cristatus jugulatur nocte Dea Nocti, quia ciet calidum diem ore experrecto. Interea Delphin sidus lucidum tollitur super maria; & extrahit os ex gurgitibus patriis.

Dies sequens signat hyemem discrimine medio, & qua supererit erit æqualis anteacta.

Aurora proxima Tithono relicto prospiciet sacrum pontificale Dea Arcadia.

NOTÆ.

(r) *Focis*) Veneris aris tota adurebatur.

(s) *Defensa*) Primos anseres Gallorum in Capitolium ascensum persensisse, & clangore vigiles excitasse notius est, quam ut prolixe hic inculcetur.

(t) *Inachi*) Rex fuit Argivorum Inachus, quem in fluvium ejus nominis mutatum fuisse volunt. Hujus vero filia fuit Io, seu Isis, cujus sacerdotes anserinis & bubulis carnibus vesci apud Ægyptios, tradit Herodotus.

(u) *Lauta*) Lautam dicit ex Romanorum opinione, qui anseres, præsertim vero eorum jecora, inter lautissima cibaria habebant.

(x) *Nocti*) Quæ quidem Poetis Dea est.

(y) *Cristatus*) Gallus, qui cantu suo noctis silentium turbat, & quasi diem provocat.

(z) *Interea*) Atque adeo Agonali luce, seu quinto Idus: quanquam Cæsari apud Plinium pridie Nonas exoritur Delphin. Sed ita intelligas Cæsari matutinum pridie Nonas, huic quinto Idus cum occidit Sol, eum ab oriente fulgere.

(a) *Patriis*) Delphinus *scil.* piscis patriam habuit mare. Illum autem fuisse dicunt nonnulli qui ex Siculo mari Arionem citharœdum in Tænarum transvexit. Alii a Neptuno inter sidera collocatum eum volunt, qui Amphitritem nuptias cum ipso detrectantem allexerit, & mitem ad Neptunum perduxerit.

(b) *Postera*) Quarto Idus Januar. decimo adeoque hujus mensis die Naso, pridie Nonas Columella, & tabulæ Ptolemæi, hoc est Januarii quarto, mediam hyemem faciunt. Quomodo computaverint non satis assequor; nisi quod ex Bruma ipsa seu Solstitio hyemali hyems media mihi videretur debere dijudicari. Sed Æquinoctiorum nunquam fere non turbata ratio. Quare ista aliis peritioribus æstimanda relinquo.

(c) *Proxima*) Tertio Idus, undecimo adeoque Januarii. Sed ne deinceps in leviculis istis immoremur; paranda erit tabula, ex qua vetus Romanorum nostraque dies computandi ratio uno intuitu perspiciatur.

(d) *Tithono*) Hunc Laomedontis filium ab Aurora in cœlum sublatum, & pro marito amatum jam sæpius vidimus.

(e) *Aurora*) Pro die ipso posita passim.

(f) *Relicto*) Cum Auroræ in officium diem aperire.

(g) *Arcadiæ*) De Carmenta sermo est, quæ Evandri mater, mulier fatidica, ideoque a Romanis culta, relicta Arcadia, ubi ille regnabat, & conscensa navi in Italiam cum ipso, qui regno pulsus fuerat, venit. A Carminibus quibus responsa comprehendebat appellatam volunt, cum magis *Themis*, itemque *Nicostrata* diceretur. Aram ei ad Carmentalem portam sub Capitolio dedicasse Romanos scribit Dionysius. Templum prætererea habuisse in foro Romano a matronis dedicatum docet Plutarchus.

(h) *Pontificale*) Quod a Pontifice, & majori quam aliorum Sacerdotum veneratione celebrabatur. *Carmentalia* autem dicit, quæ feriæ fuerunt stativæ, quæque universi populi eodem tempore recurrebant.

Te

Te quoque lux eadem, *(i)* Turni foror' *(k)* æde recepit:
Hic ubi *(l)* Virginea Campus obitur aqua.
Unde petam cauffas horum, moremque facrorum?
Dirigat in medio quis mea vela *(m)* freto?
Ipfa mone, *(n)* quæ nomen habes a carmine duĉtum,
Propofitoque fave, ne tuus erret honos.
(o) Orta prior' Luna (de fe fi creditur ipfi)
A magno tellus *(p)* Arcade nomen habet.
Hic fuit Evander: qui, quamquam clarus *(q)* utroque,
Nobilior facræ fanguine matris erat.
Quæ, fimul æthereos animo conceperat *(r)* ignes:
Ore dabat vero carmina plena Dei.
Dixerat hæc nato *(f)* motus inftare fibique,
Multam præterito tempore *(t)* naĉta fidem.
Nam juvenis, vera *(u)* nimium cum matre, fugatus
Deferit Arcadiam *(x)* Parrhafiumque larem.

INTERPRETATIO.

Dies eadem recepit te quoque templo, foror Turni, hic ubi Campus obitur aqua Virginea. Unde petam cauffas & ritus horum facrorum? quis dirigat mea lintea in medio mari? Ipfa doce, qua habes nomen derivatum a carmine, atque fave inftituto, ne tua gloria minuatur. Terra orta prior Luna (fi fides habetur ipfi de fe) habet nomen a magno Arcade. Evander ibi fuit, qui tametfi erat illuftris utroque fanguine, erat tamen clarior fanguine *matris. Quæ ftatim atque conceperat cœleftes flammas animo, efferebat vero ore carmina plena Dei. Ea qua naĉta erat multam fidem tempore anteaĉto, dixerat motus inftare fibi & filio. Nam adolefcens pulfus cum matre nimium vera reliquit Arcadiam & domum Parrhafiam.*

NOTÆ.

(l) *Turni foror*) Inturnam dicit, Turni enim Rutulorum regis foror fuit, Dauni filia, quam Jupiter pro erepta virginitate immortalitate donavit.

(k) *Æde*) Hoc fuit templum in Campo Martio, prope duĉtum aquæ virginis.

(l) *Virginea*) Hanc aquam virgineam appellaverunt ideo quod quærentibus aquam militibus, virguncula quædam puella venas monftravit, quas fequuti qui foderant, vim aquæ ingentem invenerunt.

(m) *Freto*) Non abs te freto materiam certe difficilem Nafo comparat.

(n) *Quæ nomen*) Carmentum feu Carmentim dicit; quanquam alii quafi] carentem mente interpretati funt, quod *fcil.* Apollinis numine correpta vaticinaretur.

(o) *Orta prior*) *Antelunares* ob religionis neglectum per convicium appellati fuerant Arcades. Probrum illud in laudem verterunt, antiquiorem fidere ifto gentem fuam gloriantes. At Cenforinus, trimeftrem annum primo habuiffe illos dicit, & ob id *Profelenos* appellatos feu Antelunates; cum prius annum habuerint, quam is in Græcia ad Lunæ curfum conftitueretur.

(p) *Arcade*) Jovis filius ex Califto, qui Arcadiæ Peloponnefi regioni intimæ nomen dediffe dicitur.

(q) *Utroque*) Mercurii faciunt filium Evandrum plerique; a quibus diffentire videtur Nafo.

(r) *Ignes*) Afflatus aut Inftinĉtus Divinos intellige.

(f) *Motus*) *Seditiones*, per quas regno pelleretur. Ob patrem, per imprudentiam tamen, interfeĉtum, fugatum volunt nonnulli: Alia tamen alii.

(t) *Naĉta*) Eventu quippe confirmata omnia quæ Carmentis prædixerat.

(u) *Nimium*) Quia melius fuiffet regno non pulfos fuiffe, falfaque fuiffent Carmentis vaticinia.

(x) *Parrhaf.*) Arcadia alio nomine *Parrhafia* diĉta eft: adeoque per *larem Parrhafium*, domum Evandri patriam intellige,

Cui

Cui genetrix flenti: Fortuna (*y*) viriliter, inquit,
Siste, puer, lacrymas ista ferenda tibi est;
(*z*) Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit;
Sed Deus, infenso pulsus es (*a*) urbe Deo.
Non meriti pœnam pateris, sed (*b*) Numinis iram.
Est (*c*) aliquid magnis crimen abesse malis.
Conscia mens ut cuique sua est, ita (*d*) concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.
Nec tamen ut primus mœre mala talia passus:
Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris,
(*e*) Cadmus, in (*f*) Aonia constitit exsul humo.
Passus idem (*g*) Tydeus, & idem (*h*) Pagaseus (*i*) Iason:
Et quos præterea longa referre mora est.
Omne solum forti (*k*) patria est; ut piscibus æquor:
Ut volucri, vacuo quidquid in orbe patet:
Nec (*l*) fera tempestas toto tamen horret in anno:
Et tibi (crede mihi) (*m*) tempora veris erunt.

INTERPRETATIO.

Cui lacrymanti mater dixit, Puer reprime fletus, fors ista ferenda est tibi cordate. Ita erat in fatis, neque tuum facinus te expulit, sed Deus: fugatus es Deo adverso. Non fers pœnam flagitii, sed iram numinis. Est aliquid scelus abesse ingentibus malis. Prout animus est conscius cuique, ita concipit intra pectus spem vel metum pro facto suo. Neque tamen fleat, quasi primus tulerit hujusmodi mala: ista procella occupavit viros maximos. Cadmus, qui olim fugatus ab oris Tyriis exsul consedit in terra Aonia, passus est idem. Tydeus passus est idem, atque idem Jason Pagaseus, & quos longum esset tempus insuper memorare. Omnis terra est patria viro cordato, ut mare piscibus, ut quicquid patet in aere aliti. Neque horrida tempestas sævit tamen toto anno: crede mihi, tempora veris erunt etiam tibi,

NOTÆ.

(y) *Viriliter*) O mirum consilium, & subinde animo revolvendum quandiu in hoc exilio agimus! fortitudo enim, non lacrymæ prosunt.

(z) *Sic erat*) Cuilibet ergo suum onus ferendum; nam adversus fata quis sana mente tergiversetur?

(a) *Urbe*) Pallantio *scil.*

(b) *Numinis iram*) Prolixa istud indiget oratione, ut a scelere vindicetur. Caveris saltem ex prima specie interpreteris.

(c) *Aliquid*) Imo quantum est.

(d) *Concipit*) Atque ea est lex naturæ, seu Dei potius in natura, adversus quam frustra quisquam cavilletur. Eo redeunt denique vel ipsi etiam scelestissimi, suique fiunt tortores. Quod quidem suadeo altissima mente, quisquis es mediteris.

(e) *Cadmus*) Fabulam habes ejus in Met.

(f) *Aonia*) Bœotia.

(g) *Tydeus*) Qui Oenei Calydoniæ regis filius, cum Alcatum Lycotheumque nepotes, vel, ut alii volunt, imprudens Menalippum fratrem occidisset, ad Adrastum regem profugit.

(h) *Pagaseus*) *Thessalicus*; a Pagasis Thessaliæ urbe.

(i) *Jason*) Qui Æsonis filius a Pella in Colchos honorifico exilio missus est; deinde, Medeæ dolis sublato Pelia eodem, ad Creontem Corinthiorum regem divertit, secumque vitæ reliquum tempus, Corinthi egit, sed de eo plura alibi.

(k) *Patria*) Quia ubique ex tenui secum Deoque vivere didicit.

(l) *Fera*) *Non semper imbres nubibus hispidos*
Manant in agros, aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque &c. Inquit Horat.

(m) *Tempora*) *Informes* quippe *hyemes reducit*
Jupiter idem
Summovet. Non si male nunc & olim
Sic erit.

ut ait idem ille & vere Horat. Neque dissimilia Maro, aliique prope omnes, ex ingenio naturæ *scilicet*.

Vocibus Evander firmata mente parentis
  Nave secat fluctus; (*n*) Hesperiamque tenet.
Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
  Egerat, Thuscis (*o*) obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada juncta (*p*) Terenti,
  Adspicit, & sparsas per loca sola (*q*) casas.
Utque erat, (*r*) immissis puppim stetit ante capillis;
  Continuitque manum (*s*) torva (*t*) regentis iter.
Et procul in dextram tendens sua brachia ripam,
  Pinea (*u*) non sano ter pede (*x*) texta ferit.
Neve daret saltum properans insistere terræ,
  Vix est Evandri vixque retenta manu.
Dique petitorum, dixit, salvete locorum;
  Tuque novos cœlo terra datura (*y*) Deos:
Fluminaque, & Fontes, quibus utitur (*z*) hospita tellus,
  Et nemorum Divæ, Naiadumque chori;
Este (*a*) bonis avibus visi natoque mihique:
  Ripaque felici tacta sit ista pede.

INTERPRETATIO

Evander animo confirmato sermonibus matris sulcat aquas lintre, & advehitur in Hesperiam. Jamque impulerat navem in fluvium jussu doctæ Carmentis, & ferebatur in aquas Thuscas. Illa cernit latus amnis, cui sunt juncta vada Terenti, & tuguria sparsa per loca sola. Atque ut erat coma disjecta stetit ante puppim, & sæva cohibuit dextram dirigentis iter. Atque procul tendens sua brachia in ripam dextram, ter percutit texta pinea pede furenti. Et ægre atque ægre cohibita est manu Evandri, ne festinans inniti terra, desiliret. Diique, inquit, locorum quæsitorum salvete, tuque tellus præbitura cœlo novos deos; & fluvii, & fontes, quibus tellus hospita utitur, & deæ silvarum, atque chori Naiadum, estote visi filio mihique lætis auspiciis, & ista ripa sit tacta fausto pede.

NOTÆ.

(n) *Hesperiam*) *Italiam*. Regnante Fauno, ante annos circiter 60. quam Æneas in Italiam deferretur. Evandrum eodem appulsum testatur Dionysius Halicarn.

(o) *Obvius ibat*) Navigabat adversum fluvium Tiberinum, qui ex Hetruria seu Tuscia labitur.

(p) *Terenti*) Locus fuit in campo Martio, si Festo credimus: quem vide, si tanti est.

(q) *Casas*) Pastorum & Aboriginum tuguria.

(r) *Immissis*) *Sparsis*, de more furentium, aut Spiritu quopiam divino correptorum.

(s) *Torva*) Ferox & furens, divino spiritu plena.

(t) *Regentis*) Illius qui ad gubernaculum sedebat: quem ad ripam tendere aut eo navim dirigere volebat.

(u) *Non sano*) Quia numine correpta.

(x) *Texta*) Navis ipsius tabulata.

(y) *Deos*) Spectat illud præsertim ad Cæsares: quamquam neque Romulus excludendus.

(z) *Hospita*) Quæ nos excipit.

(a) *Bonis avibus*) *Felici augurio*.

(b) Fal-

(*b*) Fallor? an (*c*) hi fient ingentia mœnia colles?
Juraque ab hac terra cætera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
Quis (*d*) tantum fati credat habere locum?
Et (*e*) jam (*f*) Dardaniæ tangent hæc littora (*g*) pinus.
Hic (*h*) quoque caussa novi (*i*) fœmina Martis erit,
Care nepos, (*k*) Palla, funesta quid induis arma:
Indue. non (*l*) humili vindice cæsus eris.
(*m*) Victa tamen vinces, eversaque Troja resurges.
Obruet (*n*) hostiles ista ruina domos.
(*o*) Urite victrices (*p*) Neptunia Pergama flammæ:
Non minus hic toto est altior orbe (*q*) cinis?
Jam pius Æneas (*r*) sacra, & sacra (*s*) altera patrem.
Afferet. Iliacos excipe, (*t*) Vesta, Deos.

INTERPRETATIO.

Decipior? an hi clivi fient muri excelsi? & cætera terra petet jura ab hac terra? Totus orbis promittitur olim his collibus. Quis credat locum habere tantum fati? Atque jam naves Dardaniæ admovebuntur huic ripæ. Hic etiam fœmina erit caussa novi belli. Palla, dilecte nepos, quamobrem capis arma exitialia? Cape: non interficieris tenui ultore. Troja victa vinces tamen, & prostrata excitaberis. Istud excidium obruet domos hostiles. Flammæ victrices incendite Pergama Neptunia. Num hic cinis minus est altior toto orbe? Jam pius Æneas advehet sacra & patrem sacra altera. Vesta excipe Deos Iliacos.

NOTÆ.

(b) *Fallor*) Sine omni periculo vaticinari potest, siquidem illud vaticinari est, re ipsa quæ comprobata sunt proferre. Nasonis enim quam Carmentis crediderls magis istud esse de domina urbe vaticinium.

(c) *Hi colles*) Septem illos celebres dicit in quibus posita regina Urbium Roma, Palatinum, Capitolinum, Aventinum, Cœlium, Esquilinum, Viminalem, Quirinalem, quos prospectabat Carmentis.

(d) *Tantum*) Ut possit gentibus imperare, qui nunc incultus & solus locus est.

(e) *Jam*) Post 60. annos enim eodem Æneas appulit.

(f) *Dardaniæ*) Trojanæ.

(g) *Pinus*) Pro navibus.

(h) *Quoque*) Ad Helenam istud spectat, quæ belli Trojani fuit causa,

(i) *Fœmina*) Lavinia *scilicet*, Latini filia, cujus caussa gravissimum, Turnum inter atque Æneam, bellum intercessit. De quibus Maro.

(k) *Palla*) Hunc Æneæ suppetias ferentem Turnus occidit.

(l) *Humili*) Turnum quippe, Pallantis maxime caussa Æneas peremit.

(m) *Victa*) A Græcis eversa.

(n) *Hostiles*) Romani quippe a Trojanis derivati Græciam totam imperio suo subjecerunt.

(o) *Urite*) In Græcos specie quadam Ironiæ invehitur.

(p) *Neptunia*) A Neptuno Phœboque extructa.

(q) *Cinis*) Per cinerem, quæcumque incendio Trojano superfuerunt, atque adeo heroes intellige, a quibus nova mœnia excitata, quæ in orbem totum imperium suum protulerunt,

(r) *Sacra*) Ignem æternum *scil.* cum Palladio, aliisque Diis, de quibus qui fuerint non satis constat.

(s) *Altera*) Patrem Æneæ Anchisen dicit, quem Deum fecit, & pro Deo coluit; ut ex Marone liquet.

(t) *Vesta*) Per Vestam, templum Vestæ dicatum intellige; a Numa primo positum, ut plurimis placet, multisque ceremoniis venerabile factum.

Tempus erit, cum vos, orbemque tuebitur (*u*) idem:
Et fient ipso sacra colente Deo:
Et penes (*x*) Augustus patriæ tutela manebat;
Hanc fas imperii fræna tenere domum.
Inde (*y*) nepos (*z*) natusque Dei (licet ipse recuset)
(*a*) Pondera cœlesti mente paterna feret.
Utque ergo perpetuis olim sacrabor in aris;
Sic (*b*) Augusta novum Julia numen erit.
Talibus auspiciis nostros descendit ad agros;
(*c*) Substitit in medios præscia lingua sonos.
Puppibus egressus Latia stetit (*d*) exsul in herba.
Felix, exsilium cui locus (*e*) ille fuit!
Nec mora longa fuit. stabant (*f*) nova tecta: nec alter
Montibus Ausoniis (*g*) Arcade major erat.
Ecce boves illuc (*h*) Eritheidas applicat heros
Emensus longi (*i*) claviger orbis iter.

INTERPRETATIO.

Tempus erit, cum idem defendet vos atque orbem: & sacra celebrabuntur ipso Deo colente: & tutela patriæ manebit penes Augustos. fas hanc domum tenere habenas imperii. Inde nepos & filius Dei, quamvis ipse recuset, feret onera paterna mente cœlesti. Atque ut ego sacrabor olim in altaribus æternis; ita Julia Augusta erit nova dea. Descendit in nostros agros hujusmodi auspiciis; lingua præscia substitit in medias voces. Profugus egressus navibus stetit in gramine Latino. Beatus, cui ille locus fuit exsilium. Neque tempus fuit longum; nova ædificia constructa erant: neque alius erat major Arcade in collibus Ausoniis. Ecce heros claviger peragrato itinere vasti orbis advehit illuc vaccas Eritheides.

NOTÆ.

(u) *Idem*) Ad Julium Cæsarem refertur istud vaticinium, qui & Imperium & Pontificatum, ipse quoque Diis ascriptus, obtinuit.

(x) *Augusto*) Augustum Cæsarem, ejusque posteros.

(y) *Nepos*) Germanicum intellige Augusti nepotem ideo, quod a Tiberio adoptatus, quem Tiberium filium suum Augustus idem adoptione fecerat.

(z) *Natusque*) Tiberius est, qui improba mente quasi coactus & querens miseram & onerosam sibi injungi servitutem, imperium denique recepit.

(a) *Pondera*) Imperii administrationem.

(b) *Augusta*) Liviam dicit Augusti uxorem, cui Juliæ nomen datum, quod in Juliam domum concessisset. Illi vero, ut est assentatorum ingenium, divinitus attributa; atque consecratam à Claudio nepote tradunt Svetonius & Dio. Siquidem vero ista omnia accipere non potuerit Naso, qui multo ante obiit, ab ipso hæc. captandæ benevolentiæ caussa, anteoccupata, sagacitate quadam dixeris.

(c) *Substitit*) Atque adeo omnia quæ mente agitabat Deo plena, non profudit. Scilicet e re non fuit Poetæ, neque ex facili, plura aperire.

(d) *Exul*) Evander *scil.*

(e) *Ille*) Pro se loquitur Naso, qui lubentissime in illas oras concessisset.

(f) *Nova tecta*) Novis sedibus *Palantium*, a veteri urbe quam reliquerant, nomen inposuerunt.

(g) *Arcade*) Evandro *scil.* qui ex Arcadia profugerat.

(h) *Eritheidas*) Quas ex Erythia insula in freto Gaditano, ubi Geryon regnasse dicitur, Herculem abduxisse fabulati sunt.

(i) *Claviger*) Scilicet clavam suam & pellem leoninam habuit Hercules peregre præferens.

Dum-

Dumque huic hoſpitium domus eſt (*k*) Tegeæa, vagantur
 Incuſtoditæ læta per arva boves.
Mane erat: excuſſus ſomno (*l*) Tirynthius hoſpes
 De numero tauros ſentit abeſſe duos.
Nulla videt taciti quærens veſtigia furti:
 Traxerat (*m*) averſos (*n*) Cacus in antra feros;
Cacus (*o*) Aventinæ timor atque infamia ſilvæ,
 Non leve finitimis hoſpitibuſque malum.
Dira viro facies; vires pro corpore; corpus
 Grande: pater monſtri (*p*) Mulciber hujus erat.
Proque domo longis ſpelunca receſſibus ingens
 Abdita, vix ipſis invenienda feris.
(*q*) Ora ſuper poſtes adfixaque brachia pendent,
 Squallidaque humanis oſſibus albet humus.
Servata male parte boum Jove natus abibas:
 Mugitum rauco (*r*) furta dedere ſono.
Accipio (*ſ*) revocamen, ait; vocemque ſecutus
 (*t*) Impia per ſilvas ultor ad antra venit.
Ille aditum fracti præſtruxerat objice montis:
 Vix (*u*) juga moviſſent quinque bis illud onus.

INTERPRETATIO.

Et dum domus Tegeaa eſt huic hoſpitium, juvenca incuſtodita errant per amœnos campos. Mane erat: hoſpes Tirynthius excitatus a ſomno advertit duos boves deeſſe numero. Luſtrans nulla videt indicia ſecreti furti: Cacus traxerat in ſpeluncam feroces averſos, Cacus, inquam, formido atque dedecus nemoris Aventini, malum non parvum vicinis atque advenis. Vultus horridus homini, vires pro corpore; corpus ingens, Mulciber erat parens hujus monſtri. Atque vaſtum antrum productis receſſibus ſecretum, vix inveniendum ipſis feris illi erat pro domo. Vultus & brachia affixa pendent ſuper poſtes, & terra ſqualens alba eſt oſſibus humanis. Fili Jovis, diſcedebas parte boum male cuſtodita; rapina mugierunt voce rauca. Audio revocamen; inquis, & ſecutus ſonum vindex pervenis per ſilvas ad ſpeluncam impiam. Ille precluſerat aditum impedimento montis avulſi; vix decem juga moviſſent illud pondus.

NOTÆ.

(k) *Tegeæa*) *Arcadia* Evandri, qui hoſpitio Herculem excepit. Fuit enim Tegæa urbs Arcadica.

(l) *Tirynthius*) Hercules, cui a Tirynthe, aut Tiryntho Argis vicino oppido ubi nutritus illud datum nomen.

(m) *Averſos*) Per caudam boves in ſpeluncam ſuam traxerat Cacus.

(n) *Cacus*) Latro peſſimus cui a re ipſa datum nomen; κακὸς enim Græce *malus* dicitur. Vulcani filium fecerunt Poetæ, Hiſtorici vero Evandri ſervum nequiſſimum.

(o) *Aventinæ*) Formidandum ſe in Aventini montis ſylva graſſationibus & latrociniis Cacus effecerat.

(p) *Mulciber*) *Vulcanus*, ferrum mulcere & ſubigere Diis paratus, ut alibi dictum.

(q) *Ora*) Capita & brachia humana, in trophæi modum ex poſtibus pendebant iſtius nebulonis.

(r) *Furta*) Boves furto abductæ.

(ſ) *Revocamen*) De mugitu loquitur boum. At certe mire ex Herculis ingenio expreſſit, qui deceptus placita mente non diſcedebat.

(t) *Impia*) Ira, ter impium Cacum.

(u) *Juga*) *Decem jugatorum boum paria.*

Nititur hic humeris, (x) (cœlum quoque ſederat illis)
Et vaſtum motu collabefactat onus.
Quod ſimul evulſum eſt, (y) fragor æthera terruit ipſum;
Ictaque (z) ſubſedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collata prælia dextra;
Remque ferox ſaxis ſtipitibuſque gerit.
Quibus ubi nihil agitur; patrias (a) male fortis ad artes
Confugit, & flammas ore ſonante vomit.
Quas quoties proflat, ſpirare (b) Typhoea credas,
Et rapidum (c) Ætnæo fulgur ab igne jaci.
Occupat (d) Alcides: (e) adductaque clava trinodis
(f) Ter quater adverſi dedit in ore viri.
Ille cadit, mixtoſque vomit cum ſanguine fumos;
Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex (g) illis taurum tibi Jupiter unum
Victor, & Evandrum ruricolaſque vocat.
(h) Conſtituitque ſibi, quæ Maxima dicitur, aram,
Hic ubi (i) pars Urbis de bove nemen habet.
Nec tacet Evandri (k) mater, prope tempus adeſſe,
Hercule (l) quo tellus ſit ſatis uſa ſuo.

INTERPRETATIO.

Hic contendit humeris (cœlum etiam poſitum fuerat ſuper illos) atque impellendo devolvit ingentem molem. Quæ ſtatim atque ſublata eſt, fragor concuſſit ipſum cœlum, & terra percuſſa ſubſedit gravitate ponderis. Cacus movet prima certamina dextra conferta, & ſævus rem gerit lapidibus & ſudibus. Quibus poſtquam nihil promovetur, parum validus recurrit ad artes paternas, & eructat ignes ore ſtrepente. Quos quoties efflat, arbitreris Typhœum ſpirare, & fulgur rapidum mitti a foco Ætnæo. Alcides invadit, & clava trinodis adducta impacta eſt ter quater in os viri adverſi. Ille procumbit, & vomit fumos confuſos cum ſanguine, & moriens verberat terram vaſto pectore. Victor immolat ſibi unum taurum ex illis, Jupiter, atque invitat Evandrum & ruricolas. Atque poſuit ſibi altare, quod dicitur maximum, hic ubi pars Urbis habet nomen de bove. Neque mater Evandri premit ſilentio prope tempus adeſſe, quo terra ſit ſatis uſa ſuo Hercule.

NOTÆ.

(x) *Cœlum*) Dictum in Metam. pro Atlante cervicem cœlo ſuppoſuiſſe Herculem.

(y) *Fragor*) Ex impulſæ molis ſeu ſaxi motu.

(z) *Subſedit*) Subſidere videtur, cujus partes hinc inde disjiciuntur: niſi mavis hyperbolen hic eſſe.

(a) *Male*) Quippe cum fortiori res erat.

(b) *Typhoea*) Quem Gigantem Ætnæ ſuppoſitum, unde flammas eructat, in Metam. vidimus.

(c) *Ætnæo*) Qui ex Ætna Siciliæ monte prorumpit.

(d) *Alcides*) Hercules, cui a robore illud Græce datum nomen.

(e) *Adducta*) De more illorum, qui gravem ictum inferre parant.

(f) *Ter q.*) Manu Herculis ſatis fuit.

(g) *Illis*) Qui ſurrepti fuerant.

(h) *Conſtituit*) Non ita habent Hiſtorici; ſed ab Evandro, a Carmenta docto, Herculi dicatam aram maximam ſcribunt. Vide Dionyſium & Livium.

(i) *Pars urbis*) In foro boario, cui ab immolato Herculis manibus bove datum nomen volunt; niſi quod nonnulli ab ænea bovis ſtatua quæ ibi fuit accerſunt.

(k) *Mater*) Evandrum ipſum divinationem matris Herculi aperuiſſe refert Dionyſius.

(l) *Quo tellus*) Adeoque ille, monſtris ex terra ſublatis, ad ſuperos ſit exceſſurus.

At

At felix vates, ut Dis gratiffima vixit,
Poffidet (*m*) hunc Jani fic Dea menfe diem.
IDibus in magni caftus Jovis æde facerdos
(*n*) Semimaris flammis vifcera (*o*) libat ovis:
(*p*) Redditaque eft omnis populo provincia noftro;
Et (*q*) tuus (*r*) Augufto nomine dictus avus.
Perlege difpofitas (*f*) generofa per atria (*t*) ceras;
Contigerant nulli nomina tanta viro.
(*u*) Africa victorem de fe vocat: alter (*x*) Ifauras,
Aut (*y*) Cretum domitas teftificatur opes.
Hunc (*z*) Numidæ faciunt, illum (*a*) Meffana fuperbum,
Ille (*b*) Numantina traxit ab urbe notam.

INTERPRETATIO.

At beata vates, ut vixit gratiffima Diis, ta dea babet banc diem in menfe Jani.

IDibus facerdos caftus adolet ignibus exta ovis femimaris in templo excelfi Jovis. Atque omnis Provincia eft reddita populo noftro, & avus tuus appellatus nomine Augufto. Evolve ceras digeftas per atria nobilia, nemini obtigerunt tam præclara nomina. Africa appellat victorem de fe; alius teftatur opes Ifauras, aut Creticas fubactas: Numidæ dant faftus huic, Meffana illi; ille babuit fplendorem ab urbe Numantina.

NOTÆ.

(m) *Hunc*) Tertium Idus *fcil.* quo *Carmentalia* celebrabantur.

(n) *Semimar.*) *Vervecis.*

(o) *Libat flam.*) *Sacrificat.*

(p) *Reddita*) Anno quippe ab Urbe condita 726. Auguftus cum omnium gratiam fuperiore anno beneficiis fuis demeruiffet, oratione ad tempus accomodata, fefe jam imperio abdicare in Senatu, & illud reddere populo Romsno propofuit. Ea vero oratione factum, ut communibus precibus eum omnes ad illud rerinendum coegerint. Qua re, com imperium ftabillviffet, Provincias Imperii ita partitur, ut pacatioros populo, quo Proconfules mitterentur, traderet; reliquas vero quæ forte rebellarent fibi fervaret: factumque hac arte, ut & Senatui arma fuftulerit, & ad fe milites omnes, vimque adeo perduxerit. Atque hinc cujufmodi fuerit ifta redditio fatis patet.

(q) *Tuus*) Germanicum alloquitur.

(r) *Augufto*) Augufti cognomen facrum atque venerandum Octavio Cæfari Idibus datum teftatur Nafo. Quanquam Cenforinus in 16. Calend. Februar rejicit, Orofius ad 8. Idus retrahit. Nugæ, quæ ad nos nihil fpectant.

(f) *Generofa*) Virorum generoforum & nobilium, qui in atriis majorum imagines in decus gentis fervabant.

(t) *Ceras*) Clypeos intellige feu imagines olim ex cera, quarum beneficio præclarorum virorum memoriam per fingulas gentes fervabant.

(u) *Africa*) Ut magis Augufti Auguftum & venerandum cognomen extollat, alia præftantiffimorum virorum proferri, longe tamen inferiora. Africam quod attinet majori atque minori Scipioni a quibus victa, *Africani* nomen dedit.

(x) *Ifauras*) Ifaurorum Afiæ populorum ad Taurum montem; qui P. Servilio, a quo domiti, cognomen fecerunt *Ifaurici*.

(y) *Cretum*) A Cretenfibus vero, aut devicta Creta infula Q. Metellus *Creticus* dictus eft.

(z) *Numidæ*) Hi vero Africæ populi, qui fub Jugurtha militabant, a Cecilio Metello fufi fugatique, *Numidici* titulum viro fecerunr.

(a) *Meffana*) Hæc Siciliæ urbs Valerio Maximo *Meffana* primo, mox *Meffala*, a vulgo permutata littera, cognomen fecit.

(b) *Numantina*) A Numantia, Celtiberorum in Hifpania urbe nobiliffima, Scipioni Æmiliano *Numantini* etiam cognomen ex triumpho datum.

Et mortem & nomen (*c*) Druso Germania fecit.
(*d*) Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
Si petat a victis, tot sumat nomina Cæsar,
Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex (*e*) uno quidam celebres aut (*f*) torquis ademtæ,
Aut (*g*) Corvi titulos auxiliaris habent.
(*h*) Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
Sed (*i*) qui te vicit, nomine major erat.
Nec gradus est (*k*) ultra Fabios cognominis ullus.
Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
Hic socium summo cum Jove nomen habet.
Sancta vocant augusta Patres: augusta vocantur
Templa, (*l*) sacerdotum (*m*) rite dicata manu.

INTERPRETATIO.

Germania dedit mortem & famam Druso. Me infelicem, quam brevis illa virtus fuit! Si Cæsar sumat nomina a domitis, tot obtineat quot vastissimus orbis habet nationes. Quidam celebrati ex uno, vel propter armillam sublatam, vel habent nomen Corvi opiferi. Magne, nomen tuum est mensura factorum tuorum: sed qui superavit te, erat major nomine. Neque est gradus ullus cognominis ultra Fabios. Illa domus appellata Maxima suis meritis. Verum tamen omnes tolluntur laudibus humanis: habet nomen sociorum cum supremo Jove. Patres vocant sancta Augusta: Templa rite sacrata manu Sacerdotum dicuntur Augusta.

NOTÆ.

(c) *Druso*) Qui Tiberii fratee & pater Germanici hujus cui fastos suos Naso consecravit, cum inter Salam fluvium & Rhenum adversus Germanos fortiter certasset, victor mortem, equo super crus collapso, oppetit, & *Germanicus* post fata appellatus fuit.

(d) *Me miserum*) Siquidem ad Drusi filium verba faciebat Naso, non abs re tanti viri recordatione cum commiseratione loquutus. Namque Paterculo si qua fides, tot tantarumque virtutum fuit ille adolescens, quot & quantas natura mortalis percipie, vel industria perficit.

(e) *Uno*) Viro separato puta, aut facto quopiam, &c.

(f) *Torquis*) Manlius quidem a torque aureo, quem Gallo cuidam Romani nominis contemtore detraxit, postquam certamine singulari in bello vicisset & occidisset, *Torquati* nomen assumsit.

(g) *Corvi*) Unum quemdam repente advolasse & super Maximi Valerii Tribuni galeam insedisse scribunt, cum adversus Gallorum ducem, qui agrum Pontinum occupaverant, ad singulare certamen descendisset. Neque id modo sed in adversarii ejus os atque oculos unguibus & rostro dicitur involasse, manus laniasse, & denique usque obturbasse, donec plane victus fuerit. Eam ob causam cognomen habuit Corvinus.

(h) *Magne*) Pompejum compellat, qui a magnis rebus gestis *Magni* nomen reportavit.

(i) *Qui te*) Julius Cæsar *scilicet*, qui eei militaris experientia, virtute, & felicitate Pompejo major.

(k) *Ultra*) Maximi enim a Q. Fabio Rutiliano illud nomen acceperunt, de quo sic Livius. *Fabius simul concordiæ caussa, simul ne humilimorum in manu comitia essent, omnem forensem turbam excretam in quatuor tribus conjecit, urbanasque eas appellavit: adeoque eam rem acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen quod tot victoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pareret.*

(l) *Sacerdotum*) *Pontificum*, Senatus Populique jussu & auctoritate.

(m) *Rite*) Secundum consuetudinem, per auguria præsertim, precibus insuper, aliisque adhibitis quæ ad consuetudinem spectarent: de quibus alibi.

Hujus

Hujus & augurium dependet (*n*) origine verbi,
Et quodcunque sua Jupiter auget ope.
Augeat imperium (*o*) nostri Ducis, augeat annos.
Protegat & vestras (*p*) querna corona fores.
(*q*) Auspicibusque Deis tanti cognominis (*r*) hæres
Omine (*ſ*) suscipiat, (*t*) quo Pater, orbis onus.

INTERPRETATIO.

Augurium etiam, & quidquid Jupiter auget auxilio suo, fluit ab origine hujus vocis. Augeat imperium nostri Ducis, augeat annos; & corona querna tueatur vestras januas: atque hæres tanti cognominis suscipiat curam mundi Deis auspicibus, omine quo pater.

NOTÆ.

(n) *Origine*) Non melius credo hujus loci sensum possim reddere quam si Tranquilli utar vocibus. Ita enim ille in Aug. c. 7. *Loca religiosa, & in quibus augurato quid consecretur augusta dicuntur ab auctu, vel ab avium gestu gustuve.* Quanquam enim ab *auctu* augurium deduci non crediderim, non minus ideo quid sibi voluerit Naso noster, intelligitur, qui modo copum suum assequeretur, data opera etiam nonnunquam, aut saltem conscius errabat, vel errasse videri non verebatur. Scilicet hæ voces *Augustus, & Augurium* si mentem Poetæ spectes, ab avium gestu, & auctu dedocuntur; ut quæ augurio confirmata Augusta & aucta sint, & quæ Augusta aucta, augurio, avibus, vel potius Deorum nutu confirmata esse intelliguntur.

(o) *Nostri ducis*) De Tiberio an magis de Augusto agat facit ut dubites quod Augusti tempore scripti hi Fasti, qui deinde correcti. De Augusto tamen sequentia faciunt ut exponam, quanquam alii aliter.

(p) *Querna*) De ea supra in Tristibus: ubi vide; nam subinde eadem repetere & tædiosum; & pravum forte. Non abs te tamen fuerit, quod ad hunc locum maxime spectat, observare, callidissime sibi Poetam prospexisse, qui de corona querna & civica OB CIVES SERVATOS dari solita, militum virtutis, & Principum clementiæ insigni clarissimo, mentionem in loco tam notabili injecerit. Namque eodem die quo *Augusti* cognomine decoratus Octavianus a Senatu, eodem, inquam, illi Corona querna concessa, quasi a genere humano, ut tacite idem hic quod in Tristibus videatur Naso inculcare,

Adjice servatis unum, Pater optime, civem,
Qui procul extremo solus in orbe jacet.

Neu genio hic nos indulgere credideris, momenti tanti & tantæ observationis digna visa est ea corona, ut nummi plures ex ea cusi, quidam cum corona ex hac fronde; & hisce litteris, OB CIVES SERVATOS, quidam cum aquila tenente unguibus quercum, & duobus arbusculis, (lauris scilicet) a latere; Alii cum orbe & iisdem ramulis, sed hacce inscriptione, PAX ORBIS TERRARUM. S. P. Q. R. Quod nisi jam nimius essem, non pauca certe protulissem, ex quibus Bene merendo & Servando melius multo quam sævitia & multis satellitibus imperium suum tutari & proferre Principem demonstratum ivissem. Satis jam fuerit meminisse, quod illa corona, de qua modo, ad portam Palatinam in monumentum æternum excubias agebat.

(q) *Auspicibus*) *Faventibus.*

(r) *Hæres*) De Tiberio intellige, neque de alio.

(ſ) *Suscipiat*) Quasi rem arduam timeat; volentibus tamen omnibus bonis tandem in se recipiat. Imperium abdicantem vidimus supra Augustum; & majori simulatione illud idem incipientem deinde habebimus Tiberium.

(t) *Quo pater*) Felicissimo, & cunctis volentibus.

Respi-

Respiciet (*u*) Titan actas ubi (*x*) tertius Idus;
Fient (*y*) Parrhasiæ sacra relata Deæ.
(*z*) Nam prius Ausonias (*a*) matres Carpenta vehebant:
(*b*) Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
Ingratos (*c*) nulla prole novare viros,
Neve daret partus; ictu (*d*) temeraria cæco
Visceribus crescens excutiebat (*e*) onus.
(*f*) Corripuisse Patres ausas immitia nuptas,
(*g*) Jus tamen exemtum restituisse, ferunt:
Binaque nunc pariter (*h*) Tegææ sacra paranti
Pro (*i*) pueris fieri virginibusque jubent.
(*k*) Scortea non (*l*) illi fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata focos.

INTERPRETATIO.

Postquam Sol tertius respiciet Idus præteritas, sacra iterata Deæ Parrhasiæ celebrabuntur. Nam olim carpenta ferebant matres Ausonias; atque ea quoque puto appellata a matre Evandri. Paulo post decus tollitur, & omnis matrona decernit nulla sobole augere maritos immemores. Et ne emitteret fœtus, audax deturbabat ex præcordiis pondus crescens ictu cæco. Ajunt Patres objurgasse uxores non veritas admittere sæva facinora, *& tamen restituisse jus sublatum. Atque jubent bina sacra nunc pariter fieri Matri Tegææ pro pueris & puellis. Nefas est inferre scortea illi ædicula, ne exanimata temerent pura altaria.*

NOTÆ.

(u) *Titan*) Sol Hyperione Titane ortus.

(x) *Tertius*) Decimo quinto Januarii, seu 18. Calend. Februarias, ita tamen ut Iduum diem comprehendas.

(y) *Parrhasiæ*) Arcadicæ Carmentæ, quanquam non ipsi, sed sororibus duabus quæ etiam Carmentes dictæ sunt relata sacra. Prosæ seu Portimæ alteri, alteri Postvortæ a recti perversique partus & potestase & nomine datum nomen, ut refert Agellius. Illam præterita, hanc futura vim noscendi habuisse testatur Macrobius.

(z) *Nam*) Causam facti Carmentibus relati nunc profert.

(a) *Matres*) Datus nuptis hic honos paulo post captos Vejos. Decima enim urbis & agri capti, quam eo bello voverat Camillus, cum Apollini esset assignanda, neque in ærario copia extaret; matronæ, cœtibus ad eam rem habitis, communi decreto aurum & omnia ornamenta sua in ærarium contulerunt. Grata ea res, ut quæ maxime unquam fuit Senatui: honoremque ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento ad sacra ludosque, carpentis festo profestoque, uterentur.

(b) *Hæc*) Carpenta a Carmenta dicit traxisse originem. Nugæ. Crediderim potius a carpendis seu scindendis lignis e quibus constabant deductum nomen: quomodo & Gallice a carpendo tignarios fabros dicimus *des Charpentiers*.

(c) *Nulla prole*) Neque Mascula neque fœmina. Sobolem non propagare.

(d) *Temeraria*) Namque & sibi eo pacto mortem intentabant.

(e) *Onus*) Fœtum dicit seu embryonem.

(f) *Corripuisse*) *Increpasse*.

(g) *Jus*) Ut Carpentis matronæ veherentur.

(h) *Tegææ*) Arcadicæ Carmenti, a Tegæa Arcadiæ oppido, ut supra,

(i) *Pueris*) Quos prius in utero necabant.

(k) *Scortea*) Id est, quæ ex Corio aut pellibus facta.

(l) *Illi*) Non modo illi, ex Varrone liquet, sed & aliquot aliis. *In aliquot sacris ac sacellis scriptum habemus*, inquit, *ne quid scorteum adhibeatur, ideo ne morticinum quid adsit.* Atque ex hac superstitione nefas fuit veteribus, mortuæ pecudis corio calceos aut soleas fieri, flaminicis, quoniam sua morte extincta omnia funesta sunt. Festum vide.

Si quis amas ritus veteres, affiste (*m*) precanti:
Nomina percipies (*n*) non tibi nota prius.
Porrima placantur Postvertaque, sive sorores,
Sive fugæ comites, (*o*) Mænali Nympha, tuæ.
Altera, quod (*p*) porro fuerat, cecinisse putatur:
Altera versurum postmodo quidquid erat.
(*q*) Candida, te niveo posuit (*r*) lux proxima templo,
(*s*) Qua (*t*) fert sublimes alta (*u*) Moneta gradus:
(*x*) Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam
Nunc te (*y*) sacratæ restituere manus,
(*z*) Furius (*a*) (antiquum) populi superator Hetrusci:
Voverat, & voti solverat ante fidem.
Caussa, quod (*b*) a patribus sumtis secesserat armis
Vulgus, & (*c*) ipsa suas Roma timebat opes:

INTERPRETATIO.

Si quis amas ritus antiquos, adesto oranti, audies nomina tibi non prius perspecta. Porrima & Postverta, seu tuæ sorores, Nympha Mænali, seu comites exilii placantur: altera creditur aperuisse quod porro fuerat, altera quicquid erat brevi venturum. Dies sequens constituit te in æde alba seu marmorea, Concordia candida, qua excelsa Moneta fert gradus sublimes: nunc facile prospicies agmina Latina: nunc manus sacratæ restituerunt te. Furius olim victor populi Hetrusci voverat, & antea exsolverat fidem voti. Caussa, quod plebs secesserat a Patribus armis captis; & Roma ipsa metuebat suas vires.

NOTÆ.

(m) *Precanti*) Sacerdoti *scil.*

(n) *Non tibi*) Namque & a Nasone solo Porrimæ nomine, quæ ab aliis *Prosa*, *Prorsa* & *Anteverta* dicitur, hanc Deam cognovetis; si modo satis quæsivimus.

(o) *Mænali*) Carmentam dicit, a Mænalo Arcadiæ monte.

(p) *Porro*) Quod longe ante fuerat. Sed veriorem paulo ante ex Gellio protulimus etymologiam: ex qua insuper cur Carmentibus aræ statutæ sint, periculi *scil.* deprecandi causa quod ex pravo mulierum partu imminet, aperte colligitur.

(q) *Candida*) Namque pura & sancta nisi est, Concordia dici non meretur.

(r) *Lux proxima*) Decirro fepiimo Calendas Febr.

(s) *Qua fert*) Locum assignat in quo templum Concordiæ dicatum, inter forum *scil.* & Capitolium, regione Urbis octava, prope ædem Junonis Monetæ.

(t) *Fert sub.*) Hypallage. Hoc est, qua via tiblimibus gradibus [illegible] ad Junonem Monetam itur.

(u) *Moneta*) De Junone ista Moneta, a monendo dictam volunt, videbimus in sexto.

(x) *Nunc bene*) Postquam restitutum templum tuum a Tiberio atque Livia, Concordiæ vindicibus.

(y) *Sacrata*) Tiberii atque Liviæ: neque hic Pontificibus locum dederis.

(z) *Furius*) M. Furius Camillus; qui Vejentes vicit.

(a) *Antiquum*) *Olim.* Anno quippe ab Urbe condita 367. de Hetruscis triumphavit; & aliquot post annos Concordiæ ædem vovit.

(b) *A patribus*) *Roma* enim, ut ait Livius, *cum plebs ære alieno oppressa esset, a concionibus abstinebat, & Patricii ita totum Rempublicam occupabant.* Verum querelam eam quæ ab Urbis conditæ anno 379. decennio flagiavit, victique Senatu composita est, & Livio ipso melius intelliges.

(c) *Ipsa*) Istuc ipsum quæiuntur Livius Sallustius, posterior quidem his verbis inter cætera, *Qui labores, pericula, dubias atque asperas res facile toleraverant, iis otium, divitiæ, optanda [illegible], oneri miseriaque fuere,* &c.

Caussa

Caussa recens melior. passos (*d*) Germania crines
Porrigit auspiciis, (*e*) Dux venerande, tuis.
Inde triumphatæ (*f*) libasti munera (*g*) gentis;
Templaque fecisti, quam colis ipse, Deæ.
(*h*) Hæc tua constituit Genetrix & (*i*) rebus & (*k*) ara,
Sola toro magni digna reperta (*l*) Jovis.
(*m*) HÆc ubi transierint, (*n*) Capricorno, Phœbe, relicto,
Per (*o*) juvenis curres signa gerentis aquam.
SEptimus hinc (*p*) Oriens cum (*q*) se demiserit undis;
Fulgebit toto jam Lyra (*r*) nulla polo.
(*s*) SIdere ab hoc, (*t*) ignis venienti nocte (*u*) Leonis
Qui micat in medio pectore, (*x*) mersus erit.
TEr quater evolvi (*y*) signantes tempora Fastos;
Nec (*z*) Sementiva est (*a*) ulla reperta dies:

I N T E R P R E T A T I O.

Caussa nova potior. Germania porrigit comas sparsas tuis auspiciis, Dux venerande. Delibasti dona nationis triumphata, & posuisti adem Dea, quam ipse revereris. Mater tua sola inventa digna lecto magni Jovis eam constituit & rebus & altari.

POstquam ea praterierint, ibis Phœbe per sidus juvenis ferentis aquam, Capricorno relicto.

CUm septimus hinc exoriens se condiderit Oceano jam nulla Lyra lucebit toto cœlo.

POst hoc signum nocte sequenti, stella Leonis qua splendet in medio pectore occiderit.

PErlegi ter quater fastos notantes tempora, neque ulla dies est inventa Sementiva;

N O T Æ.

(d) *Germania*) Eam regionem atque Pannoniam armis perlustraverant Tiberius atque Germanicus annis proxime superioribus. Quare & Urbis anno 762. utrique decretus triumphus. Non abs re igitur Germaniæ passi crines, & ipsa territa: neque sine caussa Concordiæ dedicatum templum.

(e) *Dux venerande*) Apostrophe est ad Tiberium.

(f) *Libasti*) *Libanda Diis obtulisti*: non enim placet quod de prandio huc inculcant mille mensis, & congiario virtim ex manubiis hostium dato.

(g) *Gentis*) Germanicæ *scil.* de qua triumphavit Tiberius.

(h) *Hac*) Fuit adeoque Livia adjutrix in Concordiæ restituendo templo.

(i) *Rebus*) Iis *scilicet*, quæ ad sacra peragenda aliaque necessaria erant, exhibitis.

(k) *Ara*) Aram dedicavit Livia in templo Concordiæ.

(l) *Jovis*) *Augusti*: namque misericors istos nihil puduit, homines Deo pares facere, & sibi illisque pariter illudere.

(m) *Hac*) Concordiæ festa.

(n) *Capricorno*) Signum est in Zodiaco, quod Sol 16. Calend. Febr. cum in Aquarium ingreditur fere deserit.

(o) *Juvenis*) Ganymedem volunt esse nonnulli, quem inter sidera collocatum Aquarium dicunt.

(p) *Oriens*) Sol *scil.* Decimum indicat Calendas Febr. seu Januarii 23 diem.

(q) *Se demis.*) *Postquam occiderit*.

(r) *Nulla*) Quia occiderit heliace.

(s) *Sidere ab hoc*) Post occasum Lyræ: nono adeoque Calend. Febr.

(t) *Ignis*) *Stella splendida*.

(u) *Leonis*) Qui sydus est in Zodiaco.

(x) *Mersus erit*) Cosmice occiderit. Quanquam Columella sexto tantum Calend. Febr. immergi scribit.

(y) *Signant.*) In quibus signata & descripta sunt tempora, & quæcumque in iis fiunt.

(z) *Sementiva*) Sementivæ feriæ a semente dictæ; ideo institutæ, quasi ex iis fruges grandescere possent. His feriis deæ duæ *Seria & Sementina* præpositæ. Sacra vero in æde Telluris Cereri & Telluri fiebant, ut ex Varrone apparet.

(a) *Ulla*) Quia *scil.* feriæ *conceptivæ* erant id est quæ quotannis a Sacerdotibus concipiebantur in dies certos, vel etiam incertos: cum *stativæ* universi populi communes, certis & constitutis diebus ac mensibus, & in Fastis statis observationibus annotatæ.

Cum

Cum mihi, sensit enim, Lux hæc (*h*) indicitur, inquit,
Musa. quid a Fastis non stata sacra petis?
Utque dies incerta sacro, sic tempora certa;
Seminibus jactis est ubi (*c*) fœtus ager.
State (*d*) coronati plenum ad præsepe juvenci:
Cum tepido vestrum vere (*e*) redibit opus.
Rusticus (*f*) emeritum palo suspendat aratrum:
Omne reformidat frigida vulnus (*g*) humus.
Villice, da requiem terræ semente peracta:
(*h*) Da requiem, terram qui coluere, viris.
(*i*) Pagus agat festum. pagum (*k*) lustrate, coloni;
Et date paganis annua liba (*l*) focis.
Placentur matres frugum Tellusque Cerесque
Farre (*m*) suo gravidæ, visceribusque (*n*) suis.
Officium commune Ceres & terra tuentur.
(*o*) Hæc præbet causam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta (*p*) vetustas,
Quernaque glans victa est (*q*) utiliore cibo;

INTERPRETATIO.

cum Musa dixit mihi, namque advertit, Dies hæc indicitur: quamobrem quaris in fastis sacra non stata? Et quemadmodum dies incerta sacro, ita tempora certa: cum ager est gravidus seminibus sparsis. Tauri fertis redimiti state ad stabulum plenum: labor vester renovabitur cum vere tepido. Agricola affigat palo aratrum emeritum: terra frigida metuit omnem plagam. Villice prabe requiem terra, semente absoluta; prabe quietem viris, qui subegerunt eam. Vicus celebret festum; agricolæ piate pagum; & prabete liba solennia aris paganis. Terra & Ceres matres frugum placentur farre suo, & extis porca pragnantis. Ceres & Tellus funguntur eodem officio. Altera dat caussam frugibus, altera locum. Socia operum, per quas antiquitas emendata, & glans querna superata est cibo meliore;

NOTÆ.

(b) *Indicitur*) Celerius quidem vel serius, pro temporis ratione; jacto enim semine dies indicebatur.

(c) *Fœtus*) *Gravidus.*

(d) *Coronati*) Moris enim fuit, ut boves, feriis, serto fuso per cornua, labore vacarent. Vide Tibull. lib. 2 Eleg. prima.

(e) *Redibis*) Quia tum proscinduntur arva.

(f) *Emeritum*) Metaph. a militibus, qui cum militiæ debitum tempus dederont, vacationem habent.

(g) *Humus*) Non humus quidem, quæ mitior fit cum sentit gelu; sed ideo dixit, quod per hyemem fruges germinare non possint.

(h) *Da*) Is ergo totius rei rusticæ curam gerebat qui villicus dicebatur.

(i) *Pagus*) De Paganalibus intelligi debere hunc locum arbitror.

(k) *Lustrate*) Accensis forte stipulæ acervis, ut in Palilibus; vel solenni pompa circumeundo.

(l) *Focis*) Habebat quippe foculum suum quilibet pagus ex Servii Tullii institutione.

(m) *Suo*) Quod ipsæ præbuerunt Tellus & Ceres.

(n) *Suis*) Utpote Suis, Cererisque muneribus maxime infestæ; ut dictum supra.

(o) *Hac*) Non refertur istud pronomen ad proximam, sed pro altera positum. Ceres namque jacit semina, & totam frugum rationem homines perdocuit.

(p) *Vetustas*) Quæ glandibus victitasse dicitur.

(q) *Utiliore*) Scilicet utilior panis & jucundior glandibus.

Fru-

Frugibus immensis avidos (r) satiate colonos,
Ut capiant (s) cultus præmia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus:
Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Cum serimus; cælum (t) ventis aperite serenis;
Cum latet; ætherea spargite semen aqua.
Neve graves cultis Cerealia (u) dona cavete
Agmine læsuro depopulentur aves.
(x) Vos quoque subjectis, formicæ, parcite granis:
Post messem prædæ copia major erit.
Interea crescat (y) scabræ rubiginis expers,
Nec (z) vitio cæli palleat ægra seges.
Et neque deficiat (a) macie, neque pinguior æquo
Divitiis pereat (b) luxuriosa suis.
Et careant (c) loliis oculos vitiantibus agri;
Nec (d) sterilis culto surgat avena solo.
Triticeos fœtus, passuraque farra (e) bis ignem,
Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni:
Efficiantque ratas utraque Diva preces.

INTERPRETATIO.

cumulate agricolas avidos frugibus innumeris, ut consequantur fructus dignos sui laboris. Vos date incrementa continua teneris sementibus: neque herba nova fit usta per frigidas nives. Cum spargimus semina; aperite cœlum ventis serenis: cum tegitur, diffundite pluviam cœlestem in semina. Atque prospicite ne alites importuna cultis depradeatur munera Cerealia turba infesta. Vos etiam formicæ, abstinete granis suppositis terræ: copia prædæ erit amplior a messe. Interea seges augeatur libera ab omni rubigine aspera, neque palleat languens vitio cæli. Et neque pereat macie, neque lætior quam par est, luxuriosa perdatur suis divitiis. Atque agri destituantur loliis creantibus molestiam oculis: neque avena sterilis crescat in agro subacto. Arvum restituat fœtus triticeos, & frumentum passurum bis ignem, atque hordeum maximo fœnore. Agricola ego istud voveo pro vobis, vos vovete hoc; atque utraque Dea reddant preces firmas.

NOTÆ.

(r) *Satiate*) Ad Deas ipsas orationem convertit Poeta.

(s) *Cultus*) Laboris, quem in subigendis & serendis agris posuerunt.

(t) *Ventis*) A quibus dispergantur nubes.

(u) *Dona*) Semina ipsa.

(x) *Vos*) Apostrophe ad formicas.

(y) *Scab. rub.*) Asperæ rubiginis, *de la nielle*: quæ ex Solis ardore oritur, cum in madefactos culmos incidit.

(z) *Vitio*) *Aeris intemperie.*

arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas:

siquidem vera sententia est Flacci.

(a) *Macie*) Ex tenuitate & sterilitate.

(b) *Luxuriosa*) Maronis legibus compescenda etiam & frugum & arborum luxuries: idemque ratio & experientia suadent.

(c) *Lolium*) Æra: *de l'yvroye*: quod quidem vilissimum triticum non oculos modo, sed caput, & totum corpus gravat.

(d) *Sterilis arena*) *Ægilops* a Plinio dicitur, Arenæ similis, nullo tamen grano.

(e) *Bis*) Primo namque veteres far torrebant; deinde sub mola in farinam redactum, & subactum, in furnum mittebant.

(f) Bella

(*f*) Bella diu tenuere viros, erat aptior ensis
Vomere: (*g*) cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant: versique in (*h*) pila (*i*) ligones,
Factaque de rastri pondere cassis erat.
Gratia Dis, domuique (*k*) tuæ: religata catenis
Jampridem nostro sub pede bella jacent.
Sub juga bos veniat; sub terras semen aratas.
(*l*) Pax Cererem nutrit: pacis (*m*) alumna Ceres.
AT quæ (*n*) venturas præcedet sexta Kalendas,
Hac sunt (*o*) Ledæis templa dicata Deis.
Fratribus (*p*) illa Deis (*q*) fratres de gente Deorum
(*r*) Circa Juturnæ composuere lacus.
IPsum nos (*s*) carmen deducit Pacis ad (*t*) aram.
(*u*) Hæc erit a mensis fine secunda dies.
Frondibus (*x*) Actiacis comtos redimita capillos,
Pax ades; & toto mitis in orbe mane.

INTERPRETATIO.

Bella tenuerunt diu viros: gladius erat aptior vomere; bos arator cedebat equo. Sarcula quiescebant, & ligones mutati in pila, atque galea erat facta de mole rastri. Gratia Diis, & domui tuæ; bella vincta catenis jam diu jacent sub pede nostro. Taurus veniat sub juga, semen sub terras subactas. Pax alit Cererem: Ceres alumna pacis.

AT dies sexta, quæ præcedet Calendas futuras, templa sunt dicata Deis Ledæis. Fratres de stirpe deorum statuerunt illa diis fratribus circa stagna Juturnæ.

IPsum carmen deducit nos ad altare Pacis. Hæc dies erit secunda ab exitu mensis. Pax ades habens crines coronatos frondibus Actiacis; & alma mane in toto orbe.

NOTÆ.

(f) *Bella diu*) In domus Augustæ laudem, per quam toti orbi pax data, ista subjiciuntur.

(g) *Cedebat*) Quia passim bella servabant.

(h) *Pila*) Quod antiquum teli genus fuit apud Romanos.

(i) *Ligones*) Quibus terra foditur.

(k) *Tua*) Germanicum alloquitur Naso.

(l) *Pax*) Belli namque temporibus, quomodo procedere possit res rustica?

(m) *Alumna*) Quæ adeoque cæteris alimenta præbet, a Pace accipit.

(n) *Venturas*) Februarias *scil.* vigesimo quinto adeoque Januarii.

(o) *Ledæis*) *Leda ex Jove natis*. Castorem dicit & Pollucem.

(p) *Illa*) Templa *scil.*

(q) *Fratres*) Drusus & Tiberius ex gente Deorum seu Cæsarum.

(r) *Circa Jut.*) In regione Urbis octava fuit hoc templum, quod Tiberius suo & fratris nomine dedicavit.

(s) *Carmen*) Carminis ratio fastos digerens.

(t) *Aram*) Quo in loco fuerit hæc ara non constat. Magnificentissimum templum postea Vespasianus Paci absolvit, quod a Claudio inceptum.

(u) *Hæc*) Sacra ergo ad Pacis aram 30. Januarii peragebantur.

(x) *Actiacis*) Pacis oleam Insigne esse omnes sciunt; quo munere Athenas atque adeo Atticam regionem Pallas ditavit. At vero Poeta Augustæ domui favens non *Actæis* sed *Actiacis* frondibus Pacem vult coronandam, ad victoriam illam celeberrimam alludens, quam ad Actium promontorium Epiri Augustus de Antonio reportavit; quare neque multo post Janum, signum Pacis, clausit.

Dum

Dum desunt hostes, desit quoque caussa triumphi.
(y) Tu Ducibus bello gloria major eris.
Sola gerat miles, quibus (z) arma coerceat, arma:
Canteturque (a) fera, nil nisi (b) pompa, tuba.
Horreat (c) Æneadas & (d) primus & ultimus orbis:
Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Thura, sacerdotes, (e) pacalibus addite flammis;
(f) Albaque percussa victima fronte cadat.
Utque (g) domus, quæ præstat eam, cum Pace perennet,
Ad pia (h) propensos vota rogate Deos.
Sed jam prima mei pars est exacta laboris;
Cumque suo finem mense libellus habet.

INTERPRETATIO.

Dum desunt hostes; caussa etiam triumphi desit. Tu eris gloria major Ducibus quam Bellum. Miles tractet sola arma quibus reprimat arma, & nihil canatur rauca tuba nisi pompa. Prima & ultima pars mundi reformidet Æneadas: si qua tellus parum metuat Romam, eam diligat. Sacerdotes præbete thura aris pacalibus: & victima candida macteeur cervice icta. Et orate Deos faventes piis votis, ut domus, quæ tuetur Pacem perstet cum ea. Verum jam pars prior mei laboris est absoluta; & libellus habet finem cum suo mense.

NOTÆ.

(y) *Tu*) Scilicet Pacem tueri; omni triumpho est major. Quod utinam possent omnes satis intelligere!

(z) *Arma coerc.*) Vi namque publice vim licet repellere, justum bellum quibus necessarium; & pia arma, quibus nisi in armis spes nulla relinquitur.

(a) *Fera*) Cujus horrendo sonitu ad fera bella animi incenduntur.

(b) *Pompa*) Quæ ad ludos & festa spectat.

(c) *Æneadas*) Romanos ab Ænea in Latium invectos, aut ab Ipso progenitos.

(d) *Primus & ult.*) Oriens & Occidens.

(e) *Pacalibus*) Qui in Pacis ara accensi.

(f) *Alba*) Quæque adeo læta omnia portendat.

(g) *Domus*) Augusta *scilicet*.

(h) *Propensos*) Nemini dubium esse potest, quin ad Pacem sit propensus qui vere Deus sit.

FASTO-